STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05168

TORAT HOVAT HA-LEVAVOT

Bahya ben Joseph ibn Pakuda

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

תורת
חובות הלבבות

מהרב הגדול החסיד

רבנו בחיי הדין הספרדי בר"י זצ"ל

איבערזעצט אין אידיש

פון א. ד. אַגוז

פרייז 3 דאָלאר

ניו יאָרק, התרפ"ה, 1925.

Copyright 1925
by A. D. Ogus

פאָרוואָרט פון איבערזעטצער

ווען איך בין אַ יונגער אינגעל געווען, נאָך ניט קיין בר־מצוה, האָב איך געלערענט אין דער שטאָדט פּרוזין, ניט ווייט פון מיין געבורטס־שטעדטעל קאַרטוז בערעזע, גראָדנער גובערניע. איך האָב דאָרט געלערענט אין דער תלמוד תורה אָדער קליינע ישיבה, וואָס פּרוזין האָט דאַמאָלס געהאַט. דער העכסטער מלמד פון דעם לעהר־אַנשטאַלט איז געווען אַ איד אַ זקן, ר' איטשע נאָטע, האָט ער געהייסען. פלעגט דער ר' איטשע נאָטע זאָגען אַ שיעור „חובות הלבבות" פאַר אַן עולם, אין אַ בית המדרש.

איינמאָל איז מיר אויסגעקומען צו הערען דעם שיעור און דאָס האָט אויף מיר געמאַכט אַ זעהר גוטען איינדרוק. הגם מיין יונגער, קינדערשער מח'ל האָט ניט געקענט ריכטיג באַגרייפען די לעהרען פון דעם רבנו בחיי, האָב איך דאָך געפיהלט אין דעם אַן עונג רוחני און אַנשטאָט צו חזר'ן מיין שיעור גמרא, אָדער מאַכען אַ „לייענען", וואָס דער רבי פלעגט מיר ארויסגעבען, האָב איך זיך אָנגעהויבען צורוקען צו ר' איטשע נאָטע'ס „חובות הלבבות שיעור.

דער „חובות הלבבות" איז מיר אַזוי באַליבט געוואָרען, אַז איך פלעג כמעט ניט פאַרפעהלען אַ טאָג צו שטעהן אָדער זיצען פון וויטען און אויפ־מערקזאַם צוהערען יעדעס וואָרט. אריינרוקען זיך צווישען די „גרויסע" האָב איך ניט געוואָגט, און מען וואָלט עס מיר אפשר ניט געלאָזט אויך. ווי קומט אַ אינגעל צו „חובות הלבבות"? האָב איך דעם שיעור צוגעהערט, אַזוי צו זאָגען, בגנבה.

ר' איטשע נאָטע איז געווען אַ גרויסער בעל מסביר און ער האָט עס ארויסגעגעבען זעהר שעהן, מיט אַ פיינעם ניגון, וואָס האָט זיך געפּאַסט צו דעם. עס קען זיין, אַז דער ניגון האָט מיך אפשר מעהר צוגעצויגען ווי די ווערטער, אָבער סאַי ווי סאַי האָב איך זיך פערליעבט אין דעם דאָזיגען ספר און בין פון איהם בעגייסטערט געווען.

איך האָב, ווען נור איך האָב געהאַט די געלעגענהייט, אַליין פּרובירט אריינקוקען אין „חובות הלבבות", אָבער דאָס איז פאַר מיר געווען אַ צו שווע־רער לימוד און איך האָב איהם ניט געקענט פערשטעהן. איך האָב פּרובירט ארויסהעלפען זיך מיט'ן „עברי טייטש", אָבער אַלץ אָהן ערפאָלג.

האָב איך מקנא געווען דעם אַלטען למדן ר' איטשע נאָטע, וואָס איז בעגאָבט מיט אַזאַ אייגענשאַפט, אַז ער לעגט ממש אריין די ווערטער אין מויל אריין.

ווען איך בין עלטער געוואָרען, האָב איך זיך ווידער גענומען צום „חובות הלבבות", אָבער עס איז מיר אַלץ שווער געווען דורכצוקריכען אַ פּרק און פערשטעהן איהם ריכטיג. איך האָב זיך בענוצט מיט מפורשים אויפ'ן ספר, אָבער עס איז מיר אַלץ ניט אָנגעקומען לייכט, איבערהויפּט דעם שער היחוד, האָב איך גאָר ניט געקענט „צוקייען".

פאָרוואָרט פון איבערזעצער

און די צייט לויפט. איך בין נאָך עלטער געוואָרען, בין געוואָרען אַ שטיקעל „משכיל“ און געלייענט פערשיעדענע ביכלאַך און ביכער אין העברעאיש און אידיש. דער „חובות הלבבות“ איז מיר אלץ פון זינען ניט ארויס און איך פלעג אין איהם ארייגקוקען און מעהר פערשטעהן. אָבער אלץ צו האַמעטנע, מיט צופיעל אָנשטרענגונג. און בעטראַכטענדיג דעם ספר פאַר זעהר אַ נוצליכען און וויכטיגען, פלעגט מיך אָפט פערדריסען וואָס ער איז פערפאַסט אָדער איבערזעצט געוואָרען אין אַ שווערען לשון. אַזאַ ספר — האָב איך געטראַכט — איז נוצליך פאַר אַלעמען, פאַר פּראָסטע מענשען אַזוי גוט ווי פאַר לומדים, האָט ער געדאַרפט זיין אין אַ לייכטער שפּראַך, פערשטענדליך צו אַלעמען.

די אידישע ליטעראַטור איז שוין דאַמאָלס געווען פערנאַאַנדערגעבליהט. עס זיינען שוין געווען אידישע צייט־שריפטען און ביכער, ניט אין אַמאָליגען דייטשמעריש, נור אין ריינעם און שעהנעם מאַמע־לשון. האָב איך געטראַכט, אַז אימיצער וואָלט געטהאָן אַ גוטע זאַך ווען ער זעצט איבער דעם „חובות הלבבות“ אין אַ ריינעם, פערשטענדליכען אידיש. און אַזוי ווי דער רבנו בחיי דערצעהלט אין זיין הקדמה צום „חובות הלבבות“, אַז איהם האָט געוואונדערט וואָרום עס האָט זיך ניט געפונען אַ מחבר וואָס זאָל פערפאַסען אַזאַ ספר, אַזוי האָב איך זיך געוואונדערט וואָרום עס געפינט זיך ניט איינער פון די אידישע שרייבער וואָס זאָל דיעזען וויכטיגען ספר איבערזעצען אין אַ ריינעם, גלאַטען אידיש, וואָס אַלע זאָלען קענען לערנען אָדר לייענען און פערשטעהן.

און איך האָב געטראַכט: „מתי תבא לידי ואקימנה“ — אויב איך וועל אַמאָל האָבען די געלעגענהייט, וועל איך זיך נעהמען די מיה צו טהאָן דאָס.

און אַן אָנווייזונג אויף אַזאַ געלעגענהייט איז שפּעטער געקומען. איך בין אַ אידישער שרייבער געוואָרען דאָ אין אַמעריקאַ מיט אַריבער צוואַנציג יאָהר צוריק. מיין ערשטע שרייבערישע קאַריערע האָב איך אָנגעפאַנגען אין „טעגליכען אידישען העראָלד“, אַ צייטונג וואָס איז אונטערגעגאַנגען מיט אַ יאָהר צוואַנציג צוריק. דער רעדאַקטאָר איז דאַמאָלס געווען דער פערשטאָרבענער מ. הערמאַלין. איך האָב מיט איהם גערעדט וועגען איבערזעצען דעם „חובות הלבבות“ פאַר דער צייטונג, אָבער ער האָט מיר געזאָגט, אַז פאַר אַזאַ ספר איז אַ טעגליכע צייטונג ניט קיין פּלאַץ.

איך בין נאַכהער אָנגעקומען אין די געוועזענע „וואַרהייט“. דיעזע צייטונג איז געווען, אַזוי צו זאָגען, אַ האַלב ראַדיקאַלע און דאָרט, האָב איך אַליין געדענקט, איז ניט קיין פּלאַץ פאַר׳ן „חובות הלבבות“.

שפּעטער בין איך געוואָרען שטענדיגער מיטאַרבייטער אין „מאָרגען זשורנאַל“, וואו איך בין נאָך איצט אויך בעשעפטיגט, אָבער צוליעב געוויסע אורזאַכען האָב איך אַלץ מיין אידעאַל ניט געקענט פערווירקליכען. נעהמען די גאַנצע ריזיקע אויף זיך און איבערזעצען דעם ספר גלייך אין אַ בוך, האָבען מיר די אומשטענדען ניט ערלויבט. אגב האָב איך אַ ביסעל מורא געהאַט. אַמעריקאַ, אַ פרייע מדינה, ווער ווייסט, אויב אַזאַ ספר וועט דאָ אָנגענומען ווערען, וועט זיין מרוצה לקהל.

ענדליך אָבער איז מיין חלום פאָרט פערווירקליכט געוואָרען. אַ דאַנק די ערמוטהיגונג פון די רעדאַקטאָרען פון „מאָרגען זשורנאַל“ האָב איך זיך

גענומען צו דער אַרבייט און האָב דעם „חובות הלבבות" איבערזעצט פאַר'ן „אמעריקאנער", א וואָכענבלאט וואָס ווערט ארויסגעגעבן פון די ארויסגעבער פון „מאָרגען זשורנאל".

עס איז מיר איצט אויך ניט אָנגעקומען אזוי לייכט און איך האָב געגוג מיה און ענערגיע אוועקגעלעגט אויף דעם, אָבער מיין ארבייט איז ב"ה געווען אָנגעלעגט. די לעזער פון „אמעריקאנער" האָבען מיין ווערק אויפגענומען מיט גוטע מיינונגען און טיילווייז מיט בעגייסטערונג. דאָס האָט מיר געגעבען מעהר מוטה אָפּצודרוקען דעם ספר אין בוך פאָרם, און מיר דאכט, אז עס איז ארויסגעקומען א כלי שלמה.

איך האָב זיך גענומען די מיה צו פּאָפּולאריזירען די שפּראך אזוי פיעל ווי מעגליך. איך האָב דורכגעלאָזט מאנכע טערמינאָלאָגישע ווערטער און זיי אויסגעטייטשט אין איינפאכען אידיש. איך האָב ערגיץ ניט בענוצט קיינע „פוט־נאָוטס", בעמערקונגען אָדער אויסטייטשונגען אונטען. איך האָב גע־מאכט א פעראייניגונג, א קאָמבינאציע פון טעקסט מיט דעם פירוש צוזאמען.

און דאָס, גלויב איך, איז בעסער ווי „הערות", בעמערקונגען וואָס מען דארף זוכען אונטען, ווייל דער לעזער דארף זיך ניט שטערען און ער לייענט גלייך און וויים און פערשטעהט וואָס ער לייענט.

איך האָב דורכאויס נאָכגעפאָלגט די העברעאישע איבערזעצונג פון רבנו יוסף תבון. דערביי האָב איך זיך בענוצט מיט פערשיעדענע פירושים און אויסגעקליבען די בעסטע און לייכטסטע, וועלכע איך האָב צוזאמענגעפלאָכטען מיט'ן טעקסט, מיט די ווערטער פון גוף הספר. איך האָב חלילה ניט געזאָגט דאָס וואָס דער רבנו בחיי האָט ניט געמיינט און האָב דורכאויס ארויסגעגעבען זיינע אידעען און פילאָזאָפישע געדאנקען, קיין זאך ניט פערפעהלט, אָבוואָהל איך האָב מיר ערלויבט אין פלעצער אביסעל מקצר צו זיין, אוים בעקוועמ־ליכקייט פאַר'ן לעזער. דער תוך איז אָבער פערבליבען גאנץ, אונבעריהרט. אין שער היחוד האָב איך אויך דורכגעלאָזט מאנכע שטעלען, ווייל זיי זיינען שווער ארויסצוגעבען און מאכען פערשטענדליך פאַר יעדען.

און דעריבער, ווייל איך האָב פעראייניגט דעם גוף הספר מיט קאָמענ־טארען, איז דער „חובות הלבבות אין אידיש" ארויסגעקומען א סך א גרעסערער ספר ווי ער איז אין העברעאיש. איך האָב אין איהם קיין אייגענס גאָר ניט צוגעגעבען, בלויז אויסגעטייטשט און ערקלעהרט דאָס וואָס דער רבנו בחיי האָט געזאָגט און געמיינט.

ווי געזאָגט, האָב איך אין דעם ספר חלילה גאָר ניט געענדערט. איך האָב מיר אָבער ערלויבט צו ענדערען א טהייל פון די פרקים פאַר די בעקוועמ־ליכקייט פון די לעזער.

אין אָריגינאל זיינען מאנכע פרקים קליינע, וואָס ענטהאלטען בלויז איינינע שורות. און מאנכע צו לאנגע. דער רבנו בחיי האָט אויך צום אָנפאנג פון יעדען שער א „פתח השער", א מין פאָררעדע, א קורצע ערקלערונג וועגען וואָס פאַר אַן ענין אין דעם בעטרעפענדען שער ווערט גערעדט. איך האָב די „פתחים" פעראייניגט מיט די פרקים און אין פעלע פעראייניגט צוויי פרקים צוזאמען, אָדער פערקעהרט: געטהיילט איין פרק אויף צוויי פרקים, כדי עס זאָל זיין בעסער און בעקוועמער צו לייענען אָדער לערנען דעם ספר אין מעסיגע

פּאַרציאָנען, ניט דאַרפען אָפּשטעלען זיך צו אָפט אָדער לייענען צופיעל בנשימה אחת.

דאָס מאַכט ניט קיין שטערונג. דער אינהאַלט פערבלייבט דער זעלבער, די געדאַנקען די זעלבע און קיין ענין אָדער געדאַנק ווערט ניט אָפּגעהאַקט אין מיטען.

ווי געזאָגט, איז דער „חובות הלבבות" אין אידיש געווען געדרוקט אין „אמעריקאַנער". זיינען, ווי געוועהנליך, אריינגעפאַלען אין ספר א ביסעל דרוק־פעהלערען. עס איז שווער, אָדער טעכניש אונמעגליך אויסצופיהרען, אז א ציטונג אָדער א צייט־שריפט זאָל אינגאַנצען ריין זיין פון דרוק־פעהלערען. ביים צוזאַמענשטעלען מיין ווערק אַלס ספר, האָב איך אויסגעבעסערט די דרוק־פעהלערען און אויך מיינע אייגענע געמאַכטע פעהלערען, אזוי ווייט ווי איך האָב זיי געקענט געפינען. איך האָב ניט געשפּאָרט קיין מיה און זיך גע־סטאַרעט, אז מיין ווערק זאָל זיין פּאַלקאָם, און עס איז מיט גאָטס הילף, דאַכט מיר, ארויסגעקומען א דבר מתוקן.

אָבער שגיאות מי יבין. מעגליך אז איך האָב פאָרט עפּעס פערזעהן און ניט ארויסגעבראַכט ריכטיג. בעט איך ענטשולדיגונג און מען זאָל מיך ניט חושד זיין אז איך האָב אַבזיכטליך עטוואָס געפעלשט.

אויב עס געפינען זיך וועלכע ניט איז טעות'ן אין דעם ספר, בעט איך די לעזער זיי זאָלען מיר אויפמערקזאַם מאַכען אויף דעם און איך וועל זיי העכסט דאַנקבאַר זיין און זעהן אַלעס פערריכטען איה"ש אין א צווייטע אויפגאַבע.

בעזרת השם, כ"א תמוז, תרפה, ברוקלין, ניו יאָרק.

אהרן דוד ב"ר נדליהו אָגוז,

יליד קאַרטוז בערעזע, פלך גראָדנא.

דער רבנו בחיי, זיין רעליגיעזע פילאָ־זאָפיע און וועלט־אנשויאונגען

א.

די ביאָגראפיע פון רבנו בחיי, דער מחבר פון דיעזען ספר, איז אונז ניט בעקאנט. די געשיכטע דערצעהלט ניט פון זיין לעבענס־בעשרייבונג, פון זיין יחוס און עס איז אַפילו ניט פעסטגעשטעלט אין וועלכע צייט ער האָט גע־לעבט. מאנכע ווילען האָבען אַז ער האָט געלעבט אין עלפטען יאָהרהונדערט, אנדערע זיינען אין דער מיינונג — אין צוועלפטען יאָהרהונדערט, און עס איז אויך דאָ א דעה, אַז ער איז געבוירען געוואָרען נאָך שפּעטער.

דאָס איז אָבער קיין ספק ניט, אַז ער איז געבוירען געוואָרען און געלעבט אין שפּאַניען אונטער די ממשלה פון די אראַבער, בעת אידען איז דאָרט גע־גאַנגען גוט און זיי האָבען ניט גע'חלומ'ט פון אינקוויזיציע און גירוש. מען גלויבט, אַז ער האָט געוואָהנט אין דער שטאָדט סאַרגוסאַ, וואו ער איז געוועזען א דין, ווייל אַזוי רופט ער זיך: „רבנו בחיי בר יוסף אבן פקודה הדין“.

וואָס פאר א דין ער איז געוועזען, ווייס מען אויך ניט. עס איז ניט בע־קאַנט אויב ער איז געוועזען א אידישער דין, וואָס האָט בלויז גע'פסק'נט דיני תורה אָדער אפשר א רעגיערונגס דין, א ריכטער, ווייל אין שפּאַניען האָבען צו יענער צייט אידען פערנומען הויכע רעגיערונגס שטעלען. און אפשרביידע צוזאמען, אי א דין, אי א רעגיערונגס ריכטער.

עס איז אַפילו דאָ א שטיקעל סברא, אַז דער רבנו בחיי האָט ניט פער־טראָטען קיין רעגיערונגס שטעלע. אין זיין הקדמה צום „חובות הלבבות“ זאָגט ער: „ושאינני בקי בצחות לשון הערבי“ — איך בין ניט קלאָהר, איך בין ניט בעהאַוועגט אין דער ריינער אראַבישער שפּראַך און דעריבער האָב איך מורא געהאַט צוטרעטען צו דער ארבייט צו שרייבען דיעזען ספר, וועלכען איך האָב בעשטימט צו פערפאַסען אין אראַביש, די שפּראַך וואָס די מענשען פון מיין דור פערשטעהען. און א רעגיערונגס ריכטער, איז דער שכל מחיב, מוז גוט פערשטעהן די לאַנדס־שפּראַך.

אָבער קיין בעגניגענדע ראיה איז דאָס ניט. עס קען זיין, אַז ער איז פאַרט געוועזען א רעגיערונגס־ריכטער, אי א אידישער דין. וואָרום נאָך אַלעמען האָט ער דאָך געקענט אראַביש, והראיה: ער האָט דאָך דעם ספר „חובות הלבבות“ פערפאַסט אין אראַביש און מען ווייס אויך פון נאָך ספרים וואָס ער האָט געשריבען אין דער זעלבער שפּראַך. אָבער בעת ער האָט זיך געשלאָגען מיט דער דעה צו שרייבען דעם „חובות הלבבות“, צו ניט, האָט ער זיך אריינ־געוואָרפען אין פערשידענע ספקות און ער האָט אויך געצווייפעלט אפשר איז זיין קענטנים אין דער שפּראַך נאָך צו ווייניג פאַר אַזאַ אונטערנעהמונג.

סאַי ווי סאַי ווייסען מיר זעהר ווייניג פון דעם לעבען פון מחבר פון

דער רבנו בחיי

דיזען ספר, אָבער זיינע אידעען אין רעליגיעזער פילאָזאָפיע און זיינע וועלט אנשויאונגען זעהען מיר דייטליך אין דעם „חובות הלבבות" גופא.

עס איז ווערטה צו בעמערקען, אז דער בעל „חובות הלבבות" איז ניט דער זעלבער רבנו בחיי, וואס ווערט אָפט דערמאָהנט אין טייטש־חומש „צאינה וראינה". יענער איז אויך געווען א שפאַנישער. ער האָט אָבער געהייסען רבנו בחיי ברבי אָשר און האָט געלעבט מיט א פאָר הונדערט יאָהר שפּעטער פון רבנו בחיי בר יוסף.

דער בעל „חובות הלבבות" האָט געקוקט אויף רעליגיאָן מיט אנדערע בליקען. ער איז געווען א געגנער פון פּלפּול און פּשט'לאך, מיט וועלכעס רבנים און לומדי תורה האָבען זיך אָפּגעגעבען. ער האָט זיך שארף אויסגע־דריקט וועגען די וואס גיבען זיך אָפּ מיט שאלות ותשובות וועגען ענינים וואָס זיינען ווייטלויפיג און פאַסירען זעלטען אין לעבען. אין זיין הקדמה דער־צעהלט דער מחבר, אז איינער איז געקומען צו א חכם אָדער צו א רב מיט אַן אויסערגעוועהנליכע שאלה אין דעם ענין פון גטין. האָט דער חכם איהם געענטפערט: „איהר פרעגט א זאך וואס מיר קענען גאָר ניט פערלירען אויב מיר וועלען דאָס ניט וויסען. ווייסט איהר אַלעס וואָס איהר דאַרפט וויסען? ווארום אָפּגעבען זיך מיט שאלות וואס קענען זעהר זעלטען טרעפען און פער־נאַכלעסיגען די חובות הלבבות, וואָס מען איז מחויב אין זינען צו האָבען שטענדיג?" און אין שער עבודת האלהים געהט אויף דער מחבר ארויס זעהר שארף געגען די לומדים וואָס גריבלען זיך אין אומנויטיגע שאלות און פּלפּולים. דער רבנו בחיי זאָגט, אז דאָס איז אַן איבוד זמן און מיט אויסערגעוועהנליכע שאלות איז געגוג אז מען גיט זיך מיט זיי אָפּ בעת זיי פאַסירען אין לעבען, אָבער ניט פערשווענדען צייט און בעוואָרענען זיך מיט תשובות אָדער פּסקי דינים, טאָמער וועלען די שאלות ווען עס איז פאַרקומען.

דער בעל „חובות הלבבות" איז חלילה ניט קיין געגנער פון רבנים. ער האָט געוויס געהאַלטען פון דער תורה און פון תלמוד און זיי זיינען ביי איהם געווען ליעב און טהייער. אָבער לויט זיין שיטה שטעהען די חובות הלבבות, די הערצען־פּפליכטען העכער ווי פּלפּולים און פּשט'לאך און לומד'ישע חריפות.

ב.

אין זיין הקדמה צום „חובות הלבבות" זאָגט דער רבנו בחיי, אז ער האָט געזוכט און ניט געפונען קיין ספר מיוחד וואָס זאָל זיין געווידמעט בלויז די „חכמת המצפון", די בעהאַלטענע הערצליכע חכמה, די חיובים וואָס א מענש האָט צו ערפילען מיט זיין הארץ. ער בעטאָנט „ספר מיוחד", ווייל אין ספרים פון געוויסע מחברים פאַר'ן רבנו בחיי געפינען זיך פּרקים אָדער מאמרים וואָס ענטהאַלטען רעליגיאָן אָדער מאָראַל פילאָזאָפישע געדאַנקען. אָבער אז א גאַנצער ספק זאָל אויסשליסליך ענטהאַלטען די לעהרען פון הערצליכע פפליכ־טען, איז דעם רבנו בחיי'ס ספר „חובות הלבבות" דער ערשטער און ביז איצט דער איינציגער פון דיזען סאָרט.

דער גאַנצער ספר „חובות הלבבות" פיהרט צו איין הויפּט־צוועק — צו אהבת ה'. דעם רבנו בחיי'ס לעהרע איז אַזעלכע וואָס פיהרט פון מדרגה צו מדרגה, פון שטאַפּעל צו שטאַפּעל ביז ער ברייננגט ארויף — אויב מען פאָלגט נאָך זיינע לעהרען — צום העכסטען שטאַפּעל, צו באַקומען הימעלשע חכמה

און זיין פעראייניגט מיט גאָט און אַזוי נאָהענט צו איהם אַזוי ווי די הייליגע מלאכים. די געדאַנקען ווערען גערייניגט און דער גאַנצער מענשליכער וועזען ווערט אָנגעפּילט מיט ליעבע צו זיין בעשעפער, וואָס דאָס גופא איז אַ געַנוס וואָס אַ זינדיגער מענש קען זיך ניט פאָרשטעלען.

דער רבנו בחיי קוקט אויף דער וועלט ניט מעהר ווי אויף אַ פאַרבערייטונגס פּלאַץ פאַר יענער וועלט, פאַר חיי עולם הבא. ער איז מבטל אַלע תענוגים און אַלע געַנוסען אויף דער וועלט. נאָך זיין שיטה איז דאָ איין צוועק אין לעבען און דאָס איז, צו שטרעבען צו דערנעהענטערען זיך צו גאָט וואָס מעהר, כדי צו קומען אויף יענער וועלט ריין און געלייטערט און די נשמה זאָל נהנה זיין מזיו השכינה.

דער בעל „חובות הלבבות" האָט אָנגענומען איין שיטה און ער טרעט פון איהר ניט אָפּ אין גאַנצען ספר. ער בעציהט זיך אויף איין זאַך, אויף לייטערען די געדאַנקען און קומען צו קרבת אלהים, ווייל דאָס איז ביי איהם דער עיקר, און דעריבער רעדט ער ניט אין זיין ספר פון ענינים וואָס האָבען צו טהאָן מיט אונז אידען אַלס אַ בעזונדער פאָלק. ער פערשווייגט אפילו און לאָזט דורך די אידישע האָפענונג אויף ביאת המשיח און ער דערמאָהנט עס קיין איין מאָל אין זיין ספר. און כאָטש דער „חובות הלבבות" איז פול מיט פסוקים פון די נביאים, געפינט איהר דאָרט ניט קיין איינציגען פסוק וואָס אין איהם זאָל זיין דערמאָהנט ציון און ירושלים.

אָבער דאָס איז ניט, ווייל ער איז חלילה געווען אַ כופר און ניט געגלויבט אין דער גאולה העתידה, וואָס רבנו סעדיה גאון, וואָס האָט געלעבט פאַר איהם, און שפּעטער דער רמב"ם און אַנדערע האָבען אָנגענומען פאַר איינס פון די עיקרים פון דער אמונה. דער רבנו בחיי האָט זיכער דריי מאָל אין טאָג מתפלל געווען „ולירושלים עירך ברחמים תשוב"; אָבער ער האָט ניט געהאַלטען אַז די דאָזיגע האָפענונג, די האָפענונג אויף אַן אייגען לאַנד, אויף זעלבסטשטענדיגקייט, קען פיהרען אָדער מיטהעלפען צו ברייגנען צו זיין הויפּט שטרעבונג מקרב צו זיין מענשען צו גאָט. צו ברייגנען מענשען צו פאָלקאָמענהייט, גלויבט דער רבנו בחיי, דאַרף מען זיי איבערהויפּט לערנען און איבערצייגען ניט אָפּצוגעבען זיך מיט גשמיות, מיט מאַטעריעלע זאַכען מעהר ווי נויטיג איז. דאָס וואָס די תורה אַליין פערשפּרעכט גוטעס אויף דער וועלט אויב מען וועט אויספאָלגען וואָס זי, די תורה, הייסט, זאָגט אויף דעם דער רבנו בחיי אין שער היחוד, אַז דאָס איז געזאָגט געוואָרען פאַר'ן המון, וואָס האָט ניט קיינע העכערע השגות, און דאָס איז אַזוי ווי מען גיט אַ בהמה אַ סך גערשטען אָדער האָבער אָדער אַזוי ווי מען סמאָקעט צו אַ בהמה מיט די ליפּען, כדי זי זאָל מעהר טרינקען.

דער רבנו בחיי איז געטאַדעלט געוואָרען פון רבנים און גאונים פון שפּעטערע דורות, ווייל מען האָט אין זיין ספר „חובות הלבבות" געפונען ציטאַטען וואָס זאָלען שטאַמען פון אַפּאָסטאָלען אָדער פון ישו הנוצרי אַליין. דער רבנו בחיי האָט ניט געלייקענט אַז ער האָט ענטנומען געוויסע זאָגען פון די אומות העולם. אין „חובות הלבבות" זאָגט ער פיעל מאָל: „ואמר אחד החסידים" אָדער „אחד החכמים" און דאָס מיינט ער ניט דוקא אידישע חסידים אָדער חכמים. ער זאָגט עס בפירוש אין זיין הקדמה צום ספר: „סמכתי להם דברי הקבלות שקבלנו מרבותינו ז"ל ומן החסידים והחכמים שבכל אומה שהגיעו

דבריהם אלינו" — איך האָב צוגעגעבען די רייד פון קבלות, וואָס מיר האָבען מקבל געווען פון אונזערע רבנים, ז"ל, און פון די חסידים און חכמים פון יעדער אומה, וואָס זייערע רייד איז אונז אָנגעקומען. ווייל איך האָב, זאָגט ער, געהאָפט, אַז הערצער וועלען זיין געניינט צו זיי און זייערע קלוגע רייד וועלען אָנגענומען ווערען. און ער ברייננגט דאָרט ראיות פון תלמוד אַז גוטע זאַכען און מדות דאַרף מען אָננעהמען אפילו פון גוים און מען מעג איבערזאָגען דברי חכמה פון חכמי אומות העולם.

ווי עס זעהט אויס, איז דער רבנו בחיי געווען בעהאַוועגט אין דער דאַמאָלסטדיגער אַראַבישער ליטעראַטור און ער האָט פון דאָרט געשעפּט אַ ביסעל מאַטעריאַל פאַר זיין ספר. עס קען זיין אַז די ציטאַטען וואָס זאָלען האָבען געשטאַמט פון די גרינדער פון קריסטענטהום, האָט דער רבנו בחיי גענומען פון אַראַבישע ביכער, און אפשר האָט ער דאָרט גענומען מעהר ווי דאָס.

אָבער סאַי ווי סאַי האָבען דעם רבנו בחיי'ס טאַדלער נאָכהער אויפגעהערט צו טאַדלען איהם, ווייל זיי האָבען סוף כל סוף איינגעזעהן די וויכטיגקייט פון דעם ספר און די נוצען וואָס ער קען ברייננגען, און דער ספר „חובות הלבבות" איז געוואָרען פּאָפּולער און אָנגענומען ביים פאָלק.

ג.

דער רבנו בחיי איז ניט געווען קיין געגנער פון אויסערליכע לימודים. ער איז ניט געווען פון די „קנאים" וואָס האָבען געלעבט אין שפּעטערע דורות, וועלכע האָבען ניט געוואָלט וויסען פון אַנדערע חכמות אויסער חכמת התורה. דער רבנו בחיי האָט געהאַלטען פון וועלטליכע חכמות און קענטניסען, וועלכע ער האָט אַליין, ווי עס שיינט, געלערענט, און ניט פערבאָטען אַנדערע צו לערנען. פערקעהרט: ער האָט געהאַלטען אַז חכמות „חציוניות" זיינען אַ געשאַנק פון בורא יתברך. אין שער חשבון הנפש, רעדענדיג וועגען מאַטהעמאַטיק, זאָגט דער רבנו בחיי: „כמעט שתדמה לנבואה הבאה מאת אלהים" — דער מאַטהעמאַטיקער קען דערגעהן אַזעלכע זאַכען וואָס זיינען כמעט גלייך צו אַ נבואה פון גאָט. אין זיין הקדמה צום „חובות הלבבות" זאָגט דער מחבר, אַז אַלע חכמות ווערען איינגעטהיילט אין דריי חלקים: חכמת הטבע (פיזיק); חכמת השמוש, ברוייבאַרע חכמות, ווי מאַטהעמאַטיק, מוזיק, אַסטראָנאָמיע און דאָס גלייכען, און די חכמת האלהות, די געטליכע חכמה. און די אַלע קלאַסען חכמות, זאָגט ער, זיינען טהויערען וואָס דער בעשעפער האָט געעפענט פאַר די מענשען כדי זיי זאָלען דורכדעם בעגרייפען און פערשטעהן די תורה און די וועלט. דערפון זעהט מען גאַנץ דייטליך, אַז דער רבנו בחיי איז ניט געווען אויף דער זייט פון אונוויסענהייט אין וועלטליכע קענטניס און וויסענשאַפט. ער איז געווען אין דער מיינונג פערקעהרט, אַז די חכמת האלהות, די געטליכע חכמה געהט האַנד אין האַנד מיט וועלטליכע חכמות און איינע די אַנדערע קענען ניט שאַדען, ווען מען ווייס נור ווי אָנצוגעהן מיט זיי.

דער מחבר פון ספר „חובות הלבבות" איז ניט געגאַנגען אין וועג פון מחברים פון מוסר ספרים, וועלכע האָבען געשילדערט דעם נאָכ'ן טויט מיט שרעקליכע פאַרבען, האָבען פאַרגעשטעלט דעם מלאך המות, די מאַטערניס פון „חיבוט הקבר" און די יסורי גהינום צו וואַרפען אַ מורא אויף די לעבעדיגע

מענשען. דער רבנו בחיי האָט זיך ניט אָפּגעשטעלט אויף דעם און מיט אַ פּאָר קליינע אויסנאַהמען, דערמאָהנט ער עס כמעט ניט אין זיין ספר, ווייל זיין שיטה צו לערנען רעליגיאָן און מאָראַל איז אַן אַנדערע. די הויפּט זאַך וויל ער מקרב זיין מענשען צו גאָט, צו דיענען איהם מיט'ן גאַנצען הארצען, ליעב האָבען איהם און מורא האָבען פאַר איהם מיט אַ יראת הכבוד און צו דעם פאָדערט זיך מעהר אויפקלערונג און וויניגער אַנוואַרפען אַ פּחד פון פיזישע ליידען.

ער געפינט אפילו ניט פאַר נויטיג צו דערמאָהנען די נסים וואָס גאָט האָט געטהאָן מיט די אידען, ווי עס ווערט דערצעהלט אין תורה און נביאים, כאָטש ער רעדט וועגען דעם ענין אין „חובות הלבבות". ער מאַכט עס אָפּ בקיצור און דערצעהלט ניט קיינע איינצעלהייטען, ווייל ער האַלט אַז גאָט'ס נסים זעהט מען יעדען טאָג און יעדע רגע און איבעראַל וואו אַ מענש געפינט זיך. מיר זעהען גאָט'ס חכמה און וואונדער אין טעגליכען לעבען, אויב נור מיר בעאָבאַכטען דאָס און מיר גיבען זיך די מיה צו טראַכטען וועגען דעם.

אין אַ פּלאַץ אין שער חשבון הנפש זאָגט דער רבנו בחיי: מענשען וואונדערען זיך, ווערען איבעראַשט ווען זיי זעהען אַ לקוי חמה, גרויסע בליצען, שטורמס און דאָס גלייכען און זיי ווערען ניט איבעראַשט פון זון־אויפגאַנג און זון־אונטערגאַנג, געוועהנליכען רעגען און דאָס גלייכען, וואָס זיי זעהען שטענדיג. דער אמת איז דאָך אַז אויף וואָס מען זאָל ניט אַ קוק טהאָן אויף דער וועלט, זעהט מען אַלץ די נפלאות הבורא. דעריבער געפינט דער רבנו בחיי ניט פאַר נויטיג צו ערמוטהיגען מענשען צו דיענען גאָט צוליעב נסים וואָס ער האָט מיט זיי אַמאָל געטהאָן, ווייל די גאַנצע וועלט און דאָס לעבען איז דורכאויס פול מיט נסים.

דער רבנו בחיי, ווי מיר זעהען אין דיעזען ספר, האָט געהאַט אַ שאַרפען פּסיכאָלאָגישען בליק. אין פיעלע ערטער בריינגט ער ארויס געדאַנקען אַזוי פּסיכאָלאָגיש קלוג, אַז מען מוז ניעדערגעריסען ווערען פון וועלכע עס איז אַנדערע אידעען און האַלטען מיט איהם. ווי לאָגיש און פּסיכאָלאָגיש ער רעדט אין שער הבטחון וועגען דעם אונטערשייד פון בעל בטחון און ניט בעל בטחון! ער ווייזט דאָרט אויף אַז דער בעל בטחון, ווען אפילו עס איז איהם שלעכט, איז איהם אויך גוט, און פערקעהרט, דער וואָס בעזיצט ניט די מדה פון בטחון, מעג איהם אפילו געהן ווי גוט, איז איהם פאָרט ניט גוט. ער רעדט אַזוי קלוג, אַז ווען נור מען טראַכט זיך אַ ביסעל אריין אין דעם, זעהט מען אַז יעדעס וואָרט איז אמת, קיין זאַך ניט איבערטריבען, כאָטש אין פלוג קען זיך אויסדאַכטען, אַז דאָס זיינען ניט מעהר ווי ווערטער פון אַ פאַנאַטישען מוסר זאָגער.

און אַזוי אין נאָך שטעלען ציינט דער רבנו בחיי ארויס, אַז ער איז ניט סתם אַ מוסר זאָגער אָדער מאָראַל פּריידיגער, נור אַ מענש מיט וויסען, וואָס רעדט אימער שכל'דיג ווי אַן ערפאַהרענער און פּראַקטישער אויף אַלע גע־ביעטען אין לעבען.

ד.

דער רבנו בחיי פּרעדיגט שטאַרק פאַר דער מדה פון „ואהבת לרעך כמוך". אויסער דעם וואָס דאָס איז אַ מצוה פון דער תורה, ציינט דער רבנו בחיי אַן

אויף די איבלען וואָס קומען ארויס דערפון וואָס מענשען זאָרגען בלויז פאַר זיך אליין און קימערען זיך ניט פאַר'ן כלל, פאַר זייערע מיטמענשען.

ריידענדיג וועגען דיעזען ענין אין שער חשבון הנפש, דריקט דער מחבר אויס אידעען, וואָס קענען אָנגענומען ווערען אלס סאָציאַליסטיש. ער גיט דאָרט אַ משל צו אַ צאָהל מענשען וואָס האָבען געפיהרט שווערע משאות יעדער איינער אויף אַ בעזונדער וואָגען. זיי האָבען די דאָזיגע משאות געדאַרפט אויסלאָדען און אָנלאָדען, איז אויב זיי העלפען איינע די אַנדערע, טהוען זיי אָפּ זייער זאַך בשלום; ווען אָבער יעדער איינער זאָרגט בלויז פאַר זיין וואָגען, ווערען דאָס רוב פון זיי פערמאַטערט און דערגרייכען ניט זייער ציעל. אַזוי, זאָגט ער, איז מיט די מענשהייט בכלל אויך. ווען איינער דעם אַנדערען זאָל העלפען, וואָלטען אַלע אויסגעקומען מיט זייער חיונה און מיט אַלעם. די צרה איז אָבער וואָס איינער וויל אַ סך און עס קימערט איהם ניט וואָס דער צווייטער האָט גאָר ניט. דער איבעל איז וואָס פיעלע זוכען נור פאַר זיך, אַנצולאָדען זייערע אייגענע וואָגענס, דעריבער איז דאָס לעבען שווער און דעריבער מאַטערען זיך מענשען אויף דר וועלט. ווען אַלע — זאָגט ער — וואָלטען געלעבט געזעלשאַפטליך; ווען יעדער יחיד וואָלט געזאָרגט פאַר אַנ־דערע אַזוי ווי פאַר זיך; ווען מענשען וואָלטען איינע די אַנדערע געהאָלפען, וואָלט דאָס לעבען געווען לייכטער פאַר אַלעמען און יעדער איינער וואָלט געהאַט וואָס ער דאַרף.

דאָס שמעקט אַ ביסעל מיט סאָציאַליזמוס, אָבער מען מוז ניט זיין אַ סאָציאַליסט מסכים צו זיין צו זיינע ווערטער אַז זיי זיינען אמת.

דער „חובות הלבבות" איז בעליעבט געוואָרען ביים פאָלק צוליעב זיינע גוטע לעהרען און עד היום, כאָטש עס איז שוין אַזוי פיעל הונדערטע יאָהרען זייט ער איז פערפאַסט געוואָרען, איז נאָך דער ספר אַלץ פּאָפּולער, פּאָפּולערער ווי אַנדערע ספרים וואָס זיינען פערפאַסט געוואָרען שפּעטער.

דער ספר „חובות הלבבות" איז געווען אַ נייעס, אַן אונערוואַרטעטע ערשיינונג ביי אידען. דעריבער האָט מען זיך לכתחילה גענומען איהם לערנען און שטודירען. עס האָבען זיך שפּעטער געפונען איבערזעצער און האָבען דעם ספר איבערזעצט פון זיין אראבישען אָריגינאַל אין לשון הקודש. נאָך שפּעטער — אויך אין „עברי־טייטש", און ער איז אַלץ מעהר און מעהר פער־שפּרייט געוואָרען צווישען אידען אין אַלע לענדער.

דער „חובות הלבבות" איז שטענדיג געווען דעם אידען צום הארצען. אין איהם האָבען די גלות מענשען געפונען טרייסט מעהר ווי אין אַנדערע ספרים, ווייל זיינע לעהרען פיהרען צו אַ הויכען ציעל, צו זיין מדובק אין השי"ת, אַ גענוס וואָס איז בעסער פון אַלע גענוסען אין דער וועלט.

עס איז דאָ ניט איין איבערזעצונג פון „חובות הלבבות" אין לשון הקודש, אָבער עס איז אָנגענומען געוואָרען די איבערזעצונג פון ר' יהודה אבן תבון, אויך אַ שפּאַנישער איד, ווייל זיין איבערזעצונג איז די ריכטיגסטע און ער האַלט זיך שטרענג ביים אָריגינאַל, הגם די שפּראַך איז ניט אַזאַ לייכטע און דער סגנון, דער סטיל איז ניט אַזעלכער וואָס „ירוץ הקורא בו".

אויסצוג פון מחבר'ס הקדמה

האָט דער מחבר געזאָגט:

געלויבט זאָל זיין דער גאָט פון ישראל, וואס בלויז אויף איהם איז ריכטיג צו זאָגען אַז ער איז דער אמת'ער, איינציגער, דער ערשטער אין עקזיסטענץ, דער אָהן אויפהערליכער גוטס טהוער, וואס האָט בעשאַפען אַלעס אין דער וועלט אלס צייכען אויף זיין איינהייט, און האָט פאָרמירט פאָרמען וואָס זאָגן עדות אויף זיין גבורה, און ער האָט מחדש געווען די וועלט, האָט איהר בעשאַפען פון גאר ניט צו בעשטעטיגען זיין חכמה, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: „דור לדור ישבח מעשיך וגבורותיך יגידו" — איין דור צום צווייטען ריהמט דיין ווערק און וועגען דיין קראַפט זאָגען זיי איינער דעם אנדערען. אַן אַנדער פסוק אין תהלים זאָגט: „יודוך ה' כל מעשיך" — עס לויבען דיך, גאָט, אַלע דיינע ווערק. דאָס הייסט: אין די גאַנצע שאַפונג, אין אַלעס וואָס אויף דער וועלט געפינט זיך זעהט מען גאָט'ס גרויסקייט און מען פערשטעהט ווי מען דארף איהם דאַנקען און לויבען. נאָך אַ פסוק זאָגט: „כבוד מלכותך יאמרו" — די עהרע פון דיין קעניגרייך זאָגען זיי. דורך די שאַפונגען ווערט מען איבערצייגט ווי גרויס דער כבוד פון גאָט איז און עס איז גלייך ווי די שאַפונגען זאָגען דאָס, ערקלעהרען דאָס.

און די גרעסטע פון די טובות, וואס דער בעשעפער האָט געטהאָן זיינע קנעכט די רעדעוודיגע, די מענשען, איז וואס ער האָט זיי בעשאָנקען מיט אַ ריכטיגען געפיהל פון אנערקענונג און פאָלשטענדיגען פערשטאַנד. ער האָט די מענשען געגעבען חכמה וואס דאָס איז זייער לעבענס אָטהעם און די ליכט פון זייער שכל, און דאָס ברייננגט זיי צו ערפילען גאָט'ס רצון און עס פערהיט זיי פון זיין צאָרן אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. און אַז די חכמה וואָס אַ מענש בצעזיצט איז אַ מתנה טובה פון גאָט ווייסען מיר פון פסוק אין משלי: „כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" — גאָט גיט חכמה, פון זיין מויל, דורך זיין גזירה בעזיצט דער מענש וויסען און פערשטאַנד. אין ישעיה איז דאָ אַ פסוק: „אני ה' אלהיך מלמדך להועיל" — איך, גאָט דיין גאָט לערען דיך שכל וואָס זאָל דיר נוטצען ברייננגען. אין די הייליגע שריפטען זיינען דאָ נאָך פסוקים וואָס בעשטעטיגען, אַז חכמה ביים מענשען איז אַ מתנת אלהים, אַ געשאַנק פון גאָט.

און די חכמה, וואָס גאָט האָט געגעבען די מענשען, ווערט איינגעטהיילט אין דרייערליי חלקים. עס זיינען דאָ, הייסט עס, דרייערליי הויפט חכמות. דער ערשטער טהייל איז: חכמת היצירות, די חכמה פון בעשעפענים, פון בעשאַפענע זאַכען. דאָס הייסט: די לעהרע צו וויסען די נאַטור און ענדערונגען וואָס קומען פאָר אין דער נאַטור צוליעב געוויסע אורזאַכען. די דאָזיגע לעהרע ווערט אָנגערופען „פיזיק". דער צווייטער טהייל חכמה איז: חכמת השימוש, אָדער חכמת המוסר. צו דעם געהערען די וויסענשאַפטען וואָס מענשען געברויכען פאַר געוויסע צוועקען, וואָס זיי נויטיגען זיך אין

לעבען, ווי, למשל, מאטהעמאטיק, אסטראנאמיע, מוזיק און נאך וויסענשאפ־טען וואס מענשען געברויכען און זיינען מוסר, גיבען איבער אדער לערנען איינע די אנדערע.

דער דריטער טהייל חכמה איז די חכמת האלהות, די חכמה פון געט־ליכקייט. דאס הייסט: וויסען און בעגרייפען גאט, זיין תורה און אנדערע הויכע ענינים, ווי בעגרייפען וואס די נשמה איז, וואס דער שכל איז און וואס מלאכים זיינען. און די אלע טהיילען פון חכמה זיינען טהויערען וואס דער בעשעפער האט געעפענט פאר די רעדעוודיגע — די מענשען, כדי דורכדעם זאל מען משיג זיין די תורה און די וועלט. דער מענש זאל, הייסט עס, זיי בענוצען פאר וועלטליכע ענינים און פאר געטליכע.

אבער די גרעסטע און העכסטע פון אלע חכמות איז די דריטע — די חכמת האלהות, וואס מיר דארפען לערנען בלויז מיט דעם איינציגען צוועק צו וויסען און פערשטעהן אונזער תורה, אבער לערנען די געטליכע חכמה, כדי צו געניסען עפעס דא אויף דער וועלט, טארען מיר ניט. עס איז אונז פער־באטען צו לערנען תורה און די פארשונג פון גאטהייט צוליעב כבוד אדער צוליעב אנדערע וועלטליכע צוועקען, נאר לשמה, מיט דעם איינציגען אבזיכט צו וויסען די תורה און בעגרייפען די גאטהייט.

און דער בעשעפער האט געעפענט דריי טהויערען, דורך וועלכע מען קען קומען צו דער הויכער געטליכער חכמה. די דריי טהויערען זיינען: דער שכל, די תורה, וואס איז געגעבען געווארען דורך משה רבנו, און די קבלות, די תורה שבעל פה, וואס איז שפעטער איבערגעגעבען געווארען פון איינעם צום אנ־דערען מינדליך, ווי פרטים און דקדוקים פון מצוות, וואס זיינען ניט געגעבען געווארען מסיני.

די חכמת התורה בכלל איז איינגעטהיילט אין צוויי חלקים. עס זיינען דא מצוות נראיות, מצוות וואס מען זעהט ווי מען טהוט זיי מיט די גליעדער, און מצוות צפוניות, בעהאלטענע, וואס מען איז זיי מקים מיט דער מחשבה, מיט'ן הארצען. די ערשטע זיינען דא צווייערליי: מצוות וואס דער שכל איז מחיב אז מען דארף זיי מקים זיין און אזעלכע וואס דער שכל זאגט ניט אז מען זאל זיי טהאן און אויך ניט אז מען זאל זיי ניט נאכקומען, ווי בשר בחלב, שעטנז און דאס גלייכען. די חובות הלבבות אבער, די מצוות וואס זיינען אבהענגיג דער מחשבה, דעם געדאנק זיינען אלע שכל'דיגע, ווי איך וועל איה"ש ערקלערען דייטליך. און אזוי ווי די חובות האברים, די מצוות וואס הענגען אפ אן די גליעדער זיינען דא צווייערליי: מצוות עשה און מצוות לא תעשה, זאכען וואס מען דארף טהאן און זאכען וואס מען דארף ניט טהאן אדער געבאטען און פערבאטען, אזוי איז ביי די חובות הלבבות אויך פאראן געבאטען און פערבאטען. מען דארף, למשל, גלויבען אז די וועלט האט א בעשעפער, וואס האט איהר בעשאפען פון גאר ניט; מען דארף האבען אויפ'ן זינען אז דער בעשעפער איז איינער און מען דארף אין איהם האבען בטחון, זיין אונטערטעניג צו איהם, מורא האבען פאר איהם און שעהמען זיך פאר איהם. דאס און עהנליכע זאכען זיינען די מצוות עשה פון די מצוות צפוניות, פון די בעהאלטענע מצוות וואס קיין זייטיגער קען ניט זעהן און וויסען אויב מען איז זיי מקים אדער ניט. דער היפוך פון דעם, ניט גלויבען אין אחדות

הבורא, און גאָט׳ס איינהייט, ניט זיין אונטערטעניג צו גאָט און ניט מורא האָבען פאַר איהם, דאָס זיינען די לאו׳ן אָדער די לא תעשה׳ס פון חובות הלבבות. דערצו קען מען אויך צורעכענען די פערבאָטען פון „לא תחמוד“ און „לא תקום“, ניט האָבען קיין חשק צו פרעמדעס און נקמה האָבען אָן איינעם, וואָס דאָס איז אויך תלוי בלב, אָבהענגיג אָן הארץ און מען זעהט עס ניט אין די עפענטליכקייט, און נאָך אַזעלכע זאַכען וואָס זיינען נור אנטפּלעקט צו גאָט און ניט צו קיין מענשען, אַזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין ירמיה: „אני ה׳ חוקר לב“ — איך גאָט פאָרש דאָס הארץ.

און ווייל די חכמת המצוות בעשטעהט פון עפענטליכעס און פערבאָרגענעס, ווי איך האָב פריהער געזאָגט, האָב איך נאָכגעזוכט אין די ספרים פון אַמאָליגע מחברים, וואָס האָבען געלעבט נאָך די פערפאַסער פון תלמוד, די בעלי הגמרא, און איך האָב איינגעזעהן, אַז די ספרים, וואָס זיי האָבען געשריבען איבער תורה און נביאים, ענטהאַלטען אַלץ אַנדערע ענינים. זיי טייטשען אוים און ערקלערען מיינונגען פון פּסוקים, גיבען זיך אָפּ מיט זאַכען וואָס האָבען צו טהאָן מיט דקדוק, נעהמען אַרוים דעם תמצית, דעם קיצור פון געוויסע דינים אָדער זיי ברייגגען ראיות, אַז מען דאַרף מקים זיין די מצוות התורה און גיבען אָן תשובות וואָס מען זאָל ענטפערען אַפּיקורסים, אומגלויביגע, וואָס האַלטען ניט פון דער תורה, ווי איך האָב געפונען אין די ספרים פון פערשיעדענע מחברים און אויך טהיילווייז אין די ספרים פון רבנו סעדיה גאון. די חכמה אָבער פון חובות הלבבות האָבען זיי דורכגעלאָזט און עס האָט זיך ניט געפונען קיין איינער, וואָס זאָל פערפאַסען אַ ספר מיוחד, אַ ספּעציעלען ספר, אין וועלכען דיעזער ענין זאָל זיין ארומגערעדט און ערקלעהרט. איז מיר די זאַך געווען אַ וואונדער. ווארום ניט האָבען קיין בעזונדערען ספר וועגען אַזאַ וויכטיגען ענין?

האָב איך געטראַכט: אפשר זיינען חובות הלבבות גאָר ניט אין כלל פון די מצוות וואָס מיר זיינען מחויב מקים צו זיין לויט די תורה; אפשר איז דאָס אַ ביי־זאַך, אַ צוגאָב צו דער תורה, וואָס אַז מיר ווילען קומען מיר דאָס נאָך און אַז ניט, איז אויך רעכט, און דעריבער האָבען די אַמאָליגע מחברים ניט געפונען פאַר נויטיג צו שרייבען וועגען דעם ספרים. ווען אָבער איך האָב זיך ארייגגעטראַכט אין דעם ענין, האָב איך אויסגעפונען, אַז די פערבאָרגענע הערצליכע מצוות זיינען אויף אונז אַ חוב און איך קען דאָס אויפווייזען על פּי שכל און פון דער תורה און פון דער קבלה. איך האָב זיך איבערצייגט, אַז די חובות הלבבות זיינען דער יסוד, דער פונדאַמענט פון אַלע מצוות און אויב מיר קומען זיי ניט נאָך ריכטיג, קענען די מצוות האברים ניט געטהאָן ווערען ווי געהעריג איז.

דער שכל איז מחיב אַז מען דאַרף דיענען גאָט מיט׳ן הארץ, ווייל דער מענש איז צוזאַמענגעשטעלט פון אַ נשמה מיט אַ גוף. דעם גוף, דעם קערפּער, זעהט מען און די נשמה איז פערבאָרגען, מען זעהט איהר ניט. דעריבער דאַרף דאָס דיענען גאָט זיין אַ דאָפּעלטע, אַן עפענטליכע און אַ פערבאָרגענע. מיר זיינען מחויב צו טהאָן מצוות וואָס לייט זעהען, ווי, למשל, תפלה טהאָן צו גאָט, צדקה געבען, לערנען תורה און מקים זיין אַלע מצוות האברים, און אויך דיענען איהם בנסתר, פערבאָרגען אין אונזערע הערצער, גלויבען אין אחדות הבורא, מורא האָבען פאַר׳ן בעשעפער, ליעב האָבען איהם און זיין

אויסצוג פון מחבר'ס הקדמה

אונטערטענג צו איהם און עהנליכעס וואס קיין זייטיגער מענש קען ניט זעהן און בעמערקען, ווייל דאס ווערט ניט געטהאן עפענטליך מיט די גליעדער.

און עס איז א דבר ברור, אז פעסטגעשטעלטע זאך, אז די מצוות האברים, די מצוות וואס מיר טהוען מיט אונזערע גליעדער, קענען ניט זיין פאלקאם סיידען זיי ווערען געטהאן בלב שלם, מיט'ן גאנצען הארצען, סיידען מיר האבען א חשק צו דעם. אהן אן אמת'ן, אויפריכטיגען ווילען קען א זאך ניט געטהאן ווערען בשלימות. און וויבאלד אז עס ליגט אויף אונז א פפליכט צו טהאן מצוות מיט אונזערע גליעדער, מוז אונבעדינגט אונזער הארץ, אונזער מחשבה אויך זיין איבערגעגעבען דערצו, ווארום אהן דעם קען דאך דאס ניט זיין. אזוי פארשטעהען מיר מיט'ן שכל אז די חובות הלבבות זיינען א מוז און מען קען ניט זיין קיין עובד ה' ווען מען איז ניט מקים די פפליכטען וואס זיינען אבהענגיג די הארץ, די פערבארגענע מחשבה.

און די תורה זאגט אונז בפירוש אן אויף אזעלכע פפליכטען. „ואהבת את ה' אלהיך" — דו זאלסט ליעב האבען גאט דיין גאט, זאגט אונז די תורה, און ליעב האבען איז א הערצליכער געפיהל וואס איז פערבארגען און מען זעהט עס ניט. אין דער תורה זיינען דא א סך אזעלכע מצוות. ווי, למשל: „ואהבת לרעך כמוך" — די זאלסט ליעב האבען דיין חבר ווי זיך אליין; „לא תשנא את אחיך בלבבך" — דו זאלסט ניט פיינט האבען דיין ברודער, דיין מיטמענשען אין הארצען; „לא תחמד אשת רעך" — דו זאלסט ניט גלוסטען דיין חבר'ס ווייב, און נאך פיעלע אזעלכע מצוות עשה און מצוות לא תעשה, וואס בעלאנגען צום הארץ, ניט צו די אברים.

און אזוי האב איך אויך געפונען אין קבלה, אין די דברי חז"ל, אז דער עיקר איז די הארץ, די גוטע אדער שלעכטע כונה. די גמרא זאגט: „רחמנא לבא בעי" — גאט וויל א גוט הארץ, און אין פיעלע שטעלען האבען אונזערע חכמים, ז"ל, ערקלערט און פעסטגעשטעלט, אז מיר מוזען דיענען גאט בנגלה ובנסתר, עפענטליך מיט אונזערע אברים און פערבארגען מיט אונזערע הערצער.

און אז מיר איז דאס קלאהר געווארען, האב איך געטראכט: אפשר איז חובות הלבבות אזא מצוה וואס מען איז ניט מחויב צו מקים זיין צו אלע צייטען און אין יעדען ארט. האב איך אבער נאכגעזוכט און זיך איבערציינגט, אז דער חוב צו דיענען גאט מיט'ן הארצען איז אויף אונז חל שטענדיג און אין יעדען ארט וואו מיר געפינען זיך און אונטער אלע אומשטענדען. איך האב אויסגעפונען אז אין אלע פרטים דארפען מיר פאלשטענדיג זיין איבערגעגעבען צו גאט און מיר דארפען מיט אלע מעגליכקייטען זעהן אויסמיידען אזעלכע זאכען, וואס קענען אונז מאכען וועלכע עס איז שטערונג אין דיענען גאט בלב ונפש, מיט'ן הארץ און מיט דער נשמה, און דאס זיינען מיר פערפפליכטעט שטענדיג, אהן אויפהער.

דעריבער האט מיר נאך מעהר געוואונדערט: ווארום האט זיך ניט געפונען א מחבר צו פערפאסען א ספר מיוחד וועגען דעם ענין פון חובות הלבבות.

אבער וועלענדיג דן זיין די מחברים לכף זכות, האב איך איבערגעטראכט: אפשר זיינען די חובות הלבבות ניט אזוי וויכטיג, ווייל זיי זיינען אפשר בעשרענקט אויף א געוויסע צאהל און אנדערע מצוות זיינען ניט אפהענגיג אן זיי. האב איך אבער אויסגעפונען אז עס איז פערקעהרט: די

מצוות האברים, די מצוות וואָס מען טהוט מיט די גליעדער, די האָבען דוקא א בעשטימטע צאָהל. בכלל וויסען מיר דאָך אז מיר האָבען תרי"ג מצוות, זעקס הונדערט מיט דרייצעהן מצוות, אָבער אָן די הערצליכע חיובים הענגען אָפּ אזוי פיעל מצוות, אזוי פיעל גוטע טהאטען וואָס האָבען גאָר קיין צאָהל. האָב איך ווייטער געטראכט: אפשר זיינען די חובות הלבבות אזוי פּאָפּולער, אזוי בעוואוסט צו אלעמען און מען היט עס אזוי אָפּ, אז עס איז ניט נויטיג צו האָבען וועגען דעם ספּעציעלע ספרים. האָב איך אָבער אריינגעקוקט אין אלטע ספרים און איך האָב אויסגעפונען אז אין די דורות, ווען די ספרים זיינען פערפאַסט געוואָרען, זיינען מענשען געווען ווייט פון אָפּהיטען חובות הלבבות. בלויז אויסנאָהמען זיינען געווען צדיקים און פּרושים, אָבער די איבעריגע האָט מען גענעדארפט לערנען און עס איז נויטיג געווען צו לערנען זיי דאָס.

און היינטיגע צייטען זיינען דאָס רוב מענשען מזלזל, האַלטען פאַר ביליג, פאַר וואָכעדיג אפילו די מצוות האברים און די הערצליכע מצוות — אודאי. אפילו דער וואָס גיט זיך אָפּ מיט דער חכמת התורה, איז זיין כונה כדי מען זאָל איהם האַלטען פאַר א למדן, א חכם און קונה שם זיין אויף דער וועלט. אזעלכער וועט לייכט אָפּטרעטען פון דער וועג פון דער תורה, ווען נור ער וועט וויסען, אז דאָס מקיים זיין וועלכע ניט איז מצוה וועט איהם ניט ברייגנען קיין כבוד, און אזא לערנען די תורה איז ערגער ווי ניט לערנען, וואָרום אז מען לערנט און מען ווייס וואָס מען מעג און וואָס מען טאָר ניט און מען קומט עס ניט נאָך, איז דאָך די זינד געוויס גרויס. דער וואָס האָט ניט געלערענט קען זיך רעכטפערטיגען: איך האָב ניט געוואוסט, אָבער דער לערנער האָט דאָך ניט מיט וואָס צו פערענטפערען זיך. און דער לערנער לשם כבוד אָדער צוליעב אנדערע געגוסען פּערנאָכלעסיגט צו וויסען דאָס וואָס ער דאַרף און מוז וויסען און וואָס אָהן דעם קען מען ניט מקיים זיין די מצוות, אזוי ווי די אמונת היחוד, דאָס גלויבען אין גאָט'ס איינהייט, א זאַך, אין וועלכע מיר דארפען זיך אריינטראכטען און מען קען דאָס אָבערפלעכליך ניט דערגעהן. אָט דיעזע פערבאָרגענע הערצליכע חכמה אכטען זיי ניט, און וואָס טויג עס אז עס פעהלט דער עיקר?

מען דערצעהלט אויף א געוויסען חכם, אז ביז האַלבען טאָג פלעגט ער זיצען און פערברייגנען מיט מענשען און ווען ער פלעגט נאָכהער פערבלייבען אליין, פלעגט ער זאָגען צו זיינע גליעדער: „גיט אהער דאָס בעהאַלטענע ליכט". געמיינט האָט ער עס — די חובות הלבבות, די הערצען פּפליכטען. אויף אן אנדער חכם ווערט דערצעהלט, אז מען האָט איהם אמאָל געפרעגט אן אויסערגעוועהנליכע שאלה אין דעם ענין פון גטין, און ער האָט דעם פרעגער געענטפערט: „איהר פרעגט א זאַך וואָס עס קען אונז גאָר ניט שאַדען אויב מיר וועלען עס ניט וויסען. ווייסט איהר אלעס וואָס איהר זייט מחויב צו וויסען און טאָרט ניט פערנאָכלעסיגען, וואָס עס ליגט אייך אין זינען א שאלה וואָס קען זעהר זעלטען טרעפען און איהר קענט דערמיט גאָר ניט מתקן זיין? איך שווער אייך, אז זייט איך בין פינף און דרייסיג יאָהר אלט גע־וואָרען בעשעפטיג איך זיך מיט ענינים וואָס זיינען נויטיג פאַר די מצוות פון מיין תורה, און איהר ווייסט דאָך וויפיעל מיה איך לייג אויף דעם אוועק און וויפיעל ספרים איך געברויך אויף דעם און איך האָב זיך קיינמאָל ניט

אפגעלייגט אויף אזעלכע שאלות ווי אייערע". און דער חכם האט דעם פרע־גער געזאגט מוסר און איהם געטאדעלט דערפאר.

א פערשטענדיגער מענש דארף זיך ניט גריבלען אין שאלות וועגען ענינים וואס זיינען ווייטלויפיג און עס איז א גרויסער ספק אויב זיי קענען ווען פארקומען. אז עס פאסירט אן אויסערגעוועהנליכע שאלה, איז גענוג צו טראכטען וועגען דעם בעת דאס פאסירט, אבער ניט אפגעבען די רעיונות אויף אזעלכע זאכען און בעווארענען זיך מיט אן ענטשיידונג טאמער וועט עס ווען פאסירען. עס איז אן איבוד זמן צו דענקען וועגען אזעלכע זאכען בעת מען האט שטענדיג וויכטיגעס וועגען וואס צו דענקען — וועגען חובות הלבבות, ווי אחדות הבורא און אנדערע ענינים, אין וועלכע מען דארף זיך פערטיעפען.

איך האב אמאל וועגען דעם גערעדט מיט איינעם וואס מען האט גע־האלטען פאר א חכם אין חכמת התורה, פאר א למדן, האט ער מיר געענט־פערט, אז מען דארף זיך אין די פערבארגענע ענינים ניט פערטיעפען, מען דארף זיך אין דעם ניט גריבלען און עס איז גענוג אז מען וויים דאס בקבלה, וואס איינער גיט איבער דעם אנדערען. האב איך צו איהם געזאגט, אז דאס איז שייך צו זאגען אויף קינדער, פרויען אדער אזעלכע וואס זייער שכל איז טעמפ און זיי קענען די פערבארגענע חכמה ניט בעגרייפען מיט זייער אייגע־נעם שכל, אבער א מענש וואס האט בכח צו פערשטעהן עס מיט זיין אייגענעם שכל, טאר ניט זיין פויל אדער פערנאכלעסיגען צו טראכטען וועגען דעם.

דאס איז א משל צו א קעניג וואס האט געהייסען איינעם פון זיינע דיענער איינצומאהנען שטייער פון זיינע אונטערטהאנען און איהם אנגעזאגט, אז ער זאל יעדען איינעמס שטייער איבערצעהלען און פיהרען א ריכטיגען חשבון. האט זיך אבער דער דיענער פערלאזט אויף די שטייער־צאהלער, וועלכע האבען זיך צו איהם גע׳חנפ׳עט, און ניט געצעהלט און ניט נאכגעקוקט די געלדער וואס זיי האבען איהם געבראכט. האט זיך דער קעניג דערפון דערוואוסט און געפאדערט פון דיענער חשבון, אבער דער דיענער האט ניט געוואוסט וואס צו ענטפערען און ער איז בעשטראפט געווארען פאר פרנאכ־לעסיגען זיין שליחות און פערלאזען זיך אויף די שטייער־צאהלער. איז ווען דער דאזיגער דיענער וואלט ניט געווען פעהיג צו זיין שליחות; ווען ער וואלט געווען אזעלכער וואס קען ניט צעהלען און רעכענען, וואלט דער קעניג ניט געקענט האבען קיינע טענות צו איהם. וויסענדיג אבער, אז ער טויג זיך צו דעם, האט איהם געקומט א שטראף אפילו ווען דער חשבון זאל שטימען און עס זאל גאר ניט פעהלען. אזוי איז אויך מיט דער חכמה הצפונה, מיט דער פערבארגענער חכמה, מיט די חובות הלבבות. ווען איינער האט נור ביכולת אליין צו דערגיין דאס מיט זיין אייגענעם שכל, טאר ער זיך ניט פערלאזען בלויז אויף דער קבלה. ער טאר זיך ניט פוילען צו טראכטען דעריבער און דארף אנשטרענגען זיינע רעיונות צו פערשטעהן דאס מיט זיין שכל. דער וואס טהוט עס ניט, איז דאס איהם גערעכענט פאר א זינד און וועט דערפאר בעשטראפט ווערען.

די תורה זאגט אין דער סדרה שופטים: „כי יפלא ממך דבר למשפט, ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך" — אז עס וועט פון דיר פערבארגען זיין א געזעץ, אז דו וועסט ניט וויסען עפעס א דין, זאלסטו טהאן ווי דער כהן,

דער עלטסטער אדער דער ריכטער וועט דיר זאגן. רעכענט דארט דער פסוק אוים געוויסע זאכען, אויף וועלכע מען דארף זיך פערלאזען בלויז אויף די כהנים אדער שופטים. עס ווערט אבער ערגעץ ניט געזאגט, אז אין די אמונה אין אחדות הבורא, בטחון און אנדערע הערצליכע חיובים זאל מען זיך פערלאזען בלויז אויף דעם וואס מען האט בקבלה פון אנדערע אדער פון עלטערען. אזעלכע זאכען דארף מען זיך אויך בעמיהען צו פערשטעהן מיט'ן אייגענעם שכל.

אויף די חובות הלבבות זאגט דער פסוק אין ישעיה: „הלא ידעת אם לא שמעת" — דו ווייסט דאך דאס אליין מיט דיין שכל, אויב דו האסט עס ניט געהערט, אויב דו האסט עס ניט בקבלה. אין אן אנדער פלאץ ווערט דארט געזאגט: „הלוא תדעו, הלוא תשמעו, הלוא הוגד לכם מראש" — איהר ווייסט דאך, עס הייסט: איהר פערשטעהט דאך, איהר הערט דאך, דאס איז דאך אויך פארצייטען געזאגט געווארען. זעהט מען דאך אז די זאכען איז מען ניט יוצא מיט דער קבלה אליין און מען דארף דאס אויך וויסען מיט'ן אייגענעם שכל.

און אז איך האב די זאך בעטראכט ריכטיג און זיך איבערצייגט, אז די חובות הלבבות לעהרען אי' א פפליכט, א חוב צו לערנען און פערשטעהן, און איינזעהענדיג אז די דאזיגע וויכטיגע לימודים זיינען פערנאכלעסיגט געווארען און עס איז נאך דערוויילי ניט פערפאסט געווארען קיין באזונדערער ספר פאר דיעזען צוועק, און וויסענדיג, אז היינטיגע צייטען איז מען לייכטזיניג אין די זאכען, מען לייגט זיך ניט אפ דאס צו לערנען און וויסען, בפרט נאכקומען דאס — אודאי ניט, דעריבער האב איך מיט גאט'ס חסד זיך גענומען נאכפארשען וועגען דעם, דערגעהן די אלע עיקרים פון חובות הלבבות, ווייל איך בין איבערצייגט אז אלע גוטע מעשים, וואס א מענש טהוט, איז ניט דער עיקר די מעשים גופא, נור די ריינקייט פון הארץ. איז מען זיך אפילו שטענדיג עוסק אין מעשים טובים, נור די ריכטיגע הערצליכע כונה איז דערביי ניטא, טויג עס ניט. יעדע גוטע טהאט מוז זיין אויפריכטיג אי במעשה, אי במחשבה. א מענש מוז זיין גלייך אפען און פערבארגען. זיין מחשבה טאר ניט ווידערשפרעכען זיינע מעשים אדער רייד פון מויל, און ער קומט ניט נאך זיינע פפליכטען צו גאט ווען זיין הארץ איז ניט ריין און לויטער אין אנקלאנג מיט די גוטע זאכען וואס ער טהוט אדער מיט די רייד וואס ער רעדט.

און אז דאס אלעס איז מיר קלאהר געווארען, האב איך זיך גענומען איינגעוואהנען אין די הערצליכע מצוות און איך האב זיך אנגעשטרענגט צו וויסען און טהאן זיי וואס מעהר. און אז איך האב זיך דערוואוסט איין זאך, האב איך זיך דערפון דערוואוסט נאך א זאך. די צווייטע זאך האט מיך געלערענט א דריטע זאך, און אזוי כסדר ביז דער ענין פון חובות הלבבות האט זיך פערברייטערט אין מיין וויסען און עס איז מיר שווער געווען אלעס צו טראגען אויף מיינע רעיונות. האב איך מורא געהאט טאמער וועל איך צוליעב געוויסע אומשטענדען אדער סבות עטוואס פערגעסען פון דעם און ווער עס זאל מיר העלפען, ווער עס זאל מיר דערמאהנען דאס פערגעסענע איז אין מיין דור דא וויניג. דעריבער האב איך בעשלאסען צו פערשרייבען די אלע זאכען און מאכען פון דעם א ספר, כדי איך זאל עס שטענדיג קענען לערנען און שטודירען, און ווען איך וועל וואס פון דעם ניט אפהיטען ווי געהעריג איז, וועל איך זיך אליין פארווירפע מאכען און זיך סטארען אויסצובעסערען דעם פעהלער. איך

אויסצוג פון מחבר'ם הקדמה

האב געוואלט אז דער ספר זאל דיענען אלס וועג־ווייזער, אלס ליכט, וואס זאל בעלייכטען דעם וועג פאר מיר און פאר אנדערע. איך האב געהאפט, אז אויב איך וועל די זאך דורכפיהרען, וועט עס ברייננגען נוטצען אי מיר, אי אנדערע מענשען.

און טראכטענדיג אזוי, און האבענדיג בעשלאסען צו פערפאסען א ספר איבער די חובות הלבבות, האב איך אבער איינגעזעהן, אז איך בין ניט ראוי דערצו. איך האב מיר משער געווען, אז דער ענין איז א צו שווערער און איך בין ניט מעכטיג גענוג צו מאכען א פאלקאמענע זאך. אויסערדעם בין איך ניט אזא קענער אין דער אראבישער שפראך, אין וועלכער איך האב געוואלט שרייבען דעם ספר, ווייל די מענשען פון מיין צייט האבען דיעזע שפראך צום בעסטען פערשטאנען. איך האב דעריבער אנגעהויבען חרטה האבען אויף מיין פאריגען בעשלוס און געדענקט אויפגעבען דאס איינגאנצען.

און טראכטענדיג וועגען דעם, האב איך זיך אליין חושד געווען, אפשר קומט עס אויס פוילקייט, ווייל איך וויל אויף זיך ניט נעהמען די מיה, און דער חשק צו רוה, צו פרייהייט האט עס מיר אריינגעגעבען אין זינען אפצוזאגען זיך פון דער זאך. און אין דער זעלבער צייט האב איך זיך דערמאהנט פון איינעם וואס האט געזאגט, אז ווען עס האנדעלט זיך וועגען טהאן א גוטע זאך, דארף מען ניט זיין צופיעל איבערגעקלעהרט. מען דארף ניט אריינפאלען אין ספקות, טאמער וועט מען די זאך ניט דורכפיהרען ריכטיג און צוליב דעם גאר ניט אנפאנגען דאס. איך האב דעריבער זיך איבערלייגט אין דער זאך און געטראכט: ווען יעדער וואס איז זיך עוסק אין א גוטען ענין פאר זיך אדער אין לערנען אנדערע דעם ריכטיגען וועג, אין וועלכע זיי זאלען געהן, וואלט ניט געוואלט אונטערנעהמען די זאך סיידען ער זאל זיכער זיין, אז ער וועט עס דורכפיהרען בשלמות, וואלט קיינער נאך די נביאים, עליהם השלום, ניט אויסגערעדט א מוסר ווארט צו זיינע מיטמענשען און די וועלט וואלט געווען פוסט פון גוטע מעשים און שעהנע מדות. און ווען יעדער איינער, וואס קען ניט נאכקומען אלע גוטע מדות, זאל אפילו דאס וואס ער האט ביכולת נאכצוקומען אויך פערנאכלעסיגען, וואלטען דאך מענשען אינגאנצען געווען פוסט און לעער פון מעשים טובים און די וועגען, וואס פיהרען צו גוטעס, וואלטען געווען וויסט און די גאנצע וועלט וואלט געווען דורכאויס שלעכט און פערדארבען.

און איך האב די זאך גוט באטראכט און האב פערשטאנען, אז מענשען זיינען בטבע שלעכט און האבען א נייגונג צו טהאן וואס ניט רעכט איז, אבער צו גוטע טהאטען זיינען זיי פויל. מענשען זיינען גענייגט צו זוכען פארגעניגענס און הוליאנקעס, און קומט זיי צו דער האנד אזעלכעס וואס זיי האבען צו דעם חשק, געפינען זיי שוין אויסריידען און תירוצים ווארום זיי זאלען די זאך טהאן. פערקעהרט וויעדער, ווען עס קומט צו טהאן א גוטע זאך, געפינען זיי פאלשע טענות ווארום זיי זאלען זיך דערפון אפווענדען. אום א מענש זאל נאר טהאן גוטעס און אויסמיידען שלעכטעס, מוז ער אנקומען צו די הילף פון גאט אדער ער מוז האבען אימיצען וואס זאל איהם מוסר זאגען און ווירקען אויף איהם, אז ער זאל ניט געהן אין די וועגען פון יצר הרע, נור שטענדיג פאלגען דעם יצר טוב.

נעהמענדיג דאס אלעס אין אנבאטראכט, בין איך געקומען צום בעשלוס אז איך דארף זיך ניט פוילען און נעהמען אויף זיך די מיה צו פערפאסען דעם געפלאנטען ספר און ערקלעהרען אלעס אין וואס פאר א שפראך איך וועל

קענען און אין וואָס פאַר א מליצה מיר וועט זיך איינגעבען, אַבי מען זאָל מיך פערשטעהן. איך וועל זיך ניט אָנשטרענגען אַרומצוריידען אלעס וואס האָט צו טהאָן מיט אַלע פונקטען פון חובות הלבבות, ווייל דאָס וועט זיין צופיעל און אַזא ספר וועט זיין צו גרויס. איך וועל בלויז ריידען בקיצור וועגען די הויפּט ענינים און וועל די זאך, מיט גאָט׳ס הילף, דורכפיהרען. און איך בעט ביי גאָט אז ער זאָל מיר אָנווייזען די ריכטיגע וועג לויט זיין הייליגען רצון און איך זאָל ריידען און טהאָן אַלעס וואס איהם געפעהלט אין די עפענטליכקייט און אין פערבאָרגענהייט.

און אז איך האָב פעסט בעשטימט צו פערפאסען דעם ספר, האָב איך געלייגט זיין פונדאמענט און איינגעריכטעט זיינע הויפּט זיילען, בעשטעהענד פון צעהן שרשים אָדער הויפּט פונקטען פון אַלע חובות הלבבות. דיעזע האָב איך איינגעטיילט אין צעהן שערים, טהויערען אָדער אריינגאַנגע צו די הערצליכע מצוות וואָס אַ מענש דאַרף נאָכקומען. און איך מאַך דעם ספר ווי ווייט מעגליך פערשטענדליך. איך לאָז דורך טיעפע מליצות און פרעמדע ווערטער און איך וויל ניט צייגען קיינע קונצען אין שפּראַך און אויסדריקע. איך מייד אויך אויס טיעפע חקירות און איך בענוץ מיך נור מיט קורצע ערקלעהרונגען, דורך וועלכע מען קען די געטליכע חכמה פערשטעהן מיט׳ן שכל. אין קיין חכמה אָדער מלאכה דאַרף מען ניט זוכען קיין גרונד. מען דאַרף ניט וועלען דערגרייכען אין דעם אַזוי פיעל וואָס מעהר קען שוין ניט זיין, ווייל דאָס איז אונמעגליך. אין יעדע חכמה קומען אלע מאָל צו נייעסען און מען קען זיך קיינמאָל ניט אָפּשטעלען און זאָגען: עד כאן, מעהר קען שוין אין דעם ניט ערפונדען ווערען. בפרט די געטליכע חכמה, די חקירה וועגען גאָטהייט, האָט געוויס קיין סוף. דעריבער האָב איך זיך באנוגענט מיט אָבערפלעכליכע ראיות וואָס לייגען זיך אויפ׳ן שכל און ניט געזוכט פעסטצושטעלען זאכען דורך ממשות׳דיגע וועלטליכע ענינים, וואָס מיר ווייסען און מיר פיהלען מיט אונזערע חושים. די געטליכקייט איז ניט קיין דבר ממשות און מען קען דאָס ניט צוגלייכען און צופאסען צו קיין זאך אין דער וועלט. אויסער אין ערשטען שער, אין שער היחוד, בין איך געוועזן געצוואונגען צו זוכען ראיות פון זאכען וואָס מיר ווייסען און פיהלען מיט אונזערע חושים, ווייל דער ענין איז זעהר א דעליקאטנער און אום צו בעגרייפען די זאך, מוז מען אָנקומען צו בעווייזע וואָס זיינען נעהענטער צו אונז און זיינען אונז בעקאנט און מיר צווייפלען ניט אין דעם.

און צו די ראיות וואס איך ברייננג אין דיעזען ספר האָב איך אויך צוגעגעבען וואָס די נביאים האָבען געזאָגט אין דיעזע ענינים און וואָס מיר האָבען בקבלה פון אונזערע אַלטע חכמים, ז״ל, און אויך וואס מיר ווייסען פון חסידים און חכמים פון אַנדערע אומות, ווייל איך האָב געהאָפט, אז זייערע רייד וועלען אָנגענומען ווערען און אז די הערצער פון מענשען וועלען זיין גענייגט אָנצונעהמען זייערע מיינונגען און נאָכפאָלגען זייערע אויפקלעהרונגען און גוטע אויפפיהרונגען.

און אונזערע רז״ל האָבען שוין לאַנג געזאָגט: אין סנהדרין פ״ד: אין איין פסוק שטראָפט יחזקאל די אידען: „וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם" — איהר האָט זיך געפיהרט אַזוי ווי די פעלקער וואָס אַרום אייך, און אין אַן אַנדער פּלאַץ שטראָפט דער זעלבער נביא: „וכמשפטי הגוים אשר

אויסצוג פון מחבר׳ס הקדמה

סביבותיכם לא עשיתם״ — איהר האָט זיך ניט געפיהרט ווי די פעלקער וואס ארום אייך. ווי אזוי זשע מאכט עס א נביא אזא ווידערשפרוך? איז דער תירוץ, אז יחזקאל האָט אזוי געמיינט: די גוטע זאכען, די גוטע מדות פון די פעלקער האָט איהר ניט אָנגענומען, אָבער זייערע שלעכטע מעשים האָט איהר געטהאָן. זעהט מען דאָך אז גוטע זאכען מעג מען זיך לערנען פון גוים אויך. און די רז״ל האָבען אויך געזאגט, אין מגילה: „כל האומר דבר חכמה אפילו באומות העולם נקרא חכם״ — דער וואס זאָגט א קלוגע זאך אפילו פון די אומות העולם, ווערט אָנגערופען א חכם. איז נאָך א ראיה, אז מען מעז זיך בענוטצען מיט קלוגע און גוטע ווערטער וואס זיינען געזאגט געווארען פון גוים.

און אז איך האָב פעסט בעשלאָסען ארויסצוגעבען דיעזען חיבור, וואָס זאָל ענטהאלטען די חובות הלבבות, איז מיין אבזיכט געווען אויסצוקלייבען אזעלכע הערצליכע מצוות וואָס זאָלען כולל זיין אנדערע. איך האָב בעשלאָסען ארויסצוגעבען שריפטליך די הויפט פונקטען פון דיעזען ברייטען ענין און פון זיי זאָל מען קענען לערנען די איבעריגע ניט געשריבענע.

אלס יסוד, אלס הויפט פונדאמענט האָב איך גענומען יחוד האל, די לעהרע פון גאָט׳ס איינהייט וואס מיר דארפען גלויבען מיט׳ן גאנצען הארצען. נאָכדעם האָב איך געפונען פאר פאסענד אָנצוגעבען בעווייזע, איבערצייגונגען פון דאָס בעשאפענע אויפ׳ן בעשעפער. דאָס איז דער שער הבחינה, אין וועלכען עס ווערט אויפגעוויזען מיט ראיות פון אלעם וואס מיר זעהען און מיר ווייסען, אז די גאנצע שאפונג איז די מייסטערווערק פון דעם בורא, יתברך. נאָכדעם, האָב איך בעשלאָסען, איז אין פלאץ צו ריידען וועגען עבודת האלהים, וועגען די חיובים וואָס ליגען אויף אונז צו דיענען גאָט און זיין איבערגעבען צו איהם. דער פיערטער שער, האָב איך מסדר געווען, זאָל זיין דער שער הבטחון, וואָס זאָל לערנען און איבערצייגען אז מען דארף זיך אין אלעם פערלאָזען אויף גאָט. ווארום וויבאלד מיר ווייסען שוין פון פריהער אז קיין זאך ווערט ניט געטהאָן אָהן דעם ווילען פון בעשעפער, דארפען מיר קומען צו דער מדה פון בטחון, פון פערלאָזען זיך אין אלעם אויף גאָט׳ס פיהרונג. דאן קומט שער יחוד המעשה, דער טהויער פון איינינגען טהאטען פון גאָט׳ס וועגען. די לעהרע, אז אלעם וואס א מענש טהוט דארף ער אין זינען האָבען ניט זיך אליין, נור דעם בעשעפער. דעם זעקסטען הויפט פונקט פון חובות הלבבות האָב איך בעשטימט, שער הכניעה, די לעהרע פון אונטערטעניג זיין צו גאָט. און בעטראכטענדיג אז שוין אפילו נאָך אלע זאכען קענען מענשען פערנאכלעסיגען די עבודת הבורא, האָב איך בעשטימט דעם שער התשובה, די לעהרע פון תשובה טהאָן, פון אויסבעסערען פעהלערען אלס דער זיעבענטער שער. איך האָב נאָכהער נאָכגעזוכט און נאָכגעפארשט און איך האָב אויסגעפונען, אז מיר קענען ניט דיענען גאָט ווי געהעריג איז, סאי מקים זיין די מצוות וואס מיר זיינען מחויב צו טהאָן מיט אונזערע גליעדער און סאי נאָכקומען די חובות הלבבות, סיידען מיר זאָלען מיט זיך אליין האָבען חשבונות, איבעררעכענען און איבערדענקען וואס מיר געניסען פון בעשעפער און מיט וואס מיר דארפען איהם דערפאר אָפצאָהלען, און איך האָב דעריבער בעשטימט דעם שער חשבון הנפש אלס אכטער הויפט פונקט פון די חובות הלבבות. נאָכהער קומט שער הפרישות, די לעהרע פון זיין אָפגעזונדערט, צוריקגעצויגען פון ווערטליכע תענוגים. ווארום וויבאלד א מענש איז אריינגעטאָן אין תאוות, קען ער ניט זיין קיין ריכטיגער עובר ה׳ אפילו נאָך אלע איבער־

ציגונגען. און צולעצט קומט דער עיקר, דער תכלית וואס ווערט ארויסגעבראכט פון די אלע פאריגע לעהרען, און דאס איז אהבת ה׳, די לעהרע פון ליעב האבען גאט, וואס דאס איז די העכסטע מדרגה וואס קען דערגרייכט ווערען נאכפאל־גענדיג די אלע לעהרען פון די ניין שערים, און צו וועלכעם די אלע לעהרען ציעלען.

אזוי איז געווען מיין לעצטער בעשלוס. און איך האב דיעזען ספר א נאמען געגעבען „ספר תורת חובות הלבבות״ — דער ספר וואס לערענט הערצען פפליכטען.

מיין כונה מיט מחבר זיין דיעזען ספר איז קליגער צו מאכען נאראנים און די וואס פערקירצען, קומען ניט נאך אלעס וואס אונזער תורה הייסט. איך וועל זיך אבער ניט נעהמען די מיה צו ענטפערען די יעניגע וואס זיינען דאגעגען אונזער תורה. מיט כופרים, מיט ניט גלויביגע וויל איך קיינע ויכוחים האבען. און אז דו ועסט, ברודער, לייענען מיין ספר, נעהם אלעס אריין אין דיין זכרון און לעהרען פון איהם אויך גוטע זאכען וואס זיינען אין איהם ניט געשריבען. און אויב דו וועסט אין איהם זעהן א טעות, פערריכט עס, און וועסטו געפינען א פעהלער, בעסער עס אויס, און אורטהייל מיך צו גוטען און בעשולדיג מיך ניט אויף מיינע טעות׳ן און פעהלערען, ווייל איך האב דעם ספר פערפאסט איילענדיג אויס מורא טאמער וועל איך שטארבען און וועל מיין ציעל ניט ערגרייכען. און דו זאלסט ניט לערנען כדי צו בעריהמען זיך מיט דעם און כדי מען זאל דיך האלטען פאר א לערנער. לערען לשם תכלית, כדי דו זאלסט וויסען און נאכפאלגען גוטע לעהרען, און האב ניט דערביי קיינע אנדערע פניות.

וויס, אז אלע חובות הלבבות זיינען נכלל אין די צעהן שרשים, הויפט פונקטען וואס ווערען ארומגערעדט אין דיעזען ספר. לערען זיי, שטודיר זיי און דו וועסט זיי לייכטער בעגרייפען און פערשטעהן, ווען דו וועסט לערנען די ספרים פון דעם גאון רבינו סעדיה, ז״ל, וועלכע דערלייכטען דעם שכל און שארפען דעם פערשטאנד און לערנען דעם נאר, און מאכען פלייסיג דעם פוילען.

און גאט זאל אונז אנווייזען דעם וועג ווי אזוי צו דיענען איהם, אזוי ווי זיין געזאלבטער, דוד המלך, האט ביי איהם געבעטען: „תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך, נעימות בימינך נצח״ — מאך מיך וויסען, גאט, די וועג פון לעבען, זעטיגקייט פון פרייד מיט דיין שכינה און אייביגען פארגעניגען ביי דיין רעכטע האנד.

אינהאַלטס פערצייכנים

פון די צעהן שערים אָדער חלקים פון ספר.

שער היחוד.

אין דיעזען שער ווערט בכלל גערעדט וועגען אחדות הבורא, וועגען גאָט'ס איינהייט.

עס ווערט אויפגעוויזען, אז מיר זיינען מחויב צו גלויבען אין דעם מיט'ן גאַנצען האַרצען.

אז עס ליגט אויף אונז א פפליכט נאָכצוקלעהרען די זאַך און אָנשטרענגען זיך אין די חקירה פון גאָט'ס איינהייט, כדי מיר זאָלען עס פערשטעהן מיט'ן שכל און איבערצייגט זיין אין דעם.

ווי אזוי אָנצוגעהן מיט דער דאָזיגער חקירה און דער סדר ווי אזוי צו דער־געהן אויף ריכטיג אַז גאָט איז איינער.

אן ערקלעהרונג וואס עס מיינט ריכטיגע איינהייט און ניט ריכטיגע.

א שכל'דיגע אויפקלעהרונג אז די וועלט האָט אַ בעשעפער, וועלכער האָט איהר בעשאַפען פון גאָר ניט.

אַן אָפּהאַנדלונג וועגען גאָט'ס מדות, וועגען זיין וועזען ווי מיר דאַרפען איהם פאַרשטעלען אין אונזערע געדאַנקען. וואָס מיר מעגען דענקען וועגען איהם און וואָס מיר טאָרען ניט.

שער הבחינה.

אין דיעזען שער ווערט בכלל גערעדט פון פּרוף, פון איבערצייגונגען פון די שאַפונג אז עס איז דאָ א בעשעפער.

עס ווערט אויפגעוויזען, אז מיר זיינען מחויב בעאָבאַכטען עקזיסטירענדע זאַכען אויף דער וועלט, כדי איבערצייגט צו ווערען אין גאָט'ס חכמה.

עס ווערט ערקלערט ווי אזוי, אויף וואס פאר אן אָרט מיר זאָלען עס טהאָן.

עס ווערען אָנגעצייגט די סמנים פון דער הימעלשער חכמה אין בעשעפענישען.

וועלכע פון די ברואים זיינען נעהענטער צו אונז און פון וועלכע מיר קענען מעהר לערנען —

און די אורזאכען וואס פערדאַרבען די איבערצייגונג אין גאָטהייט; די זאַכען וואָס שטערען דעם מענשען צו פערשטעהן און וויסען אז די וועלט האָט א בעשעפער.

שער עבודת האלהים.

אין דיעזען שער ווערט ברייט אָרומגערעדט וועגען אונזערע חיובים צו דיענען גאָט.

אינהאַלטס פערצייכנים

עס ווערט ערקלערט ווי אַזוי, אויף וואָס פאַר אַן אופן מען דארף זיין גאָט'ס דיענער לויט דעם שכל און פערזאָג פון דער תורה.

עס ווערט אָנגעוויזען ווי יעדער איינער דארף זיין אַן עובד ה' לויט די טובות וואָס ער געניסט פון בעשעפער.

אין דיעזען שער ווערט אויך גערעדט וועגען בחירה און הכרח, וועגען זאַכען וואָס די ברירה איז ביים מענשען צו טהאָן דאָס אָדער ניט און זאַכען וואָס דער מענש איז געצוואונגען צו טהאָן דורך די גזירה פון בעשעפער.

אַ קורצע אָפּהאַנדלונג וועגען דעם צוועק פון די בעשאַפונג פון מענשען —

און א ברייטער אויפקלעהרענדער ויכוח צווישען די נשמה מיט'ן גוף.

שער הבטחון.

דיעזער שער איז געווידמעט פאַר דער מדה פון בטחון, פון פערלאָזען זיך מיט אַלעם אויף גאָט.

אין דיעזען שער ווערט אויפגעקלעהרט, ווי דער מענש מוז שטענדיג זיין א בעל בטחון, ווייל קיין זאַך געשעהט ניט אָהן דעם רצון פון בורא יתברך.

עס ווערט אויפגעוויזען ווי דער בעל בטחון פיהרט דורך זיין וועלט גוט און ווי דער וואס באַזיצט ניט די מדה פון בטחון ליידעט דערפון.

עס ווערט דאָ אויך ארומגערעדט וועגען די מענשען וואס פערלאַנגען פון גאָט משכנות. זיי ווילען ער זאָל זיי פריהער בעזארגען מיט אלעס און נאָכהער וועלען זיי איהם דיענען —

און וועגען די זאכען וואָס ווענדען אָפּ דעם מענשען פון דער מדה פון בטחון.

שער יחוד המעשה.

אין דיעזען שער ווערט גערעדט וועגען אייניגען טהאָטען פון גאָט'ס וועגען.

עס ווערט ערקלעהרט ווי א מענש איז מחויב אין זינען צו האָבען גאָט ווען ער איז זיך עוסק אין וועלטליכע זאַכען.

ווי אַזוי אַ מענש דארף זיך אויפפיהרען אז זיינע מעשים וואָס ער טהוט זאָלען זיין מרוצה צו גאָט, ווי אזוי ער קען דאָס דורכפיהרען —

און וואָס עס פערהינדערט איהם פון אייניגען זיינע מעשים פון גאָט'ס וועגען.

שער הכניעה.

דיעזער שער שמועסט אַרום דעם ענין פון זיין אונטערטעניג צו גאָט.

עס ווערט דאָ ערקלעהרט און בעוויזען וואָס כניעה מיינט און ווי אזוי א מענש קען קומען צו דיעזער מדה.

ווי אזוי אַן אמת'ער נכנע דארף זיך אויפיהרען און פרטים ווען א מענש דאַרף ניט זיין קיין נכנע, ווען ער דארף דוקא געברויכען די מדה פון שטאָלץ זיין.

עס ווערט אין דיעזען שער אויך ערקלעהרט, אויב גוטע מדות בכלל קומען פון כניעה, פון אונטערטעניג זיין, אָדער פערקעהרט: ווען מען איז א בעל מדות טובות, איז מען שוין במילא א נכנע —

און די נוטצען וואָס די מדה פון כניעה ברייגגען דעם מענשען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט.

שער התשובה.

אין דיעזען שער ווערט אַרומגערעדט דער ענין פון תשובה. ווי אזוי אַ זינדיגער דארף און קען תשובה טהאָן, אָדער אויסבעסערען זיינע פעהלערען.

דאָ ווערט אויך ברייט ארומגערעדט אלע תנאים פון תשובה און וואָס עס ווענדעט אָפּ דעם מענשען פון תשובה.

אַן ערקלעהרונג וועו דער בעל תשובה קען גלייך זיין מיט א צדיק וואס האָט גאר ניט געזינדיגט און ווען ניט.

אויב מען קען תשובה טהאָן אויף כל־ערליי זינד אָדער ניט —

און מיטעל פאר די וואס עס איז זיי שווער תשובה צו טהאָן.

שער חשבון הנפש.

דיעזער שער איז אַ לעהרע ווי דער מענש דאַרף שטענדיג האָבען א חשבון מיט זיך אליין, כדי צו וויסען, וואו ער האלט אין דער וועלט אין דעם ענין פון דיענען גאָט.

דאָ ווערט ארומגערעדט ווי אזוי דער מענש זאָל די דאַזיגע חשבונות מיט זיך אליין פיהרען.

אויב דער חשבון הנפש איז איינער און דער זעלבער פאר אלעמען און דער פועל יוצא, דער צוועק פון חשבון הנפש.

שער הפרישות.

אין דיעזען שער גיט זיך דער מחבר אָפּ מיט ערקלעהרונגען וועגען פרישות, וועגען צוריקגעצויגען זיין פון וועלטליכע תענוגים.

עס ווערט דאָ ארומגערעדט פערשיעדענאַרטיגע פרישות וואָס קענען און דאַרפען דורכגעפיהרט ווערען פון אַלע קלאַסען מענשען און פרישות, צוריקגעהאלטענהייט אָדער צוריקגעצייגענהייט וואָס זיינען נור שייך ביי יחידים, ביי איינצעלנע פערזאָנען.

עס ווערט אין דיעזען שער אויך אָנגעוויזען שטעלען פון דער תורה און פון די נביאים אין דעם ענין פון פרישות —

און דעם אונטערשייד פון פאַרצייטיגע פרושים און די פרושים פון היינטיגע דורות.

שער אהבת ה'.

דיעזער שער איז דער לעצטער פון ספר און דער הויפט ציעל, צו וועלכען די פאָריגע ניין שערים פיהרען.

דאָ ווערט ארומגערעדט דער ענין פון ליעב האָבען גאָט און ווי אזוי מען קען קומען צו דיעזער מדרגה.

דאָ ווערט אויך ערקלעהרט און אויפגעוויזען אין וואס די ליעבשאַפט צו גאָט בעשטעהט, די אורזאַבען וואס ווענדען אָפּ פון אהבת ה' —

און די סמנים דורך וועלכע מען קען דערקענען א ריכטיגען אוהב ה'.

תורת חובות הלבבות

שער הראשון

שער היחוד

דער טהויער פון איינהייט. די אויפקלערונג אַז גאָט איז איינער.

פרק א׳

דער הויפט פונדאמענט פון אונזער אמונה איז: צו גלויבען איז אחדות הבורא, גלויבען, אַז גאָט, דער בעשעפער פון דער וועלט, איז איינער. אזוי ווי מיר זאָגען „שמע ישראל — ה׳ אחד״.

אָבער גלויבען צו גלויבען איז ניט גלייך. איינער גלויבט אין א זאך, ווייל ער האָט דאָס געהערט פון בעגלויבטע מענשען און ער פערלאָזט זיך אויף זייערע רייד, ניט נעהמענדיג זיך די מיה צו פערשטעהן די זאך מיט זיין אייגענעם שכל, אַז אזוי איז דאָס, אזוי מוז דאָס זיין און אנדערש קען דאָס ניט זיין. אַז אנדערער ווידער גלויבט אין דער זאך, ווייל ער פערשטעהט עס גוט און קען אנדערע אויפקלעהרען מיט ריכטיגע ראיות, אַז דאָס איז אזוי.

דאָס גלויבען אין די איינהייט פון גאָט ב״ה דארף זיין אויפ׳ן צווייטען אופן. מען מוז דאָס גלויבען און פערשטעהן מיט׳ן שכל. מען מוז דאָס גרינדליך בעגרייפען אזוי, אַז עס זאָל אין דעם קיין ברעקעל ספק ניט קענען זיין. מען מוז אין געדאנקען וויסען אונטערצושיידען פון אַן אמת׳ע איינהייט און א פאַלשע. עס מוז זיין אַ פאַלשטענדיגע הערצליכע אמונה.

מענשען געברויכען דאָס וואָרט ״איינער״ אָדער ״איינציג״. מען איז געוואוינט ארויסצובריינגען דיעזע ווערטער פון מויל ניט בעטראַכטענדיג זייער בעדייטונג. אַז מען וויל מגזם זיין עפּעס א זאך, זאָגט מען, אַז זי איז די איינציגע אין איהר מין. אַז מען וויל, למשל, בעצייכענען א זאך אַז זי איז זעהר גוט, זאָגט מען, אַז זי איז די איינציגע גוטע זאך. וויל מען, פארקעהרט, בעצייכענען א זאך, אַז זי איז זעהר שלעכט, דריקט מען זיך אויס, אַז זי איז די איינציגע שלעכטע זאך אויף דער וועלט. דאָס איז אָבער פאַלש. אין אמת׳ן איז גאָר קיין אבסאָלוטע אָדער פאַלשטענדיגע איינהייט ניטאָ. וואָס אין דער וועלט מיר זאָלען אָנכאַפּען, הן מאטעריעלע זאכען, געגענשטענדע וואָס מיר זעהען מיט די אויגען, הן זאכען וואָס מיר בעגרייפען נור גייסטיג, מיט אונזער שכל אָדער געפיהלען, קען מען אויף זיי ניט זאָגען אַז זיי זיינען אין אַלע פרטים איינציג. דאָס קען נור געזאָגט ווערען אויפ׳ן בעשעפער פון דער וועלט, וועלכער קומט צום סאמע גרענעץ פון איינהייט.

דעריבער, איז דער וואָס רעדט פון אחדות הבורא, פון די איינהייט פון בעשעפער, אזוי ווי ער רעדט פון אנדערע זאכען וואָס ער רופט ״איינע״ אָדער ״איינציגע״, איז דאָס גלאט גערעדט אין דער וועלט אריין, און ער בריינגט ניט ארויס דאָס וואָס עס דארף ארויסגעבראַכט ווערען אין דיעזען ענין. די וואָס מיינען, אַז זיי דיענען גאָט בעטראַכטענדיג איהם אלס אַן איינציגען אויפ׳ן זעלבען אופן ווי זיי בעטראַכטען אנדערע זאכען אלס איינציגע, דיענען זיי ניט דעם אמת׳ן גאָט. אין דעם ענין פון גאָט׳ס איינהייט דארף מען זיך אריינטראַכטען, מען דארף צולייגען דעם שכל צו פערשטעהן און בעגרייפען די זאך גרינדליך.

שער היחוד

רעדען וועגען די איינהייט פון בעשעפער און ניט פערשטעהן די זאך גענוי, און ניט קענען אויפווייזען מיט קלאָהרע ראיות, מיט פעסטגעשטעלטע ארגור־מענטען, אז ער איז א פאַלשטענדיגער איינציגער, מעג מען אפילו גלויבען אין דעם פאקט, קען דער דאָזיגער גלויבען אויפהערען, ווען מען הערט טענות פון אפיקורסים, וועלכע גלויבען ניט אין אחדות הבורא.

גלויבען בלויז מצד הקבלה, ווייל מען האָט די זאך געהערט פון בעגלויבטע מענשען, איז אזוי ווי א בלינדער וואס ווערט געפיהרט פון א זעהענדיגען, איז, אויב דער זעהענדיגער פאלט אריין אין א גרוב, פאלט דער בלינדער אויך אריין, און ער איז קיינמאָל ניט זיכער אז ער וועט קומען בשלום צום פלאץ, צו וועלכען ער דארף קומען. די בלינדע אמונה, די אמונה אָהן אויפקלעהרונג, שטעהט אין ריזיקע צו פערשווינדען דורך געוויסע סבות, און אזא אמונה איז קיין אמונה.

איז אָבער א מענש מחויב צו גריבלען זיך אין דער זאך? איז א מענש פערפליכטעט נאָכצוזוכען און נאָכצופאָרשען און מאטערען זיין מח צו פער־שטעהן דעם ריכטיגען זינען פון אחדות הבורא? יאָ. ווי ווייט מעגליך דארף זיך א מענש אריינטהאָן אין דעם און דאָס וויסען און פערשטעהן לויט דעם כח פון זיין שכל און לויט די השגה, לויט דעם בעגריעף וואס זיין מח קען דער־גרייכען.

דער וואס וויל זיך ניט נעהמען די מיה און טראכטען וועגען דעם, איז אזוי ווי א חולה וואס פערשטעהט אליין זיין חלאת, אָבער ער פערלאָזט זיך אויף פרעמדע רופאים און אליין פוילט ער זיך נאָכצוטראכטען אויב די רופאים בע־האנדלען איהם ריכטיג אָדער ניט, אויב זיי גיבען איהם די ריכטיגע מעדיצינישע הילף אָדער ניט. און די תורה האָט אונז אָנגעזאָגט: "שמע ישראל". דאָס וואָרט "שמע" מיינט פארשטעהע, בעגרייף, און "וידעת היום והשבות אל לבבך" — דו זאָלסט וויסען און זיך נעהמען די זאך צום הארצען, דאָס הייסט: נעהמען אין זינען און בעטראכטען דעם ענין מיט'ן שכל אז גאָט איז איינער אויפ'ן הימעל און אויף דער ערד. מיר געפינען אין תנ"ך נאָך פסוקים וואס זאָגען אז דאָס זעלבע. פאָלגליך, איז דאָס א פפליכט, א חוב אויף יעדען איינעם.

אָבער איידער מיר געהען צו דער חקירה פון אחדות הבורא, מוזען מיר פריהער נאָכפאָרשען אויב די וועלט האָט א בעשעפער אָדער ניט. און נאָכ־הער, ווען מיר וועלען זיין זיכער, אז ער עקזיסטירט; ווען מיר וועלען פער־שטעהן מיט'ן שכל אז עס איז דאָ אזעלכער וואס האָט די וועלט בעשאפען, ווע־לען מיר נאָכזוכען, אויב ער איז איינער אָדער מעהר ווי איינער. און אז מיר וועלען קומען צום בעשלוס אז ער איז איינער, וועלען מיר נאָכפאָרשען וואס עס מיינט אן אמת'ער איינער און ניט קיין אמת'ער. און ווען מיר וועלען האָבען די גאנצע חקירה איינגעקריצט אין אונזערע מחות און אין אונזערע הערצער, דאן וועלען מיר וויסען אז מיר זיינען ריכטיגע מאמינים אין אחדות הבורא, אין גאָט'ס איינהייט.

אָבער אום צו קומען צו דער איבערצייגונג, אז די וועלט האָט א בעשע־פער, וועלכער האָט זי בעשאפען פון גאָר ניט, מוזען מיר פריהער וויסען און פערשטעהן דריי זאכען: ערשטענס, אז קיין זאך מאכט ניט זיך אליין; צוויי־טענס, אז יעדער אָנפאנג האָט אן ענדע און יעדע ענדע האָט אן אָנפאנג; דריי־טענס, אז יעדע זאך וואס בעשטעהט פון מעהרערע זאכען, יעדע זאך וואס איז פון עפעס צוזאמענגעשטעלט, איז ניט געוואָרען פון זיך זעלבסט, נור אימיצער

האט דאס געמאכט. און אז די דאזיגע דריי פונקטען וועלען ביי אונז קלאהר ווערען, וועלען מיר זיין איבערצייגט, אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט און מיר וועלען קומען צו דער חקירה פון אחדות הבורא.

פרק ב׳

מיר וועלען די דריי פונקטען פון פאריגען פרק ערקלעהרען דייטליך.

ערשטער פונקט: א זאך מאכט ניט זיך אליין, איז גאנץ לייכט צו פערשטעהן. ממה נפשך: אויב מיר וועלען זאגען אז א זאך האט זיך אליין געמאכט אין דער צייט ווען זי האט שוין עקזיסטירט, ווען זי איז שוין געווען אויף דער וועלט, האט דאך דאס קיין זינען ניט. ווארים, וויבאלד די זאך איז שוין געווען, טא ווי איז שייך צו זאגען, אז זי האט נאכהער זיך אליין געמאכט? וועלען מיר ווידער זאגען, אז א זאך האט זיך אליין געמאכט פריהער איידער זי איז געקומען אויף דער וועלט, האט דאך דאס נאך מעהר קיין זינען ניט, ווארים ווי קען גארניט, א זאך וואס עקזיסטירט ניט, וואס איז לחלוטין ניטא, עפעס אויפטהאן? שליסליך פערשטעהען מיר מיט׳ן שכל, אז קיין זאך, קיין געגענשטאנד וואס געפינט זיך אויף דער וועלט האט זיך אליין ניט געמאכט.

דער צווייטער פונקט, אז אלעס וואס האט אן ענדע האט אויך אן אנהויב, איז אויך פארשטענדליך. יעדע זאך וואס האט א גרענעץ, האט עס א גרענעץ אין ביידע זייטען. איז דא א סוף, מוז אויך זיין אן אנהויב. קענען מיר ווידער בעגרייפען א זאך וואס האט ניט קיין סוף, זיינען מיר זיכער, אז דאס האט קיין אנהויב אויך ניט. און קוקענדיג אויף זאכען וואס האבען א גרענעץ, וואס ענדיגען זיך ווען עס איז, פערשטעהען מיר, אז זיי געהען צוריק און צוריק אין דער געשיכטע ביז עס מוז קומען צום סאמע אנפאנג פון דער זאך, צו אן אנפאנג וואס האט פריהער ניט געהאט קיין אנדער אנפאנג.

מיר דארפען אויך אין זינען האבען, אז יעדע זאך וואס האט אין זיך א טהייל, א זאך, הייסט עס, וואס מען קען דערפון אוועקנעהמען א געוויסען חלק, איז יענע זאך א גאנצע, מיט אן אנהויב און מיט א סוף, ווארים א זאך וואס האט ניט קיין אנהויב און קיין סוף, קען ניט צוטהיילט ווערען אויף חלקים. אונענדליך איז אונענדליך און עס איז ניט שייך צו זאגען אן אונענדליכע זאך א גרעסערע און א קלענערע, אדער לענגערע און א קירצערע. אצינד לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, די מענשהייט: דורות פערשווינדען. הייסט עס, אז פון דער מענשהייט ווערען ארונטערגענומען חלקים, און וויבאלד עס ווערען ארונטערגענומען געוויסע טהיילען, כאטש אפילו עס קומען צו אנדערע, מוז מען זאגען, אז די מענשהייט האט געהאט אן אנהויב, אז עס איז געווען אן ערשטער מענש, וואס קיין פריהעריגער פון איהם איז ניט געווען.

אזוי איז מיט אלע עקזיסטירענדע זאכען אויף דער וועלט. ווייל יעדע זאך האט אין זיך טהיילען, און קוים האבען זיי טהיילען, האבען זיי זיכער געהאט אן אנפאנג.

דער דריטער פונקט, אז אלעס וואס ענטהאלט אין זיך מעהר ווי איין זאך, איז מחודש, בענייעט. דאס הייסט: איז ניט געווארען פון זיך אליין, נור אי־מיצער האט עס געשאפען אדער געמאכט, איז אויך ניט שווער צו בעגרייפען.

לאמיר נעהמען, למשל, א הויז, איז זי געבויט פון ציגעל. פערשטעהט מען גאנץ גוט, אז די הויז איז ניט אויסגעוואקסען פון זיך אליין, נור אימיצער האט זי געמאכט פון די ציגעל, וועלכע זיינען געווען אין עקזיסטענץ פון פריהער. די ציגעל גופא, פערשטעהען מיר, זיינען אויך מחודש, ווארים פריהער איז דאס געווען ערד, לייהם, און ווען ניט די לייהם, וואלטען קיינע ציגעל ניט געווען.

פאלגליך, האט יעדער געגענשטאנד א סבה ווארום ער איז אזוי ווי ער איז. די הויז איז א הויז, ווייל מען האט די ציגעל געמויערט איינע אויף די אנדערע. די ציגעל זיינען געווארען ציגעל, ווייל מען האט געקנאטען די לייהם, פארמירט און געטריקענט. די לייהם גופא איז געווארען לייהם, ווייל געוויסע עלעמענטען האבען דאס געשאפען. אזוי, אז מיר געהען אויף צוריק, מוזען מיר קומען צו א פונקט, ביי וועלכען מיר בלייבען שטעהן און מיר קענען שוין מעהר ניט געהן אויף צוריק. ווען מיר וועלען אננעהמען, צום ביישפיעל, אז די עלעמענטען וואס האבען געשאפען די לייהם זיינען אויך געבילדעט געווארען פון עפעס, און יענער עפעס — פון נאך עפעס און אזוי ווייטער, מוזען מיר דאך קומען צו די ערשטע שאפונג, וואס איז געשאפען געווארען אהן א נאטירליכע סבה. און אזוי ווי מיר ווייסען שוין, אז א זאך קען זיך אליין ניט מאכען, איז דאך קיין ספק ניט אז עס איז דא א שעפער וואס האט געמאכט די ערשטע זאך, פון וועלכע עס האט זיך נאכהער ענטוויקעלט די לייהם, פון וועלכע מען האט נאכהער געמאכט ציגעל און שפעטער די הויז. און די ערשטע שאפונג האט שוין געוויס ניט געהאט קיין סבה ווארום זי איז געשאפען געווארען. דאס איז גע־ווען דער גרענעץ, דער סאמע אנפאנג פון דער יצירה. מיר בעגרייפען דאס גאנץ גוט און מיר פערשטעהען מיט'ן שכל אז אזוי איז דאס.

איצט, אז די דריי דערמאהנטע פונקטען זיינען שוין פאר אונז קלאהר, קענען מיר זיך שוין איבערצייגען אין מציאות הבורא, און די עקזיסטענץ פון גאט, ווי מיר וועלען עס ווייטער דייטליכער ערקלעהרען.

פרק ג׳

אלעס וואס געפינט זיך אויף דער וועלט איז צוזאמענגעשטעלט פון גע־וויסע טהיילען אין א וואונדערבארע ארדנונג און הארמאניע. די גאנצע וועלט בכלל איז אזוי ווי א הויז; דער הימעל פון אויבען איז די סטעליע, די ערד אונ־טען איז די פאדלאגע, דער דיל, און די זון, די לבנה און די שטערען זיינען די בעלייכטונגען, און אלע וואקסונגען און חיות און עופות זיינען די ווירטהשאפט פון דער גרויסער הויז, וואס מיר רופען וועלט. מיר זעהען, אז קיין זאך ווערט ניט געענדערט. די וועלט געהט שטענדיג איהר גאנג. די זון געהט אויף און פערגעהט שטענדיג אין דער בעשטימטער צייט. די ימים ווערען קיינמאל ניט אויסגעטריקענט און די סעזאנען פון יאהר ווערען ניט פערביטען. זומער קומט ניט קיין ווינטערדיגע קעלט און ווינטער קומט ניט קיין זומערדיגע היץ. דאס צייגט אז עס איז דא א מייסטער וואס האט דאס אלעס געמאכט און איינגע־ארדענט אז אזוי זאל אלעס זיין און ניט אנדערש.

און אלע איינצעלנע זאכען וואס מיר זעהען אויף דער וועלט, אזוי גוט ווי אלעס צוזאמענגענומען, איז צוזאמענגעשטעלט פון אייניגע זאכען. וואקסונגען

און לעבעדיגע בעשעפענישען ענטהאלטען איז זיך די פיער יסודות, די פיער הויפט-עלעמענטען: פייער, וואסער, ווינד אדער לופט, און ערד. אט די פיער זאכען, ווי מיר ווייסען, הארמאנירען ניט איינע מיט די אנדערע. מיר קענען ניט אויסמישען וואסער מיט פייער אדער ווינד מיט ערד, ווייל זיי זיינען גאר קאנטראסטען. די טבע פון איין עלעמענט איז דער היפוך פון צווייטען, דאך האלטען זיי זיך צוזאמען און הארמאנירען איינע מיט די אנדערע. און אזוי ווי עס איז שוין ביי אונז אן איבערצייגטער כלל, אז יעדע זאך וואס איז צו־זאמענגעשטעלט פון מעהר ווי איין זאך, איז פון אימיצען געשאפען געווארען, און אזוי ווי מיר ווייסען שוין און פערשטעהען מיט'ן שכל, אז א זאך קען ניט מאכען זיך אליין, זיינען מיר זיכער, אז אימיצער האט אלעס געמאכט, און דער אימיצער איז גאט, דער בעשעפער פון דער וועלט, וועלכער האט די יסודות בעהעפט און זיי געצוואונגען צו זיין צוזאמענגעבונדען געגען זייער נאטור.

און אז מיר וועלען נאכפארשען ווייטער אויף צוריק, זיינען די פיער עלע־מענטען, פון וועלכע די וועלט איז ענטשטאנען, נאך אויך ניט די סאמע ערשטע אין די בעשאפונג, ווארום זי אליין, די יסודות גופא, זיינען ענטשטאנען פון א געוויסען חומר. א מין שטאף אדער מאטעריא אהן א פארם. דאס הייסט, אז גאר די סאמע ערשטע מאטעריע, אדער דער סאמע ערשטער עלעמענט, האט ניט געהאט קיין געשטאלט, קיין אויסזעהן. איז יענע מאטעריע פעראייניגט גע־ווארען מיט א פארם, מיט א געשטאלט און געבילדעט די פיער יסודות. אזוי ערקלערען מחקרים. און וויעדער דער זעלבער שכל'דיגער ארגומענט: וויבאלד עס קען ניט זיין אז א זאך זאל זיך אליין מאכען, מוזען מיר זאגען, אז דער אויבערשטער, דער ערשטער פון אלע ערשטע, האט געמאכט דעם ערשטען חומר מיט דער צורה, פון וועלכע ער האט צוזאמענגעשטעלט די פיער עלעמענטען, פון וועלכע ער האט נאכהער בעשאפען און ענטוויקעלט די גאנצע וועלט.

און געמאכט האט ער דאס אהן די הילף פון אירגענד וועלכע זאך און ניט צוליעב וועלכע עס איז סבה וואס האט איהם געצוואונגען דאס צו מאכען אדער בעשאפען.

עס זיינען דא מענשען וואס זאגען, אז די וועלט איז אליין געווארען, אליין פון העלער הויט, אהן א בעשעפער, אפילו אהן א מייסטער, וועלכער האט גע־מאכט דעם אנפאנג פון די שאפונג. וואונדערט מיך זעהר ווי אזוי קען א גע־זונטער מענש, א מענש וואס איז ביים זינען, רעדען אזעלכעס? ווי אזוי לייגט זיך איהם דאס גאר אויפ'ן מח?

ווען דער זעלבער זאל הערען ווי איינער זאגט אויף א קאנאל, וואס ציהט זיך דורך א פעלד, כדי צו בעוואסערען איהר, אז ער דענקט, אז דאס איז גע־ווארען פון זיך אליין, אהן די ארבייט און אהן א ספעציעלען אבזיכט פון א בעל־מלאכה, וועלכער האט דאס געמאכט, וואלט דער זעלבער "חכם" יענעם אויסגעלאכט, וואלט איהם בעטראכט פאר א גרויסען נאר און וואלט איהם אויפ־געצייגט אז ער רעדט נארישקייט. היינט, אז ער וואלט אפגעלייקענט אז אזא קליינינקייט איז ניט געווארען פון זיך זעלבסט, טא ווי קען ער זאגען אדער גאר דענקען אז די גרויסע און ברייטע וועלט מיט אלעם וואס עס געפינט זיך אויף איהר איז געווארען פון זיך אליין, אהן די ארבייט און ספעציעלען אבזיכט פון א מעכטיגען און קלוגען מייסטער?

און מיר ווייסען, אז א זאך וואס ווערט אליין אפגעטהאן אהן דער כונה פון

אימיצען צו מאכען עפעס, איז ניטא אין דעם קיין סמן פון חכמה און קענטניס. למשל, ווען טינט גיסט זיך אליין אויס אויף פאפיר, וועט דערפון קיינמאל ניט ארויסקומען קיין שריפט מיט אותיות און שורות אזוי ווי מען שרייבט מיט א פעדער. און ווען איינער זאל אונז צייגען א פאפיר געשריבען אין ארדנונג און ער זאל אונז דערצעהלען, אז א טינטער טינט האט זיך ביי איהם אויסגעגאסען אויפ'ן פאפיר און עס איז ארויסגעקומען די דאזיגע שריפט, וואלטען מיר דאס אפגעלייקענט און איהם איבערצייגט אז דאס איז פאלש, ווייל דאס איז א זאך וואס קען ניט געטהאן ווערען אליין אהן איינעם וואס האט דאס אבזיכטליך געמאכט צוליעב א צוועק. היינט ווי קען מען מען דענקען, אז די וועלט, אזא איידעלע ארבייט, אזא קלוגע ארבייט, אזא קונציגע ארבייט איז געווארען אליין פון העלער הויט, אהן א מעכטיגען און קלוגען מייסטער?

האבען מיר שוין אלזא ראיות ברורות, קלאהרע בעוויזע, אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט. מיר זיינען שוין איצט פערטיג מיט די איבערצייגונג אין מציאות הבורא, אין די עקזיסטענץ פון בעשעפער, און מיר דארפען נאכ־פארשען אויב דער בעשעפער איז איינער אדער מעהר ווי איינער. און צו קומען צו דער איבערצייגונג אין אחדות הבורא — די איינהייט פון גאט, קענען מיר אויף זיעבען־ערליי אופנים, ווי מיר וועלן ווייטער ארומריידען:

פרק ד'

דא זיינען די זיעבען אופנים, דורך וועלכע די איינהייט פון גאט ווערט ערקלערט:

ערשטענס: ווען מיר בעטראכטען די וועלט, געפינען מיר אז יעדע זאך וואס עקזיסטירט איז געשאפען געווארען דורך א געוויסע סבה, דורך אן אור־זאך. און די סבות זיינען שטענדיג ווניגער ווי די זאכען וואס זיינען דורך זיי געשאפען געווארען. צום ביישפיעל, עלטערען זיינען די סבות פון קינדער. בלומען־פלאנצען — די סבות פון בלומען; פרוכט־בוימער — די סבות פון פרוכט. זיינען עלטערען דא ווניגער ווי קינדער; פלאנצען ווניגער ווי בלו־מען און פרוכט־בוימער ווניגער ווי פרוכט. און אז מיר וועלען געהן אויף צוריק, ווערען די סבות, די אורזאכען וואס האבען עפעס געבראכט אויף דער וועלט, אלץ ווניגער און ווניגער. מיר פערשטעהען, למשל, אז מיט טויזענד יאהר צוריק זיינען געווען ווניגער פאטערס ווי היינט. מיט צוויי טויזענד יאהר צוריק — נאך ווניגער, און אזוי כסדר, ביז מיר מוזען קומען צום סאמע אנהויב, צו דער ערשטער סבה וואס קיין פריהעריגע פאר דער איז ניט געווען.

און אלעס וואס עס עקזיסטירט אין דעם גרויסען און ברייטען וועלט־רוים איז אונצעהלבאר. מען קען אלע איינצעלנע זאכען ניט איבערצעהלען. ווען מיר וועלען אבער אננעהמען די מינים, די סארטען פון דער גאנצער שאפונג, זיינען זיי שוין א סך ווניגער. מיר וועלען, למשל, זאגען: מענשען, חיות, עופות, אינזעקטען, בוימער, פלאנצונגען און אזוי ווייטער — קענען מיר שוין די מינים איבערצעהלען. ווען מיר וועלען נאך די מינים איינטהיילען אין קלאסען, ווי, צום ביישפיעל, לעבעדיגע בעשעפעניסען, סתם וואקסונגען, און אזוי ווייטער, וועט זייער צאהל זיין נאך ווניגער, ווייל אונטער די ווערטער "לעבעדיגע בע־

שעפּענישען" פערשטעהען מיר שוין אי מענשען, אי חיות, אי עופות און אזוי ווייטער. אונטער'ן ווארט "וואקסונגען" פערשטעהען מיר אי בוימער, אי פלאנצונגען, און אזוי ווייטער. ווען מיר געהען נאך אויף צוריק, געפינען מיר, אז די גאנצע שאפונג בעשטעהט פון פינף זאכען: די פיער יסודות—פייער, וואסער, ווינט אדער לופט, און בעוועגונג, דער כח פון בעוועגונג. ווייטער אויף צוריק, האבען מיר שוין נור צוויי זאכען: חומר און צורה — די ערשטע מאטעריע פון וועלכע די יסודות זיינען בעשאפען געווארען און דער געשטאלט, דער אויסזעהן פון דער מאטעריע אדער שטאף. ווייטער אויף צוריק, מוז דאך, נאטירליך, זיין נאך וועניגער, און וועניגער פון צוויי איז איינס, און דאס איז דער רצון פון בורא ב"ה, וואס ער איז די סבה איבער אלע סבות, דער איינציגער וואס האט פערואורזאכט די ענטשטעהונג פון דער וועלט.

צווייטענס: זעהען מיר דאך, אז אלעס וואס עקזיסטירט אויף דער וועלט, אין די הימלען און אונטען אויף דער ערד, סאי די דוממים, ווי שטיינער און מעטאלען, סאי די וואקסונגען און סאי די לעבעדיגע ברואים, זיינען אלע געמאכט פון איין פעהיגען און קלוגען בעל־מלאכה. אלעס ענטהאלט אין זיך די פיער הויפט יסודות און אלעס איז בעשאפען געווארען אונטער איין סיסטעם, אונטער איין מעטהאדע. מיר זעהען דאס ביי קליינע בעשעפענישען אזוי גוט ווי ביי גרויסע. דער מענש, די חיה אדער וועלכע עס איז בעשעפעניש האבען כמעט איינע און די זעלבע ארגאנען וואס האלטען אויף זייער עקזיסטענץ און שאפען זיי לעבען. די וואקסונגען ציהען אויך זייער חיונה אלע פון איינע און די זעלבע קוועלען. און ווען די וועלט וואלט געהאט מעהר ווי איין בעשעפער, וואלט יעדע זאך וואס איז בעשאפען פון אן אנדער בעשעפער געווען אנדערש, עקזיסטירט און געלעבט אויף אן אנדער אופן.

און נאך א זאך: מיר זעהען אז אלעס וואס דער וועלט־רוים פערמאגט איז געקייטעלט און געבונדען איינס צו דאס אנדערע. יעדע זאך איז א חלק פון דער גאנצער גרויסער שאפונג. די זון בעלייכט די ערד און אנדערע פלאנעטען. ווען ניט די זון וואלט די ערד קיין קיום ניט געהאט. לעבעדיגע ברואים מוזען אויך אנקומען איינע צו די אנדערע. פיעלע באשעפענישען לעבען דערפון וואס זיי עסען איינע די אנדערע, און אזוי אלעס. איז דאך דאס אויך א קלאהרער בעוויז, אז עס איז נור דא איין בעשעפער. ווארים, ווען עס וואלטען געווען מעהר ווי איינער, וואלט יעדענ'ס שאפונג געווען אפּגעזונדערט און ניט געהאט קיין שום שיכות מיט דער שאפונג פון צווייטען.

דריטענס: איז דאך שוין בעוויזען געווארען, אז די וועלט איז מחודש, בעצייט. דאס הייסט, אז זי איז אמאל ניט געווען און איז אין א געוויסע צייט געווארען. און ווייל, ווי עס איז שוין פריהער ערקלערט געווארען, אז עס קען ניט זיין אז א זאך זאל האבען זיך אליין געמאכט, איז במילא פערשטענדליך, אז אימיצער האט די וועלט געמאכט. און ווען מיר זאלען זיך קענען פארשטעלען אז א זאך קען געמאכט ווערען פון וועניגער ווי איין מייסטער, וואלטען מיר אזוי אנגענומען; אבער אזוי ווי דאס קען דאך ניט זיין, מוזען מיר זאגען, אז עס איז געווען איין בעשעפער און ניט מעהר, מצד השכל, ווארום אויף איינעם האבען מיר ראיות, גרינדליכע בעווייזע און מיר קענען ניט געפינען קיינע בעווייזע אויף מעהר.

דאס איז אזוי ווי מען זאל אונז ציינגען א געשריבענעם פאפיר, וואס דער

כתב און די שורות זיינען דורכאויס גלייך, וועלען מיר זיכער ניט דענקען אנדערש, נור אז איינער האט דאס געשריבען. ווענינער ווי איינער קען דאך ניט זיין און אויף מעהר האבען מיר ניט קיינע בעווייזע, ווייל די אותיות און די שורות זיינען אלע גלייך און מיר זעהען אין זיי קיינע ענדערונגען. און ווען איינער וועט קומען און זאגען אז צוויי אדער מעהרערע הענד האבען דאס געשריבען, מוז ער ברענגען ראיות אז דאס איז אזוי. ער מוז דאס אויפצייגען מיט א שכל, און קען ער דאס ניט אויפצייגען, פערבלייבען מיר ביים גלויבען, אז דער שרייבער איז געווען נור איינער. מיר דארפען דעם איינעם ניט קענען פערזענליך און די ראיות וואס מיר האבען פון דעם כתב אויפ'ן פאפיר זיינען גענוג צו איבערצייגען אונז אז ער איז איינער. אזוי איז אויך מיט'ן בעשעפער פון דער וועלט. מיר קענען אנדערש ניט זאגען און עס קען אונז אויפ'ן זינען ניט ארויף אז עס איז געווען מעהר ווי איינער, מחמת אויף איינעם האבען מיר ראיות און קיינער קען ניט ברענגען אירגענד וועלכע ראיה, אז עס איז געווען מעהר ווי איינער.

פערטענס: אויב איינער דענקט, אז דער בעשעפער איז מעהר ווי איינער, מוז ער זיך דאך פארשטעלען, אז דער עצם, דער געגענשטאנד, ווי מיר קענען משיג זיין אין אונזער געדאנק, איז מעהר ווי איינער, צוויי אדער מעהר געגענשטענדע, וואס זיינען באשעפער. ווארום אננעהמענדיג אז דער עצם איז איינער, איז ער דאך איינער און ניט מעהר. און ווי באלד ער דענקט , אז דער עצם גופא איז מעהר ווי איינער, קענען זיי דאך פאנאנדערגעטהיילט ווערען. פאלגליך, איז דאך דאס באגרענעצט. ווארום א זאך וואס קען צוטהיילט ווערען אויף חלקים, האט דאך אן אנהויב און א סוף, און א זאך וואס האט אן אנהויב מיט א סוף, ווייסען מיר שוין, איז מחודש, בענייעט, געשאפען פון עפעס, און א זאך וואס איז געשאפען מוז דאך האבען א בעשעפער, קעהרט זיך דאך אום אלץ צו דאס זעלבע, אז עס איז דא א יחיד ומיוחד, אן ערשטער, וואס קיין ערשטער פאר איהם איז ניט געווען, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "אתה הוא ה' לבדך" — דו, גאט, ביזט אליין.

פינפטענס: דער בעגריף פון אחדות, פון איינהייט, האט געמוזט זיין פריהער פאר'ן צאהל איינס, אקוראט ווי דער בעגריף פון היץ איז פריהער פון וועלכע עס איז ווארימע זאך. ווען אונזער שכל, אונזער געפיהל וואלט אונז ניט געגעבען דעם בעגריף פון היץ, פון ווארימקייט; ווען מיר וואלטען ניט געוואוסט אונטערצושיידען פון היים און קאלט, וואלטען מיר ניט געוואוסט צו זאגען אויף א זאך אז דאס איז ווארים. ווען מיר זאלען אין אונזערע מחות ניט האבען דעם בעגריף פון איינהייט, וואלטען מיר ניט געקענט זאגען אויף אן איינציגע זאך אז דאס איז איינס, איין מענש, איין הויז און דאס גלייכען.

און דער בעגריף פון אחדות, פון איינהייט, מוז זיין אן אבסאלוטע איינהייט, וואס קען אויף קיין אופן ניט זיין מעהר ווי איינס; אן איינציגע זאך, וואס איז ניט צוזאמענגעשטעלט געווארען פון צוויי זאכען, וואס קען ניט צוטהיילט ווערען אין חלקים און וואס האט ניט קיין גלייכען צו זיך, אז מען זאל קענען זאגען, אז עס זיינען דא צוויי אדער מעהר אזעלכע. ווארים, אויב מיר וועלען זיך אזוי פארשטעלען, וועט דאך אויסקומען אז דער מעהר־צאהל איז פריהער פון דעם איין־צאהל, און דאס קען דאך ניט זיין. דעריבער קומען מיר צו דער איבערצייגונג, אז עס איז דא אן אחדות, אן אבסאלוטע איינהייט, אהן

אז אנהויב און אהן א סוף, און דאס איז דער בורא, דער בעשעפער פון דער וועלט.

זעקסטענס: ווייסען מיר און מיר בעגרייפען, אז יעדע מעהרהייט, יעדע זאך וואס עקזיסטירט אויף דער וועלט אין א מעהר־צאהל, איז א צופאל. עס איז, הייסט עס, ניט קיין עצם, קיין אריגינאל, נור פון דעם עצם, פון דעם אריגינאל איז געווארען מעהר. למשל, עס זיינען דא אויף דער וועלט א סך מענשען, זיינען זיי געקומען פון דעם צופאל, פון דער טבע אז מענשען זאלען געבוירען נאך מענשען. און אז מיר געהען אויף צוריק צום אנפאנג פון דער שאפונג, קומען מיר דאך צום סאמע אריגינאל, צום אויבערשטען וואס האט אלעם בעשאפען, איז דער שכל מחייב, אז אין איהם קען ניט זיין קיין מעהרהייט אזוי ווי אין אלע עקזיסטירענדע זאכען אין גרויסען וועלט־רוים. ווארים א מעהרהייט ווערט דאך בעשאפען און דאס איז ניט שייך צו זאגען אויף א בעשעפער. און וויבאלד אז ניט קיין מעהרהייט, מוז זיין איינער, ווארים עס איז ניטא קיין מיטעל־פונקט צווישען א מעהרהייט און איינס. פאלגליך, איז נאך א ראיה, אז דער בעשעפער איז איינער.

זיבענטעס: אויב מיר ווילען זאגען אז דער בעשעפער איז מעהר ווי איינער, דארפען מיר זיך שטעלען די פראגע: האט יעדער איינער פון זיי געקענט בעשאפען די וועלט אהן די הילף פון צווייטען, אדער ניט? איז דאך ממה נפשך: ווילען מיר אננעהמען, אז איינער האט געקענט בעשאפען די וועלט, איז דאך דער צווייטער איבעריג; אויב ווידער זיי האבען דאס געמוזט טהאן בשותפות און איינער אהן דעם אנדערען וואלט די זאך ניט דורכגעפיהרט, וואלט דאך דאס געהייסען, אז יעדער איינער פון זיי האט ניט די פולע קענטניס, די פולע מאכט אדער דעם פולען כח, און וויבאלד אז דער כח איז בעשרענקט, איז דאס גאנצעס וועזען בעשרענקט צו א געוויסען פונקט. און א זאך וואס האט א גרענעץ, איז שוין ערקלערט געווארען, איז מחובר, צוזאמענגעשטעלט פון געוויסע עלעמענטען אדער מאטעריאלען, און צוזאמענגעשטעלטע זאכען זיינען מחודשים, געשאפענע, געווארענע, וואס זיינען פריהער ניט געווען, און אלע געשאפענע מוזען דאך האבען א בעשעפער, פאלגליך, קען דאך ניט זיין אז דער בעשעפער גופא זאל זיין א שוואכעס וועזען וואס האט געמוזט מאכען די שאפונג דורך די הילף פון נאך איינעם.

און ווען אפילו עס זאל מעגליך זיין, אז עס זאל זיין מעהר ווי איין בעשעפער; ווען מען וואלט זיך געקענט פארשטעלען אזא זאך, וואלט מען דאס בלויז דאן געקענט זיך פארשטעלען, ווען מיר וואלטען נאך די שאפונג געזעהן אדער בעמערקט וועלכע עס איז אבסאלוטע פערשיעדענהייטען; ווען מען זאל זעהן אז איין בריאה איז אינגאנצען אנדערש פון דער צווייטער; ווען מען זאל בעמערקען אז די גאנצע שאפונג איז ניט געשאפען געווארען נאך איין סיסטעם. און ווען עס וואלט ווירקליך אזוי געווען, וואלט די שאפונג ניט געווען קיין פאלשטענדיגע ווי זי איז. אבער אזוי ווי מיר זעהען, אז די וועלט איז איינגעריכטעט נאך איין סדר, נאך איין ארדנונג און איין כח פון בעוועגונג בעוועגט אלע ברואים אימער און שטענדיג, קען ביי אונז קיין ברעקעל ספק ניט זיין, אז דער בורא איז איינער און די וועלט ווערט געפיהרט נור פון איינעם און ניט מעהר.

האבען מיר שוין אלזא זיעבען ראיות ברורות, זיעבען ריכטיגע בעווייזע, אז דער בורא איז א יחיד ומיוחד.

שער היחוד

פרק ה׳

אבער אום צו פערשטעהן בעסער דעם ענין פון אחדות, דארפען מיר זיך מעהר אריינטראכטען אין דעם אונטערשיעד פון אן אמת׳ע איינהייט, א שטענ־דיג עקזיסטירענדע איינהייט, און א צייטליכע אדער צופעליגע איינהייט, וואס איז באמת גאר ניט איינס.

די צופעליגע איינהייט איז איינגעטהיילט אין צוויי חלקים. אין איינעם זעהען מיר און מיר בעגרייפען באלד די מעהרהייט, כאטש מיר רופען דאס איינס. ווען מיר זאגען, למשל: א רעגימענט סאלדאטען, א סטאדע שעפסען, א טאפ תבואה, מיינט עס: א סך מענשען, א סך שעפסען און א סך תבואה קערנער. הייסט עס, אז אין איין זייט איז דאס איינס און אין צווייטען זייט — א סך, אדער מיר בעגרייפען דאס אלס איינס און אין דער זעלבער צייט אלס פיעל, כאטש מיר דריקען דאס אויס אין איין־צאהל. צום צווייטען טהייל בע־לאנגען זאכען וואס זיינען טאקע ניט מעהר ווי איינס, אבער פארט ניט איינס. ווען מיר נעהמען, צום ביישפיעל, א שטיין, טאקע ניט מעהר ווי איין שטיין, האט ער אבער אין זיך א סך טהיילען. מען קען דעם שטיין צוברעכען אויף א סך שטיקלאך און יעדע שטיקעל וועט הייסען א שטיין. אדער פערקעהרט: מען קען איין שטיין צוקלעפען צו נאך א שטיין און מאכען פון צוויי איינעם.

און וואס מיר זאלען ניט נעהמען, איז אלע אזוי. ווען מיר זאגען: איין מענש, קענען מיר אין דעם אויך ניט האבען דעם פולען בעגריף פון איינהייט, ווארים דער מענש בעשטעהט דאך פון חלקים, פון פלייש, ביינער, אדערן, אזוי ווי עס איז שוין פריהער ערקלעהרט געווארען. פאלגליך, קענען די אלע זאכען ניט בעצייכענט ווערען מיט׳ן נאמען אחדות, איינהייט, ווייל זיי זיינען ניט קיין אמת׳ע איינציגע.

אבער דיא אמת׳ע איינהייט ווערט אויך אויסגעדריקט אין צווייער־ליי אופנים. איינער איז מחשבה, אין געדאנקען, און דער צווייטער אין טהאט, אין די ווירקליכקייט. דער ערשטער איז דער צאהל איינס, דער בעגריף וואס מיר האבען ווענען דעם. ווען מיר האבען אין זינען איינס, מיינט עס איינס, דער ערשטער פון אלע צאהלען. דאס איז ניט מעהר ווי א בעגריף, אן איינהייט, איבער וועלכע מיר דענקען, אבער מיר קענען דאס ניט זעהן אדער פיהלען מיט אנדערע פון אונזערע חושים.

אבער דער צאהל איינס, כאטש ווי מיר זיינען דאס משיג, איז דאס טאקע אן אבסאלוטע איינהייט — איינס און ניט מעהר, קען מען דאך אבער צולייגען צום איינס נאך איינס און עס וועט שוין ווערען צוויי, אדער מען קען צולייגען מעהר און עס וועט ווערען מעהר. אבער די צווייטע אמת׳ע איינהייט, וואס גע־פינט זיך אין די ווירקליכקייט, איז אזעלכע וואס ווערט ניט און קען ניט ווערען מעהר, און ווערט קיינמאל ניט געענדערט, און מען קען דאס ניט צורעכענען צו קיין זאך, איז ניט גלייך צו קיין זאך, און מען קען ווענען דעם ניט האבען אירגענד וועלכען בעגריף וואס מען האט פון אנדערע זאכען וואס עקזיסטירען אויף דער וועלט. אט דאס איז ערשט די ריכטיגע, אמת׳ע איינהייט, דער מקור אדער דער אריגינאל פון אלע זאכען וואס עקזיסטירען און מעהרען זיך אין גרוי־סען און ברייטען וועלט־רוים.

און די אמת׳ע, פאלשטענדיגע איינהייט האט ניט קיין אנהויב און קיין

סוף. ווארים ווען עס זאל יא האבען אן אנהויב און א סוף, הייסט דאך דאס שוין, אז עס איז פארגעקומען אדער עס וועט אין דעם פארקומען אן ענדערונג. און דאס הארמאנירט שוין ניט מיט אבסאלוטע איינהייט. ווארום וויבאלד אז א וועזען אדער א זאך האט אין זיך צוויי כחות, צו זיין ווי עס איז און צו ווערען אנדערש, איז דאך דאס ניט איינס. מיר קענען צו דעם אמת'ען איינהייט וועזען ניט צורעכענען קיין שום דמות, קיין געשטאלט, קיין אויסזעהן. ווארום אז מיר וועלען זאגען, אז עס זעהט אויס אזוי און אזוי, הייסט דאך דאס, אז עס איז דא נאך עפעס עהנליכעס צו דעם, און וויבאלד אזוי, איז דאך דאס שוין ניט איינס.

און אזא אמת'ע, פאלשטענדיגע איינהייט איז דער בעשעפער פון דער וועלט. און אום צו פערשטעהן די זאך דייטליכער, וועלען מיר זאגען:

אלע עקזיסטירענדע זאכען אויף דער וועלט זיינען מחובר, צוזאמענגעשטעלט פון חלקים. קיין זאך קומט ניט אריין אין עקזיסטענץ, סיידען די חלקים, פון וועלכע די זאך בעשטעהט, פאראייניגען זיך. איז א כלל, אז די איינצעלנע זאכען מוזען קומען פריהער פאר דער גאנצער זאך, וואס ענטהאלט אין זיך די איינצעלנע זאכען, אקוראט ווי דער צאהל איינס קומט פריהער פאר'ן מעהר־צאהל. און האלטענדיג זיך ביי דיזען כלל, בעגרייפען מיר דאס וואס איז שוין פריהער ערקלעהרט געווארען, אז געהענדיג אויף צוריק ווערען די מעהרהייטען אלץ ווענינער און ווענינער ביז עס קומט צום צאהל איינס, און דערביי מוזען מיר זיך אפשטעלען. און דער ערשטער איינס איז טאקע איינס, וואס קען ניט פארגעשטעלט ווערען אין קיין מעהרהייט, אין קיין צוזאמענבינדונג מיט נאך עפעס.

און נאך א זאך: עס איז בעוואוסט, אז יעדע זאך וואס קומט דורך א צופאל מוז קומען דורך אן עצם, דורך א הויפט זאך, וואס האט געבראכט דעם צופאל, און דער צופאל הערט ניט אויף סיידען דער עצם גופא הערט אויף. למשל, ווארימע וואסער איז א צופאל. דאס וואסער איז אליין ניט ווארים פון דער נאטור, נור וואס דען? א פייער ווארימט דאס וואסער. הייסט עס, אז פייער איז דער עצם, די זאך וואס איז פון נאטור הייס, און די היץ אין די וואסער איז א צופאל, ווארום, וועט מען אוועקנעהמען דעם פייער, וועט דאס וואסער אפגעקיהלט ווערען, וועהרענד דער פייער גופא וועט פערבלייבען הייס. אדער לאמיר נעהמען א נאסע זאך, איז דאס נאס, ווייל עס איז געקומען אין בעריהרונג מיט וואסער. נעהמט מען עס ארויס פון די וואסער, טריקענט זיך עס אויס, וועהרענד דאס וואסער גופא פערבלייבט נאס, ווייל דאס וואסער איז דער עצם, די נאטירליכע נאסקייט, וואס קען ניט געענדערט ווערען. און אזוי וויא מיר ווייסען, אז אלע עקזיסטירענדע זאכען אויף דער וועלט זיינען מקריים, צופעליגע, וואס זיינען געווארען פון עפעס, איז דער שכל מחייב, אז עס איז דא אן עצם, א הויפט־וועזען וואס האט פעראורזאכט די אלע צופעלע. איצט קומען מיר צו אחדות. אזוי ווי עס איז שוין בעוויזען געווארען, אז די אלע זאכען וואס מיר בעצייכענען מיט'ן ווארט "איינס", למשל: איין מענש, איין בוים, איין שטיין, און אזוי ווייטער, איז דאך דער סמן "איינס" נור א צופעליגער, ווארים באמת קען דאך אלעס אין דער וועלט צוטהיילט ווערען אויף מעהר חלקים. אם כן, מוז דאך זיין אן עצם, א שטענדיגע און ריכטיגע איינהייט, וואס האט געבראכט די דאזיגע צופעלע פון די ניט ריכטיגע איינהייטען, אקוראט אזוי ווי עס מוז

זיין פייער צו מאכען דאס וואסער הייס, אדער וואסער צו מאכען א זאך נאס. פאלגליך, איז נאך א ריכטיגער בעווייז, אז דער בורא איז דער אמת'ער יחיד ומיוחד, די אמת'ע איינהייט, וואס האט געשאפען די אלע צופעליגע איינהייטען פון דער וועלט.

צום בורא, ב"ה, ווערען צוגערעכענט מדות אדער אייגענשאפטען, אבער דאס נעהמט פון אונז ניט אוועק דעם בעגריף פון זיין אמת'ע איינהייט, כאטש ביי אלע זאכען אין דער וועלט, וואס ווערען בעצייכענט מיט געוויסע אייגענשאפטען, צייגט עס אז זייז זיינען ניט קיין איינציגע. ווען מען זאגט, למשל, דער און דער איז א שווארצער, מיינט עס, אז עס זיינען דא נאך אזעלכע ווי ער, אבער יענע זיינען ווייסע. ביים באשעפער איז דאס אנדערש. מיר בעצייכענען איהם מיט געוויסע אייגענשאפטען און ער איז פארט א יחיד ומיוחד.

די מדות אדער אייגענשאפטען, מיט וועלכע מיר בעצייכענען דעם רבונו של עולם, זיינען צווייערליי: אזוי צו זאגען אייגענע, פערזענליכע, און טהאטליכע. די, אזוי גערופענע, פערזענליכע, זיינען דריי: אז ער עקזיסטירט, אז ער איז איינער, און אז ער איז דער ערשטער וואס קיין פריהעריגער פון איהם איז ניט געווען. מיר מוזען איהם בעצייכענען מיט די דריי זאכען, ווייל מיר זיינען מחויב צו וויסען אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט, ווענען מיר דארפען דיענען. און אז ער עקזיסטירט, אז ער איז דא, האבען מיר דאך געגוג ראוית, וועלכע מען קען ניט אפלייקענען. דאס זעלבע איז אויך מיט די אנדערע צוויי, ווי עס איז שוין פריהער אויספיהרליך ערקלעהרט געווארען. אבער דאס מיינט ניט צוצורעכענען עטוואס צו זיין הייליגען נאמען, נור אוועקצונעהמען פון אונז דעם היפוך, דעם פערקעהרטען בעגריף, אז די דריי זאכען זיינען ביי איהם ניטא.

און מיר דארפען אויך פערשטעהן, אז די דאזיגע דריי אייגענשאפטען זיינען געקניפט און געקייטעלט איינע אין די אנדערע. ווען מיר רעכענען צו צום רבונו של עולם איינע פון די דריי, מוזען די צווייטע במילא קומען. ווען מיר זאגען אויף איהם, אז ער איז די אמת'ע איינהייט, מוזען מיר דאך זאגען אז ער עקזיסטירט, ווארים א זאך וואס עקזיסטירט ניט, איז דאך ניט שייך צו בעצייכענען מיט א צאהל. אזוי איז אויך וועגען דער דריטער אייגענשאפט, אז ער איז דער סאמע ערשטער, ווארום וויבאלד אז ער איז די אמת'ע איינהייט, מוז דאך אזוי זיין ווי עס איז שוין ערקלעהרט געווארען, אז אמת'ע איינהייט קען ניט געזאגט ווערען אויף א זאך וואס האט אן אנהויב. אזוי איז אויך ווען מיר זאגען, אז ער איז א קדמון, אז ערשטער, וואס קיין ערשטער פאר איהם איז ניט געווען, אן אייביגער, הייסט עס, אהן אן אנהויב און אהן א סוף, מוזען מיר שוין אויך זאגען, אז ער איז די אמת'ע איינהייט, ווייל א זאך וואס עקזיסטירט ניט אייביג, קען ניט זיין קיין אמת'ע איינהייט, ווי עס איז שוין דייטליך בעוויזען געווארען אין די פאריגע פרקים. פאלגליך, זיינען די אלע דריי מדות אדער אייגענשאפטען אייגענטליך ניט מעהר ווי איינע. און ווען מיר זאלען דאס קענען אויסדריקען אין איין ווארט, וואלטען מיר דאס געטהאן. אין אונזער געדאנק בעגרייפען מיר די זאך שנעל און גוט, אבער אויסדריקען דאס אין איין ווארט קענען מיר ניט, ווייל עס איז אין קיין שפראך ניטא אזא ווארט וואס זאל אויסדריקען די געטליכקייט ווי זי איז. דעריבער מוזען מיר דאס ארויסברייגנען אין דריי ווערטער: עקזיסטירענדער, איינער און אייביגער. **בכלל**

אבער דארפען מיר אין זינען האבען, אז מיר קענען דעם בורא ניט אפמעלדען ווי מיר מעלדען אפ אנדערע עקזיסטירענדע וועזענס, און אלעם וואס מיר זאגען אויף איהם, דארפען מיר אין זינען האבען ניט דאס וואס מיר רעכענען צו איהם צו, נור אז עס איז ניט דער היפוך דערפון.

דער פילאזאף אריסטו האט געזאגט: "בעצייכענען גאט אין נעגאטיוום איז ריכטיגער ווי בעצייכענען איהם אין פאזיטיווס". דאס הייסט: עס איז, למשל, גלייכער צו זאגען אויף איהם אז ער איז ניט טויט ווי זאגען אז ער לעבט. אדער עס איז ריכטיגער צו זאגען אז ער איז ניט שוואך און מיער איידער זאגען אז ער איז א גבור. ווארים וויבאלד אז מיר רעכענען צו איהם צו א געוויסע אייגענשאפט, הייסט עס, אז מיר פערגלייכען דעם בעשעפער צו די בעשאפענע, וואס האבען אויך אזעלכע אייגענשאפטען אין א געוויסער מאס, און דאס נעהמט אוועק דעם ריכטיגען בעגריעף וואס מיר דארפען האבען וועגען גאטהייט.

דאס אלעס וועגען די, אזוי צו זאגען, אייגענע אדער פערזענליכע אייגענשאפטען. אצינד וועלען מיר רעדען וועגען די טהאטליכע אייגענשאפטען וועלכע די תורה און די נביאים רעכענען צו צום בעשעפער.

פרק ו'

די געטליכע טהאטליכע מדות אדער אייגענשאפטען זיינען ניט די וואס מען זאגט אויף זיין וועזען גופא און מיר פערשטעהען דורך זיי, אז ער איז ניט גלייך צו די ברואים וואס ער האט בעשאפען. די טהאטליכע מדות וואס ווערען צו איהם צוגערעכענט זיינען ניט ווי די דריי, וועגען וועלכע מיר האבען פריהער גערעדט, נור אזעלכע וואס מעלדען אפ דעם בעשעפער אין די מדרגות אדער שטופען פון בעשאפענע. עס זיינען דא אין תנ"ך אויסדריקע, וואס רעכענען צו איהם צו א געשטאלט, אן אויסזעהן, א געוויסע פארמע. אין פלעצער ווערט ער אפגעמעלדט אלס א וועזען מיט גליעדער, מיט קערפער־טהיילען, און אין פלעצער זיינען דא אויסדריקע וואס רעכענען צו איהם צו חושים אדער געפיהלען און אויך האנדלונגען פון פשוט'ע ברואים. דא זיינען איניגע ביישפיעלע: "ויברא את האדם בצלמו" — ער האט בעשאפען דעם מענשען אין זיין פארמע; "על פי ה'" — דורך גאט'ס מויל; "באזני ה'" — אין גאט'ס אויערען; "וירח ה'" — גאט האט געשמעקט; "וינחם" — ער האט חרטה געהאט; "ויקץ כישן" — ער האט זיך אויפגעכאפט ווי א שלאפענדער, און נאך פיעלע אזעלכע אויסדריקע. וועגען דיזען עניין האט שוין דער גרויסער גאון רבנו סעדיה, ז"ל, גערעדט און עס איז ניט נויטיג איבערצוגעבען זיינע רייד. מיר וועלען אבער יא זאגען, אז דער נויט האט געצוואונגען צוצורעכענען צום בעשעפער אייגענשאפטען פון בעשאפענע, כדי מענשען זאלען בעסער פערשטעהן די מציאות הבורא, גאט'ס עקזיסטענץ. ווארום ווען מען זאל רעדען וועגען גאט אויף אזא אופן ווי מען דארף וועגען איהם רעדען, אין הויכע גייסטיגע ווערטער און פראזען, וואלטען מיר די זאך ניט פערשטאנען, ווייל דאס איז א צו דעליקאטער עניין וואס איז שווער משיג צו זיין מיט'ן פשוט'ען שכל. און ווען מיר וואלטען די גאטהייט גאר ניט פערשטאנען, וואלטען מיר איהם ניט געדיענט.

שער היחוד

דעריבער האָבען די תורה און די נביאים גערעדט וועגען דעם בעשעפער מיט אזעלכע ווערטער און אויסדריקע וואָס מענשען פערשטעהען, כדי מיר זאָלען אָנפאנגעס אריינעהמען אין זינען, אז עס איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט, און נאכהער וועלען מיר זיך אליין אריינטראכטען אין דעם ענין און מיר וועלען פערשטעהן, אז אין אמת'ען איז די גאָטהייט א הויכער און טיעפער ענין; א דעליקאטנע זאך וואָס קען ניט אָפּגעמעלדט ווערען אזוי פּראָסט. און דער קלוגער און פערשטענדיגער, וואָס וועט זיך גוט אריינטראכטען אין דעם, וועט ביסלעכווייז סוף כל סוף קומען צו א העכערען בעגריף און וועט פערשטעהן דעם ענין ריכטיגער. און דער נאר און דער פּראָסטאק וואָס וועט ניט געהן ווייטער צוליעב זיין קורצען שכל און וועט אין זיין געדאנק אָפּמעלדען דעם בעשעפער אויף דעם פּראָסטען אופן, ווי עס ווערט געזאָגט אין די פסוקים, וועט ער אויך דיענען גאָט אויף ווי ווייט ער וועט קענען, און קיין שטראָף וועט ער דערפאר ניט האָבען, ווייל ער וועט דאך האָבען א גערעכטע טענה, אז ער האָט מעהר ניט געוואוסט, אָז ער האָט בעסער ניט פערשטאָנען. וואָרום עס ווערט פון א מענשען ניט פערלאנגט, אז ער זאָל וויסען מעהר ווי ער ווייס און קען בעגרייפען מיט זיין שכל אָדער מעהר ווי זיינע קרעפטען ערלויבען איהם. מען קען נור בעשטראָפען יענעם וואָס קען משיג זיין מעהר און ער פוילט זיך אָדער ער פערנאכלעסיגט דאָס צו טהאָן, אָבער ניט דעם יעניגען וואָס האָט ניט ביכולת צו וויסען מעהר ווי ער ווייס.

און ווען די תורה און די נביאים וואָלטען גערעדט וועגען גאָט מיט די ריכטיגע הויכע אויסדריקע ווי עס דארף וועגען איהם גערעדט ווערען, וואָלטען דאָס בלויז אביסעל מענשען פערשטאנען און די איבעריגע, מיט די שוואכערע מחות, וואָלטען קיין זאך ניט געוואוסט און וואָלטען פערבליבען אָהן א תורה און אָהן א גלויבען. איז דאָך גלייכער, אז מען האָט דעם ענין פון גאָטהייט איינגעוויקעלט אין גשמיות, אין פּראָסטקייט, וויים דער נאר, דער מענש מיט'ן שוואכען שכל, אז עס איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט, און דעם מענשען מיט א העכערען פערשטאנד, שאדט דאָס ניט, ווייל ער פערשטעהט, אז דאָס איז ניט אזוי איינפאך ווי עס ווערט געזאָגט און ער נעהמט זיך די מיה צו בעטראכטען דעם ענין טיעפער ביז ער פערשטעהט די זאך בעסער.

דאָס איז אזוי ווי איינער קומט צופאָהרען צו א רייכען פריינד צו גאסט. דארף דאָך יענער פערזאָרגען, אז דעם אורח'ס קעמלען אָדער עזלען זאָלען האָבען וואָס צו עסען און ער דארף דעם אורח אליין אויך געבען עסען. שיקט ער א סך היי און האָבער פאר די בהמות און דעם גאסט גיט ער א געוועהנליכען מאָלצייט וואָס א מענש דארף האָבען. אזוי האָבען די תורה און די נביאים זיך פערברייטערט מיט פּראָסטע, האמעטנע אויסדריקע וועגען דעם בורא פאר די פּראָסטאקעס, צו וועלכע מען מוז רעדען אין דער פשוט'ער שפּראך וואָס מענשען רעדען און פערשטעהען, אזוי ווי אונזערע חכמים האָבען געזאָגט: "דברה תורה כלשון בני אדם" — די תורה האָט גערעדט אין דער מענשליכער שפּראך. אָבער דעליקאָטנע, גייסטיגע ענינים, וואָס בלויז נור שאַרפע מחות קענען בעגרייפען, זיינען בלויז וואו־ניט־וואו אָנגעדייטעט. דאָס איז כדי אלע מענשען זאָלען וויסען, אז עס איז דאָ א בורא אויף דער וועלט, דער אומוויסענדער אויף זיין שטייגער, לויט ווי ער קען משיג זיין, און דער פערשטענדיגער לויט זיינע העכערע בעגריפע, וואָס ער קען האָבען פון קורצע אָנדייטונגען. און דאָס וואָס

די צווי סאָרטען מענשען זיינען פערשיעדען אין זייערע בעגריפע וועגען די גאָטהייט, מאכט ניט אוים, אבי זיי ווייסען ביידע אז עס איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט.

צוליעב דעם זעלבען טעם ווערט אין דער תורה ניט דערמאָהנט בפירוש קיין שכר און עונש אויף יענער וועלט, מחמת פשוט'ע מענשען קענען ניט בע־גרייפען וואָס עס הייסט א גייסטיגער תענוג אָדער פערקעהרט — גייסטיגע יסורים. דעריבער ברייננט די תורה אין פיעלע ערטער פערשפרעכונגען אויף גוטעס פאר טהאָן גוטעס און פערקעהרט — געווימע שטראָפען פאר די וואָס פערדיענען דאָס, אָבער אלץ פיזישע, קערפערליכע, ניט קיין גייסטיגע לעולם הבא נאָכ'ן טויט. אויף די לעצטע זיינען נור פאראן אייניגע אָנדייטונגען, אָבער זיי ווערען ניט ארויסגעזאָגט דייטליך. אזוי איז אויך מיט אנדערע הויכע ענינים, וועלכע פערשטענדיגע מענשען קענען ביסלעכווייז אליין ערפאהרען מיט זייער שכל און די טעמפע מחות קענען דאָס סאי ווי סאי ניט פערשטעהן, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין משלי: „ומבקשי ה' יבינו כל“ — די וואָס זוכען די גאָטהייט, די וואָס נעהמען זיך די מיה צו פאָרשען דעריבער, קענען אלעס פער־שטעהן.

און משה רבנו האָט אָנגעזאָגט, אז מיר זאָלען ניט דענקען, אז דער בע־שעפער האָט וועלכע עס איז געשטאלט אָדער פאָרמע. די תורה רעכענט עס צו איהם צו, כדי מענשען, וואָס קענען איהם ניט פאָרשטעלען ווי ער איז, זאָלען וועניגסטענס וויסען אז ער איז דאָ, אז ער עקזיסטירט; אָבער מען דאַרף ניט אָננעהמען אז דאָס איז טאקע אזוי, ווי עס ווערט געזאָגט: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם, כי לא ראיתם כל תמונה" — איהר זאָלט זיך היטען ניט פאָרצו־שטעלען דעם בורא אלס א גשמיי, א קערפערליכעס וועזען, ווייל ווען ער האָט צו אייך גערעדט אויפ'ן בארג סיני, האָט איהר קיין געשטאלט געזעהן. מיר געפינען נאָך אזעלכע פסוקים אין דער תורה, אין נביאים און אין כתובים. דע־ריבער זיינען דאָ אנדערע פסוקים וואָס לעדען וועגען זיין נאָמען, ניט פון איהם אליין. „ויברכו שם כבודך“, „ליראה את השם“, „יודו שמך גדול ונורא“. און נאָך פיעלע אזעלכע אויסדריקע, ווייל מיר קענען אין אונזער פאַנטאַזיע ניט פאָרשטעלען די גאָטהייט גופא, רעדען די פסוקים וועגען זיין נאָמען, וואָס איז פיעלע מאָל דערמאָהנט אין דער תורה און אין די ספרי הנביאים.

אין מאנכע ערטער פון די הייליגע שריפטען ווערט צוגערעכענט גאָט'ס נאָמען צום הימעל, צו דער ערד און צו די ווינטען: „אלהי השמים ואלהי הארץ“, „יפקוד אלהי הרוחות“, און נאָך אזעלכע. דאָס איז צוליב דעם, ווייל דורכ־דעם, דורך די עקזיסטענץ פון דיעזע זאכען, איז דער אויבערשטער בעוואוסט אלס זייער בעשעפער. מיר געפינען אויך, אז גאָט'ס נאָמען ווערט דערמאָהנט אין פערבינדונג מיט אונזערע אָבות: „אלהי אברהם יצחק ויעקב“. דאָס איז צוליעב דעם, ווייל דורך די אבות זיינען מענשען מעהר בעקאנט געוואָרען מיט דעם ענין פון גאָטהייט, און מחמת מיר האָבען פון זיי בקבלה צו געהן אין גאָט'ס וועגען, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אויף אברהם'ען: "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" — ער וועט אָנ־זאָגען זיינע קינדער און זיין הויז־געזינד נאָך איהם זיי זאָלען היטען גאָט'ס וועג און טהאָן גוטעס און גערעכטיגקייט. און דעריבער האָבען אונזערע אָבות זוכה געווען אז דער בעשעפער זאָל גערופען ווערען אויף זייערע נעמען, ווייל

אין זייער צייט זיינען זיי געווען די איינציגע צו דיענען איהם, ווארים די מענ־שען פון זייער דור זיינען געווען געצענדיענער.

אבער דאס וואס מיר רעכענען צו גאט׳ס נאמען צום הימעל, צו דער ערד און צו די אבות, מיינט ניט חלילה וועלכע עס איז אבהענגיגקייט פון זיין זייט. ווען מיר וואלטען געקענט בעגרייפען די גאטהייט ריכטיג, וואלטען מיר פער־שפארט אנגעבען סמנים, דער גאט פון הימעל, פון דער ערד, אדער פון די אבות. אבער אזוי ווי אונזער שכל איז ניט שארף גענוג צו בעגרייפען דעם ריכטיגען ענין פון גאטהייט, מוזען מיר אנקומען צו געוויסע בעצייכנונגען. ווען דער אויבערשטער האט געשיקט משה׳ן ארויסנעהמען די אידען פון מצרים און ער האט געפרעגט וואס פאר א נאמען ער זאל אנגעבען, האט ער איהם פריהער גע־הייסען אנגעבען זיין נאמען "אהיה", אבער אזוי ווי דער אויבערשטער האט גע־וואוסט, אז פון דיזען נאמען וועט דאס פאלק ניט בעגרייפען וואס ער איז, האט ער געהייסען משה׳ן אנגעבען דעם סמן: "דער גאט פון אייערע עלטערען", דאס הייסט: דער וואס זיי ווייסען בקבלה פון די אבות, כאטש מיט׳ן אייגענעם שכל פערשטעהען זיי איהם ניט.

ווארים די איבערצייגונג אז א זאך עקזיסטירט, קומט דורך דרייערליי אופנים: ווען מיר פיהלען די זאך מיט אונזערע חושים, דורך זעהן, הערען, פיה־לען דעם געשמאק, דעם ריח אדער ווען מיר קענען דאס אנטאפען מיט די הענד. צווייטענס, ווען מיר פערשטעהען די זאך מיט׳ן שכל און מיר האבען ראוית אז דאס איז דא, אז דאס עקזיסטירט. דריטענס, ווען מיר האבען בקבלה פון אזעל־כע וואס מיר גלויבען אז זיי האבען געזאגט די ריכטיגקייט. אויב מיר קענען א זאך ניט פיהלען מיט אונזערע חושים, אויך ניט פערשטעהן מיט אונזער שכל ווי אזוי אזא זאך קען עקזיסטירען, אבער ווען עס ווערט אונז איבערגעגעבען און בעשטעטיגט פון מענשען, אויף וועלכע מיר פערלאזען זיך, גלויבען מיר אין דעם. און ווייל פיהלען דעם בורא מיט אונזערע חושים זיינען מיר ניט אימ־שטאנד, בעגרייפען מיר איהם פון די ראיות וואס מיר האבען אויף זיין עקזיס־טענץ און פון דער הגדה, פון די זאגען וואס מיר האבען פון אונזערע אבות.

אבער די ראיות וואס מיר האבען אויף די מציאות הבורא, אויף גאט׳ס עקזיסטענץ, זיינען אונגעהייער פיעל. ווען מיר בעטראכטען דיא שאפונגען אין דעם גרויסען וועלט־רוים, זיינען ניטא אזוי פיעל ווערטער און אזוי פיעל גראנקען אויסצודריקען דעם בעשעפער׳ס גרויסקייט און זיינע מדות. מיר געפינען אפילו אין תנ״ך פערשיעדענע פסוקים און אויסדריקע און, אזוי צו זאגען, טיטולען פאר׳ן בעשעפער, אבער דאס איז אלץ נור אויבערפלעכליך, ווארים אריינטראכטענדיג זיך מעהר אין דעם ענין, קען אפילו א טויזענד־טויזענד חלק פון זיין גרויסקייט ניט אויסגעדריקט ווערען אין ווערטער אדער גדאנקען. דע־ריבער זאגט דער פסוק אין תהלים: "לך דומיה תהלה" — פאר גאט איז שוויי־גען א לויב־געזאנג. דאס איז אזוי ווי א דימענט וואס זיין ווערטה קען גאר ניט אפגעשאצט ווערען, איז ווען איינער זאגט, למשל, אז דאס איז א שעהנער דימענט, א בלישצענדיגער דימענט, הייסט עס ניט אז ער לויבט איהם, נור פערקעהרט, אז ער מאכט איהם ביליגער.

דעריבער דארף זיך א מענש בעמיהען צו קענען דעם בורא פון זיינע טהא־טען, אבער ניט פון זיין עצם, פון זיין וועזען גופא, ווייל די ערשטע איז די לייכטסטע וועג צו קענען איהם, און די צווייטע — זעהר א שווערע. א גע־

וויסער חכם האָט געזאָגט: וואָס מעהר מען וויים דעם בעשעפער, אלץ מעהר ווייס מען, אז מען ווייסט איהם ניט. אן אנדער חכם האָט זיך אויסגעדריקט: די חכמה ביי א קלוגען מענשען בעשטעהט אין דעם, וואָס ער ווייס, אז אין דעם ענין פון משיג זיין די אמת'ע גאָטהייט איז ער א נאַר. דער נאַר ווידער מיינט, אז ער ווייסט עס און בעגרייפט עס.

פרק ז'

פון אַלעם וואָס איז געזאָגט געוואָרען אויבען ווייסען מיר, אז מען קען דעם בעשעפער ניט פאָרשטעלען אין וועלכע עס איז געשטאַלט אָדער פאָרמע. די פסוקים וואָס שטעלען איהם אזוי פאָר, טאָרען ביי א פערשטענדיגען מענשען ניט אויסגעטייטשט ווערען פּראָסט, און דער וואָס קען בעגרייפען מעהר דארף זיך סטאַרען דאָס צו טהאָן.

איינער האָט אמאָל געפרעגט ביי א קלוגען מענשען: "וואָס איז דער בעשעפער?" האָט ער איהם געענטפערט: "אן איינציגער גאָט". "און ווי איז ער? וואָס פאַר א סימן קענסטו מיר אָנגעבען אויף איהם?" — האָט יענער ווייטער געפרעגט. "א גרויסער קעניג" — האָט דער חכם געענטפערט. "און וואו איז ער?" "אין געדאַנקען, אין שכל" — איז געווען דעם חכם'ס ענטפער.

יענער האָט זיך ניט בעגנוגענט מיט די דאָזיגע תשובות און ער האָט זיך אָפּגערופען: "ניט דאָס האָב איך געמיינט. איך וויל, אז דו זאָלסט מיר איהם אָפּמעלדען ריכטיג וואָס ער איז, ווי ער זעהט אויס און וואו זיין בעשטימטער פּלאַץ איז". "דו פרעגסט מיך אויפ'ן בעשעפער" — האָט דער חכם געענטפערט — "אזעלכע פראגעם וואָס זיינען שייך צו פרעגען אויף בעשאַפענע, ניט אויף א בעשעפער, וואָס קען ניט אָפּגעמעלדט ווערען אזוי, אז מיר זאָלען איהם פיהלען מיט אונזערע חושים. מען קען צו איהם ניט צורעכענען קיין אויסזעהן, מען קען אויף איהם ניט אָנגעבען קיינע סמנים און קיין אָרט, וואו ער געפינט זיך. אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אויף איינעם, אז ער פלעגט זאָגען אין זיין תפלה: "גאָט, וואו קען איך דיך געפינען? אָבער וואו קען איך דיך ניט געפינען? דו ביזט בעהאַלטען און מען זעהט דיך ניט און דו ביזט פול אומעטום". דאָס וואָס איך האָב דיר געענטפערט אויף דיינע פראגען איז ווייל פאַר דעם וואָס האָט ניט קיין העכערען בעגריף קען מען דעם בורא אנדערש ניט אָפּמעלדען. אָבער די ריכטיגקייט איז אזוי ווי יענער פלעגט זאָגען. קערפּערליך איז ער ניטאָ, מען קען איהם ניט זעהן און געפינען, אָבער ער עקזיסטירט אויף אזא אופן וואָס אונזערע קערפּערליכע געפיהלען קענען ניט בעגרייפען. אין דעם ענין פון גאָטהייט דאַרפסטו וויסען און פערשטעהן, אז דו ביזט אונוויסענד און דו קענסט די ריכטיגע גאָטהייט ניט בעגרייפען. און ווען דו שטעלסט פאָר דעם בורא און דיינע געדאַנקען אין וועלכע עס איז געשטאַלט אָדער פאָרמע, בעמיה זיך נאָכצופאָרשען די זאַך, אריינטראַכטען זיך אין דעם מעהר, דאַן וועט דיר קלאָהר ווערען, אז ער עקזיסטירט, אז ער איז דאָ, אָבער דו וועסט זיך ארויסשלאָגען פון זינען, אז מען קען צו איהם צורעכענען א געוויסען אויסזעהן אָדער פאָרמע. דו וועסט איבערציינגט זיין אין זיין עקזיסטענץ פון די בעשאַפונג וואָס דו זעהסט אויף דער וועלט, אָבער ניט אלס אזא וועזען וואָס מען קען אָפּמעלדען אָדער בעגרייפען מיט אונזערע חושים".

שער היחוד

און כאָטש אפילו עס איז ניטאָ קיין זאַך וואָס מען קען צוגלייכען צום בורא, אָבער אַ קליינעם פערגלייך קענען מיר צו איהם יאָ געפינען, אום צו פערשטאַרקען דעם בעגריף וועגען גאָטהייט.

מיר ווייסען גוט, אַז יעדער איינער פון אונז האָט אַ נשמה, אַ לעבהאַפט אָדער אַ לעבענס־קראַפט. מיר זיינען איבערצייגט אין דעם, כאָטש מיר קענען ניט האָבען דעם מינדעסטען בעגריף, אַז דאָס זאָל האָבען וועלכע עס איז פאָרמע, געשטאַלט אָדער אפילו ריח. אָדער לאָמיר נעהמען אונזער שכל. מיר ווייסען, אַז דער שכלווירקט אין אונז. מיר זיינען זיכער, אַז דער שכל אַרבייט און טהוט אויף געוויסע זאַכען, כאָטש מיר קענען זיך ניט פאָרשטעלען, אַז דאָס זעהט אויס אַזוי אָדער אַזוי. הייסט אַז מיר, בעשאַפענע, האָבען אין זיך זאַכען צו וועלכע מען קען ניט צורעכענען קיין געשטאַלט, קיין פאָרמע. טאָ ווי איז שוין דער בעשעפער אַליין? און אַז מיר האַלטען שוין דערביי, דאַרפען מיר שוין ניט מעהר ערקלעהרען דעם ענין. עס איז שוין פאַר אונז גאַנץ דייטליך, אַז מיר דאַרפען מורא האָבען פאַר'ן בעשעפער און ניט פאָרשטעלען איהם אַלס אַ וועזען וואָס מען קען זעהן אָדער פיהלען מיט איינעם פון אונזערע חושים. און קיין מענש טאָר זיך ניט אָנשטרענגען צו וועלען פאָרשטעלען אין זיין פאַנטאַזיע וועלכען עס איז אויסזעהן אָדער געשטאַלט פאַר'ן בעשעפער, אַזוי ווי בן סירא האָט געזאָגט: "דאָס וואָס עס איז פון דיר בעהאַלטען, זאָלסטו ניט נאָכזוכען; דאָס וואָס איז פאַר דיר פערדעקט, זאָלסטו ניט נאָכפאָרשען. סטאַרע זיך נור צו ווּיסען דאָס וואָס דיר איז ערלויבט און האָב ניט קיין עסק מיט בעהאַלטענע זאַכען". דער כלל איז, אַז אין דעם ענין פון גאָטהייט דאַרף מען ניט געהן צו ווייט. אַזוי ווי דער פסוק זאָגט אין משלי: „כבוד אלהים הסתר דבר" — פאַר גאָט איז מעהר כבוד אַז מען בעהאַלט, אַז מען פערעפענטליכט זיין גרויסקייט וואָס ווייניגער.

און מיר דאַרפען אין זינען האָבען נאָך אַ זאַך וועגען די פיזישע און גייסטיגע חושים פון מענשען. די פיזישע אָדער קערפערליכע חושים אָדער געפיהלען זיינען: "זעהן, הערען, שפּירען אַ ריח, פיהלען אַ טעם און אָנטאַפּען זאַכען מיט די הענד אָדער מיט אַן אַנדער אבר. די גייסטיגע חושים זיינען: דער זכרון, די מחשבה, דער געדאַנק אָדער דאָס טראַכטען און דער ווילען, דער כח פון וועלען, פון חשק האָבען צו געוויסע זאַכען. און די אַלע חושים זיינען אָפּגעזונדערט איינע פון די אַנדערע. יעדער חוש אָדער געפיהל האָט זיין אייגענע אויפגאַבע און קען ניט דיענען פאַר אַן אַנדערען. מען קען ניט זעהן מיט די אויערען אָדער הערען מיט דער נאָז. מען קען ניט פיהלען אַ טעם טאָפּענדיג אַ מאכל מיט די הענד און מען קען ניט געברויכען דעם כח פון אַן אַנדער חוש צו פיהלען וואַרעם אָדער קאַלט, טרוקען אָדער נאַס. און יעדער חוש איז בעשרענקט. עס קען נור דערגרייכען ביז אַ געוויסען גרעניץ. אַ מענש קען זעהן פאַר אַ געוויסע שטרעקע, און וואָס אַ געגענשטאַנד דערווייטערט זיך פון אויג, אַלץ שוואַכער זעהט מען איהם, ביז ער ווערט איינגאַנצען פערשוואונדען און מען זעהט איהם גאַר ניט. אַזוי איז אויך מיט'ן געהער געפיהל און די אַנדערע געפיהלען, ווייל זיי זיינען אַלע בעשרענקט. און אַזוי איז אויך מיט די גייסטיגע געפיהלען, וועלכע האָבען אויך יעדער איינער אַ בעזונדערען כח און זיינען אויך בעגרעניצט ביז געוויסע פונקטען.

דער שכל האָט זיין אויפגאַבע דער מענש זאָל דורך איהם פערשטעהן זאַכען און ענינים. מען קען אָבער ניט אָנווענדען דעם כח פון זכרון אַז ער זאָל טהאָן

דעם שכל'ס ארבייט. דער שכל האָט בכח צו בעגרייפען זאכען פון זיך אליין אָדער פון ראיות, פון בעווייזע וואָס דער מענש ווייס. זאכען וואָס זיינען ניט צו הויך, פשוט'ע זאכען פערשטעהט דער שכל אליין און הויכע זאכען פערשטעהט דער שכל דורך ראיות וואָס בעווייזען אזא אזוי איז דאָס. צו בעגרייפען די גאָטהייט, צו פערשטעהן ריכטיג וואָס דער בעשעפער איז, איז אונזער שכל צו שוואך. ער קען דאָס ניט משיג זיין, בעגרייפען מיר נור אז ער איז דאָ, אז ער עקזיסטירט פון די ראיות וואָס מיר האָבען אויף זיין עקזיסטענץ. און דער וואָס טראכט צופיעל וועלענדיג אויסגעפינען וואָס פאר אן אויסזעהן אָדער פאָרמע דער בורא האָט, אָדער ער וויל איהם צוגלייכען צו וואָס עס איז, קען ער חס ושלום קומען צו דער מיינונג אז ער איז גאָר ניטאָ, ווייל מען קען פאר איהם ניט געפינען קיין געשטאלט, קיין אויסזעהן און קיין עהנליכקייט צו וואָס עס איז. וועלען בעגרייפען אזא הויכע, פערבאָרגענע זאך מיט'ן שכל איז פונקט ווי וועלען זעהן מיט די אויערען אָדער שפירען א גערוך מיט די אויגען. אונזער שכל איז געשאפען צו בעגרייפען און צו פערשטעהן ביז א געוויסען פונקט און ניט מעהר.

דאריבער דארף א מענש ניט טראכטען איבער'ן קאָפּ. מען דארף נור פערשטעהן און וויסען אז עס איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט פון די ראיות וואָס מיר זעהען פון די בעשאפונג און ניט מעהר. טראכטען צופיעל קען אראָפּפיהרען פון וועג, ניט ארויספיהרען.

איך וועל די זאך דייטליכער ערקלעהרען. יעדער חוש, יעדער געפיהל בעגרייפט נור דאָס וואָס בעלאנגט צו איהם. און ווען די קערפערליכע חושים טהוען אָפּ זייערס, דאן ערשט בעגרייפט דער שכל דאָס וואָס ער האָט בכח צו בעגרייפען. צום ביישפיעל: א זאך איז געוואָרפען געוואָרען פון וויטענס און האָט געטראָפען א מענשען, האָט דער מענש געהערט דעם קלאנג אין דער לופט, האָט געזעהן די זאך, און ווען די זאך האָט איהם בעריהרט, האָט דער מענש געפיהלט איהר קאלטקייט אָדער ווארימקייט, אָדער איהר הארטקייט אָדער ווייכקייט, ערשט נאָך דעם אלעמען האָט דער שכל פערשטאנען אז אימיצער האָט די זאך געוואָרפען, ווארום וועלכער עס איז געגענשטאנד וועט זיך דאָך ניט אויפהויבען פון זיך אליין. זעהען מיר דאָך, אז דאָס וואָס די קערפערליכע חושים בעגרייפען בעגרייפט ניט דער שכל, כאָטש ער איז גייסטיג און העכער פאר די זעהע־קראפט, הער־געפיהל און אנדערע קערפערליכע געפיהלען, איז זעלבסטפערשטענדליך, אז זאכען וואָס מיר בעגרייפען בלויז מיט'ן שכל, קענען ניט בעגריפען ווערען מיט די קערפערליכע געפיהלען. און וויבאלד אז אזוי, וויבאלד אז בעגרייפען די עצם גאָטהייט קענען מיר אפילו מיט אונזער שכל אויך ניט, טאָ ווי קענען מיר זיך ערלויבען צו וועלען איהם בעגרייפען מיט אונזערע האמעטנע קערפערליכע געפיהלען און דענקען צו פערגלייכען איהם צו וועלכען עס איז קערפערליכען געגענשטאנד?

און צווייטענס: האָבען מיר א בעווייז, אז נאָכטראכטען און נאָכפאָרשען צופיעל אין גייסטיגע ענינים מאכט קאליע אונזער שכל. דאָס איז אזוי ווי איינער וואָס בענוגענט זיך ניט מיט די ליכטיגקייט און ווארימקייט פון דער זון צו זיין איבערציינגט אז זי עקזיסטירט און ער קוקט אויף דער זון צו וויסען מעהר וועגען איהר אויסזעהן און קיילעכדיגקייט. אזעלכער מאכט קאליע זיינע אויגען און קען אינגאנצען בלינד ווערען. אזוי איז אויך מיט בעגרייפען די גאָטהייט. אויב מיר בעגרייפען דעם בעשעפער נור דערפון וואָס מיר זעהען זיין בעשאפונג און די

שער היחוד

חכמה און וואונדער וואס עס ליגט אין דעם, איז גוט; ווילען מיר זיך אבער אנשטרענגען צו בעגרייפען מיט אונזער שכל איהם אליין, זיין וועזען גופא, קענען מיר דעם שכל פערלירען, אקוראט אזוי ווי מיר קענען פערלירען די אויגען פון קוקען א סך אויף דער ליכטיגער זון.

מיר דארפען דאריבער פארזיכטיג זיין אין דעם. מיר דארפען אויך וויסען און פערשטעהן, אז דאס וואס די תורה און די נביאים האבען דעם בורא פארגעשטעלט אלס א וועזען מיט קערפערליכע אייגענשאפטען, איז דאס ניט געמיינט פשוט ווי געזאגט. דאס זיינען נור מליצות צו געבען די פראסטע מענשען, וואס פערשטעהען ניט מעהר, א בעגריף אין גאט'ס עקזיסטענץ. אזוי ווי עס איז שוין פריהער ערקלעהרט געווארען. דאס איז אזוי ווי ווען מען גיט א בהמה אדער א פערד טרינקען, סמאקעט מען מיט די ליפען אדער מען פייפט און דאס מאכט דער בהמה אדער דעם פערד צו טרינקען מעהר. די חיה פערשטעהט דאס סמאקען אדער פייפען בעסער ווי מען זאל צו איהר רעדען מיט ווערטער, מיט מענשליכע קלוגע ווערטער. קורץ: צום בעשעפער קען מען ניט צורעכענען קיין שום קערפערליכע אייגענשאפט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „ומרומם על כל ברכה ותהלה" — ער איז העכער פון וועלכע עס איז ברכה און לויב־געזאנג. מיר דארפען איהם נור פערשטעהן און בעגרייפען פון דער חכמה וואס עס ליגט אין די בעשאפונג און אין דער וועלט פיהרונג.

עס זיינען אבער דא זאכען וואס נעהמען אוועק פון מענשען דעם אמת'ן בעגריף פון יחוד, פון די איינהייט פון בעשעפער: דאס גלויבען, חס ושלום, אז עס איז דא מעהר ווי איינער; אמונה אין עבודה זרה, ווי דיענען, למשל, צו דער זון, צו דער לבנה אדער שטערען; דאס פראוועז צבוע'סטווא, זיין בלומרשט א ריכטיגער מאמין, כדי צו קריגען לאסקע ביי מענשען, און דאך זיין אריינגעטהאן אין תאוות, אין קערפערליכע ליידענשאפטען. ווארום די וואס זוכען נור זייער אייגענע הנאה, מעגען זיי אפילו לפנים זיין פרומע און גלוביגע, זיינען זיי פארט ניט קיין אמת'ע מאמינים, און פון דיזע און עהנליכע זאכען דארף זיך א מענש אויסהיטען.

און אויב עס וועט זיך געפינען א נארישער מענש וואס וועט לייענען מיין ספר און וועט פרעגען: צו וואס האב איך אזוי פיעל אנגעשריבען אין דעם "שער היחוד"? ווייס מען דען ניט אז גאט איז איינער ווען מען לערנט אפ איין בלעטעל פון דער תורה!? וועל איך איהם ענטפערען אזוי ווי שלמה המלך האט געזאגט: "ענה כסיל כאולתו" — ענטפער דעם נאר לויט זיין נארישע פראגע. מיין תשובה צו איהם וועט זיין: אז ניט אלע מענשען האבען דעם זעלבען פערשטאנד. איינער פערשטעהט מעהר, איינער וויניגער; איינער האט א שארפען קאפ, איינער א טעמפען, און פאר די וואס זייער פערשטאנד און השגה איז ניט גרויס, מוז מען א זאך ערקלעהרען ריכטיג מיט איינצעלהייטען. די תורה אליין זאגט פיעלע זאכען בדרך רמז, בלויז מיט קורצע אנדייטונגען. איז דער וואס זיין פערשטאנד איז גרעסער, פערשטעהט מעהר, און דער וואס זיין שכל איז טעמפ, פערשטעהט וויניגער אדער גאר ניט. איך האב דאריבער געמוזט מאריך זיין, ערקלעהרען די זאך ברייט פאר די פערשלאפענע, פאר די מענשען מיט שוואכע מחות וואס פערשטעהען ניט זאכען אויפ'ן וואונק.

א משל דערצו לאמיר נעהמען די זון, וואס איז פריי פאר אלע מענשען הנאה צו האבען פון איהר. זיינען אבער דא דרייערליי מענשען. עס זיינען דא

מענשען מיט געזונטע אויגען, וואס געניסען די אמת'ע הנאה פון דער זון; עס זיינען ווידער דא בלינדע, וואס זיי געניסען גאר ניט פון דער זון'ס ליכטיגקייט, און ווידער מענשען מיט קראנקע אויגען, וואס די שיין פון דער זון איז פאר זיי שעדליך. עס איז גאר פונקט פארקעהרט: אז זיי לייגען צו פלאסטערס צו זייערע אויגען און זעהען ניט די שיין פון טאג, קענען זיי געהיילט ווערען; ווען אבער זיי לאזען זייערע אויגען פריי, קענען זיי גאר איינגאנצען בלינד ווערען. דער עניין פון יחוד, פון גאט'ס איינהייט, די לעהרע דערפון איז אויך פאר דרייערליי קלאסען מענשען: פאר מענשען מיט געזונטע שכל, פאר גאר אומוויסענדע און פאר מענשען מיט שוואכען שכל. די ערשטע זיינען אזוי ווי די מענשען מיט פאלקאם געזונטע אויגען. דיזע קענען בעגרייפען אחדות הבורא פון דער תורה אליין, אזוי ווי יענער געניסט פריי די ליכטיגקייט פון דער זון און זיי דארפען ניט פיעל אנקומען צו מיין ספר. די צווייטע זיינען אזוי ווי די בלינדע. אזוי ווי יענע זעהען גאר ניט, אזוי וויסען דיזע און פערשטעהען גאר ניט, זיי קען מיין ספר ניט בריינגען קיינע נוצען. מיינע ערקלעהרונגען וואס איך האב אנגעגעבען זיינען אבער נויטיג פאר'ן דריטען קלאס, פאר מענשען וואס פערשטעהען עפעס יא, אבער ניט איינגאנצען. זיי דארף מען צולייגען פלאסטערס, מען דארף זיי געבען מעהר צו פערשטעהן, כדי זיי זאלען קומען צו דער מדרגה פון די ערשטע. אויב אבער מען וועט דיזען קלאס מענשען ניט שארפען דעם שכל, אויב מען וועט ניט קורירען זייער שוואכען פערשטאנד און זיי וועלען נעהמען קוקען צו הויך, וועלען זיי גאר פערנארישט ווערען, אקוראט אזוי ווי דער מענש מיט די שוואכע אויגען קען בלינד ווערען, ווען ער קורירט זיך ניט, ווען ער לייגט ניט צו קיין פלאסטער צו זיינע אויגען און קוקט אויף דער זון. אין תנ"ך זיינען דא א סך פסוקים וואס פערגלייכען חכמה מיט נארישקייט צו ליכטיגקייט מיט פינסטערניס, צו זעהענדיגקייט און בלינדקייט: "יש יתרון לחכמה כיתרון האור מן החושך", "החכם עניו בראשו והכסיל בחשך הולך", און נאך אזעלכע.

אט פאר די האלב בלינדע האב איך געשריבען דיזען ספר און גאט זאל אונז העלפען צו טהאן זיין ווילען.

סוף פון שער היחוד

שער השני

שער הבחינה

דער מהויער פון פרוף אָדער איבערציגונג אין גאָטהיוט בעאָבאכטענדיג די שאפונג

פרק א׳

האט דער מחבר פון ספר געזאגט:

ווייל מיר האבען אין דעם ערשטען שער ארומגערעדט די ארט און וויזע פון דער אמונה אין גאט'ס איינהייט, און ווייל מיר האבען דארט געזאגט, אז אום צו קומען צו דער דאזיגער ריכטיגער אמונה אם שנעלסטען, דארפען מיר בעאָבאכטען די חכמה וואס עס ליגט אין די שאפונגען פון דער וועלט, געפינען מיר פאר נויטיג אויפצואווייזען דאס אין דיזען שער. מיר ווילען געהן כסדר אין די ערקלעהרונגען פון גאטהייט און די פפליכטען וואס מיר האבען צום בעשעפער.

און מיר ווילען פאראויס זאגען, אז כאטש די טובות פון דעם בעשעפער אויף זיינע בעשאפענע זיינען אלגעמיינע; כאטש יעדע בעשעפענים געניסט פון גאט'ס חסדים, זיינען אבער דאס רוב מענשען אזוי ווי בלינד אין דעם און זיי זעהען דאס ניט און פערשטעהען דאס ניט צוליעב דריי אורזאכען:

ערשטענס, ווייל דאס רוב מענשען זיינען צופיעל פערטהאן אין וועלטליכע זאכען, אין פארגעניגענס און אין לוסט צו זאכען וואס זיי קענען ניט דערלאנגען. זיי זיינען פערנומען מיט די געדאנקען צו קריגען וואס מעהר. דק זיי שטרעבען צו בעסערס און זיי שענקען ניט קיין אויפמערקזאמקייט אויף די גרויסע מתנות וואס דער בעשעפער שענקט זיי. זיי פערנאכלעסיגען צו בעאבאכטען און פערשטעהן די גוטעס וואס זיי געניסען. ביי זיי קומט אוים, אז די גוטעס וואס אנדערע האבען, איז ביי זיי אוועקגענומען געווארען, און דאס וואס זיי אליין געניסען נעהמען זיי גאר אן פאר שלעכטעס.

צווייטענס, קומען דאך מענשען אויף דער וועלט אהן שכל. דער מענש ווערט געבוירען אזוי ווי א בהמה, ווי א נארישער עזעל, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "ועיר פרא אדם יולד" — דער מענש ווערט געבוירען ווי א ווילדער עזעל. און אז זיי ווערען אויפגעהאדעוועט און וואקסען אוים מיט גאט'ס גענאדען, אנערקענען זיי דאס ניט. דאס ווערט ביי זיי א געוואהנהייט און זיי מיינען אז די גוטעס וואס זיי געניסען אויף דער וועלט איז פערבונדען מיט זייער בעשאפונג און אזוי מוז דאס זיין. און אפילו ווען זיי ווערען עלטער און קומען צום שכל, נעהמען זיי זיך אויך ניט אין זינען, אז זיי דארפען דאנקען גאט, ווייל זיי פערשטעהען ניט, אז אלעס וואס זיי געניסען אויף דער וועלט קומט פון איהם, פון דעם בעשעפער.

פאלגענדעס איז א ריכטיגער משל צו דעם.

א גוטער מענש האט געפונען א קליין קינד אין א וויסטע און ער האט עס צוגענומען צו זיך אהיים און געהאדעוועט, געשפייזט און געקליידעט און פערשאפט אלע בעקוועמליכקייטען אויף'ן בעסטען אופן ביז דאס קינד איז אויסגעוואקסען און געווארען א פאלקאמענער מענש. דער זעלבער גוטהערציגער מאן

האט אויסגעבעטען א געפאנגענעם פון די הענד פון זיינע פאנגער, וועלכע האבען איהם געפייניגט, געלאזט ליידען הונגער און קעלט און פערשאפט כל־ערליי צרות. ער האט דיזען אויך געבראכט צו איהם אהיים און האט איהם געגעבען עפעס אפצועסען און א בגד אויף זיין לייב. דאס אלעס וואס ער האט פאר איהם געטהאן. איז דער צווייטער, כאטש דער גוטער מענש האט פאר איהם געטהאן א סך וויינינגער ווי פאר׳ן קינד, איהם געווען דאנקבאר און דאס ביסעל גוטעס איז ביי איהם געווען א סך אנגעלייגט, ווייל ער האט געוואוסט און פערשטאנען, אז יענער האט איהם ארויסגעצויגען פון שלעכטעס צו גוטעס. דאס קינד אבער, כאטש דער מאן האט פאר איהם געטהאן א סך מעהר ווי פאר׳ן געפאנגענעם, פערשטעהט עס ניט, אפילו מיט יאהרען שפעטער, ווען ער קומט צום פולען פערשטאנד, ווייל ער איז איינגעוואהנט אין די גוטעס און ער מיינט, אז אזוי מוז דאס זיין.

דריטענס: זיינען דא אזעלכע, וואס זיי געהט טאקי ערגער ווי אנדערע. זיי פערשטעהען אבער ניט, אז דאס וואס זיי ליידען קערפערליכע וועהטאגען אדער געלד־פערלוסט איז אויך צו גוטען. אפשר איז דאס א נסיון, אפשר וויל זיי דער בורא אויספרובירען ווי ווייט זיי האבען אין איהם אמונה, אדער אפשר איז דאס אן אפקומעניש פאר זייערע זינד. אזוי ווי דער פסוק זאגט: ״אשרי הגבר אשר תיסרנו״ — וואויל איז דעם מענשען וואס גאט שטראפט איהם. זיי פערגעסען, אז זייער געזונדהייט און זייער געלד און אלעס וואס זיי האבען געהאט און פערמאגט, האבען זיי ערווארבען דורך די הימעלישע חסדים און עס פעלט זיי ניט איין, אז די שלעכטעס וואס עס קומט זיי אוים צו ליידען איז אויך פון זייער טובה וועגען, און זיי נעהמען דאס ניט אן פאר גוט און זיי זיינען ניט דאנקבאר דעם בעשעפער פאר אלעס וואס ער טהוט מיט זיי, און זייער נארישקייט ברייננגט זיי אפטמאל דערצו, אז זיי הויבען זיך אן האלטען קליגער פון בעשעפער און זיי דענקען, אז זיי וואלטען געפיהרט די וועלט בעסער, כאטש אין אמת׳ן זיינען אלע שאפונגען און אלע פאסירונגען נור פון זייער טובה וועגען.

די דאזיגע לייט זיינען גלייך צו בלינדע, וועלכע זיינען געבראכט געווארען אין א פלאץ, וואו עס זיינען געווען צוגעגרייט אפאראטען און אינסטרומענטען, מיט וועלכע צו קורירען זיי, און אויך ערפאהרענע דאקטוירים, וואס זאלען זיך אפגעבען מיט זייער קוראציע. די בלינדע אבער האבען ניט געטרויעט די דאקטוירים, און לא די וואס זיי האבען ניט געפאלגט וואס די דאקטוירים האבען זיי געהייסען, זיינען זיי דארט אומגעלאפען הין און צוריק און זיינען געפאלען אן די אינסטרומענטען, וואס זיינען געווען צוגעגרייט צו זייער הילף און רעטונג, און האבען זיך צוקאליעטשעט. האבען זיי פערדרוס געהאט אויף דעם וואס האט אויסגעבויט דעם שפיטאל און האבען איהם געטאדעלט, ווייל זיי האבען ניט פערשטאנען, אז אלעס איז געמאכט געווארען פאר זייער טובה און האבען אנגענומען אז מען האט עס געמאכט און איינגעריכטעט מיט דעם אבזיכט זיי צו שעדיגען. און וויבאלד אזוי, זיינען מענשען מיט וויסען מחויב ערקלעהרען די יעניגע וואס וויסען ניט און פערשטעהען ניט, אז אלעס וואס גאט טהוט מיט זיי איז דאס פון זייער טובה וועגען.

ווארום עס פאסירט זעהר אפט אז מענשען סטארען זיך אליין אפצואווענדען זיך פון גוטעס, ווייל זיי פערשטעהען ניט אז דאס איז גוט פאר זיי. ווען אבער מען וועט דיזע מענשען אויפקלעהרען און איבערצייגען, אז דאס וואס זיי נעהמען

אז פאר שלעכט איז גאר אין אמת'ן גוט, וועלען זיי זיין דאנקבאר זיין זייער וואהל־טהעטער און זיי וועלען דערפון הנאה האבען אויף דער וועלט און אויך האבען שכר אויף יענער וועלט פאר זייער אמונה אין גאט, אז ער איז א טוב ומטיב און וואס ער טהוט איז אלץ צו גוטען, ניט צו שלעכטען.

אבער ווי אזוי קומט מען צו דיזער בחינה? צו דיזער איבערצייגונג? וועלען מיר ווייטער ערקלעהרען.

פרק ב'

אום צו קומען צו דער איבערצייגונג אין בעשעפער'ס חכמה דורך די שאפונג, דארף זיך יעדער איינער פערטיעפען אין דעם ענין לויט זיין שכל ערלויבט איהם. אויף אזוי וויט הייסט עס, ווי זיין מוח קען פערנעהמען.

און א מענש זאל ניט זאגען, אז דאס איז אן אונמעגליכע זאך, ווייל ביי יעדער בעשעפענים זעהען מיר אן אנדער מין חכמה, אן אנדער מין קונסט, טא ווי קענען מיר אלצדינג נאכפארשען? דאס איז אבער ניט ריכטיג. דער פונדא־מענט, דער עיקר פון גאט'ס חכמה איז איינס, נור זי שפיגעלט זיך אפ אויף בעשעפעניסען אין אנדערע אופנים, אין אנדערע געשטאלטען, אזוי ווי די זון וואס האט איין אויסזעהן, אבער איהר שיין ווערט געענדערט לויט דעם קאליר פון די שויבען, דורך וועלכע זי דרינגט אריין, אדער אזוי ווי מען בעגיסט בלומען, קריגען די טראפענס וואסער וואס פאלען אויף די בלומען דעם קאליר פון די בלומען, כאטש דאס וואסער אליין האט ניט קיין פארב. דאריבער דארף א מענש גוט בעאבאכטען די שאפונג פון דער וועלט סאי די קליינע, סאי די גרויסע, און זיך אריינטראכטען אין זאכען וואס ער ווייס ניט און די גאטהייט וועט פאר איהם ענטדעקט ווערען. דאס הייסט, ער וועט איבערצייגט זיין, אז עס איז דא א גאט אויף דער וועלט. און טאקי צוליעב דעם, ווייל די הימעלשע חכמה איז ניט אנגע־ווענדעט אויף אלע עקזיסטירענדע זאכען גלייך, ווייל פייער, למשל, האט אן אנדער אייגענשאפט און וואסער — אן אנדערע, דאריבער דארף מען זיך אריינ־טראכטען אין דעם צו פערשטעהן די זאך גרינדליך. ווארים ווען די סמנים פון חכמה וואלטען געווען אויף אלע בעשעפעניסען גלייך, וואלט זיכער ביי קיינעם קיין ספק געווען אז איין מייסטער האט זיי געמאכט. עס וואלטען אין אזא פאל ניט געווען קיין קלוגע און קיין נאראנים און אלע וואלטען דעם ענין פערשטא־נען אויף איינעם און דעם זעלבען אופן.

און ווארום האט דער בורא טאקי ניט אנגעווענדעט זיין חכמה אויף אלע בעשעפעניסען גלייך? ווערט עס ערקלעהרט אזוי:

יעדע זאך וואס איז שטענדיג טהעטיג אין איינם; יעדע זאך וואס האט אימער איינע און די זעלבע אייגענשאפט אדער עובדא, איז א סמן, אז דאס איז ניט ווירקזאם מיט'ן אייגענעם רצון, ווייל דאס וויל אזוי, נור ווייל די נאטור צווינגט עס דערצו. פייער ברענט שטענדיג און וואסער קיהלט, פערשטעהט מען, אז ניט דאס פייער און ניט דאס וואסער האט א קאנטראל איבער זיך, נור די נאטור צווינגט זיי צו האלטען זיך שטענדיג ביי זייערע אייגענשאפטען, מיט וועל־כע זיי זיינען בעשאפען געווארען. אבער א געגענשטאנד וואס האט ביכולת צו טהאן מיט זיין אייגענעם ווילען, טהוט עס ניט שטענדיג גלייך איינם און דאס זעלבע. א מענש, למשל, וואס האט א רצון, א ווילענס־קראפט, קען טהאן פער־

שידענע זאכען לויט זיין ווילען, און ווייל דער בעשעפער טהוט דאך אלעס מיט זיין הייליגען רצון און איז ניט געצוואונגען און איז ניט אונטערוואָרפען דער נאטור, האָט ער זיינע שאפונגען געמאכט אנדערש איינע פון די אנדערע, כדי צו צייגען, אז ער האָט דאָס אלעס געמאכט מיט'ן פרייען ווילען, אזוי ווי דער פסוק זאָגט "כל אשר חפץ עשה" — וואָס ער האָט געוואָלט, האָט ער געמאכט. ווען אבער די גאנצע שאפונג וואָלט געווען גלייך אין אייגענשאפטען אָדער אין אויס־זעהן, וואָלט מען געקענט מיינען, אז דער בעשעפער איז פון א געוויסע קראפט געווען געצוואונגען אזוי צו באשאפען.

דאָס איז איינע פון די אורזאכען ווארום די וועלט איז אזוי ווי זי איז. עס זיינען אויף דעם דאָ נאָך טעמים, נאָך אורזאכען, וועלכע אונזער שכל איז צו שוואך צו בעגרייפען.

איז אָבער די פראגע: זיינען מיר מחויב צו בעאָבאכטען די בעשעפעניסען פון דער וועלט, אום פון זיי צו ברייננען א ראיה אויף דעם בעשעפערס חכמה?! איז אונזער ענטפער: יא, מיר זיינען דאָס מחויב צו טהאָן על פי שכל, און לויט דער פסוק און אונזערע חכמים האָבען אונז געלערנט.

מיר זיינען דערצו פערפליכטעט על פי שכל, ווייל מיר פערשטעהען דאך, אז מיר, ריידעוודיגע ברואים, שטעהען העכער פון די ברואים וואָס קענען ניט רעדען מיט דעם וואָס מיר ווייסען און בעגרייפען מעהר פון די לעצטע. איז ווען א מענש דענקט און וועגדעט אָן זיין פערשטאנד צו פערשטעהען פיעל מעגליך חכמת הבורא, שטעהט ער אין א העכערע מדרגה פון א בהמה. ווען אָבער ער פערנאכ־לעסיגט דאָס און גיט זיך ניט די מיה צו טראכטען וועגען דעם, איז ער נאָך נידריגער פון דער אונוויסענדער בהמה, אזוי ווי דער פסוק זאָגט: "ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו" —— דער אָקס קען זיין קויפער און דער עזעל — די קאָרעטע פון זיין ווירטה, און דער מענש וואָס סטארעט זיך ניט פיעל מעגליך צו קענען זיין ווירטה, זיין בעשעפער, איז אלזאָ נארישער פון דעם אָקס און פון דעם עזעל.

פסוקים וואָס לערנען אונז אז מיר זיינען מחויב צו פאָרשען חכמת הבורא פון די שאפונג זיינען דאָ א סך. אין תהלים ווערט געזאָגט: "כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת" — ווען איך זעה דיינע הימלען וואָס דו האָסט בעשאפען, די לבנה און די שטערען וואָס דו האָסט פערפערטיגט, פער־שטעה איך דערפון די גאָטהייט. עס זיינען דאָ פיעלע עהנליכע פסוקים אין תנ"ך, אָבער עס איז ניט נויטיג אויסצורעכענען זיי אלע.

און אונזערע חכמים, די חכמי התלמוד האָבען אונז אויך דאָס זעלבע גע־לערנט. די גמרא זאָגט, אז די וואָס האָבען בכח צו פערשטעהן אסטראָנאָמיע און זיי גיבען זיך ניט אָפּ מיט דעם, אויף יענע זאָגט דער פסוק: „ואת פועל ה' לא יביטו" — זיי גיבען זיך אָפּ מיט וועלטליכע תענוגים און אויף דעם בעשעפער'ס קינסטליכע ארבייט אכטען זיי ניט און ווילען עס ניט זעהן. אין אן אנדער פלאץ זאָגט די גמרא, אז מיר מענשען קענען לערנען בעשיידענהייט פון א קאץ, פאַ־מיליע ריינליכקייט אָדער געשלעכטליכע אנשטענדיגקייט — פון א טויב, דרך ארץ — פון א האָהן און דעם פערבאָט פון גזלה — פון א מוראשקע. די דערמאָהנטע ברואים זיינען געהיט אין די דאָזיגע זאכען און מיר מענשען, ווען מיר בעאָבאכ־טען זייערע אויפפיהרונגען, קענען עס פון זיי לערנען.

שַׁעַר הַבְּחִינָה

פאָלגליך, איז אונזער פליכט צו קוקן און בעאָבאַכטן אַלעם וואָס מיר זעהען אויף דער וועלט, ווייל אַלעם זאָגט עדות אויף דעם בעשעפער'ס איינהייט און חכמה און מיר קענען פון אַלעם עטוואָס לערנען.

פרק ג'

אָבער ווי אייגענטליך קומט מען צו דער פרוף, צו דער איבערצייגונג אין גאָטהייט דורך בעאָבאַכטען די שאַפונג? מען קומט דערצו, ווען מען טראַכט זיך אַריין אין די הויפּט יסודות, אין די מאַטעריעס, פון וועלכע אַלעס איז בעשאַפען געוואָרען, דאָס איז פייער, וואַסער, ערד און לופט, און אין די אַלע זאַכען וואָס די פייער יסודות האָבען אַרויסגעבראַכט. מען דאַרף זיך אויך אַריינטראַכטען ווי יעדע עקזיסטירענדע זאַך אויף דער וועלט איז צוזאַמענגעשטעלט פון געוויסע חלקים און יעדער חלק בריינגט געוויסע נוצען. אַקוראַט ווי יעדער רעדעלע אָדער שרייפעלע אין אַ מאַשין איז נויטיג, אַזוי איז אין יעדען געגענשטאַנד נויטיג אַלעס וואָס עס ענטהאַלט. מען דאַרף אויך בעטראַכטען וואָס פאַר אַ נוצען יעדע זאַך אַלס גאַנצע בריינגט, און בעאָבאַכטען דעם אויסזעהען פון יעדע זאַך און דאָס גייס־טיגעס וואָס די שאַפונג ענטהאַלט, דאָס הייסט, דער כח החיים, די עקזיסטענץ קראַפט וואָס יעדע זאַך האָט אין זיך. מען מוז אויף אַלעס אין דער וועלט קוקען מיט אָפענע אויגען און ווי ווייט מעגליך פערשטעהן דעם תכלית, דעם צוועק פון יעדער בריאה, הן לעבעדיגע זאַכען, הן רעדעוודיגע, ווי מיר מענשען, הן דוממים, שטומע זאַכען, ווי, למשל, שטיינער אָדער מעטאַלען, הן וואַקסונגען. דאָס אַלעס דאַרף מען בעטראַכטען און פערשטעהן אַז דער בעשעפער האָט אַלעס פינקטליך צוזאַמענגעשטעלט אין געוויסע אָרדנונגען, כדי אַלעס זאָל קענען אַ קיום האָבען. און אויף וואָס מען זאָל ניט קוקען, איז אַלץ אַן אָנצייגונג אויף'ן בעשעפער, אַקוראַט ווי אַ בגד, למשל, איז אַן עדות, אַז אימיצער האָט עס אויפ־גענעהט, אָדער אַ געביידע איז אַן איבערצייגונג אויף איהר בויער.

און מען דאַרף וויסען, אַז די גאַנצע וועלט איז צוזאַמענגעשטעלט פון מאַ־טעריעלע שטאָפען און גייסטיגעס, וואָס איינע די אַנדערע האַלטען אויף אַזוי ווי די לעבהאַפטע פון לעבעדיגע בעשעפעניסען און זייערע קערפּערס. אָבער ניט אַלעס קענען אַלע מענשען זעהן און פערשטעהן. פאַראַן זאַכען אין גאָט'ס חכמה, וואָס אפילו אומוויסענדע, נאַראַנים זעהען אויך איין. למשל, דעם גאַנג פון דער זון זעהען אַלע און יעדער איינער פערשטעהט אַז עס ליגט אין דעם אַ הימעלישע חכמה און מיר מענשען און אַנדערע ברואים געניסען דערפון. עס איז ניטאָ אַזאַ שוטה וואָס זאָל זאָגען אַז די שיין פון דער זון איז ניט נויטיג און בריינגט ניט קיינע נוצען. פאַראַן וויעדער איינריכטונגען אין דער וועלט וואָס נור אַ גאַנץ גרויסער חכם, אַ ריכטיג אויפגעקלעהרטער מענש קען פערשטעהן זייער נויט־ווענדיגקייט. אויף'ן פסוק: "וירא את כל אשר עשה והנה טוב מאד" — גאָט האָט געזעהן אַז אַלעס וואָס ער האָט בעשאַפען איז זעהר גוט, זאָגט די גמרא: "טוב מאד זה המות" — זעהר גוט, מיינט מען דעם טויט. דאָס איז אַ זאַך וואָס איז פאַר'ן אַלגעמיינעם מענשען אומפערשטענדליך. ווי קען מען דאָס, דאַכט זיך, זאָגען אַז דער טויט איז בעשאַפען געוואָרען פון מענשען'ס טובה וועגען? אָבער דאָס איז אַזוי און דער אמת'ער חכם קען פערשטעהן, אַז דער טויט, די שטערבליכקייט צווישען בעשעפעניסען איז אַ תקנה, אַן אויסבעסערונג

פאר דער וועלט און ווען ניט דער טויט, וואלט געווען ערגער. פאראן ווידער א דריטער קלאס פון די סמנים פון בעשעפער׳ס חכמה, וואס אונבעטראכטערהייד קען א מענש דיינקען, אז זיי זיינען ניט גוט; אבער ווען ער לייגט זיך איבער אין דעם און טהוט א ביסעל א טראכט, זעהט ער איין אז ער האט א טעות געהאט. מיר וועלען נעהמען, למשל, די סעזאנען פון יאהר, דעם זומער מיט׳ן ווינטער, קען אמאל איינער דענקען אז דער ווינטער איז אן איבעריגע זאך, א זאך וואס ברייגנגט קיינע גוטעס און קיין הנאה פאר׳ן מענשען; ווען אבער ער נעהמט זיך די מיה א טראכט צו טהאן וועגען דעם, געפינט ער אויס, אז די קאלטע וועטערען זיינען אויך נויטווענדיג און בריינגען נוצען אין געוויסע היגזיכטען. אזוי זיינען אויך דא אנדערע זאכען, וואס זעהען אויס אונגוצבאר און ניט גוט; אבער אז מען טהוט נאר א ביסעל א טראכט וועגען דעם, ווערט מען איבערצייגט, אז עס איז ניט אזוי.

דעריבער דארף א מענש מיט שכל קוקען אויף די שאפונג ניט נור פון מאטעריעלען שטאנדפונקט. מען דארף אין זינען האבען אז אין יעדע זאך ליגט עטוואס גייסטיגעס, עטוואס דעליקאטנעס, אין וועלכע מען דארף זיך פיעל מעגליך אריינטראכטען, און דאס אריינטראכטען זיך, דאס בעאבאכטען די שאפונג מיט א געדאנק, מיט א שכל איז פאר׳ן מענשען אזוי ווי א לייטער, דורך וועלכען ער וועט אלע מאל דערגרייכען א העכערען שטאפעל אין די איבערצייגונג פון גאט׳ס חכמה און זיינע חסדים אויף זיינע בעשעפניסען, און ער וועט איהם דיענען לויט די גרויסקייט און ערהאבענקייט, וואס ער וועט אין איהם אנערקענען און לויט די גוטעס און גנאדען וואס דער בעשעפער האט געטהאן מיט איהם איידער ער האט עטוואס געטהאן פאר׳ן בעשעפער. ווארום ווען א מענש טהוט דעם רצון פון גאט, טהוט ער דאך דאס ערשט נאכדעם ווי גאט האט איהם געגעבען די מעגליכקייט דאס צו טהאן.

און אז דער מענש קומט צו דער מדרגה צו פערשטעהן גאט׳ס חסדים, זאל ער זעהן וואס ער דארף נויטיג פאר זיין לעבען און עקזיסטענץ און דערפון זאל ער געניסען. איבעריגע זאכען, צו וועלכע מענשען האבען חשק און אהן וועלכע מען קען אויסקומען, זאל ער דורכלאזען און ניט שטרעבען דערצו, וויל צו פיעל קערפערליכער גענוס ווענדעט אפ דאס הארץ פון גאט, און א מענש דארף פערזארגען פאר׳ן סוף, פאר יענער וועלט, וואוהין ער וועט קומען נאך זיין טויט.

דער מענש דארף בעטראכטען די וועלט און די גוטעס וואס מען קען דא געניסען ניט מעהר ווי א פארבערייטונג צו א רייזע, און ער דארף אין איהר נעהמען בלויז דאס וואס ער איז נויטיג צו דער רייזע, אבער ניט קיין איבעריגעס. נור א נארר בעטראכט די וועלט אלס אן אייביגקייט פאר איהם און ער ווענדט אן אלע מעגליכקייטען אריינצוקריגען וואס מעהר, ער מיינט, אז ער לויפט און האוועט אלץ צו גונסטען זיין אייגענע פערזענליכקייט און ער בעטראכט גארניט אז זיין מיה און זיין פראצע צו זאמלען וואס מעהר איז ארויסגעווארפען, ווארום דאס קען איבערגעהן צו אנדערע ביי זיין לעבען און נאך זיין טויט געוויס.

די צוויי, דער וואס קוקט אויף דער וועלט ווי מען דארף אויף איהר קוקען, און דער שוטה וואס זוכט אריינצוכאפען וואס מעהר פון די וועלטליכע תענוגים, זיינען גלייך צו צוויי ברידער, וועלכע האבען גע׳ירש׳נט לאנד פון זייער פאטער און זיי האבען זיך דערמיט צוטיילט. קיין אנדער זאך אויסער די

פעלד האבען זיי ניט געהאט. איז איינער פון די ברידער געווען א בעל שכל און א פלייסיגער מענש, און דער צווייטער — פערקעהרט, א נארר און א פוילער. האט דער קלוגער און פלייסיגער איינגעזעהן, אז פון זיין שטיקעל לאנד אליין וועט ער קיין חיונה ניט ציהען, האט ער זיך פערדונגען צו ארבייטען אין פרעמדע פעלדער, אבער ניט מעהר ווי אויף אזוי פיעל, אז ער זאל האבען אן ארימע אויסקומעניש, און אין די פערבליעבענע צייט האט ער ביסלעכווייז בעארבייט זיין אייגענע שטיקעל פעלד מיט גרוים חשק און פלייסיגקייט ביז ער האט זי אזוי אויסגעארבייט, אז ער האט פון איהר אליין געצויגען חיונה און נאך אפגעשפארט א קאפיטאל אויף שפעטער. דער צווייטער אבער, דער נארר און דער פוילער, האט ניט געקוקט אויף זיין אייגענע פעלד. ער האט געמוזט עפעס טהאן צו פערדיענען אויף עסען, אבער ווען ער איז פריי געווען האט ער געזוכט פערגעניגענס און פערבראכט זיין צייט אין אומניצליכע זאכען. דערוויל איז זיין פעלד פערוויסט געווארען און ער איז קיינמאל צו קיין תכלית ניט געקומען.

א מענש מיט שכל דארף פערשטעהן, אז זיין אייגענע פעלד איז די עולם הבא, און דא, אויף דער וועלט, איז א פרעמדע פעלד. דארף מען זיך ניט אריינטהאן אין דער עולם הזה קיין סך, בלויז פיעל עס איז נויטיג פאר׳ן גוף, און די איבעריגע צייט ארבייטען פאר דער נשמה, אזוי ווי יענער קלוגער און פלייסיגער ברודער האט געטהאן מיט זיין פעלד און איז טאקי געקומען צו א תכלית. דער נארר אבער און דער פוילער טהוט פערקעהרט: ער ארבייט אויף א פרעמדע פעלד און זיין אייגענע פערלאזט ער. ער האט נור אין זינען דעם היינט און דעם שפעטער פערגעסט ער. מען דארף דעריבער דעם משל גוט בעטראכטען און ארפנעהמען א מוסר.

אבער מיר קעהרען זיך אום צוריק צו דעם ענין פון חכמת הבורא, אין וועלכעם מיר זיינען מחויב אריינצוטראכטען זיך.

דיא חכמה פון דער וועלט שאפונג קענען מיר זעהן אויף זיעבענערליי אופנים. דאס הייסט: מען קען עס איינטיילען אין זיעבען הויפט חלקים. אין אמת׳ען אבער זעהט מען דאס אויף יעדען שריט און טריט. אויף וואס מען זאל ניט א קוק טהאן און וועגען וואס מען זאל ניט א טראכט טהאן, איז אין אלעם דא הימעלשע חכמה און געטליכע קונסט. מיר וועלען אבער ניט רעדען פון איינצעלנע זאכען, נור פון אלגעמיינע, און דיעזע זיינען, ווי געזאגט, זיעבען.

ערשטענס, לאמיר קוקען אויף אונזער ערד, ווי זי שטעהט אין מיטען פון דעם וועלט־רוים און די וואסערען, די ימים, זיינען אויף איהר, אויף דער ערד. די לופט איז איבער זיי ביידע, איבער דער ערד און איבער די ימים און דאס פייער, דער יסוד האש, איז העכער פון זיי אלע. דא האט איהר די פיער יסודות, וועלכע שטעהען שטענדיג אויף איין וואג און אויף איין מאס און ווערען קיינמאל ניט געענדערט. יעדער פון די דאזיגע עלעמענטען געפינט זיך אויף זיין פלאץ, וואס איז פאר איהם בעשטימט. די וואסערען פון די ימים, כאטש זיי זיינען העכער פון דער ערד, גיסען זיך ניט ארונטער, די וואסערען זיינען אזוי ווי איינגעצאמט, איינגעבונדען און געהן ניט אריבער די גרעניץ. דארף מען האבען א בעסערע געטליכע חכמה ווי דאס איז?

צווייטענס: זעהען מיר די הימעלשע חכמה אין אונז מענשען גופא. דער מענש בכלל, וואס איז אן און פאר זיך אן עולם קטן, א קליין וועלטעל; דער מענש וואס די אלע שאפונגען זיינען פאר איהם און ער בעשעהנט די וועלט

און ברענגט איהר צו פאָלקאָמענהייט, איז א קינסטליכע בעשעפענים, וואָס נור די הימעלשע חכמה האָט געקענט בעשאַפען.

דריטענס: זעהט מען גאָט'ס חכמה אין די צוזאַמענשטעלונג פון די קערפערליכע און גייסטיגע טיילען פון דעם מענשען, פון דעם שכל וואָס דער בעשעפער האָט איהם געגעבען און איהם געשטעלט העכער פון אנדערע ברואים דערמיט וואָס ער קען רעדען.

פיערטענס: איז די הימעלשע חכמה אנזיכטיג אין אלע לעבעדיגע בעשעפעניסען, קליינע אזוי ווי גרויסע. מיר זעהען דאָס אין די פליהענדע בעשעפניסען, אין די שווימענדע, אין די קריכענדע און אין די וואָס געהען אויף פיער פיס. ווען מיר בעטראַכטען ווי יעדע פון זיי האָט אן אנדער אויסזעהן, אן אנדער פאָרמע, אן אנדער נאַטור און אן אנדער אייגענשאַפט, בעגרייפען מיר וואָס פאַר א חכמה עס ליגט אין זייער שאַפונג.

פינפטענס: איז די הימעלשע חכמה אויבען אויף אין וואַקסונגען און אין מעטאַלען, וואָס זיינען בעשאַפען געוואָרען פאַר'ן מענשליכען געברויך. מען זעהט קלאָהר ווי די נאַטור פון וואַקסונגען און מעטאַלען איז ניט גלייך ביי אלע, ווי יעדע זאַך האָט איהר בעזונדערע אייגענשאַפט, איהרע בעזונדערע כחות, און מען מוז צוגעבען, אז זיי זיינען בעשאַפען געוואָרען פון א קלוגען מייסטער.

זעקסטענס: לאָמיר בעטראַכטען די קלוגע אויפטהואונגען פון אונז מענשען, די פערשיעדענע ארבייט וואָס מיר מאַכען פאַר אונזערע בעקוועמליכקייטען, אלגעמיינע, ווי א שטייגער די קלוגע און קונציגע מיטעל וואָס מיר ווענדען אן ארויסצוקריגען און פערפערטיגען אונזערע שפייזען אדער ארויסצוקריגען די מאַטעריע פאַר בגדים און פערפערטיגען די בגדים, און איינצעלנע זאַכען וואָס ניט אלע נויטיגען זיך אין דעם, ווי, למשל, די ארבייט פון מאַכען ציערונג און דאָס גלייכען. ווען מיר בעטראַכטען דאָס, ווען מיר נעהמען זיך די מיה צו בעאַבאַכטען די זאַך ריכטיג, זעהען מיר, אז אין דעם ליגט אויך א הימעלשע חכמה. וואָרום ווען דער אויבערשטער וואָלט די מענשען ניט אריינגעגעבען דעם זינען צו טהאָן אלעס וואָס זיי טהוען און מאַכען אלעס וואָס זיי מאַכען, וואָלט די וועלט קיין קיום געהאַט.

זיבענטענס: זעהט מען די צייכענס פון דער הימעלשער חכמה אין דעם וואָס דער בורא האָט אונז געגעבען די תורה און געזעצע צו דיענען איהם און הנאה האָבען דורכדעם אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, אזוי ווי דער פסוק זאָגט: "שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ותתענג בדשן נפשכם" — העבט מיך צו און געניסט גוטעס און אייערע זעעלען זאָלען פערגעניגען האָבען. עס זיינען דאָ נאָך פילע פסוקים, וואָס דריקען אויס דאָס זעלבע. און אז דער תורה, אַן די געזעצע וואָס גאָט האָט געגעבען זיינען אבהענגיג די געזעצע און מנהגים פון לענדער און רעגיערונגען. ווען ניט די ערשטע געטליכע געזעצע, וואָלטען מענשען ניט געוואוסט און ניט געהאַט קיין בעגריף פון שאַפען געזעצע, א זאַך וואָס ברענגט נוצען דער וועלט און דער מענשהייט. און די טבע, די נאַטור האָט א שייכות מיט דער תורה אויף אזא שטופע ווי א קנעכט צו זיין ווירטה. וואָרום די כחות פון דער נאַטור פאָלגען נאָך די פערזאָגען פון די געטליכע געזעצע, אזוי ווי דער פסוק זאָגט: „ועבדתם את ה' וברך את לחמך" — אז איהר וועט דיענען גאָט, וועט ער בענשען אייער ברויט. אדער: „אם שמוע תשמע לקול ה' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך" — אויב דו וועסט הערען גאָט'ס

שער הבחינה

שטימע און דו וועסט טהאן דאס וואס ער פערלאנגט, וועל איך דיך בעשירמען פון די קראנקהייטען וואס איך האב געבראכט אויף די מצריים, און נאך פיעלע אזעלכע פסוקים, וואס דריקען אויס, אז די קראפט פון דער נאטור איז אבהענגיג אן דער תורה, אן די געזעצע, פאלגט מען זיי אויס, איז די נאטור גוט און מילד צו די מענשען; ווען ניט, ברייגנט זי שלעכטעס אויף דער מענשהייט.

פרק ד׳

אבער וועלכער פון די זיעבען צייכענס אויף חכמת הבורא, וואס זיינען אויסגערעכענט אין פאריגען פרק, איז נעהענטער צו אונז? און איז וועלכע פון די זיעבען דארפען מיר זיך מעהר אריינטראכטען, אום צו ווערען איבערצייגט אין דעם בעשעפער׳ס חכמה און זיינע חסדים מיט אונז? וועלען מיר זאגען, אז די איבערצייגונג קען קומען פון יעדע פון די זיעבען זאכען; אבער אויב מיר דארפען זיך אין וועלכען עס איז ענין מעהר אריינטראכטען, איז דאס איז דעם וואס איז נעהענטער און מעהר בעקאנט צו אונז, און דאס איז: די חכמה און גבורה וואס עס ליגט אין די בעשאפונג פון מענשען גופא, דאס קליינע וועלטעל וואס איז די הויפט אורזאך פון די גאנצע וועלט־שאפונג.

און מיר דארפען בעטראכטען כסדר פון דעם אנפאנג ווי אזוי דער מענשליכער קערפער ווערט ענטוויקעלט, ווי ער ווערט געבוירען, ווי די טהיילען פון וועלכע ער בעשטעהט, זיינען צוזאמענגעקניפט, ווי זיינע גליעדער זיינען צוזאמענגעשטעלט, די נוצען וואס ער האט פון יעדעס גליעד, און ווארום דער מענש מוז זיין ווי ער איז. נאכהער דארפען מיר בעטראכטען ווי אלעס איז איינגעריכטעט צו גונסטען די מענשליכע בעשעפנים, ווי אלע זיטען און אויפפיהרונגען פון מענשען, זיינע גייסטיגע כחות, זיין פערשטאנד, זיינע נאטירליכע נייגונגען, הן שטענדיגע, הן צופעליגע, האבען א געוויסען צוועק, א געוויסע כונה צו גוטען. און אז דאס וועט אונז קלאהר ווערען, וועט אונז פיעל קלאהר ווערען וועגען דער וועלט בכלל, ווייל דער מענש איז, ווי געזאגט, אז און פאר זיך א קליין וועלטעל און איז גלייך צו דער גרויסער און ברייטער וועלט. א געוויסער חכם האט שוין לאנג געזאגט, אז די פילאזאפיע, די אויפקלעהרונג ליגט אין קענען זיך אליין. ווייס א מענש זיך אליין, בעגרייפט ער די חכמה און געטליכע קונסט פון זיין שאפונג, פערשטעהט ער אויך די גאטהייט. און אזוי האט אויך איוב געזאגט: ״ומבשרי אחזה״ — פון מיר אליין זעה איך די גאטהייט.

און וויבאלד אז דאס איז אזוי, געפין איך פאר נויטיג צו שרייבען צו ביסלעך פון יעדען ענין, כדי אויפמערקזאם צו מאכען די יעניגע וואס פערנאכלעסיגען צו דענקען וועגען דעם, אז זיי זאלען זיך אין דעם אריינטהאן און דאס וועט זיי ברייגגען צו טראכטען ווייטער און נאכפארשען איבער זאכען, וואס איך וועל ניט דערמאהנען, און וועלען וויסען צו דאנקען דעם בעשעפער פאר די חסדים וואס ער טהוט מיט זיי.

צוערשט דארף זיך יעדער נעהמען אין זינען דעם אנפאנג פון דעם מענשען און זיין קומען אויף דער וועלט, און דורכדעם אליין וועט ער שוין אנערקענען גאט׳ס גענאדען וואס ער האט איהם געבראכט אין עקזיסטענץ פון גאר ניט. און דאס איז דער סדר הבריאה, די ארדנונג פון די בעשאפונג פון מענשען:

ער פאנגט זיך אן פון די פיער יסודות: פייער, וואסער, לופט און ערד, וואס זיי זיינען דער אריגינאל פון אלע שאפונגען פון דער וועלט. פון די פיער יסודות קומען ארויס וואקסונגען. די וואקסונגען ווערען פערוואנדעלט אין נאהרונג, אין שפייז. פון די שפייז, וואס דער מענש עסט, בעקומט ער בלוט און זוימען, וועלכע געהען איבער צו דער קאטעגאריע פון א לעבעדיג בעשעפענים אין בויך פון דער מוטער. דאן ווערט די דאזיגע בריאה'לע א מענש, א לעבעדיגעס וועזען וואס קען רעדען. און ער ווערט ענטוויקעלט און וואקסט אויס און עס קומען פאר אין זיין לעבען געוויסע ענדערונגען און פערשיעדענע סבות און פאסירונגען און שטענדיגע איבערגאנגען פון איין שטופע צו אן אנדערע. און דאס אלעס איז פון בעשעפער פאראויס אויסגערעכענט און בעשטימט פון מענשענ'ס טובה וועגען.

און אז מען וויים שוין און מען פארשטעהט שוין דאס, דארף מען זיך ארייינטראכטען ווייטער אין די צוזאמענשטעלונג פון דעם קערפער פון מענשען און זיין נשמה. דער קערפער, ווי מיר ווייסען שוין, ענטהאלט די פיער יסודות, וועלכע זיינען אייגענטליך איינס דער קאנטראסט פון דאס אנדערע, און די גייסטיגע נאטורען פון מענשען זיינען אויך ניט גלייך. יעדער מענש קען זיין אי פרעהליך, אי אומעטיג; אי מילד, אי שטרענג, און דאס גלייכען. דאך האט דער בעשעפער די אלע יסודות און כחות פעראייניגט און עס פערוואנדעלט אין א קערפער וואס זעהט אויס איינס, כאטש זיינע אייגענשאפטען און נאטורען זיינען א סך.

און דאס גופא וואס אין דעם מענשען זיינען פעראייניגט קערפער און גייסט אדער גוף און נשמה, צוויי קאנטראסטען, וועלכע זיינען אזוי צוזאמענגעבונדען אז זיי הארמאנירען איינע מיט די אנדערע — דאס גופא איז א וואונדערליכע זאך, וואס נור די הימעלשע חכמה האט געקענט אויפטהאן.

מען דארף זיך ארייינטראכטען ווי דער רוח החיים, דער לעבענס אטהעם, די נאטירליכע היץ, די בלוט, די אדערען, די מארך-ביינער און די נערווען שאפען די לעבענס-קראפט אין דעם מענשען, און דער בעשעפער האט געשאפט מיטעל צו היטען און בעשיצען די דאזיגע דעליקאטנע לעבענס פאקטארען פון אל-דאס-בייז דורך די לייב, די ביינער, די הויט, די האר און די נעגעל, וואס דעקען זיי צו און בעוואכען זיי פון שלעכטע פאסירונגען. דאן דארף מען זיך נעהמען אין זינען ווי גרויס עס זיינען די גענאדען פון בעשעפער וואס ער האט דעם מענשען אנפאנגס געגעבען א געלעגער אין זיין מוטער'ס בויך, א זיכערער פלאץ, וואו קיין האנד קען איהם ניט דערגרייכען און עס קומט צו איהם ניט צו קיין היץ, ניט קיין קעלט און ער ליגט דארט בעווארענט אזוי ווי אין א שטארקען פאנצער, און ער ווערט דארט פערזארגט מיט נאהרונג פון די שפייז וואס זיין מוטער עסט, און ער וואקסט און ענטוויקעלט זיך ביז ער בעקומט אייגענע בעוועגונגס-קראפט, דורך דעם וואס ער קריגט זיין נאהרונג אהן שום מיה אין א פלאץ וואו קיין מענש קען בשום אופן ניט צוקומען.

און וואס זיין קערפער ווערט גרעסער אלץ מעהר נאהרונג קריגט ער דארט, און דאן קומט ער אליין ארויס אויף דער וועלט דורך די הילף און די גענאדען פון גאט וואס איז א רחום וחנון. און ווען דער מענש ווערט געבוירען איז ער שוואך. ער בעזיצט ניט אלע חושים, אלע געפיהלען פון אן ערוואקסענעם מענשען. ער האט בלויז דעם חוש המשוש, דעם געפיהל אנצוטאפען געגענ-

שטענדע מיט זיינע הענטלעך, און דעם חוש הטעם, דער געפיהל פון פיהלען א טעם, א געשמאק אין די נאהרונג וואס ער קריגט. און דער בעשעפער האט שוין פאראויס פאר איהם צוגעגרייט זיין שפייז פון זיין מוטער׳ס בריסט, וועלכע פליסען מילך, א זיסע און געשמאקע פליסיגקייט, פון וועלכעס דאס קינד האט הנאה. און עס איז אזוי איינגעריכטעט מיט א רעכענונג, אז די מילך זאל ניט געהן צו לאנגזאם און ניט צו שנעל, כדי דאס קינד זאל לייכט קענען זויגען און זיך ניט דערהווערגען מיט א צו שטארקען שטראם מילך.

נאכהער ווערט דעם מענשענ׳ס קערפער שטארקער און ער בעקומט שוין די געפיהלען פון זעהן און הערען. און דער בעשעפער האט אין די הערצער פון זיינע עלטערען איינגעפלאנצט א ליעבשאפט צום קינד, כדי דאס הארטוועז איהם זאל אויך זיי ניט זיין קיין שווערע לאסט. און זיי היטען איהם און גיבען אויף איהם אכטונג בעסער ווי אויף זיך אליין און בעזארגען איהם מיט אלע בעקוועמליכקייטען. דאן, ווען דאס קינד ווערט עלטער און זיינע בעדערפניסע זיינען מעהר, פערמואס׳ען איהם אויך ניט זיינע עלטערען און זיי גיבען איהם אלעס וואס ער דארף, אפילו ווען ער פערשטעהט נאך ניט צו אנערקענען די מיה וואס זיי בעמיהען זיך פאר איהם און די לאסט וואס עס ליגט אויף זיי צו בעזארגען איהם מיט אלעס וואס זיין הארץ גלוסט.

און ווערט דאס קינד נאך עלטער, קען ער שוין רעדען און זיינע קערפער־ליכע און גייסטיגע געפיהלען ווערען שטארקער, און ער ענטוויקעלט זיך אלץ מעהר און מעהר ביז ער ווערט א פאלקאמענער מענש. און דאס וואס דער מענש ווערט לכתחילה ניט געבוירען מיט פולען שכל, איז אויך פון זיין טובה וועגען. ווארום ווען א קינד וואלט געבוירען ווערען מיט פערשטאנד און וואלט פער־שטעהן, אז ער איז געגען אנדערע א שוואך בריאה׳לע; ווען ער וואלט געהאט א באגריף, אז אנדערע מענשען זיינען מעהר בעוועגליך, קענען געהן און טהאן אלעס און האלטען זיך אליין ריין, וועהרענד ער, דאס קליין קינד, איז הילפלאז און קען דאס ניט, וואלט ער דערפון געהאט גרויס עגמת נפש און וואלט אפשר געשטארבען פון קלעמעניס.

און עס איז וואונדערבאר, אז דאס וואס א קינד וויינט, איז אויך פון זיין טובה וועגען. מעדיצינער זאגען, אז אין א קינד׳ס מח געפינט זיך א פליסיגקייט, וואס איז שעדליך פאר איהם ווען דאס פערבלייבט דארט. האט די נאטור געמאכט, אז די קליינווארג זאלען וויינען און יענע שעדליכע פליסיג־קייט קומט ארויס אין דער פארמע פון טרעהרען און זיי ווערען דורכדעם נצול פון שלעכטע פאלגען. און דאס וואס בייקינדער בייטען זיך די צייהן איז אויך א חסד פון גאט. ווען דאס קינד איז גאנץ יונג און עסט ניט קיין הארטע זאכען דארף ער האבען אנדערע צייהן און ווען ער ווערט עלטער דארף ער האבען אנדערע, שטארקערע ווי די פאריגע. און ווען די צייהן בייטען זיך ביי איהם, פאלען זיי ניט ארויס אלע מיט אמאל, נור איינציגווייז, כדי ער זאל ניט פער־בלייבען אינגאנצען אהן צייהן און ניט קענען צוקייען זיין שפייז.

און דאס וואס אויף קינדער קומט פיעלע מינים קראנקהייטען ווי פאקען, מאזלען און נאך אזעלכע, איז אויך מיט א געוויסען אבזיכט, מיט א געוויסע כונה פון הימעל, כדי דער יונגער מענשעל זאל קענען די וועלט און זאל ניט מיינען אז זי איז דורכאויס גוט און פארגעניגענד. ווארום ווען א מענש זאל אזוי דענקען, וואלט ער בעהערשט געווארען פון געוויסע תאוות, פון לוסט צו

זאכען וואס זיינען ניט רעכט און ניט פיין און וואלט געוועזן ניט בעסער פון א בהמה.

דאן דארף דער מענש בעאבאכטען די נוצען וואס ער האט פון די גליעדער פון זיין קערפער און ווי יעדעס גליעד איז איינגעריכטעט פאר א געוויסען צוועק. די הענד, צו נעהמען און צו געבען; די פיס, צו געהן; די אויגען, צו זעהן; די אויערען, צו הערען; דער נאז, צו שמעקען; די צונג, צו רעדען; דאס מויל, צו עסען; די ציינער, צו קייען; דער מאגען, צו קאכען; דער לעבער צו לייטערען, צו סטאלירען די שפייז, און אזוי יעדעס גליעד, יעדער ארגאן, סיי אן אויס־וויינינגסטער, סיי אן אינעוויינינגסטער, האט א געוויסע אויפגאבע וואס ווערט דורך איהם דורכגעפיהרט און אלעס איז נויטיג, אלעס מוז זיין, ווייל די אלע אברים און אדערען וואס געפינען זיך אין מענשען'ס קערפער זיינען געשלאסען איינע אין די אנדערע און מען מוז אלעס האבען. און פיעל מיר זאלען זיך ניט צוקוקען, פיעל מיר זאלען ניט בעאבאכטען דעם געבוי פון אונזער קערפער, וועט אליין פערבלייבען מעהר וואס מיר ווייסען ניט וועגען די נוצען וואס יעדעס גליעד ברייגנגט ווי מיר ווייסען יא.

און אריינטראכטענדיג זיך אין דעם ענין קען מען זעהן ווי די נאטור ארבייט און איז ווירקזאם אין מענשען'ס קערפער, ווי די שפייז וואס דער מענש פער־דייהעט ווערט פערנאנדערגעטהיילט אין יעדעס גליעד. יעדער ארגאן בעקומט זיין געהעריגען חלק, און אין דעם ליגט א געטליכע חכמה, ווי דוד המלך זאגט: „כל עצמותי תאמרנה: ה' מי כמוך" — אלע מיינע ביינער זאגען: ווער איז נאך אזוי ווי דו גאט. דאס הייסט, אז בעאבאכטענדיג די ביינער, די אברים פון מענשען, זעהט מען אין דעם די גאטהייט און עס איז גלייך ווי די ביינער אליין זאלען רעדען פון גאט'ס גרויסקייט.

לאמיר בעטראכטען דעם פראצעס פון עסען. דאס עסען געהט ארונטער אין בויך דורך א גלייכען וועג, דורכ'ן ושט, דאן ווערט עס אין די געדערים צומאהלען בעסער ווי די ציינער האבען עס צוקייעט. דאן שיקט דער מאגען נאהרונג צום לעבער דורך דינע אדערען, וואס זיינען געמאכט ווי א זיפ, כדי אהין זאל ניט אריינקומען קיין גראבע זאך. און דער לעבער פערוואנדעלט די שפייז אין בלוט, וועלכע צושפרייט זיך איבער'ן גאנצען קערפער דורך געוויסע רעהרען וואס זיינען דארויף געשאפען. און דער אפפאל, די שעדליכע שטאפען ווערען אפגעטהיילט פון די נאהרענדע. און אלעס ווערט געלייטערט און גע־רייניגט, כדי קיינע שעדליכע שטאפען זאלען איינדרינגען אין קערפער און זאלען איהם ניט קראנק מאכען.

דאן דארף מען בעטראכטען אונזער שטים־ארגאן, ווי ער ברייגנגט ארויס די קולות און אפקלאנגען וואס קומען ארויס פון די ליפען, פון צונג, פון די ציינער, פון גומען און פון האלז. ווי עס איז בעוואוסט, אז די אותיות "בומף" קומען ארויס פון די ליפען, "דטלנת" — פון צונג, "זשרץ" — פון די ציינער, "גיכק" — פון גומען, און "אחהע" — פון האלז. אונזער שטים אדער רעדע ארגאן איז זעהר א קונציגע זאך, און אזוי יעדעס פיצעלע אין אונזער קערפער איז געמאכט מיט חכמה און צוליעב געוויסע צוועקען. אביסעל ווייסען מיר און מיר פערשטעהען און א טהייל ווייסען מיר ניט און פערשטעהען ניט.

אויך דארף א מענש בעטראכטען די פיער כחות פון זיין קערפער און וואס זיי טהוען אויף. די פיער כחות זיינען דער כח המושך, די ציהונגס קראפט,

שער הבחינה

וואָס ציהט דאָס עסען ארונטער אין מאַגען; די אויפהאלטס קראפט, וואָס האלט אויף די שפייז ביז עס ווערט איבערגעקאָכט און איבערגעארבייט; די קאָך קראפט, וואָס קאָכט איבער די שפייז און ציהט פון דעם ארוים דעם עסעניץ, די נאהרונג; און די שפּאר קראפט, וואָס שפּארט ארוים די פּסולת, דעם אָפּפאַל, וועלכען דער קערפּער דארף ניט.

אָט די פיער כחות האָבען די אויפגאבע צו דיענען דעם מענשען און טהאָן אלעם וואָס עס איז גוט פאר איהם. דער מענש בכלל איז אזוי ווי א קעניג און די פיער דערמאָהנטע כחות זיינען זיינע משרתים. די ערשטע בעזאָרגען איהם מיט זיינע נויטיגע בעדערפניסע און דער לעצטער ראמט ארוים די שמוץ, די אומנוצליכע זאכען פון זיין הויז.

פּרק ה׳

נאָכדעם וויא מען בעטראכט גוט דאָס אויבענגעשריעבענע וועגען דיא קערפּערליכע כחות און אייגענשאפטען, דארף יעדער מענש א טראכט טהאָן וועגען די גייסטיגע געפיהלען וואָס ער בעזיצט און די נוטצען וואָס דער מענש האָט פון דעם כח המחשבה, דער געפיהל אָדער די אייגענשאפט פון דענקען, דעם געפיהל פון זכרון, די אייגענשאפט צו געדענקען זאכען, די פערגעסונג, דעם געפיהל פון שעהמען זיך, דעם שכל און די רעדונגס-קראפט, און ער וועט זיך איבערצייגען אז ער מוז דאָס אלעם האָבען און קען אָהן דעם ניט אויסקומען. ווען א מענשען זאָל פעהלען בלויז דער זכרון, וואָס וואָלט ער געטויגט אויף דער וועלט? און ווי שעדליך וואָלט עס געווען פאר איהם אין אלע הינזיכטען? ער וואָלט ניט געדענקט וואָס ער האָט שוין אָפּגעטהאָן און וואָס ער דארף נאָך טהאָן; ער וואָלט ניט געדענקט וואָס ער האָט גענומען און וואָס ער האָט געגעבען; וואָס ער האָט געזעהן און וואָס ער האָט געהערט און וואָס ער האָט געזאָגט און וואָס עמיצער האָט איהם געזאָגט. ער וואָלט ניט געדענקט ווער עס האָט איהם א טובה געטהאָן און ווער עס האָט איהם א רעה געטהאָן; ווער עס האָט איהם געהאָלפען און ווער עס האָט שאדען געטהאָן. ער וואָלט אפילו ניט געטראָפען דעם וועג, מיט וועלכען ער איז שוין פיעל מאָל געגאנגען. ער וואָלט זיך קיין זאך ניט געקענט אויסלערנען אפילו ווען ער וואָלט אויף דעם געהאָרעוועט זיין גאנצען לעבען. עס וואָלט איהם ניט געהאָלפען קיין פּראקטיקע און ער וואָלט קיינמאָל ניט געקענט מעסטען א זאך. וואָס קען קומען פון א זאך וואָס איז שוין איינמאָל געוועזן. ער וואָלט, הייסט עס, ניט געקענט נעהמען קיין ראיה אויף דער צוקונפט פון דער פערגאנגענהייט, און ער וואָלט זיך אינגאנצען אויסגעטהאָן פון דעם מין מענש.

דאָס זעלבע איז אויך מיט׳ן כח השכחה, מיט דער אייגענשאפט פון פערגעסונג, וואָס דער מענש בעזיצט. ווען א מענש זאָל ניט האָבען דיעזע אייגענשאפט, וואָלט ער קיינמאָל ניט געלעבט אָהן טרויער און עגמת נפש. קיין פרייד אין דער וועלט וואָלט ביי איהם ניט אוועקגענומען זיין שטענדיגען אונמוטה און ער וואָלט קיינמאָל קיין הנאה געהאט פון לעבען. ווען ער וואָלט שטענדיג געהאט אויפ׳ן זינען די בייזע בעגעגעניסען וואָס קומען און קענען קומען אויף דער וועלט, וואָלט ער קיינמאָל קיין רוה ניט געהאט און וואָלט אלץ געטראכט און געקלעהרט ווי אזוי אויסצומיידען זיי, אָט די דאָזיגע בע-

געגניסען. זעהט מען דאך דערפון, אז כאָטש זכרון און פערגעסונג זיינען צוויי קאָנטראסטען, דאך זיינען דיביידע געפיהלען אָדער אייגענשאַפטען איינגעפלאנצט אין מענשען און ביידע ברייגנען איהם נוטצען און ביידע זיינען פון זיין טובה וועגען.

איצט לאָמיר נעהמען דעם געפיהל פון בושה, פון שעהמען זיך, וואָס בלויז דער מענש בעזיצט, אָבער ניט קיינע אנדערע בעשעפעניסען. לאָמיר עס בעטראכטען און זעהען וואָס פאר א נוטצען דאָס ברייגגט דעם מענשען.

ווען מענשען וואָלטען זיך ניט געשעהמט פאר מענשען, וואָלטען פיעלע קיין אורח ניט אריינגענומען צו זיך אין הויז, מען וואָלט צוגעזאָגט און ניט געהאלטען וואָרט, איינער דעם אנדערען וואָלט קיינע טובות געטהאָן, און מען וואָלט זיך ניט דערוויטערט פון שלעכטע טהאטען. דער געפיהל פון בושה איז אין פיעלע זאכען מעהר ווירקזאם ווי געבאָטען פון דער תורה. די תורה האָט, למשל, אָנגעזאָגט: "כבד את אביך ואת אמך", פון דעסטוועגען וואָלטען א סך די דאָזיגע מצוה ניט מקיים געווען און זיי וואָלטען זייערע עלטערען ניט געהאלטען עהרליך, בכבוד, ווען זיי וואָלטען זיך ניט געשעהמט פאר לייטען. ווער שמועסט אנדערע מענשען, ניט פאָטער און מוטער, וואָלט מען געוויס ניט נוהג כבוד געווען. ווען ניט די חרפה פאר לייטען, וואָלטען א סך ניט מקיים געווען די מצוה פון השבת אבדה. געפונען, איז מיינס, וואָלטען זיי געזאָגט, און וואָלטען געפונענע פרעמדע פערלוסטען ניט אוועקגעגעבען, און וואָלט נאָך עברות בעגאנגען. וועט איהר דאך פרעגען: מען זעהט דאך אָבער פאָרט, אז מענשען בעגעהען די דאָזיגע עולות? איז דער תירוץ, אז די וואָס טהוען דאָס האָבען פון זיך אראָפגעוואָרפען די בושה, אזוי ווי דער פסוק זאָגט: "ולא ידע עול בשת" — דער בעל עולה, דער פערברעכער וויים ניט צו שעהמען זיך. וועט מען זיך דאך וואונדערען: ווארום האָט דער בעשעפער איינגעפלאנצט אין מענשען די טבע צו שעהמען זיך פאר מענשען און ניט פאר איהם, פאר גאָט גופא? איז דער תירוץ: אז ווען דער מענש וואָלט געהאט בושה פאר גאָט, וואָס זעהט זיינע מעשים און קוקט אויף איהם שטענדיג, און די בושה וואָלט איהם אָפגעווענדט פון זינד, וואָלט ער דאך געווען א מוכרח, א געצוואונגענער צו טהאָן גאָט'ס געבאָטען, דאָס הייסט: די נאטור פון שעהמען זיך וואָלט איהם געצוואונגען דערצו, און דאָס וויל דער בעשעפער ניט. ער וויל אז דער מענש זאָל האָבען די בחירה, דעם אויסוואהל, צו דיענען איהם מיט זיין אייגענעם רצון, ניט עפּעס זאָל איהם טרייבען דערצו, כדי עס זאָל איהם דערפאר קומען שכר. ווארום ווען דער מענש זאָל דיענען גאָט אוים א נאטירליכע נייגונג, פארוואָס וואָלט איהם געקומט שכר?

אָבער כאָטש די נאטור האָט אונז ניט אריינגעגעבען דעם געפיהל פון בושה פאר'ן בעשעפער, דארפען מיר אָבער האָבען בושה פאר איהם אוים אייגענע איבערצייגונג, אז מיר זיינען מחויב איהם צו דיענען און אז ער זעהט און גיט אכטונג אויף אלעם וואָס מיר טהוען, הן אין דער עפענטליכקייט, הן אין געהיים.

אָבער וועגען דעם שכל, וואָס דער בורא האָט אונז געשענקט און דעם געפיהל צו פערשטעהען און בעגרייפען מיט אונזערע געדאנקען וואָס ער האָט אונז געגעבען, וואָס אין דיעזען זיינען מיר די איינציגע פון אנדערע לעבעדיגע בעשעפעניסען — וועגען דעם דארפען מיר זיך ניט פיעל ארוינ-

שער הבחינה

טיעפען צו וויסען די גרויסע נוטצען וואס מיר האבען דערפון, ווייל דאס איז אויבען אויף. דער שכל דיקטירט אונז ווי אזוי צו פיהרען זיך מיט אונזער גוף, ווי אזוי צו בעוועגען אונזערע גליעדער. אויסער די וואס דער שכל איז פון זיי אוועקגענומען געווארען דורך א צופאל וואס האט פאסירט מיט זייערע מחות, משוגעים, הייסט עס, ווייסען דאס ניט און פערשטעהען ניט. אבער ניט נור דאס: מיט אונזער שכל ערגרייכען מיר זעהר פיעל. דער שכל לערענט אונז אז עס איז דא א בעשעפער, א קלוגער שטענדיג עקזיסטירענדער איינציגער בעשעפער, אן אלער־הערשער, וואס קען ניט געמאסטען ווערען מיט צייט אדער ארט, וואס מען קען, הייסט עס, אויף איהם ניט זאגען, אז ער האט זיך אנגעפאנגען אין א געוויסע צייט און געפינט זיך אין א געוויסען ארט, און מען קען צו איהם ניט צורעכענען קיינע אייגענשאפטען פון בעשעפענישען, און ער איז העכער און ערהאבענער פון די געדאנקען פון די ברואים וואס געפינען זיך אויף דער וועלט. איז א רחום וחנון און א וואהלטהעטער וואס איז ניט גלייך צו קיין זאך און קיין זאך קען פערגלייכט ווערען צו איהם. אט דיעזע ידיעות האבען מיר צו פערדאנקען אונזער שכל. ווען ניט דער שכל, וואלטען מיר דאס ניט געוואוסט.

און אז מיר פערשטעהען דאס, פערשטעהען מיר אויך מיט'ן שכל, אז מיר זיינען פערפליכטעט צו דיענען גאט ווי געהעריג איז פאר די אלגעמיינע און איינצעלנע חסדים און טובות וואס ער טהוט מיט אונז. דורך'ן שכל פערשטעהען מיר אויך די וואהרהייט פון גאט'ס תורה וואס איז געגעבען געווארען צו זיין נביא משה, עליו השלום. און ווייל דער מענש האט שכל און אנערקענט די גאטהייט, רעכענט זיך מיט איהם דער בעשעפער און קוקט נאך זיינע מעשים אויב זיי זיינען גוטע אדער שלעכטע. דער וואס האט קיין שכל, דער משוגענער, יענעם פעהלט אין גאנצען די מענשליכקייט און ער קען ניט געהאלטען ווערען פעראנטווארטליך פאר זיינע טהאטען.

ווייטערע מעלות פון אונזער שכל זיינען, וואס דורך דעם בעגרייפט דער מענש זאכען וואס ער קען ניט בעגרייפען מיט זיינע קערפערליכע געפיהלען. דורך'ן שכל פערשטעהט ער זאכען וואס ער קען ניט זעהן מיט די אויגען אדער הערען מיט די אויערען. אזוי ווי, למשל, דאס וואנדערען פון שאטען. א מענש זעהט דעם שאטען פון וועלכען עס איז געגענשטאנד אין איין פלאץ און שפעטער זעהט ער איהם אויף אן אנדער פלאץ, פערשטעהט ער מיט'ן שכל, אז דער שאטען שטעהט ניט אויף איין ארט, כאטש ער האט מיט זיינע אויגען ניט געזעהן ווי דער שאטען האט זיך אפגערוקט. אדער ווען וואסער טריפט א לאנגע צייט אויף א שטיין, איז די טבע אז אויף יענעם פלאץ ווערט א גריבעל. ווען מען קוקט זיך צו בעת דאס וואסער רינט טראפענווייז זעהט מען ניט אז אין שטיין זאל ווערען עפעס אן ענדערונג. ווען מען זעהט אבער אין א צייט ארום, אז עס איז שוין אויסגעקלאפט א גריבעל, פערשטעהט מען מיט'ן שכל, אז די טראפענס וואסער האבען דאס אויסגעקלאפט.

און מיט'ן שכל ווייס דער מענש אונטערצושיידען פון אמת צו פאלשקייט, צווישען א סך און א ביסעל, צווישען גוטס און שלעכטס, צווישען דאס בעסטע און דאס ערגסטע, צווישען זאכען וואס דארפען זיין, וואס קענען זיין און וואס קענען ניט זיין. מיט'ן שכל פערקנעכט דער מענש אנדערע לעבעדיגע ברואים און זיי בעדיענען איהם און טהוען פאר איהם ארבייט. מיט'ן שכל

ווייס דער מענש דעם גאנג פון די פּלאנעטען, ווי ווייט זיי זיינען איינע פון די אנדערע און אין וואָס פאר א ריכטונגען זיי בעוועגען זיך. דורך'ן שכל לערענט דער מענש די רעכענונג קונסט און פיעלע אנדערע מלאכות און חכמות, וואָס עס דארף פערנעהמען פיעל פּלאץ אויסצורעכענען זיי.

און אזוי, אז איהר וועט זיך אריינטראכטען אין אלע אייגענשאפטען פון מענשען, וועט איהר אויסגעפינען אז זיי בריינגען פּאלשטענדיגע נוצען אזוי גוט ווי דער שכל.

נעהמט די רעדונגס קראפט און בעטראכט וואָס פאר א גוטעס דאָס בריינגט אונז מענשען, ווי דורך דעם קען דער מענש ארויסבריינגען די געדאנקען וואָס זיינען בעהאלטען אין זיין מח, ווי ער מאכט זיך פערשטענדליך דורך'ן רעדען און ווי ער פערשטעהט דורך דעם אנדערע. דער צונג איז דער הארץ'ס פעדער און א שליח וואָס טראָגט איבער פערבארגענהייטען פון איינעם צום אנדערען. ווען ניט דאָס רעדען וואָלטען זיך מענשען ניט קאָמפּאנירט איינע מיט די אנ־דערע, וואָלטען ניט געווען געזעלשאפטליך און וואָלטען געווען ווי בהמות.

דורך'ן רעדען קען מען זעהן און וויסען דעם אונטערשייד פון מענש צו מענש. דורך דעם ווייס מען אויב איינער איז קלוג אָדער נאריש, ארענטליך אָדער פערדארבען און דורך דעם ווערען מענשען פערבונדען איינע מיט די אנ־דערע און דאָס פערבינדט אויך דעם מענשען מיט'ן בעשעפער, ווארום ווען א מענש פיהלט זיך אומגערעכט געגען גאָט, טהוט ער תשובה און בעט ער זאָל איהם מוחל זיין. און עס איז שוין לאנג געזאָגט געוואָרען, אז דער עיקר מענש איז דאָס הארץ און דער צונג און דאָס בריינגט די בעשעפנים וואָס מען רופט מענש צו דער מדרגה פון א מענשען, און דערמיט איז ער אָפּגעזונדערט, אנ־דערש פון די בהמות.

דאן דארף א מענש בעטראכטען די גרויסע נוצען וואָס ער האָט פון דעם וואָס דער בעשעפער האָט איהם געגעבען דעם שכל צו לייענען און שרייבען. דורך די אותיות פון שריפט, האָט דער מענש די מעגליכקייט צו וויסען פּאסי־רונגען פון אמאָל און פערצייכענען געגענווערטיגע פּאסירונגען פאר די קומענדע דורות. דורך דער חכמה פון שרייבען קען מען צו־וויסען געבען זאכען און גע־שעהניסען צו אזעלכע וואָס זיינען דערביי ניטאָ. מענשען ווייסען דורך דעם זאכען וואָס פּאסירען ווייט און וואָס עס טהוט זיך מיט זייערע קרובים אין אנ־דערע לענדער, און עס קען פּאסירען אז דורך די שריפטליכע ידיעות, וואָס זיי בעקומען, קענען זיי זייערע פריינד העלפען אין א צייט פון נויט און פערהיטען זיי פון אומגליק. און דורך שרייבען קענען חכמים פערשרייבען זייערע חכמות און קענטנים אין ביכער זיי זאָלען פערבלייבען אויף אימער און ניט פערגעסען ווערען. אָהן שרייבען וואָלט קיין מסחר ניט געקענט אָנגעהן, א סך שידוכים וואָלטען ניט געשלאָסען געוואָרען און נאָך פיעלע און פיעלע זאכען וואָלטען ניט געקענט דורכגעפיהרט ווערען, ווען מענשען וואָלטען ניט געקענט שרייבען און לייענען.

און ווען דער בעשעפער וואָלט דעם מענשען ניט געגעבען קיין הענד מיט פינגער, וואָלט ער ניט געקענט שרייבען, נעהען, אָנצינדען פייער און אלע אנ־דערע מלאכות, אין וועלכע דער מענש נויטיגט זיך. און איך וועל זאגען, אז עס איז ניטאָ קיין איינציגער אבר אין מענשען'ס קערפּער, וואָס מען זעהט אין איהם ניט דעם בעשעפער'ס חכמה און די נוצען וואָס ער ברענגט. מען זעהט עס גאנץ

שער הבחינה

דייטליך, ווען מען קוקט זיך צו, ווען מען בעטראכט די זאך. און ווען איך זאל וועלען בעשרייבען גענוי אפילו איין איינציגען גליעד, וואלט עס פערנומען צופיעל פלאץ, און דאס וואס איך האב ביז איצט געזאגט איז גענוג צו וויסען און פערשטעהן גאט'ס גרויסקייט און די חסדים וואס ער טהוט מיט אונז פון אנפאנג פון אונזער בעשאפונג און אין אונזער גאנצען לעבען.

און ניט נור פון מענשען, נור אפילו פון אלע לעבעדיגע ברואים קענען מיר זיך איבערצייגען ווי גרויס די הימעלשע חכמה און חסדים זיינען, ווען מיר קוקען זיך צו ווי אזוי זיי לעבען, ווי זיי פיהרען זיך אויף און ווי זיי ערנעהרען זיך, און דעריבער רעדען וועגען דעם די הייליגע שריפטען, ווען זיי דערמאהנען גאט'ס וואונדער. אין איוב ווערט געזאגט: "מי יכין לעורב צידו" — ווער גרייט צו דעם ראב זיין שפייז, ווען זיינע קינדער שרייען צו גאט? אדער ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: "נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו" — גאט גיט דער בהמה איהר נאהרונג, צו יונגע ראבען, וואס רופען איהם, און נאך פיעל עהנליכע פסוקים.

און אזוי אויך ווען דער מענש בעאבאכטעט דעם גאנג פון דער זון, לבנה און אנדערע פלאנעטען, ווי זייערע בעוועגונגען זיינען פערשיעדען איינע פון די אנדערע, וועט ער אויך אין דעם זעהן די חכמה און מאכט פון דעם בעשעפער, וואס זיינען אזוי גרויס, אז א מענשען'ס געדאנק קען עס ניט בעגרייפען און מען קען דאס מיט ווערטער ניט ארויסגעבען, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "השמים מספרים" — די הימלען דערצעהלען גאט'ס רוהם, און דער גאנצער קאפיטעל רעדט דארט פון דעם זעלבען עניין. און דער גרעסטער וואונדער פון דער שאפונג, וואס ווארפט זיך אין די אויגען, איז דער הימעל. וואו דער מענש שטעהט אויף'ן ערד-קוגעל זעהט ער אלץ די האלב קיילעכדיגקייט פון הימעל אויבען. אומעטום, אויף וואסע'ר טייל פון דער ערד דער מענש זאל זיך ניט געפינען ווייזט איהם אלץ אוים אז ער איז אין מיטען. דארף מען האבען א גרעסערען וואונדער ווי דאס איז?

איצט לאמיר בעטראכטען: ווען מיר זעהען עפעס א קונסט ארבייט פון פארצייטיגע מענשען; ווען מיר זעהען עגיפטישע פיראמידען אדער פארצייטיגע געביידעס, וואונדערען מיר זיך אויף די חכמה, מאכט און קענטנים פון יענע מענשען וואס האבען דאס געמאכט. היינט אז פון א קלייניגקייט, פון אן ארבייט וואס שטייגט ניט איבער פיעל די ארבייט וואס מיר אליין האבען ביכלות צו טהאן, וואונדערען מיר זיך, טא ווי דארפען מיר שוין בעוואונדערען דעם בעשעפער פון הימעל און ערד און אלעס וואס אויף זיי געפינט זיך? ווי דארפען מיר שוין בעוואונדערען דעם אלמעכטיגען, וואס האט אלעס געמאכט אהן שום מיה און מאטערנים? און דער וואונדער איז דאך נאך גרעסער: די וואס האבען געמאכט די פיראמידען אדער קינסטליכע געביידעס, האבען דאך דאס געמאכט פון עפעס, און דער בורא האט אלעס בעשאפען פון גארניט און ניט צוליעב וועלכער עס איז אורזאך וואס האט איהם געטריבען דערצו, נאר ווייל אזוי איז געוועזען זיין אייגענער הייליגער ווילען, אזוי ווי דער פסוק זאגט "בדבר ה' שמים נעשו" — מיט גאט'ס רייד זיינען געווארען די הימלען און מיט דעם אטהעם פון זיין מויל אלע הימעלשע שטערען און פלאנעטען.

און יעדער מענש דארף דאס נעהמען אין אנבעטראכט, און דאס געזאגטע איז גענוג איבערצייגונג אז דער בעשעפער איז מעכטיג און אלעס וואס ער האט בעשאפען איז לטובת האדם, צו גונסטען דעם מענשען.

פרק ו׳

אין דעם פאריגען פרק איז גערעדט געווארען פון די סמנים פון גאט׳ס חכמה און זיינע גרויסע חסדים וואס מען זעהט, ווען מען בעאבאכטעט דעם מענשען גופא. איצט וועלען מיר רעדען פון אנדערע זאכען, וועלכע זאגען עדות אויף די געטליכקייט און זיין איינהייט, און וועלכע זיינען אויך בעשאפען און איינגעריכטעט געווארען פאר דער טובה פון די מענשען. אבער עס זיינען דא זאכען וואס מען זעהט אין זיי גאט׳ס גרויסקייט און חסדים אויבען אויף, און ווידער זאכען, אין וועלכע מען זעהט עס ניט אזוי אויבען אויף.

לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, ליכטיגקייט און פינסטערניש. די נוצען פון ליכטיגקייט ווייס יעדער איינער און בעגרייפט. עס איז ניטא קיין מענש אויף דער וועלט, אפילו אן אומוויסענדער און א נארר, וואס זאל ניט פערשטעהן ווי גוט די ליכטיגקייט איז פאר׳ן מענשען. דאגעגען אבער די פינסטערניש, קען ביי מאנכע אויסזעהן ווי אן איבעריגע זאך, וואס ברייגגט קיינע נוצען. ביי נאכט הערט אויף די טהעטיגקייט פון די מענשען און די וועלט איז אזוי ווי האלב טויט. קען מען דעריבער דענקען, אז עס וואלט ניט געווען קיין נאכט, נור שטענדיג טאג, וואלט געווען בעסער. אבער אין אמת׳ען איז ניט אזוי.

ווען ניט די פינסטערניש פון דער נאכט, וואלטען לעבעדיגע בעשעפעניסען שטענדיג געווען בעשעפטיגט, פערהאוועט און דאס רוב וואלטען אוימגעקומען פון צופיעל מאטערנים און אנשטרענגונג. ווען ניט די נאכט, וואלט מען ניט געוואוסט ווער עס לעבט לאנג און ווער ניט. מען וואלט ניט געוואוסט קיינעמס עלטער און וואו מען האלט אין דער וועלט.

ווען די צייט וואלט ניט געווען צוטיילט אין טאג און נאכט און עס וואלט שטענדיג געווען איינס, בלויז ליכטיג, וואלטען ניט געקענט זיין די מצוות וואס זיינען אבהענגיג אן צייט, ווי שבתים, ימים טובים און תעניתים, ווארום מען וואלט דאך ניט געקענט בעשטימען ווען עס איז דער זיעבעטער טאג און ווען עס איז א געוויסער דאטום, א געוויסער טאג אין חודש, ווייל מען וואלט דאך בכלל גארניט געקענט צוטיילען די צייט אויף וואכען און חדשים. און ווען עס וואלט אזוי געווען, וואלטען מענשען ניט געקענט בעשטימען קיין צייט פאר וואס ניט איז און מען וואלט ניט געוואוסט פיעלע זאכען וואס זיינען אבהענגיג אן צייט, ווי, למשל, די פעריאדע פון שוואנגערשאפט, די צייט צו זעען פעלדער און נאך פיעלע זאכען. און ווען ניט די נאכט, וואלט מען ניט געשלאפען און דאס וואלט געשאדט צו די פערדייהונג פון עסען, ווייל די מעדיצינישע וויסענשאפט ווייל האבען, אז דער שלאף האט פיעל צו טהאן מיט׳ן איבערקאכען די שפייז אין די מאגענס פון לעבעדיגע ברואים.

און ווייל די נאכט איז א נויטווענדיגקייט, אבער מענשען דארפען פארט אפטמאל עפעס טהאן ביי נאכט אדער זיצען נעבען א קראנקען און לינדערען זיינע וועהטאגען, האט גאט בעשאפען פייער, וואס בעלייכט די פינסטערניש און מען קען דאס אנצינדען און אויסלעשען ווען מען וויל.

און עס איז צו בעוואונדערען וואס דער אויסזעהן, דער קאליער פון הימעל איז אזעלכער וואס איז גוט פאר די אויגען. דער קאליער פון הימעל איז דונקעל און דאס שטארקט די ראיה, די זעהונגס-קראפט. ווען אבער דער קאליער

פון הימעל וואלט געווען ווייס, פון א העלען קאליער, וואלט עס געווען שעדליך פאר די אויגען פון לעבעדיגע בעשעפניסען. זעהט מען דאך, אז די זאכען זיינען געמאכט געווארען מיט חכמה, מיט אויסרעכונג צו גוטען, אז זיי זאלען ברייגגען נוצען, ניט שאדען. און אזוי איז אלעס, די גאנצע שאפונג.

און עס איז אויך א גרויסער חסד פון בעשעפער, וואס ער האט אנגעווארפען די מורא פאר'ן מענשען אויף אנדערע ברואים, ווי דער פסוק זאגט: ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ" — און אייער מורא און שרעק זאל זיין אויף אלע לעבעדיגע בעשעפניסען פון דער וועלט. ווען ניט די דאזיגע מורא, וואלט א קליין קינד ניט זיכער געווען פון א קאץ, א מויז אדער אנדערע בעשעפניסען. ווען דער מענש איז טויט איז ער שוין ניט זיכער פון חיות, אבער כל זמן ער לעבט, האבען די חיות פאר איהם מורא, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט, אז א פיטצעל קינד איין טאג אלט דארף מען ניט היטען פון מייז, אבער אפילו אזא ריעז ווי עוג מלך הבשן, ווען ער איז טויט, דארף מען היטען, אז מייז זאלען ניט פרעסען זיין לייב. דאס האט דער בעשעפער אריינגעגעבען די חיות אזא נאטור צוליעב דעם מענשען'ס טובה.

און מען דארף אויך פערשטעהן דעם פערבארגענעם סוד פון דער עקזיס־טענץ און פאלקאמענהייט פון אלע ברואים פון קלענסטען ביז'ן גרעסטען, וואס מיר בעגרייפען ניט מיט אונזערע קערפערליכע געפיהלען, און דאס איז די בעוועגונג, דער איבערגאנג אדער די ענדערונג וואס קומט פאר אין יעדע זאך. כמעט קיין זאך שטעהט ניט אימער אויף איין מאס. זאכען עקזיסטירען און ווערען כלה. זאכען זיינען קליין און וואקסען אויס גרויס. מיר זעהען ניט, למשל, מיט אונזערע אויגען ווי אזוי א בוים פוילט, ווי אזוי דער פראצעס פון פוילען ווערט ענטוויקעלט, אבער ווען דער בוים איז שוין צופוילט און עס ווערט פון איהם ערד, פערשטעהען מיר מיט'ן שכל, אז דער יסוד האש און דער יסוד המים, די פייער און וואסער עלעמענטען, וואס האבען זיך אין בוים געפונען, זיינען פון איהם אוועק און עס איז פערבליעבען דער יסוד העפר, דער ערד עלעמענט. אבער מיר קענען ניט זעהן ווי אזוי א וואקסונג וואקסט, אבער ווען מיר זעהען היינט אז א געוויסע וואקסונג איז גרעסער געווארען ווי זי איז געווען נעכטען אדער מיר קענען ניט זעהן ווי אזוי א וואקסונג וואקסט, אבער ווען מיר זעהען מען פון א געוויסען כח, פון א געוויסע קראפט, וואס מאכט די וואקסונגען צו וואקסען.

ווען ניט די בעוועגונגס קראפט, ווען ניט די נאטור פון איבערגאנג אדער ענדערונג, וואלט קיין זאך ניט פערטיג געווארען און ניט כלה געווארען. אלעס וואלט אימער געשטאנען אויף איין ארט און וואלט שטענדיג געהאט די זעלבע מאס און דעם זעלבען אויסזעהן.

א פילאזאף האט שוין אמאל געזאגט, אז דאס רוב פון די זאכען וואס די נאטור האט געשאפען זיינען בעוועגליך, איבערגענגליך. זעהר ווייניג פער־בלייבען שטענדיג אויף איין מאס און אין איין פארמע.

און אז איהר וועט פערשטעהן דעם דאזיגען ענין און אייער שכל וועט עס ריכטיג איבערנעהמען, וועט איהר איינזעהן אז אין דעם ליגט א געטליכע חכמה און איהר וועט אנערקענען גאט'ס רחמנות אויף זיינע שאפונגען. איהר וועט דאן וויסען, אז אלע אייערע בעוועגונגען, הן די בעוועגונגען פון אייערע גליעדער, הן די איבערגאנגען און ענדערונגען וואס קומען פאר אין אייער לע־בען, קומען אלץ דורך דעם הימעלשען רצון און דעם בעשעפער'ס פיהרערשאפט

צוליעב א געווי‌סען צוועק, וואס אפטמאל ווייסען מיר דאס און פערשטעהען און אפטמאל בעגרייפען מיר דאס גארניט. בלויז איין זאך איז די בחירהביים מענשען אליין; בלויז איין זאך ליגט אין מענשען'ס אייגענעם ווילען — צו טהאן גוטעס אדער שלעכטעס. דערויף איז ער אליין א בעל דעה און ער טהוט ווי ער וויל, אבער אנדערע זאכען ווערען ניט געטהאן אהן דעם בעשעפער'ס ווילען.

און אז דאס וועט אייך קלאהר ווערען, וועט איהר זיך ביי אלע אייערע בעוועגונגען, הן קערפערליכע, הן גייסטיגע, וואס קומען נור פון דער מחשבה, בעדענקען, אפשר דארפט איהר די זאך ניט טהאן אדער דענקען; אפשר איז דאס געגען דעם ווילען פון גאט. און אז איהר וועט גערענקען און קיינמאל ניט פערגעסען דעם בונד וואס דער בעשעפער האט אייך פערבונדען מיט איהם, וואס פאר א שייכות איהר האט מיט איהם, ווי איהר קענט קיין זאך ניט טהאן אויסער זיין קאנטראל, דאן וועט איהר זיך שעהמען פאר איהם און מורא האבען פאר איהם און זיך איבערגעבען צו זיין משפט און רעכטפערטיגען אלעס וואס ער וועט אייך בעשערען, אפילו זאכען וואס עס וועט אייך אויסווייזען אז זיי זיינען שלעכט פאר אייך. און אז איהר וועט אזוי טהאן, וועט איהר ערפילען גאט'ס ווילען און דער סוף וועט זיך אויסלאזען גוט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „והבוטח בה' חסד יסובבנו" — ווער עס פערלאזט זיך אויף גאט ווערט ארומגערינגעלט מיט גענאדען.

און א מענש דארף בעאבאכטען די געשעהעניסען פון דער וועלט. ער דארף פאראויס בעטראכטען דעם סוף פון פאסירונגען, וואס ווייזען אויס אלס א לאסט, אלס א צרה און ער וועט זעהן גרויס וואונדער. ער וועט זיך איבערצייגען, אז א סך אזעלכע זאכען קומען אויף אונז מיט געוואלד, געגען אונזער ווילען און דער סוף לאזט זיך אויס גוט און מיר זיינען צופריעדען מיט יענע געשעהעניסען, און וויעדער פערקעהרט: מיר האבען אפטמאל לוסט צו עפעס א פאסירונג און לסוף לאזט זיך עס אויס שלעכט. מען דערצעהלט, אז אייניגע מענשען זיינען געשלאפען ביי דער וואנד פון א געביידע. איז געקומען א הונד און האט משתין געווען אויף איינעם פון זיי. האט ער זיך אויפגעכאפט און ער האט די זאך זעהר ניט געוואלט ליידען. אבער ווען ער איז אוועקגעגאנגען ארומוואשען זיך פון דעם הונד'ס שמוץ, איז די וואנד אומגעפאלען און זיינע חברים זיינען גע'הרג'עט געווארען. און אזעלכע זאכען טרעפען אפט. און אויך פערקערט:

מען דארף בעוואונדערען דעם פאקט, אז רעגען, למשל, איז בכלל א מתנה פון גאט צו לעבעדיגע בעשעפניסען און וואקסונגען. אין רעגען ליגט די חיונה פון לעבעדיגע ברואים און אלעם וואס וואקסט פון דער ערד, און קען ווער ברייגען רעגען אויסער דעם היילינען רצון פון בעשעפער? אזוי ווי דער פסוק זאגט אין איוב: "הנותן מטר על פני ארץ" — גאט איז דער איינציגער וואס גיט רעגען אויף דער ערד, און נאך פיעלע עהנליכע פסוקים זיינען דא וואס רעדען וועגען דיעזען ענין.

און וואונדערבאר ווי וואקסונגען ווערען געשפייזט. איין קערענדעל, ווען ער איז געשיצט פון סבות וואס שטערען זיין פרוכטבארקייט, זיין וואקסען, קען ארויסברייינגען טויזענד און מעהר קערנער. עס ווערט געזאגט, אז אין איין ווייץ קערענדעל געפינען זיך זיימען פאר דריי הונדערט זאנגען און אין יעדען זאנג אריבער צוואנציג קערנער. עס זיינען דא ביימער וואס זייער ווארצעל בע-

שטעהט פון איין קערענדעל און וואקסען אויס גרויס פיעל מעהר אין פערגלייך מיט די ווייץ, וואס איך האב פריהער דערמאהנט.

געלויבט זאל זיין דער קלוגער גאט, וואס האט פערזארגט די עקזיסטענץ פון גרויסע זאכען און פון קליינע און שוואכע זאכען און בעשטימט די שפייז און נאהרונג פאר אלעמען און פאר אלעס, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "כלם אליך ישברון לתת להם אכלם בעתם" — אלע האפען צו דיר, גאט, דו זאלסט זיי געבען זייער נאהרונג אין צייט.

און ווען דער קלוגער מענש בעאבאכטעט דאס אלעס און בעגרייפט די סבות, די אורזאכען וואס ברייגנען די נאהרונגען צו יעדען מין בעשעפענים, אנערקענט גאט'ס חכמה. און איך וועל נאך, מיט גאט'ס הילף רעדען וועגען דעם אין שער הבטחון.

פרק ז׳

און די גרעסטע טובה וואס דער בעשעפער האט געטהאן מיט די מענשען און די בעסטע ראיה אויף זיין חכמה און גבורה איז די תורה וואס ער האט געגעבען דורך זיין נביא משה, עליו השלום, און די וואונדער וואס ער האט דורך איהם בעוויזען דורך ענדערונגען אין די וועלט־פיהרונג און נאטור. ער האט די איבערנאטירליכע וואונדער בעוויזען, כדי מען זאל גלויבען אין איהם און זיין נביא, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "וירא ישראל את היד הגדולה, ויאמינו" — אז די אידען האבען געזעהן די נסים וואס גאט האט געטהאן מיט זיין מעכטיגע האנד, האבען זיי געגלויבט אין גאט און אין משה זיין קנעכט.

און ווער עס וועט נאכזוכען צו זעהן ביי איצטיגער צייט, וועט ער אויך געפינען אז גאט טהוט איצט עהנליכע וואונדער ווי די וואס ער האט געטהאן אין משה רבנו'ס צייטען אין מצרים. זאל נור דער מענש קוקען מיט אפענע אויגען און בעטראכטען אונזער מצב, אונזער לאגע אין דער וועלט זייט מיר זיינען אין גלות, ווי מיר לעבען צווישען די אומות העולם, וועלכע דולדען אונז ניט און פערפאלגען אונז, ווייל מיר זיינען אפגעזונדערט פון זיי, און דאך ווערען מיר ניט כלה און עקזיסטירען אלס פאלק — ווען א מענש וועט די זאך ריכטיג בעטראכטען, וועט ער זיך איבערצייגען, אז מיר לעבען היינט אויך איבער אזעלכע נסים און נפלאות עהנליך צו יענע וואס זיינען געטהאן געווארען מיט אונז אין מצרים. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: „לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם, אזי חיים בלעונו" — ווען דער אויבערשטער וואלט ניט געווען מיט אונז, ווען פעלקער שטעהען אן אויף אונז, וואלטען זיי אונז איינגעשלונגען לעבעדיגערהייד. איך וועל נאך מיט גאטס הילף ארומרעדען דעם ענין ברייטער אין א ווייטערען שער.

און איהר דארפט זיך אין זינען נעהמען דאס פאלגענדעס: מענשען פון פערשיעדענע אויפפיהרונגען און מיינונגען אייניגען זיך אין אויפנעהמען אויף זיי א הערשער, א קעניג און אלע, כאטש זיי זיינען אין געוויסע הינזיכטען אפגעזונדערט איינע פון די אנדערע, זיינען זיי אייניג אין אויספאלגען דעם קעניג'ס געזעצע און געבאטען און האבען פאר איהם מורא און דיענען איהם, און ער, דער קעניג, היט זייערע אינטערעסען און איז בארעמהערציג צו זיי און פיהרט זיי אויף א וועג וואס איז גוט פאר זיי און זעהט אז זיי זאלען זיין בעווארענט

פון פרעמדע שונאים. דאס איז צו פערדאנקען דעם בעשעפער וואס ער האט די מענשען אריינגעגעבען אזא דעה אויפצונעהמען פיהרער און רעגיערער וואס זאלען זארגען פאר'ן כלל. ווען אבער יעדער איינער וואלט נור געזוכט צו בעזארגען זיך אליין און דעם כלל וואלט ער פערשטויסען פון זיך, וואלט מען ניט געבויט קיינע פעסטונגען און מען וואלט זיך ניט בעווארענט פון שונאים. אין אזא פאל וואלטען זיי פערלארען זייערע פערמעגענס, ווייל יעדער איינער וואלט געטהאן וואס ער וואלט געוואלט און עס וואלט ניט געווען קיין סדר און קיין ארדנונג אין לאנד. דאריבער זאגען אונזערע חכמים: "הוי מתפלל בשלומה של מלכות" — דו זאלסט בעטען פאר'ן פריעדען פון דער רעגיערונג, ווארום ווען ניט די מורא פאר די רעגיערונג, וואלט איינער דעם אנדערען איינגעשלונגען לעבעדיגערהייד.

אין דעם וואס מענשען האבען א חשק צו האנדלען, צו קויפען און פערקויפען, זעהט מען אויך די הימעלישע חכמה און גאט'ס גענאדען. מענשען סטארען זיך צו האבען וואס מעהר גאלד און זילבער, ווייל דער בעשעפער האט זיי אריינגעגעבען אזא טבע, כדי די וועלט זאל קענען א קיום האבען, כדי די וואס האבען ניט זייערע נויטווענדיגקייטען זאלען עס קענען קריגען פאר געלד. גאלד און זילבער גופא קענען א מענשען ניט בעפרידיגען. ווען איינער איז הונגעריג אדער דורשטיג, קען איהם גאלד און זילבער ניט זאט מאכען אדער שטילען זיין דורשט, אויב ער קריגט ניט וואס צו עסען אדער טרינקען. אדער ווען א מענש איז קראנק, קענען איהם דיזע מעטאלען ניט דיענען אלס רפואה, ווארום זיי ווערען זעהר ווייניג געברויכט אין מעדיצין. טא צו וואס גלוסט דער מענש דערצו? ער גלוסט דערצו, ווייל דער בעשעפער האט אין איהם איינגעפלאנצט אזא נאטור, כדי צו מאכען איהם מעגליכער צו לעבען אויף דער וועלט און העלפען איהם אין פיעלע הינזיכטען.

מען זעהט אויך צייכענס פון דער געטליכער חכמה אין דעם וואס א קליינער טהייל מענשען האבען א סך געלד אדער גאלד און זילבער, מעהר פיעל זיי דארפען, און די מעהרסטע האבען ווייניג. ווארום אויב אלע וואלטען דאס געהאט א סך, וואלט דאס ניט געווען קיין חשיבות און קיינער וואלט דאס ניט געוואלט אננעהמען אין אויסטויש אויף וואס עס איז. דאס הייסט: מען וואלט קיין זאך ניט געוואלט פערקויפען פאר געלד, און ווען איינעם וואלט עפעס אויסגעפעהלט, וואלט ער דאס ניט געקראגען. און דאס געלד ביים עושר וואס האט עס איבערגענוג, איז דאס ביי איהם אי אביסעל, אי א סך. ווי רייך א מענש זאל ניט זיין, איז זיין גאלד און זילבער א גאנץ קליינער טהייל פון די גאלד און זילבער וואס עס געפינט זיך אויף דער וועלט. ווען ער קוקט אבער נור אויף זיך און אויף ארימערע פון איהם, הייסט עס, אז ער פערמאגט א סך. אויך איז געלד טהייער פון איין זייט און ווערטהלאז פון צווייטען זייט. טהייער איז דאס, ווייל מען קען דערפאר קריגען וואס דאס הארץ גלוסט און ווערטהלאז איז דאס, ווייל פון דעם גופא קען מען קיינע נוצען ניט ציהען, ווי עס איז פריהער געזאגט געווארען אז מען קען דערמיט ניט זאט ווערען אדער שטילען דעם דורשט.

און דאס איז אלץ פון בעשעפער איינגעריכטעט געווארען מיט א כיוון, מיט א געוויסען אבזיכט, כדי דער רייכער זאל ניט צופיעל שטאלצירען מיט זיין געלד און זאל מיט דעם העלפען ארימע.

אויך דארף א מענש בעאבאכטען די זאכען וואס דורך זיי האבען די קערפערס פון לעבעדיגע ברואים א קיום און ווען ניט זיי, וואלטען די בעשעפעניסען

ניט עקזיסטירט. דיעזע זאכען זיינען דא מעהרערע און ווייניגערע. די זאכען וואס די נאטור פאדערט מעהר, זיינען זיי דא מעהר, און די זאכען וואס די נאטור פאדערט ניט אזוי פיעל, זיינען זיי דא ווייניגער און עס איז זיי שווערער צו בעקומען.

לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, לופט. אהן לופט קען קיין בעשעפענים ניט לעבען, דאריבער האט עס דער בעשעפער געגעבען א סך. דער גאנצער וועלט־רוים איז אנגעפילט מיט לופט און וואו און ווען א מענש זאל ניט זיין קען ער אליץ שעפען לופט פראנק און פריי. וואסער איז אויך א נויטוועגדיגקייט, אבער ניט אזוי פיעל ווי לופט, דאריבער איז שוין וואסער זעלטענער ווי לופט. עס זיי־נען דא פלעצער, וואו עס איז דא זעהר ווייניג וואסער און מען מוז דארף דערפאר צאהלען גוטעס געלד; אבער לופט פעהלט ערגיץ ניט, ווייל אהן דעם איז אונ־מעגליך אויסצוקומען אפילו א גאנץ קורצע צייט. וואסער מוז מען אפטמאל זוכען, צולייגען טרחה ביז מען קריגט עס, ווייל מען קען פאר א געוויסע צייט אויסקומען אהן דעם, אבער לופט דארף מען ניט זוכען, מען קריגט עס איבעראל, ווייל מען מוז דאס שטענדיג האבען.

אזוי איז אויך מיט עסען. דער מענש און אלע לעבעדיגע בעשעפעניסען מוזען עסען, אבער מען קען פאר א געוויסע צייט אויסקומען אהן דעם, דאריבער איז די נאטור ניט אזוי פרייגעביג דערמיט און מען דארף ארבייטען, הארעווען ביז מען קריגט די נויטיגע נאהרונגען וואס מען דארף האבען. קליידונג ווידער קומט אן נאך שווערער ווי עסען. עסענווארגען זיינען דא אזעלכע וואס וואקסען פערטיגע ווי, למשל, פירות. מען פערפלאנצט איין מאל א פרוכט־בוים, האט מען שוין מעהר ניט וואס צו טהאן און זי ברייגגט נאכהער פרוכט. אויף הלבשה אבער דארף מען אויסארבייטען די פעל אדער שפינען די פלאקס אדער די וואל, דאן וועבען און נעהען און מען מוז צו דעם צולייגען מעהר טרחה ווי צו קריגען נאהרונג. דאס איז צוליעב דעם, ווייל אהן קליידונג קען מען זיך גיכער בעגעהן ווי אהן עסען. און לאמיר נעהמען דימענטען, גאלד, זילבער און אנדערע טהייערע מעטאלען, דאס איז דא ווייניג און עס קומט אן גאנץ שווער צו קריגען דאס, ווייל דיזע זאכען זיינען ניט קיינע נויטוועגדיגקייטען און מען האט פון זיי ניט קיינע גרויסע נוצען. עס איז מעהר ניט ביי מענשען איז אנגענומען אז דאס זיינען חשוב'ע זאכען, אבער דער גרעסטער טהייל קומט אויס אהן דעם, דאריבער איז דאס ניטא אזוי פיעל אז אלע זאלען דאס קענען האבען אזוי ווי עסען אדער אפילו קליידונג.

געלויבט איז דער בעשעפער, דער קלוגער און בארעמהערציגער, וואס האט רחמנות אויף זיינע קנעכט — די מענשען, און ער גיט אויף זיי אכטונג צו גוטען און שיקט זיי צו זייערע בעדערפניסע פראפארציאנעל, לויט ווי זיי פאדערען און דארפען.

עס זיינען אבער דא געוויסע שטערונגען, געוויסע זאכען וואס נעהמען אוועק פון מענשען דעם רעיון פון נאכקוקען און בעטראכטען אלעם אום צו ערקונדיגען זיך אין גאט'ס גבורות און חסדים. די זעלבע אורזאכען וואס נעהמען אוועק פון מענשען דעם אמת'ן בעגריף פון דעם בעשעפער'ס איינהייט, נעהמען פון איהם אויך אוועק דעם געדאנק פון נאכזעהן און נאכפארשען די בחינה, די איבערצייגונג אין גאט'ס חכמה און טובות וואס ער טהוט מיט אונז. אויך שאדען דערצו די דריי זאכען וואס מיר האבען דערמאהנט אין אנפאנג פון דיזען שער.

אין דעם איז דאס וואס עס זיינען דא נארישע מענשען וואס האלטען זיך גרויס ביי זיך און זיי דענקען אז עס קומט זיי אלעס און נאך מעהר וויפיעל גאט גיט זיי. דיעזע ווילען ניט דאנקען דעם בעשעפער פאר זיינע חסדים, ווייל זיי דענ־קען, אז ער גיט זיי וועניג און עס קומט זיי מעהר.

אבער דאס דארף אזוי ניט זיין. א מענש דארף פערשטעהן און אנערקענען די טובות וואס גאט טהוט מיט איהם און ער דארף אויף זיך נעהמען צו דיענען איהם דערפאר. א מענש דארף שטענדיג אין זינען האבען און נאכפארשען וועגען דעם בעשעפער'ס חכמה סאי פון זאכען וואס ער פיהלט מיט די חושים, וואס ער זעהט אדער ער הערט, און סאי פון די זאכען וואס ער קען בלויז בעגרייפען מיט'ן שכל. און אז ער וועט אזוי טהאן, וועט ער יעדען טאג אלץ דערגעהן מעהר און מעהר, אזוי ווי דוד המלך, עליו השלם, האט געזאגט: "יום ליום יביע אמר" — יעדער טאג זאגט עפעס, דערצעהלט עפעס פון גאט'ס גבורות.

און מען דארף וויסען, אז אלעס, וואס עס איז געזאגט געווארען אין דיזען שער, איז בלויז א קליינער טהייל פון דעם וואס א מענש קען דערגעהן מיט זיין אייגענעם שכל. און ווען אפילו איהר וועט מיט אייער קלאהרען פארשטאנד דערגעהן אזוי פיעל וויפיעל עס איז מעגליך, זאלט איהר אלץ וויסען, אז דאס איז נאך ניט אלעס, אז דאס וואס איהר ווייסט שוין פון גאט'ס חכמה איז אזוי גוט ווי גאר ניט אנטקעגען זיין גרויסע חכמה און מאכט. ווארום מיר זעהען נור וואס ער טהוט מיט אונז, פאר דער טובה פון די מענשען, אבער מיר קענען ניט בעגרייפען זיין אונענדליכע חכמה, מאכט און גרויסקייט. און מען דארף איז הארצען מורא האבען פאר איהם לויט ווי ער איז, ניט לויט ווי מיר פערשטעהען איהם מיט אונזער שוואכען שכל.

בעטראכט זיך אויף דער וועלט אלס א קינד וואס איז געבוירען געווארען אין א תפיסה, אין א געפענגניס, און ער איז פערזארגט געווארען מיט אלעס פון א גוטהערציגען קעניג, אונטער וועמעס רשות ער איז געווען, ביז ער איז גרויס געווארען און בעקומען שכל. דאס קינד האט אבער קיינמאל ניט אנגעזעהן די ליכטיגע וועלט און פון בעסערע בעקוועמליכקייטען ווי א ליכט אין זיין פינסטע־רען קאמער, עסען און טרינקען און א בגד האט ער ניט געוואוסט. האט מען דעם קינד דערצעהלט, אז ער איז דעם קעניג'ס א קנעכט און ער דארף איהם דאנקען און לויבען פאר די טובות וואס דער קעניג טהוט מיט איהם. האט דאס קינד געזאגט: "איך דאנק איהם און לויב דעם ווירטה פון דיעזער תפיסה, וואס איך בין דער איינציגער וועמען ער טהיילט צו אזוי פיעל חסדים און טובות". האט מען דעם קינד ערקלעהרט: "זאג דאס ניט, ווייל דאס איז א לעסטערונג פאר אונזער גרויסען קעניג. מיין ניט, אז ער איז דער מושל בלויז איבער דיזער תפיסה. ער האט אונטער זיין רשות שטעדט און לענדער און דו ביזט ניט זיין איינציגער קנעכט. ער האט קנעכט אהן א צאהל, און די טובות וואס דער קעניג טהוט מיט דיר זיינען גאר ניט אנטקעגען די טובות וואס ער טהוט צו אנדערע, צו די איבריגע אונטערטהאנען זיינע, און זיין השגחה איבער דיר איז אזוי ווי א טראפען פון ים אנטקעגען די השגחה וואס ער האט איבער אלע וואס זיינען אונטער זיין רשות". ענטפערט דאס קינד: "איך זעה דאס אפילו ניט און בעגרייף דאס ניט פיעל, אבער פון דעם אליין וואס דער קעניג טהוט מיט מיר, מיט מיין פערזאן, פערשטעה איך זיין גרויסקייט און איך דאנק און לויב דעם גרויסען, מעכטיגען קעניג וואס זיין גוטסקייט איז גאר ניט משער צו זיין, און

שער הבחינה

דאָס וואָס ער טהוט מיט מיר איז בלויז א גאנץ קליינער טהייל פון די חסדים וואָס ער טהוט מיט די אלע וואָס זיינען אונטער זיין הערשאפט".

און דאָס קינד הויבט עס אָן צו בעגרייפען בעסער און ווערט נאָך מעהר איבערגעגעבען צו זיין וואָהלטהעטער, כאָטש ער אליין געניסט ניט מעהר ווי א קליין ביסעלע פון זיינע טובות און חסדים.

אַט דיזען משל נעהמט זיך אריין אין זינען. קוקט אין דעם גרויסען און ברייטען וועלט־רוים און בעטראכט, אז מיר פערשטעהען זעהר ווייניג וואָס עס טהוט זיך דאָ ביי אונז אויף דער ערד; מיר ווייסען אפילו ניט אלעס וואָס עס טהוט זיך אין דעם קלענסטען טהאָל, ווייסען מיר געוויס ניט וואָס עס טהוט זיך הינטער דעם וועלט־רוים.

בעטראכט דעם משל אויפמערקזאם און פינקטליך און איהר וועט דערפון פערשטעהן די גאָטהייט לויט ווי דאָס איז, ניט בלויז לויט די טובות וואָס דער בעשעפער טהוט מיט אייך אליין, און איהר וועט איהם מעהר דאנקען און ליבען פאר די חסדים וואָס ער טהוט מיט אייך און מיט דער גאנצער שאפונג בכלל. און קוקט אויף זיין תורה און געזעצע מיט אָפענע אויגען און נעהמט זיך אין זינען ווי דאנקבאר איהר וואָלט געווען א מענשען, וואָס דארף קיינמאָל צו אייך ניט אָנקומען, און טהוט אייך טובות, ווי איהר וואָלט אזעלכען געשעצט און געאכטעט, אזוי דארפט איהר אויך דאנקען און ליבען דעם בעשעפער און אויס־פאָלגען זיינע געבאָטען. איבערלייגט זיך וועגען דעם ריכטיג און גאָט וועט אונז העלפען מיר זאָלען איהם דיענען און אנערקענען זיין גוטסקייט און רחמנות, אמן.

סוף פון שער הבחינה

פּ

שער השלישי

שער עבודת האלהים

דער טהויער פון גאָט׳ס דיענסט. די פפליכט צו דיענען איהם און ווי אזוי צו דיענען איהם.

פרק א׳

זאָגט דער מחבר:

ווייל מיר האָבען פריהער ערקלעהרט די פליכט פון דער אמונה אין גאָט׳ס איינהייט מיט׳ן גאַנצען הארצען, און ווי אזוי צו איבערצייגט זיין אין די גוטעס וואָס דער בעשעפער טהוט מיט די מענשען, זיינען מיר איצט מחויב צו וויסען און געדענקען וואָס דער מענש האָט צו טהאָן נאכדעם ווי דאָס געשריבענע אין די ערשטע שערים איז שוין צו איהם קלאָהר און פערשטענדליך. און דאס איז: אז ער דארף אויך זיך נעהמען צו דיענען גאָט לויט ווי דער שכל איז מחיב, אז דער וואָס קריגט די טובות דארף דיענען דעם וואָס טהוט איהם די טובות.

און מיר דארפען צוערשט ערקלעהרען די ארט און ווייזע פון די גוטעס וואָס מענשען געניסען איינע פון די אנדערע און אויך ווי ווייט מען איז מחויב צו דאנקען מענשליכע וואָהלטהעטער. און אז מיר וועלען דאָס וויסען, וועלען מיר שוין וויסען און פערשטעהן אויך ווי ווייט מיר דארפען דאנקען און לויבען דעם בעשעפער פאר די פיעלע חסדים און גוטעס וואָס ער טהוט מיט אונז.

מיר ווייסען, אז מיר זיינען פערפליכטעט צו דאנקען יעדען וואָס טהוט אונז גוטעס לויט די כונה, לויט דעם אבזיכט פון דעם גוטס־טהוער. אויב איינער מיינט נור באמת צו טהאָן א מענשען א טובה, דארף איהם יענער דאנקבאר זיין, ווען אפילו דער בעל טובה פיהרט די זאך ניט דורך צוליעב געוויסע אומשטענדען וואָס שטערען איהם אין דעם. קוים מיינט ער נור גוט, דארף מען איהם דאנקען. פארקעהרט ווידער, ווען איינער טהוט דעם אנדערען א טובה דורך א צופאל בעת ער מיינט גאָר ניט צו טהאָן די טובה און האָט עס גאָר ניט אין זינען, איז אויב דער וואָס קריגט די טובה ווייס דערפון, זעהט עס אויס, אז דאן פאלט ארונטער דער חוב פון דאנקבארקייט. אָבער אפילו אין אזעלכע פעלע איז מען אויך פערפליכטעט צו דאנקען.

ווארום ווען מיר וועלען בעטראכטען די טובות וואָס מענשען געניסען פון מענשען זיינען זיי אויף פינף־ערליי אופנים: א פאטער טהוט גוטעס זיין קינד; א ווירטה טהוט גוטעס זיין דיענער; א רייכער טהוט גוטעס אָרימערע פון איהם; סתם מענשען טהוען טובות איינע די אנדערע, און שטארקע העלפען שוואכע און הילפלאָזע. איצט לאָמיר בעטראכטען וואָס זיינען אויסען די דאָזיגע בעלי טובה. מיינען זיי טאקע דורכאויס אימיצענס טובה אָדער ניט? מיר וועלען געהן כסדר.

א פאטער טהוט זיין קינד גוטעס, ניט אזוי צוליעב דער טובה פון קינד ווי צוליעב זיין אייגענע טובה, צוליעב זיין אייגענעם גענוס. ווארום דאָס קינד

איז האך דעם פאטער'ס פלייש און בלוט און די טבע איז פון מענשען אכטונג צו געבען אויף זיינע קינדער מעהר ווי אויף זיך אליין. יעדער פאטער סטארעט זיך אז זיין קינד זאל האבען צו עסען, צו טרינקען און הלבשה, בעת אפילו איהם אליין קומט אויס צו הונגערען אדער ליידען קעלט. עס איז פאר איהם קיין זאך ניט שווער צו טהאן פאר זיין קינד'ס בעקוועמליכקייט. דער פאטער קען גאר אנדערש ניט האנדלען, ווייל דאס איז ביי איהם אן איינגעוואָרצעלטע נאטור און ער קען ניט געהן געגען זיין נאטירליכע נייגונג. פון דעסטוועגען, כאטש דער פאטער איז געצוואונגען פון דער טבע צו טהאן גוטעס מיט זיינע קינדער און ער איז ניט מעהר ווי א שליח אין דער זאך, דאך האט די תורה אנגעזאגט, אז א קינד דארף דעם פאטער אפגעבען כבוד און מורא האבען פאר איהם, אזוי ווי אין פסוק שטעהט: "כבד את אביך ואת אמך" — דו זאלסט עהרען דיין פאטער און מוטער, און "איש אמו ואביו תיראו" — יעדער זאל פאר זיין מוטער און פאטער מורא האבען.

די גוטעס וואס א הארר, א ווירטה טהוט מיט זיינע דיענער, איז בעוואוסט, אז ער איז דערמיט אויסען זיין אייגענע טובה. ווען ער בעהאנדעלט דעם דיענער גוט, איז איהם דער דיענער מעהר געטריי און בריינגט איהם גרעסערע פראפיטען. פון דעסטוועגען, כאטש דער ווירטה מיינט גאר ניט דעם דיענער'ס אדער דעם ארבייטער'ס טובה, איז איהם דער לעצטער מחויב אפצוגעבען כבוד, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "בן יכבד אב ועבד אדוניו" — א זוהן זאל עהרען זיין פאטער און א דיענער — זיין ווירטה.

ווען א רייכער טהוט גוטעס מיט אן ארימאן, ווען ער גיט צדקה און העלפט א נויטבעדערפטיגען, איז אויך ניט זיין כונה דעם ארימאן'ס טובה. ער מיינט גאר צו קריגען דערפאר שכר אויף יענער וועלט. דאס איז ביי איהם א מין געשעפט. פאר די ביסעל צדקה וואס ער גיט, האפט ער צו קויפען זיך עולם הבא. ער איז אויסען די מצוה און די תענוגים וואס ער וועט דערפאר האבען אויף יענער וועלט. פון דעסטוועגען, כאטש יענער האט גאר אין זינען זיינע אייגענע פראפיטען וואס ער וועט האבען נאך זיין טויט, דאך איז דער יעניגער וואס קריגט פון איהם די טובה מחויב צו דאנקען איהם און בענשען איהם, אזוי ווי איוב האט געזאגט: "ברכת אובד עלי תבא" — די ברכה פון דעם אומגליקליכען וואס איך האב געהאלפען זאל מיר געשעהן, און נאך עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

עס זיינען ווידער דא פעלע וואס מענשען טהוען איינע די אנדערע טובות צוליעב כבוד אדער זייער כונה איז אז אימיצער זאל זיי דערפאר אפטהאן טובות, ווען זיי וועלען זיך אין דעם נויטיגען. אין אזא פאל זיינען זיי אזוי ווי לייטע וואס בעהאלטען ביי אימיצען געלד עס זאל ליגען גרייט פאר א שלעכטע צייט. פון דעסטוועגען, כאטש זיי זיינען אויסען זייער אייגענע טובה, דאך פערדיענען זיי לויב-געזאנג און דאנקבארקייט, ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו" — דעם מענשען'ס געשאנק, ווען א מענש גיט צדקה, ווען ער העלפט נויטבעדירפטיגע, מאכט עס איהם גרויס און בריינגט איהם אין געזעלשאפט פון גרויסע לייט. דאס הייסט: מען טהיילט איהם צו כבוד.

שטארקע העלפען הילפלאזע אויך ניט ווייל זיי זיינען אויסען יענעם'ס טובה. זיי טהוען דאס, ווייל זיי קענען ניט צוזעהן יענעם'ס צער און עס פערשאפט זיי עגמת נפש. דאס זעלבע איז זעהר אפט אויך מיט צדקה-געבער און מיט אנדערע

ארט גוטעס וואָס מענשען טהוען איינע מיט די אנדערע. זיי שטיצען אָדער העלפען זייערע מיטמענשען, ווייל זייערע הערצער טהוען זיי וועה, ווייל זייערע נערוועז זיינען ערשיטערט פון יענעמ'ס צרות, פון יענעמ'ס ליידען. דער געפיהל פון רחמנות פּלאָגט זיי און זיי ווילען מיט זייער טרחה אָדער געלד זיך אליין לייכטער מאכען. דאָך פערדיענען זיי אלץ א דאנק פון די געשטיצטע און געהאָלפענע.

פאָלגליך: איז גאָר ניטאָ קיין מענשליכע טובה וואָס די כונה זאָל זיין לשם טובה, ווייל אלע בעלי טובה האָבען גאָר דערביי אנדערע אבזיכטען. זיי מיינען גאָר שכר אויף יענער וועלט, כבוד אָדער געלד פּראָפיטען אויף דער וועלט, אָדער זיי זיינען געצוואונגען פון דער נאטור צו טהאָן די גוטעס וואָס זיי טהוען. און די טובות וואָס מענשען טהוען מיט מענשען זיינען ניט קיין שטענדיגע און ניט קיין דויערהאפטע, דאָך דארף מען זיי דערפאר דאנקען און לויבען, טאָ ווי דארף מען שוין דאנקען און לויבען דעם בעשעפער, וואָס טהוט מיט אונז שטענדיג גוטעס, אָהן שום זייטיגע אבזיכטען און אָהן אירגענד וועלכע אורזאך וואָס זאָל איהם צווינגען דערצו ?

און מען דארף אין זינען האָבען נאָך א זאך: אלע טובות וואָס מענשען געניסען פון מענשען זיינען נור צופעליגע. אלע מענשען זיינען קערפּערליך גלייך. אלע מענשען האָבען איינעם און דעם זעלבען אויסזעהן, איינע און דיזעלבע גליעדער און במעט איינע און דיזעלבע נאטור־אייגענשאפטען. עס איז מעהר ניט, מאנכע מענשען האָבען צייטליכע צוגעגעבענע זאכען וואָס אנדע־רע האָבען ניט. איינער איז שטארקער און א צווייטער שוואכער; איינער איז רייך און א צווייטער אָרים, פון דעסטוועגען דארף איינער דעם אנדערען דאנקבאר זיין פאר די גוטעס וואָס ער געניסט פון איהם. און איהם אָפּדיענען דערפאר מיט וואָס נור ער קען. טאָ ווי דארפען מיר שוין דאנקען און דיענען דעם בעשעפער פאר די טובות וואָס ער טהוט מיט אונז ?

ווען דער מענש וואָס געניסט טובות פון אַ אנדער מענשען זאָל זיך בעטראכטען אלס דער נידעריגסטער פון די נידעריגע אנטקעגען דעם וואָס טהוט מיט איהם גוטעס, וואָלט ער דעם בעל טובה געדארפט זיין מעהר דאנקבאר. היינט אז מיר ווייסען, אז דער בעשעפער איז דער בעסטער, דער חשוב'סטער און ערהאבענסטער פון אלע עקזיסטירענדע אויף דער וועלט און מיר זיינען ניט מעהר ווי נידעריגע און שוואכע ברואים, דאָך איז ער אונזער וואָהלטהעטער און הערט ניט אויף צו טהאָן גוטעס מיט אונז, איז דער שכל מחיב, אז מיר דארפען ניט אויפהערען צו דאנקען און לויבען איהם און דיענען איהם מיט אלע אונזערע כוחות פאר זיינע גרויסע חסדים, וואָס ער קוקט זיך אום אויף אונז, כאָטש מיר זיינען אנטקעגען איהם גאָרניט.

און פון גאָט'ס גרויסקייט און מאכט איז שוין געזאָגט געוואָרען אין ערשטען שער. און אז מיר מענשען זיינען אזוי גוט ווי גאָרניט געגען איהם, קענען מיר ווייסען ווען מיר בעטראכטען די זאך, אז מיר שטעהען אפילו נידעריגער פון אנדערע ברואים וואָס זיינען ניט בעגאבט מיט דער אייגענשאפט צו קענען רעדען. מיר זיינען איבערצייגט אין דעם דורך דרייערליי פּונקטען: ערשטענס, זיינען דאָ חיות וואָס זיינען פיעל גרעסער און שטארקער פון אונז און קענען איבערטראָגען מעהר שלעכטעס און צער ווי מיר. און וועהרענד אנדערע לעבעדיגע בעשעפעניסען זיינען ניט קיין לאסט אויף זייערע עלטערען צו

האדעווען זיי, קען א מענש ניט אויסוואקסען אהן די גרויסע טרחה פון זיינ פאטער און מוטער אדער אנדערע וואס פארנעהמען זייער פלאץ.

צווייטענס, איז דער מענש אייגענטליך ניט גאר קיין ריינע בריאה. א מענש מוז זיך פון צייט צו צייט וואשען. זאל ער זיך א לענגערע צייט ניט וואשען, ווערט ער ברודיג און קויטיג. ווען א מענש שטארבט, ווערט זיין קערפער גיכער פערדארבען ווי אנדערע טויטע בעשעפעניסען און גיט ארויס אז ערגערן ריח ווי וועלכע עס איז טויטע בריאה.

דריטענס, זעהען מיר וואס עס ווערט פון א מענשען ווען דער כח הדבור, די רעדענס־קראפט ווערט פון איהם אוועקגענומען, אדער ווען עס פאסירט עפעס אין זיין מח און ער געהט אראפ פון זינען. ער איז דאן גרייט צו טויטען זיך דורך כל־ערליי מיתות משונות און קען אפטהאן אזעלכע ווילדע מעשים וואס קיין חיה טהוט ניט. מיר זעהען אויך אז דאס רוב לעבעדיגע בעשעפעניסען ווייסען וואס עס איז פאר זיי גוט און וואס ניט. חיות ווייסען וואס פאר א שפייז עס איז פאר זיי גוט און וואס עס איז שעדליך, א זאך וואס אפילו א סך פערשטענדיגע מענשען ווייסען ניט, און מענשען אהן שכל — אודאי ניט.

פאלגליך, ווען מיר בעטראכטען דעם אומגעהייער גרויסען קאנטראסט פון דעם בעשעפערס מאכט, קענטנים און חכמה און אונזער שוואכקייט און פעהלערהאפטיגקייט אין אלע הינזיכטען, און דאך גיט ער אויף אונז אכטונג און בעזארגט אונז מיט אונזערע בעדערפניסען, פערשטעהען מיר דערפון אויף ווי וויט מיר דארפען איהם אכטען און דיענען און דאנקבאר זיין שטענדיג און מורא האבען פאר איהם, ווייל דאס איז דער צוועק פון דעם מענשענס בעשאפונג, און ער וועט נאך דערפאר האבען עולם הבא.

און אויב עס געפינט זיך א נארר, אן אומוויסענדער, וואס האלט ניט אז א מענש איז מחויב צו דאנקען און לויבען גאט, איז אויב ער וועט גוט בעטראכטען דאס וואס עס איז פריהער געזאגט געווארען, וועט ער מודה זיין אויפ'ן אמת. דער פערשלאפענער וועט זיך דאן אויפכאפען און דער נארר וועט קלוג ווערען און דער קלוגער וועט נאך קליגער ווערען, ווייל ער וועט דורכדעם מעהר איבערצייגט זיין אין די פליכטען פון מענש צו גאט דורך די ראיות און בעווייזע וואס זיינען פריהער בעוויזען געווארען.

איצט אז עס איז שוין פאר אונז קלאהר, אז מיר זיינען מחויב צו דיענען דעם בעשעפער פאר די שטענדיגע טובות וואס ער טהוט מיט אונז, האבען מיר נאך ארומצורעדען איינינע ענינים און דאן וועלען מיר ווייסען ווי אזוי און מיט וואס צו דיענען דעם בעשעפער און אפדאנקען איהם פאר זיינע גרויסע חסדים וואס ער טהוט מיט אונז.

פרק ב׳

אייגענטליך שטעלט זיך א פראגע: וויבאלד אז דער שכל איז מחיב אז מיר דארפען דיענען גאט און מיר זיינען איבערצייגט אין דעם, טא צו וואס דארף מען גאר דעם מענשען בעוועגען צו גאטעס דיענסט? צו וואס דארף מען איהם זאגען: דיען דעם בעשעפער, אין דער צייט ווען ער פערשטעהט מיט'ן אייגענעם שכל אז ער דארף אזוי טהאן? איז דער תירוץ: אז פון דער צייט

וואָס דער מענש הויבט אָן געניסען פון גאָט'ס חסדים ביז ער בעגרייפט עס מיט'ן שכל געדויערט א לאנגע צייט. ווארום געניסען געניסט ער די טובות באלד פון דער צייט ווען ער ווערט בעשאפען און שכל קריגט ער ערשט מיט יאהרען שפּעטער. דאריבער דאַרף מען איהם לערנען און אויפקלעהרען, אז ער האָט געוויסע פליכטען צו זיין שטענדיגען וואהלטהעטער, כדי ער זאָל ניט פערווילדעט ווערען איידער ער וועט קומען צום ריכטיגען פערשטאנד.

אָבער אייגענטליך איז דער שכל אליין וויניג צו בעוועגען א מענשען צו גאָטעס דיענסט. עס זיינען דאָ דרייערליי אורזאכען וואָס שוואכען אָפּ דעם מענשענ'ס שכל און פערטעמפּען איהם. דאריבער זיינען מיר אויך מחויב צו לערנען ווי אזוי צו דיענען גאָט פון דער תורה, פון די גוטע לעהרען וואָס דער אויבערשטער האָט אונז געגעבען דורך זיין נביא משה.

דאָס זיינען די דריי אורזאכען וואָס שוואכען אָפּ דעם מענשענס ריכטיגען פערשטאנד:

ערשטענס, איז דער מענש בעשאפען פון פערשיעדענע זאכען, פון פער־שיעדענע מאטעריאלען און עלעמענטען, וואָס זיינען קאָנטראסטען איינע פון די אנדערע. די נשמה פון מענשען און זיין קערפּער זיינען דער היפוך איינע פון די אנדערע. און דער בעשעפער האָט אין דעם מענשען איינגעפלאנצט זיטען און כחות חשק צו האָבען צו געוויסע זאכען, וועלכע האלטען איהם אויף דער וועלט און גיבען איהם לוסט צו לעבען. און כאָטש אפילו מענשען זעהען ווי זייערע מיטמענשען שטארבען און ווערען כלה, ווערט דאָך דער לעבען ביי זיי ניט נמאס צוליעב זייער לוסט צו די קערפּערליכע הנאות און תענוגים. די נאטירליכע נייגונג צו לעבען און געניסען איז אריינגעגעבען געוואָרען אין אלע בעשעפּעניסען. אין דער נשמה פון מענשען איז איינגעפלאנצט נאָך א מין כח אָדער נייגונג, וואָס איז דער היפוך פון די ערשטע. ווען דער מענש בענוצט זיך מיט די לעצטע, פערליערט ער דעם חשק צו קערפּערליכע תענוגים און די נשמה וויל זיך גאָר אָפּשיידען פון קערפּער און קומען צוריק צו איהר שורש. אין די הימעלשע ספערען, פון וואנען זי קומט. אָט דיזער כח אָדער נייגונג איז די אמת'ע פאָלשטענדיגע חכמה.

אָבער ווייל די קערפּערליכע הנאות קומען צום מענשען פון זיין קינדהייט אָן; ווייל דער חשק צו געניסען פון לעבען קומט פריהער פאר'ן שכל, ווערט דער מענש דערצו צוגעוואָהנט און עס ווערט איינגעווארצעלט אין זיין הארצען אזוי שטארק, אז דאָס בעזיעגט דעם שכל וואָס קומט שפּעטער און ער פער־נאכלעסיגט די נייגונג פון זיין נשמה און גיט זיך אָפּ מיט די זאכען צו וועלכע זיין קערפּער גלוסט. דאריבער דאַרף דער מענש אָנקומען צו זאכען וואָס בעשטרייטען זיינע קערפּערליכע, טהיערישע מדות און ברייגנען איהם צום שכל. און דאָס זיינען די לעהרען פון דער תורה, איז וועלכע גאָט לערנט די מענשען ווי אזוי צו דיענען איהם.

צווייטענס: דער שכל איז א גייסטיגע זאך, גענומען פון א הויכע גייסטיגע וועלט און איז פרעמד אין דער וועלט פון קערפּערליכע גראָבע זאכען. די תאוה ווידער, דער חשק וואָס דער מענש בעזיצט צו וועלטליכע הנאות אָדער גענוסען, קומט פון פערשיעדענע עלעמענטען, פון קערפּער וואָס איז געבויט פון די הויפּט יסודות: פייער, וואסער, ערד און לופט. דיזע העלפען ארויס איינע די אנדערע

און פערשטארקען די מענשליכע תאוות צו קערפערליכע הנאות. דער שכל אבער, וואס איז א דעליקאטנע זאך און איז, ווי געזאגט, פרעמד אין דער וועלט פון ממשות'דיגע קערפערס, ווערט אפגעשוואכט ניט האבענדיג ווער עס זאל איהם העלפען אדער אונטערהאלטען. דאריבער מוז דער שכל האבען אזעלכעס וואס זאל פון איהם אוועקשטויסען די כחות פון תאוה, פון לוסט צו קערפערליכע תענוגים, און דיזע הילף קריגט דער שכל דורך דער תורה, וועלכע לערנט אונז גוטע מדות און צו דערווייטערען זיך פון שלעכטעס.

דאריבער האט די תורה אנגעזאגט א סך זאכען וואס זיינען געגען געוויסע תאוות. אין דער תורה און אין די אנדערע הייליגע שריפטען ווערט געזאגט וועגען פאסטען, תפלה טהאן, צדקה געבען און אנדערע מדות, וואס זיינען דער קאנטראסט פון תאוות וואס דער מענש האט, כדי אויפצולעבען דעם שכל און פערשטארקען איהם. אזוי ווי דוד המלך זאגט: "נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי" — גאטעס רייד איז פאר מיר א ליכט און א בעלייכטונג צו מיין וועג, אין וועלכע איך דארף געהן. דאס הייסט: די תורה בעלייכט מיין שכל ער זאל מיך פיהרען אין ריכטיגען וועג. עס זיינען דא נאך עהנליכע פסוקים וואס דריקען אויס דעם זעלבען געדאנק.

דריטענס: די תאוה, דער חשק צו קערפערליכע גענוסען, איז א זאך וואס דער מענש געברויכט שטענדיג. דער מענש מוז אפט עסען און טרינקען, וואס דאס ברייננגט הנאה צום קערפער. ער שלאפט און געניסט אלע מאל אנדערע הנאות. די תאוות ארבייטען ביי איהם אהן אויפהער, וועהרענד דעם שכל בענוצט ער זעלטען. דער שכל איז דער געגענזאץ פון די תאות און זיין אויפגאבע איז בלויז צו דערווייטערען, צו פערטרייבען די תאוות און ער ווערט פאר דיזען צוועק וועניג אנגעווענדעט. און עס איז בעוואוסט, אז די אברים, וועלכע מען געברויכט שטענדיג לויט זייער נאטור, ווערט זייער צושטאנד פערבעסערט און זיי ווערען פון צייט צו צייט שטארקער. ווען אבער א מענש זאל גאר ניט טהאן מיט זיינע הענד, וואלטען זיי אפגעשוואכט געווארען. ווען א מענש זאל פאר א לאנגע צייט ניט געברויכען זיינע אויגען און זיי האלטען געשלאסען, וואלטען זיי זייער זעהע-קראפט פערלארען, און אזוי אלעס. דארי-בער איז זעלבסטפערשטענדליך, אז די תאוה, דער לעבענס-לוסט איז שטארקער פון דעם שכל, מחמת דאס ערשטע בענוצט מען א סך און דאס צווייטע זעהר וויינציג. צוליעב דעם מוז דער שכל האבען א העלפער כדי ער זאל האבען בכח גובר צו זיין די תאוות, און דאס איז די תורה, די געטליכע לעהרע, וואס ווען דעם שכל נעהמט איהר צו הילף, ווערט ער ריינער און מעכטיגער און ער קען דאן פערטרייבען די צופיעל קערפערליכע נייגונגען. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „תורת ה' תמימה משיבת נפש", און אזוי ווייטער די נאכפאלגענדע פסוקים.

פאלגליך, ווייסען מיר פון דעם וואס איז פריהער געזאגט געווארען, אז די ערוועקונג אדער בעוועגונג צו גאט'ס דיענסט דארף קומען דורך דער תורה וואס ענטהאלט מצוות, וועלכע מען פערשטעהט מיט'ן שכל און אויך אזעלכע וואס מיר פערשטעהען ניט, אבער מיר מוזען זיי אויספאלגען, וויל אזוי איז געזאגט געווארען אויפ'ן בארג סיני, און דורך זיי, דורך דער תורה און די מצוות, וועט דער מענש קומען צום ריכטיגען שכל, וואס דאס איז דער ריכ-טיגער צוועק פון די בעשאפונג פון מענשען אויף דער וועלט.

פרק ג׳

אָבער אויף וואָס פאַר אַן אַרט און ווייזע דאַרפען מיר דיענען גאָט? אין וועלכע פּרטים דאַרפען מיר דאָס אויסדריקען? איז די הויפּטזאַך, אַז מיר דאַרפען פיהלען צום בעשעפער די אונטערטהעניגקייט, די אונטערוואָרפענקייט, וואָס מען פיהלט צו אַ וואָהלטהעטער, און וועלען אָפּצאָהלען איהם מיט גוטעס פאַר די גוטעס וואָס מיר געניסען פון איהם.

אָבער אונטערטעניגקייטען זיינען דאָ צווייערליי. איינער איז אַמאָל אונ־טערטעניג דעם אַנדערען אויס מורא, אָדער ווייל ער קוקט אויס, ער האָפט צו קריגען פון יענעם אַ טובה אָדער מעהר טובות ווי ער האָט שוין פון איהם געקראָגען. אַזאַ אונטערטעניגקייט הייסט אַ געצוואונגענע. עס איז ווידער דאָ אַן אונטערטעניגקייט וואָס דער אונטערטעניגער בעטראַכט אַלס חוב, אַלס פליכט. ער איז אונטערטעניג צו יענעם, אום אויסצודריקען, אַז יענער שטעהט העכער פון איהם און ער פיהלט אַז יענער האָט ביי איהם פערדיענט אַז ער זאָל איהם שעצען און אַכטען און זיך ערנידריגען געגען איהם. די אונטער־טעניגקייט פון מענש צו גאָט איז אויך אויף דיזעלבע צוויי אופנים. דאָס ערשטע ברייננגט די מורא פאַר שטראָף אָדער די האָפנונג צו קריגען שכר אויף דער וועלט אָדער אויף יענער וועלט. דאָס לערנט אונז די תורה, וואָס דערמאָהנט אין פיעלע פּלעצער, אַז פאַר היטען גאָט׳ס געבאָט וועט מען האָבען גוטעס און אויב פערקעהרט, וועט מען געשטראָפט ווערען. די צווייטע אונטערטעניגקייט האָט ניט צו טהאָן מיט שכר ועונש. אַ מענש קען זיין אונטערטעניג צום באַ־שעפער, ניט האָבענדיג דערביי אין זינען צו קריגען דערפאַר געצאָהלט אָדער אויס מורא פאַר שטראָף, נור ווייל דער שכל דיקטירט איהם אַזוי, אַז ער זאָל זיין אונטערוואָרפען און ערנידריגט געגען זיין וואָהלטהעטער ניט האָפענדיג אויף מעהר טובות און ניט מורא האָבענדיג פאַר וועלכע עס איז שלעכטעס.

און די ביידע סאָרטען אונטערטעניגקייט זיינען גוט און זיי היטען אונז בע־שירמען דעם מענשען פון שלעכטעס. אָבער איינע פון זיי ברייננגט דאָס אַנדערע. ווען אַ מענש איז אונטערטעניג צו גאָט דורך דער לעהרע פון דער תורה, אויס די מורא פאַר שטראָף אָדער די ערוואַרטונג אויף שכר, קומט ער נאָכהער במילא צו דער אַנדערער מדרגה פון אונטערטעניגקייט וואָס איז בלויז אויס דאַנקבאַר־קייט און וואָס דער שכל איז אויף דעם מחייב. און דיזע מדרגה איז אַ העכערע און מעהר אָנגענומען ביים בעשעפער ווי די ערשטע. וואָרום איז די צווייטע מדרגה פון אונטערטעניגקייט בעסער ווי דער ערשטע? וועלען מיר אָנגעבען זיעבענערליי טעמים.

ערשטענס: ווען אַ מענש דיענט גאָט בלויז מצד התורה, ווייל די תורה הייסט אַזוי, קען זיין אַז ער זאָל דאָס טהאָן לשם שמים, פון גאָט׳ס וועגען אָהן שום זייטיגע פּניות, און עס קען ווידער זיין אַז ער זאָל דאָס גאָר טהאָן פון לייטענס וועגען, כדי מענשען זאָלען איהם האַלטען פאַר אַ פיינעם מאַן און איהם אָפּגעבען כבוד. וואָרום די תורה איז דאָך געגרינדעט אויף שכר און עונש, אויף האָפנונג צו גוטעס ווען מען פאָלגט אויס איהרע געבאָטען און אויף מורא פאַר שלעכטעס, ווען מען פאָלגט זיי ניט אויס. ווען אָבער מען דיענט דעם בורא מצד השכל, ווייל מען פערשטעהט גרינדליך אַז מען דאַרף איהם דיענען, דאַן טהוט

שער עבודת האלהים

מען דאס געווים נור לשם שמים אהן שום חניפה און פעלשונג און מען האט דערביי ניט אין זינען געליבטע צו ווערען פון אימיצען אדער קריגען דערפאר געוויסע בעלוינונגען און מען טראכט אויך ניט וועגען שטראף. די כונה פון אזא גאט'ס דיענסט איז נור נאכצוקומען די פפליכטען וואס א בעשאפענער איז פערפפליכטעט צו זיין בעשעפער.

צווייטענס: ווען מען ווערט א עובד ה' דורך דער תורה, ווייל מען האט מורא פאר'ן שטראף אדער מען האפט אויף שכר, איז דאך דאס לכתחילה אזוי ווי א געצוואונגענע זאך. דעריבער קען דער מענש דענקען אז פיעל ער טהוט איז גענוג אדער נאך צופיעל. ווען אבער מען איז אן עובד ה' ווייל מען פערשטעהט מיט'ן שכל אז מען דארף אזוי טהאן, טהוט מען דאס פרייוויליג און אז מען טהוט א זאך מיט'ן אייגענעם רצון, סטארעט מען זיך צו טהאן וואס מעהר און וואס בעסער. דער וואס דיענט דעם בורא על פי שכל וויים און איז איבערצייגט, אז דער בורא טהוט פאר איהם מעהר ווי ער טהוט פאר'ן בורא מיט זיין דיענען איהם. און ער דענקט קיינמאל ניט אז ער דיענט איהם צופיעל. זיין גייסט, זיין נשמה האט דערפון הנאה און ער בעטראכט ניט דאס וואס ער טהוט פאר גאט פאר אן אנגעווארפענע זאך.

דריטענס: דער וואס דיענט גאט בלויז צוליעב דעם ווייל אזוי איז געשריבען אין דער תורה, זעהט מען די גוטע טהאטען וואס ער טהוט מיט זיין קערפער, מיט זיינע גליעדער, אבער די עבודה שבלב, דאס דיענען גאט מיט'ן הארצען, מיט'ן געדאנק, קען זיין, פעהלט איהם. דער אבער וואס דיענט גאט ווייל ער פערשטעהט מיט'ן שכל אז מען דארף איהם דיענען, איז זיין עבודה שבלב, זיין אינערליכע דיענסט, די אונטערטעניגקייט וואס ער פיהלט אין הארצען נאך מעהר ווי די גוטע מעשים וואס מען זעהט איהם טהוענדיג. אזעלכער קומט נאך די חובות הלבבות, די הערצען-פפליכטע, וואס דאס איז דער עיקר אין עבודת הבורא.

פיערטענס: איז די עבודת הבורא, וואס דער מענש לערענט פון דער תורה, מעהר ניט ווי א טיהר אדער א טהויער צו דער ריכטיגער עבודה וואס קומט פון שכל. דאס הייסט: אז מען לערענט די תורה און מען פאלגט אוים איהרע געבאטען אפילו בלויז מיט דער כונה אויסצומיידען שטראף אדער בעלוינט צו ווערען, קען דאס במילא בריינגען צו דער ריכטיגער גאטעם דיענסט על פי שכל. די לעהרען פון דער תורה זיינען אזוי ווי די ארומארבייטונג אין א פעלד וואס מאכט די פערזעעטע קערנער צו וואקסען. דורך דער תורה קען דעם מענשען'ס שכל אויסגעארבייט ווערען, אז ער זאל דיענען גאט ניט אוים מורא פאר שטראף אדער ערווארטונג אויף שכר. אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס" — איהר זאלט ניט זיין ווי דיענער וואס דיענען זייער ווירטה, כדי צו קריגען געצאהלט, "ויהי מורא שמים עליכם" — די מורא פון גאט זאל אויף אייך זיין, ניט די מורא פון שטראף. פאלגליך, איז אלץ די עבודה על פי שכל א העכערע און בעסערע מדרגה.

פינפטענס: האבען די מצוות פון דער תורה א גרעניץ. זיי זיינען בעגרענקט און א געוויסע צאהל — תרי"ג מצוות, זעקס הונדערט מיט דרייצעהן מצוות. אבער די מצוות וואס דער שכל קען טהאן האבען גאר קיין שיעור ניט. וויבאלד אז דער מענש פערשטעהט מיט'ן שכל אז ער דארף דיענען דעם בעשע־

פער, וועט ער טאג טעגליך אלץ מעהר פערשטעהן און אלץ מעהר אנערקענען די חסדים וואס דער בעשעפער טהוט מיט איהם און ער וועט אלץ מעהר און מעהר זיין אונטערטעניג און זיך ערניעדעריגען פאר איהם. דעריבער זאגט דוד המלך ע"ה אין תהלים: "לכל תכלה ראיתי קץ, רחבה מצותך מאד" — צו אלע זאכען האב איך געזעהן א סוף, א גרעניץ, אבער דיינע געבאָט זיינען זעהר ברייט. דאָס הייסט, אז עס איז גאָר קיין שיעור ניטאָ צו די שולדען וואס מיר זיינען דעם בעשעפער שולדיג פאר די טובות וואס ער טהוט מיט אונז.

זעקסטענס: די עבודה וואס מען לערענט פון דער תורה ליגט אין דעם רצון און כח פון מענשען. ווען דער מענש וויל נור האט ער ביכולת נאכצוקומען די פאָרשריפטען פון דער תורה. די צווייטע מדרגה אבער, דיענען גאט על פי שכל, דערצו מוז מען זיך שוין שטארק אנשטרענגען און אָנקומען צו גאט'ס הילף, ווייל עס איז זעהר שווער צו קומען דערצו. דעריבער בעט דוד המלך אין "אשרי תמימי דרך", אז גאט זאל איהם קומען צו הילף און ער זאל איהם קענען דיענען ווי געהעריג איז.

זיבענטענס: ווען א מענש דיענט דעם בורא בלויז ווייל אזוי האט ער געלערענט אין דער תורה, איז ער מיט זיך אליין ניט זיכער, אז ער זאל ווען עס איז ניט אראפ פון גלייכען וועג. די תאוה וואס א מענש בעזיצט, דער לעבען-לוסט וואס איז אין מענשען איינגעווארצעלט פון זיין קינדהייט אָן, קען גובר זיין און קען איהם ברייננגען צו זינד. מיט דער עבודה אבער וואס קומט פון שכל איז דער מענש זיכער אז ער וועט דערביי פערבלייבען. ווארום דער שכל איז ניט קיין קערפערליכער געגענשטאנד און האט ניט קיין נייגונג צו קערפערליכע גענוסען. דער שכל קען שטענדיג גובר זיין די קערפערליכע תאוות און דעריבער שטעהט דאס דיענען דעם בעשעפער על פי שכל העכער ווי דיענען איהם דורך די פאָרשריפטען פון דער תורה.

אבער פון דעסטוועגען מוז מען אָנקומען צו דער תורה, כדי צו קומען צו דער ריכטיגער מדרגה פון עבודת הבורא, ווי עס וועט ווייטער ערקלערט ווערען.

פרק ד'

צוליעב זיעבען אורזאכען מוז מען אָנקומען צו דער תורה, אום צו קומען צו עבודת ה'

ערשטענס, איז בעוואוסט אז דער מענש בעשטעהט פון א גוף און א נשמה און ער האָט צווייערליי נייגונגען. איינע ברייננגט איהם איבערצוגעבען זיך צו פארגעניגענס און זינקען אין טהיערישע תאוות און פערטרייבען פון זיך דעם ריכטיגען ריינעם פערשטאנד. די צווייטע נייגונג זיינע איז פארקעהרט אזעלכע וואָס ברייננגט איהם צו פער'מיאוס'ען די וועלט, אויסצומיידען פארגעניגענס און אפזאָגען זיך פון קערפערליכע ענינים, ווייל ער זעהט איין, אז דיעזע וועלט איז ניט קיין אייביגקייט, אז סוף כל סוף מוז מען זי פערלאָזען, און אפילו די צייט וואָס דער מענש לעבט איז ער אונטערוואָרפען כל-ערליי בייזע בעגעגעניסען. דאריבער איז איהם דער לעבען ניט ניחא און דאָס בעוועגט דעם מענשען מבטל צו מאכען די וועלט און האָבען לוסט צו דערגרייכען דעם הימעלשען שכל אויף יענער וועלט.

אָבער די ביידע עקסטרעמע נייגונגען זיינען ניט גוט. עס טויג ניט נאָכ־צוגעבען אין גאַנצען דעם קערפּער און עס טויג ניט נאָכצוגעבען אין גאַנצען דער נשמה. ווען אַ מענש איז דיזע וועלט אין גאַנצען מבטל ברייינגט עס גרויס שאַדען אין דער וועלט'ס אָרדנונג. אַז מען האַלט פון דער וועלט גאָר ניט און מען שטרעבט נור צו יענער וועלט, ווייל מען גאָר ניט אויפטהאָן, און די וועלט קען קיין קיום ניט האָבען אָהן די אויפטהועכצען פון מענשען. ווען ווידער מען גיט זיך אָפּ אין גאַנצען מיט עולם הזה, ווען מען לאָזט זיך אַריין אין צופיעל קערפּערליכע תענוגים, קען דאָס ברייינגען דערצו, אַז מען זאָל ניט האָבען ניט די וועלט, ניט יענע וועלט. דאַריבער האָט דער אויבערשטער מיט זיינע גרויסע געגאַדען אָנגעצייגט די מענשען אַ מיטעל־וועג, אין וועלכען זיי זאָלען געהן. ער האָט געמאַכט אַ פּשרה צווישען דעם גוף און דער נשמה, אַז זיי זאָלען ביידע ניט זיין צו עקסטרעם, און דאָס זיינען די לעהרען פון דער תורה, וואָס דערוויטערען די מענשען פון צופיעל תאוות אויף דער וועלט, כדי זיי זאָלען אויך האָבען יענע וועלט.

צווייטענס: עס זיינען דאָ מצוות, וואָס דעם מענשענ'ס שכל וואָלט איהם ניט בעוועגט צו טהאָן זיי. למשל: תפלה טהאָן, פאַסטען אָדער געבען צדקה. דער שכל קען גאָר דיקטירען אַז תפלה טהאָן צו גאָט, בעטען ביי איהם רחמים אָדער פאַסטען קען קיין שום ווירקונג ניט האָבען. וואָרום וויסענדיג אַז אין דעם בעשעפער קומט קיינמאָל ניט פאָר קיין ענדערונג, איז דאָך ניט שייך צו זאָגען, אַז די תפלה אָדער דער תענית זאָל אין איהם מאַכען וועלכען עס איז שינוי. נאָכ'ן שכל קען אויסקומען, אַז ווער עס איז ווערטה גוטעס, קריגט עס און ווער עס האָט דאָס ניט פערדיענט, קען איהם קיין בעטען און פאַסטען ניט העלפען. וועגען צדקה און אַנדערע וואָהלטהאַטען, קען אַמאָל על פי שכל אויס־ווייזען, אַז מען דאַרף דאָס ניט טהאָן. וואָרום אויב איינער איז לויט זיינע מעשים ווערטה צו האָבען אַלעס וואָס ער דאַרף, וועט איהם גאָט אַליין געבען, און אַז ער גיט עס איהם ניט, מסתמא דאַרף מען ניט. און ווען אפילו דער שכל זאָל דיקטירען אַז מען דאַרף יאָ תפלה טהאָן, פאַסטען און געבען צדקה און טהאָן מענשען טובות, וואָלט מען אָבער ניט געוואוסט ווען צו טהאָן די אַלע זאַ־כען, וויפיעל צו טהאָן דאָס און אויף וואָס פאַר אַן אופן. מען וואָלט אויך קיין אידעע געהאַט וועגען די שטראָף פאַר ניט מקיים זיין די דאָזיגע מצוות. דאַריבער איז געזאָגט און אָנגעדייטעט געוואָרען אין דער תורה און אין די הייליגע שריפ־טען פון די נביאים וועגען תפלה און פאַסטען אויף וואָס פאַר אַן אופן דאָס זאָל געטהאָן ווערען, און אויך ענינים פון וואָהלטהאַט ווי דאָס זאָל דורכגעפיהרט ווע־רען און וועגען שכר און עונש פאַר מקיים זיין אָדער ניט מקיים זיין די דאָזיגע מצוות. פאָלגליך, קען מען ניט קומען צו דער מדרגה פון ערפילען דעם רצון פון בעשעפער סיידען דורך ביידע זאַכען, דורכ'ן שכל און דורך דער תורה.

דריטענס: קען דער שכל אַליין ניט בעוועגען אַלע מענשען צו גאָטעס דיענסט, ווייל שכל, אמת'ער שכל, איז אַ זאַך וואָס ניט אַלע בעזיצען. און אפילו צווישען די פערשטענדיגע מענשען זיינען אויך דאָ קליגערע און נאָך קליגערע און זיי קענען זיך אין דיזען פּרט ניט אויסגלייכען. די לעהרען אָבער פון דער תורה לערנען אַלעמען גלייך, דעם געלערנטען און דעם פּראָסטאַק, כאָטש אפילו דער ערשטער פערשטעהט זיי מעהר און דער צווייטער — ווייניגער. די תורה איז ניט געגעבען געוואָרען פאַר געוויסע קלאַסען אַזוי און פאַר געוויסע אַנ־

דערש, נור פאר אלע קלאסען מענשען גלייך. דאס וואס איינער איז מעהר מקיים די תורה און א צווייטער ווייניגער, איז ווייל דער ערשטער פערשטעהט זי בעסער פון דעם צווייטען. ווען אבער עס וואלטען ניט געגעבען געווארען די לעהרען פון דער תורה, וואלטען אפילו א טהייל פערשטענדיגע מענשען ניט געוואוסט די פליכטען פון עבודת הבורא. ווייניגסטענס וואלטען זיי בלויז א טהייל געוואוסט, אבער ניט אין גאנצען.

פיערטענס: איז דאך א זיכערע זאך אז מענשען זיינען פערפליכטעט צו דיענען איינעם און זיין אונטערטהעניג אונטער איהם לויט די טובות וואס זיי געניסען פון יענעם. א גרעסערען בעל טובה דארף מען מעהר דיענען ווי א קלענערען. און אזוי ווי אין יעדען דור קומען פאר פערשידענע ענדערונגען אויף דער וועלט און עס פאסירען זאכען, פון וועלכע איין פאלק געניסט מעהר פון אן אנדערען, איין לאנד, צום ביישפיעל, האט א הונגער און די צווייטע א גרויס געוועטעניס, אדער אין איין לאנד איז חלילה א מגפה און אין דער צווייטער ניט, איז דאך דער שכל מחייב, אז די וואס געניסען מעהר גוטעס, דארפען מעהר דיענען דעם בורא וואס האט זיי געבראכט די גוטעס. אבער דאס איז אלץ גערעדט, ווען דאס פאלק ווייסט אז עס האט געגאסען מעהר טובות ווי אנדערע פעלקער. ווען דאס פאלק ווייס דאס אבער ניט, וועט דער שכל אליין דאס ניט ברייגגען דערצו אז עס זאל האלטען אלס א פליכט צו דיענען דעם בורא מעהר פון אנדערע פעלקער. און פון וואנען ווייסען מיר אידען, אז דער בעשעפער האט מיט אונז געטהאן מעהר טובות ווי מיט אנדערע? פון דער תורה, וועלכע דערצעהלט אונז פון יציאת מצרים און די אנדערע גרויסע נסים און חסדים וואס ער האט מיט אונז געטהאן. דערפון ווייסען מיר אז מיר דארפען דיענען גאט מעהר ווי אנדערע. און כאטש מיט אונזער דיענען איהם צאהלען מיר איהם אפ א חוב וואס מיר זיינען איהם שולדיג און עס קומט אונז דערפאר ניט קיין דאנק, דאך ווערט נאך אונז פערשפראכען גוטע בעלוינונגען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. און דאס אלעס ווייסען מיר פון דער תורה, אבער דער שכל אליין וואלט דאס אונז ניט געלערנט.

דער פינפטער טעם ווארום מיר מוזען האבען די תורה איז: ווייל די תורה, ווי עס איז שוין פריהער געזאגט געווארען, מוז דיענען אלס א פאדער־זאך צום שכל. דער מענש, ווען ער איז יונג, מוז מען איהם לערנען און פירהען אין גוטען וועג ביז זיין שכל ווערט שטארק און פאלקאם. און אפילו עלטערע מענשען זיינען אויך דא וואס זייער שכל איז ניט רייף גענוג און איז צו שוואך גובר צו זיין די קערפערליכע תאוות, און פאר דיזע מוז מען האבען א מיטעל־וועג, וואס זאל זיי ברייגגען צו גאט'ס דיענסט אהן שארפען פערשטאנד. דאריבער זיינען די לעהרען פון דער תורה געגרינדעט געווארען אויף די פרינציפען פון שכר ועונש, האפען צו קריגען גוטעס פאר טהאן גוטעס און מורא האבען פאר שטראף פאר טהאן שלעכטעס. און אפילו דער וואס טהוט גוטעס מיט דער כונה צו קריגען דערפאר שכר און מיידט אוים שלעכטעס אוים מורא פאר שטראף, שטעהט ער אויך אויף דער שטופע פון עכט פרומע און איז בערעכטיגט צו בעלוינונג אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. און דער וואס שטייגט ארויף פון דיזען סארט עבודת הבורא צו עבודת הבורא וואס קומט פון שכל, פון אויפקלעהרונג, קען דערגרייכען די שטופע פון די נביאים און גאר גרויסע צדיקים און זיין בעלוינונג אויף דער וועלט איז די שמחה און די הנאה פון דעם גופא וואס ער דיענט דעם רבונו

של עולם, און אויף יענער וועלט וועט ער האבן אזעלכע גייסטיגע פארגעניגענס וואס מען קען גאר ניט אפמעלדען און פארשטעלען זיך אפילו אין פאנטאזיע. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — ווי גרויס זיינען דיינע גוטע זאכען וואס דו האסט בעהאלטען פאר דיינע פערעהרער. און נאך אזעלכע עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין תנ"ך.

דער זעקסטער טעם איז: ווייל עבודת הבורא איז כולל זאכען, וועלכע זיינען אונערקלעהרבאר פאר'ן שכל, דהיינו שעטנז און דאס גלייכען, און ווידער אזעלכע וואס דער שכל איז מחייב אז אזוי דארף מען טהאן אדער אזוי דארף מען ניט טהאן. און אזוי ווי בעת די אידען זיינען ארויסגענומען געווארען פון מצרים זיינען זיי געווען שוואכזיניג, איינגעטהאן אין טהיערישע תאוות אזוי, אז זייער שכל איז געווען טעמפ צו פערשטעהען אפילו די געבאטען וואס דארפען פער־שטאנען ווערען מיט'ן שכל, דאריבער האט זיי גאט געגעבען די תורה און ניט געמאכט קיין אונטערשיעד צווישען פערשטענדליכע געבאטען און אונפער־שטענדליכע. ער האט געגעבען אלע מצוות צוזאמען, אי די וואס מען קען פערשטעהען מיט'ן שכל, אי די וואס מען קען ניט פערשטעהן, כדי מען זאל זיי אלע אויספאלגען, אויב ניט מצד השכל, איז צוליעב דעם ווייל גאט האט אזוי געהייסען, און אויף דיזען אופן וועלען אלע זיין גלייך, אי די וואס וועלען בעגריי־פען די מצוות מיט זייער פערשטאנד, אי די נאראנים און אונוויסענדע, וואס פערשטעהען דאס ניט. ווען אבער די תורה וואלט ניט געגעבען געווארען, וואלט מען אפילו אין בעסטען פאל נור געוואוסט פון די מצוות וואס זיינען פערשטענד־ליך און אפשר דאס אויך ניט, ווייל, ווי געזאגט, זיינען די מענשען דאמאלס גע־ווען צופיעל געזונקען אין טהיערישע תאוות און זיי האבען אפילו שכל'דיגע געבאטען אויך ניט פערשטאנען.

דער זיעבענטער טעם ווארום מען דארף די תורה זי זאל בעווייזען צו גאטעס־דיענסט, איז דיזער:

די תורה איז געגעבען געווארען דורך א פערמיטלער, דורך משה רבנו, וועלכער האט געצייגט אותות ומופתים, וואונדערטהאטען, וואס מענשען האבען געזעהען און געפיהלט מיט זייערע קערפערליכע חושים. אלע, אפילו ניט די בעלי שכל, האבען עס בעגריפען און קיינער האט עס ניט געקענט אפלייקענען. דערפון האבען אפילו די גאר אומוויסענדע געדרונגען אז אלעס וואס משה האט געזאגט אין גאט'ס נאמען איז אמת, און מען דארף אלעס אויספאלגען, צי מען פארשטעהט די געבאטען, צי מען פארשטעהט זיי ניט. די אותות ומופתים זיינען דאך געווען איבערצייגענד, האבען זיי שוין גדיענט אלס איבערצייגונג, אז מען דארף משה'ן פאלגען אלעס וואס ער זאגט.

ווארום דאס איז דאך א פשוט'ע זאך. דער וואס בעגרייפט נאך די טובות וואס אימיצער האט מיט איהם געטהאן, גלויבט ער אז ער איז פערפליכטעט צו דיענען יענעם לויט זיין בעגריף. ער מעג אפילו זיין דער גרעסטער פראסטאק, דער גרעסטער שוטה, קוים אבער פיהלט ער אז ער האט פון יעמאנדען עפעס גענאסען, גלויבט ער, אז ער דארף יענעם אויף וועלכען עס איז אופן אפדיענען. און אז איינער ווייס און איז איבערצייגט, אז דער בורא האט מיט זיין פאלק געטהאן מעהר טובות ווי מיט אנדערע פעלקער, גלויבט ער, אז ער דארף איהם דיענען מעהר ווי אנדערע און אויספאלגען אפילו אזעלכע געבאטען וואס ער בעגרייפט ניט מיט'ן שכל.

אזוי איז אויך ווען איינער איז איבערצייגט אז א געוויסער טהייל אדער א געוויסער קלאס, צו וועלכען ער בעלאנגט טאקי פון זעלבען פאלק, האט מעהר פריווילעגיען פון גאט'ס געגאדען ווי די אנדערע טהיילען אדער קלאסען פון זיין פאלק, גלויבט ער, אז ער דארף מקיים זיין די עקסטרא מצוות וואס זיינען געגעבען געווארען נור פאר די צו וועלכע ער בעלאנגט. די כהנים און לויים, למשל, האבען געהאט געוויסע פריווילעגיען וואס אנדערע האבען ניט געהאט. דאריבער זיינען פאר די כהנים און לויים געגעבען געווארען עקסטרא מצוות, וואס זיינען ניט געגעבען געווארען צו די אנדערע שבטים, און זיי האבען געפיהלט די פליכט אויסצופאלגען זיי. דאס זיינען אלעס רעזולטאטען דערפון וואס גאט האט געגעבען די תורה דורך משה רבנו, וועלכער האט געצייגט וואונדערליכע זאכען, וואס מען האט געזעהן און געפיהלט, און דאריבער האט מען איהם שוין געגלויבט אין אלעס וואס ער האט געזאגט אין גאט'ס נאמען.

פון דעם איז צו לערנען אז יעדער מענש, וועמען גאט גיט גוטעס מעהר פון אנדערע, דארף איהם דיענען און דאנקען פיעל ער קען און פיעל ער בעגרייפט אויסער די אלגעמיינע דיענסט וואס אלע זיינען מחויב צו דיענען איהם. דערפאר וועט איהם דער בעשעפער געבען מעהר גוטעס לעולם הבא. א מענש דארף ניט און טאר ניט זיין אזוי ווי די וואס דער נביא הושע האט אויף זיי געזאגט פון גאט'ס וועגען: "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל" — איך האב זיי געגעבען א סך זילבער און גאלד און זיי האבען דאס פערברויכט אויף עבודה זרה, אויף געצענדיענסט.

און דער וואס דאנקט ניט גאט פאר זיינע פערזענליכע טובות; דער וואס לייגט ניט צו בעזונדערע גאטעס דיענסט פאר די חסדים וואס ער האט גענאסען מעהר פון אנדערע, וועט עס איהם בריינגען דערצו, אז ער וועט אין גאנצען אויפגעבען די עבודת הבורא. ער וועט אפילו ניט אפהיטען די אלגעמיינע פליכטען צום רבונו של עולם און וועט פערלאזען די גאנצע תורה און איהרע גוטע לעהרען. און וויבאלד ער וועט פון זיך אראפווארפען דעם יאך פון דער תורה, וועט ער שוין ניט אפהיטען אפילו די פליכטען וואס זיין אייגענער שכל דיקטירט איהם אז מען דארף זיי אפהיטען. אין אזא פאל געהט דער מענש גאר אין גאנצען ארויס פון כלל מענש און איז נאך ערגער פון א בהמה. ווארום א בהמה האט אויך עפעס א געפיהל פון אנערקענונג, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו" — דער אקס קען זיין ווירטה וואס האט איהם געקויפט און דער עזעל — זיין אייגענטהימער'ס קארעטע אין וועלכע ער גיט איהם עסען. און דער סוף פון אזא אונדאנקבארען קען זיין זעהר שלעכט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: „ואויבי ה' כיקר כרים" — גאט'ס פיינד זיינען אזוי ווי אקסען וואס מען שטאפט, מען גיט גוט עסען און זיי ווערען פעט צו דער שחיטה.

פרק ה.

מיר דארפען ערקלערען דייטליכער ווי אזוי די תורה בריינגט דעם מענשען צו גאטעס דיענסט. מיר דארפען די תורה צוגליעדערען אויף חלקים און בעטראכטען וואס מענשען קענען געניסען, ווען זיי גלויבען אין דער תורה און זיינען איהר מקיים.

שער עֲבודת האלהים

די תורה איז א געטליכע זאך, געגעבען פון גאָט דורך איינעם פון די מענ־שען, וואָס איז איהם געפעלען געוואָרען פאר זיין דיענען איהם—דורך משה רבנו, מיט דעם צוועק אז מענשען זאָלען דורכדעם בעלוינט ווערען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. דאָס געבען די תורה איז פון גאָט געווען א חסד, א טובה פאר די מענשעהייט.

די תורה צוטהיילט די מענשליכע טהאטען אין דריי חלקים: צוויי, אזהרה און מותר — זאכען וואָס זיינען געבאָטען מען זאָל זיי טהאָן, זאכען וואָס זיינען פערזאָגט אז מען זאָל זיי ניט טהאָן און זאכען וואָס מען מעג טהאָן, אויב מען וויל, אָבער קיין חוב, קיין געבאָט זיינען זיי ניט. די ערשטע, די זאכען וואָס די תורה הייסט אז מען זאָל דוקא טהאָן, זיינען צוטהיילט אויף צוויי טהיילען: הערצליכע מצוות און טהאטליכע מצוות. הערצליכע, מיינען די דאָזיגע פער־זאָגען וואָס מען איז זיי מקיים נור מיט'ן הארצען, מיט דעם געדאנקען, ווי גלויבען אין גאָט'ס איינהייט, האָבען בטחון אין איהם, זיין איבערגעגעבען צו איהם, אננעהמען זיינע משפטים פאר גוטע, גלויבען אין די נביאים, פערשטעהן און בעגרייפען די טובות וואָס דער בורא טהוט מיט אונז מענשען און נאך פיעלע אזעלכע. טהאטליכע מצוות זיינען די, צו וועלכע די גליעדער און דאָס הארץ דארפען זיין פעראייניגט. צום ביישפיעל: רעדען דאָס זעלבע וואָס דאָס הארץ דענקט, לערנען, תפלה טהאָן, פאסטען, צדקה געבען, סוכה, לולב, ציצית און דאָס גלייכען, וואָס דער מענש דארף טהאָן מיט זיינע אברים, און זיין הארץ, זיין מחשבה מוז אויך זיין דערביי.

די אזהרות, פערזאָגען, וואָס מען זאָל ניט טהאָן, זיינען אויך צוטהיילט אויף צוויי טהיילען: הערצליכע און טהאטליכע, זאכען וואָס מען טאָר ניט האָבען במחשבה, וואָס מען טאָר ניט אין זינען האָבען, און זאכען וואָס מען טאָר ניט טהאָן מיט די גליעדער. די ערשטע זיינען, צום ביישפיעל: דאָס דיענען גאָט און דערביי האָבען זייטיגע כונות. דיענען גאָט מיט פאלשקייט, מיט דער זייטיגער כונה, כדי מענשען זאָלען איהם האלטען פאר א צדיק; האָבען אין זינען צו טהאָן זאכען וואָס מען טאָר ניט טהאָן; האָבען אין זיך גאוה; מבזה זיין מענשען ביי זיך אין הארצען; אפלאכען אין געדאנקען פון נביאים און געטליכע זאכען; ליעב האָבען שלעכטע מענשען; מקנא זיין; פעררדרום האָבען אויפ'ן בעשעפער פאר שלעכטעס וואָס ער בריינגט אויף א מענשען, און פיעלע אזעלכע. די עבודת הבורא דארף זיין ריין פון זייטיגע אבזיכטען. אפילו ווען מען דיענט גאָט מיט דער כונה כדי צו קריגען דערפאר שכר, וואָס נאך אונזער שיטה איז דאָס ניט קיין איסור, מוז מען אָבער דער־ביי אין זינען האָבען און גלויבען אז דעם שכר, אויף דער וועלט אָדער אויף יענער וועלט, וועט גאָט געבען, ניט קיין אנדערער. און דאָס וועט במילא בריינגען צו דיענען דעם בורא על פי השכל.

די אזהרות וואָס מען טאָר ניט טהאָן מיט די אברים, מיט די פיזישע גליעדער, זיינען די פיעלע זאכען וואָס די תורה האָט פערזאָגט אז מען זאָל זיי ניט טהאָן, ווי דיענען עבודה זרה, פאלש שווערען, רכילות רעדען, עסען טרפות, גנב'ענען, גזל'ענען, מאָרדען און דאָס גלייכען.

מותר, די זאכען וואָס מען מעג טהאָן, אָבער עס איז ניט קיין מוז אז מען

זאָל זיי טהאָן, זיינען דאָ דרייערליי: נויטוועגדיגע, איבערפליסיגע און קארגהאפטע.

לאָמיר נעהמען, צום ביישפּיעל, עסען, טרינקען, און קליידונג, דאָס זיינען נויטווענדיגקייטען פאר'ן מענשען. ער מוז דאָס האָבען און אָהן דעם קען ער נים אויסקומען. דאָס זעלבע איז אויך מיט שלאָפען. קיין דירעקטער פערזאָג אז מען זאָל עסען, טרינקען, קליידען זיך און שלאָפען איז ניטאָ; קיין פערבאָט אז מען זאָל דאָס ניט טהאָן איז אויך ניטאָ, דעריבער געהערען די זאכען צום קלאַס פון "מותר".

אָבער צו די זאכען איז קיין שיעור ניטאָ. מען קען אויסקומען מיט עסען אזוי פיעל וויפיעל עס ווערט געפאָדערט אויפצוהאלטען דעם געזונד און מען קען עסען איבערפליסיג, צו פיעל, מעהר פיעל עס איז נויטיג, פיעל מען מוז אומבעדינגט עסען. דאָס זעלבע ווידער קען מען מקצר זיין, קארגען מיט'ן עסען און געברויכען וויניגער שפּייז ווי דער קערפּער פאָדערט אויפצוהאלטען זיין עקזיסטענץ. דאָס זעלבע איז אויך מיט טרינקען, קליידען זיך, שלאָפען און אנדערע זאכען.

די ערשטע מדה פון געניסען נור אזוי פיעל וויפיעל מען מוז, וויפיעל עס איז נויטיג, איז די בעסטע. די איבערפליסיגקייט אין דעם פּרט, דאָס לאָזען זיך צופיעל וואוילגעהן אין עסען, טרינקען, קליידען זיך און דאָס גלייכען, טויג ניט, ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר" — דו זאָלסט ניט זיין צווישען וויין־זויפער און פלייש פרעסער. ריידען איז אויך איינע פון די נויטווענדיגסטע זאכען פאר'ן מענשען; אָבער צופיעל טויג דאָס אויך ניט, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט: "ברוב דברים לא יחדל פשע" — פון פיעל ריידען איז זינד אונפערמייבליך. קיין דירעקטער פערבאָט אין דער תורה איז דערויף ניטאָ, אָבער אז א מענש לאָזט זיך אריין אין צופיעל קערפּערליכע תענוגים ברייננט עס איהם סוף כל סוף צו טהאָן זאכען וואָס זיינען פערבאָטען.

דאָס מקצר זיין אין נויטווענדיגע זאכען, לאָזען זיך פיהלען מאנגעל אין עסען, טרינקען, שלאָפען וכדומה, טהוען אָפּטמאָל מענשען צוליעב צוויי אורזאַכען. עס זיינען דאָ אזעלכע וואָס ווילען ניט הנאה האָבען פון דער וועלט אויס פרומקייט. זיי מיידען אויס זאכען, פון וועלכע דער גוף האָט הנאה, כדי דערנעהענטערען זיך מעהר צו גאָט, און אנדערע ווידער קארגען מיט'ן עסען און מיט אנדערע זאכען ענטוועדער אויס קארגשאפט, ווייל זיי זשאַלעווען אויסגעבען געלד, אָדער זיי טהוען דאָס פאר דער וועלט, פון לייטענס וועגען, כדי מען זאָל אויף זיי זאָגען אז זיי זיינען צדיקים וואָס האלטען ניט פון קערפּערליכע תענוגים. די ערשטע מדה: אויסמיידען תענוגי העולם פון גאָט'ס וועגען ניט האָבענדיג דערביי אנדערע כונות, איז א גוטע; אָבער ענטזאגען זיך פון נויטווענדיגקייטען, ווייל מען זשאלעוועט די געלד אָדער כדי געלויבט צו ווערען פון מענשען, איז א מאוס'ע מדה. דער וואָס עסט ניט גענוג, טרינקט ניט גענוג אָדער קליידט זיך ניט גענוג, ווייל ער וויל שפּאָרען די געלד צייגט דערמיט אז ער האָט ניט קיין אמונה אין גאָט אז ער קען איהם געבען גענוג פיעל ער דאַרף, און דער וואָס בערויבט זיין אייגענעם גוף פון זיינע נויטווענדיגע הנאות כדי די וועלט זאָל איהם אננעהמען פאר א פרומאק.

ציינט דערמיט אז די וועלט איז איהם ליעבער ווי זיין אייגענער קערפער, און דאס טויג ניט. געוויסע חכמים האבען געזאגט, אז דער וואס טהוט זיך ארויס פון וועלט זאכען אוים ליעבשאפט צו דער וועלט, איז אזוי ווי דער וואס וויל אויסלעשען א פייער מיט שטרוי.

אבער דאס איז געריעדט וועגען עסען, טרינקען און קליידען זיך. מיט דיעזע זאכען דארף א מענש ניט קארגען צופיעל סיידען זיין כונה זאל זיין לשם שמים, פון גאט'ס וועגען; אבער ריידען און שלאפען איז שטענדיג בעסער אז מען איז אין דעם קארג. רעדען א סך איז קיינמאל ניט גוט. ווי שלמה המלך האט געזאגט: „על כן יהיו דבריך מעטים" — דו זאלסט רעדען ווייניג, ווייל דו קענסט זיך נאך אויסרעדען אזעלכעס וואס מען דארף ניט, וואס מען טאר ניט. און וועגען שלאפען האט אויך דער חכם געזאגט: "מעט שנות, מעט תנומות", א ביסעל שלאפען, א ביסעל דרעמלען.

ווען אבער מיר וועלען די זאך בעטראכטען גרינדליך, וועלען מיר קומען צום שלום, אז אלע מענשליכע טהאטען זיינען אונטערווארפען בלויז צוויי קאטעגאריען—"צווי" און "אזהרה"—געבאטען וואס מען איז פערפליכטעט צו טהאן און זאכען וואס זיינען פערבאטען צו טהאן, און דער "מותר" — טהאטען וואס מען מעג יא טהאן און ניט טהאן, פאלט ארונטער, ווייל אזעלכעס איז איי־גענטליך גאר ניטא.

לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, עסען, קען מען זאגען, אז דאס עסען פיעל עס איז נויטיג אויפצוהאלטען דאס געזונד איז א צווי, א פערזאג פון דער תורה, ווארום אין דער תורה ווערט געזאגט: "הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע" — איך האב אייך געגעבען אלע גראזען, אלע וואקסונגען צום עסען. אז מען עסט מעהר פיעל נויטיג איז אדער ווייניגער איז דאך ממה נפשך: טהוט מען דאס לשם שמים, איז דאס א צווי, א פערזאג אז מען זאל דאס טהאן; טהוט מען דאס ווידער צוליעב אנדערע אבזיכטען, איז דאס אן אזהרה, א פערבאט אז מען זאל דאס ניט טהאן. פאלגליך איז דאס אזוי:

דער וואס טהוט א זאך וואס די תורה האט געבאטען מען זאל דאס טהאן, איז דאס א גוטער טהאט, א מצוה; ווען ער טהוט עס ניט אין דער צייט, ווען ער קען דאס יא טהאן, איז ער עובר אויף דער תורה. פערקעהרט ווידער: טהוט איינער א זאך וואס איז פערבאטען, איז ער א זינדיגער; האלט ער זיך אפ פון טהאן דאס, איז ער א צדיק, אזוי גוט ווי ער וואלט געטהאן א מצוה מעשיות — א טהאטליכע מצוה, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: "אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו" — אז מען טהוט ניט קיין אומרעכט, אז מען האלט זיך אפ פון טהאן א זאך וואס מען טאר ניט איז אזוי גוט ווי מען זאל טהאן א מצוה. אזוי איז אויך מיט עסען, טרינקען און אנדערע זאכען. אזוי פיעל וויפיעל מען מוז, פיעל עס איז נויטיג, איז דאס פערעכענט פאר א מצוה; צופיעל אדער צו ווייניג, ווענדט זיך שוין וואס פאר אן אבזיכט מען האט דערביי. איז די כונה פון גאט'ס וועגען, איז דאס א גוטער טהאט; איז ניט די כונה פון גאט'ס וועגען, איז דאס א העסליכער טהאט.

פאלגליך, זיינען די מעשים פון מענשען איינגעטהיילט ניט מעהר ווי אין גוטעם און שלעכטעם. וואס א מענש זאל ניט טהאן, איז עס ענטוועדער

א גוטער טהאט אָדער א שלעכטער. איז דער קלוגער וואָס וועגט זיינע טהאַ־טען מיט א וואָג איידער ער טהוט זיי; דער מענש מיט שכל וואָס בעדענקט זיך פריהער, וואָס טראכט איבער און ליגט זיך איבער וועגען דער זאך וואָס ער האָט בדעה צו טהאָן, וועט ער געווים טהאָן נור גוטעס און אויסמיידען שלעכטעס. פערקעהרט וויעדער: איז מען ניט איבערלייגט, נעהמט מען זיך ניט די מיה צו בעטראכטען וואָס מען טהוט, קען מען אמאָל אָפּטהאָן א מעשה רע.

א בעוויז אז אלע מענשליכע טהאטען זיינען איינגעטהיילט אין די צוויי קאטעגאָריען: גוט און שלעכט, איז דער פסוק אין קהלת: "כי את כל מעשי יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע" — אלע מעשים פון מענשען וועט גאָט ברייננגען פאר'ן געריכט, גוטע אָדער שלעכטע. זעהט מען, אז שלמה המלך בעשטעטיגט אויך אז עס גיבען ניט מעהר ווי צווייערליי מעשים, גוטע און שלעכטע, און מיטעלמעסיגע, אזעלכע וואָס זיינען ניט קיין פערזאָג אז מען זאָל יא טהאָן און ניט קיין פערבאָט מען זאָל ניט טהאָן, איז ניטאָ, ווייל די "מותרים" ווענדט זיך אויף וואָס פאר אן אופן מען טהוט זיי, אזוי ווי מיר האָבען פריי־הער ערקלערט, אז די "מותרים", כאָטש זיי זיינען ניט קיין דירעקטע פער־זאָגען אָדער פערבאָטען, זיינען אמאָל מצוות און אמאָל עברות, אָדער זיי ווערען פערוואַנדעלט אין "צוויים" און "אזהרות".

איצט וועלען מיר געהן צו לימוד התורה און בעטראכטען גענוי די שטופען פון לערנען די תורה און די רעזולטאטען וואָס דאָס קען ברייננגען.

פרק ז.

די תורה בעשטעהט פון ווערטער און קאָמענטאַרען, פירושים אויף די ווערטער. דעריבער איז די חכמת התורה, דאָס לערנען די תורה ניט איינאָר־טיג, נור דאָס ווערט איינגעטהיילט אין מדרגות אָדער שטופען, צעהן אין צאָהל, איינע העכער פון דער אנדערער.

עס זיינען דאָ אזעלכע וואָס קענען כלומר'שט די עברי, זיי פערשטעהען צו לייענען די ווערטער פון חומש, נביאים און כתובים, אָבער דאָס אויך ניט ווי געהעריג איז. ווער שמועסט דעם טייטש, די בעדייטונג פון די ווערטער ווייסען זיי גאָר ניט. דיעזע זיינען אזוי ווי אן עזעל וואָס פיהרט א וואָגען מיט ספרים.

צו דער צווייטער מדרגה בעלאַנגען די וואָס זיינען א ביסעל מעהר אריינ־געטהאָן אין דער זאך און לערנען כאָטש צו לייענען די ווערטער אָהן גרייזען.

א דריטע קלאַס מענשען בענוגענען זיך דערמיט אויך ניט און סטארען זיך אויסצולערנען דקדוק און אלע כללים פון לשון הקודש.

א פיערטע קלאַס תורה לערנער געהען נאָך ווייטער און לערנען אויס פינקטליך די בדייטונגען, דעם פשט פון די ווערטער אויף אלע אופנים ווי זיי פאסען זיך צו די ענינים, איבער וועלכע עס ווערט גערעדט.

עס זיינען וויעדער דאָ אזעלכע וואָס גריבלען זיך מעהר אין די הייליגע שריפטען און סטארען זיך אויסצוטייטשען ווערטער און פסוקים לויט זייער

אייגענעם שכל, אָבער זיי פערלאָזען זיך ניט אויף די אויסטייטשונגען וואָס מיר האָבען בקבלה פון אונזערע חכמים. זיי זוכען נור אויסצוטייטשען פסוקים אָבערפלעכליך און נעהמען זיך ניט די מיה צו גרונטעווען זיך מעהר און וויסען וואָס אונזערע אלטע חכמים האָבען געזאָגט און וואָס זיי האָבען ארויסגענומען פון די פסוקים. דיעזע בעלאָנגען צום פינפטען קלאָס.

צום זעקסטען קלאָס בעלאָנגען די, וואָס לערנען אויך משנה אָדער משניות און וויסען וואָס די חכמי המשנה האָבען אויסגעדרונגען פון געוויסע פסוקים און די דינים וואָס זיי האָבען פון זיי פעסטגעשטעלט. זיי ווילען זיך אָבער ניט גריבלען אין תלמוד, אין גמרא, וואו עס קומען פאָר טיעפזיניגע פלפולים, פון וועלכע געוויסע מצוות און דינים ווערען פעסט געשטעלט.

נאָך א העכערע איז די זיעבעטע מדרגה, ווען מען לערענט אויך תלמוד, כאָטש מען גיט זיך ניט די מיה צו גרונטעווען זיך אין דעם און מען זוכט ניט צו פערענטפערען די קשיות און שווערע שטעלען וואָס געפינען זיך דאָרט. דער דאָזיגער קלאָס בנוגענט זיך מיט וויסען דעם אָבערפלעכליכען אינהאלט פון דער גמרא און ניט מעהר.

צום אכטען קלאָס בעלאָנגען די טיעפע לומדים, וואָס בעמיהען זיך צו לערנען גמרא גרינדליך ניט איבערלאָזענדיג אומפערענטפערטע קשיות און אומ־פערשטענדליכע שטעלען. זיי טהוען דאָס כדי צו קריגען א נאָמען אלס גרויסע, טיעפזיניגע לומדים; אָבער די חובות הלבבות, די הערצען־פפליכטען מאכען זיי אוועק מיט דער האנד. זיי זיינען אריינגעטהאָן אין די טיעפע ענינים פון תלמוד, גריבלען זיך אין דעם און פערשווענדען זייער צייט אין ענינים און דינים, וואָס מאנכע פון זיי קענען זעלטען פאָרקומען אין לעבען, און דעם עיקר, וואָס מענשען זיינען מחויב נאכצופאָרשען, לאָזען זיי דורך. דער אמת איז אָבער אז מיט לומדות אליין איז מען ניט יוצא. די הויפט זאך איז דאָס ערקונדיגען זיך אין די גאָטהייט, פערשטעהן מיט'ן שכל אז מען דאַרף דיענען גאָט און לערנען און שטודירען צו וויסען די זאכען וואָס ווענדען אָפּ פון גאָטעס־דיענסט, כדי צו קענען אויסמיידען זיי, און דוקא צו דיעזער חקירה גיבען זיך ניט אָפּ.

צום ניינטען קלאָס בעלאָנגען די וואָס זיינען אי לומדים אין אלעס, אי זיי וויסען און היטען אָפּ די חובות הלבבות, די חיובים וואָס געהערען צום הארץ. זיי וויסען דאָס בקבלה פון פריהעריגע חכמים און זיי פערשטעהען דאָס אויך מיט זייער אייגענעם שכל. צו דיעזע האָבען בעלאָנגט די בעלי הגמרא און די גאונים זייערע נאכפאָלגער, וואָס האָבען זיך געפיהרט אָדער פיהרען זיך אזוי ווי זיי.

די צעהנטע און העכסטע מדרגה אין לימוד התורה איז די פון די אנשי כנסת הגדולה, וועלכע האָבען גע'ירש'נט די חכמת התורה מיט אלע איהרע פירושים דירעקט פון די נביאים; די חכמי המשנה והבריתא, וועלכע האָבען זייער קענטנים אין דער תורה איבערגענומען פון זיי, פון די אנשי כנסת הגדולה, ביז ר' יהודה הנשיא, דאָס איז רבנו הקדוש, וועלכער האָט מסדר געווען די משנה, אויסגעשטעלט די סדרים משניות אין אָרדנונג. די אנשי כנסת הגדולה און די חכמי המשנה והבריתא האָבען דערגרייכט די העכסטע שטופע פון לערנען, אמונה און יראה, ווייל זיי האָבען געוואוסט די גאנצע חכמת התורה אָהן פלפולים, וועהרענד די חכמי התלמוד, וואָס זיינען געווען שפּעטער, האָבען

זיך מפלפל געווען איבער די דינים פון די משנות און זיי האָבען ניט געהאט אזוי פיעל צייט אָפּצוגעבען זיך מיט פאָרשונגען אין געטליכע חכמות און סודות.

און אזוי ווי דער למוד התורה איז איינגעטהיילט אין צעהן מדרגות אָדער שטופען, אזוי איז אויך די אמונה און דאָס גאַנצע דיענסט פון די וואָס לער־נען די תורה איינגעטהיילט אין צעהנערליי מדרגות.

עס זיינען דאָ א קלאַס מענשען וואָס זייער נארישקייט און צולאַזענקייט ברייינגט זיי מיט צו פעראכטען די תורה און איהרע געזעצען, וועלכע זיי בע־טראכטען בלויז פאר מנהגים פון נארישע מענשען און במילא גלויבען זיי ניט אין שכר ועונש און אין די וואונדער וואָס גאָט האָט בעוויזען דורך זיינע נביאים. די תאוה, די צולאַזענקייט איז ביי זיי שטארקער ווי דער שכל און זיי ווילען דעריבער ניט נעהמען דעם יאָך פון דער תורה אויף זיך. עס איז זיי ליעבער צו זיין פריי, הפקר יונגען, דערוויטערט פון מצוות. אויף דיעזע זאָגט שלמה המלך: "לא יחפץ כסיל בתבונה, כי אם בהתגלות לבו" — דער נאר, דער אומוויסענדער וויל ניט וויסען פון אויפקלעהרונג, נור צייגען פאר דער וועלט וואס ער איז, וואָס פאר א הפקרות ער בעזיצט.

צום צווייטען קלאַס בעלאַנגען די וואָס לייקענען ניט די מופתים, די אי־בערנאַטירליכע וואונדער וואָס מען האָט געזעהן פון משה רבנו און אנדערע נביאים. זיי לייקענען דאָס ניט, ווייל זיי זיינען פּאָפּולאַר, בעוואוסט צו אלעמען. זיי צווייפלען אבער אין דעם ענין פון נבואה און זאָגען אז גאָט האָט ניט גערעדט מיט משה אָדער מיט אנדערע נביאים. זיי ווילען אויך האָבען אז די לעהרען פון דער תורה זיינען נור געזעצע צו גונסטען די מענשען דאָ אויף דיעזער וועלט. אבער עס איז ניטאָ קיין שכר ועונש אויף יענער וועלט פאר מקיים זיין אָדער פאר ניט מקיים זיין די מצוות פון דער תורה. נאָך זייער שיטה קומט אויס, אז גאָט האָט די נביאים אריינגעגעבען א רעיון זיי זאָלען לערנען די מענשען ווי אזוי צו פיהרען זיך בלויז פאר זייער אייגענע טובה ווענען דאָ אויף דער וועלט, און בכדי מען זאָל זיי גלויבען האָט ער זיי געהאָלפען צו צייגען וואונדער, אבער ער האָט מיט זיי ניט גערעדט, און דאָס היטען אָדער ניט היטען די תורה האָט ניט וועלכע עס איז פערבינדונגען מיט אן אנדער וועלט אויסער מיט דיעזער, אויף וועלכע מיר לעבען. די דאָזיגע לייט וועל איך ער־קלעהרען אין קורצען, אז זייער מיינונג איז א פאַלשע, און אויב אפילו מען זאָל, חס ושלום, מסכים זיין צו זייער שיטה, דארף מען אלץ אָפּהיטען די תורה.

עס איז לייכט צו פערשטעהן, אז דער בעשעפער וועט ניט ענדערען די נאטור פאר א ליגנער, א פעלשער, וואָס זאָגט אין זיין נאָמען אזעלכעס וואָס ער האָט גאָר ניט געזאָגט. ווען אפילו א מענש זאָל זאָגען אין גאָט'ס נאָמען א גוטע זאך טאקי פון גאָט'ס ווענגען, אבער ער האָט עס ניט געזאָגט, וועט ער אויך יענעם ניט העלפען צו איבערצייגען עס דורך אומנאטירליכע זאכען. היינט אז מען גלויבט, אז משה האָט געשפּאָלטען דעם ים, האָט געמאכט אז א שטיין זאָל פליסען וואסער און אנדערע וואונדער, מוז מען אויך גלויבען אין "וידבר ה' אל משה" אָדער „ויאמר ה' אל משה". און נאָך אלעמען: אז מען גלויבט אין די אומנאטירליכע מופתים וואָס משה רבנו האָט בעוויזען, ווארום זאָל מען

שער עבודת האלהים

ניט גלויבען אין די אומנאטירליכקייט פון גאָט'ס ריידען צו א מענשען? מיט וואָס איז דאָס לעצטע מעהר אומנאטירליך ווי דאָס ערשטע?

און ווען אפילו מען זאָל קענען אויפצייגען מיט ריכטיגע ראיות, אז עס איז אונמעגליך אז דער בעשעפער זאָל האָבען גערעדט מיט משה רבנו אָדער אנדערע נביאים, דאַרף מען אַלץ אָפּהיטען און מקים זיין אלעס וואָס זיי האָבען געזאָגט, ווייל מען מוז דאָך צוגעבען אז דאָס איז דער רצון הבורא, ווארום ווען ניט, וואָלט ער דאָך דורך זיי ניט געצייגט די איבערנאטירליכע וואונדער. פאָלגליך דאַרפען מיר אויף אַלע אופנים מקים זיין די געבאָטען פון דער תורה.

א דריטער קלאַס מענשען גלויבען אין די וואהרהייט פון דער תורה, אז זי איז טאקע געגעבען געוואָרען דירעקט פון בעשעפער, וועלכער האָט גערעדט צו משה רבנו. זיי בעטראַכטען דאָס פאַר א גרויסען חסד, ווייל די מצוות פון דער תורה פיהרען דעם מענשען אין גוטען וועג און דורך זיי קען דער מענש מעהר געניסען פון לעבען אויף דער וועלט. זיי לייקענען אָבער אין עולם הבא, ווייל עולם-הבא ווערט ניט דערמאָהנט ניט אין דער תורה און ניט אין די אנדערע הייליגע שריפטען. עס ווערט בלויז דערמאָהנט גוטעס און שלעכטעס וואָס מען וועט האָבען דאָ אויף דער וועלט פאַר מקים זיין אָדער ניט מקים זיין די תורה, און מעהר ניט. אָבער אויך דיעזע טענה איז א פאַלשע, ווייל אין אמת'ן זיינען דאָ פסוקים וואָס דייטען אָן אויף שכר און עונש אויף יענער וועלט. אין קהלת ווערט געזאָגט: ״כי את כל מעשה יביא במשפט״ — יעדע מענשליכע טהאָט וועט גאָט בריינגען פאַר'ן געריכט. דאָס איז אַן אנדייטונג אויף דעם משפט פון צדיקים און רשעים אויף יענער וועלט. אין ישעיה איז דאָ א פסוק: ״ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תועלתם לא תמות ואשם לא תכבה״ — און זיי וועלען ארויסגעהען און זעהן די פגרים פון די זינדיגע וואָס די ווערים (וואָס פרעסען זייער לייב) וועלען ניט פגר'ן און זייער פייער (פון גהינום) וועט ניט אויסגעלאָשען ווערען. אין תהלים ווערט געזאָגט: ״מה רב טובך אשר צפנת ליראיך״ — ווי גרויס אָדער ווי פיעל איז די גוטעס וואָס דו (גאָט) האָסט בעהאַלטען פאַר די וואָס האָבען פאַר דיר מורא. דאָס איז אויך געמיינט לעולם הבא. אַן אנדער פסוק אין ישעיה זאָגט: ״עין לא ראתה, אלהים, זולתך יעשה למחכי לו״ — דער שכר, די בעלוינונג פון די וואָס האָפען צו איהם (צו גאָט) האָט קיין אויג ניט געזעהן אויסער גאָט אליין. און נאָך פיעלע אזעלכע פסוקים געפינען זיך אין נביאים און כתובים.

די פיערטע מדרגה איז די פון מענשען וואָס גלויבען אז די תורה איז געגעבען געוואָרען פון הימעל. זיי לייקענען אויך ניט אין בעלוינונג און שטראָף אויף יענער וועלט, אָבער זיי זיינען צופיעל ארייגעטהאָן אין עולם - הזה, אין וועלטליכע פארגעניגענס, און צוליעב דעם, כדי צו קענען געניסען מעהר פון לעבען, פון קערפּערליכע תענוגים, זיינען זיי פערמאסקירט, פיהרען זיך בלומרש'ט אויף ווי פרומע, ארענטליכע מענשען, כדי מען זאָל צו זיי האָבען מעהר צוטרויען און זיי זאָלען קענען קריגען כבוד און געלט אויף ערפילען זייערע תאוות, וואָס זיי בעטראַכטען פאַר בילכער און וויכטיגער ווי די גייסטיגע תענוגים אויף יענער וועלט, כאָטש זיי גלויבען, אז עס איז דאָ א יענע וועלט. אויף דיעזע זאָגט דער נביא ישעיה: בפיו ובשפתיו כבדוני ולבם רחק

ממני" — מיט'ן מויל און מיט די ליפּען עהרען זיי מיך (גאָט) און זייער הארץ איז ווייט פון מיר.

צום פינפטען קלאַס בעלאַנגען די וואָס זיינען ניט קיינע צבוע'קעס. זיי גלויבען אין דער תורה מיט אַלע פּינקטליכקייטען און אויך אין שכר ועונש לעולם הבא, אָבער זיי האָבען אויך ליעב דיעזע וועלט און מיט זייער היטען די תורה זיינען זיי אויך אויסען צו האָבען דערפאַר כבוד דאָ אויף דער ערד, מענשען זאָלען זיי אכטען און דערמאָהנען צו גוטען. אַזא אַרט דיענען גאָט איז אַ מין פערבאָרגענע שותפות. אויפ'ן בליק מיינען לייט אַז זיי זיינען אמת'ע פרומאַקעס בלויז פון גאָט'ס וועגען און אין הארצען האָבען זיי אַ שותף — כבוד זוכעריי.

אַ זעקסטער קלאַס מענשען איז פאַראַן וואָס לערנען די תורה און דינען גאָט לשמו, פון גאָט'ס וועגען און זיי זוכען ניט קיין כבוד. זיי האָבען אָבער אין זינען אַז זיי וועלען דערפאַר קריגען בעלוינט אויף דער וועלט, מחמת זייערע מחות בעגרייפען ניט די גייסטיגע תענוגים וואָס מען קען האָבען אויף יענער וועלט.

עס גיבט ווידער אַ זיעבענטער קלאַס מענשען וואָס ווייסען און פערשטעהען אַלעס און האָבען אויך אַ בעגריף וואָס עס מיינט תענוגי עולם הבא, און טאַקי דערפאַר דיענען זיי גאָט, כדי ער זאָל זיי געבען שכר אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט. ווען אָבער זיי וואָלטען ניט ערוואַרטעט קיינע בעלאָהנונגען, וואָלטען זיי איהם גאָר ניט געדיענט. אויף אַזעלכע ווערט געזאָגט אין פּרקי אבות: "אל תהא כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פּרס" — איהר זאָלט ניט זיין ווי דיענער וואָס דיענען זייער ווירטה בלויז מיט דעם אבזיכט צו קריגען דערפאַר בעצאָהלט.

צום אכטען קלאַס בעלאַנגען די וואָס דיענען גאָט אויס מורא פאַר אַ שטראָף אויף דיעזער וועלט און אויף יענער וועלט. זיי זיינען ניט אויסען דעם שכר, נור זיי ווילען זיך אויסהיטען פון עונש, און דאָס טויג אויך ניט, ווייל די כונה פון עבודת הבורא דאַרף זיין צו עהרען גאָט'ס גרויסען נאָמען, און קוים פעהלט דיעזע כונה איז די עבודה ניט קיין פאָלקאָמענע.

צו דער נייַנטער מדרגה בעלאַנגען די וואָס בעזיצען ניט קיין איינציגען פון די דערמאָהנטע חסרונות און זיי דיענען גאָט ווי געהעריג איז, ניט אויס מורא פאַר שטראָף און ניט ווייל זיי האָפען אויף שכר, אָבער זיי זיינען ניט פאָרזיכטיג פאַר זאַכען וואָס קענען פערדאַרבען, קאָליע מאַכען די ריכטיגע גאָטעס דיענסט. צו אַזעלכע כאַפּט זיך אָפּטמאָל אריין אַ שלעכטער רעיון און זיי בעגרייפען דאָס ניט און פיהלען דאָס ניט און קענען אראָפּגעפיהרט ווערען פון וועג. לאָמיר נעהמען צום ביישפּיעל גאוה, ווען אַ מענש לאָזט צו זיך צו די מדה פון גאוה, קען דאָס איהם ברייננען צו פיעלע זינד. וויבאַלד ער האָט אין זיך גאוה, וויל ער שוין כבוד, און אַז ער וויל כבוד, האָט ער פיינט די וואָס גיבען עס איהם ניט וויפיעל ער דענקט אַז ער איז ווערטה, און דאָס קען שוין ברייננען צו נאָך און נאָך זינד. דעריבער האָט אַ חסיד אַמאָל געזאָגט צו זיינע תלמידים: "ווען איהר וואָלט ניט געהאַט קיינע זינד, וואָלט איך מורא געהאַט אַז איהר האָט נאָך עטוואָס ערגערעס ווי זינד, און וואָס איז דאָס אַזעלכעס? גאוה". דאָס הייסט: ווען איהר וואָלט געווען ריין פון עבורות, וואָלט איהר

זיך אפשר גרוים געהאלטען ביי זיך פאר אייערע צדקות, און דאס איז נאך ערגער ווי אנדערע זינד, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: „תועבת ה׳ כל גבה לב״ — גאט האט פיינט א בעל גאוה.

צו דער צעהנטער, בעסטער און העכסטער מדרגה אין גאט׳ס דיענסט בעלאנגען די וואס לערנען די תורה מיט אלע פרטים, האבען ריינע אמונה אין אלעם, דיענען דעם בעשעפער בלויז לשמו, ווייל זיי בעגרייפען איהם און קענען איהם און זיינען איבערצייגט אז זיי זיינען מחויב צו דיענען איהם, אבער ניט כדי צו קריגען שכר אדער אויס מורא פאר שטראף, און זיי זיינען פאר־זיכטיג און אפגעהיט ניט צו קומען צו וועלכע עס איז מדה וואס קען זיי אראפ־פיהרען פון ריכטיגען וועג. ווען א מענש קומט צו אזא שטופע, שטעהט ער אויף דער מדרגה פון די נביאים און צדיקים און חסידים, וואס זיינען געווען איבערגעגעבען צום בעשעפער מיט זייערע לעבענס, מיט זייערע פערמעגענס און קינדער און קיין זאך האט זיי ניט אראפגעפיהרט פון אמת׳ן דרך הישר און זיינען שטענדיג פערבליבען ביי זייער ריינער אמונה.

און דאס איז דער ריכטיגער וועג וואס די תורה קען ברייגגען צו גאט׳ס דיענסט און אפשר צו נאך העכערעס וואס מיר האבען ניט דערמאהנט.

מיר האבען אבער בלויז דערמאהנט מדרגות וואס דאס רוב פון אונזער אומה קענען דערגרייכען. דער מענש מיט פערשטאנד קען שטענדיג פער־שטעהן ביי וועלכע מדרגה, ביי וועלכע שטופע ער האלט און זיך סטארען צו דערגרייכען אלץ ווייטער און ווייטער, העכער און העכער, ביז ער קומט צו דער לעצטער מדרגה, און דאס וועט איהם אנקומען לייכט.

פרק ז׳

איצט דארפען מיר קלאהר מאכען די ארט און וויזע ווי אזוי א מענש קומט צו דער מדרגה פון דיענען גאט בלויז אויס די דיקטירונג פון שכל. מיר וועלען דאס ביז׳ן סוף פון דיזען שער ערקלעהרען אין דער פארמע פון פראגען און אנטווארטען אדער א דיאלאג צווישען דעם שכל און דעם נפש הבהמית, דעם אינסטינקט פון טהיערישע געפיהלען, וואס א מענש בעזיצט. מיר האבען אויס־געקליבען דיזע פארמע, ווייל דאס איז דער בעסטער וועג צו מאכען אונזער חקירה פערשטענדליך און איבערצייגענד.

דאס פערשטעהן אז מען דארף דיענען גאט, קומט פון גאט דורך די פער־מיטלונג פון שכל. דורך דעם שכל, וואס דער מענש האט אין זיין מח, דערמאהנט איהם דער בעשעפער, אז ער זאל איהם וויסען און אנערקענען זיין חכמה. אבער דאס קען נור קומען צו אזעלכע, וואס האט געמאכט די תורה פאר א ליכט אדער א לאנטערנע צו בעלייכטען זיין וועג. דאס הייסט: דער וואס לערנט די תורה און פיהרט זיך לויט איהרע פארשריפטען, אזעלכער קען קומען צו זיין ריכ־טיגען פערשטאנד און דיענען גאט על פי שכל, און זיך סטארען צו דערגרייכען אלץ מעהר און מעהר אין דעם ענין פון גאטהייט, ביז ער ווערט ארויסגעטהאן פון עולם הזה זאכען און דערגרייכט צו דער מדרגה פון צדיקים.

אבער פריהער דארף קלאהר זיין וואס אזעלכעס פאדערט דער שכל, וואס פאר א פערלאנגען האט גאט איינגעפלאנצט אין שכל אז ער זאל זיי דיקטירען צום מענשען? די זאכען וואס דער שכל איז מחיב זיינען: שעצען דעם אמת

און פערטראכטען דעם שקר, טהאן גערעכטיגקייט און אויסמיידען אומרעכט, דאנק־באר זיין און בעצאהלען גוטעס פאר גוטעס און אין פעלע אפצאהלען שלעכטעס פאר שלעכטעס, לעבען פריעדליך מיט מענשען און טהאן זיי גוטעס, וועגען און מעסטען די דאנקבארקייט אדער די שבחים וואס מען גיט אימיצען לויט די טובות וואס מען האט פון יענעם געגאסען. דאסזעלבע לערנט דער שכל דעם מענשען צו זיין אויסגערעכענט און אפצאהלען שלעכטעס פאר שלעכטעס, און מוחל צו זיין די יעניגע וואס טהוען איהם בייז, ווען זיי בעטען זיין פערצייהונג און האבען באמת חרטה.

און ווען ביים מענשען זיינען די דאזיגע זאכען קלאהר און ער בעגרייפט זיי ריכטיג, הייסט עס, אז ער איז געקומען צום ריכטיגען פערשטאנד. און ווען גאט וועט איהם אריינגעבען אין רעיון צו בעטראכטען די טובות, וואס ער, דער מענש, האט פון איהם געגאסען, וועט ער אנשטרענגען זיינע געדאנקען צו וויסען די זאך פאלקאם אויף ווי ווייט די טובות זיינען גרויס. ער וועט זיי אבער ניט קענען איבערצעהלען און אויסרעכענען, ווייל זיי זיינען זעהר פיעל, אהן אויפהער און געקייטעלט איינע אין די אנדערע. דאן וועט דער מענש זיך פיהלען פערפליכ־טעט אפצוטהאן דעם בעשעפער גוטעס פאר גוטעס לויט די פראפארציע וואס ער וואלט א מענשען געצאהלט פאר טובות וואס יענער וואלט איהם געטהאן וועט ער אבער איינזעהן, אז ער איז ניט אימשטאנד אפצוצאהלען אזוי פיעל, און אז דער בעשעפער דארף ניט זיינע טובות, און ער וועט קומען צום בעשלוס, אז דאס איינציגע מיט וואס ער קען יא אויסדריקען זיין דאנקבארקייט צו גאט איז, צו זיין אונטערטהעניג און נידערגעשעצט געגען איהם און בעמיהען זיך צו טהאן זיין רצון און דערנעהענטערען זיך צו איהם ווי ווייט מעגליך. פארקעהרט ווידער וועט דער מענש קענען משער זיין ווי גרויס זיין שטראף דארף זיין פאר זינדיגען געגען גאט לויט די פראפארציע ווי ער וואלט פערזינדיגט געגען א מענשען וואס האט איהם גוטעס געטהאן.

איצט וועלען מיר געהן צום דיאלאג, צום געשפרעך צווישען דעם איידעלען געפיהל — דעם שכל און דעם גראבען געפיהל, דעם טהירישען אינסטינקט, וואס מיר וועלען רופען "נפש".

זאגט דער שכל צום נפש:

איז ביי דיר קלאהר און ביזטו פעסט אין דער דעה, אז דו ביזט פער־משכון'ט, פערפליכטעט צו דיין בעשעפער פאר די חסדים וואס ער טהוט מיט דיר?

ענטפערט דער נפש: יא, איך וויים דאס און בין אין דעם איבערצייגט.

שכל: האסטו בדעה אפצוצאהלען דעם בעשעפער כאטש אביסעל פון דעם וואס דו ביזט איהם שולדיג?

נפש: געוויס.

שכל: ווי אזוי איז דאס דיר מעגליך, אין דער צייט ווען דו האסט גאר קיין חשק דערצו? מיר ווייסען, אז דער חולה וואס גארט געזונד צו ווערען נעהמט מיט פארגעניגען איין די רפואות, מעגען זיי אפילו ווי ביטער זיין; דער אבער וואס אכטעט ניט אויף זיין געזונד, קען ניט פערטראגען דעם שלעב־טען טעם פון א רפואה. אויב דו, נפש, ווילסט ניט איינגעהמען די מעדיצין און אויפגעבען די קערפערליכע תאוות, איז דאך א סימן, אז דו ווילסט ניט צופריעדען שטעלען דיין בעשעפער.

נפש; איך וויל זעהר שטארק, און מיך ערגערט זעהר, ווייל איך בין גערן צו בעצאָהלען מיין חוב צו גאָט ווי ווייט מעגליך, און דו, שכל, לערען מיך ווי אזוי איך זאָל דאָס טהאָן.

שכל: אויב דאָס וואָס דו זאָגסט איז ווירקליך אמת, קען זיין, אז דער מיטעל וואָס איך וועל דיר געבען וועט העלפען; אויב אָבער דו ביזט ניט אויפ־ריכטיג מיט דיינע רייד, צו וואָס זאָלסטו זיך אליין פערפיהרען? אז א חולה נארט דעם רופא, נארט ער זיך אליין און פערשווענדעט אומזיסט דעם רופא'ס צייט און מיה, און ער, דער קראנקער, ווערט מעהר קראנק.

נפש: און ווי אזוי קען איך וויסען אויב דער לוסט צו ערפילען מיינע פליכטען צו גאָט איז אן אמת'ער אָדער ניט?

שכל: אויב דער חשק צו צאָהלען דעם בעשעפער די חובות וואָס דו ביזט איהם שולדיג איז צו דיר געקומען אויס ריכטיגע איבערצייגונג ווי גרויס דיינע שולדען צו גאָט זיינען און ווי ווייניג דו קענסט איהם אָפּצאָהלען, און אויב דו פערשטעהסט, אז נאכלעסיגקייט אין דעם קען ברייגנען דיין נידערלאגע און דיין בעמיהען זיך אין דעם קען דיר ברייגנען גליק און לעבען — אויב דו ווייסט עס און דו בעגרייפסט עס, איז דיין חשק, דיין בעגעהר, אן אמת'ער און אן אויפריכטיגער. אויב אָבער דו דענקסט וועגען דעם אויבערפלעכליך, אָהן איבערצייגונג און געוויסהייט, איז דיין חשק א פאלשער חשק.

נפש: איך גיב צו, אז מיין תשוקה צו דיענען גאָט איז אָנפאנגס געווען שוואך. אָבער פון דער צייט וואָס איך אין דער תורה האָב געלערנט די אלטע געשיכטע ווי מענשען האָבען געקראָגען זייער שטראף פאר שלעכטע אויפפיה־רונג, ווי דער דור המבול, דער דור הפלגה און קורח און זיינע אנהענגער, און פארקעהרט ווידער פון צדיקים וואָס זיינען בעלוינט געוואָרען פאר זייערע מעשים טובים, — פון דער צייט וואָס איך האָב זיך דאָס אלעס דערוואוסט, איז מיר די זאך מעהר קלאָהר געוואָרען אין פראקטישען זינן. נאכהער האָב איך פערשטאנען מיט'ן שכל, אז מען דארף זיך אָפּגעבען מיט עבודת הבורא, און איצט איז מיין תשוקה צו דיענען גאָט אויס ריינע איבערצייגונג אז איך דארף און בין פערפליכטעט דאָס צו טהאָן.

שכל: אויב דיין ערקלעהרונג איז א ריכטיגע, נעהם זיך אָן מיט כח איבערצוטראָגען די ביטערקייט און ניט געשמאקען טעם פון מיין רעצעפּט און הער זיך אויף שפּייזען מיט די שלעכטע שפּייזען, צו וועלכע דו ביזט געוואָהנט.

נפש: און וואָס רופסטו שלעכטע שפּייזען, צו וועלכע איך בין געוואָהנט?

שכל: איך מיין די שלעכטע מדות, די מיאוסע זיטען וואָס דו בעזיצט זייט דו האָסט אָנגעפאנגען אויפוואקסען. שלעכטע מדות, מיאוסע אינסטינקטען זיינען אין דיר דאָ א סך, אָבער דער עיקר זיינען צוויי, אָן וועלכע די אנדערע זיינען אבהענגיג. די הויפּט זאכען זיינען. ערשטענס: דאָס ליעב האָבען קער־פּערליכע הנאות, ווי עסען, טרינקען און אנדערע זאכען וואָס שטעלען צופרידען דעם קערפּער, און צווייטענס: די נייגונג, דעם חשק וואָס דו האָסט צו שטעהן העכער פון אנדערע, צו הערשען איבער אנדערע. גאווה און הנאה. דיזע מדות ברייגנען דיך דערצו, אז דו זאָלסט קריוודען די יעניגע וואָס טהוען דיר גוטעס.

נפש: און וואָס ברייגגט צו די דאָזיגע מדות!? פון וואָס דארף איך זיין אָפּגעהיט, אז איך זאָל ניט בעזיצען קיינע שלעכטע מדות?

שכל: ניט עסען פיעל, ניט טרינקען פיעל, ניט שלאָפען פיעל, ניט רוהען

פיעל, ניט ריידען פיעל, ניט פערברייגגען צופיעל אין געזעלשאפט, ניט פוצען זיך, ניט זוכען אויסצופיינען זיך, ניט וועלען געליבט ווערען, ניט זוכען קיין כבוד און ניט מקנא זיין די וואָס זיינען מעהר פערמעגליך. עסען, טרינקען, שלאָפען, און דאָס גלייכען, דארף דער מענש נור אזוי פיעל וויפיעל עס איז נויטיג אויפצו־האלטען דעם קערפער, אָבער ניט קיין איבעריגס. די אנדערע דערמאָהנטע מדות דארף מען אינגאנצען אויסמיידען. קנאה, צום ביישפיעל, קען ברייגגען דערצו, אז איינער זאָל ביי אנדערע אוועקנעהמען זייער אייגענטהום מיט געוואלד. גאוה קען בריינגען מבזה צו זיין אנדערע און ערנידריגען זיי. איז אויב דו ווילסט באמת אָפּצאָהלען גאָט פאר זיינע טובות, דערווייטער זיך פון אלעם וואָס איך האָב דיר געזאָגט און נאכהער וועל איך דיר ווייטער לערנען.

נפש : אויפצוגעבען דיא אלע זאכען וועט מיר שווער זיין, מחמת איך בין שוין צופיעל איינגעוואָהנט אין דעם. בעט איך דיר, לערען מיה, צייג מיר דעם וועג ווי אזוי איך זאָל דאָס קענען אויספיהרען אָהן גרויסע שוועריגקייטען.

שכל : דו ווייסט דאָך, אז א פערשטענדיגער, א קלוגער מענש וועט זיך לאָזען אָפּשניידען א קראנקען גליעד, כדי די קראנקהייט זאָל זיך ניט פער־שפרייטען אין אנדערע טהיילען פון זיין קערפער, ווייל ער פערשטעהט אז דער צער וואָס ער וועט האָבען ביים אָפּשניידען דעם איין אבר איז א קלייניגקייט אין פערגלייך מיט די יסורים וואָס ער וועט דארפען איבערטראָגען ווען מעהרערע אברים אין זיין גוף וועלען קראנק ווערען. אזוי זאָלסטו אויך בעטראכטען די ביסעל אונאנגענעהמליכקייט וואָס דו וועסט האָבען פון דיין אָפּגעוואָהנען זיך פון די מיאוסע מדות געגען די גרויסע צרות וואָס דו קענסט האָבען האלטענדיג זיך ביי זיי, און דאן וועט דיר גאָר ניט שווער זיין צו שיידען זיך מיט די אלע דערמאָהנטע זיטען.

נפש : און וואָס פאר א גוטעס וועל איך געניסען, ווען איך וועל די דאָזיגע זיטען אויפגעבען? און וואָס וועט מיר שאדען אויב איך וועל זיך מיט זיי ניט שיידען?

שכל : אז דו וועסט ניט זיין אריינגעטהאָן אין קערפערליכע, טהיערישע תענוגים, ניט זוכען קיין כבוד און ניט מקנא זיין, וועט דיין נשמה האָבען רוה און וועסט פערשפּאָרען זאָרגען פאר דער פינסטערער, שווארצער וועלט, וואָס איהרע הנאות, איהרע באקוועמליכקייטען זיינען אויסגעמישט מיט טרויער, און די גוטעס וואָס מען געניסט אין איהר זיינען ניט קיין שטענדיגע, נור זיי ווערען איבערגעהאקט, אויב ניט ביים לעבען איז נאָכ׳ן טויט. דאָס וועט דיר בריינגען צו דענקען מעהר און אנערקענען דיין אמת׳ן רוה־פּלאַץ אויף יענער וועלט, און דו וועסט זיך בעמיהען צו קומען צום אמת׳ן תכלית, צום פאָלשטענדיגען גליק, וואָס האָט אין זיך קיינע שלעכטעס און ווערט ניט אָפּגעשניטען — די חיי עולם הבא. וועסטו זיך אָבער האלטען ביי דיינע שלעכטע מדות, וועסטו שטענדיג האָבען צו זאָרגען פון ניט קענען ערפילען דיינע פערלאנגען אויף דער וועלט און דו וועסט קיינמאָל קיין רוה ניט האָבען. און ווען דיר זאָל געלינגען צו קריגען דאָס וואָס דו וועסט וועלען, איז דאָך דאָס נאָך אלעמען גאָרניט. די אלע קערפערליכע תענוגים הבען קיין קיום, קיין בעשטענדיגונג, ווייל דאָס מוז אָהן ספק איבערגעהן צו אן אנדערען, און ניט די עולם הזה וועט ביי דיר פערבלייבען און ניט דו וועסט ערווערבען עולם הבא. בפרט, אז א מענש קריגט גאָר קיינמאָל ניט פולע בעפרידיגונג אין זיינע וועלטליכע פערלאנגען אדער

שטרעבונגען, ווייל ער וויל רק מעהר און מעהר, אם כן לוינט געווים ניט צו זיין אריינגעטהאָן אין עולם הזה.

נפש: איך האָב פערשטאַנען דיין ערקלעהרונג און איך האָף אז די זאכען מיט וועלכע מיר איז פריהער געווען שווער צו שיידען זיך, וועט מיר איצט זיין לייכטער. אָבער גיב מיר צו נאָך עפּעס, פון וועלכעם איך זאָל קענען לערנען ווי אזוי צו ערפילען מיין באַגעהר צו דיענען גאָט.

שכל: די הויפּט זאך זאָלסטו זיך האַלטען ביי דעם כלל, אז דו דאַרפסט אויף זיך נעהמען די דיענסט פון דעם וואָס איז העכער פון דיר אויף אזוי פיעל ווי דו פערלאַנגסט אז א נידעריגער פון דיר זאָל דיך דיענען לויט די פּראָפּאָרציע פון די הויכקייט און נידעריגקייט, און דאָס וואָס דו ווילסט אז דער נידעריגער פון דיר זאָל פאַר דיר טהאָן אָדער ניט טהאָן, דאַרפסטו טהאָן אָדער ניט טהאָן פאַר דעם העכערען פון דיר.

נפש: ערקלעהר מיר דאָס דייטליכער.

שכל: נעהם זיך אין זינען די גוטעם וואָס דו געניסט פון גאָט, די אלגע־מיינע, וואָס דו געניסט צוזאַמען מיט אנדערע מענשען, און די פּערזענליכע, וואָס דו אליין געניסט. דאַן שטעל זיך פאָר אז דו טהוסט די זעלבע טובות צו דיינעם א קנעכט, און מיט דאָס וואָס דו וואָלסט אין אזא פאַל פערלאַנגט פון דיין קנעכט אז ער זאָל דיר אָפּצאָהלען, מיט דאָס זעלבע צאָהל אָפּ דיין בעשעפער.

נפש: אין אלגעמיין האָב איך די זאך פערשטאַנען. אָבער זיי אזוי גוט און ערקלעהר עס מיר בפרט, מיט מעהר איינצעלהייטען.

שכל: דיא פּפליכטען פון א דיענער צו זיין ווירטה, כאָטש דיא טובות וואָס דער ווירטה טהוט מיט איהם זיינען קליין אנטקעגען די טובות וואָס דיין בעשעפער טהוט מיט דיר, זיינען פאָלגענדע:

ער זאָל דיענען בלויז איהם, דעם ווירטה אליין, מיט רייד און מיט טהאַט. ער זאָל צו איהם זיין טריי, איבערגעבען און פלייסיג אין זיין ארבייט סאַי אין די עפענטליכקייט און סאַי ניט אין די עפענטליכקייט. ער זאָל פאַר איהם מורא האָבען און זיך שרעקען פאַר איהם צו יעדער צייט ווען ער איז אנוועזענד. ער זאָל זיין ערנידריגט און אונטערטהעניג זיין ווירטה אין זיין קליידונג און אויפ־פיהרונג. ער זאָל איהם עהרען און ערהויבען מיט'ן מויל און אין הארצען. ער זאָל איהם דאנקען און לויבען ביי טאָג און ביינאַכט און דערמאָהנען זיינע טובות מיט זיך אליין און אין די עפענטליכקייט. ער זאָל דערצעהלען זיין ווירטה'ס שבחים און מעלות ווי עס קומט איהם און לויפען צו זיין דיענסט מיט שמחה און מיט א ריינעם געוויסען אוים ליעבע צו איהם און כדי צו האָבען ביי איהם חן. ער זאָל זיך דערנעהענטערען צו זיין ווילען און תמיד בעטען ביי איהם פערצייהונג אויף פעהלערען וואָס ער איז בעגאַנגען. ער זאָל שטענדיג מורא האָבען טאָמער ערפילט ער ניט דעם ווירטה'ס פערלאַנגען און היטען זיינע געבאָטען און דערוויטערען זיך פון דעם וואָס ער פערבאָט איהם. ער זאָל דעם ווירטה שעצען און אכטען, האַלטען זיינע טובות פאַר גרוים און רע־כענען די מעשים וואָס ער, דער קנעכט, טהוט פאַר קליין אין פאַרגלייך מיט די גוטעם וואָס ער געניסט. ער זאָל זיך אליין גרינג־שעצען געגען די גרויסקייט פון זיין ווירטה און זיך בוקען פאַר איהם און זיך קניען מיט גרוים אונטער־טהעניגקייט און ערנידערונג. ער זאָל זיך פערלאָזען אויף איהם מיט אלע זיינע בעדערפניסע און אַלעם וואָס ער בעווילינגט פאַר איהם, אננעהמען פאַר גוט.

מאכט ער איהם זאט, זאָל ער איהם דאנקען און לויבען, און אויב ער פערהונגערט איהם, זאָל ער אויך צופריעדען זיין און ליידען געדולדיג. ער זאָל איהם, דעם הארר, ניט פערדעכטיגען אין זיין אורטהייל און ניט האלטען זיינס א גזירה פאר אן עולה. ער זאָל זיך בענוגענען מיט דעם וואָס ער גיט איהם און איהם רעכטפערטיגען, ווען ער שטראָפט איהם. ער זאָל ארויסצייגען זיין קנעכטשאפט צו זיין ווירטה מיט די בעוועגונגען פון זיינע גליעדער און מיט זיין אויפפיהרונג. ער זאָל ניט טראכטען און ניט ריידען ניט דערמאָהנענדיג איהם אין זיין מחשבה אָדער מיט'ן מויל. זיינע אויגען זאָלען זיין געווענדעט נור אין זיין הארר'ס וועגען, זאָל הערען נור זיינע רייד, זאָל זיך ערנעהרען נור מיט דאָס וואָס ער שפייזט איהם, טראכטען נור וועגען זיין גרויסקייט און טהאָן נור אזעלכעס וואָס איז איהם לרצון. ער זאָל זיך פרעהען נור מיט זיין דיענען איהם און זיין בעגעהר זאָל זיין נור דאָס וואָס ער, דער הארר, בעגעהרט. ער זאָל לויפען נור אין זיין שליחות און זיך ניט אָפּשטעלען פאר קיין זאך אויסער פאר אזעלכעס וואָס איז איהם, דעם ווירטה, דערווידער. ער זאָל זיצען נור אין זיין הויז גרייט צו דיענען איהם, זאָל איהם האָבען אין זינען ווען ער לייגט זיך שלאָפען און ווען ער שטעהט אויף פון שלאָף און זאָל ניט געפינען קיין געמיטה בעפריעדיגונג נור אין איהם. נור זיין, דעם הארר'ס. כעס זאָל איהם ענטמוטהיגען, ער זאָל בלויז האָפען אויף זיינע גענאָדען, ניט אין כעס זיין נור אויף דאָס וואָס ער, דער הארר, וויל מען זאָל זיין בייז און ניט גוטמוטהיג זיין נור צו דעם וואָס טהוט דעם ווירטה'ס ווילען. ער זאָל ניט נעהמען קיין זאך נור מיט זיין ערלויבניס און ניט געבען נור צו דעם וואָס דער ווירטה הייסט געבען.

און אזוי אין אלע זיינע טהאטען, אין אלע זיינע בעוועגונגען זאָל ער ניט ריהרען א פוס און ניט בעוועגען א שווארצאפּעל פון אן אויג געגען דעם ווילען פון זיין ווירטה, פון זיין הארר. ווען דער קנעכט פיהרט זיך אזוי איז ער א גוטער דיענער וואָס צאָהלט אָפּ זיין ווירטה פאר די טובות וואָס ער טהוט מיט איהם; פיהרט ער זיך ניט אזוי, איז ער דער היפּוך, דער קאָנטראַסט.

איצט האָב איך דיר פון די אלע זאכען אָנגעצייגט אויף א כלל מיט וואָס א דיענער קען צופריעדענשטעלען זיין ווירטה און דערפון האָסטו גענוג צו לערנען די איבעריגע פפליכטען און זייערע קאָנטראַסטען. און אז אזוי דארף א קנעכט צופרידענשטעלען זיין הארר, וואָס זיינען טובות זיינע נאָך אלעמען קליינע, קענסטו שוין פערשטעהן וואָס פאר א פפליכטען דו האָסט צו גאָט פאר זיינע פיעלע און גרויסע טובות און חסדים וואָס ער טהוט מיט דיר.

פרק ח׳

זאָגט ווייטער דער נפש צום שכל:

איך האָב גענוג פערשטאנען אלעס וואָס דו האָסט מיר געזאָגט און ערקלעהרט, אָבער ערקלעהר מיר דייטליכער מיינע פפליכטען צו דיענען גאָט מעהר ווי אנדערע.

ענטפערט דער שכל:

עס זיינען דאָ איינצעלנע פערזאָנען וואָס זיינען מחויב צו דיענען גאָט מעהר ווי אנדערע איינצעלנע פערזאָנען און אויך גרופּעס מענשען וואָס דארפען איהם דיענען מעהר ווי אנדערע גרופּעס. דאָס איז געווענדט לויט די טובות

וואָס איינצעלנע אָדער גרופּעס גענייסען. די טובות וואָס די רעדעוודיגע (מענ־שען) גענייסען פון גאָט זיינען איינגעטהיילט אין פיער קלאסען. ערשטענס, די געטליכע אַלגעמיינע טובות צו דעם גאנצען כלל מענשהייט דערמיט וואָס ער האָט זיי געבראַכט אויף דער וועלט א יש מאין, עקזיסטירענדע ווען זיי גע־שאפען פון גאָר ניט, און דאָס וואָס ער ערנעהרט זיי און טהוט מיט זיי פיעל גוטעס, אזוי ווי מיר האָבען ארומגעשמועסט אין צווייטען שער פון דיזען ספר. דערפאר דארפען מענשען דיענען גאָט אן אַלגעמיינע דיענסט. זיי זיינען דערפאר אַלע אין כלל מחויב מקיים צו זיין די מצוות און די לעהרעס, וועלכע דער שכל איז מחייב אז מען דארף זיי אָפּהיטען און מען וואָלט זיי אָפּגעהיט, ווען אפילו זיי זאָלען ניט דערמאָהנט ווערען אין דער תורה. דאָס זיינען אזעלכע געבאָטען וואָס זיינען אָפּגעהיט געוואָרען פון אדם, חנוך, נח און זיינע קינדער און אנ־דערע גוטע מענשען ביז משה רבנו ע"ה. און ווער עס היט אָפּ די דאָזיגע מצוות ניט בלויז ווייל דער שכל דיקטירט איהם אזוי, נור ער האָט אויך איז זינען צו דיענען דערמיט גאָט, וועט איהם גאָט דערפאר אָפּצאָהלען מיט בע־זונדערע טובות מעהר ווי אנדערע מענשען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, אזוי ווי אברהם אבינו וואָס גאָט האָט צו איהם געזאָגט: "אנכי מגן לך, שכרך הרבה מאד" — איך בין דיין שיטצער אויף דער וועלט און דיין שכר וועט זיין פיעל לעולם הבא. און ווער עס טהוט דעם אויבערשטען דערווידער טראָץ די טובות וואָס ער גענייסט פון איהם, פאַלט ארונטער פון דער מדרגה פון רעדעוודיגע צו דער מדרגה פון א חיה וואָס קען ניט רעדען. יענער איז, הייסט עס, קיין מענש ניט, און זיין סוף וועט זיין ווי דער סוף פון א בהמה, ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים ל"ז: „ואויבי ה' כיקר כרים" — גאָט'ס פיינד זיינען אזוי ווי פעטע אָקסען, וואָס מען קאָרמעט זיי גוט, כדי ברייגנען זיי צו דער שחיטה. אזוי וועלען די רשעים האָבען זייער ביטערען סוף אויף יענער וועלט.

צווייטענס, זיינען די טובות וואָס דער אויבערשטער טהוט מיט א פאָלק פון פעלקער אָדער א נאציאָן פון נאציאָנען, אזוי ווי ער האָט געטהאָן גוטעס מיט די אידען, וואָס ער האָט זיי ארויסגענומען פון שקלאַפעריי פון מצרים און זיי געבראַכט אין לאַנד כנען, זאכען וואָס ער האָט געטהאָן בלויז פאר זיי, פאר די אידען, אָבער ניט פאר אנדערע. דאריבער איז אויף דעם פאָלק ישראל ארויפ־געלייגט געוואָרען א חוב צו מקיים זיין אויך געהערטע מצוות, מצוות וואָס זיי האָבען געהערט פון משה רבנו, אָבער דער שכל וואָלט ניט מחייב געווען מען זאָל זיי טהאָן, ווי, למשל, ציצית, שעטנז און דאָס גלייכען. און די וואָס היטען אויך אָפּ די דאָזיגע סאָרטען מצוות פון גאָט'ס כבוד וועגען, טהוט ער זיי בע־זונדערע טובות אויסער די אַלגעמיינע וואָס ער טהוט מיט אַלע מענשען, אזוי ווי מיר ווייסען פון שבט לוי, וואָס האָבען זיך איינגעשטעלט פאר גאָט'ס כבוד בעת די אידען האָבען געמאכט דעם עגל, האָט ער זיי דערפאר ערוועהלט פון די אנדערע שבטים זיי זאָלען איהם בעדיענען אין משכן, און האָט בעשטימט אהרן און זיינע קינדער פאר כהנים, און זיי מזכה געווען מיט בעזונדערע מצוות אויסער די מצוות, וואָס זיינען געגעבען געוואָרען צו דער גאנצער אידישער נאציאָן, פאר וועלכעס ער האָט זיי בעשטימט א בעזונדערע פערגיטיגונג לעולם הבא.

דריטענס, זיינען די טובות וואָס דער בעשעפער טהוט צו איין פאַמיליע בעזונדער, אזוי ווי די כהנים און לויים, וואָס זיינען פארבליבען כהנים און לויים

לדורות, אדער אזוי ווי די משפחה פון דוד המלך, פון וועלכע עס האט זיך גע־צויגען א קעניגליכע דינאסטיע. אויך דיזע ליגט א פליכט צו דינען גאט מעהר ווי אנדערע, און עס זיינען טאקי דא פיעלע געבאטען בלויז פאר כהנים און מלכים. און היטען זיי אפ דאס וואס זיי דארפען אפהיטען, ווערען זיי בעלוינט אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט; ווען אבער ניט, ווערען זיי געשטראפט, אזוי ווי מיר ווייסען פון קורח, וועלכער איז געווען א לוי, און האט געהאט אזא מיאוס'ן סוף דערפאר וואס ער האט ניט ערפילט זיינע פפליכטען אלס לוי.

דער פיערטער סארט טובות זיינען די וואס גאט טהוט מיט אן איינצעלנעם מענשען אויסגעשלאסען פון זיין משפחה, פאלק און די מענשהייט בכלל, אזוי ווי, למשל, א נביא, אן ערוועהלטער הערשער, א חכם און דאס גלייכען. דיזע פון גאט געבענשטע, וואס האבען זוכה געווען צו אזעלכעס וואס אנדערע בע־זיצען ניט; דיזע אויסנאהמען פון כלל און פון זייערע אייגענע משפחות, דארפען דינען גאט מעהר ווי אלע אנדערע און דארפען איהם דאנקבאר זיין מעהר ווי אלע אנדערע פאר די בעזונדערע גענאדען וואס דער בעשעפער טהוט מיט זיי.

פאר דיזע פיער־ערליי טובות וואס מיר האבען אויסגערעכענט זיינען מענשען מחויב צו דינען גאט, און וואס מעהר דער בעשעפער טהוט א מענשען גוטעס, אלץ מעהר איז דער מענש פערפליכטעט צו איהם, צו דינען איהם. א ראיה קענען מיר נעהמען פון מעשר. די תורה האט אנגעזאגט אז מען זאל געבען מעשר פון תבואות. פיעל תבואה איינער נעהמט ארונטער פון זיינע פעלדער, זאל ער א צעהנטע חלק דערפון אוועקגעבען די לויים. איז דער וואס גאט האט איהם געגעבען הונדערט מאס תבואה האט געדארפט אוועקגעבען צעהן מאס, און דער וואס גאט איהם געגעבען צעהן מאס, האט געדארפט אוועקגעבען נור איין מאס. און ווען דער ערשטער זאל געבען ניין און א האלב מאס און דער צוויי־טער — איין מאס, וועט דער ערשטער געשטראפט ווערען און דער צווייטער וועט קריגען שכר, כאטש ער האט געגעבען א סך ווייניגער פון ערשטען. דאס איז צוליעב דעם, ווייל פאר דער טובה וואס ער האט גענאסען פון אויבערשטען, האט ער איהם גענוג אפגעצאהלט, בעת דער ערשטער, וואס האט געהאט הונ־דערט מאס תבואה האט פראפארציאנעל ניט אויסגעדריקט גענוג זיין דאנק־בארקייט.

אזוי איז אויך מיט אנדערע זאכען. דער וואס האט א זוהן איז מחויב אפצודינען גאט דערמיט וואס ער טהוט גאט'ס רצון און איז דעם קינד מל און לערנט איהם תורה; האט ער אבער ניט קיין זוהן, פאלען פון איהם ארונטער די דאזיגע מצוות. ווען א מענש איז קראנק, פאלט פון איהם ארונטער די פפליכט פון די מצוות וואס ער קען ניט טהאן קראנקערהייד, אלץ צוליעב דעם זעלבען שכל, אז וואס מעהר גוטעס דער מענש געניסט אלץ מעהר דארף ער דינען גאט, און געניסט ער ווייניגער, פאלען פון איהם ארונטער געוויסע פפליכטען און עס קומט איהם ניט קיין שטראף.

זאגט ווייטער דער נפש:

איך האב פערשטאנען אלעס וואס דו, שכל, האסט מיר געזאגט און איך פיהל זיך ניט צו זיין אימשטאנד אפצוצאהלען מיינע שולדען צום בעשעפער פאר די אלגעמיינע גוטעס וואס ער טהוט מיט אלע מענשען בכלל און פאר די

ספּעציעלע טובות וואָס ער טהוט מיר בעזונדער — אודאי ניט. ווארום אויב אפילו איך וויל איהם אפּצאָהלען מיינע שולדען, קומט מיר באלד ארויף אויפ'ן געדאנקען, אז ווען איך וועל דאָס האָבען אָפּגעטהאָן זאָל איך דערפאר גופא, פאר אָפּצאָהלען דעם בעשעפער זיין חוב, קריגען נאָך גוטעס. אזוי איז ווען איך פאָלג אויס זיינע געבאָטען אלס געצאָהלט פאר זיינע גנאדען, און אזוי אויך ווען איך דאנק איהם, האָב איך אלץ אין זינען צו פערלאנגען אז די גוטעס וואָס איך געניס זאָל ניט אויפהערען און איך זאָל קריגען נאָד מעהר גוטעס. אזא דאנק אָדער אפּצאהלונג פאר א טובה מיט דער כונה צו קריגען דערפאר א גרעסערע טובה, פערשטעהע איך, איז ניט גענוג, און איך דארף קריגען א לעקציאָן וואָס זאָל מיר פיעל וויינינ לערנען ווי אזוי צו דיענען גאָט מיט א ריינעם געווויסען און דאָס דיענען איהם זאָל זיין א שטענדיגעס.

ענטפערט דער שכל:

דאָס וואָס דו, נפש, בעקלאָגסט זיך, אז דו האָסט ניט די ריכטיגע כונה אין דיענען און דאנקען דיין גאָט, אז ריידען רעדסטו ווי א דאנקבארער און דיין כונה איז פון א בעטער וואָס פערלאנגט מעהר, קומט פון דריי מדות וואָס דו האָסט אין זיך. ערשטענס, ווייל דו האָסט זיך צופיעל ליעב און דו זוכסט אלץ צו האָבען מעהר פארגעניגענס. צוליעב דיין פארגעניגען לוסט, ווועסטו ניט א טראָט טהאָן א טריט צו גאָטעס־דיענסט אָדער צו דיענען אימיצען אנדערש אָהן דער כונה, אז דו זאָלסט אליין דערפון הנאה האָבען. האָב איך דיר שוין פריהער געזאָגט, אז דו דארפסט זיך סטארען ווי ווייט מעגליך אפּצוגעוואוינען זיך פון דער דאָזיגער מדה.

דיין צווייטע שלעכטע מדה איז, וואָס דו פערשטעהסט ניט גענוג די חסדים וואָס דער בעשעפער טהוט מיט דיר און דו דענקסט, אז דו קריגסט פון איהם קיין טובה סיידען דו בעטסט איהם. דאָס איז אָבער ניט ריכטיג. דער בעשעפער האָט נאָך פריהער, איידער דו האָסט ביי איהם געבעטען, געטהאָן מיט דיר פיעל חסדים, וואָס דו ווייסט און וואָס דו ווייסט ניט, ווייל עס קען זיין אז דאָס וואָס דו בעטראכסט פאר שלעכט, איז דוקא פאר דיר גוט. ווען דו נעהמסט דאָס אין אכט; ווען דו פערטרייבסט דעם געדאנק, אז גאָט טהוט דיר גוטעס, נור דאמאלס ווען דו בעטסט איהם; ווען דו בעטראכסט, אז ער האָט דיר געטהאָן טובות איידער דו האָסט איהם געבעטען, איידער דו האָסט גאָר געקענט בעטען, איידער דו האָסט שכל געהאט צו בעטען, דאן וועט דיין דיענען איהם און דאנקען איהם זיין מיט דער געהעריגער כונה און דאן, אז דו וועסט מיט דיין דיענען איהם און דאנקען איהם ניט אין זינען האָבען קיין ווייטערע טובות, וועסטו מעהר בערעכטיגט זיין צו מעהר טובות.

די דריטע שלעכטע מדה, וואָס דו בעזיצסט איז, וואָס דו קענסט ניט זיך אליין און דו בעטראכסט ניט דיין נישטיגקייט. דו בעדענקסט זיך ניט פון וואנען דו קומסט, וואָס דו ביזט ביי דיין לעבען און וואָס דו וועסט זיין נאָך דיין טויט. דו בעטראכסט זיך פאר א וועזען וואָס איז בערעכטיגט דערהויבען צו ווערען און געניסען אלעס גוטעס, און דו הערסט ניט אויף צו וועלען און פערלאנגען. וויפיעל דו האָסט, ווילסטו אלץ מעהר, ווייל נאָך דיין פאלשען חשבון קומט עס דיר, און דו זעהסט ניט איין, אז דער בעשעפער איז בערעכטיגט צו אלע מעגליכע דיענסטע פון דיר. אז דו דיענסט איהם, מיינסטו אז דו טהוסט מיט איהם א גרויסען חסד, כאָטש דו ווייסט אז דו דארפסט אנקומען צו איהם

און ניט ער צו דיר. ווען אָבער דו וועסט זיך ארויסשלאָגען די דאָזיגע נאַרישקייט פון דיין מח און דו וועסט קוקען אויף אַלעם מיט אָפענע אויגען און פער־שטעהן אז דיין בעשעפער האָט דיר אין זינען און וויים בעסער ווי דו וואָס פאַר דיר איז גוט און וואָס ניט, דאַן וועסטו צופריעדען זיין מיט דעם וואָס ער גיט דיר און דו וועסט איהם פאַר אַלעם דאַנקען מיט'ן גאַנצען הארצען. ווען דו האָסט אין זיך די דאָזיגע מדה, וועסטו ניט לייגען קיינע האָפנונגען אויף זאַכען וואָס קענען דיר אָפּוועגדען פון אנערקענען גאָט'ס חסדים און בע־צאָהלען איהם דערפאַר. דו וועסט דאַן וויסען, אז דאָס וואָס דיר קומט, וועסטו אונבעדינגט קריגען, און וועסט ניט זוכען קיין בעלוינונג פאַר דיענען גאָט אָדער דאַנקען איהם.

און דאָס וואָס דו פערלאַנגסט אז איך זאָל דיר לערנען פיעל ווייניג און ניט ארויפלייגען אויף דיר קיינע שוועריגקייטען אין דעם ענין פון דיענען גאָט, וועל איך דיר זאָגען די עיקרים, די הויפּט זאַכען, וואָס אָהן זיי קען מען ניט יוצא זיין אין גאָטעם דיענסט און דאַנקבאַרקייט צו איהם פאַר זיינע טובות. דיעזע זיינען דאָ צעהן, ווי פאָלגט:

א מענש זאָל גאָט'ס טובות ניט מאַכען פאַר קיין סבה, קיין אורזאַך צו זיין איהם דערווידער. למשל, ווען איינער ווערט רייך, זאָל די רייכטהום איהם ניט ברייגגען צו גאוה.

ער זאָל אין אַלע צייטען דערמאָהנען די גוטעס מיט'ן מויל און דאַנקען גאָט און לויבען איהם דערפאַר אי מיט'ן מויל, אי אין הארצען.

די טובות זאָלען ביי איהם זיין אָנגעלייגט און ער זאָל ניט נידערשעצען זיי.

ווען א טובה קומט איהם דורך א מענשען, זאָל ער ניט דענקען אז דער מענש האָט עס איהם געטהאָן, נור בעטראַכטען דעם בעל טובה אַלס א שליח פון גאָט.

ער זאָל זיך ניט בעריהמען און עס זאָל איהם אפילו אויפ'ן געדאַנקען ניט קומען אז ער האָט עטוואָס גוטעס געגאָסען דורך זיין אייגענעם כח אָדער חכמה, אָדער אז ער האָט עס, ווייל ער האָט עס פערדיענט פאַר זיינע גוטע מעשים.

ער זאָל אויך ניט דענקען, אז ווען ער וועט זיך די מיה געבען וועט די גוטעס אָנהאַלטען און עס וועט אויסמיידען וועט ער וועט עס פערנאַכלעסיגען. ער דאַרף וויסען אז דאָס וועגדט זיך ניט אָן איהם, נור אָן גאָט און זיין מיה און סטאַראַניע קענען ניט העלפען, ווען דער ווילען פון אויבערשטען איז אַנדערש.

ער זאָל ניט פעראַכטען דעם יעניגען וואָס קריגט ניט די זעלבע טובות וואָס ער. דער רייכער, למשל, דאַרף ניט פעראַכטען דעם אָרימאַן און דענקען אז ער האָט ערוואָרבען רייכטהום, ווייל גאָט האָט איהם ליעב און יענער האָט עס ניט, ווייל גאָט האָט איהם פיינט. וואָרום ער קען ניט וויסען. עס קען גאָר זיין, אז דער בעשעפער גיט איהם עשירות, כדי צו שטעלען איהם צו פּראָבע אויב ער וועט ארויסצייגען די בייזע מחשבות וואָס ער האָט פערבאָרגען אין זיין הארצען, און אויב דער זינדיגער מענש טהוט דאָס טאַקי, און ווען ער ווערט רייך צייגט ער זיך ארוים אין זיין ריכטיג געשטאַלט, קען קיין ספק ניט זיין, אז דער וואָס איהם געהט ניט גוט איז ביים אויבערשטען דוקא מעהר בעליעבט.

דעם מענשען׳ס הארץ, זיין כונה דארף זיין גאנץ מיט גאט. ווען ער טהוט עפעס פון גאט׳ס וועגען, זאל ער דערביי ניט האבען קיינע אנדערע אבזיכטען, און ווען גאט טהיילט איהם איין גוטעס און ער, דער מענש, טהוט ניט מעהר מעשים טובים ווי פריהער און דאנקט איהם ניט מעהה, זאל ער לכל הפחות פערבלייבען ביי די פריהעריגע און ניט ערגער ווערען, און ניט אפווענדען זיינע געדאנקען פון בעשעפער.

ער זאל שטענדיג קוקען אויף ניעדעריגערע פון איהם, ניט אויף העכערע אדער גרעסערע אין רייכטהום. וואס אנבעלאנגט צו דיענען גאט, זאל ער, פער־קעהרט, קוקען אויף העכערע פון איהם, אויף פרימערע, און זיך סטארען צו קומען צו זייער מדרגה. ער טאר ניט קוקען אויף קלענערע פאר איהם אין דיזען פאך און בעטראכטען זיך אלס צדיק געגען זיי.

דאס וואס דער בעשעפער פערבארגט זיין כעס פון א זינדיגען מענשען און ער שטראפט איהם ניט, זאל ביי איהם ניט אנגענומען ווערען, אז ער איז שוין בעווארענט פון אן עונש. ער זאל ניט זאגען: אז גאט שטראפט מיך ניט, מעג איך שוין ווייטער זינדיגען.

אט די צעהן אנגעגעבענע הויפט פונקטען, ווייסען מיר פון דער געשיכטע פון דורות פאר אונז און פון דער געגענווערטיגער צייט, אז ווען זיי ווערען ניט אפגעהיט, ברייננגט עס מענשען אראפצוגעהן פון דרך הישר און זינדיגען געגען בעשעפער. מיר ווייסען אז מענשען זיינען פערדארבען צוליעב פיעל גוטעס וואס דער אויבערשטער האט זיי געגעבען און צוליעב דעם וואס זיי האבען ניט אפגעהיט די צעהן פריהער געזאגטע כללים.

מיר ווייסען דאס פון די נביאים פון אלע דורות, אז דער געגענזאץ פון די דאזיגע פונקטען אדער כללים איז שטענדיג דער הויפט פאקטאר צו פערדאר־בען די לעהרע פון דיעזען שער, מיט וועלכען מיר בעצוועקען צו בריינגען מענשען צו ריינע און אויפריכטיגע גאטעס דיענסט. און ווער עס האט ספע־ציעלע טובות פון בעשעפער און ער קען איהם ניט דיענען מעהר, זאל וויניג־סטענס אפהיטען די צעהן עיקרים, וואס איך האב דערמאהנט, מיט א ריינעם געוויסען און דאס וועט איהם בריינגען צו בערעכטיגונג צו נאך בעזונדערע גוטס פאר איהם אליין, אויסער די אלגעמיינע גענאדען וואס דער בעשעפער טהוט מיט דער מענשהייט בכלל.

און ווען דער אויבערשטער וועט ביי איהם די גוטעס אוועקנעהמען, וועט עס זיין צוליעב איינע פון די צוויי אורזאכען: ענטוועדער כדי אפמעקען דורכ־דעם א זינד פון פריהער, אדער כדי אפצוגעבען איהם דערפאר שכר לעולם הבא, וואס דאס איז פיעל בעסער און טהייערער ווי די גוטעס וואס א מענש האט דא, אויף דער וועלט.

פרק ט׳

זאגט ווייטער דער נפש הבהמית, דער טהיערישער אינסטינקט:

דו, שכל, האסט זיך גענומען די מיה צו היילען מיך און דיר איז דאס געלונ־גען. דו האסט מיר מיט דיין גרויסען ליכטיגען פערשטאנד איבערצייגט אין וואס מיין רפואה בעשטעהט און דו האסט פון מיר ארונטערגענומען די פינסטערע

נארישקייט און אומוויסענהייט. אבער איין פראגע, אן אנגעוועהטאגטע פראגע, וואס קען מיר שאדען צו גאטעס־דיענסט, איז ביי מיר פערבליבען. אויב דו וועסט נאך מיך אויסקורירען דערפון אויך און אוועקנעהמען פון מיר די זארג וואס איך קען די דאזיגע פראגע ניט פערענטפערען, דאן וועל איך פריי זיין פון דאס ערגסטע און וועל זיין נאהענט צו א פאלשטענדיגע היילונג.

שכל: און וואס איז דאס אזעלכעס!?

נפש: די פראגע וואס עגבערט מיין מח איז וועגען הכרח און חפץ, וועגען צוואנג און אייגענער ווילען. אין די כתבי הקודש, אין די הייליגע שריפטען זיינען דא פסוקים וואס צייגען אז דער מענש איז ניט קיין בוחר, קיין אויס־קלייבער צו טהאן וואס ער וויל, נאר אלע זיינע מעשים קומען בהכרח, דורך צוואנג. ער איז אלעס געצוואונגען צו טהאן לויט די גזירה און ווילען פון גאט, וועלכער רעגיערט די גאנצע שאפונג פון דער וועלט. אזוי ווערט געזאגט אין פסוק: "כל אשר חפץ ה׳ עשה בשמים ובארץ" — אלעס וואס גאט וויל טהוט ער אויפ׳ן הימעל און אויף דער ערד. אדער דער פסוק: "מי זה אמר ותהי, ה׳ לא צוה; מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" — ווער האט עפעס גע־זאגט און עס איז געווארען אויב גאט האט ניט געהייסען, און ווער זאגט עס, אז שלעכטעס און גוטעס קומען ניט פון אויבער־שטענס מויל? אדער דער פסוק: "אם ה׳ לא יבנה בית, שוא עמלו בוניו בו" — אויב גאט וועט ניט בויען א הויז, איז אומזיסט די מיה פון די בויער. עס זיינען דא נאך פסוקים וואס זאגען, אז קיין זאך ווערט ניט געטהאן אהן בעשעפער און קיין זאך בעוועגט זיך ניט אהן זיין הייליגען רצון. מחקרים האלטען אויך אזוי, אהן מיינונגס־פערשידענהייטען. קומט אבער די תורה אליין און קריגט אויף דעם און זאגט אונז פונקט דעם היפוך, אז די בחירה איז ביים מענשען, אז ער קען טהאן זאכען מיט זיין אייגענעם רצון און דאריבער איז ער בערעכטיגט צו שכר פאר גוטע טהאטען און עס קומט איהם א שטראף פאר שלעכטע מעשים.

די תורה זאגט: "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים" — זעה, איך לייג דיר פאר לעבען און גוטעס, און טויט און שלעכטעס, און דו זאלסט זיך אויסקלייבען דאס לעבען, הייסט דאך דאס, אז די ברירה איז ביים מענשען און ער קען טאהן ווי און וואס ער וויל. אין איוב ווערט געזאגט: "כי פועל אדם ישלם לו" — די טהאט פון מענשען בעצאהלט איהם. טהוט ער גוטעס, ווערט ער בעלוינט מיט גוטעס, און טהוט ער שלעכטעס, קריגט ער בעצאהלט שלעכטעס. און פון אלעס וואס ווערט געזאגט אין אונזער תורה אין דעם ענין פון מצוות און עברות, שכר און עונש, זעהט מען אז אזוי איז דאס, אז דעם מענשען׳ס מעשים זיינען אין זיין אייגענעם רשות, אז ער קע טהאן וואס ער וויל און גאט׳ס כבוד איז ריין פון צווינגען דעם מענשען צו זייגע טהאטען, גוטע אדער שלעכטע, און ער איז ניט פעראנטווארטליך פאר דעם מענשען׳ס מעשים טובים אדער מעשים רעים. אט די סתירה, דער ווידערשפרוך אין די פערשיעדענע פסוקים איז מיר שווער צו פערשטעהן, און אויב די דאזיגע אנגעוועהטאגטע פראגע קען פארענטפערט ווערען; אויב עס איז דא א רפואה צו היילען מיין געוויסען דערפון, זאל מיך גאט היילען דורך דיר.

ענטפערט דער שכל:

דער ווידערשפרוך אין די פסוקים, וואס דו זאגסט, איז ניט שווערער צו פארענטפערען ווי די ווידערשפרוכען וואס מיר זעהען אין דער פראקטיק אין די

מעשים פון מענשען. מיר זעהען אז צייטענווייז טהוט א מענש וואס ער וויל און ווי ער וויל און אפטמאל קומען זיינע טהאטען ארויס ניט לויט זיין ווילען און אבזיכט. דאס לערנט דיך, אז דער בעשעפער האט די ממשלה איבער'ן מענשען און דער מענש איז געבונדען אונטער זיין רצון, וויל ער, בינדט ער איהם אפ און לאזט איהם טהאן וואס ער וויל, און וויל ער, פערהינדערט ער איהם דורכצופיהרען זיין פערלאנג. מיר זעהען דאס אויך אין די בעוועגונג פון מענשען'ס צונג, זיין געהער און זעה־קראפט. ניט שטענדיג רעדט א מענש דאס וואס ער האט בדעה צו רעדען, און אמאל הערט ער דאס וואס זיין הארץ גלוסט צו הערען און זעהט וואס ער וויל זעהן, און אמאל קומען פאר הינדערונגען און דער מענש קען ניט הערען און זעהן דאס וואס ער גארט, דאס וואס ער האט חשק צו הערען אדער זעהן. זעהען מיר דאך אין פראקטישען לעבען, אז די בחירה איז ניט ביים מענשען, דאך זעה איך נאכהער אז שכר און עונש קומט דעם מענשען לויט זיינע מעשים. איז דאך אויך די זעלבע פראגע: ווי באלד אין פראקטישען לעבען איז דער מענש ניט פעראנטווארטליך פאר זיינע מעשים; ווי באלד אז ער טהוט אפטמאל זאכען געגען זיין ווילען, טא ווארום זאל בעלוינונג אדער שטראף גערעכענט ווערען לויט זיינע טהאטען? איז אויב מען קען פערענטפערען דיזע פראגע, קען מען אויך פערענטפערען די סתירות וואס דו פרעגסט אויף די פסוקים.

וועגען דיזען ענין זיינען שוין אנגעגאנגען דעבאטען צווישען חכמים, וועלכע האבען געזוכט צו פערענטפערען די פראגע. איז דא א דעה, אז אונז דאכט זיך בלויז אז מענשען האבען אפטמאל קיין דעה איבער זייער אייגענעם ווילען; אין אמת'ן אבער זיינען מענשליכע טהאטען, גוטע און שלעכטע, ביי איהם אין די הענד און ער טהוט ווי ער וויל און ווי ער קען לויט זיין פעהיגקייט און מאכט. דער בעשעפער האט דערמיט גאר ניט צו טהאן און אין דיזען פרט איז דער מענש בעל הבית איבער זיך. דאריבער איז זעלבסטפערשטענדליך, אז עס קומט איהם שכר פאר גוטע מעשים און אן עונש פאר טהאן שלעכטעס.

אנדערע ווילען האבען, אז אלע מענשליכע טהאטען און אלע געשעהעניסען זיינען אין די הענד פון בעשעפער. זיי זאגען, אז אלע פאסירונגען פון דער וועלט, סאי מיט מענשען, סאי מיט אנדערע זאכען, זיינען אין רשות פון השי"ת, געפינען זיך שטענדיג אונטער זיין קאנטראל און טרעטען ניט אפ אפילו א האר פון זיין השגחה. די קלענסטע זאך אזוי גוט ווי די גרעסטע איז אונטערווארפען דעם ווילען פון גאט און אהן זיין ווילען קען קיין זאך געשעהן. און אז מען האט דיזע חכמים געפרעגט וועגען דעם ענין פון שכר ועונש, ווייל נאך זייער שיטה איז דאך אומפערשטענדליך פארוואס זאל א מענש קריגען שכר פאר גוטע מעשים און געשטראפט ווערען פאר שלעכטע, האבען זיי געענטפערט: בעלוינונג און שטראף ווייסען מיר ניט וואס דאס איז. מיר בעגרייפען דאס ניט. מיר פערשטעהען ניט ווי גאט'ס משפט געהט אן, אבער גאט איז אימער דער גערעכטער און טהוט ניט קיין עולה. ער איז בעגלויבט, אז ער צאהלט מיט גוטעס פאר גוטעס און מיט שלעכטעס פאר שלעכטעס, כאטש אונזער פערשטאנד איז צו שוואך צו בעגרייפען די זאך ריכטיג. זיין גערעכטיגקייט און זיינע חסדים זיינען אפענבאר און מען זעהט זיי אזוי פיעל, אז מען קען איהם ניט חושד זיין אז ער זאל ח"ו טהאן אומרעכט.

אנדערע חכמים ווידער האבען אנגענומען די פאריגע ביידע דעות און זיי זאגען, אז עס זיינען דא זאכען וואס דער מענש איז געצוואונגען צו טהאן אדער

ניט טהאָן לויט דעם רצון פון בעשעפער, און זאכען וואָס דער מענש האָט דעם אויסוואהל צו טהאָן אדער ניט טהאָן. אבער ווען א מענש זאָל זיך פערטיעפען אין דיעזען ענין אָננעהמענדיג וועלכע שיטה עס איז, מוז עס איהם ברייננען צו זינד. עס טויג דאריבער ניט צו טראַכטען אין דעם צופיעל און דער בעסטער וועג, האָבען יענע חכמים געזאָגט, איז אָנצונעהמעןביידע דעות, אז עס זיינען דאָ זאכען וואָס זיינען אין די הענד פון גאָט און זאכען וואָס זיינען אויסשליסליך אין די הענד פון מענשען. מע דאַרף גלויבען, אז מעשים טובים או מעשים רעים, גוטע און שלעכטע טהאטען זיינען שטענדיג אין רשות פון מענשען און עס איז נור געווענדט אָן זיין ווילען צו טהאָן זיי אדער ניט טהאָן, פאר וועלכעס ער וועט קריגען שכר אדער עונש. די דאָזיגע אמונה וועט דעם מענשען ברייננען צו סטארקען זיך ווי וויט מעגליך פון זיין אייגענע טובה וועגען, כדי צו געניסען פון ביידע וועלטען, און וואָס אנבעלאַנגט צו וועלטליכע זאכען אויסער מצוות און עברות, דאַרף דער מענש גלויבען און האָבען בטחון, אז אַלעס איז אונטער גאָט'ס ממשלה, אז גוטעס און שלעכטעס קומען נור פון דער גזירה פון בעשעפער און זיין רצון. מען דאַרף דעריבער אין זינען האָבען, אז דער בורא, ב"ה, קען האָבען א שטאַרקע טענה צום מענשען, ווען ער איז ניט מקיים זיינע פערזאָגען, ווייל אין דעם פּרט איז דאָך די בחירה ביים מענשען און עס איז אין זיין רשות אויפצופיהרען זיך גוט אדער שלעכט; אבער דער מענש קען קיינע טענות ניט האָבען צו גאָט.

און דיזע שיטה איז נעהענטער צום ריכטיגען וועג ווי די וואָס מיר האָבען פריהער דערמאָהנט. אבער דער אמת איז, אז מיר מוזען צוגעבען, אז אונזער ניט וויסען די ריכטיגקייט אויב די בחירה איז ביים מענשען אדער ניט, איז צוליעב דעם, ווייל מיר מענשען האָבען ניט גענוג פארשטאַנד און אונזער שכל איז צו שוואך צו פערשטעהן א זאך וואָס בעלאַנגט צו דער חכמה פון השי"ת. און מיר דאַרפען גלויבען, אז אונזער אונוויסענהייט אין דיזען ענין איז איינע פון די טובות וואָס דער בעשעפער טהוט מיט אונז, און ווען עס וואָלט פאר אונז בעסער געווען צו וויסען דעם סוד אויב די בחירה איז ביי אונז און מיר קענען טהאָן זאכען לויט אונזער אייגענעם ווילען אדער מיר ווערען אין אַלעם קאָנטראָלירט פון הימעל, וואָלט דער בעשעפער דאָס אונז מגלה געווען.

א ביישפּיעל דערצו קענען מיר געבען פון דעם וואָס מיר זעהען, אז איינער וואָס האָט שוואכע אויגען קען ניט קוקען אויף די ליכט פון דער זונן סיידען ער זאָל די אויגען פערשטעלען מיט עפּעס א דינע מאַטעריע, און וואָס שוואכער די אויגען זיינען, אַלץ דיקער דאַרף זיין די מאַטעריע וואָס פערשטעלט זיי, כדי צו קענען קוקען אויף דער שיין פון דער זונן און עס זאָל פאַר'ן מענשען זיין בעסער. דאָס זעלבע איז אויך מיט די ענינים וואָס זיינען פון אונז פערבאָרגען. מיר זיינען צו שוואך צו בעגרייפען זיי, האָט זיי דער בעשעפער פערדעקט פון אונזער טובה וועגען. און וואָס דער פערשטאַנד ביי א מענשען איז שאַרפער, וואָס מעהר ער קען משיג זיין, אַלץ דינער איז דער צודעק, אַלץ וויי־ניגער זיינען די פערבאָר־גענע זאכען פון איהם פערבאָרגען און ער בעגרייפט מעהר פון אנדערע.

און ווידער זעהען מיר אין פיעלע קערפּערליכע מלאכות אדער זאכען וואָס ווערען געמאַכט פון מענשען, וואָס ווען מיר זאָלען זיי ניט זעהן מיט אונזערע אויגען און מען וואָלט אונז דערצעהלט וועגען זיי, וואָלטען מיר עס ניט געגלויבט און מיר וואָלטען עס אָפּגעלייקענט, אזוי ווי, צום ביישפּיעל, די טעלעסקאָפּען און

אנדערע אינסטרומענטען און אפאראטען, וואס אסטראנאמער געברויכען און זיי ווייסען דורך זיי דעם גאנג פון די שטערען און פלאנעטען, וואו זיי געפינען זיך, ווי ווייט זיי זיינען איינע פון די אנדערע, די פונקטען וואס זיי דערגרייכען צו געוויסע צייטען און נאך פיעלע זאכען. ווען מיר זאלען די דאזיגע אסטראנאמישע אינסטרומענטען און אפאראטען ניט זעהן מיט אונזערע אויגען, וואלטען מיר ניט געגלויבט אז אזעלכע עקזיסטירען.

אדער מיר וועלען נעהמען א געגענשטאנד וואס איז נעהענטער צו אונז, א זאך וואס איינפאכע מענשען געברויכען,—א בעזמען, אן אינסטרומענט וואס מען בענוצט צו וועגען דערמיט. דאס איז א שטעקעל וואס האט ביי איין ברעג א געוויסע משא, אן אייזערנע קויל אדער א שטיינערנע. אויף דעם שטעקעל זיינען דא צייכענס, לאמיר זאגען, א פונט, צוויי פונט, דריי פונט, און אזוי ווייטער. ווען מען וויל וויסען די וואג פון א געוויסע זאך, הענגט מען די זאך אן ביים צווייטען ברעג פון בעזמען און האלטענדיג דעם בעזמען אויף א שניהעל, באלאנסירט מען איהם אזוי, אז ער זאל הענגען גלייך, ניט איין זייט אונטערגעבויגען מעהר ווי די צווייטע, און דער נומער, אויף וועלכען דער שנירעל געפינט זיך בעת דער בעזמען איז ריכטיג באלאנסירט, צייגט די ריכטיגע וואג פון דעם געגענשטאנד וואס מען וועגט. די כלי אדער דער אינסטרומענט איז אזוי געמאכט אז עס צייגט די וואג פינקטליך. מיר זעהען דאס און מיר זיינען איבערצייגט אז אזעלכעס עקזיסטירט; ווען אבער מיר וואלטען עס ניט געזעהן, וואלטען מיר ניט געגלויבט, אז אזא זאך איז מעגליך.

עס זיינען דא נאך גאנץ געוועהנליכע זאכען, וואס מיר זעהען מיט אונזערע אויגען און ווען מיר וואלטען זיי ניט געזעהן און מען וואלט אונז נור דערציילט וועגען זיי, וואלטען מיר די דערצעהלער אנגענומען פאר ליגנער. און דאס איז וויייל עס פעהלען אונז ידיעות אין די געזעצען פון דער נאטור און אין די כחות פון דער שאפונג. הייסט אז מיר פערשטעהען ניט און מיר בעגרייפען ניט זאכען וואס זיינען ביי אונז אלטעגליך און וואס מיר האבען פאר אונזערע אויגען, איז שוין קיין וואונדער, אז מיר זיינען צו שוואך אין אונזער שכל צו פערשטעהען דעם גאנג פון צוואנג און אויסוואהל, די זאכען וואס ווערען געטהאן נור דורך דעם בעשעפערס גזירה, וויייל ער הייסט אזוי, און זאכען וואס דער מענש קען טהאן מיט זיין אייגענעם ווילען. דאס גופא, אונזער אונוויסענהייט אין דעם, בעלאנגט, ווי מיר האבען פריהער געזאגט, צו גאט'ס משפטים, צו די גערעכטיגקייט וואס ער טהוט מיט מענשען.

דאריבער זאגט דוד המלך אין תהלים: „ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני" — גאט, איך טראכט ניט צו הויך און קוק ניט צו הויך און איך גיב זיך ניט אפ מיט גרויסע זאכען וואס זיינען פון מיר פערבארגען.

פרק י'

זאגט ווייטער דער נפש צום שכל:

דו האסט מיך געטרייסט דערמיט וואס דו האסט ארויסגעשלאגען פון מיינע געדאנקען דעם חשק צו וועלען דערגעהן דעם גאנצען סוד וועגען צוואנג און אויסוואהל מיט דיין ערקלעהרונג אז דער ענין איז צו דעליקאטנע און טיעף.

אבער ענטדעק מיר דעם סוד פון מיין זיין אויף דער וועלט און צוליעב וואס פאר א צוועק בין איך דא. דו זאלסט מיר אויך ווי ווייט מעגליך אין קורצען אויפקלעהרען כאטש פיעל ניט איז וועגען דעם ענין פון צוואנג און אויסוואהל. דערגעהן דאס אין גאנצען, ווייס איך, אז איך קען ניט, אבער איך וויל כאטש עטוואס וויסען, כדי איך זאל ניט זיין אזוי ווי יענער שטאדט ממונה, וועגען וועלכען מען האט מיר דערצעהלט.

אויף אן אינזעל אין אינדיען, — האב איך געהערט דערצעהלען, — האבען די איינוואהנער פון א שטאדט אפגעמאכט צווישען זיך, אז זיי זאלען יעדעס יאהר אויסקלייבען איינעם פון א פרעמדע לאנד אלס זייער אויבער־הארר און שטאדט־פארוואלטער. נאך יעדען יאהר זאל מען דעם ממונה ארויסשיקען און אן אנדער פרעמדער זאל פערנעהמען זיין פלאץ.

האט די שטאדט אויפגענומען אלס איהר ממונה א נארישען מענשען, וואס האט זיך ניט גענומען די מיה נאכצופארשען אויף די מנהגים פון דער שטאדט, און ניט וויסענדיג, אז ער האט דארט צו דיענען בלויז איין יאהר, האט ער אנגעזאמעלט מאגאזינען מיט שפייז, האט געבויט פאלאצען מיט פעסטונגען און אריבערגעבראכט זיין גאנצען פערמעגען מיט אלע זיינע אוצרות וואס ער האט געהאט אין דער היים אהין אין שטאדט. ווען עס איז אריבער דער יאהר, האבען איהם די שטאדטלייט ארויסגעטריבען בעירום ובחסר כל און איהם ניט געלאזט מיטנעהמען קיין זאך פון די זאכען וואס ער האט אריינגעבראכט אדער דארט ערווארבען. האט דער ארונטערגעזעצטער ממונה זיך זעהר מצער געווען און האט חרטה געהאט אויף זיין נארישע פיהרונג, וואס ער האט אזוי פיעל געארבייט און זיך געסטארעט און האט דערפון גאר ניט.

דער נייער פרעמדער וואס די שטאדט האט אויפגענומען אלס איהר פערוואלטער אדער הערשער, איז שוין געווען א קלוגער. האט ער מיט איינעם פון די שטאדטלייט געשלאסען פריינדשאפט, האט איהם טובות געטהאן און יענער האט איהם אויסגעזאגט דעם סוד, אז מעהר ווי א יאהר וועט ער דארט ניט זיין און נאכהער וועט מען איהם הייסען געהן און ניט לאזען מיטנעהמען קיין זאך. האט שוין דער צווייטער ניט געטהאן ווי דער ערשטער. דיזער האט געזאמעלט פערמעגענס און אוצרות און זיי אוועקגעפיהרט אין זיין היים־שטאדט. וואס נור ער האט געקענט פערנעהמען, האט ער פערנומען און איבערגעפיהרט צו זיך אהיים און האט זיך ניט פערלאזט אויף די שטאדטלייט, אפשר וועלען זיי מיט איהם האנדלען אנדערש ווי מיט'ן ערשטען. און די צייט וואס ער האט געהערשט אין שטאדט, איז ער געווען אי פרעהליך, אי טרויעריג. געפרעהט האט ער זיך וואס ער זאמעלט רייכטהימער, מיט וועלכע ער וועט זיך נאכ'ן יאהר בענוצען אין זיין היים און זיך שטנדיג פארגעניגען רוהיג און זיכער. און געזארגט האט ער, וואס זיין טערמין וועט שנעל פאראיבער און ער וועט מעהר ניט קענען זאמלען. אבער אז דער יאהר איז פאראיבער, האט ער זיך ניט געזארגט וואס ער האט פערלאזט דעם פלאץ און איז פון דארט אוועק מיט שמחה און צופריעדענהייט. זיין שמחה איז געווען א דאפעלטע, ערשטענס, וואס ער האט זיין פערמעגען ניט געבראכט אין יענער שטאדט, וואו ער האט געהערשט, און צווייטענס, וואס ער האט אריבערגעפיהרט די דארט געזאמעלטע אוצרות אין זיין שטענדיגע היים.

און ניט וויסענדיג דעם צוועק צו וואס איך עקזיסטיר אויף דער וועלט,

און ניט האבענדיג קיין ברעקעל ידיעה וועלכע זאכען איך טהו מיט מיין אייגענעם ווילען און וועלכע איך בין פון הימעל געצוואונגען צו טהאן, און ניט פערשטעהענדיג בכלל ווי אזוי איך קען בעזיצען די צוויי קאנטראסטען צוואנג און אויסוואהל, האב איך מורא, אז מיט מיר קען פאסירען אזוי ווי מיט יענעם נארישען שטאדט־פערוואלטער, וואס האט צום סוף יאהר פערלארען ביידע זאכען, אי די שטאדט־פערוואלטונג, אי דאס וואס ער האט דורך זיין טערמין געזאמעלט. און אז גאט האט מיר צוגעשיקט דיך, שכל, בעט איך, לערען מיך און צייג מיר ווי איך זאל זיך פיהרען. זאג מיר דאס וואס איך ווייס ניט און ווי אזוי איך זאל מיינע פעהלערען אויסבעסערען.

ענטפערט דער שכל:

דעם משל וואס דו האסט דערצעהלט קענסטו אנמעסטען אויף דיר. דו ביזט דא אויף דער וועלט אויף אזא אופן ווי יענע שטאדט־פארוואלטער, וואס דו האסט דערצעהלט. ווייסטו שוין אז דו ביזט דא ניט מעהר ווי א גר און אז איין גיכען וועסטו מוזען געהן פון דאנען, און אז דו ווייסט עס, דארפסטו זיך פיהרען ווי דער צווייטער ממונה האט זיך געפיהרט, ניט ווי דער ערשטער, דער נאר. וועסטו אבער ניט געהן אין וועג פון דעם קלוגען, וועט דיר ניט העלפען מיינע רייד און עס וועט דיר גאר ניט ארויסקומען פון מיינע מליצות.

נפש: ווען איך זאל ניט וועלען פיהרען זיך ווי גוט איז, וואלט איך ניט געזוכט צו וויסען דאס וואס איך ווייס ניט.

שכל: דו ווילסט וויסען דעם סוד ווארום דו ביזט געבראכט געווארען אויף דער וועלט, וועל איך דיר דאס ערקלעהרען. דער בעשעפער האט דיך אזוי ווי אנדערע שאפונגען בעשאפען פון גאר ניט. דער עיקר אין דיר איז רוחניות, גייסטיגעס, דאס איז די נשמה. האט דיך גאט געוואלט דערהויבען ביז דער שטופע פון זיינע געליעבטע, אויסערוועהלטע און זויבערע, וואס זיינען נאהענט צו זיין כבוד (די מלאכים), ניט פון קיינעמס טובה וועגען, נור פון דיין טובה וועגען. און דאס איז א חסד פון בעשעפער, צו וועלכען דו קענסט ניט זיין בערעכטיגט סיידען דו קומסט איבער דריי זאכען. ערשטענס, מוזט דו ארונטערנעהמען פון זיך די גראבקייט, די פראסטקייט און בענוצען דעם שכל. צווייטענס, דארפסטו ביישטעהן די נסיונות, די פראבעס וואס גאט מאכט מיט דיר אויב דו וועסט איהם דיענען אדער זיין איהם דערווידער, און דריטענס, מקבל זיין זיינע שטראפען אויף דער וועלט. דאס אלעס איז כדי צו ברייננגען דיך צו דער מדרגה פון די מלאכים, וועלכע דיענען איהם און טהוען זיין רצון. זייענדיג בלויז גייסט ווי דו ביזט צוערשט געוועזען אין עולם הנשמות, וואלטען די דריי זאכען ניט געקענט דורכגעפיהרט ווערען. דאריבער האט דער בעשעפער מיט זיין חכמה פאר דיר בעשאפען די וועלט מיט אלעם וואס געפינט זיך אין איהר אין א גוטע ארדנונג און געהעריגע פיהרערשאפט, און אלעם איז גרייט פאר דיין געברויך.

פאר דיר גופא, פאר דיין גייסט, פאר דיין אריגינאל, האט ער צוגעגרייט א פאלאץ, געבויט פון די בעסטע יסודות, פון די הויפט עלעמענטען: פייער, וואסער, ערד און לופט. דאס איז דער גוף, וואס איז גלייך צו דער וועלט, וועלכע איז בעשאפען פון די זעלבע יסודות. אין דעם פאלאץ, אין גוף, האט ער געמאכט פינף טויערען און ביי זיי אוועקגעשטעלט פינף אנפערטרויטע וועכטער. די טויערען זיינען די אינסטרומענטען פון די חושים וואס דער מענש בעזיצט: די אויגען, אויערען, נאז, צונג און הענד. די וועכטער זיינען די חושים, וואס

דער מענש געברויכט: דאָס זעהן, הערען, שפּירען א ריח, רעדען און אָנטאַפּען אָדער פיהלען זאכען דורך בעריהרען זיי מיט די הענד. מיט די פינף חושים אָדער געפיהלען קענסטו דערגרייכען אלעס וואָס דיר נוטציג איז אויף דער וועלט. אין דעם פּאַלאַץ, אין גוף, הייסט עס, זיינען אויך דאָ בעזונדערע אַפּטהיילונגען פאַר אויפזעהער אָדער הערשער, וואָס פיהרען דעם פּאַלאַץ און האָבען זייער הויפּט השגחה איבער די טויערען און די וועכטער. דאָס זיינען די הארץ און דער מח, וועלכע קאָנטראָלירען די חושים און די מעשים וואָס ווערען דורך זיי געטהאָן. דער גוף, וואָס איז די דירה פון דער נשמה, איז בעזאָרגט מיט נאָך נויטוועגדיג־קייטען וואָס האַלטען איהם אויף. דער כח המושך, די ציהונגס קראַפט, וואָס ציהט ארונטער דאָס עסען אין מאַגען, דער כח המחזיק, די אויפהאַלטונגס קראַפט, וואָס האַלט איין דאָס עסען אין מאַגען ביז עס קאָכט איבער, דער כח המעכל, די קראַפט וואָס קאָכט איבער די דערשלונגענע עסענוואַרג און דער כח הדוחה, די קראַפט וואָס שפּאַרט ארויס די פסולת, דעם אָפּפאַל, בעת די עסענצען פערבלייבען אין קערפּער און גיבען איהם חיונה און כח. און אלעם וואָס דער קערפּער פערמאַגט, די געדערים, די אָדערען, די נערוועז, אזוי גוט ווי די הענד, די פיס און אלע גליעדער, זיינען אזוי ווי דיענער, אזוי ווי קנעכט און העלפען אויפהאַלטען דעם אזוי־גערופענעם פּאַלאַץ, וואָס איז פערבונדען מיט זיין בעזיצער — מיט דער נשמה דורך די פליסענדע בלוט, די נאַטירליכע היטץ און די לעבהאַפט אָדער לעבענס־קראַפט.

און דער בעשעפער האָט דיך, דיין אָריגינאַל, די נשמה, הייסט עס, צוגע־קניפּט צום קערפּער קונציג און קלוג, כדי איהר ביידע צוזאַמען זאָלען קענען דורכפיהרען די דריי זאכען, וואָס איך האָב דערמאָהנט. און גאָט האָט פאַר אייך בעשטימט צוויי ראַטהגעבער און צוויי שרייבער און גענוג בעדיענער צו בע־דיענען אייך דאָ אויף דער וועלט. די צוויי ראַטהגעבער זיינען דער שכל וואָס לערנט דעם מענשען צו טהאָן גאָט'ס רצון, און די תאוה, די ליידענשאַפט און לוסט צו זאכען, מיט וועלכע מען דערצערנט דעם בעשעפער. די צוויי שרייבער זיינען איינער וואָס פערשרייבט די גוטע מעשים, סאַי מען טהוט זיי פערבאָרגענערהייד, סאַי עפענטליך, און דער צווייטער פערשרייבט די שלעכטע מעשים וואָס קומען פון די ראַטהגעבונג פון צווייטען בעל עצה — די תאוה.

און די שמשים, די בעדיענער, זיינען די גייסטיגע געפיהלען אָדער נייגונ־גען, די אינסטינקטען וואָס דער מענש בעזיצט, ווי: שמחה, דאגה, לוסטיגקייט, טרויער, געדענקונגס קראַפט, פערגעסונג, קלוגשאַפט, נאַרישקייט, דרייסטקייט, פייגהייט, פריינעביגקייט אָדער מילדקייט, קאַרגשאַפט, גערעכטיגקייט, בייז־וויליגקייט, חרפה, עזות, האָפנונג, מורא, ליעבשאַפט, פיינדשאַפט, גאוה, נידער־געפאַלענקייט, און נאָך אזעלכע מדות, וואָס דו, גאַנצער מענש בענוצסט אין דיינע פערבאָרגענע געדאַנקען.

און דער בורא יתברך האָט אָנגעזאָגט די וועכטער און די אויפזעהער און די קנעכט און די ראַטהגעבער און די משרתים, דאָס הייסט, אלע גליעדער פון מענשען און אלע זיינע אינסטינקטען, אז זיי זאָלען דיך, דער נשמה פאָלגען ביז א געוויסע צייט — ביז'ן טויט. עס זיינען אָבער דאָ איניגע זאכען, וואָס דער מענש האָט בעקומען בעת דער גוף האָט זיך בעהעפט מיט דער נשמה, און דיזע שטעהען ניט אונטער די קאָנטראָל פון דער נשמה, ווייל זיי זיינען מוכרחים, געצוואונגענע. אָט אזוי דאַרפען זיי זיין און ניט אנדערש. למשל, דער כח המושך,

דער כח הדוחה און די אנדערע צוויי כחות, וואס זיינען פריהער אויסגערעכענט געווארען, און חכמה און נארישקייט, וואס קומען לכתחילה דורך דער גזירה פון בעשעפער. דער מענש ווערט בעשאפען מיט די דערמאהנטע כחות און מיט די בעשטימונג אויב ער זאל זיין א קלוגער אדער א נאר, און די נשמה קען דאס ניט דיקטירען.

און דער בעשעפער האט דיר, נשמה, געגעבען רשות צו בענוצען זיך מיט אלע וועכטער, אויפזעהער און משרתים, כדי אויפצוהאלטען דעם גוף אויף דער וועלט. אבער דאס קענסטו טהאן בלויז אויף געוויסע אופנים. דו קענסט נור בענוצען די גליעדער אויף זאכען וואס זיינען לויט די פערזאגען פון דער תורה, הן מצוות וואס מען פערשטעהט מיט'ן שכל, יהן אזעלכע וואס מען פערשטעהט ניט מיט'ן שכל און הן מותרות, אזעלכע זאכען וואס מען מעג טהאן, אבער קיין פערזאג אז מען זאל דאס טהאן, איז דאס ניט.

און בעת גאט האט דיך בעשאפען, האט ער דיר געזאגט:

דו זאלסט זיך ניט איינריידען, אז אלעס וואס איך האב איבערגעגעבען אין דיין רשות און דיך געמאכט פאר'ן מושל אז דו זאלסט זיך קענען בענוצען מיט דעם, קענסטו מיט דעם טהאן אלעס וואס דו ווילסט. דו זאלסט וויסען, אז פון דיין בענוצען זיך מיט די גליעדער פון גוף וועט דיר, נשמה, גאר ניט צוקומען, און עס וועט דיר גאר ניט אפקומען, אויב דו וועסט זיך מיט זיי ניט בענוצען. דאס וועט דיר ניט ברייגגען ניט קיין פארגעניגען און ניט קיין צער. דו קענסט נור דערמיט פערשאפען פארגעניגען אדער צער דעם גוף, אבער וואס אנבעלאנגט דיך זעלבסט, קענסטו נור געניסען הנאה אדער פיין אויף יענער וועלט. די אלע תענוגים פון דער וועלט זיינען ניט פאר דיר, נור פאר'ן קערפער. דו מיט'ן קערפער זייט איהר אזוי ווי די שליא, די געבער־מוטער, די הייטעל אין וועלכע דאס קינד ליגט ביי דער מוטער אין בויך אדער אזוי ווי די שאלאכץ פון אן איי, אין וועלכע עס ליגט די יהינדעלע אדער די פויגעלע. דו ליגסט אין קערפער, אבער איהר זייט גאר צוויי בעזונדערע זאכען.

אט דאס זאגט דיר גאט און ער ערקלעהרט דיר ווייטער:

אויב דו וועסט פערשטענדיג זיין און וויסען און פערשטעהען דעם צוועק פון מיין ברייגגען דיך אויף דער וועלט און די גוטעס וואס איך מיין דיר צו טהאן, און דו וועסט מיך דיענען און זיך דערווייטערען פון זיין מיר דערווידער אין אלע זאכען וואס ליגט אין דיין רשות, וועל איך דיך, נשמה, דערהויבען צו דער גדולה פון מיינע אויסערוועהלטע און מיינע געליעבטע און איך וועל דיך דערנעהענטערען צו מיין בארעמהערציגקייט און וועל דיך בעקליידען מיט'ן פראכט פון מיין כבוד. וועסטו מיר אבער זיין דערווידער, וועל איך דיך שטראפען מיט א גרויסע שטראף און וועל דיך פייניגען מיט דויערהאפטע פייניגונג.

און אויב דו וועסט אומוויסענד זיין און וועסט פערנאכלעסיגען צו דיענען מיך לויט ווי דו ביזט פערפליכטעט צוליעב דעם וואס דו וועסט זיין אפגעגעבען מיט קערפערליכע ענינים און טהאטען, האב איך דיר בעשטימט א טרייען בעל יועץ, א ראטהגעבער, איז ווען דו וועסט זיך צו איהם ווענדען, וועט ער דיך לערנען, און אויב דו וועסט איהם אפילו ניט פרעגען, וועט ער דיר אליין אויפמערקזאם מאכען אויף געוויסע זאכען. דער בעל יועץ איז דער שכל. בעראטה זיך מיט איהם, און ער וועט דיר שטענדיג געבען די ריכטיגע עצה אין אלע אנגעלעגענהייטען. אז דו וועסט אזוי טהאן, וועלען דיינע שלעכטע מדות ווערען גוטע. דיזעלבע מדות, וואס מען קען געברויכען צו שלעכטען, וועסטו געברויכען צו

גוטען און וועסט פאר זיי קריגען שכר. עס וועט מיט דיר פאסירען אזוי ווי עס פאסירט אפט מיט א חולה, וואס א גוטער און געניטער רופא גיט איהם שעדליכע מעדיצין אדער אפילו סם המות און דאס העלפט איהם.

אויב דו וועסט דערויף בעשטעהן און אנשטרענגען דיין שכל און פאלגען זיינע עצות, וועלען מותרות צוגעשריבען ווערען צום כלל פון מצוות אדער מעשים טובים. עסען אדער שלאפען, למשל, איז א זאך וואס איז מותר, מען מעג דאס, אבער קיין מצוה איז דאס ניט; ווען אבער דו וועסט זיך פיהרען נאך די עצות פון דיין פערשטאנד און דו וועסט אלעס אין זינען האבען לשם שמים, פון גאט'ס וועגען, וועט דיין עסען, שלאפען וכדומה אויך גערעכענט ווערען פאר מצוות, און אלעס וואס דיינע בעדיענער, דיינע קערפערליכע גליעדער וועלען טהאן, אדער גייסטיגע געפיהלען וועלען געניסען, וועט דיר אלץ זיין א הילף צו דיענען גאט.

אויב אבער דו וועסט ניט פאלגען דעם שכל און דו וועסט געהן נאך די עצות פון דיין צווייטען ראטהגעבער — די תאוה, דער לוסט צו קערפערליכע תענוגים, וועלען, פארקעהרט, דיינע גוטע מדות ווערען שלעכטע. די מדות וואס מען קען אויסנוצען צו גוטען, וועסטו אויסנוצען צו שלעכטען. אין אזא פאל וועט מיט דיר זיין אזוי ווי מיט א נארישען, אונפראקטישען רופא, וואס טויטעט אפט מענשען מיט גוטע רפואות וואס העלפען, ווען מען געברויכט זיי ווי געהעריג איז. אויף אזא אופן וועלען די מותרות דיר צוגערעכענט ווערען צו די מעשים רעים, צו די עברות און אלע דיינע העלפער און משרתים, אלע דיינע גליעדער און גייסטיגע געפיהלען וועלען דיר העלפען בעפרידיגען דיינע תאוות צו זייער צופרידענהייט. די געוואהנהייט וועט שוין ביי דיר ווערען א טבע און דו וועסט זיין געצוואונגען צו שלעכטעס.

און דאס אלעס איז פון דעסטוועגען א גערעכטיגקייט פון דיין בעשעפער. דאס וואס די געוואהנהייט צווינגט דיר צו טהאן שלעכטעס, הייסט עס ניט, אז דו ביזט דערצו געצוואונגען פון הימעל, און דו קענסט זיך ניט רעכטפערטי־גען דערמיט, ווארום לכתחילה איז דאך געוועזן די ברירה ביי דיר צו פאלגען דיין שכל אדער די נייגונג צו תאוות. דער עיקר ווענדט זיך אן דער כונה. דו קענסט אמאל טהאן א זאך, וואס זעהט אויס גוט, אבער מיט א שלעכטע כונה, מיט א שלעכטען אבזיכט, און פארקעהרט.

ביי גאט ב"ה איז אלץ איינס, צי דו טהוסט א זאך אין די עפענטליכקייט אדער פערבארגען בלויז אין דיין מחשבה, און ער וועט דיר בעצאהלען לויט ער זעהט דיינע טהאטען בפועל אדער בלויז אין געדאנקען.

א ריכטער משפט מענשען לויט ווי עס ווערט בעשטעטיגט פון עדות אדער ווי ער, דער ריכטער אליין, זעהט אדער פיהלט די שולד אדער אומשולד פון דעם גע'משפט'ן. ווען דער ריכטער זאל וויסען די מחשבה פון דעם גע'משפט'ן, וואלט ער ארויסגעגעבען דעם אורטהייל לויט דער מחשבה, אפילו אהן עדות און אהן קענען איבערצייגען די זאך. דער בעשעפער אבער וויים וואס עס טהוט זיך ביים מענשען אין הארצען און ער משפט לויט ווי ער וויים, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „הנסתרות לה' אלהינו" — פערבארגענע זאכען וויים נור גאט, און זיין משפט, ווען אפילו עס זעהט אויס אין מענשען'ס אויגען אומגערעכט, איז פארט גערעכט.

און ווען דו זינדיגסט מיט איינעם פון דיינע משרתים, מיט איינעם פון דיינע גליעדער אדער מיט מעהרערע גליעדער און דער בעשעפער וויל דיר מאכען

אויפמערקזאם דערויף, הייסט ער יענעם גליער אדער גליעדער קראנק ווערען און אויפהערען צו בעדינען דיך ביז א געוויסע צייט. זעהסטו זיך ארום און טהוסט תשובה, ווערט דער גליער אדער די גליעדער געהיילט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „אוילים מדרך פשעם, כל אכל תתעב נפשם, ויזעקו אל ה' ישלח דברו וירפאם". — די פערנארישטע פון זייערע זינד, וואס קענען ניט עסען און ליידען יסורי הגוף, ווען זיי שרייען צו גאט, גיט ער זיין בעפעהל און היילט זיי.

און דו, נשמה, ביזט דא אויף דער וועלט אויף א פראבע פאר א געוויסע צייט, און ענדיגט זיך די צייט, הייסט דער בעשעפער די אלע טויערען, ווערכטער, קנעכט און משרתים פון דעם אזוי־גערופענעם פאלאץ — דעם גוף, אוועקצוגעהן פון דיר און די פערבינדונגען צווישען דיר און דיין גוף זיינען אויס. דו קומסט צוריק צו דיין פריהערדיגען פלאץ און דיין גוף פערבלייבט אונבעוועגליך און אהן וועלכע עס איז געפיהלען. ער, דער קערפער, קעהרט זיך אויך צוריק אום צו זיין ערשטע שטופע — צו דער ערד, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין קהלת: "וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל אלהים" — די ערד קעהרט זיך אום צוריק צו דער ערד אזוי ווי געוועזען און דער גייסט, די נשמה, קעהרט זיך אום צו גאט.

אט דאס איז א ריכטיגע ערקלעהרונג וואס דו, נפש, דארפסט וויסען און איצט איז דיר שוין אלעס קלאהר.

פרק יא'

זאגט ווייטער דער נפש:

איך האב פערשטאנען אלעס וואס דו האסט געזאגט און אריינגענומען אין זינען אלעס וואס דו האסט דערמאהנט. בעט איך דיר איצט דו זאלסט מיר קלאהר מאכען ווען און וואו זיינען די צייט און דער פלאץ צו בענוצען די גוטע און שלעכטע מדות מיינע. איך וויל וויסען ווי אזוי אנצוגעהן מיט די מדות אויף אזא אופן, אז מען זאל מיך אויף יענער וועלט לויבען און צוגעבען אז איך האב גוט געהאנדעלט.

ענטפערט דער שכל:

מדות אדער אינסטינקטען האסטו אין זיך א סך, אבער איך וועל דערמאהנען בלויז א טייל פון זיי אין קורצען.

לאמיר נעהמען די צוויי אינסטינקטען שמחה און טרויער, וואס זיינען קאנטראסטען איינע פון די אנדערע, און אויף וואס פאר אן אופן זיי דארפען געברויכט ווערען.

פרייד דארפסטו געברויכען אין א פאל ווען דו ביזט זיכער מיט אן הנאה קימת, מיט א בעשטענדיגע הנאה, מיט אן אויפהערליכען גענוס, וואס ווערט אין דעם ניט אריינגעמישט קיין טרויער און קיין בייז. דאס איז ווען דו טהוסט א מצוה, ביזטו זיכער, אז דו וועסט דערפאר געניסען תענוגי עולם הבא, וואס הערט קיינמאל ניט אויף און קיינע בייזעס ווערט אין דעם ניט אריינגעמישט. אז עס מאכט זיך דיר אזא שמחה, בעפריי אלע דיינע פריידענס געפיהלען און

זאל דיין שמחה זיין א פאלשטענדיגע. טרויער דארפסטו געברויכען, ווען עס וועט דיר אנטקעגען קומען א בעשטענדיגער צער, וואס מען קען ניט אפלייגען אדער אויסמיידען. דאס הייסט, ווען עס קומט דיר צום האנד צו טהאן אן עברה אדער ווען דו האסט שוין אפגעטהאן אן עברה. אין אזא פאל בעפריי אלע דיינע טרויער געפיהלען און טרויער וואס מעהר, וועט עס דיך אפהאלטען פון טהאן די זינד אדער תשובה טהאן, אויב די זינד איז שוין אפגעטהאן געווארען.

דו האסט ווידער אין זיך נאך צוויי אינסטינקטען — מורא און האפנונג. דארפסטו געברויכען דעם געפיהל אדער אינסטינקט פון מורא, ווען דו האסט חשק צו טהאן זאכען, וואס וועלען דיר סוף כל סוף ברייגגען צער און ליידען, וועלכע דו האסט קיין מאכט אויסצומיידען. דאס הייסט, ווען דו האסט לוסט צו זינדיגען, וועט די מורא פאר שטראף דיך אפהאלטען. האפען ווידער דארפסטו, אז פאר גוטע מעשים וועסטו בעלוינט ווערען מיט גוטעס און עס וועט ניט זיין קיין זאך וואס זאל שטערען אין דעם. אז דו וועסט אזוי האפען, וועסטו אנווענדען אלע מעגליכקייטען צו טהאן גאט'ס רצון.

איצט לאמיר נעהמען די מדות פון גבורה און מורך, דרייסטקייט און פייגהייט. ווען א מענש בעגעגענט גאט'ס שונאים, געגנער פון אמונה, דארף ער זיין דרייסט און קעמפפען געגען זיי מיט אלע מעגליכקייטען און ליידען כל־ערליי נגישות און צער און ביישטעהן ביי אלע נסיונות פאר דעם נאמען פון גאט און זיינע דיענער, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים מ"ד: "כי עליך הורגנו כל היום" — פאר דיר, גאט, ווערען מיר געהרגעט און מיר זיינען גערעכענט ווי שעפסען וואס שטעהען צו דער שחיטה. פייגהייט אדער ווייכקייט דארפסטו געברויכען, ווען פרומע לייט שטראפען דיר און צייגען דיר אויף דיינע פעהלערען. מיט דיעזע זאלסטו ניט שטרייטען און זיך גלייך אונטערגעבען, ווייל דאס וועט פאר דיר זיין א טובה.

בשת און עזות, שעהמעוודיגקייט און אומפערשעמטהייט, זיינען אויך צוויי אינסטינקטען וואס דו בעזיצעסט. דאס ערשטע דארפסטו געברויכען אלס מיטעל ניט צו טהאן דערוויעדער דעם וואס טהוט דיר גוטעס, בעת דו ביזט אין זיינע הענד און ער קען מיט דיר טהאן וואס ער וויל. און ווען ער שטראפט דיך מיט גוטען אדער מיט בייזען; מיט מילדע שטראף רייד פון מענשען, אדער ווען אפילו ער שטראפט דיך מיט עינויי הגוף, מיט יסורים; אדער ווען דו לערנסט די שטראף רייד פון די נביאים און דו פיהלסט ביי זיך, אז דו פיהרסט זיך ניט אזוי ווי זיי הייסען, דארפסטו זיך שעהמען פאר זיך אליין, אזוי ווי יחזקאל זאגט: "הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם" — זאג די אידען ווי דער לעצטער בית המקדש וועט אויסזעהן און זיי וועלען זיך שעהמען פאר זייערע זינד וואס ברייגגען דערצו, וואס דער בית המקדש ווערט נאך ניט געבויט. אדער ווי עזרא האט געזאגט: "בושתי ונכלמתי, כי אשמתנו רבו למעלה ראש" — גאט, איך שעהם זיך וואס אונזערע זינד זיינען פיעל, איבער'ן קאפ. די מדה פון עזות, פון ניט שעהמען זיך און זיין א חצוף, דארפסטו געברויכען ווען דו בעגעגענסט זיך מיט רשעים, מיט זינדיגע מענשען און געגנער פון אמת. אנטקעגען דיעזע זאלסטו זיין אן עזות פנים און זיי אנצייגען אז זיי געהען אין א קרומען וועג און אפווענדען זיי פון מאוס'ע טהאטען, און שטראפען גרויסע און קליינע, אזוי ווי ישעיה הנביא האט געזאגט: "שמתי פני כחלמיש" — איך

האָב געמאַכט מיין פּנים ווי א פעלז, איך בין, הייסט עס, ניט שעהמעוודיג געווען צו שטראָפען די אידען.

אזוי איז אויך מיט כעס און רצון, צאָרן און גוטמוטהיגקייט. כעס דארפסטו געברויכען אנטקעגען די וואָס ווענדען זיך אָפּ פון אמת און גערעכטיגקייט, און ווען דו זעהסט אז פאַלשקייט שטייגט איבער די ווארהייט. גוטמוטהיגט דארפסטו זיין, ווען דו זעהסט אז מענשען טהוען אלעס ווי געהעריג איז און זיי געהען אין וועג פון אמת און יושר.

דאָס זעלבע איז אויך מיט מדות פון רחמים און אכזריות, רחמנות און גרויזאמקייט. רחמנות, באַרמהערציגקייט דארפסטו געברויכען אויף אָרימע לייט, אויף קראנקע, אויף די וואָס האָבען קיין שום הנאה פון דער וועלט, אויף די אונוויסענדע, וואָס ווייסען ניט וואָס פאר זיי איז גוט, אויף די וואָס ווייסען סתם ניט ווי אזוי צו פיהרען זיך, אויף געפאַנגענע אין די הענד פון פיינד, אויף רייכע וואָס ווערען פעראָרימט, אויף די וואָס האָבען חרטה אויף זייערע זינד און דער געוויסען פלאָגט זיי און זיי וויינען און בעדויערען זייער פערגאנגענהייט אוים מורא פאר גאָטס ש׳טראָף. גרויזאם דארפסטו זיין, אומערבארמיג, ווען עס האַנדעלט זיך צו בעשטראָפען רשעים און נוקם זיין זיך אָן שלעכטע מענשען וואָס פערדארבען די וועלט, אזוי ווי די תורה זאָגט ביי א רוצח, ביי א מערדער: ״לא תחום עינך עליו״ — דו זאָלסט אויף איהם קיין רחמנות האָבען.

מיט די מדות פון גאוה און ענוה, גרויס האַלטען זיך ביי זיך און זיין ערנידריגט, איז אויך אזוי. דאָס ערשטע דארפסטו געברויכען ווען דו בעגעגענסט זיך מיט אפּיקורסים וואָס לייקענען אין גאָט און ווענדען זיך אָפּ פון איהם. געגען דיעזע זאָלסטו ציינגען גאוה, זיך האַלטען העכער און ווירדיגער פון זיי, ווארום אויב דו וועסט זיך געגען זיי ערנידריגען, וועט עס אויסזעהן, אז דו ביזט מסכים צו זייערע מיינונגען און דו האַלטסט מיט זיי. האריבער נוץ אוים די מדה פון גאוה פון זיין שטאָלץ ביי זיך צו ציינגען די דאָזיגע לייט, אז דיינע מיינונגען זיינען א קאָנטראַסט פון זייערע און דו ווילסט ניט וויסען פון זייערע לעהרען און מעטהאָדען, אזוי ווי דו ווייסט פון מרדכי און המן. מרדכי האָט ארויסגעוויזען זיין שטאָלץ געגען המן און ניט געוואָלט בוקען זיך צו איהם, כאָטש ער האָט דערמיט ריזיקירט זיין לעבען. ענוה אָבער דארפסטו בענוצען, ווען דו בעגעגענסט א פרומען מענשען, אן אויפריכטיגען, א גאַספּאָרכטיגען, א לערנער און א גאָט׳ס דיענער. געגען אזעלכען דארפסטו זיין ניעדערגעפאלען און זיך גרינג שעצען געגען איהם. דו דארפסט אויך געברויכען די מדה פון ענוה געגען אזעלכען וואָס האָט דיר א טובה געטהאָן און דו ביזט איהם מחויב אָפּצאָהלען דערפאַר. געגען גאָט, וואָס זיינע טובות צו דיר זיינען אזוי פיעל און אזוי גרויס, אז דו ביזט גאָרניט אימשטאנד אָפּצוצאָהלען איהם פאר זיי, דארפסטו געווים זיין אן עניו, א געפאלענער ביי זיך. און אזוי אויך ווען גאָט שטראָפט דיך, דארפסטו אויך זיין געפאלען ביי זיך און אנערקענען אז זיין משפּט איז א גערעכטער, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין דער תוכחה פון בחוקתי: ״או אז יכנע לבבם הערל״ — דאמאָלס, ווען די אידען וועלען געשטראָפט ווערען, וועלען זייערע פערשטאָפּטע הערצער אונטערטהעניג ווערען צו גאָט.

אזוי איז אויך מיט אהבה און שנאה, ליעבשאפט און פיינדשאפט. ליעב

האבען דארפסטו די יעניגע וואס דיענען גאט גלייך מיט דיר און די וואס בע־וועגען דיר צו גאט'ס דיענסט, וואס וועט דיך ברייגגען צו פרייד און פערגעניגען לעולם הבא, און פיינט האבען דארפסטו די וואס זיינען עובר אויף גאט'ס רצון און זיינען געגנער פון אמת און ווילען דיך בעוועגען צו אזעלכע מעשים, וואס דערצערנען דיין בעשעפער, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם" — די וואס פערלאזען די תורה, לויבען און ריהמען דעם רשע און ציגען צו איהם ליעבשאפט, וועהרענד די צדיקים וואס היטען די תורה, רייצען זיך מיט די רשעים און האבען זיי פיינט.

נדיבות און כילות, פרייגיביגקייט און קארגשאפט — דיעזע צוויי מדות דארף מען אויך וויסען ווען צו בענוצען. פרייגעביג אדער מילד דארפסטו זיין אין העלפען גוטע און פרומע לייט מיט געלד, מיט א עצה און מיט וויסען און קענטנים, וואס דו בעזיצסט מעהר פון זיי. דו דארפסט אבער זעהן אז דיין פריי־געביגקייט זאל זיין אין פלאץ צו די יעניגע וואס זיינען דאס ווערטה, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות" — דו זאלסט ניט פערמיידען קיינע גוטעס פון דעם וואס דאס געהער צו איהם, אויב נור דו ביזט אימשטאנד, אויב דו האסט די מאכט דאס צו טהאן. נאך א פסוק אין משלי זאגט: „יפוצו מעינותיך חוצה" — דיינע קוואלען זאלען פערשפרייט ווערען אויסערליך. דאס מיינט צו זאגען, אז דו זאלסט זיין פרייגעביג מיט דיין תורה און חכמה און עס ארויסגעבען צו לייטען אין געהעריגע פעלע. קארג דארפסטו זיין געגען אכזרים, געגען טיראנען און פערנארישטע מענשען, וואס קענען ניט זיך אליין, ווילען ניט וויסען ווי שפל זיי זיינען און אנערקענען דער־ריבער ניט די טובות וואס מען טהוט זיי. אזוי עס ווערט געזאגט אין משלי: "יוסר לץ לוקח לו קלון ומוכיח לרשע מומו" — דער וואס זאגט אן אפשפאטער מוסר, האט דערפון חרפות, און דער וואס שטראפט א רשע, מאכט זיך א מום, א פעהלער. דעריבער דארף מען זיין קארג מיט לערנען תורה און חכמה די יע־ניגע וואס ווילען דאס ניט און לאכען אפ דערפון. מיט טהאן א געלד טובה אדער אן אנדער מאטעריעלע טובה צו אזעלכע, וואס ווילען דאס ניט אנערקענען, דארף מען אויך קארג זיין, אזוי ווי די גמרא זאגט: "כל העושה טוב למי שאינו מכירו כאלו זורק אבן למרקולים" — דער וואס טהוט א טובה צו אזעלכען וואס אנער־קענט דאס ניט איז אזוי ווי ערווארפט א שטיין צו דער עבודה זרה מרקולים. די־דיענסט פון דעם אפגאט מרקולים איז געוועזן, וואס מען פלעגט אויף איהם ווארר־פען שטיינער. קען דאך איינער מיינען, אז ווארפען שטיינער איז דאך בכלל א בזיון, טהוט ער א גוטע זאך וואס ער איז מבזה דעם אפגאט; אין אמת'ען איז אבער ניט אזוי. וויבאלד אז דאס איז די צערעמאניע פון זיין דיענסט, הייסט עס גאר אן עברה. אזוי איז ווען מען טהוט א טובה אזעלכען וואס אנערקענט עס ניט.

אזוי איז אויך מיט די מדות פון פוילקייט און פלייסיגקייט. פויל דארף מען זיין אין דורכפיהרען טהיערישע תאוות, קערפערליכע תענוגים, וואס זיינען ניט דויערהאפט און ברייגגען סוף כל סוף דעם מענשען חרפה אויף דער וועלט און שטראף אויף יענער וועלט, און פלייסיג דארף מען זיין אין זוכען צו געניסען גייסטיגע הנאות און אין טהאן מעשים מיט דער כונה צו ערפילען דעם רצון פון גאט, ב"ה, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "חשתי ולא התמהמתי לשמור

מצותיך" — איך האָב מיר געאיילט און ניט געווען לאנגזאם צו היטען דיינע פערזאָגען.

און אלעם וואָס איך האָב דערמאָהנט אין דיזען שער איז גענוג פאר דעם וואָס קלייבט זיך אוים דעם ריכטיגען וועג און זוכט דעם ריינעם אמת און האָט לוסט צו דער חכמה פון דער תורה לשמה, מיט א ריינעם געוויסען. און גאָט זאָל אונז מיט זיינע גענאדען העלפען צו דיענען איהם, אמן.

סוף פון שער עבודת האלהים

שער הרביעי

שער הבטחון

דער טהויער פון בטחון. די לעהרע פון האָבען צוטרויען אין גאָט.

פרק א׳

האָט דער מחבר געזאָגט:

ווייל אין פאַריגען שער האָב איך ארומגערעדט די פפליכטען פון מענשען צו נעהמען אויף זיך גאָט׳ס דיענסט, האָב איך איינגעזעהן, אז עס איז אין פּלאַץ צו ריידען נאכדעם וועגען דעם וויכטיגסטען ענין וואָס האָט צו טהאָן מיט גאָט׳עס דיענסט. דאָס איז דער ענין פון בטחון, פון האָבען צוטרויען אין גאָט אין אלע זאכען, ווייל אין דעם ליגט גרויסע נוצען הן אין תורה זאכען, הן אין וועלטליכע זאכען.

פאַר די וואָס ווילען זיך אָפּגעבען מיט לערנען תורה איז בטחון זעהר נוצליך. בטחון פערשאַפט דעם מענשען רוה. דאָס נעהמט פון איהם אוועק די דאגות און ער קען מיט א רוהיגען קאָפּ לערנען תורה און דיענען גאָט. און א מענש איז מחויב צו האָבען בטחון אין גאָט, צו פערלאָזען זיך אויף איהם אזוי ווי א קנעכט איז מחויב צו האָבען בטחון אין זיין ווירטה. ווארום אויב א מענש האָט ניט קיין צוטרויען אין גאָט, האָט ער דאָך צוטרויען אין אימיצען אנדערש. און דער וואָס האָט צוטרויען אין אימיצען אויסער גאָט, נעהמט פון זיך אוועק גאָט׳ס השגחה און גיט זיך איבער אין די הענד פון יענעם, און ווען ער האָט בטחון, און דערמיט זינדיגט ער אין צווייען, אזוי ווי ירמיה הנביא האָט געזאָגט: ״כי שתים רעות עשו עמי״ — דערמיט וואָס די אידען האָבען אויפגעגעבען זייער בטחון אין גאָט, האָבען זיי געטהאָן צוויי ערליי שלעכטעס; ערשטענס, וואָס זיי האָבען מיך פערלאָזט, און צווייטענס, וואָס זיי האָבען געקראָגען צוטרויען צו מענשען. נאָך א פסוק איז דאָ אין ירמיה: ״אָרור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה׳ יסוּר לבו״ — פערפלוכט זאָל זיין דער מענש וואָס האָט בטחון אין מענשען, פערלאָזט זיך אויף שטערבליכע און פון גאָט ווענדעט ער אָפּ זיין הארץ. אין תהלים איז דאָ א פסוק: ״אשרי הגבר אשר שם ה׳ מבטחו״ — וואויל דעם וואָס האָט זיין צוטרויען אין גאָט און פערלאָזט זיך ניט אויף רייכע לייט און פערפיהרער, און נאָך ענהליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

און ווען א מענש פערלאָזט זיך אויף זיין אייגענע חכמה, אייגענע ערפונדענע מיטעל, קערפערליכע און גייסטיגע כחות, קען זיין מיה זיין אומזיסט. זיין כח וועט אָפּגעשוואכט ווערען און זיינע אויסגעטראכטע מיטעל ווי אזוי צו מאכען זיך בעסער וועלען ניט האָבען די מאכט צו ערפילען זיין פערלאנג, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין איוב: ״לוכד חכמים בערמם״ — גאָט פאנגט די

קלוגע מיט זייער קלוגשאַפט. דאָס הייסט: די וואָס פערלאָזען זיך אויף זייער חכמה פאַלען אריין און פיהרען גאָרניט אויס מיט זייער אויפקלעהרונג. אין קהלת ווערט געזאָגט: "כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה" — ניט שטענדיג קענען די וואָס זיינען גרינג אויף די פיס לויפען און ניט דוקא גבורים נעהמען איין א מלחמה. אין תהלים איז דאָ א פסוק: "כפירים רשו ורעבו" — לייבען, מעכטיגע לייט ווערען אָפטמאָל פעראָרימט און ליידען הונגער, "ודורשיה' לא יחסרו כל טוב" — און די וואָס פערלאָזען זיך ניט אויף זייער מאכט און פאַרשען גאָט, האָבען בטחון אין איהם, פעהלט זיי ניט קיין גוטס. איז ווי מיר זעהן, האָט ניט א מענש צו פערלאָזען זיך אויף זיין חכמה אָדער כח.

און ווען איינער איז רייך און פערלאָזט זיך אויף זיין עשירות, איז דאָס אויך קרום, ווארום די עשירות קען פון איהם אוועקגעהן און פערבלייבען ביי אַן אנדערען. אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין איוב: "עשיר ישכב ולא יאסוף עיניו פקח ואיננו" — ער ליגט זיך שלאָפען רייך און עס פעהלט איהם גאָרניט און ווען ער עפענט אויף די די אויגען און די רייכטהום איז ניטאָ. א פסוק אין משלי זאָגט: "התעיף עיניך בו ואיננו" — עס פאַסירט, אז ווען דו ווילסט א בליק טהאָן אויף'ן רייכען, איז ער שוין ניטאָ. אין ירמיה ווערט געזאָגט: "בחצי ימיו יעזבנו" — דער רייכער לאָזט אָפטמאָל איבער זיין רייכטהום אין זיינע מיטעל יאָהרען.

און עס קען אויך פאַסירען, אז א מענש זאָל לעבען און זיין רייך און קיין הנאה ניט האָבען פון זיין עשירות. עס טרעפען געוויסע סבות וואָס דער מענש האָט ניט קיין שליטה איבער זיין אייגענעם פערמעגען. אין אזא פאַל איז דער עושר ניט מעהר ווי א שומר, א היטער אָדער א וועכטער וואָס היט דאָס געלד ביז א געוויסע צייט ווען דאָס געהט איבער צו אזעלכען וואָס איז בערעכטיגט צו דעם, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין קהלת: "ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב" — דעם זינדיגען גיט דער אויבערשטער א רעיון צו זאמלען רייכטהימער, כדי אוועקצוגעבען דאָס נאכהער צום גוטען און גאָטספאָרכטיגען, אָדער אזוי ווי איוב האָט געזאָגט: "יכין וצדיק ילבש וכסף נקי יחלוק" — דער שלעכטער מענש גרייט אָן און דער צדיק בעקליידט זיך מיט דעם, און געלד וואָס דער רשע זאמעלט צוטהיילט זיך דער צדיק דערמיט.

און אמאָל קען גאָר זיין, אז רייכטהום פיהרט צו בייזען און אָפטמאָל צו לעבענס פערלוסט, אזוי ווי קהלת זאָגט: „עושר שמור לבעליו לרעתו" — רייכטהום ווערט אָפטמאָל געהאלטען צו בייזען פאַר זיין אייגענטימער. פאָלגליך, קען זיך א מענש אויף עשירות אויך ניט פערלאָזען און די איינציגע זאך פערבלייבט האָבען בטחון אין גאָט.

די מדה פון בטחון האָט נאָך א מעלה, וואָס דאָס ברייננגט דעם בעל בטחון, אז ער זאָל ניט דיענען קיינעם אויסער גאָט, ב"ה, און זאָל ניט האָפען אויף א מענשען'ס הילף און ניט זיין אונטערוואָרפען אונטער מענשען כדי געווינען זייער לאסקע, און ניט חנפ'נען קיינעם און ניט איינשטימען מיט געגנער פון גאָט'ס דיענסט, און קיין פורכט האָבען פאַר אזעלכע וואָס האָבען די מאכט בייזעס צו טהאָן. דער אמת'ער בעל בטחון וואַרפט פון זיך ארונטער די מענשליכע טובות־קליידער, ער וויל, הייסט עס, ניט אָנקומען צו קיינעמס טובות און וויל אויף זיך ניט נעהמען די מיה צו דאַנקען אימיצען און אָפּצאָהלען אימיצען פאַר וועלכע

עס איז גוטעס, ווייל ער האלט בלויז פון גאָט'ס הילף און פון דאנקבאר זיין איהם.

און אז דעם בעל בטחון קומט אוים צו זאָגען אימיצען מוסר, איז ער ניט באַרזיכטיג ניט צו בעריהרען יענעמס כבוד, און אויב ער איז זיי מביש פאר ניט אויפפיהרען זיך ווי געהעריג איז, ווערט ער אָבער ניט מבויש פון יענע. פאר א בעל בטחון קען מען זיך ניט רעכטפערטיגען מיט שקרים, מיט פאלשע אידעען און מיינונגען, ווייל ער שעהמט זיך ניט און האָט קיין מורא ניט צו זאָגען דעם אמת אין די אויגען, אזוי ווי גאָט האָט געזאָגט צו יחזקאל הנביא: ״אל תירא מהם ומדבריהם אל תירא״ — דו זאָלסט פאר זיי, פאר די אידען וועמען דו זאָגסט מוסר קיין מורא האָבען און פאר זייערע רייד זאָלסטו זיך ניט שרעקען. עס זיינען דאָ נאָך פיעל פסוקים אין זעלבען זינען.

נאָך א מעלה האָט די מדה פון בטחון, וואָס דאָס ווענדט אָפּ דעם מענשען'ס הארץ פון וועלטליכע אנגעלעגענהייטען, פון זוכען תענוגי הגוף, קערפערליכע פערגעניגענס און ער קאָנצענטרירט זיין הארץ און געדאנקען צו גאָטעס דיענסט, און איז מיט זיין רוהיג געמיט און ווייניג זאָרג פאר וועלטליכע זאכען גלייך צום אלכעמיקער, צו דעם וואָס וויים די קונסט צו פערוואנדלען זילבער אין אויסזעהן פון-גאָלד אָדער אנדערע ביליגע מעטאלען אין אויסזעהן פון זילבער. און נאָך מעהר: דעם וואָס האָט צוטרויען אין גאָט איז נאָך בעסער ווי דעם אלכעמיקער אין צעהן פרטים.

ערשטענס, מוז דער אלכעמיקער האָבען געוויסע מאטעריאלען צו זיין ארבייט און ער קריגט דאָס ניט אין יעדער צייט און אין יעדען אָרט; אָבער דער וואָס האָט בטחון אין גאָט איז זיין חיונה שטענדיג זיכער און עס וועט איהם קיינמאָל ניט פעהלען צום לעבען, אזוי ווי די תורה זאָגט: ״כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם״ — ניט בלויז אויף ברויט אליין לעבט א מענש, נור אויף אלעם וואָס גאָט זאָגט. גאָט שפייזט אָפטמאָל א מענשען אויף פערשיעדענע אופנים, אפילו אזעלכע וואָס זעהען אוים שלא כדרך הטבע, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין מלכים א׳, ווי ראָבען האָבען געשפייזט אליהו הנביא, און די מעשה מיט דער אלמנה מיט'ן קריגעל מעהל וואָס האָט געדויערט א לאנגע צייט, און עהנליכע נסים, וואָס ווערען דערמאָהנט אין די הייליגע שריפטען. און דער פסוק זאָגט אין תהלים: ״ודורשי ה׳ לא יחסרו כל טוב״ — גאָט'ס פאַרשער פעהלט ניט קיין גוטעס, צי דאָס קומט אויף א נאטירליכען אופן, צי אויף אז אוננאטירליכען, אָבער דער צדיק קריגט זיינס.

צווייטענס, מוז דער אלכעמיקער ארבייטען, טהאָן געוויסע מלאכות, און ניט ארבייטענדיג קען ער גאָר ניט אויפטהאָן. קען דאָך פאסירען אז האָבענדיג שטענדיג צו טהאָן מיט בעמישע שטאָפען, קען דער גערוך פון די שטאָפען און זייער רויך פערארזאכען זיין טויט, אָדער די צופיעל ארבייט, די צופיעל אָנשטרענגונג קען פאר איהם שעדליך זיין, וועהרענד דער וואָס האָט בטחון איז גאָט איז זיכער פון שלעכטעס. ער קריגט זיין חיונה אָהן מסירת נפש, אָהן מורא פאר געפאהר, און אלעם וואָס גאָט גיט איהם איז ער מקבל מיט שמחה אָהן שום פחד פאר וועלכע עס איז בייזע באַגעגענים.

דריטענס, האלט דער אלכעמיקער זיין סוד פאר זיך. ער וויל דאָס קיינעם ניט אויסזאָגען אוים מורא, אז דאָס זאָל ניט אָנקומען צו דער ממשלה, צו דער

רעגיערונג און ער וועט בעשטראָפט ווערען אלס פעלשער, און עס איז זעהר ניט גוט פאר א מענשען צו האלטען זיך מיט א סוד און זיך דארפען היטען מיט איהם. דער אָבער וואס איז א בעל בטחון, האָט פאר קיינעם קיין מורא ניט און ער בעריהמט זיך און שטאָלצירט מיט דעם, אזוי ווי דוד המלך האָט געזאָגט: „באלהים בטחתי לא אירא, מה יעשה אדם לי" — ווייל איך האָב בטחון אין גאָט, האָב איך פאר קיינעם קיין מורא ניט, וואס קען מיר א מענש טהאָן?

פיערטענס, פאסירט מיט'ן אלכעמיקער איינס פון דיביידע: ענטוועדער ער מאכט א סך גאָלד און זילבער, כדי צו זיין בעוואָרענט אויף דער עלטער אדער אויף שלעכטע צייטען — ווען ער וועט ניט האָבען קיין חיונה, אָדער ער זארגט ניט אויף שפּעטער און ער פּראָדוצירט נור אזוי פיעל וויפיעל ער מוז האָבען אויף אויסקומעניש. און אין ביידע פעלע טויג דאָס ניט. גרייט ער אָן א סך, לעבט ער שטענדיג אין שרעק אז ער זאָל עס צוליעב וועלכע עס איז סבה נים פערלירען אָדער די רעגיערונג זאָל דאָס ביי איהם ניט געפינען; גרייט ער ווידער ניט אָן און פּראָדוצירט בלויז אזוי פיעל וויפיעל ער מוז האָבען נויטיג אויף זיין טעגליכע חיונה, איז ער אין דיזיקע, טאָמער וועט ער צוליעב א געוויסע אורזאַך מאָרגען אָדער ווען עס איז ניט קענען מעהר אָנגעהן מיט זיין ארבייט און ער וועט פארבלייבען אָהן ברויט. דער בעל בטחון אָבער קען שטענדיג לעבען רוהיג און זיכער זיין אז גאָט וועט איהם שפּייזען לויט זיין פערלאַנג ווען ער וועט וועלען און וואו ער וועט וועלען, אזוי ווי ער שפּייזט דאָס קינד און זיין מוטער'ס בויך און די היהנדעלע אין איי — פּלעצער וואוהין קיינער קען גאָר ניט אריינברענגען אָדער עפּעס ארויסנעהמען פון דאָרט, און אזוי ווי ער שפּייזט די פויגעל וואס פליהט אין דער לופט, די פיש אין וואסער און די קליינע און שוואכע מוראשקע, און פערקעהרט ווידער, אז ער וויל נעהמט ער אוועק די שפּייז פון מעכטיגען לייב, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט: "כפירים רשו ורעבו" — לייבען ווערען אָפטמאָל פעראָרימט און ליידען הונגער. אָבער בעלי בטחון פעהלט קיינמאָל גאָר ניט. נאָך א פּסוק איז דאָ אין משלי: "לא יעריב ה' נפש צדיק" — גאָט פערהונגערט ניט דעם צדיק.

פינפטענס, לעבט דער אלכעמיקער שטענדיג אין שרעק. ער האָט מורא אי פאר גרויסע לייט, אי פאר איינפאכע מענשען, ווייל זיין ארבייט מוז געטהאָן ווערען אין געהיים, מחמת דאָס איז א פערבאָטענע בעשעפטיגונג, און מיט'ן בעל בטחון איז פערקעהרט, פאר איהם האָבען מורא גרויסע לייט און חשוב'ע מענשען, אפילו חיות זיינען איהם אויך ניט מזיק, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין קאַפּיטעל "יושב בסתר עליון" (תהלים צ"א). אין איוב ה' זיינען אויך דאָ פּסוקים וואס דריקען אוים דאָס זעלבע.

זעקסטענס, דער אלכעמיקער, ווען אפילו עס געהט איהם גוט אין אנדערע פּרטים, קען פּאסירען אז ער זאָל ליידען פון קראנקהייטען און וועהטאָגען וואס צושטערען זיין פארגעניגען און ער האָט קיין הנאה פון זיין געלט: אָבער דער וואס פארלאָזט זיך אויף גאָט איז בעוואָרענט פון קראנקהייטען און וועהטאָגען, און אויב אפילו ער ווערט יאָ קראנק, ווייס ער אז דאָס איז א כפּרה אויף זיינע זינד אָדער כדי ער זאָל אָפּקומען אויף דער וועלט און האָבען מעהר עולם הבא, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין ישעיה: "וקוי ה' יחליפו כח" — די וואס האָפען צו גאָט וועלען אַלע מאָל בעקומען נייע קרעפטען.

זיעבעטענס, קען מיט'ן אלכעמיקער פאסירען, אז כאטש ער האט גענוג זילבער און גאלד, זאל ער דאך ניט האבען וואס צו עסען, ווייל עס קענען טרע־פען פעלע, אז מען זאל ניט קענען קריגען קיין שפייז פאר געלט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין יחזקאל: "כספם בחוצות ישליכו" — זיי וועלען ווארפען זייערע זילבער אדער זייערע געלט אין די גאסען, ווייל זיי וועלען ניט קריגן וואס צו קויפען דערפאר, אדער ווי צפניה הנביא האט געזאגט: "גם כספם, גם זהבם לא יוכל להצילם — זייערע זילבער און זייערע גאלד וועט זיי ניט קענען רע־טען. מיט'ן בעל בטחון וועט אבער אזעלכעס ניט פאסירען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין איוב: "ברעב פדך ממות" — אין הונגער צייט, ווען מענשען קריגען ניט וואס צו עסען, האט ער דיך, צדיק, אויסגעלייזט פון טויט. אין תהלים איז דא א פסוק: "לא יבושו בעת רע ובימי רעבון ישבעו" — זיי, די בעלי בטחון, וועלען ניט פערשעהמט ווערען אין א שלעכטע צייט און אין הונגער טעג וועלען זיי זאט זיין.

אכטענס, דער אלכעמיקער האלט זיך ניט לאנג אין איין ארט אויס מורא אז מען זאל ניט דערגעהן זיין סוד; ווערהרענד דער וואס האט בטחון איז גאט זיצט רוהיג און זיכער וואו ער וויל און ווי לאנג ער וויל, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה" — פערלאז זיך אויף גאט און טהו גוטעס, רוה אין לאנד און שפייז זיך מיט ערענטליכ־קייט, אדער: "צדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד עליה" — די גערעכטע וועלען ערבען דאס לאנד און אייביג אין איהר וואוינען.

נײַנטענס, דעם אלכעמיקער וועט זיין פאלשע פראפעסיע ניט בעגלייטען אויף יענער וועלט. אין בעסטען פאל קען ער דערפון ניט האבען מעהר ווי א שטיקעל זיכערקייט געגען ארימקייט און געגען דארפען אנקומען צו מענ־שען; אבער דער וואס האט צוטרויען צו גאט, וועט ער דערפאר בעלוינט ווע־רען אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט, אזוי ווי דוד המלך זאגט: "והבוטח בה' חסד יסובבנו" — דער וואס האט בטחון אין גאט איז ארומגע־רינגעלט מיט גנאדען, און אין אן אנדער פלאץ ווערט געזאגט אין תהלים: „מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — ווי גרויס און ווי פיעל איז דיינע גוטעס וואס דו האסט באהאלטען פאר די צדיקים (לעולם הבא).

צעהנטענס, אויב מען דערוויסט זיך פון דעם אלכעמיקער און זיין בעש־עפטיגונג, ברייגנט עס אויף איהם דעם טויט, ווארום די פראפעסיע זיינע איז נארעריי און בעטרוג, און גאט וואס רעגיערט איבער אלעם, וועט שוין פאראורזאכען א סבה אז מען זאל זיך פון איהם דערוויסען און איהם טויטען. אבער מיט דעם בעל בטחון איז פונקט פערקעהרט, אז מען וויים אז ער איז אזעלכער וואס האט צוטרוי אין גאט, ווערט ער געעהרט, געשעצט און געאכ־טעט פון לייטען, און זיין מקורב מיט איהם ווערט בעטראכט פאר א כבוד און מען איז גערן צו זעהן איהם, ווייל ער ברייגנט גוטעס זיין שטאדט און פער־הינדערט בייזע בעגעגעניסען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "וצדיק יסוד עולם" — דער צדיק איז דער פונדאמענט פון דער וועלט, צוליעב זיין זכות האט די וועלט א קיום, און מיר ווייסען דאס פון דעם פאל פון לוט, וואס צוליעב איהם איז די שטאדט נצול געווארען פון די איבערקעהרעניס פון סדום און עמורה.

שער הבטחון

פרק ב׳

און וואס אנבעלאנגט צו תורה און מצוות איז די מדה פון בטחון אויך א הילף. דער בעל בטחון קען זיך מעהר אפגעבען מיט תורה און מעשים טובים ווי דער ניט בעל בטחון. ווארום ממה נפשך: איז ער א געלטיגער מענש, איז ער רייך, וועט ער אפצאהלען זיינע חובות, צו גאט און צו לייט. ער וועט זיך עוסק זיין אין דער תורה, וועט טהאן מעשים טובים און וועט געבען צדקה מיט א פרעהליך הארץ און גוטען געמיטה; איז ער ווידער ארים, וועט ער איינזעהן, אז דאס וואס ער האט קיין געלד ניט, איז גאר איינע פון די טובות וואס גאט טהוט מיט איהם. אין פרטים איז ארימקייט א טובה פאר׳ן מענשען. אז ער האט ניט קיין געלד, געהען פון איהם ארונטער די געלד שולדען צו גאט און צו לייט. פון אן ארימאן פאלען ארונטער די חיובים, די פפליכטען פון אויסגעבען געלד אויף מצוה זאכען און צדקה, און ער דארף ניט מורא האבען פאר א שטראף פאר ניט מקים זיין די דאזיגע זאכען. און ווידער האט דער ארימאן ווייניגער זארג ווי דער רייכער. דער מענש וואס האט פארמעגענס איז שטענדיג בעזארגט וועגען היטען און בעווארענען זיין רייכטהום, און דער ארימאן האט ניט וואס צו טראכטען וועגען דעם, אזוי ווי מען דערצעהלט אויף איינעם א פרומען מאן, אז ער פלעגט זאגען: ״גאט זאל מיך היטען און בעשירמען פון פזור הנפש, פון צושפרייטע מחשבות״. ווען מען האט איהם געפרעגט, וואס ער מיינט דערמיט? האט ער געענטפערט: ״איך מיין, גאט זאל מיך היטען פון עשירות, איך זאל האבען פארמעגענס אין שטעדט און אויף וואסערען און מיינע געדאנקען זאלען דארפען טראכטען וועגען פערשיעדענע פלעצער״. אונזערע חכמים האבען אויך געזאגט: ״מרבה נכסים, מרבה דאגה״ — דער וואס האט מעהר רייכטהום, האט מעהר זארגען. איז אן אנדער פלאץ זאגען אונזערע חכמים: ״איזהו עשיר, השמח בחלקו״ — ווער הייסט א רייבער, דער וואס בענוגענט זיך מיט דעם וואס ער האט.

בטחון, פערלאזען זיך אויף גאט, איז גוט נאך אין א פרט. דער וואס פערלאזט זיך אויף גאט, איז אויב ער איז רייך, וועט דאס געלד איהם ניט מאכען פאר אוים בעל בטחון, ווייל ער בעטראכט זיין עשירות אלס א פקדון, אלס א בעהעלטעניס, וואס גאט האט איהם אנפערטרויט אויף א געוויסע צייט צו בענוצען עס פאר געוויסע צוועקען. און אויב די עשירות האלט זיך ביי איהם איין א לענגערע צייט אדער שטענדיג, געהט ער דורכדעם ניט אראפ פון וועג, און ווען ער גיט, צום ביישפיעל, צדקה, פאדערט ער דערפאר קיין דאנק אדער לויב־געזאנג. ער דאנקט נור גאט דערפאר וואס ער האט איהם מזכה געווען ער זאל קענען טהאן גוטעס. און ווען ער פארליערט זיין געלד, דאגה׳ט ער ניט און טרויערט ניט און דאנקט גאט פאר צונעהמען פון איהם דעם פקדון, אזוי גוט ווי ער האט איהם געדאנקט ווען ער האט עס איהם געגעבען. ער איז צופריעדען מיט זיין חלק וואס ער האט, וועט ניט זוכען אימיצען צו שאדען, כדי ער זאל דערפון פראפיטירען און וועט אפילו קיין לוסט האבען צו האבען רייכע פריינד אדער הויכשעצען געלטיגע מענשען אום צו געניסען פון זייי עטוואס. אזוי ווי שלמה המלך האט געזאגט אין משלי: ״צדיק אוכל לשובע נפשו״ — דער צדיק עסט נור צו זעטיגען זיין נשמה, ער וויל נור

האבען אזוי פיעל וויפיעל עס איז נויטיג אויפצוהאלטען די נשמה, אבער פאר'ן גוף, פאר קערפערליכע תענוגים זארגט ער נימ.

אבער דער עיקר גוטעס וואס דער מענש האט פון בטחון איז די רוהיגקייט, די אומבאזארגטקייט פון וועלטליכע זאכען און דעם צער וואס מען האט, ווען מען וויל נאכגעבען די קערפערליכע פאדערונגען און מען קען נימ. דער בעל בטחון איז פריי פון די דאזיגע דאגות און ער לעבט שטענדיג רוהיג און זיכער אויף דער וועלט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: "ברוך הגבר אשר יבטח בה'" — געבענשט איז דער מענש וואס פערלאזט זיך אויף גאט.

דער בעל בטחון דארף נימ זיין נע ונד, אומפאהרען איבער דער וועלט זוכען פערדיענסטען. דאס זיין פארוואגעלט פון דער היים, דאס אומרייזען אין פרעמדע שטעדט און לענדער מאטערט אוים דעם קערפער און פארקירצט די יאהרען, אזוי ווי דוד המלך האט געזאגט אין תהלים: "ענה בדרך כחי קצר ימי" — מיינע קרעפטען ווערען געפייניגט אין וועג און דאס פארקירצט מיינע לעבענס-טעג. מען דערצעהלט אויף א פרוש, אויף א פרומען מאן, וואס פרום ווערענדיג איז ער אוועק אין א ווייטע לאנד זוכען פרנסה, האט ער זיך אין א שטאדט באגעגענט מיט א געטצענדיענער, א גראבער נפש, און ער האט זיך מיט איהם פאנאנדערגערעדט. האט דער פרומער מאן איהם גענומען שטראפען און ערקלעהרען ווי בלינד און אומווויסענד ער איז דיענענדיג צו געטצען. האט איהם יענער געפרעגט: "און וועמען דיענסטו?" האט דער פרוש געענטפערט: "איך דיען דעם באשעפער פון דער וועלט וואס קען אלעס און איז דער איינציגער וואס שפייזט אלעמען און באזארגט אלעמען מיט זייערע באדערפניסע". האט דער געטצענדיענער זיך אפגערופען: "דו ווידערשפרעכסט דאך זיך אליין. דו זאגסט דאך אז דיין גאט איז דער איינציגער שפייזער פון אלעמען, היינט אויב אזוי, צו וואס האסטו געדארפט קומען אהער? האט דיר דיין גאט נימ געקענט שפייזען אין דיין שטאדט?" דער געוואָרענער פרומער מאן האט נימ געהאט וואס צו ענטפערען דארויף און ער האט זיך אומגעקעהרט צוריק אהיים און האט פערבראכט זיינע יאהרען אין פרומקייט אין זיין אייגענע שטאדט.

נאך א מעלה פאר'ן בעל בטחון איז, וואס ביידע, אי די נשמה, אי דער גוף זיינען פרייער פון שווערע מלאכות, וואס מאטערען אוים דעם מענשען. דער וואס פארלאזט זיך אויף גאט, זוכט זיין חיונה פון אזעלכע זאכען וואס ער זאל האבען מעהר רוה און זאל דורכדעם קריגען א גוטען נאמען. ער שטרענגט זיך נימ אן צופיעל אין זוכען פראפיטען און ער לאזט פלאץ אין זיין הארץ און אין זיינע געדאנקען נאכצוקומען די פפליכטען פון זיין תורה און אמונה. ווארום דער בעל בטחון וויים, אז זיין צופיעל אנשטרענגען זיך וועט איהם נימ צוגעבען קיין רייכטהום און זיין נימ אנשטרענגען זיך וועט ביי איהם גאר נימ אוועקנעהמען. ער וויים אז דאס איז א באשערטע זאך פון הימעל לויט די גזירה פון השם יתברך, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: „כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים" — גאט אורטהיילט, גאט באשטימט דעם שיקזאל פון מענשען, דעם דערהויבט ער און דעם דערנידעריגט ער.

דער בעל בטחון האט נאך א טובה פון זיין פארלאזען זיך אויף גאט. ער האט ווייניג צער און דאגות אין געשעפט אנגעלעגענהייטען. ער איז זיך נימ מצער ווען עס פארבלייבט איהם סחורה און ער קען עס נימ אויסברייגגען;

עס קימערט איהם ניט פיעל, ווען ער פאנגט אן מסחר און קען דאס ניט דורכפיהרען, אדער ווען ער קען ניט אויפמאהנען חובות וואס לייט זיינען איהם שולדיג אדער אפילו ווען ער ווערט חס ושלום קראנק, ווייל ער ווייס, אז דער באשעפער טהוט פאר איהם מעהר און בעסער ווי ער קען טהאן פאר זיך אליין, אזוי ווי דוד המלך האט געזאגט: „אך לאלהים דומה נפשי, כי ממנו תקותי" — נור אין גאט בין איך אנפערטרויט, ווייל פון איהם קומט מיין האפנונג.

אין נאך א פאל איז דעם בעל בטחון בעסער ווי דעם ניט בעל בטחון. דער בעל בטחון איז צופרידען און נעהמט אן מיט שמחה וועלכע עס איז פרנסה וואס גאט גיט איהם. אויב אומשטענדען ברייגגען איהם, אז ער מוז זיך בעשעפטיגען מיט א זאך וואס איז געגען זיין טבע, איז ער זיך דערמיט אויך משמח, ווייל ער פערלאזט זיך אויף גאט און האט אמונה אז אלעס וואס ער טהוט מיט איהם איז פון זיין טובה וועגען, אקוראט אזוי ווי א מוטער וואס וואשט איהר קינד און וויקעלט איהם און בינדט איהם איין און ווארימע בגדים'לעך פון דעם קינד'ס טובה וועגען, כאטש דאס קינד קען דאס ניט פארליידען און לאזט זיך ניט, אז די מוטער זאל דאס טהאן. דאריבער זאגט דוד המלך: "כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי" — די הנהגות פון השם יתברך מיט מיר זיינען אזוי ווי א זויגלינג וואס ווערט בעהאנדעלט פון זיין מוטער.

איצט אז איך האב שוין אויפגעוויזען די נוצען וואס בטחון ברייגגט דעם מענשען און די הנאות וואס דער בעל בטחון האט פון זיין פארלאזען זיך אויף גאט אזוי ווייט ווי איך בין אימשטאנד געווען צו דערווייזען, וועל איך איצט ארומריידען זיבען פונקטען וואס האבען צו טהאן מיט דעם ענין פון בטחון.

ערשטענס, וועל איך ערקלעהרען מיט מעהר איינצעלהייטען, וואס איז אזעלכעס בטחון? צווייטענס, אויב מען קען אין א מענשען געפינען די אורזאכען וואס זאלען ברייגגען דערצו, אז מען זאל אין איהם האבען בטחון; דריטענס, וועל איך ערקלעהרען די זאכען וואס א מענש דארף וויסען כדי צו קומען צו דער מדה פון בטחון און די פפליכט פון מענשען צו טהאן וואס ניט איז און ניט זיצען מיט פארלייגטע הענד און האבען בטחון אז גאט וועט געבען. פיערטענס, וועל איך ערקלעהרען אין וועלכע פעלע מען דארף זיין א בעל בטחון און ווען בטחון איז גוט און ווען ניט גוט. פינפטענס, וועל איך געבען צו פארשטעהן די נפקא מינה פון איינעם וואס האט א געוויסע פרנסה מיט בטחון אויף גאט און אזעלכען וואס בעשעפטיגט זיך מיט דער זעלבער זאך, אבער אהן בטחון. זעקסטענס, וועל איך ערקלעהרען ווי עס דארף פערראכטעט ווערען די דעה פון די יעניגע, וואס לאזען זיך וואויל געהן, וואס זיינען אריינגעטהאן אין וועלטליכע תענוגים, מיינענדיג אז זיי וועלען דאס שטענדיג האבען, און דיענען גאט, זאגען זיי, וועלען זיי דאמאלס ווען זיי וועלען דערגרייכען זייערע אלע וועלטליכע שטרעבונגען; ווען זיי וועלען האבען אלס וואס זיי פארלאנגען, דאן זאגען זיי, וועלען זיי פריי זיין פון עסקים, פון בעשעפטיגונגען און זיי וועלען זיך קענען אפגעבען מיט עבודת הבורא. די דאזיגע לייט זיינען בעלי משכונות, זיי ווילען, הייסט עס, האבען פון גאט א משכון, ער זאל זיי פריהער געבען אלעס וואס זיי ווילען, וועלען זיי איהם דערפאר שפעטער אפדיענען. זיבעטענס, וועל איך ריידען וועגען די אורזאכען וואס

פאהדארבען דעם בטחון אין גאט. איך וועל ערקלעהרען ווארום עס זיינען דא מענשען ניט קיין בעלי בטחון און וואס עס בריינגט זיי דערצו. איך וועל **זאגען וואס נויטיג איז אין דיעזען ענין און טהיילווייז וועל איך מקצר זיין.**

פרק ג׳

וואס איז די ריכטיגע בעדייטונג פון בטחון? בטחון מיינט: די זעעלע **רו**היגקייט פון פערזאן וואס בעזיצט די דאזיגע מדה, דאס פארלאזען זיך אויף דעם, אין וועמען ער האט בטחון, אז ער וועט טהאן וואס גוט און געהעריג איז אין דעם ענין וואס ער פערלאזט זיך אויף איהם. דער בעל בטחון דארף ניט האבען קיין שום ספקות און זיין ביי זיך זיכער, אז דער, אויף וועמען ער פארלאזט זיך וועט אלעס טהאן פאר איהם לויט זיין מעגליכקייט און זיין וויסען וואס פאר איהם איז גוט. פעהלט איהם אוים די דאזיגע זיכערהייט, איז ער קיין בעל בטחון ניט. און ניט נור דארף דער בעל בטחון זיין ביי זיך איבערצייגט, אז דער וואס ער פארלאזט זיך אויף איהם וועט מקים זיין דאס וואס ער האט צוגעזאגט און גאראנטירט, נור ער דארף אויך זיין ביי זיך זיכער, אז יענער וועט אין זינען האבען צו טהאן איהם זייטיגע טובות, אנדערע חסדים, וואס ער האט פון איהם גאר ניט פערלאנגט.

אט דאס הייסט אמת׳ער בטחון.

אבער האבען בטחון איז נור שייך אויפ׳ן באשעפער, ניט אויף בעשאפענע — אויף מענשען. מען וואלט יא געקענט און געמאגט פארלאזען זיך אויף מענשען, ווען זיי וואלטען באזיצען אלע פאלגענדע זיבען מדות און פעהיגקייטען.

צוערשט: רחמנות, בארעמהערציגקייט און ליעבשאפט. ווארום ווען א מענש וויים אז אן אנדער מענש איז א בעל רחמנות און ער האט איהם ליעב, קען ער זיך אויף איהם פארלאזען און רוהיג זיין, אז ער וועט זיך באמיהען פון זיינעט וועגען.

צווייטענס: דארף ער וויסען, אז אויסער די מדה פון רחמנות וואס יענער בעזיצט און אויסער זיין ליעבשאפט צו איהם, איז ער אזעלכער וואס וועט זיך ניט אפווענדען פון איהם און וועט זיך ניט פוילען צו ערפיללען זיין פארלאנג און וועט זיך סטארען צו טהאן אלעס פון זיין טובה וועגען. איז ער אבער מיט דעם ניט זיכער, איז זיין בטחון אין יענעם קיין פאלקאמענער. ווארום וואס העלפט די רחמנות און ליעבשאפט, ווען מען נוצט דאס ניט אוים?

דריטענס: מוז דער מענש, אויף וועמען מען וויל האבען בטחון, זיין א שטארקער און מעכטיגער, וואס קען דורכפיהרען וואס ער וויל אומבעשטרייט־באר. ווארום אויב ער איז א שוואכער, קען מען זיך דאך אויף איהם ניט פערלאזען אז ער וועט זיכער דורכפיהרען דאס וואס ער וויל, ווען אפילו ער איז זיכער א בעל רחמנות, און אמת׳ער גוטער פריינד און פוילט זיך ניט און איז גרייט מיט אלע זיינע כחות צו טהאן א טובה.

פיערטענס: מוז יענער, אויף וועמען מען האט בטחון, זיין אזעלכער וואס וויים וואס עס איז גוט פאר דעם יעניגען וואס פערלאזט זיך אויף איהם. ער דארף עס וויסען אין פארבארגענע זאכען אזוי גוט ווי אין עפענטליכע. ווארום אויב ער וויים דאס ניט גענוי, ווי אזוי קען מען זיך אויף איהם פאר־

לאזען? ניט וויסענדיג אויף ריכטיג וואס עס איז גוט פאר דעם וואס פארלאזט זיך אויף איהם, קען ער גאר וועלענדיג איהם טהאן א טובה, טהאן א רעה.

פינפטענס: קען זיך א מענש מיט זיכערהייט פארלאזען אויף איינעם וואס קען איהם פון אנפאנג פון זיין עקזיסטענץ און איז קלאהר אין אלע זיינע אנגעלעגענהייטען פון זיין אויפגעצויגען ווערען, פון זיינע קינדערשע, בחור'שע, מיטעל־יעהריגע און עלטערע יאהרען. אויב דיזער האלט אויף איהם אז אויג צו גוטען און באמיהט זיך שטענדיג צו טהאן איהם גוטעס, קען מען אין איהם האבען בטחון אויף ווייטער. מען קען זיך אבער ניט פארלאזען אויף א צייטוויילינען בעל טובה, אז ער וועט ווירקליך טהאן א טובה.

זעקסטענס: קען אמת'ער בטחון נור זיין, ווען מען איז אינגאנצען איבערגעגעבען צו דעם, אין וועמען מען האט בטחון, און קיינער אויסער יענעם קען עפעס שלעכטעס אדער גוטעס טהאן. דער בוטח דארף זיין אין יענעמ'ס הענד אזוי ווי א געפאנגענער אין תפיסה וואס איז אין רשות פון אויפזעהער. אויף אזא אופן וועט ער זיך פארלאזען נור אויף איהם און ניט אויף קיין אנדערען. ווען אבער עס קען מעגליך זיין, אז ער זאל וועלען דורכפיהרען זיין פארלאנג מיט פארלאזען זיך אויף מעהרערע מענשען, הייסט דאך דאס ניט, אז ער האט בטחון דוקא אין יענעם.

זיבעטענס: דארף דער וואס מען פערלאזט זיך אויף איהם זיין א פאלשטענדיגער נדיב, א מילדער און א בעל חסד צו יעדען, אי צו דעם וואס איז בערעכטיגט צו חסדים, אי צו אזעלכען וואס איז ניט בערעכטיגט, און זיין גוטסקייט מוז זיין א שטענדיגע, א ניט אויפהערליכע. ווארום אויב ער איז אזעלכער וואס זיין גוטסקייט איז ניט קיין שטענדיגע און זיין מילדקייט קען אפגעשניטען ווערען, קען מען זיך אויף איהם מיט זיכערהייט ניט פערלאזען.

פאלגליך, אויב מען קען געפינען א מענשען מיט די אלע פאריגע תנאים, קען מען אין איהם האבען בטחון. אבער אז מיר וועלען נאכקלערען און נאכפארשען, קענען מיר אין א מענשען ניט געפינען די אלע זיבען זאכען, אבער מיר געפינען זיי ביים בעשעפער, וואס איז א מרחם על בריותיו, וואס האט רחמנות אויף זיינע בעשעפענישען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים "רחום וחנון ה'", גאט איז א בעל רחמנות, א בארימהערציגער. ער איז אויך אזעלכער וואס ווענדט זיך ניט אפ און פוילט זיך ניט צו טהאן גוטעס, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל" — דער אידישער היטער אדער וועכטער (גאט) דרעמעלט ניט און שלאפט ניט. ער איז אויך א בעל כח, א מעכטיגער, וואס קען אלעס דורכפיהרען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין איוב: "חכם לבב ואמיץ כח" — גאט איז קלוג און מעכטיג. אדער ווי עס ווערט געזאגט אין צפניה: „לך ה' הגדולה והגבורה" — צו דיר גאט איז די גרויסקייט און מעכטיגקייט. דער בעשעפער איז אויך דער איינציגער וואס איז מיט'ן מענשען פון אנפאנג פון זיין בעשאפונג און זארגט פאר איהם שטענדיג, ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: הלא הוא אביך קנך, הוא עשך ויכוננך" — ער איז דיין פאטער, דיין ערווערבער, ער האט דיך בעשאפען און איינגעריכטעט, אדער ווי דוד המלך האט געזאגט אין תהלים: "עליך נסמכתי מבטן" — אויף דיר, גאט, האב איך זיך פערלאזט נאך פון מיין מוטער'ס בויך. און דער מענש איז אויסשליסליך אין גאט'ס רשות און אהן גאט'ס ווילען קען קיינער דעם מענשען ניט טהאן ניט קיין שלעכטעס און ניט קיין גוטעס, אזוי ווי דער פסוק

זאגט אין איכה: „מי זה אמר ותהי, ה׳ לא צוה?" ווער איז דען דא אזעל־ כער וואס זאל וואס זאגען און עס זאל געשעהן, אויב גאט האט ניט געהייסען?

עס איז שוין וועגען דעם פריהער גערעדט געווארען אין דיזען ספר און אלעס איז שוין ערקלערט געווארען. איך האב דעריבער געבראכט די פסוקים בלויז לזכרון.

און אז דער מענש וועט די זאך נאכדענקען און עס וועט ביי איהם קלאר ווערען די ווארהייט פון דעם בעשעפער׳ס חסדים, וועט ער האבען בטחון נור אויף איהם, וועט זיך איבערגעבען צו איהם און זיך אין גאנצען פערלאזען אויף זיין פיהרערשאפט. טאמער וועלען זיינע פערלאנגען ניט ערפילט ווערען, וועט ער אויך קיין פערדרוס ניט האבען און ער וועט אלעס אננעהמען פאר גוט, אזוי ווי דוד המלך האט געזאגט: „כוס ישועות אשא ובשם ה׳ אקרא" און „צרה ויגון אמצא ובשם ה׳ אקרא" — ווען איך געהאלפען, רוף איך צו גאט, און האב איך צרות און טרויער, רוף איך אויך צו גאט.

אבער ווי אזוי קומט מען צו דער מדה פון אמת׳ן און ריינעם בטחון אין גאט? זיינען דא פינף זאכען וואס פיהרען דערצו.

ערשטענס: דארף מען האבען אמונה און זיין איבערצייגט, אז די זיבען דערמאהנטע פונקטען אלע צוזאמענגענומען זיינען נור פאראן ביי גאט, און דעריבער קען מען זיך אויף איהם פערלאזען. מיר וועלען די זיבען פונקטען, וועגען וועלכע איך האב שוין גערעדט און אנגעוויזען פון פסוקים, צוגליידערען און ארומריידען ברייטער.

דער ערשטער פונקט, אז מען קען זיך נור פערלאזען אויף א בעל רחמנות, איז ניטא אזא בעל רחמנות ווי דער אויבערשטער, וואס איז זיך מרחם אויפ׳ן מענשען מעהר פון אלע מענשליכע בעלי רחמים. און ווען אפילו מיר זעהען, אז איין מענש איז זיך מרחם אויפ׳ן צווייטען, שטאמט עס אלץ פון גאט׳ס רחמנות און בארימהארציגקייט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: ונתן לך רחמים ורחמך" — גאט וועט דיר געבען דעם געפיהל פון רחמנות, דו זאלסט רחמנות האבען אויף אנדערע און דערפאר וועט ער רחמנות האבען אויף דיר.

דער פונקט, אז דער אויף וועמען מען האט בטחון דארף וויסען וואס פאר׳ן בוטח איז גוט, איז אויך דער שכל מחייב, אז גאט ווייסט עס. דער מענש איז דאך איינער פון זיינע שאפונגען און ווער נאך קען אזוי וויסען, וואס פאר וועלכע עס איז זאך איז גוט אדער שלעכט ווי דער וואס האט די זאך געמאכט? און אז א מענש מאכט עפעס א זאך, איז ער דאך אייגענטליך ניט מחדש, ער מאכט ניט קיין נייעס, נור ער ענדערט די פארמע פון א זאך וואס איז שוין דא. עס איז דא, למשל, האלץ, מאכט ער דערפון א טיש, אדער עס זיינען דא שטיי־ נער, האקט ער דערפון עפעס אויס; אבער מאכען דעם שורש, דעם אריגינאל, האט ער ניט ביכולת, פונדעסטוועגען ווייס ער וואס אין זיין געמאכטע געגענ־ שטאנד פעהלט אדער וואס עס איז איבעריג, א פשיטא שוין גאט וואס ער האט בעשאפען דעם אריגינאל פון מענשען, זיין פארמע און אלעס, איז קיין ספק ניט אז ער ווייס וואס עס איז פאר איהם גוט און וואס ניט גוט אויף דער וועלט און לעולם הבא. און ווען אפילו א מענש ווערט געשטראפט אויף דער וועלט, איז דאס אויך פון זיין טובה וועגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח" — וועמען גאט האט ליעב, שטראפט ער אויף דער וועלט, כדי ער זאל האבען יענע וועלט.

שער הבטחון

דער פונקט, אז דער בעשעפער איז שטארקער פון אלע שטארקע, מעכטיגער פון אלע מעכטיגע, און זיינע רייד און ווילען קען ניט האבען קיין געגנערשאפט, איז אויך א געוויסע זאך, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: „כל אשר חפץ ה׳ עשה" — וואס גאט וויל טהוט ער, אדער ווי עס ווערט געזאגט אין ישעיה: „כה יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם" — אזוי זיינען די רייד וואס געהט ארויס פון מיין מויל, וועלען זיך ניט אומקעהרען מיט ליידיגען, דאס הייסט, וואס גאט׳ס רצון איז, געשעהט שטענדיג.

דער פונקט אדער דער תנאי, אז דער וואס מען פערלאזט זיך אויף איהם, דארף האבען זיין שטענדיגע השגחה אויף דעם בוטח, איז אויך נור שייך ביי גאט, וועלכער האט זיין השגחה אויף די מענשען און זייערע הנהגות און פון דאס קלענסטע ביז דאס גרעסטע איז פון איהם ניט פערבארגען. עס קען ביי איהם ניט פאסירען אזוי ווי ביי מענשען, אז צוליעב איין זאך זאל ער פערגעסען אן אנדער זאך, ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: „אלהי עולם, ה׳ בורא קצות הארץ, לא ייעף ולא יגע אין חקר לתבונתו" — גאט איז אן אייביגער, ער האט בעשאפען די עקען פון דער וועלט, ער ווערט ניט מיעד און ערשעפט, זיין פערשטאנד קען ניט אויסגעפארשט ווערען. דאס הייסט: כאטש דער בעשעפער האט זיין השגחה איבער דער גאנצער וועלט, ווערט ער ניט מיעד אדער ערשעפט און ער פערפעהלט ניט צו זעהן און צו וויסען אלעס פון דאס קלענסטע ביז דאס גרעסטע, א זאך וואס מיר מענשען קענען ניט משיג זיין ווי אזוי דאס איז מעגליך.

דער פונקט, אז דער, אין וועמען מען האט בטחון, דארף זיין דער איינציגער וואס מען פערלאזט זיך אויף איהם, איז זעהר א וויכטיגער. דער מענש מוז זיין איבערצייגט, אז קיינער פון די בעשאפענע קען איהם אדער אן אנדערען טהאן גוטעס אדער שלעכטעס אהן דעם ווילען פון בעשעפער. די דאזיגע איבערצייגונג וועט דעם מענשען ברייגנען ניט צו האבען בטחון אין קיינעם, נור אין גאט. ווארום ווען א קנעכט האט איינציגע בעלי הבתים און יעדערער פון זיי איז אימשטאנד צו טהאן עטוואס גוטעס פון זיינטוועגען, וועט ער זיך ניט פערלאזען אויף איינעם פון זיי, נור אויף אלע; ווען ווידער ער ווייס אז איינער פון זיינע בעלי הבתים קען פאר איהם טהאן מעהר ווי די אנדערע, וועט ער זיך אויף דעם איינעם מעהר פערלאזען, אבער ער וועט אויך אביסעל בטחון האבען אין די אנדערע. ווען אבער ער ווייס אז נור איינער קען איהם העלפען אדער שאדען טהאן, וועט ער האבען בטחון בלויז אין דעם איינעם. אזוי אז דער מענש וועט ביי זיך פיהלען אז קיינער, אויסער גאט, קען איהם ניט טהאן ניט קיין גוטעס און ניט קיין שלעכטעס, וועט ער פאר קיינעם קיין מורא ניט האבען און וועט זיך אויף קיינעם ניט פערלאזען, נור אויף גאט, אזוי ווי דוד המלך לערענט די מענשען: "אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה" — איהר זאלט זיך ניט פערלאזען אויף גוטהערציגע, אויף א מענשען וואס קען גאר ניט העלפען.

צו דעם פונקט, אז א מענש קען זיך נור זיכער פערלאזען אויף דעם יעניגען וואס קען איהם און ווייס איהם פון אנפאנג צו ענדע, דארף בעטראכט ווערען אז דער איינציגער, אויף וועמען מען קען דאס זאגען, איז דער בעשעפער, וואס טהוט מיט׳ן מענשען טובות פון אנפאנג פון זיין בעשאפונג. און דער מענש דארף דאס אנערקענען און בעטראכטען אלס א חסד פון גאט׳ס זייט, וואס

ער טהוט מיט איהם, ניט ווייל ער, דער מענש, איז בערעכטיגט דערצו אדער ווייל דער בעשעפער האט עפעס דערפון. דאס איז נור א נדבה, א געשאנק, וואס דער אויבערשטער שענקט דעם מענשען, אזוי ווי מיר האבען עס ערקלערט אין שער הבחינה פון דיעזען ספר, און אזוי ווי דוד המלך האט געזאגט: "רבות עשית אתה ה' אלהי, נפלאותיך ומחשבותיך אלינו" — פיעלעס האסטו געטהאן, דו גאט מיין גאט, דיינע וואונדער און געדאנקען זיינען נור פאר אונז מענשען, פאר אונזער טובה וועגען.

און ביים מענשען דארף קלאר זיין אז אלע געשעהענישען אויף דער וועלט, סאי עצמיים, גרונד זאכען, אריגינאלען וואס זיינען לכתחילה אזוי, אדער מקריים, צופעליגע, וואס ענטוויקלען זיך פון די אריגינאלען, האבען א בעשטימטען גרעניץ און עס קען ניט זיין מעהר אדער ווייניגער ווי דער בעשעפער האט בעשטימט. קיין זאך ווערט ניט און הערט ניט אויף פון זיך אליין. די צייט, דער ארט, די מאס און די ארט און ווייזע פון יעדער זאך און פון יעדער פאסירונג, איז אלץ געוועגדעט אין גאט'ס ווארט, אז זיין הייליגען רצון. דאס וואס גאט וויל אז עס זאל זיין ווייניג, קען ניט זיין קיין סך, און דאס וואס ער איז גוזר עס זאל זיין א סך, קען ניט זיין ווייניג. דאס וואס זיין רצון איז אז עס זאל זיין פריהער, קען ניט זיין שפעטער, און דאס וואס ער וויל עס זאל זיין שפעטער, קען ניט זיין פריהער.

און ווען מען זעהט א דבר מחודש, ווען מען זעהט אז א זאך ווערט פון העלער הויט אנדערש ווי זי איז געווען אדער אנדערש ווי זי דארף געווען־ליך זיין, זאל מען ניט דענקען אז דאס איז פון זיך אליין געווארען, און וויסען אז דאס איז א גזרה פון גאט, וועלכער האט פריהער בעשטימט אז אזוי זאל דאס זיין.

ווארום צו יעדע פאסירונג, צו יעדע געשעהעניש זיינען דא סבות, אורזאכען וואס ברייגגען דערצו. די סבות ווערען פעראורזאכט פון אנדערע סבות, אבער די סבות גופא שטאמען פון גאט. דער וואס פערשטעהט ניט די וועלט דענקט אז די ענדערונג וואס קומט פאר אין א זאך צוליעב א געוויסער סבה, איז דאס ניט מעהר ווי א צופאל. און ער רעכענט צו דעם שנוי, די ענדערונג, צו דער סבה, צו דער אורזאך, וואס האט געבראכט דערצו. דער אמת איז אבער, אז די סבה אליין, וועלכע זי זאל ניט זיין, איז צו שוואך אויפצוטהאן עפעס, ווען דער רצון פון גאט איז דערביי ניטא.

לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, איין ווייץ קערענדעל. ווען מען פערזעעט איהם, ברייגגט ער ארויס א סך זאנגען, און יעדער זאנג גיט ארויס א סך קערנער. איז דער איינצייגער קערענדעל די סבה, די אורזאך צו שאפען הונדערטע אדער טויזענדער קערנער. קענען מיר דען זאגען אז דער קערענדעל האט בכח דאס אליין צו טהאן? אדער לאמיר נעהמען דעם מענשען און אנדערע לעבעדיגע ברואים. האבען דען די זוימען אדער די פיצינקע פיש רויגען אליין בכח צו ברייגגען לעבעדיגע בעשעפענישען אויף דער וועלט?

פאלגליך, געשעהט אלעס נור דורך דער הימעלישער השגחה און געטליכען רצון, און ווען אין ענינים פון פרנסה זאל זיך א מענש געבען די גרעסטע מיה אריינצוכאפען פריהער דאס וואס איז איהם בעשערט צו קומען שפעטער, אדער אפהאלטען א זאך וואס דארף איהם קומען פריהער אויף שפעטער; פערמעהרען דאס וואס איז בעשטימט פון הימעל צו זיין ווייניגער, אדער פערקעהרט,

קען ער דאס ניט דורכפיהרען. אין דעם דארף ער האבען בטחון אין גאט, און עס איז ניט אין מענשענס רשות צו רעגולירען אזעלכע זאכען. בלויז וואס אנ־בעלאנגט צו מצוות און גאטעס דיענסט, איז די ברירה ביים מענשען צו טהאן עס פריהער אדער שפעטער, מעהר אדער ווייניגער, אבער ניט אין וועלטליכע ענינים.

און דער חכם, שלמה המלך, האט שוין וועגען דעם אנגעדייטעט, זאגענ־דיג אין קהלת: "לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים" — אויף אלעס איז א צייט און א פארבעשטימונג צו יעדעס ווענען אונטער'ן הימעל. נאכדעם ווע־רען אויסגערעכענט אכט און צוואנציג בעזונדערע זאכען, אויף וועלכע אין הי־מעל ווערען בעשטימט צייטען פאר זייער פאסירונג. און די פיהרונגען פון בעשעפער זיינען פערבארגען, טיעף און דערהויבען צו וויסען אפילו א טהייל פון זיי. אלעס וויסען, איז אודאי ניט פאר דער מענשליכער השגה, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם" — גאט זאגט: אזוי ווי עס איז הויך דער הימעל פון דער ערד, אזוי זיינען הויך מיינע וועגען פון אייערע וועגען און מיינע געדאנקען פון אייערע געדאנקען.

וועגען די אנדערע פיער זאכען וואס ברייגגען צום אמת'ן בטחון אין גאט, וועלען מיר ווייטער ריידען.

פרק ד'

די צווייטע זאך וואס ברייגגט דעם מענשען צו אמת'ן בטחון איז: אז ער זאל וויסען און ער זאל איבערצייגענד זיין, אז דער בורא יתברך קוקט אויף איהם און עס איז פון איהם ניט פערבארגען קיין זאך. ער וויים וואס דער מענש טהוט אפען און אין געהיים; וואס ער טהוט מיט'ן גאנצען הארצען און וואס ניט, און אויב זיין בטחון איז אן אמת'ער, א ריינער אדער ניט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: „ה' יודע מחשבות אדם" — גאט ווייסט דעם מענ־שענס מחשבות, אדער אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "תוכן לבות הוא יבין" — גאט, וואס דרינגט דורך דעם מענשענס הערצער, פערשטעהט און וויים אלעס.

אז ביים בעל בטחון וועט דאס זיין קלאר און איבערצייגענד, וועט ער ניט זאגען מיט'ן מויל אז ער פערלאזט זיך אויף גאט סיידען ער וועט זיך טאקע אויף איהם פערלאזען מיט'ן גאנצען הארצען, ווייל ער וועט ניט וועלען זיין פון יענע וואס דער פסוק זאגט אויף זיי: "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני" — מיט'ן מויל און מיט די ליפען עהרט ער מיך און זיין הארץ איז פון מיר ווייט.

די דריטע זאך איז: אז גאט זאל זיין דער איינציגער צו פערלאזען זיך אויף איהם אין די זאכען וואס מען דארף זיך אויף איהם פערלאזען און דער מענש זאל אין דער אנגעלעגענהייט ניט צונעהמען קיין שותף צו גאט. האבען בטחון אי אין גאט, אי אין א מענשען טויג ניט. און איהר ווייסט דאך שוין וואס עס איז געזאגט געווארען אויפ'ן פרומען קעניג אסא בעת ער איז קראנק געוועזן און זיך פערלאזט אויף רופאים, אויף דאקטוירים. זאגט דער פסוק אין דברי הימים ב': „ובחליו לא דרש את ה' אלהיו" — אין זיין קראנק זיין האט ער זיך ניט געווענדעט בלויז צו גאט, און ער איז דערפאר געשטראפט געווארען.

און עס איז א בעוואוסטע זאך, אז ווען א מענש שטעלט אן צוויי מענ־שען אדער מעהר צו טהאן איינע און די זעלבע זאך, ווערט די דאזיגע ארבייט פערדארבען, ווערט ניט געטהאן ריכטיג, מחמת די אנגעשטעלטע פערלאזען זיך איינע אויף די אנדערע. א פשיטא שוין ווען איינער פערלאזט זיך אי אויף גאט, אי אויף מענשען, וועט אודאי זיין בטחון ניט דורכגעפיהרט ווערען, ווייל א מענש קען דאך אייגענטליך ניט העלפען, און גאט וויל יענעם ניט העלפען פאר זיין פאלשען בטחון אין איהם, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: ארור הגבר אשר יבטח באדם ומן ה' יסור לבו" — פערשאלטען זאל זיין דער מענש וואס פערלאזט זיך אויף א מענשען אויך און פון גאט קעהרט ער אפ זיין הארץ, ניט האבענדיג דעם גאנצען בטחון אין איהם.

די פיערטע זאך וואס ברייגגט דעם מענשען צו אמת'ן בטחון איז: אז ער זאל אויף זיך אליין האבען א שטארקע השגחה צו זיין אן עובד ה', גאט'ס דיענער, און זאל זיך סטארען נאכצוקומען די פליכטען פון איהם צום בעשע־פער און טהאן זיינע מצוות און ייין אפגעהיט פון טהאן זאכען וואס זיינען פערבאטען, אזוי ווי גאט פערלאנגט פון איהם, כדי גאט זאל אויך טהאן פאר איהם דאס וואס ער פערלאנגט. אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט אין פרקי אבות: "עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו" — גאט'ס ווילען זאל ביי דיר זיין אלע איינס ווי דיין ווילען, כדי דיין ווילען זאל ביי איהם זיין אזוי ווי זיין ווילען, און ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: „בטח בה ועשה טוב" — פערלאז זיך אויף גאט און טהו גוטעס, היט אפ די תורה ומצוות.

אבער דער וואס פערלאזט זיך אויפ'ן בעשעפער און איז איהם דערווידער, טהוט ניט וואס ער וויל און פערלאנגט, קען מען פערשטעהן וואס פאר א נאר אזא מענש איז און ווי זיין וויסען איז שוואך. און יעדער איינער קען זיך דאך נעהמען א ביישפיעל פון זיך אליין. יעדער איינער ווייס און פיהלט, אז ווען ער שטעלט אן אמענשען פאר א געוויסע ארבייט אדער אין זיין געשעפט און ער זאגט איהם אן: דאס זאלסטו טהאן און דאס זאלסטו ניט טהאן, איז אויב יענער פאלגט איהם ניט, וועט ער, דער ווירטה, פאר איהם אויך ניט טהאן זא־כען וואס יענער פערלאזט זיך אויף איהם אז ער זאל טהאן, און ער וועט זיין פאלקאם גערעכט. א פשיטא שוין, דער וואס איז עובר אויף גאט'ס געבאטען, קען געוויס ניט האפען אז גאט זאל פאר איהם טהאן זאכען וואס ער פערלאזט זיך אויף איהם, און מען קען גאר אזעלכען ניט אנרופען מיט'ן נאמען "בוטח באלהים", א בעל בטחון אין גאט.

אויף אזעלכען וואס פערלאזט זיך אויף גאט און פאלגט ניט אויס זיינע געבאטען זאגט דער פסוק אין איוב: "כי מה תקות חנף כי יבצע כי ישל אלוה נפשו?" — וואס טויג די האפנונג פון חונף, פון פאלשען מענשען, וואס גזל'ט און פערלאזט זיך אויף גאט, אז גאט וועט ביי איהם די נשמה צונעהמען? אדער ווי עס ווערט געזאגט אין ירמיה: הגנוב, רצוח ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה" — האט עס דען א זינען גנב'ענען און מארדען און קומען אין גאטעס הויז בעטען און האבען בטחון אין גאט?

דא איז דער פינפטער פונקט, וואס אהן דעם קען א מענש ניט קומען צו דער מדה פון אמת'ן בטחון אין גאט:

ביים מענשען מוז קלאר זיין, אז אלע זאכען וואס ווערען פערפאלקאמט און קריגען אן אנדער פנים אדער ווערען אזוי אנדערש ווי זיי זיינען געוועזן לכתחילה

ווען זיי זיינען געשאפען געווארען, קומט די דאזיגע ענדערונג צוליעב צוויי אורזאכען. ערשטענס, ווייל אזוי איז געווען די גזרה פון בעשעפער, אז די אדער יענע זאך, דער אדער יענער געגענשטאנד זאל אין א געוויסע צייט אנדערש ווערען, און צווייטענס, סבות און צופעלע וואס ברייגען די ענדערונגען. און די סבות זיינען דא נאהענטע און ווייטע, עפענטליכע און פערבארגענע, אבער זיי אלע קומען פון גאט און זיין הייליגען רצון.

וואס הייסט ווייטע סבות און וואס הייסט נאהענטע? ווען מיר געבען א ביישפיעל פון א ברונים, פון וועלכען מען ציהט ארויס וואסער מיט דער הילף פון א ראד און א שטריק. איז די כלי אדער דער עמער, וועלכער ברייגט ארויף דאס וואסער, די נאהענטע סבה, די לעצטע אורזאך, דורך וועלכער דער מענש האט וואס צו טרינקען. ווען דער ראד דרעהט זיך מיט'ן כח פון אן אקס אדער א פערד וואס ווערט איינגעשפאנט פאר דיזען צוועק, איז דער מענש וואס שפאנט איין דעם אקס אדער דעם פערד, די ווייטע סבה, די ערשטע אורזאך וואס בריינגט דערצו, אז דער ראד זאל זיך דרעהען, די שטריק זאל זיך וויקלען ארום א האלץ אדער אן אייזען און דורכדעם זאל דער עמער וואסער ארויפקומען. פאלגליך, זיינען די סבות, וואס בריינגען דערצו, אז דאס וואסער זאל ארויפגעבראכט ווערען פון טיעפען ברונים: דער מענש, דער אקס אדער דער פערד, דער ראד, די שטריק און דער עמער. און זאל עפעס פאסירען מיט איינע פון די סבות, זאל דער מענש קראנק ווערען און ניט קענען איינשפאנען דעם אקס אדער דעם פערד, זאל דער אקס אדער דער פערד קראנק ווערען און ניט קענען דרעהען דעם ראד, זאל דער ראד צובראכען ווערען, זאל זיך די שטריק צורייסען אדער זאל דער עמער צובראכען ווערען, וועט דער פראצעס פון ארויפברייינגען דאס וואסער ניט דורכגעפיהרט ווערען.

אזוי איז אויך מיט אלע זאכען, טהאטען און פאסירונגען אויף דער וועלט. קיין זאך קען ניט קומען אין עקזיסטענץ דורך די ארבייט פון א מענשען אדער וועלכער עס איז אנדער בריאה אהן דער גזרה פון גאט און די סבות און די מיטעל וואס ער גרייט צו ארויסצובריינגען געוויסע זאכען און געשעהענישען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שמואל א': "ולו נתכנו עלילות" — צו איהם, צו גאט, זיינען גרייט טהאטען און פאסירונגען. דאס הייסט: ער איז דער מייסטער פון אלעס, און אלעס אין דער וועלט ווערט פעראורזאכט פון איהם. און ווען די סבות וואלטען ניט געווען, וואלט קיין זאך, וואס איז אפילו נאטירליך, ניט געקענט געשעהן.

און אז מיר וועלען בעטראכטען די ארט און ווייזע ווי אזוי דער מענש בעקומט זיינע נויטיגע בעדערפנישען, וועלען מיר בעשייינפערליך זעהן, אז אלעס געהט דורך פראצעסען פון געוויסע סבות, געוויסע אורזאכען וואס ברייגען דערצו אז ער זאל האבען דאס וואס ער מוז האבען.

דער מענש מוז, למשל, עסען. איז אפילו ווען מען דערלאנגט איהם פארטיגעם עסען, מוז ער עס נעהמען אין מויל און צוקייען. דערמיט וואס די שפייז שטעהט אדער ליעגט פאר איהם אויפ'ן טיש, קען ער זיין הונגער ניט שטילען. דאס זעלבע קען א מענש ניט שטילען זיין דורשט סיידען ער טראגט צו דאס וואסער צום מויל און טרינקט און דערשלינגט. מעהר טרחה האט דער מענש, ווען ער דארף זיך אליין צוגרייטען דאס עסען, ווען ער דארף מאהלען מעהל, קנעטען און באקען ברויט. נאך שווערער קומט עס איהם אן, ווען ער האט ניט

קיין געלד פאר וואס צו קויפען תבואה און מאהלען און באקען אליין ברויט. אין אזא פאל מוז ער הארעווען און פערדיענען אדער פערקויפען וואס איהם נויטיג איז פאר א שטיקעל ברויט. דאס זיינען אלץ סבות, וואס פיהרען דערצו אז דער מענש זאל קענען שטילען זיין הונגער. און ווערען אפגעטהאן די סבות, ווען דער מענש קען נים צוטראגען די שפייז צו זיין מויל, אדער ער קען נים קייען און שלינגען, אדער ער האט גאר נים די מעגליכקייטען צו קריגען שפייז, מוז ער הונגערען.

און ווארום האט דער בעשעפער איינגעריכטעט די וועלט אזוי, אז דער מענש זאל מוזען צולייגען מיה אום צו קריגען זיין חיונה אדער אנדערע נויט־ווענדיגקייטען? זיינען אויף דעם דא צוויי טעמים. דער ערשטער טעם איז, ווייל די געטליכע חכמה האט געפונען פאר נויטיג צו שטעלען דעם מענשען צו פראבע, אויב ער וועט איהם דיענען אדער נים, און פון דער ארט און ווייזע ווי אזוי דער מענש קריגט זיינע הצטרכות צייגט זיך ארויס אויב ער איז אן עובד ה׳ אדער נים.

ווארום דעם מענשענ׳ס קערפערליכע בעדערפנישע, וואס ער קריגט דורך געוויסע בעשטימטע סבות פון גאט, זיינען בעשרענקט, אז מען זאל זיי נור קריגען אויף געוויסע אופנים און צו געוויסע צייטען. אין דעם עניין פון עסען, זיינען דא מאכלי אסורות, זאכען וואס מען טאר נים עסען. אין דעם עניין פון הלבשה, איז דא אן אויסנאהמע — שעטנז. מען טאר נים גנב׳ענען אדער גזל׳ענען צוליעב פרנסה. שבת און יום טוב טאר מען זיך נים עוסק זיין אין מלאכה אדער מסחר, און נאך פיעלע זאכען, דורך וועלכע דער מענש טאר זיך נים פערשאפען די נויטבעדערפטיגקייטען פון זיין גוף. און די בחירה איז דאך ביים מענשען, אז ער וויל פערשאפט ער זיינע הצטרכות על פי דרך התורה און אז ער וויל איז ער עובר אויף גאט׳ס געבאטען, אויף די בעשרענקונגען, אז אויף אזא אופן מעג ער און אויף אזא אופן טאר ער נים, עס מאכט נים אוים צו דער מענש פיהרט דורך וואס ער וויל, צי נים; צי גאט גיט איהם די געלעגענהייט דערצו, צי נים, אבער פון דער ארט און ווייזע ווי אזוי ער זוכט צו בעפריעדי־גען זיין קערפער צייגט זיך ארוים אויב ער דיענט גאט אדער נים און עס קומט איהם שכר אדער עונש לויט זיין כונה. ווען אבער דער מענש זאל נים דארפען זארגען פאר׳ן עקזיסטענץ פון זיין גוף; ווען אלע זיינע קערפערליכע הצטרכות זאלען קומען פון זיך אליין אהן זייטיגע סבות און וועלכע עס איז אנשטרענ־גונג וואלט דא נים שייך געווען קיינע מצוות און קיינע עברות און קיין שכר ועונש.

דער צווייטער טעם איז: ווייל ווען דער מענש וואלט זיך נים גענדארפט מטריח זיין צו זוכען זיין חיונה און אלעם וואס דער גוף פאדערט; ווען ער זאל דיעזע זארג נים האבען אויף זיין קאפ וואלט ער צולאזען געווארען, וואלט זיך ארייגטהאן אין הולטאיעווען און וואלט נים געאכטעט אויף די טובות וואס גאט טהוט מיט איהם. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין האזינו: ״וישמן ישורון ויבעט, ויטוש אלוה עשהו״ — די אידען זיינען פעט געווארען, עס איז זיי געגאנגען זעהר גוט, האבען זיי פון זיך ארפגעווארפען דעם יאך פון דער תורה און פערלאזען גאט זייער בעשעפער. דעריבער זאגען אונזערע חכמים אין פרקי אבות: ״יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ״ — עס איז גוט ווען מען לערענט תורה און דערצו איז מען זיך אויך עוסק אין מסחר אדער מלאכה, ווארום די בעמיהונג פון די

ביידע מאכט פערגעסען זינד. און אז תורה אהן מלאכה אדער מלאכה אהן תורה טויג ניט, איז שוין זעלבסטפערשטענדליך, אז ווען א מענש איז ניט אפּגעלייגט ניט אויף תורה און ניט אויף מלאכה אדער מסחר, ברייננט עס איהם געווים צו זינד.

און ווייל דער בעשעפער האט געוואלט גוטעס טהאן דעם מענשען, האט ער איהם געגעבען בעשעפטיגונג, ער זאל האבען צו טהאן פאר דער וועלט און פאר יענער וועלט, כדי זיינע רעיונות זאלען זיין פערנומען און ער זאל ניט טראכטען דאס וואס מען טאר ניט טראכטען און ניט וועלען דערגעהן אזעלכעס וואס ער קען ניט משיג זיין מיט זיין שכל.

און אויב א מענש איז א צדיק, וואס גיט זיך אפּ מיט גאטעס דיענסט, האט פאר איהם מורא און האט אין איהם בטחון אין אלע הינזיכטען, און ווענדעט זיך אפּ פון מאוס'ע זאכען און האט לוסט צו גוטע און שעהנע מדות — אזעלכער איז ווען אפילו ער לעבט רוהיג, אהן דאגת פרנסה, וועט ער אויך ניט ערגער ווערען, וועט ניט זוכען צופיעל תענוגים, דער יצר הרע וועט איהם ניט ברייננען צו זינד און ער וועט ניט פערפיהרט ווערען אין צופיעל לעבענס-לוסטיגקייט. דעריבער וועט גאט פון איהם ארונטערנעהמען די טרחה פון זוכען לעבענסמיטעל און ער וועט האבען חיונה אהן מיה און אהן מאטערניס, ווייל ביי איהם, ביים צדיק, פאלען ארונטער די צוויי דערמאהנטע טעמים פארוואס דער מענש מוז זיך בעמיהען אויף זיינע לעבענס בעדערפנישע.

און אויב איינער וועט פרעגען: מיר זעהען דאך, אז גוטע און פרומע לייט, צדיקים, מוזען שווער הארעווען אויף ארימע חיונה, און פערקעהרט רשעים, וואס לעבען רוהיג אין רייכטהום און תענוגים? דערויף וועלען מיר ענטפערען, אז דער פרעגער איז ניט דער ערשטער צו פרעגען די דאזיגע שאלה, ווייל נביאים און חסידים האבען שוין פריהער גערעדט און געטראכט וועגען דיעזען ענין. ירמיה הנביא האט געפרעגט: "מדוע דרך רשעים צלחה?" — ווארום געהט רשעים גוט? חבקוק הנביא האט געפרעגט: "תחריש כבלא רשע צדיק ממנו" — ווארום שווייגסטו, גאט, ווען דער רשע שלינגט איין דעם צדיק? דוד המלך האט געזאגט אין תהלים: "הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל" — אט די דאזיגע רשעים זיינען שטענדיג רוהיג און האבען גרויסע פערמעגענס, און נאך עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

אבער די נביאים האבען איבערגעלאזט דיעזע פראגע אומפערענטפערט, מחמת פאר יעדען צדיק וואס עס געהט איהם שלעכט אויף דער וועלט און פאר יעדען רשע וואס עס געהט איהם גוט, איז דא א בעזונדערער טעם. דעריבער זאגט די תורה אין קורצען: „הנסתרות לה' אלהינו" — דאס פערבארגענע וויס נור גאט, און "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט" — דעם בעשעפער'ס טהאטען זיינען אהן פעהלער, ווארום אלע זיינע וועגען, אלע זיינע פיהרונגען זיינען גערעכט.

פון דעסטוועגען, כאטש די תורה און די נביאים האבען ניט פערענטפערט די פראגע פון רשע וטוב לו און צדיק ורע לו, די פראגע, ווארום עס טרעפט אמאל אז א רשע געהט גוט און א צדיק געהט שלעכט, וועל איך פיעל ניט איז בערענטפערען די זאך און איך וועל זאגען:

דאס וואס עס פאסירט אפטמאל אז א צדיק האט ניט זיין לעבענסמיטעל און ער דארף שווער הארעווען אויף זיין חיונה, קען זיין אז דאס קומט איהם

אלס שטראָף פאַר א פריהעריגען חטא, וואָס ער איז בעגאנגען, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין משלי: "הן צדיק בארץ ישולם" — א צדיק קריגט געצאָהלט פאַר אן עבירה אויף דער וועלט. אַמאָל קען ווידער זיין, אז די צרות וואָס א צדיק האָט אויף דער וועלט איז אן אויסטויש, אז אומבייט אויף עולם הבא, ווי עס ווערט געזאָגט אין דער תורה: "להטיבך באחריתך" — די שלעכטעס קומט, כדי צו האָבען גוטעס צום סוף, אויף יענער וועלט.

אַמאָל פאַסירט אז א צדיק געהט עס ניט גוט, כדי אַנדערע זאָלען זעהן זיין סבלנות, זיין געדולד, ווי ער איז ניט מתרעם אויפ'ן אויבערשטען און דיענט איהם און זיי וועלען זיך פון איהם אָפּלערנען, אזוי ווי עס איז געווען דער פאַל מיט איוב'ן. אַמאָל ווידער פאַסירט, אז א צדיק לעבט אין א דור פון רשעים, איז כדי מען זאָל איהם ניט אָננעהמען פאַר א פאַלשען צדיק, שיקט גאָט אויף איהם אָן אָרימקייט און קראַנקהייט, כדי די וועלט זאָל וויסען אז אפילו אין אן עת צרה טרעט ער אויך ניט אָפּ פון גאָט'ס דיענסט. און אַמאָל שטראָפט גאָט דעם צדיק דערפאַר וואָס ער סטאַרעט זיך ניט צו בעקעהרען אַנדערע צו עבודת הבורא, אזוי ווי עס האָט פאַסירט מיט'ן כהן עלי, וועלכער האָט געלאָזט זיינע קינדער זינדיגען, און גאָט האָט איהם דערפאַר געגעבען א קללה, ווי עס ווערט דערצעהלט אין שמואל א'.

און דאָס וואָס גאָט טהוט אָפטמאָל טובות מיט א רשע, קען פאַסירען אז ער צאָהלט עס איהם אָפּ אויף דער וועלט פאַר גוטעס וואָס ער האָט אַמאָל געטהאָן, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין דער תורה: "ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו" — גאָט בעצאָהלט דעם רשע פאַר זיינע גוטע מעשים אויף דער וועלט, כדי ער זאָל איהם פערניכטען אויף יענער וועלט.

אַמאָל פאַסירט, אז גאָט גיט דעם רשע די גוטעס אלס פקדון, ער גיט עס איהם בעהאַלטען פאַר אימיצען אַנדערש, פאַר א זוהן א צדיק וואָס ער וועט האָבען, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין איוב: "יכין וצדיק ילבש" — דער רשע גרייט צו טייערע בגדים און דער צדיק קליידט זיך אין זיי. אין קהלת ווערט געזאָגט: "ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב" — דעם זינדיגען גיט גאָט א געלעגענהייט צו זאַמלען רייכטהום, כדי אוועקצוגעבען עס צו א גוטען, צו א צדיק.

אַמאָל קען גאַר פאַסירען אז די רייכטהום וואָס א רשע פערמאָגט זאָל איהם פיהרען צו אַל דאָס בייז, אזוי ווי דער פסוק זאָגט: "עושר שמור לבעליו לרעתו" — רייכטהום ווערט אָפט געהאַלטען צום שלעכטען פאַר'ן אייגענטהי־מער. עס פאַסירט אויך אז גאָט נעהמט ביי א רשע ניט אוועק זיין גליק און ער לאָזט עס ביי איהם ביז ער וועט ווערען א בעל תשובה און בערעכטיגט זיין צו די גוטעס.

און אַמאָל געהט א רשע גוט צוליעב דעם זכות פון זיין פאָטער וואָס איז געווען א צדיק, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "מתהלך בתומו צדיק, אשרי בניו אחריו" — דער צדיק געהט אין גוטען וועג און זיינע קינדער נאָך איהם זיינען צוליעב דעם גליקליך. אַמאָל ווידער געהט א רשע גוט אויף דער וועלט, כדי צו אויספּרובירען דערמיט די מענשען פון זיין דור, אויב זיי וועלען אויך געהן אין דעם רשע'ס דרכים מיט דער כונה עס זאָל זיי זיין אזוי גוט ווי איהם, אָדער זיי וועלען פערבלייבען גאָט'ס דיענער טראָץ דעם וואָס עס געהט זיי שלעכט, און די רשעים געוועלטיגען איבער זיי און מאַכען זיי צו שאַנד און

צו שפּאַט. אַזוי ווי מיר ווייסען פון אליהו הנביא און ירמיה הנביא, וועלכע זיינען פערבליבען ביי זייערע צדקות, כאָטש זיי האָבען געליטען פון שלעכטע מענשען, וועלכע האָבען געהאַט די מאַכט אין זייערע הענד.

ווייטער וועלען מיר ריידען ווי אַזוי, אויף וואָס פאַר אַן אופן, אַ מענש זאָל זוכען זיין פּרנסה.

פרק ה׳

איצט, אַז עס איז שוין ביי אונז קלאָר, אַז דער מענש מוז זוכען זיין חיונה, וואָס ער קריגט דורך פערשיעדענע סבות וואָס גאָט בעשערט איהם, וועלען מיר ערקלערען, אַז מען דאַרף ניט זוכען אַלע סבות, אַלע אורזאַכען וואָס קענען דעם מענשען ברייינגען פּרנסה, ווייל די סבות זיינען זעהר פיעל. מאַנכע פון זיי זיינען לייכטע, וואָס מען דאַרף אויף זיי ניט האָרעווען קיין סך, ווי אַ ביסעל האַנדלען אין אַ קראָם, שניידעריי, וועבעריי, שרייבעריי, זיין אַן אויפּפּאַסער אין אַ געשעפט, זיין אַ מעקלער, אַכטונג געבען אויף אַרבייטער אין פעלד, און נאָך אַזעלכע זאַכען, און מאַנכע שווערע. די שווערע פּרנסות זיינען: אויסאַרבייטען פעל, גראָבען אין אייזען אָדער קופּער מינען, לייטערען זילבער, טראָגען שווערע משאות, אומפאָהרען אין ווייטע וועגען, אַקערען און בעאַרבייטען ערד און דאָס גלייכען. איז דער מענש וואָס איז אַ בעל כח, וואָס איז קערפּערליך שטאַרק און איז אָבער שוואַך אין גייסטיגע זאַכען, אין קענטניס, מוז ער זוכען זיין חיונה פון פּראָסטע שווערע אַרבייט, לויט זיינע קרעפטען ערלויבען איהם. דער ווידער וואָס האָט אַ שוואַכען קערפּער, דערפאַר איז ער גייסטיג פעהיג, איז אַ מלומד, קען שרייבען, רעכענען וכדומה, אַזעלכער דאַרף זיך ניט אָפּגעבען מיט שווערע קערפּערליכע מלאכות, און זוכען זיין חיונה פון אַזאַ בעשעפטיגונג וואָס איז לייכט פאַר זיין קערפּער און ער קען שטענדיג אַנגעהן מיט דעם.

און יעדער מענש האָט אַ נייגונג צו וועלכער עס איז אַרבייט אָדער בעשעפטיגונג און ניט צו אַנדערע. איינער האָט אַ נייגונג, לאָמיר זאָגען, צו שניידעריי, אַ צווייטער צו ערד אַרבייט, אַ דריטער צו מסחר, און אַזוי ווייטער. דאָס קומט דערפון וואָס דער בעשעפער האָט זיי אַריינגעגעבען דעם דאָזיגען חשק. דאָס איז ביי זיי אַן אינסטינקט, אַ נאַטירליכע נייגונג, אַזוי ווי די קאַץ, צום ביישפּיעל, האָט אַ טבע צו כאַפּען מייז אָדער אַזוי ווי געוויסע פויגעל זיינען געבוירען מיט דער טבע צו כאַפּען פיש אָדער שלאַנגען. אַזוי זיינען אַלע לעבעדיגע בעשעפענישען. יעדע פון זיי האָט אַ לוסט צו געוויסע זאַכען, מיט וועלכע זיי שפּייזען זיך, מאַנכע צו וואַקסונגען און מאַנכע צו לעבעדיגע ברואים, וועלכע זיי פרעסען.

און דער אויבערשטער האָט געמאַכט דעם קערפּער־געבוי פון בעלי חיים, פון לעבעדיגע זאַכען, אַזוי, אַז זיי זאָלען לייכט קענען קריגען די חיונה וואָס עס איז פאַר זיי בעשטימט. פויגעל, למשל, וואָס ערנעהרען זיך פון פיש, האָבען לאַנגע שנאָבעל און לאַנגע פיס, כדי זיי זאָלען קענען געהען טיעפער אין וואַסער און מיט׳ן שנאָבעל דערלאַנגען די פיש וואָס שווימען דאָרט אום. דער לייב האָט שטאַרקע ציינער און שאַרפע נעגעל, וועלכע העלפען איהם צו קריגען זיין שפּייז. די חיות אָבער וואָס ערנעהרען זיך פון וואַקסונגען, פון גראָז, בלעטער וכדומה, זיינען באַשאַפען אָהן די קערפּערליכע אינסטרומענטען, אָהן די

גליעדער, וואס די חיות טורפות, די רויב חיות בעזיצען. אז אקס האט ניט קיין שטארקע צייהן און קיין שארפע נעגעל, ווייל ער דארף דאס ניט אלס פאקטארען צו קריגען דורכדעם זיין חיונה.

אזוי קענט איהר זעהן ביי מענשען אויך, אז זייערע קערפערס זיינען אזוי געבויט, אז יעדער איינער זאל זיך צופאסען צו וואס ניט איז. איינער פאסט זיך צו צו שווערע ארבייט, אן אנדערער צו לייכטע און א דריטער, טויג גאר ניט צו ארבייטען מיט די גליעדער, דערפאר איז ער אבער פעהיג צו קאפ־ארבייט.

דאריבער איז דער וואס פיהלט ביי זיך אז ער איז פעהיג צו וועלכע עס איז בעשעפטיגונג און זיין קערפער איז אויך מסוגל דערצו און ער וועט עס קענען איבערטראגען און עס וועט אויף איהם ניט זיין קיין צו שווערע לאסט, זאל ער זיך בעמיהען אפצוגעבען זיך מיט יענער מלאכה אדער פראפעסיע און אנ־נעהמען פאר גוט איהר זיסקייט און ביטערקייט. דאס הייסט: אויב די מלאכה וועט איהם שאפען גענוג חיונה אדער ניט, זאל ער אלץ צופריעדען זיין. די פרנסה זאל איהם ניט נמאס ווערען אפילו ווען עס געהט איהם צייטענווייז ניט גוט, נור האבען בטחון אין גאט, אז ער וועט איהם העלפען און צושיקען זיין חיונה כל זמן ער וועט לעבען.

און הארעווענדיג אויף זיין לעבענסמיטעל, זאל דעם מענשען'ס כונה זיין צו ערפיללען דערמיט גופא דעם רצון הבורא, וועלכער האט אנגעזאגט, אז דער מענש זאל ארבייטען, אזוי ווי דער פסוק זאגט ביי אדם הראשון: "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה" — גאט האט אדם'ן איבערגעלאזט אין גארטען פון עדן צו בעארבייטען איהר ערד און צו היטען איהר.

עס איז אויך גאט'ס ווילען אז דער מענש זאל געברויכען בעלי חיים, וואס זאלען איהם העלפען קריגען זיינע בעדערפניסען, ווי דעם אקס צו אקערען און דעם פערד צו פיהרען משאות. און אלעס וואס דער מענש טהוט לטובת זיין גוף, זאל ער אין זינען האבען אז ער טהוט עס פון גאט'ס וועגען, אויב ער דער־גרייכט זיין פערלאנג אדער ניט, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט אין פרקי אבות: "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" — אלע דיינע טהאטען זאלען זיין פון גאט'ס וועגען.

און דער מענש זאל שטענדיג האבען בטחון אין גאט מיט'ן גאנצען הארצען. דאס וואס ער זוכט און געפינט זיין חיונה דורך געוויסע סבות און מיטעל, זאל איהם ניט שאדען צום בטחון אין גאט. ער זאל ניט דענקען, הייסט עס, אז וויבאלד ער זוכט זיינע לעבענס־בעדערפניסע פון געוויסע בעשעפטיגונג, הייסט דאך דאס ניט אז ער פערלאזט זיך אויף גאט, מחמת עס קען און עס דארף זיין ביידע, אי מען דארף זוכען די מיטעל, אי מען דארף האבען בטחון. און דער מענש זאל אויך ניט דענקען, אז זיין חיונה איז נור אפהענגיג פון זיין בעשעפ־טיגונג און אויב דאס וועט מיידען, אויב ער וועט מעהר ניט האבען צו טהאן זיין מלאכה, אדער ער וועט עס מעהר ניט קענען טהאן, וועט ער קיין חיונה ניט האבען. אזא רעכענונג איז פאלש, ווארום אויב ניט דורך דער סבה, וועט איהם גאט צושיקען אן אנדער סבה, דורך וועלכע ער וועט זיך מפרנס זיין. דער כלל איז, אז מען דארף שטענדיג זיין א בעל בטחון און פערלאזען זיך אויף גאט אז ער קען העלפען דורך פערשיעדענע אופנים, און צו יעדער צייט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שופטים: „כי אין לה' מעצור" — ביי גאט איז ניטא קיין

אפּהאלט צו העלפען, און נאך עהנליכע פּסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

און די ענינים, וואס דער גלויביגער איז מחויב צו פערלאזען זיך וועגען זיי אויפ'ן באשעפער, זיינען דא זיעבען, וועלכע זיינען כולל עולם הזה זאכען און זאכען וואס האבען צו טהאן מיט עולם הבא. דאס זיינען די זיעבען ענינים:

זאכען וואס זיינען נוגע בלויז איהם אליין, זיין אייגענעם קערפּער, זיינע נויטווענדיגקייטע, וואס ער מוז האבען; זאכען וואס האבען א שייכות צו רייכטהום און גוטע פּרנסה; זאכען וואס זיינען נוגע ניט איהם אליין, נור זיין הויזגעזינד, גוטע פריינד און שונאים; פליכטען, וואס ער האט אויף זיך, וועלכע זיינען פארבונדען בלויז מיט זיין אייגענע פּערזאן און דאס קען קיין אנדערען ניט טהאן ניט קיין גוטעס און ניט קיין שלעכטעס; פליכטען וואס דער מענש קען ניט דורכפיהרען מיט זיך אליין און זיי מוזען געטהאן ווערען פון איינעם צום צווייטען; ענינים פון עולם הבא, וואס דער מענש איז בערעכטיגט צו דעם פאר זיינע גוטע מעשים; און די עולם הבא, וואס גאט גיט די צדיקים און חסידים אלס א חסד, אלס א מתנה אויסער זייערע פערדיענסטע.

איצט וועלען מיר יעדען ענין בעזונדער ארומריידען ברייטער און ערקלעהרען ווי אזוי דער בטחון אין יעדע איינציגע זאך דארף זיין און דארף דורכגעפיהרט ווערען.

די זאכען וואס זיינען פארבונדען בלויז מיט'ן מענשען'ס קערפּער זיינען: זיין לעבען, זיין טויט, זיין חיונה, קליידונג, דירה, געזונדהייט און קראנקהייט. אין די אלע זאכען דארף זיך דער מענש פארלאזען אויף גאט, אויף דער גזירה פון באשעפער. ער מוז וויסען, אז קיין זאך אין דיזע פּרטים קען ניט געשעהן אהן דעם ווילען פון גאט, סאי צו גוטע און סאי צו שלעכטע. עס דארף ביים מענשען זיין איינגעפּאסט אין געדאנקען, אז ווי עס זאל איהם ניט געהן אין די דערמאהנטע ענינים, האט דער בעשעפער פאראויס אזוי בעשטימט און דאס איז אלעס צו גונסטען דעם מענשען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, און קיין בעשעפענים האט ניט קיין מיטעל איבערצואנדערשען דאס בעשטימטע פון הימעל.

און אזוי ווי דעם מענשען'ס לעבען, זיין טויט, זיין געזונדהייט און קראנקהייט זיינען ניט אין זיינע הענד, אין זיין רשות, אזוי זיינען אויך זיין חיונה, זיין קליידונג און אלע קערפּערליכע בעדערפנים אין די הענד פון השם יתברך לויט זיין גזירה און זיין בעשטימונג. און ווען דער מענש בעזיצט א ריינע אמונה, אז אלעס איז געווענדעט אן גאט און אליין קען דער מענש גאר ניט נעהמען, מוז ער פון דעסטוועגען זוכען זיינע לעבענס־בעדערפניסע דורך געוויסע ארבייט אדער בעשעפטיגונג, וואס עס שיינט צו זיין בעסער פאר איהם, און ניט פערלאזען זיך אז אלעס וועט איהם אליין קומען. א ביישפּיעל דערצו קען מען געבען פון לעבען און טויט, וואס דאס איז בעשטימט פון גאט, פון דעסטוועגען מוז א מענש עסען, טרינקען, קליידען זיך און זיין בעזארגט מיט אלע אנדערע נויטווענדיגקייטע. דער מענש קען ניט זאגען, אז וויבאלד איהם איז בעשערט צו לעבען, וועט ער לעבען אהן עסען און אהן טרינקען און אנדערע לעבענס־בעדינגונגען און ניט וועלען סטארען זיך צו האבען זיין חיונה. דאס זיינען צוויי בעזונדערע זאכען. טאקי דעם מענשען'ס לעבען און זיין טויט זיינען בע־

שטימט פון באשעפער, פון דעסטוועגן מוז ער, דער מענש, טהאן אלעס וואס נויטיג איז אויפצוהאלטען זיין לעבען.

און אזוי דארף א מענש אויך ניט שטעלען זיין לעבען אין סכנה אויס בטחון אין גאט אז דאס וועט איהם ניט שאדען. ער טאר ניט טרינקען קיין סם המות, קיין גיפט, אדער קעמפפען מיט א לייב און אנדערע שטארקעווילדע חיות, וועז דאס איז ניט נויטיג, אדער ארייגווארפען זיך אין וואסער אדער אין פייער און זאגען: "וויבאלד אז דער טערמין פון מיין לעבען איז בעשטימט, וועל איך פון אזעלכע זאכען ניט שטארבען". דאס טאר מען ניט און די תורה האט וועגען דעם אנגעזאגט: „לא תנסו את ה' אלהיכם" — איהר זאלט גאט ניט שטעלען צו פראבע.

ווארום אין אזעלכע פעלע, ווען דער מענש שטעלט זיין לעבען איז סכנה, מוז דאך געשעהן איינס פון דיביידע: ענטוועדער ער פערליערט זיין לעבען, ער שטארבט, אדער עס פאסירט א נס און ער קומט ארויס א לעבעדיגער, און ווי עס זאל ניט פאסירען, טויג אלץ ניט. שטארבט ער, הייסט דאך דאס אז ער האט זיך אליין בידים געטויטעט און ער וועט דערפאר געשטראפט ווערען, כאטש זיין טויט איז אין אמת'ן געקומען דורך גאט'ס גזירה. ווארום טויטען א מענ־שען טאר מען ניט אויף קיין שום אופן. דער פערבאט פון דער תורה "לא תרצח" מיינט אי ערמארדען א מענשען בידים, אי טהאן איהם אזעלכעס וואס ברייגגט זיין טויט.

און די שטראף פאר דעם וואס טויטעט זיך אליין איז נאך גרעסער ווי פאר טויטען אן אנדערען. ווארום וואס דער געטויטעטער איז נעהענטער צום טויטער איז דער פארברעכען אלץ א גרעסערער. ווען איינער הרג'עט זיין אייגענעם ברו־דער, איז דאס א גרעסערער חטא ווי ער זאל הרג'ענען א פרעמדען, און ווער איז צו א מענשען נעהענטער ווי ער אליין? פאלגליך, וועט די שטראף פון א זעלבסטמערדער אהן ספק זיין זעהר גרויס.

ווען איינער ברייגגט אויף זיך דעם טויט איינשטעלענדיג זיין לעבען איז סכנה, איז גלייך צו א קנעכט, וואס זיין ווירטה האט איהם געהייסען היטען א געוויסען פלאץ און איהם אנגעזאגט אז ער זאל פון דארט ניט אפטרעטען ביז א שליח וועט קומען אוועקנעהמען איהם. דער קנעכט האט אבער ניט גע־וואלט לאנג ווארטען אויפ'ן שליח און איז אליין אוועק. איז דער ווירטה אויף איהם אין כעס געווארען און איהם שווער בעשטראפט. אזוי איז דער זעלבסט־מערדער. ער טהוט ניט דעם ווילען פון זיין ווירטה, פון גאט, און ער פער־דיענט דערפאר א שווערע שטראף.

דאריבער געפינען מיר ביי שמואל הנביא, עליו השלום, ווען גאט האט איהם געשיקט זאלבען דוד'ן פאר א מלך, האט ער געזאגט: "איך אלך ושמע שאול והרגני?" — ווי אזוי זאל איך געהן, אז שאול וועט זיך דערוויסען וועט ער מיך הרג'ענען. דערפון זעהט מען, אז ער, שמואל, האט זיך ניט געוואלט איינשטעלען אין א סכנה און גאט האט דאס ניט צוגערעכענט צו שוואכקייט אין בטחון. פארקעהרט, דאס וואס דער נביא האט ניט געוואלט שטעלען זיין לעבען אין געפאהר איז ביי גאט דוקא געווען אנגעלייגט. והראיה: ער האט איהם וועגען דעם ניט אויסגערעדט און איהם אן עצה געגעבען ווי אזוי ער זאל די זאך דורכפיהרען און שאול זאל דערפון ניט וויסען, אזוי ווי עס ווערט דער־צעהלט אין שמואל א' ט"ז. ווארום אויב שמואל וואלט מורא געהאט צו געהן

אין די שליחות אוים שוואכע בטחון איז גאט, וואלט גאט׳ס תשובה געווען אן אנדערע. ער וואלט זיך אויף איהם געבייזערט און געזאגט: ״אני אמית ואחיה״ — איך טויט און מאך לעבעדיג, און אז איך הייס דיר, דארפסטו ניט איבערטראכטען טאמער איז דאס פאר דיר א געפאהר, אזוי ווי מיר געפינען ביי משה רבנו, ווען גאט האט איהם געשיקט צו פרעה, האט משה געזאגט: ״כי כבד פה וכבד לשון אנכי״ — איך קען ניט געהן אין די שליחות, ווייל איך קען שארף ניט ריידען. האט איהם גאט געענטפערט: ״מי שם פה לאדם״ — ווער האט דעם מענשען געמאכט א מויל? און אז איך שיק דיר דארפסטו קיינע שאלות ניט פרעגען און געהן מיט׳ן בטחון אז דו וועסט קענען ריידען. היינט אז דער צדיק שמואל, האט ניט געהאלטען פאר גרינג איינצושטעלען זיך אין א קליינע סכנה, כאטש דאס איז געווען אין א געטליכע שליחות, דארף א מענש געוויס ניט ריזיקירען זיין לעבען אין זאכען וואס זיינען ניט פערזאגט פון גאט.

און אויב איינער שטעלט איין זיין לעבען אין קאן און גאט העלפט איהם און ער ווערט נצול, טויג דאס פאר איהם אויך ניט, ווייל דערפאר וואס גאט העלפט איהם און ער קומט ארוים א לעבעדיגער, פערליערט ער זיינע זכיות, זיין בע־רעכטיגונג צו שכר פאר מצוות, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט: אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר שעושין לו נס, שמא אין עושין לו נס, ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו״ — א מענש זאל זיך קיינמאל ניט איינשטעלען אין א סכנה און זאגען: ״גאט וועט מיט מיר טהאן א נס״, טאמער וועט מיט איהם קיין נס געשעהן, און אויב אפילו יא, וועט מען איהם ארונטערנעהמען פון זיינע זכיות. דאס הייסט: דער נס וועט צוגערעכענט ווערען אלס שכר פאר מצוות און ער וועט דורכדעם פערלירען גוטעס אויף דער וועלט אדער אויף יענער וועלט. יעקב אבינו האט געזאגט: ״קטנתי מכל החסדים״, טייטשט דער תרגום: דורך די חסדים וואס גאט האט מיט מיר געטהאן, זיינען מיינע זכיות קלענער אדער ווייניגער געווארען.

און אזוי ווי מיר האבען געזאגט וועגען לעבען און שטארבען, אז כאטש דאס איז אין די הענד פון גאט, פון דעסטוועגען דארף דער מענש היטען זיין לעבען, אזוי וועלען מיר אויך זאגען, אז דער מענש איז מחויב צו היטען זיין געזונד, סטארען זיך צו האבען חיונה, הלבשה און דירה און בעזייטיגען די זאכען וואס קענען איהם שאדען צו זיין געזונד, לעבענסמיטעל און דאס גלייכען, כאטש אפילו ער גלויבט אויף זיכער, אז די אלע זאכען זיינען באשערט פון גאט און די סבות, די אורזאכען וואס שאפען זיין געזונד אדער נאהרונג, קענען גארניט העלפען, אויב גאט׳ס רצון איז דערביי ניטא. א לאנד בעזיצער דארף בעארבייטען זיין לאנד, אקערען, אויסרייניגען די דערנער, זייען און בעוואסערען און האבען בטחון אין גאט, אז ער וועט דאס פארזייעטע מאכען צו וואקסען און היטען די תבואה פון אלע זאכען וואס זיינען שעדליך. ער טאר אבער ניט לאזען די ערד פוסטעווען, אונבעארבייטעט און פערלאזען זיך אויף גאט, אז ער וועט איהר מאכען וואקסען.

אזוי אויך דארפען בעלי מלאכה, הענדלער אדער מענשען מיט אנדערע בע־שעפטיגונגען זיך עוסק זיין אין זייער זאך און האבען בטחון אין גאט אז ער וועט זיי דורכדעם צושיקען זייער חיונה. זיי טארען אבער ניט דענקען, אז די פראפעסיאנען זייערע גופא זיינען די פרנסה געבער, ווייל אהן גאט׳ס ווילען קען קיין מלאכה און קיין בעשעפטיגונג עפעס געבען. און אויב איינער האט

הצלחה אין זיין בעשעפטיגונג, זאל ער ניט מיינען אז די בעשעפטיגונג איז דערפאר פעראנטווארטליך, ווייל אויב ער וועט אזוי דענקען וועט זיין בטחון אין גאט שוואך ווערען. ווארום דער אמת איז, אז די סבה, די אורזאך וואס ברייננגט די הצלחה, קען ניט אויפטהאן מעהר ווי דאס וואס עס איז בעשטימט פון בעשעפער פון פריהער. דאריבער דארף זיך דער מענש ניט פרעהען דער־מיט וואס ער האט פארגענומען די זאך וואס איז איהם מצליח, ווייל די זאך, וועלכע זי זאל ניט זיין, איז אן און פאר זיך גאר ניט. ער דארף אבער דאנקען גאט, וואס שפייזט איהם און זיין מיה איז ניט אומזיסט.

א געוויסער חסיד האט געזאגט: "איך קען ניט פערשטעהן דעם מענשען, וואס גיט עפעס צו אן אנדער מענשען, ווייל גאט האט, פארשטעהט זיך, גוזר געווען, אז ער זאל דאס דוקא געבען צו יענעם און ניט צו קיין אנדערען, און ער, דער געבער, ווייל אז דער נעהמער זאל איהם דערפאר דאנקען. און נאך מעהר וואונדערט מיך אויף א נעהמער, וואס לויבט און דאנקט און איז אונ־טערטהעניג בלויז דעם געבער וויסענדיג, אז ניט דער געבער איז דער אמת'ער געבער, נור השי"ת, וועלכער האט אזוי גוזר געווען אז יענער זאל איהם געבען".

אבער אויף וואס פאר אן אופן עס זאל ניט זיין, דארף א מענש זיך סטארען צו קריגען זיין חיונה לויט די פעהיגקייטען פון זיין קערפער און פער־שטאנד, אזוי ווי איך האב פריהער געזאגט, און צו דעם פערלאזען זיך אויף גאט, אז ער וועט איהם העלפען. אזוי וועלען מיר אויך זאגען אין דעם ענין פון גע־זונדהייט און קראנקהייט. דער מענש דארף טאקי האבען בטחון אין בעשעפער, אז ער וועט איהם היטען פון קראנקהייטען, אבער אין דער זעלבער צייט, דארף ער אליין אכטונג געבען אויף זיין געזונד און זיך אפהיטען פון זאכען וואס זיינען שעדליך און זיך בעראטהען מיט א רופא, ווען עס פעהלט איהם עפעס אין געזונד.

אז דער מענש וועט זיך אזוי פיהרען, אז ער וועט אליין היטען זיין געזונד און וועט אויך האבען בטחון אין גאט, וועט איהם אין א פאל פון קראנקהייט גאט היילען, צו דורך עפעס א סבה אדער גאר אהן א סבה, דורך רפואות אדער גאר אהן רפואות, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "ישלח דברו וירפאם" — גאט וועט שיקען זיין ווארט און ער וועט זיי היילען.

אמאל קען גאר גאט שיקען א קראנקען א רפואה דורך א זאך וואס איז שעדליך, אזוי ווי מיר וויסען פון דעם נביא אלישע, וואס האט שלעכטע וואסער געמאכט גוט צום טרינקען דורך זאלץ, כאטש די טבע איז, אז זאלץ מאכט קאליע דעם טעם פון וואסער. אדער אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין דער תורה, אז געהענדיג פון מצרים האבען די אידען אין מרה ניט געקענט טרינקען די וואסער, ווייל עס איז געווען ביטער, שטעהט דארט (שמות ט"ו): "ויורהו ה' עץ וישלך אל המים" — גאט האט משה'ן אנגעצייגט אויף א מין האלץ, וואס ער האט אריינגעווארפען אין די וואסער און די וואסער איז זיס געווארען. האבען אלטע חכמים געזאגט, אז דאס איז געווען די האלץ וואס מען רופט הדופני, וואס האט זעהר א ביטערען טעם, דאך איז די וואסער דערפון זיס געווארען. און איהר ווייסט דאך שוין פון דעם פאל מיט'ן מלך אסא, וואס ווען ער איז קראנק געווען, האט ער זיך פערלאזט בלויז אויף די רופאים און האט דורכגעלאזט דעם בטחון אין גאט און ער איז דערפאר געשטראפט געווארען.

שער הבטחון

פרק ו'

דער צווייטער טהייל פון בטחון האט צו טהאן מיט ענינים פון מענשענ'ס פערמעגען אויסער זיין נויטיגע חיונה; די אורזאכען, די געשעפטען אדער פראפעסיאנען, דורך וועלכע דער מענש זוכט צו מאכען פערמעגענס, ווי, למשל, דאס זיין אונטערוועגענס פאר געשעפטס-אנגעלעגענהייטען, שטעלעס וואס מענשען פערטרעטען ביי פריוואט פערזאנען, ביים שטאדט אדער ביי דער רעגירונג; דאס ארומרייזען איבער ימים און מדבריות פון פערדיענסט וועגען און אנדערע בעשעפטיגונגען, מיט וועלכע מענשען גיבען זיך אפ כדי צו זאמלען געלד און האבען מעהר ווי נויטיג איז צו שפייזען דעם גוף און בעזארגען איהם מיט אנדערע נויטווענדיגקייטען.

דער בטחון אין דיזע זאכען בעשטעהט אין דעם, אז דער מענש זאל זיך פערלאזען אויף גאט אז ער וועט איהם שפייזען פון די דאזיגע בעשעפטיגונגען, אז ער וועט איהם געבען געגוג פיעל ער דארף נויטיג אהן האווען צופיעל און אהן פערשווענדען צופיעל ענערגיע, כדי צו זאמלען רייכטהום. און אויב גאט וועט איהם באשערען צו האבען מעהר פיעל ער מוז האבען אויף אויס־קומעניש, וועט עס איהם קומען אהן צופיעל מיה און אנשטריינגונגען. א מענש טאר זיך ניט פערלאזען אויף זיין מסחר אדער פראפעסיע, אז זי וועט איהם בריינגען רייכטהום, ווארום אויב דעם בעשעפער'ס ווילען איז דערביי ניטא, וועט ניט העלפען זיין מיה און די מיה פון אלעם וואס אויפ'ן הימעל און אויף דער ערד. קיין זאך קען דעם מענשען ניט בריינגען קיין פערמעגען, נור די גזירה פון השי"ת.

און דער בעל בטחון לעבט רוהיג. ער זארגט ניט פיעל און שטרענגט זיך ניט אן פיעל, ווייל ער ווייס, אז דאס וואס עס איז איהם בעשערט פון הימעל, וועט קומען און דאס וואס ער דארף קריגען לויט די גזירה פון גאט, וועט ער קריגען און ניט קיין אנדערער, און אין דער בעשטימטער צייט, ניט פריהער און ניט שפעטער.

עס פאסירט, אז דער באשעפער בעשטימט די חיונה פון א סך מענשען פון איין מענש. איינער, הייסט עס, איז רייך און ארום איהם לעבען פיעלע מענשען. דאס טהוט גאט כדי אויסצופראבירען דעם רייכען, אויב ער וועט איהם דיענען, אויב ער וועט טהאן דעם רצון הבורא מיט זיין געלד, אדער פארקעהרט: די רייכטהום וועט איהם אראפפיהרען פון דרך הישר. איז דער נארר, דעם אומפערשטענדליכער האנדעלט קרום אין דרייערליי אופנים.

ערשטענס, נעהמט ער אדער ער ערווערבט רייכטהום, וואס גאט האט איהם באשערט, אויף א מיאוס'ן און שלעכטען שטייגער. ער איז ניט ארענט־ליך אין מסחר, ער באשווינדעלט אדער ער מאכט פראפיטען דורך אנדערע מיטעל וואס מען טאר ניט. ער ווייס ניט, דער נארר, אז ווען ער זאל זוכען זיינע פערדיענסטען אויף אן עהרליכען וועג, וואלט ער זיי אויך געהאט און עס וואלט איהם גאר ניט געמינערט געווארען. דער רעזולטאט וואלט געווען, אז ער וואלט ערפילט זיינע פפליכטען אי צו גאט, אי צו לייט און ער וואלט דערפון קיין שאדען געהאט.

צווייטענס, דענקט דער נארר, אז אלעס וואס גאט גיט איהם געהער צו זיין חיונה, צו די אויפהאלטונג פון זיין גוף, און אויב אפילו ער איז רייך, וויל

ער ניט מהנה זיין אנדערע און העלפען זיינע מיט-מענשען. ער פארשטעהט ניט אז די פרנסה וואס גאט גיט מענשען איז איינגעטהיילט אין דריי חלקים: פרנסה אדער אן אורזאך וואס גיט איהם זיינע אייגענע נויטיגע הצטרכות, צו ערנעהרען זיין אייגענעם קערפער, א זאך וואס דער אויבערשטער שיקט צו אלע בעשעפעניסען, און כל זמן דער מענש לעבט, איז ער זיכער, אז גאט וועט איהם פון וואס ניט איז שפייזען. צווייטענס, קען א מענש האבען א גרעסערע הכנסה מפרנס צו זיין א ווייב און קינדער און האלטען קנעכט און משרתים; אבער דאס גיט ניט גאט אלעמען, נור אזעלכע וואס האבען ביי איהם לאסקע געניסען דאס אונטער געוויסע בעדינגונגען, צוליעב געוויסע זכות'ן וואס זיי האבען. זיין פערמעגליך, האבען מעהר ווי נויטיגע חיונה פאר זיך אליין, איז אפטמאל ניט קיין שטענדיגקייט. אמאל פאסירט, אז דער רייכער וואס איז פארמעגליך מפרנס צו זיין בכבוד זיין פאמיליע און האלטען קנעכט און דיענסטען, ווערט פעראָרימט און האט קוים מיטעל צו ערנעהרען זיך אליין. דאס ווענדט זיך אן דעם בעשעפערס חסד און משפט. וויל דער אויבערשטער טהאן חסד מיט א מענשען, איז אפילו אויב ער פארזינדיגט, גיט ער איהם אויך אלעס, און וויל ער איהם ניט בעהאנדלען מיט חסד, נור מיט משפט, לויט דעם מענשען'ס פערדיענסטען, נעהמט ער פון איהם אוועק זיין גוטע פרנסה. די דריטע זאך, וואס מענשען רעכענען צו צו זייער חיונה, איז געלד אדער איבערפליסיגע אייגענטהום, וואס אין אמת'ן בריינגט עס דעם מענשען קיינע נוצען. דער וואס האט דאס איז ניט מעהר ווי א שומר איבער דעם. ער היט עס ביז אימיצער וועט עס פון איהם ירש'ענען אדער ער וועט עס פערלירען. דער נארר אבער דענקט אז די געלד וואס גאט גיט איהם מעהר פיעל ער מוז פערברויכען בעלאנגט אויך צו זיין חיונה און ער שטרענגט זיך אן צו קריגען דאס וואס מעהר, בעת עס קען גאר זיין אז דאס וועט פערבלייבען פאר זיין ווייב'ס צווייטען מאן, פאר זיין שטיעף-זוהן אדער פאר זיין גרעסטען שונא.

דער דריטער טעות וואס דער נארר מאכט איז, אז ווען עס געהט איהם גוט און ער האט גענוג מפרנס צו זיין זיך, זיין פאמיליע און אויך געבען פרנסה זייטיגע מענשען, דענקט ער, אז ער טהוט עס פאר זיי, אז דאס וואס זיי געניסען דורך איהם קומט טאקע פון איהם גופא, און ער וויל אז זיי זאלען איהם דערפאר דאנקען און לויבען און זיך ערנידעריגען פאר איהם, און ער האלט זיך דערמיט גרויס און איז שטאלץ ביי זיך, רעכענענדיג, אז ווען ער זאל זיי ניט געבען קיין חיונה, וועז זיי זאלען ניט געניסען פון זיין געלד, וואלט דאס געלד פארבליבען ביי איהם, און ווען ניט ער, וואלטען יענע ניט געהאט פון וואנען צו לעבען. אט דער פערנארישטער מענש, וואס דענקט אזוי, בעמיהט זיך אומזיסט אויף דער וועלט און ער וועט אויך פערלירען זיין שכר אויף יענער וועלט.

דער פארשטענדיגער מענש אבער, דער מענש מיט שכל, פיהרט זיך אין די דערמאָהנטע דריי אופנים ווי געהעריג איז צו גאט און צו לייט און דער בטחון וואס ער האט אין גאט איז א סך שטארקער ווי דער בטחון וואס ער האט אין זיין געלד אדער אין די בעשעפטיגונגען וואס בריינגען איהם אריין געלד, ווייל ער ווייס ניט אויב דאס וואס ער האט און וואס ער ערווערבט איז א נויטווענדיגקייט פאר איהם אויף זיין חיונה אדער ער דארף דאס גאר האלטען פאר אימיצען. און דערפאר וואס ער האלט ניט זיין פארמעגען אלס זיין אייגענס,

וועט ער ערהווערבען כבוד אויף דער וועלט און גוטען שכר אויף יענער וועלט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דעם מזמור: "אשרי איש ירא את ה' (תהלים קי"ב).

עס זיינען דא קלאסען מענשען וואס יאגען זיך נאך געלד און זוכען צו קריגען דאס וואס מעהר בלויז צוליעב זייער ליעבע צו כבוד, ווייל זיי ווילען קונה שם זיין, ווערען בערופען, פאפולער. ביי די דאזיגע מענשען איז ניטא קיין נענוג. פיעל זיי האבען געלד און כבוד, ווילען זיי אלץ מעהר, און דאס איז נאריש פון זייער זייט, ווייל זיי פערשטעהען ניט די ריכטיגקייט וואס עס קען ברייגגען כבוד אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט.

און ברייגגען ברייגגט זיי צו דעם טעות אדער צו דער נארישקייט, ווייל זיי זעהען ווי פראסטע מענשען טהיילען צו כבוד צו געלד־מענשען, צו רייכע, מיט דער האפנונג אז זיי וועלען פון זיי, פון די רייכע, עפעס קריגען און עפעס געניסען פון זייער רייכטהום. ווען דיזע כבוד־געבער וואלטען אבער שכל געהאט און וואלטען פערשטאנען, אז דיא געלד - מענשען האבען גאר ניט ביכולת עפעס צו געבען אהן דעם ווילען פון באשעפער — ווען זיי וואלטען דאס באגריפען, וואלטען זיי ניט געלייגט קיינע האפנונגען אויף קיינעם אויסער גאט און זיי וואלטען ניט צוגעטהיילט קיין כבוד צו א רייכען, נור צו די יעניגע, וואס איז בעשענקט פון גאט מיט גוטע מעלות און איז פון הימעל בארעכטיגט צו כבוד, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שמואל א': "כי מכבדי אכבד" — דיא וואס עהרען מיך (גאט) וועל איך עהרען.

און צוליעב דעם וואס די פערנארישטע עמי הארצים ווייסען ניט וועמען מען דארף עהרען און זיי טהיילען צו כבוד די געלד־מענשען, ווערען זיי נאך מעהר פערנארישט און זוכען אויך רייך צו ווערען, כדי אנדערע זאלען זיי אפגעבען כבוד. ארבייטען זיי שווער און מאטערען זיך זייער גאנצען לעבען צו ערהווערבען רייכטהום און זיי פערנאכלעסיגען צו ערפילען זייערע פפליכטען צום בעשעפער, צו טהאן זיינע מצוות און דאנקען איהם פאר זיינע חסדים און טובות. ווען אט די נאראנים וואלטען זיך מעהר אפגעגעבען צו דיענען גאט, וואלט זיי רייכטהום און כבוד במילא געקומען אהן פיעל ארבייט און אנשטרענגונג, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "אורך ימים בימינה, בשמאלה עושר וכבוד" — לאנג לעבען איז אין איהר (אין דער תורה'ס) רעכטע האנד און איהר לינקע האנד. — רייכטהום און כבוד. דאס הייסט, אז פאר אפהיטען די תורה און מצוות קריגט מען אלעס.

עס פאסירט, אז א געלד־זוכער דערגרייכט זיין ציעל און איז מאסף ממון פון געשעפט, פון א געוויסע פראפעסיע אדער ער קריגט עס א ירושה, און ער דענקט אז צו פערדאנקען די סבות, דעם גוטען מסחר, די גוט בעצאהלענדע פראפעסיע אדער די ירושה איז ער רייך געווארען, און ווען ניט די סבות וואלט ער ניט געקומען צו עשירות. דאריבער ליובט ער די סבות, ניט דעם וואס האט פעראורזאכט די סבות. דאס הייסט: ער האט גאר ניט אין זינען אז דער בעשעפער האט עס איהם צוגעשיקט די גרויסע פערדיענסטען אדער די ירושה. אזעלכער איז גלייך צו איינעם וואס געפינט זיך אין א מדבר, אין א וויסטעני־הייט און ער ווערט זעהר דורשטיג. געפינט ער אין א גרוב מוטנע און ניט גע־שמאקע וואסער און ער פרעהט זיך דערמיט און שטילט מיט דעם זיין דורשט. ווען ער געהט אבער אפ אביסעל וייטער, געפינט ער א קוואל מיט פרישע און

געשמאקע וואסער און עס פערדריסט איהם און עס ערגערט איהם וואס ער האט זיך אנגעטרונקען מיט די וואסער פון גרוב. אזוי איז אויך דער געלד־מענש וואס האט בעקומען זיין רייכטהום דורך א געוויסע סבה, קען זיין אז ווען ניט יענע סבה וואלט ער עס געקראגען אויף א לייכטערען און בעסערען אופן. ער האט דאריבער ניט אנצוהענגען אן דער סבה, אן דעם מיטעל, דורך וועלכען ער האט זיין עשירות ערווארבען, נור אן גאט, וועלכער קען העלפען דורך פער־שיעדענע וועגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שמואל א׳: ״כי אין לה׳ מעצור להושיע ברב או במעט״ — ביי גאט איז ניטא קיין אפהאלט צו העלפען דורך פיעל אדער דורך ווייניג.

דער בעל בטחון, וואס פערלאזט זיך אויף גאט, דארף זיך אויף איהם פערלאזען אויך ווען עס פאסירט אז ער האט ניט קיין חיונה א טאג אדער מעהר. ער דארף נאכדענקען, אז דער גאט וואס האט איהם ארויסגעצויגען פון זיין מוטער׳ס בויך און געבראכט אויף דער וועלט צו א בעשטימטע צייט, ער האט עס פערארורזאכט אז פאר א געוויסע צייט זאל איהם אויספעהלען חיונה, וייל ער וויים אז דאס איז פאר איהם א טובה.

אזוי איז אויך דער וואס האט קארגע חיונה, בלויז אויף עסען און מעהר ניט, דארף ער אין זינען האבען פאלגענדעס: דער גאט וואס האט ביי מיין געבוירען ווערען צוגעגרייט מיין שפייז פון מיין מוטער׳ס בריסט, ניט מעהר ווי צו ערנעהרען זיך, ניט מעהר ווי איך האב געדארפט פערברויכען טעגליך, און אזוי האב איך איבערגעלעבט ביז איך האב זיך אנגעהויבען ערנעהרען מיט בעסערע שפייזען ווי דער מוטער׳ס מילך און עס האט מיר גאר ניט געשאדט, אזוי וועט מיר אויך גאר ניט שאדען אויב אפילו איך וועל ניט האבען מעהר ווי מיין נויטיגע נאהרונג מיין גאנצען לעבען. אז ער וועט דאס אין זינען הא־בען, וועט ער האבען שכר אויף יענער וועלט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט ביים מן: ״ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו״ — דאס פאלק פלעגט ארויסגעהן און אנקלייבען מן בלויז פאר׳ן טאג אויסקומעניש, און דער נביא אין ירמיה ב׳ לויבט דערפאר די אידען.

אזוי אויך ווען גאט שיקט איינעם צו זיין חיונה דורך א סבה וואס איז דעם מענשען ניט לרצון, וואס עס געפעלט איהם ניט, אדער ער מוז פון פרנסה וועגען זיין בעשעפטיגט אין א פלאץ וואס איז ניט לויט זיין באגעהר, אדער ער ציהט זיין חיונה פון א מענשען וואס בעהאנדעלט איהם ניט גוט, דארף ער איבערטראכטען: דער גאט וואס האט מיך בעשאפען מיט א געוויסען קאליר און געוויסע פארמע; דער גאט וואס האט מיר געגעבען געוויסע אייגענשאפ־טען, אינסטינקטען און מדות פון מיין טובה וועגען, דער זעלבער גאט האט אויך בעשטימט אז איך זאל האבען מיין חיונה דערפון און ניט פון קיין אנדער זאך. און דער וואס האט מיך געבראכט אויף דער וועלט אין א בעשטימטען פלאץ דורך בעשטימטע צוויי מענשען (פאטער און מוטער) און ניט קיין אנ־דערע, דער האט אויסגעקליבען און בעשטימט מיין חיונה אין א געוויסע לאנד און דורך א געוויסען מענשען דורך וועלכען איך זאל געשפייזט ווערען.

בכלל דארף זיך א מענש שטענדיג פערלאזען אויף גאט, אז ווי ער פיהרט איז גוט און גערעכט. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים קמ״ה: ״צדיק ה׳ בכל דרכיו״ — גאט איז גערעכט אין אלע זיינע וועגען, אין אלע זיינע פיה־רונגען ווי ער פיהרט מיט׳ן מענשען.

שער הבטחון

פרק ז׳

צום דריטען חלק פון מענשענ׳ס בטחון אין גאט בעלאנגגען די אנגעלעגענהייטען פון זיין ווייב, קינדער, הויז־געזינד, קרובים, גוטע פריינד, שונאים, בעקאנטע און לייט וואס שטעהען העכער פון איהם און נידעריגער פון איהם. ווי אזוי דער בטחון אין גאט דארף זיין אין די דאזיגע ענינים, וועל איך ווייטער ערקלעהרען.

א מענש קען זיין איינס פון דיביידע: ענטוועדער א פרעמדער, אז עלענדער, אהן א ווייב, קינדער, אדער קרובים, אדער א פאמיליע־מענש, צווישען זיינע אייגענע, צווישען משפחה, קרובים און גוטע פריינד. ווען דער מענש איז עלענד, ווען ער לעבט צווישען פרעמדע, ווייל ער האט ניט קיין אייגענע משפחה, דארף גאט זיין דער קאמפאניאן זיינער, און ווען עס איז איהם ניט גוט אויפ׳ן הארצען, ווען ער איז פערצווייפעלט, דארף ער האבען בטחון אין גאט, אז ער וועט איהם העלפען. ער דארף דערביי אין זינען האבען, אז אייגענטליך זיינען אלע מענשען גרים אויף דער וועלט, ווייל דער עיקר פון דעם מענשענ׳ס זיין דא אויף דער וועלט איז דאך די נשמה און די נשמה קומט דאך פון הימעל און איז פרעמד אויף דער ערד, אזוי ווי דער פסוק זאגט (ויקרא כ״ה): ״כי גרים ותושבים אתם עמדי״ — איהר מענשען זייט ביי מיר, גאט, גרים און תושבים. דער מענש דארף אויך ניט פערגעסען, אז ווען אפילו מען האט קרובים, איז דאס אויך נור אויף א קורצע צייט ביז׳ן טויט, ווארום נאכ׳ן טויט ווערט יעדער איינער ענטפרעמדט און קיין קרוב און אפילו אן אייגענער זוהן קען איהם ניט העלפען און קיינער קאמפאנירט זיך ניט מיט איהם.

ער דארף אויך איבערטראכטען, אז ווען ער וואלט געהאט א ווייב, קינדער אדער קרובים, וואלט ער מחויב געווען מפרנס צו זיין זיי אדער שטיצען זיי, און עס קען זיין אז ער וואלט פאר זיי ניט געטהאן גענוג פיעל געהעריג איז און דאס וואלט איהם גערעכענט געווארען פאר א זינד; אז ער האט זיי אבער ניט, געהט פון איהם ארונטער דער דאזיגער יאך, און ער דארף דאס אננעהמען פאר איינע פון די טובות וואס דער בעשעפער טהוט מיט איהם, ווייל ער קען לעבען רוהיגער און דארף זיך ניט פיעל אנשטריינגען אין וועלטליכע זאכען, אין זוכען פרנסה און דאס גלייכען. און אויב דער איינזאמער, דער עלענדער וויל עפעס א קלעהר טהאן וועגען זיין סוף, וועגען יענע וועלט, קען ער בעסער טראכטען וועגען דעם, ווייל די געדאנקען זיינען ביי איהם ניט פערנומען מיט אנדערע זאכען, מיט פפליכטען וואס ער וואלט אויף זיך געהאט, ווען ער וואלט געווען א בעל משפחה.

דאריבער פלעגען פרושים, לייט וואס האבען זיך אפגעלייגט אויף גאטעס דיענסט, אנטלויפען פון זייערע קרובים און היימען און זיך בעזעצען אין די בערג, כדי זיי זאלען ניט האבען אין זינען קיינע אנדערע זאכען און קענען מעהר דיענען גאט. די נביאים, בעת זיי פלעגען דארפען הערען א נבואה, פלעגען זיי אויך אוועקגעהן פון דער היים און לעבען איינזאם, כדי זייערע געדאנקען זאלען זיין קאנצענטרירט צו דער נבואה.

מען דערצעהלט אויף א פרוש, א פרומען מאן, אז ער איז געקומען אין א ווייטע מדינה לערנען די דארטיגע איינוואהנער עבודת האלהים. האט ער

דארט געפונען די מענשען אלע געקליידעט אין קליידער פון איין קאליר און פארמע, זייערע ציערונג אלע איינע און דיזעלבע, זייערע קברים ביי די הייזער און קיין פרוי האט ער ניט געזעהן. האט ער זיי געפרעגט, ווארום דאס איז אזוי, און זיי האבען איהם געענטפערט:

"דאס וואס מיר טראגען אלע איינע און דיזעלבע מלבושים איז, כדי עס זאל ניט זיין קיין אונטערשיעד צווישען ארימע און רייכע, כדי מען זאל ניט דער־קענען ווער עס איז ארים און ווער רייך, און דער רייכער זאל זיך ניט האלטען גרויס און ניט שטאלצירען מיט זיין עשירות און דער ארימאן זאל ביי זיך ניט געפאלען זיין. מיר ווילען — האבען זיי ערקלעהרט, — אז מענשען זאלען דא אויף דער ערד זיין גלייך אזוי ווי אין דער ערד. אזוי ווי טויטע זיינען ארים און רייך אלע גלייך, אזוי, ווילען מיר, זאלען די לעבעדיגע אויך זיין. מען דערצעהלט אויף א קעניג, וועלכער האט ניט געוואלט פראוועז קיין גאוה פאר זיינע אונטערטהאנען, האט ער געטראגען די זעלבע קליידער און ציערונג ווי זיי. און דאס וואס מיר בעערדיגען אונזערע מתים נעבען די הייזער, איז כדי מיר זאלען האבען דעם טויט פאר די אויגען און מיר זאלען זיך אלע מאל דער־מאהנען אז מיר וועלען אויך שטארבען, און צוגרייטען די שפייז וואס מען דארף אויף יענער וועלט — תורה און מעשים טובים. און דאס וואס מיר האבען דא ניט אונזערע ווייבער און קינדער, זאלסטו וויסען, אז מיר האבען פאר זיי א בעזונדערע שטאדט נאהענט פון דאנען און ווער עס דארף עפעס צו זיי, געהט ער אין זייער שטאדט און קומט נאכהער צוריק אהער. מיר האבען עס אזוי איינגעריכטעט, ווייל מיר האבען איינגעזעהן, דאס זייענדיג מיט די פאמיליעס צוזאמען, מוז מען זיין צופיעל בעשעפטיגט, מען מוז זיך צופיעל אנשטריינגען און זארגען פאר זיי, און ווען מיר זיינען פון זיי דערווייטערט, לעבען מיר רוהיג און מיר קענען זיך מעהר אפגעבען מיט ענינים פון עולם הבא און ניט זיין פיעל ארייגעטהאן אין עולם הזה".

דעם פרוש איז זייער ערקלעהרונג געפעלען געווארען און ער האט זיי געבענשט און גערעכטפערטיגט זייער האנדלונג.

און אויב דער בעל בטחון איז א מאן פון א ווייב, א טאטע פון קינדער און האט קרובים, גוטע פריינד און אויך שונאים, דארף ער זיך פארלאזען אויף גאט, אז עס וועט איהם קיין בייז געשעהן צוליעב זיי, און ער דארף זיך בעמיהען צו טהאן זיינע פליכטען צו זיי, ערפילען זייערע פערלאנגען מיט'ן גאנצען הארצען, זיך היטען פון טהאן זיי שאדען, פון טהאן זאכען וואס עס טויג פאר זיי ניט, נור אלעס צו זייער וואויל און בעסטען, און זיי לערנען צו געהן אין גאט'ס דרכים און פיהרען זיך לויט די געבאטען פון דער תורה און לויט די וועלט פאדערט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "ואהבת לרעך כמוך" — דו זאלסט דיין נעזעלען, דיין פריינד, ליעב האבען אזוי ווי זיך אליין.

און ער זאל דאס ניט טהאן אויס האפנונג אז זיי וועלען איהם דערפאר בעצאהלען אדער אלס בעלוינונג פאר טובות וואס זיי האבען איהם פריהער גע־טהאן. אויך ניט ערווארטען צו האבען דערפאר כבוד און ניט כדי ארויסצייגען זיך אלס הערשער איבער זיי, נור כדי מקים צו זיין דעם פערזאג פון בעשע־פער. ווארום אויב דער מענש וועט דערביי האבען איינע פון די דערמאהנטע כונות אדער אבזיכטען, וועט ער סאי ווי סאי זיין פערלאנג ניט ערגרייכען, און וועט נאך פערלירען זיין שכר לעולם הבא. ווען אבער ער טהוט זיינע

אייגענע לייט טובות און סטארעט זיך פאר זיי, כדי צו ערפילען גאט'ס רצון, וועט איהם גאט העלפען אז ער וועט פון זיי בעלוינט ווערען אויף דער וועלט, און וועט אויך האבען גרויסע בעלוינונג אויף יענער וועלט.

וואס עס איז שייך צו האבען בטחון אין גאט אין ענינים וואס אנבעלאנגען צו העכערע און נידעריגערע מענשען פון איהם, איז אזוי: דער בעסטער וועג ווי אנצוגעהן אין דיזער הינזיכט מיט בטחון איז, אז ווען ער דארף אנקומען צו א העכערען פון איהם אליין, אדער צו א נידעריגערען, זאל ער זיך ניט פארלאזען אויף די מענשען, נור אויף גאט, דער איינציגער, וואס האט ביכולת צו מאכען אזוי, אז דורך יענע מענשען זאל זיין וואונש ערפילט ווערען. אקוראט אזוי ווי מען בעארבייט א פעלד און מען פארזעעט איהר, וואקסט אויף איהר; אבער מען קען ניט דאנקען די ערד פאר איהר אויסברייגען די וואקסונגען, נור דער דאנק קומט בלויז דעם באשעפער, ווארום אז ער וואלט ניט געוואלט וואלט ער שוין געבראכט אזעלכע סבות, אזעלכע אורזאכען וואס וואלטען געשטערט די וואקסונג. פארקעהרט ווידער, איז אויף דער פעלד ניט קיין גערעטענים, קען מען די ערד דערפאר ניט בעשולדיגען. אזוי איז אויך ווען מען וויל האבען א טובה פון א מענשען, זיינען דער שטארקער מיט'ן שוואכען אין דעם גלייך: וויל גאט, קריגט מען די טובה פון א שוואכען; וויל ער ניט, קען אפילו דער שטארקסטער, דער מעכטיגסטער גאר ניט אויפטהאן. דאריבער דארף מען נור האבען בטחון אין גאט, און אויב א מענשען'ס פערלאנג ווערט דורכגעפיהרט דורך א מענשען, דארף מען צוערשט דאנקען גאט און נאכהער אויך דעם יעניגען וואס דורך איהם איז די זאך דורכגעפיהרט געווארען, ווייל דאס וואס א מענש געניסט דורך איינעם א טובה, איז א סימן אז יענער איז א צדיק, אזוי ווי די חז"ל האבען געזאגט: "מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב" — די הימעלשע השגחה ברייגנט גוטעס דורך א גוטען, דורך א צדיק, און שלעכטעס דורך א שלעכטען, דורך א רשע.

און אויב מענשען ווילען איינעם טהאן גוטעס און זיי פיהרען דאס ניט דורך, זאל ער זיי ניט בעשולדיגען און ניט אנהענגען אז יענע האבען פערנאכלעסיגט און זיך ניט געסטארעט גענוג פון זיינטוועגען, נור ער זאל דאנקען גאט און עס אננעהמען פאר גוט און ער זאל אויך די מענשען לויבען און דאנקען פאר זייער בעמיהען זיך פון זיינטוועגען, כאטש די זאך האט זיך ניט אויסגעלאזט ווי ער האט געוואלט און ווי זיי האבען געוואלט. אזוי דארף מען זיך אויך פיהרען מיט בעקאנטע, מיט גוטע פריינד, מיט לייט וואס מען האנדעלט מיט זיי, מיט בעדיענער און מיט שותפים.

אזוי איז אויך, ווען א העכערער אדער א נידעריגער פערלאנגט פון איינעם אז ער זאל עפעס טהאן פאר איהם, און יענער איז בערעכטיגט דערצו, דארף ער זיך סטארען צו טהאן די זאך און האבען בטחון אין גאט אז ער וועט עס דורכפיהרען. און ווערט די זאך טאקי דורכגעפיהרט דורך איהם, דארף ער דאנקען גאט וואס ער האט איהם געמאכט פאר'ן שליח צו טהאן א מענשען א טובה; פיהרט ער די זאך ניט דורך, זאל ער די שולד ניט ווארפען אויף זיך, און יענעם צו־וויסען געבען, אז ער האט ניט געשפארט קיין מיה און געטהאן וואס ער האט געקענט, אבער עס איז איהם אונמעגליך געווען דורכצופיהרען דאס וואס ער האט געוואלט.

און וואס אנבעלאנגט צו שונאים, צו ניט פערגינער און אזעלכע וואס זוכען

בייזעס צו טהאָן, בעשטעהט דער בטחון אין דעם, אז ער זאָל זיך פערלאָזען אויף גאָט און זאָל געדולדיג איבערטראָגען די אונאנגענעהמליכקייטען וואס ער ליידעט פון זיי און ניט זוכען פון זיי קיין נקמה. פערקעהרט: ער זאָל זיי טהאָן חסדים און וואס נור פאר א גוטעס ער קען פאר זיי שאפען, זאָל ער שאפען, און אין זינען האבען אז זיין הילף אָדער זיין שאָדען איז אין די הענד פון בעשעפער, און אויב יענע זיינען די אורזאך צו פערשאפען איהם בייזעס, זאָל ער חושד זיין זיך אליין, אז ער האט דאס פערדיענט פאר פריהעריגע שלעכטע מעשים, אבער זיינע שונאים זיינען אין דעם ניט שולדיג, און ער זאָל בעטען גאָט אז ער זאָל פערגעבען זיינע זינד און דאמאָלס וועלען זיינע פיינד ווערען פריינד, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: „ברצות ה׳ דרכי איש גם אויביו ישלים עמו" — ווען די פיהרונגען פון א מענשען געפעלען גאָט, מאכט ער אז זיינע שונאים זאָלען מיט איהם שלום ווערען.

צום פיערטען טהייל פון בטחון בעלאנגען ענינים פון פליכטען וואס א מענש האט צו טהאָן מיט'ן הארץ און מיט די גליעדער, אבער דאס קען ניט ברייגנען ניט קיינע נוטצען און ניט קיין שאָדען צו אנדערע, נור צו איהם אליין. למשל: פאסטען, תפלה טהאָן, סוכה, לולב, ציצית, אפּהיטען שבתים און ימים טובים, אָדער אפּהיטען עהנליכע מצוות, וואס האָבען א שיכות נור מיט דער פערזאָן, וואס איז זיי מקיים אָדער ניט, צו זייטיגע האט עס גארניט. וואס זשע איז ביי די זאכען שייך בטחון? וועל איך ערקלעהרען און איך בעט ביי גאָט, אז ער זאָל מיר צייגען דעם ריכטיגען וועג ווי אזוי צו ערקלעהרען די זאך.

עבודה און עברה, דיענען גאָט און זיין איהם דערוויעדער הענגט אָפּ פון דריי זאכען. ערשטענס, דער אויסוואהל אין מענשען'ס הארצען, דער געדאנק צו טהאָן גוטעס אָדער שלעכטעס; צווייטענס, די כונה און הסכמה, דער בעשלוס צו טהאָן אָדער ניט טהאָן דאס וואס עס איז איהם ארויפגעקומען אויף'ן זינען, און דריטענס, דאס סטארען זיך דורכצופיהרען די זאך, דאס לייגען מיה אויף דעם און ארבייטען דערויף מיט זיינע אברים. אין די ערשטע צוויי זייגען געווענדט אָן מענשען. דער מענש קען אויסטראכטען וואס צו טהאָן אָדער ניט טהאָן און בעשליסען די זאך, בעשטימען אז ער זאָל דאס דורכפיהרען. אין דיעזע צוויי פּרטים איז ניט שייך קיין בטחון. דער מענש קען זיך ניט פערלאָזען אויף גאָט, אז ער וועט איהם אריינגעבען גוטע מחשבות און איהם העלפען אין דער הסכמה, אין דעם בעשלוס דורכצופיהרען די זאך. עס איז נאריש צו פערלאָזען זיך אין דעם אויף גאָט, ווייל דאס האט דער בורא יתברך איבערגעגעבען אין אונזער רשות אזוי ווי דער פּסוק זאָגט: "ובחרת בחיים" — גאָט גיט דעם מענשען דיא ברירה און ער עצה'ט איהם אז ער זאָל אויסערוועהלען לעבען, גוטע טהאטען, הייסט עס, וואס פערשאפען לעבען. דאס לעצטע אבער, דאס דורכפיהרען א זאך, א מצווה אָדער אן עבירה, דאס איז שוין ניט אין אונזער רשות. אין דעם קענען שוין פּאסירען הימעלשע סבות, אמאָל אזעלכע וואס העלפען דעם מענשען דורכצופיהרען וואס ער וויל, און אמאָל אזעלכע וואס שטערען איהם, און די זאכען וואס ער וויל דורכפיהרען, פערבלייבען ניט דורכ־געפיהרט.

דעריבער, אויב איינער איז א בעל בטחון און ער זאָגט: איך וועל ניט אין זינען האָבען ניט קיין גוטעס און ניט קיין שלעכטעס און וועל ניט מאכען

קיינע בעשליסע, נור איד וועל זיך פערלאזען אויף גאט, אז ער וועט אריינ־
שיקען אין מיין מח גוטע מחשבות און מיך ערוועקען צו בעשליסען דורכצו־
פיהרען גוטע טהאטען — אויב ער זאגט אזוי, געהט ער שוין אראפ פון גלייכען
וועג, וויל דאס האט ניט צו טהאן מיט'ן בעשעפער, נור מיט'ן מענשען אליין.
וועלכער האט די בחירה, דעם אויסוואהל צו וועלען טהאן מצוות אדער עברות.
און אויב דער מענש האט די מיטעל און פיהרט דורך א גוטען טהאט וואס ער
האט זיך אין זינען גענומען צו טהאן און האט בעשלאסען צו טהאן, וועט ער
האבען שכר אי פאר דער גוטער מחשבה, אי פאר דער הסכמה, פאר'ן בעשלוס
צו טהאן די זאך, אי פאר דער מעשה, פאר פערווירקליכען די זאך. ווי איז
אבער אז ער קען ניט פערווירקליכען דאס וואס ער האט פארגענומען? ווען,
למשל, איינער נעהמט זיך פאר צו בויען א סוכה און ער ווערט קראנק און קען
דאס ניט טהאן, אדער ער וויל קויפען אן אתרוג און ער פערלירט זיין געלד
און ער האט ניט פאר וואס צו קויפען, וועט ער האבען שכר פאר דעם געדאנק
צו טהאן די מצווה און פאר דער הסכמה, פאר'ן בעשלוס דורכצופיהרען די זאך.
דאס זעלבע איז פערקעהרט ווענען מעשים רעים, ווענען עברות. פיהרט ער דורך
אן עברה, וועט ער געשטראפט ווערען אי פאר'ן געדאנק, אי פאר דער הסכמה,
אי פאר'ן טהאן די עברה; דענקט ער בלויז און בעשליסט צו טהאן דאס, אבער
ער ווערט געשטערט פון געוויסע סבות און ער טהוט עס ניט, וועט ער גע־
שטראפט ווערען בלויז פאר'ן געדאנק און פאר'ן בעשלוס.

און דער אונטערשיעד אין האבען בטחון אין זאכען וואס אנבעלאנגען צו
עבודת הבורא און וועלטליכע זאכען איז: דאס אין וועלטליכע זאכען וויסען
מיר לכתחילה ניט וואס עס איז גוט און וואס עס איז שלעכט. א מענש קען קיינ־
מאל ניט וויסען אויב דער אדער יענער מסחר, אדער די אדער יענע מלאכה
וועט איהם מצליח זיין אדער ניט, דעריבער איז דער שכל מחייב, אז אין דעם
דארף מען האבען בטחון אין גאט אויף דער מחשבה און דער הסכמה אויך, מען
דארף זיך, הייסט עס, פערלאזען אויף גאט, אז ער וועט אריינגעבען אין זינען
צו טהאן עפעס א גוטען מסחר אדער זיך נעהמען צו א גוטע פראפעסיע און
בעשליסען צו טהאן דאס און נאכהער העלפען דורכצופיהרען די זאך; אבער
וואס אנבעלאנגט צו עבודת הבורא איז אנדערש. דא וויסען מיר דאך לכתחילה
וואס עס איז גוט און וואס עס איז שלעכט; מיר וויסען דאך וואס די תורה
הייסט מען זאל יא טהאן און קריגען דערפאר שכר, און וואס מען זאל ניט
טהאן און געשטראפט ווערען אויב מען טהוט עס יא, איז דאך ניט שייך אז א
מענש זאל זיך פערלאזען אויף גאט אדער בעטען ביי איהם, אז ער זאל אריינ־
געבען אין זינען צו טהאן דאס וואס גוט איז.

און נאך א זאך: אין וועלטליכע ענינים קען אמאל פאסירען, אז א מסחר
אדער א פראפעסיע, וואס זעהט אויס צו זיין גוט און וועט ברייגנען וואוילע
פראפיטען, לאזט זיך גאר אויס אנדערש. עס קומט אן אומגעריכטע ענדערונג
אין דער זאך און אנשטאט ריוח ברייגנט עס גאר היזק, אדער פערקעהרט: אמאל
ווייזט אויס אז א געוויסע בעשעפטיגונג טויג ניט, לסוף איז דאס גאר גוט;
אבער וואס עס איז שייך צו דיענען גאט איז ניט אזוי. דא איז בעשטימט,
פעסטגעשטעלט, וואס עס איז גוט און וואס עס איז שלעכט. דא קען ניט קו־
מען קיין ענדערונג. א מצוה איז שטענדיג א מצוה און אן עברה איז שטענדיג
אן עברה. דעריבער איז ביי וועלט זאכען דארף א מענש האבען בטחון אין

גאָט, אז זיינע אונטערנעהמונגען, אין וועלכע עס איז בעשעפטיגונג לשם פרנסה, זאָלען זיך אויסלאָזען גוט. אָבער אין דעם ענין פון דיענען גאָט, איז נאָכדעם ווי דער מענש נעהמט זיך אריין אין זינען און בעשליסט ביי זיך צו טהאָן א דבר מצוה, דאַרף דער בטחון זיין אין דעם, אז גאָט וועט איהם העלפען אַרויס־צוברייננען זיין גוטע מחשבה למעשה, פערווירקליכען דעם גוטען געדאנק אין טהאט.

אין דעם דארפען מיר זיך פערלאָזען אויף גאָט און בעטען פון איהם זיין הילף, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "דרך אמונה בחרתי" — איך האָב אויסגעקליבען דעם וועג פון אמונה, פון טרייהייט צו גאָט, נאכהער בעט ער: "הדריכני בנתיב מצותיך ולמדני" — פיהר מיך, גאָט, אין וועג פון דיינע פער־זאָגען און לערען מיך ווי איך זאָל זיי פערווירקליכען, און "הט לבי אל עדותיך" — נייג מיין הארץ, בעוועג מיין הארץ צו דיינע געבאָטען. דיעזע פסוקים און נאָך עהנליכע פסוקים צייגען, אז די בחירה, דער אויסוואהל צו טהאָן גוטעס אָדער שלעכטעס איז ביים מענשען און וואָס א מענש דאַרף נור בעטען ביי גאָט איז, ער זאָל שטארקען זיין הארץ צו בעמיהען זיך וואָס מעהר אין מצוה זאכען און ער זאָל איהם העלפען דורכצופיהרען און פערווירקליכען די מעשים טובים וואָס ער האָט פאַרגענומען צו טהאָן.

איך וועל נאָך, מיט גאָטעס הילף, ריידען וועגען דיעזען ענין און ערקלעה־רען די זאכען וואָס פערדארבען דעם בטחון אין דיעזען פרט, און דעם ריכטיגען וועג ווי אזוי אויסצופאָלגען דאָס וואָס איך האָב פריהער געזאָגט.

פרק ח׳

צום פינפטען חלק פון בטחון בעלאַנגען די פפליכטען וואָס דער מענש טהוט מיט זיינע גליעדער, אָבער זיי זיינען ניט אָפּהענגינג אָן איהם אליין, נור זייערע נוצען און שאדען האָבען א שייכות מיט אנדערע. אזעלכע זיינען למשל:

צדקה געבען, מקיים זיין די מצוה פון געבען מעשר דעם לוי, לערנען תורה מיט אנדערע, מוסר זאָגען מענשען אז זיי זאָלען טהאָן גוטעס און זיך היטען פון טהאָן שלעכטעס, צאָהלען שולדען, ניט פערעפענטליכען סודות וואָס קענען אימיצען שאדען, ריידען גוטעס, טהאָן גוטעס, עהרליך האַלטען עלטערען, בריינ־גען רשעים צו תשובה, רחמנות האָבען אויף אָרימע לייט און העלפען זיי, דול־דען און איבערטראָגען חרפות און בעלייזיגונגען פון די יעניגע וואָס ער וויל בעקעהרען צו גאָטעס דיענסט דורך געבען זיי האָפנונגען אויף שכר פאר מעשים טובים און דורך שרעקען זיי מיט עונש פאר מעשים רעים, און נאָך עהנליכע חיובים, וואָס א מענש דאַרף טהאָן און דאָס איז פערבונדען מיט א צווייטע פערזאָן אָדער מעהרערע פערזאָנען.

און דער ריכטיגער בטחון אין די זאכען איז, אז דער מענש זאָל אין הארצען בעשליסען צו טהאָן אזעלכע און עהנליכע מצות, זיך בעמיהען דורכצו־פיהרען זיי בלויז לשם שמים, ניט כדי קונה שם צו זיין און ניט צוליעב כבוד אָדער בעלוינונג און אויך ניט מיט'ן אבזיכט כדי די פערזאָנען וואָס זיינען פערבונדען מיט וועלכען עס איז פון די דערמאָהנטע טהאטען אָדער עהנליכע צו זיי זאָלען זיין אונטערוואָרפען אונטער איהם. עס טויג, למשל, ניט, אז איינער זאָל העלפען דעם אנדערען מיט געלד מיט דער כונה, כדי ער זאָל האָבען

שער הבטחון

איבער יענעם א דעה, אדער איינער זאל דעם אנדערען מוסר זאגען כדי יענער זאל זיך פאר איהם שעהמען. און אז דער מענש נעהמט אונטער צו טהאן די דערמאהנטע און עהנליכע מצות ריכטיג, דארף ער האבען בטחון אין גאט אז ער וועט איהם העלפען דורכפיהרען זיי ווי געהעריג איז, לויט זיין רצון און דער רצון פון השי״ת.

און די דאזיגע חיובים דארפען געטהאן ווערען בעשיידען, ווי ווייט מעגליך אין געהיים, ניט אין די עפענטליכקייט. זייטיגע מענשען, וואס דארפען פון דעם ניט וויסען, זאלען דאס ניט וויסען. ווארום ווען מען טהוט א גוטע זאך פערבארגענערהייד, איז דער שכר גרעסער ווי מען טהוט דיעזעלבע זאך בפרהסיא, אין די עפענטליכקייט. און ווען מען דארף טהאן א מצוה וואס לייט מוזען וויסען אדער זעהן, ווי, למשל, דאווענען בצבור אדער עהנליכעס, דארף דער מענש ניט מורא האבען טאמער וועלען שלעכטע מענשען פון איהם לאכען אדער איהם שאדען טהאן דערפאר. ער דארף אין זינען האבען דאס וואס עס איז שוין פריהער געזאגט געווארען, אז קיין מענש קען דעם אנדרען גאר ניט טהאן אהן דעם ווילען פון גאט. קיינער קען פון א צווייטען ניט קריגען קיין רעה און אויך ניט געניסען קיין טובה, ווען דער בעשעפער וויל דאס ניט.

און ווען דער בורא יתברך בעשערט איינעם אז דורך איהם זאל געטהאן ווערען א מצוה, דארף עס יענער אננעהמען אז דאס איז א טובה פון הימעל, א חסד וואס גאט טהוט מיט איהם. און ער דארף זיך ניט משמח זיין, ווען מענשען לויבען איהם פאר זיין גוטע טהאט און ניט פערלאנגען אז מען זאל איהם דערפאר צוטהיילען כבוד. ווארום אויב ער וועט וועלען כבוד אדער עס וועט איהם הנאה טהאן ווען ער וועט הערען לויב געזאנג, וועט עס איהם בריינגען צו גאוה און עס וועט שוין ניט הייסען, אז ער האט די זאך געטהאן פון גאט'ס וועגען. דורכדעם וועט ער פערדערבען זיין גוטע טהאט און וועט פערליערען זיין שכר.

איך וועל נאך מיט גאט'ס הילף ריידען וועגען דעם ווייטער אין שער יחוד המעשה.

דער זעקסטער טהייל פון בטחון איז פערבונדען מיט די בעלוינונג וואס א מענש קריעגט פאר גוטע מעשים, אמאל דא אויף דער וועלט, אמאל אויף יענער וועלט און אמאל אי בעולם הזה, אי לעולם הבא. אבער די זאך איז אונז ניט קלאהר, ווייל די תורה בעשטימט ניט דעם שכר פאר יעדער מצוה. דער בעשעפער האט בכלל ערב געווען, אז פאר גוטע מעשים וועט מען קריגען גוטע בעלוינונג, אבער ביי זעהר ווייניג מצות איז ארויסגעזאגט דער בעשטימטער שכר. שטראף פאר געוויסע עברות איז יא ארויסגעזאגט, אז דאס און דאס זיינען זיי, עס זיינען דא געוויסע עברות וואס די תורה בעשטימט פאר זיי די ארבע מיתות בית דין: סקילה, שרפה, הרג און חנק, מלקות, מיתה בידי שמים און כרת, אדער די אלע שטראפען פאר בעשעדיגען א מענשען אדער טהאן געלד שאדען, וואס ווערען דערמאהנט אין דער סדרה משפטים, און נאך אזעלכע, אבער וועגען שכר און עונש, בעלוינונג און שטראף לעולם הבא נאך'ן טויט ווערט ניט דערמאהנט אויסדריקליך ניט אין דער תורה און ניט אין די נביאים. עס ווערט אין מאנכע פלעצער בלויז אנגעדייטעט אין וואס דער שכר אדער דער עונש בעשטעהט. ווארום איז דאס? זיינען אויף דעם דא פיעל טעמים.

אײן טעם איז, װײל דאָס אויסזעהן, די פאָרמע פון דער נשמה אָהן דעם גוף איז אונז ניט בעקאַנט. מיר בעגרײפען ניט װאָס איז דאָס אַזעלכע נשמה, הײנט װי אַזױ קענען מיר בעגרײפען און װי אַזױ קען מען אונז אָפּמעלדען דעם פערגעניגען אָדער דעם צער װאָס די נשמה קען האָבען נאָכדעם װי זי שײדט זיך אָפּ פון גוף? פאַר די װאָס האָבען א הויכען בעגריף; פאַר די װאָס קענען פערשטעהען די זאַך װערט געזאָגט אין זכריה: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" — איך װעל דיר (יהושע כהן גדול) געבען א פּלאַץ אומצוגעהן צװישען די מלאכים. דאָס איז געמײנט בלויז פאַר דער נשמה נאָכדעם װי זי װעט זיך אָפּזונדערען פון קערפּער און װעט זײן אַזױ אײדעל און דעליקאַטנע אַזױ װי מלאכים. בעת אָבער די נשמה איז פערבונדען מיט'ן חומר, מיט'ן גוף, קען אַזאַ זאַך ניט זײן. פשוט'ע מענשען אָבער קענען ניט בעגרײפען דעם דאָזיגען תענוג, דעם דאָזיגען הימלישען גענוס װאָס מען קען געניסען פאַר מעשים טובים אויף יענער װעלט. יהושע כהן גדול, װעלכער האָט געזעהען מלאכים, בײם לעבען, האָט עס יאָ פערשטאַנען און איהם האָט מען געקענט זאָגען, אַז דאָס װעט זײן דער שכר זײנער לעולם הבא.

נאָך א טעם איז: װײל בעלױנונג און שטראָף לעולם הבא איז אַן אַלטע טראַדיציע, װאָס איז אָנגענומען בײ אַלעמען. נביאים האָבען דאָס געפּרעדיגט פאַר'ן המון, פאַר'ן פּראָסטען, פערגרעבטען עולם, און דאָס איז איבערגעגאַנגען בקבלה פון דור צו דור. מענשען מיט שאַרפע מחות האָבען פערשטאַנען מיט'ן שכל און זיך געקענט פאָרשטעלען װי אַזױ די נשמה װערט בעלױנט אָדער גע־שטראָפט אויף יענער װעלט; אָבער דעם אַלגעמײנעם פאָלק האָט מען דאָס ניט געקענט געבען צו פערשטעהן. דעריבער האָבען זײ, די נביאים און חכמים, דורכגעלאָזט דעם דאָזיגען ענין און עס ניט פערשריבען אין ספרים, אַזױ װי זײ האָבען ניט אָנגעגעבען קײנע ערקלעהרונגען װעגען פיעלע מצות און עברות. דאָס פאָלק האָט זיך פערלאָזט אויף דער קבלה, אויף דעם װאָס זײ האָבען דעם ענין פון שכר ועונש איבערגענומען פון דור צו דור, ניט בעגרײפענדיג די זאַך גרינדליך, און דאָס איז גענוג געװען.

נאָך א טעם װאָרום די תורה דערמאָהנט ניט אויסדריקליך װעגען שכר ועונש לעולם הבא איז: װײל בעת די תורה איז געגעבען געװאָרען זײנען דיא אידען געװען מגושם'דיג, פערנאַרישט, אַזױ פערנאַרישט און אונװיסענד אַז זײ האָבען אפילו װײניג װאָס פערשטאַנען זאַכען װאָס זײ האָבען געזעהען בעשײנפּערליך, אַזױ װי עס װערט דערצעהלט אין דער תורה, אַז די אידען זײנען אי'ן פעלע געװען גאָט דערהװידער, כאָטש זײ האָבען אַלײן געזעהען די גרױסע נסים װאָס ער האָט מיט זײ געטהאָן. האָט זיך דער בורא, ברוך הוא, מיט זײ בעגאַנגען אַזױ װי א געטרײער פאָטער בעגעהט זיך מיט זײן יונגען זוהן, אַזױ װי דער פסוק זאָגט אין הושע: "כי נער ישראל ואוהבהו" — דאָס אידישע פאָלק איז אַזױ װי א יונג קינד און איך האָב איהם ליעב.

װען א קינד איז נאָך יונג און דער פאָטער װיל איהם לערנען גוטע זאַכען װאָס זאָלען איהם ברײנגען נוטצען װען ער װעט װערען א דערװאַקסענער מענש, קען ער איהם ניט אָנצײגען די גוטעס װאָס זײן לעהרע װעט איהם פערשאַפען מיט פיעלע יאָהרען שפּעטער, מחמת דעם קינד'ס יונג מח'ל קען דאָס ניט פערשטעהען און בעגרײפען. א קינד האָט ניט די געפיהלען און בעגריפע פון אַן עלטערען מענשען, און הבטחות אויף לעתיד, אויף יאָהרען שפּעטער

קענען איהם ניט בעפריעדיגען. דעריבער דארף איהם דער פאטער צוזאגען גוטעס באלד, אויב ער וועט איהם פאלגען, און סטראשען מיט באלדיגע שלעכטעס, אויב ער וועט איהם ניט פאלגען. ווען א פאטער זאגט צו זיין קינד, אז ער זאל טהאן דאס און דאס, זיך אויפפיהרען אזוי און אזוי, דערפאר וועט ער איהם געבען גוט עסען, קויפען פאר איהם נאשעריי, מאכען איהם שעהנע בגדים׳לעך און פערשאפען פאר איהם שפיעלצייג, און אויב ער וועט ניט פאלגען וועט ער איהם לאזען הונגערען, וועט איהם ניט בעקליידען און וועט איהם שמייסען — אויב דער פאטער וועט איהם אזוי זאגען, וועט דאס קינד איהם געהארכזאם זיין. שפעטער, ווען דאס קינד וועט עלטער ווערען און קומען צום שכל וועט ער פערשטעהען, אז ניט בלויז דאס גוט עסען, די נאשעריי, דיא שעהנע בגדים׳לעך און די שפיעלצייג זיינען געווען די בעלוינונג פאר פאלגען זיין פאטער און ניט דאס איז זיין פאטער אויסען געווען. ער וועט דאן גוט בעגרייפען. אז זיין גוט אויפפיהרען זיך פערשאפט איהם פיעל בעסערעס אלס ערוואקסענער מענש און יענע הבטחות און גענוסען זיינען גאר ניט. ער וועט נאכהער דעם פאטער מעהר דאנקבאר זיין ווי דאמאלס, ווען ער האט פון איהם געקראגען די זאכען וואס ער האט איהם צוגעזאגט.

אזוי האט דער בורא יתברך געהאנדעלט מיט זיין פאלק. ער האט זיי צוגעזאגט באלדיגע גוטעס, אויב זיי וועלען איהם געהארכזאם זיין און אונגעשראקען מיט באלדיגען שטראף, אויב זיי וועלען ניט נאכקומען זיין רצון. ער האט זיי נור פערשפראכען גוטעס און שלעכטעס אויף דער וועלט און ניט דערמאהנט יענע וועלט, ווייל ער האט געוואוסט, אז ווען דאס פאלק וועט איהם דיענען אויס האפענונג אויף גוטעס און מורא פאר שלעכטעס אויף דער וועלט, וועט ער נאכהער קומען צום שכל און פערשטעהען אז ניט די וועלט איז דער עיקר, נור יענע וועלט. דאס איז אויך דער טעם וואס אין די הייליגע שריפטען ווערט גאט אפגעמאלט אלס גשמי, אלס קערפערליכעס וועזען, ווייל אונוויסענדע מענשען קענען איהם אנדערש ניט משיג זיין. ווען זיי קומען אבער צום ריכטיגען פערשטאנד פערשטעהען זיי און בעגרייפען אז דער בעשעפער איז אין לו גוף.

נאך א טעם ווארום עס ווערט ניט דערמאהנט קיין שכר ועונש לעולם הבא איז: ווייל א מענש איז ניט בערעכטיגט צו עולם הבא בלויז פאר זיינע אייגענע טהאטען, סיידען פאר זיין לערנען א צווייטען און בעקעהרען איהם צו גאטעס דיענסט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דניאל: „ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד" — די וואס מאכען אנדערע פאר צדיקים וועלען אייביג לייכטען אזוי ווי שטערען. און אז עס ווערען צוזאמענגענומען דיא בעלוינונג וואס ער דארף קריגען פאר זיינע אייגענע גוטע מעשים מיט די בעלוינונג וואס עס קומט איהם דערפאר וואס מאכט אנדערע פאר צדיקים און די בעלוינונג, צו וועלכע ער איז בערעכטיגט פאר זיין אמונה און אונגענעהמליכקייטען וואס ער האט דערפון, איז ער פון גאט בערעכטיגט צו עולם הבא, און ווען ווידער דער מענש האט בלויז זיינע אייגענע מעשים טובים, איז זיין שכר אויף יענער וועלט ניט מעהר ווי א חסד פון גאט, א נדבה אדער א טובה, וואס מען איז דאס גאר קיינמאל ניט ווערטה. ווארום אויב אפילו די מעשים טובים פון מענשען זאלען זיין אזוי פיעל ווי די זאמד ביים ים, קען דאס נאך אלץ ניט איבערוועגען אפילו איין טובה וואס

גאָט טהוט דעם מענשען דאָ אויף דער וועלט. און ווען דער מענש זינדיגט, קען ער דאָך אודאי ניט מאַהנען קיין שכר. און ווען דער רבונו של עולם זאָל זיך ריכטיג רעכענען מיט'ן מענשען, וואָלטען אלע זיינע גוטע טהאַטען צו קליין געווען געגען איינע פון דיא קלענסטע טובות וואָס גאָט טהוט מיט'ן מענשען. פאָלגליך, איז דער שכר וואָס א מענש קריעגט אויף יענער וועלט פאַר זיינע אייגענע מעשים בלויז א חסד, פון השי"ת, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין תהלים: "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" — דאָס וואָס דו, גאָט, צאָהלסט איינעם עולם הבא לויט זיינע אייגענע מעשים, איז פון דיר א חסד, אָבער פערדיענען פערדיענט ער דאָס ניט. די שטראָפען אָבער, וואָס א מענש קריעגט אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, זייגען פערדיענטע. דאָס קומט איהם על פי דין.

דעריבער האָט די תורה ניט דערמאָהנט קיין עולם הבא, ווייל דער שכר לעולם הבא איז ניט קיין חוב פון השי"ת. דאָס קומט דעם מענשען גאָר ניט על פי דין. די תורה דערמאָהנט נור שכר אויף דער וועלט, וואָס דער מענש פערדיענט פאַר גוטע מעשים, אָבער ניט דאָס וואָס גאָט גיט איהם בתורת נדבה. און אז די תורה דערמאָהנט ניט קיין שכר לעולם הבא, דערמאָהנט זי שוין אויך ניט קיין עונש.

נאָך א טעם וואָרום אין די הייליגע שריפטען ווערט עולם הבא פערשוויגען איז: ווייל מעשים טובים זיינען דאָ צווייערליי: אזעלכע וואָס קיינער אויסער דעם בעשעפער, זעהט ניט, ווי, צום ביישפיעל, חובות הלבבות, דיא מצות וואָס דער מענש טהוט מיט זיין מחשבה, מיט זיין כונה; און עפענטליכע, וואָס דער מענש טהוט מיט זיינע גליעדער און אנדערע זעהען דאָס. און דער בורא יתברך. בעצאָהלט פאַר עפענטליכע מעשים אין די עפענטליכקייט אויף דער וועלט און פאַר פערבאָרגענע צאָהלט ער פערבאָרגען אויף יענער וועלט. דעריבער זאָגט דוד המלך אין תהלים: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — וויפיעל איז דיין גוטס וואָס דו גאָט האָסט בעהאַלטען פאַר די וואָס האָבען פאַר דיר מורא. יראת ה' איז א פערבאָרגענע מצוה, קיינער זעהט עס ניט, דאַריבער איז דער שכר אויך א בעהאַלטענער דאָרט אויף יענער וועלט. א ראיה אז אזוי איז דאָס זעהען מיר אין דער סדרה בחוקתי, וואו עס ווערט צוגעזאָגט בעלוינונג און שטראָף אויף דער וועלט פאַר גוטע און שלעכטע מעשים וואָס מען זעהט און מען וויים. פערקעהרט ווידער פאַר מצות און עבירות וואָס מען טהוט מיט'ן הארצען, מיט דער מחשבה, צאָהלט גאָט אויף יענער וועלט. דעריבער האָט די תורה ניט ארויסגעזאָגט בפירוש דעם ענין פון עולם הבא און דאָס איז פערבליעבען פערבאָרגען.

מען דאַרף פערשטעהען נאָך א זאַך: ווען די אידען האָבען גענומען דיא תורה זיינען זיי דאָך געווען דאָ אויף דער וועלט. אזוי אויך ווען די נביאים האָבען די אידען מוסר געזאָגט, האָט דאָך דאָס אויך פאַסירט דאָ אויף דער וועלט, דעריבער האָבען די תורה און די נביאים זיי געגעבען האָפנונגען אויף גוטעס און אָנגעשראָקען מיט שטראָף אין וועלטליכע אָדער ערדישע ענינים: געבען רעגען אָדער ניט געבען רעגען; זיטצען זיכער אָדער געיאָגט ווערען פון שונאים; ניט וויסען פון קיינע קראַנקהייטען אָדער ליידען יסורים, און דאָס גלייכען. דער כהן גדול יהושע בן יהוצדק, אָבער איז אונטער דעם איינפלוס פון נבואה געווען אין עולם המלאכים, דעריבער האָט איהם גאָט געקענט

אנצייגען די תענוגי עולם הבא, דעם הימעלשען גענוס וואס ער וועט האבען נאך זיין טויט און איהם געזאגט: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" — איך וועל דיר געבען פלאץ אומצוגעהן צווישען דיזע שטעהענדע (די מלאכים), א זאך וואס מען קען א מענשען אויף דער ערד ניט אנצייגען אדער ערקלעהרען וואס דאס איז אזעלכעס.

און אין דיזען פרט דארף דער מענש האבען בטחון אין גאט, אז ער וועט ערפילען זיין צוזאג צו די צדיקים און זיי געבען שכר אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט פאר די דיענסט וואס זיי דיענען איהם און וועט שטראפען די יעניגע וואס זיינען בערעכטיגט צו שטראף. און דער בטחון אין דעם איז די פאלקאמענהייט פון אמונה. דער וואס איהם פעהלט דער דאזיגער בטחון, איז ניט קיין ריכטיגער מאמין. אז גאט האט געזאגט צו אברהם: "שכרך הרבה מאד" — דיין שכר וועט זיין זעהר פיעל, זאגט ווייטער דער פסוק: "והאמין בה׳" — אברהם האט עס געגלויבט, און דיזער גלויבען איז איהם גערעכענט אלס צדקה. דאס האט איהם, הייסט עס, געמאכט פאר א צדיק.

און עס איז ניט רעכט אז דער מענש זאל זיך פערלאזען אויף זיינע גוטע מעשים און זיין ביי זיך זיכער אז ער וועט דערפאר האבען שכר אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. דער מענש דארף שטענדיג דיענען גאט און דאנקען איהם און ליבען איהם פאר די פריהעריגע טובות וואס ער האט מיט איהם געטהאן און ניט האבען אין זינען קיין שפעטערען שכר וואס עס קומט איהם פאר זיינע גוטע טהאטען. ער דארף האבען בטחון אז ער וועט עס קריגען אלס א חסד, אבער ניט אלס בעלוינונג, אזוי ווי אונזערע חכמים ז״ל האבען געזאגט: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס" — איהר זאלט ניט זיין אזוי ווי קנעכט וואס דיענען דעם ווירטה, כדי צו קריגען בעצאהלט. א געוויסער חסיד האט געזאגט: ווען מען זאל אין הימעל זיך ריכטיג רעכענען מיט׳ן מענשען וואלט ער ניט געקענט קומען צו עולם הבא פאר זיינע גוטע מעשים, ווייל די טובות וואס דער מענש האט פון גאט אויף דער וועלט זיינען אזוי פיעל, אז זיי שטייגען איבער זיינע מעשים טובים. עולם הבא, ווען א מענש קריעגט עס, איז דאס א חסד פון אויבערשטען און מען דארף זיך ניט פערלאזען אויף גוטע טהאטען, אויף מצות, אז דורך זיי וועט מען זוכה זייען צו שכר לעולם הבא. און דוד המלך האט אויך געזאגט: "ולך ה׳ חסד, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" — דו, גאט, טהוסט א חסד, אז דו בעצאהלסט יעדערען לויט זיינע מעשים.

דער זיבענטער טהייל, וואס איז פערבונדען מיט בטחון איז: גאט׳ס חסד אויף יענער וועלט מיט זיינע אויסערוועהלטע און געליעבטע, די אונצאהלבארע טובות וואס זיי געניסען דארט אויסער דעם שכר פאר זייערע מעשים טובים. דער ריכטיגער בטחון אין דעם איז, אז דער מענש זאל זיך סטארען צו טהאן אזעלכעס וואס קען איהם ברייגנען צו דער מדרגה פון די חסידים און צדיקים, וואס זיינען בערעכטיגט צו גאט׳ס חסדים.

אום צו קומען צו אזא מדרגה דארף דער מענש געהן אין די וועגען פון פרישות, פון זיין אפגעזונדערט פון דער וועלט און האסען וועלטליכע תענוגים. ער דארף ארויסציהען פון זיין הארצען און פון זיינע געדאנקען די ליעבשאפט און דעם חשק צו וועלטליכע ענינים און זיי אומבייטען אויף ליעבשאפט און לוסט צו השם יתברך. ער דארף אין גאנצען זיין איבערגעגעבען צו גאט,

אפווענדען זיך פון דער וועלט און איהרע בעזיטצער. ער דארף, הייסט עס, ניט האבען קיין אינטערעס אין זאכען וואס האבען ניט צו טהאן מיט עבודת הבורא און זיך פיהרען ווי עס האבען זיך געפיהרט די נביאים און חסידים און האבען בטחון אז גאט וועט מיט איהם טהאן אזעלכע חסדים ווי ער האט געטהאן מיט זיי, מיט די נביאים און חסידים. דער אבער וואס האט בטחון אין גאט, אז ער וועט אויף יענער וועלט טהאן מיט איהם חסדים און ער וועט זוכה זיין צו געניסען די פיעלע הימלישע תענוגים ניט זייענדיג קיין אמת'ער צדיק, איז א נאר און איז גלייך צו די וואס אויף זיי איז געזאגט געווארען: "עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס" — זיי טהוען דאס וואס זמרי האט געטהאן און פערלאנגען אזא שכר ווי פנחס האט געהאט.

און די סמנים צו דערקענען די מענשען, וואס וועלען זוכה זיין צו דער גרויסער גדולה פון גאט'ס חסדים אויף יענער וועלט, זיינען: אויב זיי לערנען גאט'ס דיענער, די מענשען, צו דיענען איהם אויפריכטיג ווי געהעריג איז, דולדען און ליידען, ווען דער בעשעפער שטעלט זיי צו פראבע און ברייננט אויף זיי צרות, און אויב זיי גרינג שעטצען אלעס אין דער וועלט, ווען עס האנדעלט זיך וועגען מקים זיין די געבאטען פון בורא יתברך. אזוי ווי מיר וויסען פון אברהם אבינו, וואס פאר איהם איז רעכט געווען מקריב צו זיין יצחק'ן, זיין איינציגען זוהן; חנניה משאל ועזריה, וואס האבען זיך געלאזט אריינווארפען אין קאלך־אויווען; דניאל, וואס האט זיך געלאזט אריינווארפען אין לייבען גרוב און די עשרה הרוגי מלכות, וואס האבען איבערגעטראגען שרעקליכע יסורים און מפקיר געווען זייערע לעבענס פון גאט'ס וועגען.

און דער יעניגער וואס דער טויט מיט גאטעס דיענסט איז ביי איהם ליעבער ווי דאס לעבען און ניט אויספאלגען גאט'ס געבאטען; דער יעניגער וואס ארימקייט איז ביי איהם חשוב'ער ווי רייכטהום, און וויל בעסער ליידען צרות איידער לעבען רוהיג און זיכער אלץ פון גאט'ס וועגען, כדי צו דיענען איהם, יענער איז בערעכטיגט צו די חסדים פון בעשעפער און האבען א סך שכר לעולם הבא, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — וויפיעל איז דיין גוטס, וואס דו גאט האסט בעהאלטען פאר די וואס האבען פאר דיר מורא, און נאך עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

פרק ט'

ווען צוויי מענשען ציהען זייער חיונה פון איין קוואל; וועןביידע זיינען זיך עוסק אין איינעם און דעמזעלבען מסחר אדער אין איינער און דערזעלבער מלאכה, נור איינער פון זיי איז א בעל בטחון און דער צווייטער ניט, זיינען דא זיבענערליי נפקא מינה'ס צווישען זיי.

ערשטענס: דער וואס פערלאזט זיך אויף גאט, איז צופריעדען מיט זיין שיקזאל און דאנקט גאט אי פאר גוטעס, אי פאר שלעכטעס, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "חסד ומשפט אשירה", זאגט די גמרא, אז דוד האט געמיינט צו זאגען: סאי דו גאט בעגעהסט זיך מיט מיר מיט חסד, סאי מיט משפט, זינג איך און דאנק דיר און לויב דיר. אונזערע חכמים זאגען אויך, אז א מענש איז מחויב צו דאנקען גאט פאר שלעכטעס אזוי ווי פאר גוטעס. דער אבער

שער הבטחון

וואס פערלאזט זיך ניט אויף גאט, איז בעת עס געהט איהם גוט בעריהמט ער זיך און שטאלצירט, און ווען עס געהט איהם שלעכט, איז ער אין כעס און האט תרעומות אויפ'ן רבונו של עולם, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "כי הלל רשע על תאות נפשו" — דער רשע בעריהמט זיך ווען זיינע וואונשען ווערען ערפילט, און אין ישעיה ווערט געזאגט: "והיה כי ירעב והתקצף" — ווען דער ניט בעל בטחון איז הונגעריג; ווען עס געהט איהם ניט אזוי גוט ווי ער וויל, איז ער בייז און לעסטערט גאט.

צוייטענס: דער וואס פערלאזט זיך אויף גאט לעבט שטענדיג רוהיג און זיין הארץ שרעקט איהם ניט, ווען גאט איז אויף איהם עפעס גוזר, מחמת ער וויס, אז דער בעשעפער וועט איהם פיהרען צו גוטען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. דער אבער וואס האט קיין בטחון אין גאט, איז אפילו ווען עס געהט איהם גוט, לעבט ער אויך אין צער און אין דאגה און איז שטענדיג פערטרויערט, ווייל ער וויל אלץ קריגען מעהר און מעהר. ווער שמועסט, אז עס געהט איהם שלעכט, איז איהם דער לעבען מיאוס, ווייל זיין טבע איז אנצור־טהאן זיך תענוגים און ער קען דאס ניט אויספיהרען. אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "כל ימי עני רעים" — אלע טעג פון ארימאן, פון דעם וואס בענוגענט זיך ניט מיט דעם וואס גאט גיט איהם, זיינען שלעכטע. צו עס געהט איהם גוט, צו עס געהט איהם ניט גוט, לעבט ער אלץ אין צער און אין דאגה.

דריטענס: דער וואס האט בטחון אין גאט פערלאזט זיך ניט אויף זיין מסחר אדער מלאכה און ער ערווארטעט ניט אז ער זאל פון זיי פראפיטירען אדער שאדען ליידען אהן דעם ווילען פון גאט. ער בעשעפטיגט זיך מיט וואס ניט איז בלויז צוליעב דעם, ווייל ער וויל ערפילען גאט'ס פערלאנג וואס ער האט אנגעזאגט, אז מענשען זאלען זיך עוסק זיין אין עטוואס וועלטליכעס, כדי די וועלט זאל א קיום האבען. און אויב זיין בעשעפטיגונג בריינגט איהם פראפיטען אדער שאדען, וועט ער דאנקען גאט אליין. די פראפיטען וועלען איהם ניט מאכען ליעב צו האבען זיין בעשעפטיגונג מעהר ווי פריהער און ער וועט זיך אויף דעם ניט פערלאזען, און די שאדענס וויעדער וועלען איהם ניט מאכען צו פער'מאוס'ן זיין מסחר אדער מלאכה, גלויבענדיג אז גאט וועט איהם סאי ווי סאי שפייזען דורך וואס פאר אן אופן עס איז. אבער דער וואס האט קיין בטחון אין גאט, פערלאזט זיך אין גאנצען אויף זיין בעשעפטיגונג. ער איז זיך ניט עוסק אין מלאכה אדער מסחר, ווייל אזוי איז דער רצון פון השי"ת, נור ווייל ער דענקט אז זיי, די מלאכה אדער דער מסחר גופא, זיינען די פרנסה געבער אהן גאט'ס הילף. דעריבער, אויב זיי בריינגען איהם נוטצען, לויבט ער זיי, די בעשעפטיגונגען זיינע, און זיין שכל און בריה'שאפט וואס ער האט זיך גראד גענומען צו דיעזע בעשעפטיגונגען און האט געוואוסט ווי אנצוגעהן מיט זיי. בריינגען זיי איהם אבער ניט קיינע נוטצען, פערהאסט ער זיי און ווארפט זיי אוועק.

פיערטענס: דער וואס האט בטחון אין גאט, איז אויב זיינע הכנסות זיינען מעהר פון די הוצאות; אויב עס פערבלייבט איהם געלד איבער זיין לעבענסמיטעל און אלע נויטווענדיגקייטען, פערברויכט ער דעם איבערפלוס אויף זאכען וואס שטעלען צופרידען דעם בעשעפער. ער גיט צדקה און גיט אוים געלד אויף מצוה זאכען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דברי הימים א':

"כי ממך הכל ומידך נתנו לך" — אלעס, די געלט, די רייכטהום איז דיינס און מיר גיבען עס דיר. אבער דער וואס פערלאזט זיך ניט אויף גאט, איז פאר איהם די וועלט וויניג. פיעל ער האט, דענקט ער, אז ער האט אלץ ניט גענוג און ער זשאלעוועט די געלד צו טהאן מיט דעם עפעס פון גאט'ס וועגען און ערפילען זיינע פפליכטען צו זיינע מיטמענשען. און ער פערשטעהט ניט, אז ער האנדעלט ניט ריכטיג, ביז ער פערלירט זיין רייכטהום און עס געהט איבער צו אן אנדערען, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "יש מפזר ונוסף עוד וחושך מיושר אך למחסור" — עס פאסירט אז איינער איז פרייגעביג און זיין רייכטהום ווערט פערגרעסערט, און דער וואס ווענדט זיך אפ פון גערעכ־טיגקייט, פון צדקה געבען, ווערט זיין געלד געמינערט.

פינפטענס: דער בעל בטחון איז זיך עוסק אין וועלטליכע זאכען, כדי ער זאל דורכדעם, דורך זיין מסחר אדער מלאכה, קענען צוגרייטען שפייז פאר זיין סוף, אויף נאכ'ן טויט; ער זאל זיך, הייסט עס, קענען קויפען עולם הבא, און א זאך וואס איז ביי איהם קלאהר אז דאס וועט איהם העלפען אדער מעגליך מאכען צו לערנען תורה און דיענען גאט, בעשעפטיגט ער זיך דערמיט. א זאך אבער, וואס ער ווייסט אז דאס וועט איהם שאדען צו לערנען און נאכ־קומען גאט'ס געבאטען, אדער דאס קען איהם חס ושלום ברייננען צו זינד, מיידט ער דאס אויס, כדי ער זאל זיך ניט פערשאפען וועהטאג אנשטאט א רפואה, כדי דאס זאל איהם ניט ברייננען שלעכטעס אנשטאט גוטעס. אבער דער וואס איז נים קיין בעל בטחון פערלאזט זיך אויף די סבות, אויף די מיטעל וואס ברייננען איהם אריין געלד און ער איז מיט זיי צופריעדען. ער ענטזאגט זיך דעריבער ניט פון קיינע בעשעפטיגונג, שעהנע און העסליכע און טראכט ניט איבער וואס שפעטער וועט זיין, אזוי ווי דער חכם שלמה האט געזאגט אין משלי: "חכם ירא וסר מרע" — דער קלוגער האט מורא צו בעשעפטיגען זיך מיט אבי וואס און ער ווענדט זיך אפ פון שלעכטס.

זעקסטענס: דער וואס לעבט מיט בטחון, איז בעליעבט ביי אלע קלאסען מענשען און מען איז מיט איהם צופריעדען, מחמת מען איז זיכער, אז ער וועט קיינעם קיין שאדען ניט טהאן און מענשען האבען קיין מורא ניט, אז ער וועט בייז טהאן זייערע ווייבער אדער בעריהרען זייער געלד. ער, דער בעל בטחון, איז אויך זיכער אז קיינער וועט איהם קיין בייזעס טהאן, ווייל ער ווייסט אז גוטעס טהאן אדער שלעכטעס טהאן איז ניט אין די הענד פון בעשאפענע, פון מענשען, און זיי קענען איהם גאר ניט טהאן אהן דעם רצון פון השי"ת. דעריבער האט ער פאר מענשען קיין מורא ניט, אקוראט ווי ער פערלאזט זיך אויף זיי ניט אז זיי זאלען איהם גוטעס טהאן. און אז ער איז זיכער, אז זיי וועלען איהם גאר ניט טהאן און זיי זיינען זיכער אז ער וועט זיי גאר ניט טהאן, האט ער ליעב אלע מענשען און אלע מענשען האבען איהם ליעב, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "והבוטח בה' חסד יסובבנו" — דער וואס פערלאזט זיך אויף גאט איז ארומגערינגעלט מיט חסד, מיט ליעבשאפט און פריינדליכקייט. דער אבער, וואס די מדה פון בטחון פעהלט איהם, האט ניט קיינע גוטע פריינד, ווייל ער האט שטענדיג לוסט צו פרעמדע אייגענטהום, איז מקנא אנדערע, און וואס אנדערע מענשען האבען, דענקט ער, אז דאס איז פון איהם צוגענומען געווארען. איהם דאכט זיך, אז חיונה, וואס אנדערע האבען, איז א טהייל פון זיין חיונה, וואס איז צוליעב זיי פון איהם געמינערט

געוואָרען, און אויב ער קען ניט דערגרייכען זיינע תאות, זיין לוסט צו וועלטליכע זאכען, בעשולדיגט ער זיי, אז זיי זיינען א שטערונג אין דעם, און טרעפט איהם עפּעס א צרה, א געלד שאדען אָדער עס פּאסירט עפּעס מיט זיינע קינדער, דענקט ער אלץ אז דאָס איז צוליעב זיי און אז זיי, זייטיגע מענשען, האָבען ביכולת צו פערמיידען פון איהם שלעכטיגקייטען. דעריבער ברייגנט עס איהם, אז ער זאָל האסען אלע מענשען, ריידען אויף זיי שלעכטעס, שילטען זיי און פיינט האָבען זיי. במילא ווערט ער אויך פערהאסט איןביידע וועלטען און פער'מאוס'ט אין ביידע וואָהנונגען, דאָ אויף דער וועלט און לעולם הבא, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "עקש לב לא ימצא טוב" — דער וואָס בעזיצט א קרומע הארץ, דער וואָס האָט קיין בטחון אין גאָט, געפינט ניט קיינע גוטעס.

זיעבעטענס: דער וואָס בעזיצט די מדה פון בטחון, נעהמט זיך ניט צום הארצען אויב ער קריעגט ניט זיין פערלאנג אָדער עס פעהלט איהם אויס א זאך וואָס ער האָט ליעב, און ער זאמעלט ניט, פערגרייט זיך ניט אויף שפּעטער. ער קוקט נור אויפ'ן היינט און דער מאָרגען קימערט איהם ניט, ווייל ער וויים דאָך ניט ווען זיין סוף וועט קומען. אפשר וועט ער גאָר מאָרגען שטארבען. ער האָט בטחון אין גאָט אז ער וועט דערלענגערען זיינע טעג און ער וועט איהם שפּייזען. ער פרעהט זיך ניט, ווען ער האָט צוגעגרייט אויף מאָרגען, און דאגה'ט ניט ווען ער האָט ניט, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "אל תתהלל ביום מחר, כי לא תדע מה ילד יום" — בעריהם זיך ניט, מענש, מיט'ן מאָרגען, ווייל דו ווייסט ניט וואָס היינט וועט פּאסירען. און בן סירא האָט געזאָגט: אל תצר לצרת מחר כי לא תדע מה ילד יום. מחר יבא ואיננו ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו" — זאָרג ניט פאר א מאָרגעדיגע צרה, ווייל דו ווייסט ניט וואָס היינט וועט זיין. דער מאָרגען קען קומען און דער מענש וועט שוין אויף דער וועלט ניט זיין, וועט עס אויסקומען, אז ער האָט זיך נעכטען מצער געווען און געזאָרגט פאר א וועלט וואָס איז ניט זיינע. דער בעל בטחון האָט נור איין זאָרג און איין צער, וואָס ער קומט ניט נאָך גענוג זיינע פפליכטען צום בעשעפער, און ער סטארעט זיך אָפּצוצאָהלען איהם פיעל מעגליך איז אין די עפענטליכקייט און פערבאָרגענהייט, מחמת ער האָט אין זינען דעם טויט און ער האָט מורא טאָמער שטארבט ער אוועק פּלוצלונג און ער וועט פערבלייבען א בעל חוב דעם בעשעפער. דעריבער טהוט ער וואָס נור ער קען צו זיין פערזאָרגט אויף זיין סוף און עס קימערט איהם ניט אָנצוגרייטען וואָס ניט איז פאר דיעזער וועלט. און דאָס איז וואָס אונזערע חכמים האָבען געזאָגט אין פרקי אבות: "שוב יום אחד לפני מתתך" — טהו, מענש, תשובה איין טאָג פאר דיין טויט. דאָס מיינט: דער מענש דארף תשובה טהאָן היינט, טאָמער וועט ער מאָרגען שטארבען, און אויף אזא אופן קומט איהם אוים שטענדיג, אלע טאָג, תשובה צו טהאָן.

דער אָבער וואָס האָט קיין בטחון אין גאָט איז שטענדיג פער'דאגה'ט איבער די בייזע בעגעגעניסען וואָס טרעפען אויף דער וועלט. ער דאגה'עט, וואָס עס פעהלען איהם אוים זאכען וואָס ער האָט ליעב, און וואָס זיינע פערלאנגען ווערען ניט ערפילט. דעריבער, ווען ער האָט נור דיא געלעגענהייט, גרייט ער אָן וואָס מעהר, אזוי ווי ער זאָל געזיכערט זיין פון טויט. ער האָט גאָר קיין מורא ניט פאר'ן שטארבען, אקוראט ווי ער זאָל וויסען אז זיין לעבען

וועט זיך קיינמאל ניט ענדיגען. עס ליעגט איהם ניט אין זינען זיין סוף און ער איז פערטהאן אין דער וועלט. ער טראכט ניט וועגען די ענינים פון זיין תורה און זיין שפייז אויף יענער וועלט. און זיין בטחון אז ער וועט לאנג גע־דויערען אויף דער וועלט ברייננגט איהם דערצו, אז ער זאל וועלען וואס מעהר נאכגעבען זיין קערפער אויף דער וועלט און וועניגער לוסט האבען צו זאכען וואס זיינען שייך צו זיין סוף, צו יענער וועלט.

און ווען איינער מוסר'ט איהם, לערענט איהם און זאגט איהם: "ביז ווי לאנג וועסטו פערנאכלעסיגען צו טראכטען וועגען צוגרייטען עפעס פאר דיין וואהנונג אויף יענער וועלט?" ענטפערט ער: "ביז איך וועל האבען גענוג פרנסה, אז איך און מיין ווייב און קינדער זאלען זיין פערזארגט ביז'ן סוף פון אונזער לעבען. דאמאלס וועל איך זיין רוהיג פון וועלטליכע דאגות און איך וועל זיך נעהמען אפצאהלען מיינע חובות צום בעשעפער און טראכטען וועגען צוגרייטען שפייז אויף יענער וועלט". וויל איך די דאזיגע לייט אויפ־ציינען זייער נארישקייט און טעות דורך זיבענערליי ארגומענטען אדער טענות. און אויב איך וועל מאריך זיין אין דעם ענין, מאכט אויך ניט אויס, ווייל איך וועל דערמיט שטעלען אין ביוש און זאגען שטראף רייד די דאזיגע לייט, וואס זיינען בעלי משכונות. זיי זיינען, הייסט עס, אזוי ווי א סוחר, וואס פערקויפט סחורה אויף בארג, און דעם וואס ער וויל ניט געטרויען טאמער וועט ער ניט קענען אדער ניט וועלען בעצאהלען, פאדערט ער פון איהם א משכון. די וואס האבען ניט קיין בטחון אין גאט זיינען אויך אזוי. זיי געטרויען ניט השי"ת אז ער וועט זיי אפגעבען וואס זיי קומט און וואס זיי פערלאנגען אז ער זאל זיי פאר־אוים מיט אלעם בעזארגען און דאן ערשט וועלען זיי איהם דיענען.

מיין ערשטער ארגומענט וואס איך וועל די דאזיגע לייט געבען איז: דו נארישער פינסטערלינג, וואס דיינע אויגען זיינען פארבלענדט איבער די וועלט־ליכע תאוות אין וועלכע דו ביזט ארייננגעטהאן, ווייסטו פון ווענען דו קענסט פאדערען א משכון און נעהמען א משכון? נור פון דיין חבר וואס האט איבער דיר קיין רשות און דו האסט צו איהם קיינע פפליכטען. ווען אבער איינער פערדינגט זיך צו אן אנדערען צו טהאן פאר איהם געוויסע ארבייט, קען ער דאך ניט פערלאנגען קיין משכון איידער ער האט די ארבייט געמאכט. א קנעכט קען געוויים ניט האלטען קיין משכון פון זיין ווירטה איידער ער האט איהם געדיענט. הייננט ווי אזוי קען א מענש פערלנאגען א משכון פון זיין בעשעפער איידער ער האט ערפילט די פפליכטען צו איהם? און נאך אלעמען, זיינען דאך די בעציהונגען צווישען מענש און גאט ניט גלייך צו די בעציהונגען צווישען קנעכט און הארר. א קנעכט דיענט זיין הארר לכתחילה פאר געצאהלט; דיענען גאט דארף מען אבער ניט כדי צו קריעגען בעצאהלט, אזוי ווי אונזערע חכמים זאגען: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס" — איהר זאלט ניט זיין אזוי ווי קנעכט וואס דיענען דעם ווירטה כדי צו קריגען בעצאהלט. טא ווי אזוי קען מען פון גאט פאדערען א משכון?

צווייטענס: ווען איינער נעהמט פון דעם אנדערען א משכון, האט דער חוב א גרעניץ, מען ווייס פיעל דער חוב בעטרעפט. די אבער וואס ווילען פון גאט א משכון, ווייסען דאך אליין ניט וויפיעל צו מאהנען. די, אזוי צו זאגען, התחיבות, וואס זיי פאדערען פון דעם רבונו של עולם, זיינען אונבעגרע־ניצט, ווארום זיי ווייסען דאך ניט פיעל עס וועט פאר זיי גענוג זיין, ווייל זיי

וייסען דאך ניט ווי לאנג זיי וועלען לעבען. און אפילו זיי זאלען האבען בפל כפלים פיעל זיי דארפען אויף זייער אויסקומעניש, וועלען זיי אלץ וועלען נאך, טאמער וועט זיי שפעטער פעהלען. טא ווי אזוי קען מען פערלאנגען א משכון אויף א חוב וואס האט קיין שיעור?

דריטענס: ווען ראובן נעהמט, למשל, ביי שמעון א משכון, נעהמט ער דאס נור דאמאלס, ווען שמעון איז איהם שולדיג א חוב, אבער ניט ווען שמעון האט צו איהם א תביעה פון פריהער. און ניט מעהר ווי רעכט. ער וויל איהם ניט געטרויען, בעווארענט ער זיך. ווי איז אבער אז ראובן איז שולדיג א חוב צו שמעון פון פריהער, קען ער ביי איהם ניט פאדערען קיין משכון אויף אן הלואה, לאמיר זאגען, וואס שמעון האט ביי איהם געגומען, און ווען אפילו שמעון זאל איהם אליין וועלען געבען א משכון, דארף ער אויך ניט נעהמען. היינט אז דעם בעשעפער קומט פון מענשען אזוי פיעל חובות, אז ווען אפילו א מענש זאל אליין אפטהאן די אלע מעשים טובים פון דער גאנצער מענשהייט זייט די וועלט עקזיסטירט, וואלט ניט גענוג געווען צו בעצאהלען פאר איין איינציגע טובה פון די טובות וואס דער בעשעפער טהוט מיט איהם, היינט ווי אזוי שעהמט זיך ניט דער עזות פנים צו פערלאנגען פון גאט אז ער זאל איהם פאראויס טהאן נאך טובות, בעת ער האט נאך פאר פריהעריגע ניט בעצאהלט? און טאמער וועט ער גאר שטארבען און ניט קענען בעצאהלען, טא צו וואס נעהמען אויף זיך אן הכבדה פון א גרעסערען חוב?

א געוויסער פרומער מאן האט אמאל אין א געשפרעך מיט מענשען גע־זאגט:

"מענשען, וואלט רעכט געווען, ווען גאט וואלט פון אייך היינט גע־מאהנט מארגעדיגע חובות, אדער דאס וואס איהר וועט איהם שולדיג זיין אין א יאהר אדער אין צוויי יאהר ארום?" האבען זיי געענטפערט: "ווי איז דאס מעגליך, אז מען זאל אונז מאהנען שפעטערע שולדען, בעת מיר וויסען ניט אויב מיר וועלען גאר דערלעבען צו מאכען די שולדען? מיר זיינען בלויז מחויב צו לייסטען געוויסע דיענסט צו גאט אין געוויסע צייטען און אז מיר וועלען דערלעבען צו א שפעטערע דיענסט, וועלען מיר איהם וויעדער דיענען".

האט דער חסיד צו זיי געזאגט: "אזוי אויך האט אייך דער בורא יתברך בע־שטימט געוויסע חיונה אדער פרנסה אויף יעדע געוויסע צייט און איהר דארפט איהם דערפאר דיענען און דאנקען, און אזוי ווי ער מאהנט אייך ניט איהר זאלט איהם צאהלען פאר שפעטערדיגע, אזוי דארפט איהר זיך שעהמען צו פערלאנגען פון איהם עפעס פאראויס, פאר דער צייט. ווארום זשע זעה איך אז איהר פאדערט פון איהם אויף שפעטערע יאהרען? איהר ווייסט דאך בכלל ניט אויב איהר וועט גאר קומען צו יענער צייט און איהר ווילט אפטמאל זיין פערזארגט פאר א ווייב און קינדער וואס איהר האט נאך ניט. און ניט פער־לאנגט איהר בלויז חיונה, נור איהר ווילט אויך אז גאט זאל אייך פאראויס געבען מותרות, איבעריגע זאכען, וואס זיינען ניט נויטיג, אויף שפעטערע יאהרען, וואס זיינען אפשר גאר ניט גרייט פאר אייך. און ניט גענוג וואס איהר לייסטעט איהם ניט דיענסט פאראויס פאר א שפעטערע צייט, בערעכענט איהר אפילו ניט ווי איהר האט פערנאכלעסיגט צו דיענען איהם פאר די חיונה וואס ער האט אייך געגעבען ביז איצט".

פיערטענס: דער וואס נעהמט ביי זיין חבר א משכון, טהוט ער דאס צו־ליעב דריי אורזאכען: אוים מורא טאמער וועט יענער פערארימט ווערען און ער וועט ניט קענען בעצאהלען; אוים מורא טאמער וועט ער ניט וועלען בעצאהלען, און אוים מורא טאמער וועט יענער שטארבען אדער ער וועט אוועק אין א דרך רחוקה און ער וועט איהם ניט קענען געפינען. איז דער משכון ביי מענשען א בעווארעניש געגען די אלע זאכען. ווען אבער מענשען וואלטען געהאט בטחון איינע אויף די אנדערע; ווען זיי וואלטען זיכער געווען, אז קיינע פון די דריי זאכען וועט ניט פאסירען, וואלט אהן ספק געווען א שאנדע פאר זיי צו נעהמען א משכון. ביים בורא יתברך זיינען די דריי זאכען געווים ניט שייך, דעריבער איז א געוויסע שאנדע, אז מען זאל פון איהם פערלאנגען א משכון.

פינפטענס: דער וואס נעהמט ביי איינעם א משכון פאר א חוב, בערוהיגט ער זיך דערמיט, ווייל ער האפט אז דורכ'ן משכון וועט ער שוין דעם חוב אויפמאהנען און וועט הנאה האבען פון דעם געלד אדער פון דעם וואס ער וועט קויפען פאר'ן געלד. אבער דער וואס דענקט, אז ווען גאט וועט איהם געבען א משכון, ווען ער וועט איהם פאראויס געבען גענוג עס זאל קלעקען אויף שפעטער אויך, וועט ער שוין רוהיג זיין און דיענען גאט — דער וואס דענקט אזוי, איז פאלש און אזא מיינונג איז א טעות, ווייל ער איז דאך נאך אלעמען ניט זיכער אז דאס געלד וועט פערבלייבען ביי איהם. אפשר וועט טרעפען א סבה וואס וועט איהם אפשיידען פון די געלד אדער דאס געלד פון איהם. און די וואס טענה'ן, אז ווען זיי וועלען רייך זיין און זיין פערזארגט אויף שפעטער, וועלען שוין לעבען רוהיג, איז דאס א ליגען און א נארישקייט. עס קען גאר זיין, אז דוקא די רייכטהום וועט זיי בעאונרוהיגען און פערשאפען זארגען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין פרקי אבות: "מרבה נכסים מרבה דאגה" — דער וואס האט מעהר רייכטהום, האט מעהר דאגה.

זעקסטענס: ווען דער, וואס נעמט פון זיין חבר א משכון, וואלט געוואוסט אז יענער וועט איהם בעצאהלען דעם חוב פאר דער צייט און וועט איהם נאך געבען נאך אמאל אזוי פיעל דערפאר וואס ער האט איהם געווארט — ווען ער זאל דאס וויסען, וואלט ער ביי איהם קיין משכון פאר קיין פאל ניט גענומען. און דער בעשעפער, וואס מיר ווייסען זיינע שטענדיגע טובות מיט אונז, און ווי ער צאהלט פאר גוטע מעשים מיט אזא געצאהלט וואס מען קען זיך ניט פארשטעלען, ארויסגעבען אין ווערטער — אודאי ניט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין ישעיה: „עין לא ראתה אלהים זולתך, יעשה למחכי לו" — אזעל־כעס וואס קיינער אויסער גאט האט ניט געזעהן וועט ער טהאן צו די צדיקים וואס האפען צו איהם, איז געווים א גרויסע חרפה צו פערלאנגען פון איהם א משכון.

זיעבענטענס: דער וואס נעהמט ביי זיין חבר א משכון, נעהמט ער דאס ניט סיידען ווען ער קען יענעם געבען די געלד אדער די סחורה פאר'ן משכון; אבער דער וואס וויל פון גאט א משכון, דער וואס פערלאנגט פון איהם טובות אין פאראויס, איז דאך ניט זיכער אויב ער וועט קענען געבען צו גאט דאס וואס ער דארף איהם געבען אויפ'ן משכון. ער איז דאך אפילו ניט זיכער אויב ער וועט איהם קענען אפצאהלען אלטע חובות, א פשיטא שוין נייע. ווא־רום דער מענש, ווען אפילו ער איז א צדיק, צאהלט ניט אפ גאט זיינע חובות

אהן די הילף פון איהם, פון גאָט. אזוי ווי א געוויסער חסיד האָט געזאָגט אין זיינע לויב געזאַנגען צו גאָט: אפילו דער קלוגער וואָס וייסט און פערשטעהט דיך, קען זיך אויך ניט בעריהמען מיט זיינע גוטע מעשים, נור מיט דיין הייליגען נאָמען און רחמנות. וואָס דו האָסט בעוועגט זיין הארץ צו וויסען דיין גרויסקייט. ווארום נור מיט דיר, מיט דיין הילף, קענען אידישע קינדער זיין צדיקים און זיך בעריהמען און זאָגען: "באלהים הללנו כל היום" — מיט גאָט בעריהמען מיר זיך א גאנצען טאָג.

פרק י'

און ווייל מיר האָבען אין דיעזען שער פּאָלקאָם ארויסגעזאָגט דאָס, וואָס האָט געדארפט געזאָגט ווערען אין ענין פון בטחון לויט אונזער בעגריעף, איז איצט אין פּלאַץ צו ערקלעהרען דיא אורזאכען, וואָס מאַכען קאַליע, וואָס פערדארבען דעם בטחון אין גאָט. ערשטענס, וועלען מיר זאָגען, אז די אלע זאכען וואָס פערדארבען די לעהרען פון די פריהעריגע שערים, ווי עס איז דאָרט געזאָגט געווארען, פערדארבען אויך דעם בטחון. עס זיינען אבער דאָ נאָך זאכען, וואָס ווענדען אָפּ דעם מענשען פון בטחון, פון פערלאָזען זיך אויף גאָט אָדער האָבען צוטרויען אין איהם.

די נארישקייט, די אונוויסענהייט אין דעם ענין פון בעשעפער און זיינע גוטע מדות, איז איינס פון די הויפּט פּאַקטאָרען, וואָס ווענדען אָפּ דעם מענשען פון בטחון. ווארום דער מענש, וואָס פערשטעהט ניט ווי דער בעשעפער איז א בעל רחמנות אויף זיינע בעשעפענישען און ווי ער בעגעהט זיך מיט זיי, ווי ער גיט אויף זיי אכטונג, ווי ער געוועלטיגט איבער זיי און ווי אלע זיינען אָנגעקניפּט אָן איהם — דער וואָס האָט אין דעם קיין ידיעה ניט, לעבט ניט רוהיג און פערלאָזט זיך ניט אויף איהם, אויף גאָט.

נאָך א זאַך נעהמט פון מענשען אוועק דעם בטחון: די אונוויסענהייט אין דער תורה, אין וועלכע גאָט האָט אנגעזאָגט, אז מען זאָל זיך אויף איהם פערלאָזען. דער וואָס לערנט ניט, וייס דאָס ניט, און פאָלגליך איז ער ניט קיין בעל בטחון.

עס איז דאָ נאָך א זאַך, וואָס מאַכט קאַליע אדער פערדארבט די גוטע מדה פון בטחון. דאָס איז דעם מענשען'ס נייגונג צו די נאָהענטע סבות, וואָס ער זעהט מיט זיינע אויגען. ווען איינער זעהט, צום ביישפּיעל, אז די אָדער יענע בעשעפטיגונג ברייננגט איהם גוטע פּראָפּיטען, איז ער זיך אויף דעם סומך, העננגט ער אָן אז דאָס איז טאַקי די הויפּט אורזאַך, וואָס ברייננגט איהם די פּערדיענסטען. ער ווייס אבער ניט, אז סבות אדער אורזאכען וואָס פיהרען צו עפּעס, איז וואָס זיי זיינען נעהענטער אלס שוואַכער זיינען זיי, און וואָס זיי זיינען ווייטער, אלץ מעהר האָבען זיי די מאַכט צו שאַפען גוטעס אדער שלעכטעס, פּראָפּיטען אדער שאָדען. די לעצטע זיינען מעהר אנזיכטיג ווי די ערשטע, אבער דער כח ליעגט מעהר אין די ערשטע. צום ביישפּיעל: א קעניג וויל בעשטראָפען זיינעם א קנעכט אדער אן אונטערטהאן, גיט ער וועגען דעם א בעפעהל צום שני למלך, צום וויצע־קעניג. דער וויצע־קעניג גיט עס איבער, לאָמיר זאגען, צום גובערנאַטאָר, דער גועברנאַטאָר צו א ניעדעריגערען באַ־

אמטען, דער ניעדעריגער בעאמטער — נאָך צו א ניעדעריגערען, ביז עס קומט אָן צו א פּאָליציימאן, וועלכער פיהרט דורך די שטראָף און שמייסט, לאָמיר זאָגען, דעם בעשטראָפטען מיט ריטער. זיינען די ריטער, הייסט עס, די לעצטע סבה פון דעם בעשטראָפטענ'ס ליידען, אבער זיי, די ריטער, קענען גאר ניט פערלייכטערען אָדער ערגער מאכען דעם באשטראָפטען. געהענדיג אָבער צוריק צום פּאָליציימאן, יענער קען געבען שטארקערע שמיץ און שוואכערע. דער בעאמטער איבער'ן פּאָליציימאַן קען אָנזאָגען וואָס פאר א שמיץ דער מאַן זאָל קריגען. נאָך א העכערער בעאמטער קען פאר'ן מאַן טהאָן מעהר צו גוטען אדער צו שלעכטען. דער גובערנאטאר, לאָמיר זאגען, קען טהאָן נאָך מעהר; דער שני למלך—נאָך מעהר. אבער דער סאַמע ערשטער, דער קעניג, קען איהם אין גאנצען מוחל זיין און בעפרייען פון וועלכע עס איז שטראָף. דערפון זעהט מען בעשיינפערליך, אַז וואס ווייטער די סבה איז פון דעם וואָס געניסט פון איהר, אלץ מעכטיגער איז זי, און וואס נעהענטער—אלץ וויניגער האָט זי ביכולת צו מאכען ערגער אדער בעסער. און אזוי ווי דער בעשעפער איז דאָך דער אנפאנג פון אלע סבות, דער ערשטער וואס דורך זיין ווילען ענטוויקלען זיך פאסירונגען און געשעהעניסען, און ער איז דער ווייטעסטער פון דעם וואָס געניסט דורך דער סבה, דעריבער דארף מען זיך פערלאזען אויף איהם און זיין מאכט, אז ער קען מאכען בעסער אדער ערגער.

דער כלל איז, אז וואס מעהר א מענש ווייס און פערשטעהט די גאָטהייט, און וואס מעהר ער האָט אמונה אין גאָט'ס הנהגה, זיין פיהרערשאפט און זיין השגחה איבער דעם וואָהלזיין פון מענשען, אלץ גרעסער בעל בטחון אין ער.

און מיר ווילען נעמען א ראית פון א קינד. באלד פון אנפאנג אז א קינד קומט אויף דער וועלט, פערלאָזט זיך עס בלויז אויף די ברוסט פון זיין מוטער, פון וועלכע עס זויגט און ערנעהרט זיך. קיין אנדערע השגות האָט דאס עופה'לע ניט. ווען דאס קינד ווערט מעהר ענטוויקעלט און קריעגט מעהר שכל, פערשטעהט עס און בעגרייפט דער מוטער'ס השגחה און פערלאָזט זיך שוין אויף דער מוטער. שפּעטער צו, ווען דאס קינד ווערט נאָך מעהר מענש און פערשטעהט אז דער פאטער שפּייזט אי איהם, אי דער מוטער, קריעגט עס בטחון אויפ'ן פאָטער. נאָך שפּעטער, ווען א קינד ווערט א פאָלקאָמענער מענש און זוכט שוין אליין חיונה דורך ארבייט אדער האנדעל, פערלאָזט ער זיך אויף זיינע קרעפטען אדער פעהיגקייטען, אז זיי וועלען זיין זיינע שפּייזער. דאָס איז צוליעב דעם, ווייל ער ווייס ניט און פערשטעהט ניט די טובות, וואס גאָט האָט מיט איהם די גאנצע צייט געטהאָן און בעגרייפט ניט, אַז ביז ער איז געוואָרען א פאָלקאָמענער מענש איז ער געשפּייזט און פערזארגט גע־וואָרען מיט אלעם דורך דעם רצון פון גאָט. א געוויסער חסיד דערצעהלט, אז ער האָט געהאט א שכן א שרייבער, וואס האָט זיך מפרנס געווען פון שריי־בען. איינמאָל האָט דער חסיד געפרעגט זיין שכן: ווי געהט עס איהם אין פרנסה? און יענער האָט געענטפערט: „כל זמן מיין האנד איז גאנץ, געהט עס מיר גוט". אין אבענד האָט פּאסירט א סבה און מען האָט דעם שרייבער אראנטערגענומען די האנד און ער האָט שוין מעהר ניט געשריבען זיין גאנ־

צען לעבען. דאָס איז ער געשטראָפט געוואָרען דערפאַר וואָס ער האָט זיך פערלאָזט אויף זיין האַנד, ניט אויף גאָט.

און ווען ער ציהט זיין חיונה פון אנדערע; ווען ער ארבייט פאַר אימיצען און פערדיענט זיינע הצטרכות, פערלאזט ער זיך אויף זיי, אויף זיינע ברויט־געבער. און ווען ער קריעגט מעהר פערשטאַנד און זעהט איין, אַז זיי, יענע, ביי וועמען ער פערדינגט זיין חיונה, זיינען אליין פעהלערהאַפט אין כחות צו בעזאָרגען זיי אליין און מוזען אויך אנקומען צו גאָט'ס הילף, ווערט ער שוין א שטיקעל בעל בטחון און פארלאזט זיך אויף גאָט אין זאכען וואס ער האָט ניט ביכולת צו טהאָן אליין, ווי למשל, ווען מען דאַרף האָבען רעגען; ווען מען פאָהרט אויפ'ן ים אדער אין מדבריות און עס איז ניטאַ קיין וואַסער צום טרינקען; ווען עס קומט א פערפלייצונג אדער עס ווערט א מגפה און אנדערע זאכען, וואס מען מוז זיך פערלאזען אויף גאָט'ס גזירה און זיין הילף און דער מענש קען זיך פאר קיין פאַל אליין ניט העלפען. און ווען זיין שכל ווערט מעהר געשליפען, ווערט ער א גרעסערער בעל בטחון און פאַרלאָזט זיך שוין אויף גאָט אפילו אין זאכען און ענינים, וואס ער אליין האָט א שטיקעל ברירה צו טהאָן ווי ער דענקט אַז עס איז פאר איהם בעסער. ווען זיין בעשעפטיגונג, למשל, איז אַ געפעהרליכע און אַ שווערע, גיט ער דאָס אויף און האָט בטחון אין גאָט, אַז ער וועט איהם צושיקען א לייכטערע און בעסערע פרנסה. און ווען ער ווערט נאָך א גרעסערער בעל שכל און אנערקענט גאָט'ס וועגען, ווערט ער נאָך א גרעסערער בעל בטחון און פערלאזט זיך אויף גאָט אין אלע זאכען, סאי ווען זיין בעשעפטיגונג אין א שווערע און סאי זי איז א לייכטע. און וואס ער זאל ניט טהאָן פאר זיין חיונה, איז אלץ זיין ציעל צו דיענען גאָט און היטען זיינע געבאָטען.

און ווען זיין שכל שטייגט נאָך העכער מיט גאָט'ס גענאדען, נעהמט ער אָן אלעס פאר גוטעס. ווי גאָט פיהרט מיט איהם איז ער צופרידען אין הארצען, מיט זיינע געפיהלען און מיט זיינע אויסווייניגסטע חושים, אין די עפענטליכקייט און פערבארגענהייט. און ער פרעהט זיך מיט אלעם וואס גאָט טהוט מיט איהם. טויט און לעבען, ארימקייט און רייכקייט, געזונדהייט און קראַנקהייט נעהמט ער אָן פאר ליעב, און ער האָט קיין לוסט אויסער צו דעם וואָס גאָט גיט איהם און וויל ניט קיין זאך אויסער דאס, וואס דער בעשעפער וויל, און ער גיט זיך איבער אין גאנצען מיט לייב און זעלע צו גאט און זיין משפט. און איין מלאכה אָדער מסחר האָט ביי איהם קיין פאָרצוג פון אַן אנדערע און ער בייט ניט זיין פרנסה, ווייל ער וויים, אז גאָט קען איהם שפייזען פון זיין בישעפטיגונג אזוי גוט ווי פון אַן אנדערע, אזוי ווי אַ בעל בטחון האָט אמאָל געזאגט: „איך האָב זיך קיינמאָל ניט פערנומען מיט א בעשעפטיגונג פאר מיין חיונה און חשק געהאט צו אַן אנדערע”.

און שטייגט ער נאָך העכער אין שכל און וויים און פערשטעהט דעם צוועק צוליעב וואס ער איז בעשאפען געווארען און געקומען אויף דער וועלט וואָס איז ניט קיין אייביגקייט, און ער אנערקענט די מעלות פון אַן אנדער וועלט, אַן אייביג עקזיסטירענדע וועלט, וואוהין ער וועט סוף כל סוף קומען, פערהאַסט ער דיעזע וועלט מיט איהרע תענוגים און ער אנטלויפט מיט זיינע געדאנקען, מיט לייב און לעבען צו גאָט, און אין איינזאמקייט, אפגעזונדערט

פון דער וועלט, שעפט ער פערגעניגען האָבענדיג אין זינען דעם בעשעפער, און ער קען גאר ניט פערשטעהן, ווי אזוי מען טראכט ניט וועגען גאָט'ס גרויסקייט. און ווען ער איז ניט איינזאם און געפינט זיך אין געזעלשאפט פון מענשען, האָט ער ניט קיין לוסט נור צו גאט'ס ווילען און וויל ניט מעהר ווי דאס וואס גאָט בעשערט איהם. און זיין האַרץ און זיינע געדאנקען זיינען אזוי פערנומען מיט דער שמחה פון ליעב האָבען גאָט, אז עס פערבלייבט ביי איהם קיין פּלאַץ צו פרעהען זיך מיט וועלטליכע פרייד, און זיין פרייד איז גרעסער אפילו פון די פרייד פון צדיקים, וואס פרעהען זיך אויף דער וועלט מיט די עולם הבא וואס זיי וועלען קריגען. דיעזע מדרגה איז די העכסטע וואס א בעל בטחון קען דערגרייכען. צו אזא הויכע מדרגה קומען נביאים און חסידים און די אמת ריין געליעבטע פון גאָט. אזוי ווערט געזאגט אין ישעיה: „אַף אורח משפטך ה' קווינוך, לשמך ולזכרך תאות נפש" — אפילו ווען דו גאָט בעגעהסט זיך מיט אונז מיט משפט, האָפען מיר צו דיר, צו דיין נאָמען און אנדענקען גלוסט די נשמה. אדער אין תהלים איז דאָ א פסוק: „צמאה נפשי לאלהים חי" — מיין נשמה דורשט צום לעבעדיגען גאָט.

דאס זיינען צעהן מדרגות אדער שטופען, וואס דער ריכטיגער בעל בטחון דערגרייכט צו זיי אלע, אפילו קיין איינציגע פעהלט ניט. און אנטקעגען די צעהן מדרגות, וואס זיינען אויבען אויסגערעכענט, אז דער בעל בטחון געהט אלץ העכער און העכער ביז ער דערגרייכט די סאמע לעצטע, ווערט דער זינען פון בטחון אין לשון הקודש אויסגעדריקט אין צעהן בעזונדערע ווערטער: מבטח, משען, תקוה, מחסה, תוחלת, הכוי, סמיכה, שבר, מסעד און כסל.

און גאָט זאל אונז מיט זיין גענאָד העלפען, אז מיר זאלען זיין פון די וואס פערלאזען זיך אויף איהם און גיבען זיך איבער צום שיקזאל וואס ער בעשטימט אי אין די עפענטליכקייט און אי אין פערבאָרגענהייט, אמן.

סוף פון שער הבטחון

שער החמישי.

שער יחוד המעשה

דער טהוער פון איינציגען טהאטען   די לעהרע פון טהאָן אַלעס פון גאָט'ס וועגען.

פרק א'

האָט דער מחבר געזאגט:

ווייל מיר האָבען אין פאריגען מאמר גערעדט וועגען דעם ענין פון בטחון, פון פערלאזען זיך אויף השי"ה, האָבען מיר איינגעזעהן, אז עס איז אין פּלאַץ דאָ צו ערקלעהרען די אופנים, ווי אזוי א מענש איז מחויב צו אייניגען, צו קאָנצענטרירען אלע טהאטען פון גאָט'ס דיענסט בלויז צו גאָט, ניט האָבענדיג דערביי קיינע זייטיגע כונות אדער אבזיכטען. יחוד המעשה, דאס אייניגען די מחשבות פון טהאטען בלויז לשם שמים, רייניגט די געדאנקען און די הערצער פון צוזאמענמישען געטליכעס מיט מענשליכעס, א צוזאמענמישונג וואס פער־דאָרבט די אמת'ע עבודת אלהים. די מדה פון יחוד המעשה ווענדט אָפּ פון זוכען אויסצופּיינען זיך פאר מענשען, וואס דאס בריינגט צו חניפה. א שלעכ־טע מדה, פון וועלכען מען דאַרף זיך אויסהיטען, אזוי ווי אליהוא האָט געזאָגט אין איוב: „לא אשא פני איש ואל אדם לא אכנה" — איך וועל ניט שוינען קיין מענשען און זיך צו קיין מענשען ניט שמייכלען.

און מיר דאַרפען איצט ערקלערען זעקס פונקטען, וואס האָבען צו טהאָן מיט יחוד המעשה. ערשטענס, וואָס איז דאס אזעלכעס; צווייטענס, ווי אזוי קען מען דאס דורכפיהרען; דריטענס, וועלכע טהאטען מוזען האָבען יחוד המעשה; פיערטענס, וואס זיינען די זאכען, וואס פערדראָבען די דאָזיגע גוטע מדה; פינפטענס, ווי אזוי מען קען בעזייטיגען יענע זאכען אזוי, אז אלעס וואָס דער מענש טהוט זאָל זיין מיט א ריינע כונה פון גאָטס וועגען, און זעקסטענס, ווי אזוי א מענש זאָל קענען געוועלטיגען איבער זיינע געדאנקען, און זיי קאָנטראָלירען, אז זיי זאָלען ניט אראָפּגעהן אָן א זייט.

יחוד המעשה מיינט אין קורצען: אז די כונה, די אַבזיכט פון אַ מענ־שען'ס מעשים, וואס ער טהוט פון גאָטס וועגען, דאס הייסט, ווען ער איז מקיים מצוות, סאַי אַזעלכע וואָס ער טהוט אָפען, סאַי אזעלכע וואָס ער טהוט פערבארגענערהייד, ניט בפרהסיא, זאָלען זיין בלויז לשם שמים, מיט דער איינציגער כונה צו ממלא זיין גאָט'ס רצון, אבער ניט אין זינען האָבען צו־פרידענצושטעלען מענשען, זיך אליין אדער אנדערע.

און ווי אזוי קומט מען צו אזא מדרגה אז מען זאָל אין זינען האָבען בלויז גאָט? זיינען דאָ צעהן זאכען, וואס ווען זיי וועלען זיין איינגעפּלאַנצט אין

מענשענ'ס הארצען און עס וועט ביי איהם קלאָהר זיין אז זיי זיינען די הויפּט יסודות פון גאָטס דיענסט, דעמאָלט וועט ער אלעס טהאָן פון גאָטס וועגען, וועט קיינעם ניט אין זינען האָבען, וועט צו קיינעם ניט האָפען און וואס ער וועט טהאָן, וועט זיין כונה אלץ זיין לשם שמים, צו ערפילען דעם רצון פון השי"ת. דאס זיינען די צעהן זאכען:

די אמונה און איבערצייגונג אין אחדות הבורא, אז דער בעשעפער איז איינער, ווי עס איז ערקלערט געווארען אין אנפאנג פון מיין ספר.

די פּרוּף, די איבערצייגונג אין די טובות, וואס גאָט טהוט מיט אונז שטענדיג, ווי עס איז ערקלערט אין צווייטען שער, שער הבחינה.

דאס נעהמען אויף זיך די עבודת הבורא, דאס אפּגעבען זיך מיט דיענען דעם בעשעפער, ווי עס איז ערקלעהרט אין דריטען שער.

האָבען ריינעם בטחון אין גאָט, אין בעשעפער, ניט אין בעשאַפענע.

די אמונה, אז גוטעס און שלעכטעס, פּראפיטען און שאדענס זיינען ניט אין די הענד פון וועלכעס עס איז בעשאַפענעס און קיין בעשאַפענעס וועזען קען גארניט טהאָן אהן דעם רשות פון בעשעפער.

דאס ניט אכטען אויב מענשען וועלען איהם ליבען אדער שענדען און עס זאל ביי איהם זיין אלץ איינס, אויב ער וועט האָבען כבוד אדער אום־כבוד.

ניט וועלען אויספּיינען זיך פאר לייטען.

ניט אין זינען האָבען קיינע וועלטליכע זאכען בעת מען איז זיך עוסק אין ענינים פון עולם הבא.

מורא האָבען פאר גאָט און שעהמען זיך פאר איהם.

און זיך בעראטהען מיט'ן שכל בעת דער יצר הרע גיט אריין א געדאנק צו זינדיגען, און פאלגען דעם שכל, ניט דעם יצר הרע.

אז א מענש האָט אין זיך די דאזיגע צעהן מדות, קומט ער במילא צו יחוד המעשה און אלעס וואס ער טהוט איז בלויז לשם שמים.

עס זיינען אבער דא זאכען, וואס ביי זיי איז ניט שייך קיין יחוד המעשה, ווייל דער יחוד המעשה מוז במילא זיין. א מענש דארף אייניגען זיינע מחשבות פון גאָטס וועגען אין טהאטען, וואס ער טהוט מיט זיינע גליעדער און עס קען ניט זיין, אז קיינער זאל דערפון ניט וויסען, ווי למשל, לערנען, תפלה טהאָן, צדקה געבען, די מצוות פון תפלין, סוכה, מזוזה און דאס גלייבען. אין אזעלכע מצוות, קען דאך זיין אז א מענש זאל מכון זיין ניט בלויז פון גאָטס וועגען, נור כדי מען זאל איהם דערפאר האלטען פאר א פרומען און צוטהיילען איהם כבוד. דעריבער מוז ער דערביי האָבען יחוד המעשה; דעריבער דארף ער דערביי קאָנצענטרירען זיינע מחשבות בלויז לשם שמים. אבער ביי חובות הלבבות, די מצוות וואס מען טהוט מיט'ן הארצען, ווי אמונה אין גאָט'ס איינהייט און דאס גלייבען, איז דאך ניט שייך, אז מען זאל דערמיט אויסען זיין כבוד, לויב געזאנג פון מענשען, אדער מען זאל דערפאר וועלען עטוואס אנדערש געניסען פון וועמען עס איז, ווייל מענשען ווייסען דאך ניט, וואס ביי אימיצען אין הארצען טהוט זיך, און די כונה פון איינעם, וואס איז מקים חובות הלבבות איז נור פאר דעם, וואס קוקט אין זעהט זיינע מחשבות, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין ירמיה: „אני ה'

חוקר לב" — איך גאָט פאַרש דעם מענשענ'ס הארץ, אָדער ווי די תורה זאָגט: „הנסתרות לה' אלהינו" — דאָס פערבאָרגענע איז נור צו גאָט אונזער גאָט.

און וואָס ברייננגט א מענשען צו פערדארבען די מדה פון יחוד המעשה? וואָס טרייבט איהם דערצו, אז ער זאָל ניט אייניגען זיינע טהאַטען פון גאָטס וועגען? זיינען דאָ דריי פאַקטאָרען, וואס פיהרען דעם מענשען אראָפּ פון דער דאָזיגער גוטער מדה: ערשטענס, ווען ער פערשטעהט ניט גאָט און די טובות וואָס ער געניסט פון איהם; צווייטענס, זיין ניט פערשטעהן גאָט'ס געבאָטען און זיינע לעהרען; דריטענס, דאָס וואָס דער יצר הרע פערפיהרט דעם מענשען און מאכט איהם די עולם הזה בעליעבט און פון עולם הבא דערווייטערט ער איהם.

ווארום דער וואס קען ניט זיין הארר און פארשטעהט ניט זיין מאכט, דיענט ער איהם ניט מיט'ן גאנצען הארצען. א דיענער איז טריי זיין ווירטה נור דאמאלט ווען ער ווייס איהם און פערשטעהט, אז ער קען איהם טהאָן אי גוטעס, אי שלעכטעס. און אויב דער, וואָס האָט קיין באגריעף וועגען גאָט טהוט אפילו אזעלכעס וואס אנבאלאנגט צו גאָט'ס דיענסט, טהוט ער דאס ענטוועדער אוים מורא פאר מענשען אדער ווייל ער האָפט צו געניסען דער־פאר עטוואס פון מענשען. קומט דאך אוים, אז ער דיענט מענשען, ניט דעם וואָס האָט זיי באשאפען.

און פון וואנען קומט עס, וואס מנעשען דיענען צו שטערען און פלאנעטען אדער אנדערע עבודה זרות? אויך דערפון וואס זיי זיינען אומוויסענד און בעגרייפען ניט וואס דער בעשעפער איז. און דער וואס דיענט צו שטערען און פלאנעטען איז אין פיער פרטים בעסער ווי דער וואס דיענט גאָט פון לייטענס וועגען. ערשטענס, דער עובר כוכבים האָט ניט קיין תורה און קיין נביא האָט איהם ניט ערקלעהרט די גאָטהייט מיט אותות ומופתים. דעריבער איז ער פער־בליבען אומוויסענד און מען קען איהם ניט בעשולדיגען. צום חנף אבער, צום פאלשען מענשען, וואס ווייס אז עס איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט און ער דיענט איהם פון לייטענס וועגען, איז דאָך דאָ א גערעכטע טענה: דו האָסט דאָך אויף זיך גענומען צו דיענען גאָט, און דו ביזט דאָך געווארענט געווארען ניט צו דיענען קיינעם אויסער איהם, טאָ ווארום דיענסטו צו מענשען? צוויי־טענס, דיענט ניט דער שטערען דיענער צו אזא וועזען, וואס איז דערוויעדער דעם בעשעפער. די זון, די לבנה און די שטערען זינדיגען דאָך ניט; אבער דער וואס טהוט מצוות פון מענשענ'ס וועגען, טהוט ער דאס פאר אלע סארטען מענשען, סאי פאר פרומע, סאי פאר זינדיגע, אבי נור ער קען האָפען צו געני־סען פון זיי עטוואס. דריטענס, דער עובד כוכבים דיענט נור איין זאך וואס ער מאכט פאר זיין אפּגאָט; דער חנף אבער דיענט א סך. ער וויל זיך אויספיינען פאר אלעמען, און עס איז גאר קיין שיעור ניט צו זיינע גדיענ־טע. פיערטענס, דער עובר כוכבים בעהאלט זיך ניט. ער דיענט זיין אפּ־גאָט אפען און לייט זעהען און ווייסען אז ער איז א כופר, א לייקענער אין גאָט, און מען היט זיך פאר איהם. דער אָבער, וואָס דיענט כלומר'שט גאָט און זיין כונה איז צו געפעלען ווערען מענשען און האָבען דערפון נוצען, ווייס דאָך קיינער ניט וואס ביי איהם אין הארצען טהוט זיך. מען נעהמט איהם אָן פאר א פרומען, פאר א גאָטספאָרכטיגען, און מען היט זיך פאר איהם ניט,

און מען געטרויט איהם, באַטש ער איז פעהיג אימיצען שלעבעטס צו טהאָן פון זיין טובה וועגען. און דאס איז די ערגסטע זאך אין דער וועלט. אזא מענש ווערט אין לשון הקודש אנגערופען: חנף, יהיר און מפתה — פאַל־שער, בעל גאות און פערפיהרער.

און דער וואס פערשטעהט ניט גאָט׳ס תורה און מצוות, דער וואס האָט ניט געלערענט, קען ניט זיין אז זיינע טהאטען זאלען זיין געאייניגט בלויז לשם שמים. אפילו ווען ער טהוט א מצוה, איז דאס אויך ניט פון גאָטס וועגען. ווארום וויבאלד ער איז אומוויסענד און ער וויים גארניט וואס פאר א מצוות א מענש דארף טהאָן, ווייס ער דאך געוויס ניט ווי אזוי, אויף וואס פאר אַן אַרט א מצוה דארף געטהאָן ווערען. דער וואס האָט ניט געלערענט, איז אפילו אויב ער ווייס און פערשטעהט אז עס איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט און ער אנערקענט די טובות וואס ער טהוט מיט איהם, קען ער אליין ניט זיין קיין אמת׳ער עובד ה׳ און טהאָן גוטעס בלויז לשם שמים, ווייל עס איז דאָך ביי איהם גארניט זיכער וואָס סען דארף טהאָן פון גאָטס וועגען און וואָס ניט. ער וויים דאָך ניט וועלכע מעשים עס וועלען איהם פאַרשאַפען שכר און פאַר וועלכע ער וועט געשטראָפט ווערען. פאָלגליך, איז אויב ער טהוט עפּעס א גוטע זאך, טהוט ער דאס פון מענשען׳ס וועגען.

דער דריטער פאקטאָר וואס פיהרט אראָפּ דעם מענשען פון דער מדה פון יחוד המעשה, איז, ווי מיר האָבען פריהער געזאגט, דער יצר הרע, וועל־כער האָט צוויי וועגען ווי אזוי דורכצופיהרען דאס. ערשטענס, גיט ער דעם מענשען אריין אזעלכע מחשבות, וואס מאכען איהם צווייפלען, וואס וואַרפען איהם אריין אין ספק אין די וואהרהייט פון דער תורה און די נביאים. דער־מיט פערטומעלט ער איהם אין דער גאנצער אמונה און ער הויבט אָן צווייפ־לען אין גאָטהייט. במילא קומט עס שוין דערצו, אז אפילו ווען ער טהוט א מצוה, איז דאָס אויך ניט ווי עס דארף זיין פאַלקאָם לשם שמים.

צווייטענס, קומט דער יצר הרע צום מענשען מיט טענות און ראיו,ת אז דאָס וואָס ער לויפט און סטאַרעט זיך און בעמיהט זיך צו טהאָן פאר גאָט איז ניט קיין חוב, קיין מוז. דאס איז, זאגט ער איהם, אַן אומזיסטע טרחה. א מענש דארף טהאָן און זיך סטאַרען פאר דער וועלט און פאר די מענשהייט און עס ליגט אויף איהם קיין פליכט מטריח צו זיין זיך פון גאָטס וועגען. און דורך די דאזיגע צוויי מיטעל פיהרט דער יצר הרע אראָפּ דעם מענשען פון די געהעריגע, ריינע עבודת אלהים און ווענדעט איהם אָפּ פון יחוד המעשה, פון אייניגען טהאטען בלויז פון גאטס וועגען.

פרק ב׳

און איך וועל אייך דאָ געבען ביישפּיעלע ווי אזוי דער יצר הרע פיהרט אראָפּ פון גלייבען וועג, כדי מענשען זאָלען וויסען ווי אזוי צו היטען זיך פאר איהם און זייערע הערצער זאָלען זיין גאנץ מיט גאָט. איך קען ניט אויסרעכענען די אלע מיטעל וואָס דער יצר הרע ווענדט אָן אויף׳ן מענשען צו מאכען איהם זינדיגען; אָבער פון די ביישפּיעלע וואָס איך וועל געבען, קען מען שוין פער־שטעהן די אנדערע, אזוי ווי דער חכם, שלמה המלך, האָט געזאגט אין משלי:

שער יחוד המעשה

"ישמע חכם ויוסף לקח" — דער קלוגער מענש זאָל הערען א ביסעל און ער וועט לערנען א סך.

צוערשט וועל איך זאָגען: מענש, דו דאַרפסט וויסען, אז דער גרעסטער שונא וואָס דו האָסט אויף דער וועלט, איז דיין יצר הרע, וואָס איז אריינגעמישט אין דיינע כחות, אין דיין גייסטיגע נאַטור און איז א שותף אין דיינע חושים, אין דיינע געפיהלען, די קערפערליכע און די גייסטיגע, און געוועלטיגט איבער דיינע זיטען און סודות וואָס דו האַלסט בעהאַלטען אין דיין הארצען. ער איז דיין ראַטה-געבער אין אלע דיינע בעוועגונגען, עפענטליכע און פערבאָרגענע. דו מיינסט, אז דו טהוסט און פיהרסט דורך זאַכען נאָך דיין ווילען, אין אמת'ען אָבער איז דאָס גאָר דער ווילען פון יצר הרע, וועלכער לויערט אויף דיינע טריט. דו שלאָפסט פאַר איהם, אָבער ער שלאָפט ניט פאַר דיר. דו, הייסט עס, היטעסט זיך ניט פאַר איהם, אָבער ער האַלט שטענדיג אן אויג אויף דיר צו בייזען. ער בעקליידעט זיך פון דיינטוועגען אין פריינדליכע און ליעבליכע קליידער און פוצט זיך אויס אין ציערונג פון ליעבשאַפט. ער געהט אריין אין כלל פון דיינע אַנפערטרויטע, עצה-געבער און בעסטע פריינד. ער ווינקט צו דיר ליעבליך און איז גרייט צו לויפען און טהאָן פאַר דיר אלעס וואָס דו פערלאַנגסט, אזוי וויזט זיך דיר אויס; אין אמת'ען אָבער וואַרפט ער אין דיר זיינע פיילען, שיסט דיר מיט קוילען וואָס טויטען דיך, און זיין כונה איז אויסצוואָרצלען דיך פון דער לעבענס-וועלט.

און דעם יצר הרע'ס שטאַרקסטע וואָפע צו בעקעמפען דיך איז, דאָס וואָס ער בעשטרייט דיינע פערבאָרגענהייטען, דיינע גוטע מחשבות און ער סטאַרעט זיך אריינצוגעבען אין דיין הארצען ספקות איבער וואָהרהייטען און מאַכען דיר צווייפלען אין זאַכען וואָס דו ווייסט קלאָהר. ער צומישט דיינע רעיונות און פערטומעלט דיך מיט פאַלשע טענות, כדי דו זאָלסט ניט וויסען וואָס עס איז גוט פאַר דיר און ווערען א צווייפלער אין געוויסהייטען וואָס אנבעלאַנגען דיין תורה און אמונה. איז אויב דו וועסט זיך פאַר איהם היטען און דו וועסט שיקען שלוחים פון דיין שכל, דו וועסט, הייסט עס, אַנווענדען דיין שכל מלחמה צו האַלטען מיט איהם, וועלען דעם יצר-הרע'ס פיילען דיר ניט שאַדען און דו וועסט מיט גאָט'ס הילף נצול ווערען. אויב אָבער דו וועסט ניט אַנפיהרען קיין קאַמפף געגען איהם און דו וועסט זיך פערלאָזען אויף איהם און פאָלגען זיינע עצות, דאַן וועט ער דיך ניט אָפּלאָזען ביז ער וועט דיר מאַכען צו פערליערען ביידע וועלטען און וועט דיך אויסוואָרצלען פון ביידע וואָהנונגען, דאָ אויף דער וועלט און לעולם הבא. אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי, ביי איין צוייג פון זיינע צווייגען אָדער איין סאָלדאַט פון זיינע סאָלדאַטען, דאָס הייסט: ביי איין עבירה וואָס דער יצר הרע ברייננגט צו דעם — ביי אן אשה זונה, אן אויסגעלאַסענע פרוי: "כי רבים חללים הפילה דרכי שאול ביתה"—די אשה זונה מאַכט פאַלען פיעלע הרוגים און איהר הויז זיינען די וועגען צום גהינום. הייננט אז פון איין חטא פערלירט מען ביידע וועלטען, טאָ ווי איז שוין פון א סך חטאים?

דעריבער זאָלסטו, מענש, זיך ניט אָפּגעבען מיט אנדערע מלחמות, מיט אנדערע שטרייטען און נור שטרייטען מיט'ן יצר הרע. דו זאָלסט ניט אַנווענדען דיין שווערד אויף א שונא וואָס איז ווייט פון דיר און צורוה לאָזען אזא שונא וואָס איז שטענדיג מיט דיר און שיידט זיך פון דיר ניט אָפּ. דו זאָלסט ניט

זוכען פריהער צו בעקעמפפען אזעלכען וואס וויל מיט דיר שטרייטען מיט דיין הסכמה און פערנאכלעסיגען צו בעקעמפפען אזא שונא וואס פרעגט ביי דיר ניט אויב דו ווילסט מיט איהם שטרייטען אדער ניט. מען דערצעהלט אויף א פרומען מענשען, וועלכער האט בעגעגענט לייטע, וואס זיינען צוריק געגאנגען פון א שווערע מלחמה און מיט געטראגען א סך רויב וואס זיי האבען אוועקגענומען פון שונא. האט דער פרומער מאן צו זיי געזאגט: "איהר האט זיך איצט צוריק־געקעהרט פון א קליינע מלחמה, גרייט זיך צו צו א גרויסע מלחמה." האבען זיי איהם געפרעגט: "וואס פאר א גרויסע מלחמה?" האט ער זיי געענטפערט: "די מלחמה מיט'ן יצר הרע און זיינע חילות.

און עס איז, ברידער, א וואונדער. יעדער שונא, וואס איהר האט, ווען איהר בעזיעגט איהם איין מאל און צוויי מאל, לאזט ער אייך צורוה און וויל שוין מעהר ניט שטרייטען מיט אייך, מחמת ער ווייסט, אז איהר זייט שטארקער און מעכטיגער פאר איהם און ער גיט אויף די האפנונג אז ער זאל אייך קענען מנצח זיין; דער יצר הרע אבער איז אנדערש. ער אכטעט ניט דערויף ווען איהר בעזיעגט איהם איין מאל אדער אפילו הונדערט מאל און ער פיהרט אלץ און א מלחמה מיט אייך. ער לאזט אייך ניט אפ פאר קיין פאל, סאי אויב ער איז דער זיעגער, סאי איהר זייט די זיעגער, און ער גיט קיינמאל ניט אויף די האפנונג, און כל זמן איהר לעבט אויף דער וועלט לויערט ער אלץ אויף אייך ארייצוכאפען אייך אין זיין נעץ, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט אין פרקי אבות: "אל תאמין בעצמך עד יום מותך" — דו מענש, זאלסט זיך אליין ניט גלויבען אז דו ביזט ריין פון זינד ביז דעם טאג פון דיין שטארבען, ווייל ווי א מענש זאל האבען די אויבערהאנד אויף'ן יצר הרע, איז ער אלץ ניט זיכער, אז דער יצר הרע וועט איהם פארט ניט ברייגען צו זינד.

און ער לאזט ניט נאך די מינדסטע קלייניגקייט, וואו ער האט נור א געלעגענהייט צו בעזיעגען דיך, כדי ער זאל נאכהער קענען מיט דיר אויספיהרען גרעסערע זאכען, כדי, הייסט עס, ער זאל דיך קענען ברייגען צו הארבערע עבירות. דעריבער דארפסטו זיך היטען פאר איהם און איהם גארניט נאכגעבען. אויב דער יצר הרע שטארקט זיך איבער דיר אדער אויב ער בעזיעגט דיך אין דאס קלענסטע, אין דאס מינדסטע, דארף דאס אין דיינע אויגען זיין גרויס, כדי דו זאלסט קריגען די אויבערהאנד איבער איהם און איהם קענען מנצח זיין אין גרעסערע זאכען. ווארום אויב דו וועסט זיך צולאזען צו איהם מיט קלייניגקיי־טען, וועט ער שנעל קריגען לוסט צו דיר און וועט דיך פיהרען אין זומפ אלץ מעהר און מעהר. ער וועט אבער ניט קענען בעשטעהן צו בעשטרייטען דיך, ווען דו וועסט זיך שטעלען געגען איהם, אזוי ווי דער פסוק זאגט: ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו" — דער יצר הרע האט לוסט צו דיר, אראפצופיהרען דיך פון גוטען וועג, אבער דו קענסט געוועלטיגען איבער איהם. דעריבער זאלסטו זיך ניט אפשרעקען פאר זיינע רייד, כאטש זיינע חילות זיינען שטארק, און דו זאלסט פאר איהם קיין מורא האבען, כאטש ער האט א סך העלפער, כאטש, הייסט עס, דער יצר הרע האט א סך מיטעל ווי אזוי צו מאכען דעם מענשען זינדיגען. ווארום זיין עיקר כונה, זיין הויפט אבזיכט איז צו פער'אמת'ן דעם שקר און זיין ציעל איז אוועקצושטעלען פאלשקייט אויף א שטארקערען באדען. ווי נאהענט איז אבער זיין מפלה און ווי געשווינד ער קען גארניט ווערען, ווען דו, מענש, וועסט פיהלען ווי שוואך ער איז, ווען דו ווילסט איהם נור בעקעמפפען.

שער יחוד המעשה

שלמה המלך האָט עס אָפּגעמעלדט אין קהלת. ער זאָגט דאָרט: "עיר קטנה ואנשים בה מעט" — א קליינע שטאָדט מיט ווייניג מענשען, דאָס מיינט ער דעם מענשען'ס קערפּער, זיינע גליעדער און אייגענשאַפטען, וואָס זיינען ניט פיעל געגען די שטרעבונגען וואָס דער מענש האָט אויף דער וועלט און צו די פיעלע זאַכען, צו וועלכע ער האָט חשק און איז ניט מעכטיג גענוג צו בעקומען זיי. דאַן זאָגט ער ווייטער: "ובא אליה מלך גדול וסבב אותה" — און עס קומט צו איהר, צום שטעדטעל, צום מענשען, הייסט עס, א גרויסער, מעכטיגער קעניג און ער בעלאַגערט איהר, דאָס איז געמיינט דער יצר הרע, וועלכער רינגעלט ארום דעם מענשען מיט כל־ערליי קונצען, מיט כל־ערליי איינריידענישען צו מאַכען איהם זינדיגען. "ובנה עליה מצודים" — און ער בויט אויף איהר פעס־טונגען, קרעפּאָסטען, דאָס הייסט: ער גיט אריין דעם מענשען פערשיעדענע מחשבות צו בייזען, און רעדט איהם אָן צו מאוס'ע טהאַטען, כדי צו טויטען איהם. אזוי מיר וועלען נאָך מיט גאָט'ס הילף ריידען וועגען דעם אין דיעזען שער. און דאָס וואָס שלמה המלך זאָגט דאָרט ווייטער: "ומצא בה איש מסכן חכם" — און ער געפינט אין איהר אן אָרימען מענשען א קלוגען, מיינט ער דאָס דעם שכל, וועלכען ער רופט אָן "מסכן", אָרימאַן, ווייל ער, דער שכל, האָט ניט קיין העל־פער, ער איז, אזוי צו זאָגען, עלענד, "ואדם לא זכר" און קיינער דערמאָהנט איהם ניט, האָט איהם ניט אין זינען, אזוי ווי עס ווערט ווייטער געזאָגט: "חכמת המסכן בזויה" — די חכמה פון אָרימאַן פון עלענדען איז פעראכטעט. און וויבאלד אז דער שכל איז לגבי דעם יצר הרע שוואך, האָט דאָך דער יצר הרע ניט געדאַרפט זוכען צו בעשטרייטען איהם, דאָך לויערט ער שטענדיג אויף'ן שכל און וויל איהם רק שעדיגען. אָבער אז מען וויל נור, אז מען לייגט זיך אָפּ דערויף, איז פאר'ן שכל גאַנץ לייכט צו בעשטרייטען דעם יצר הרע, כאָטש ער איז פיעל שטאַרקער. ווארום א ביסעל אמת בעזיעגט א סך שקר אזוי ווי א ביסעל ליכט שטויסט אוועק א סך פינסטערניש.

אין דעם וואָס איך האָב ביז איצט געזאָגט, מיין איך צו בעוועגען מענשען מלחמה צו האלטען געגען די תאוות, געגען די איבעריגע לעבענס לוסטען און זיך שטעלען געגען דעם יצר הרע דרייסט און פלייסיג. ווארום עס איז דאָך שוין קלאָהר די שוואכקייט פון יצר הרע געגען דעם שכל און ווי שנעל דער שכל קען איהם שלאָגען, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "שחו רעים לפני טובים" — שלעכטע ווערען איינגעבויגען, נידערגעשלאָגען פאר גוטע.

און דאָס ערשטע וואָס דער יצר הרע וועט דיך מאַכען צווייפלען און זיך בעמיהען צו קלאָהר מאַכען דיר איז, אז דיין נשמה האָט ניט קיין קיום, קיין עקזיסטענץ אָהן דיין גוף: אז זי, די נשמה, ווערט כלה דאמאָלס ווען דער גוף ווערט כלה — נאָך'ן טויט. ער וועט דיר אויף דעם ברייגען ראיות, וואָס ווען דו וועסט זיי גוט בעטראכטען, וועסטו איינזעהן, אז זיי זיינען ניט בעגרינ־דעט און פאַלש. דער יצר הרע וויל דאָס דעם מענשען איינשמועסען, כדי ער זאָל איהם נאכהער קענען אָנריידען צו זוכען ניט לאנג עקזיסטירענדע פערגע־ניגענס און תאוות וואָס מיידען געשווינד. זיין כונה איז צו ברייגען דיך דערצו, אז דו זאָלסט אָנעהמען די פאַלשע דעה פון "אכל שתה כי מחר נמות" — לאָ־מיר עסען, טרינקען און זיך לאָזען וואויל־געהן, ווייל מאָרגען וועלען מיר שטאַר־בען, און אז דו וועסט זיך בעראָטהען מיט דיין שכל, וועסטו זיין ווייט פון

אנגנעהמען אזא מיינונג, ווייל ראיות פון אונזערע אלטע חכמים און נביאים, עליהם השלום, ווערן דיך איבערצייגען, אז די דאזיגע דעה איז א פאלשע.

און אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט איינזעהן אז ער קען דיך ניט אריינברייגגען אין ספק וועגען קיום הנפש, די עקזיסטענץ פון דער נשמה נאך'ן טויט, וועט ער זוכען איינצופלאנצען אין דיר ספקות וועגען דעם בורא יתברך. ער וועט דיר זאגען, אז די וועלט איז ניט ניי בעשאפען געווארען און זי איז גאר קיינמאל ניט אנדערש געווען ווי זי איז איצט און וועט קיינמאל ניט אנדערש זיין, און עס איז ניטא א זאך וואס מען זאל דערויף בעסער קענען זאגען אז דאס איז א בעשעפער איידער א בעשעפענים, א זאך וואס איז פון אי־מיצען בעשאפען געווארען. דעריבער דארף קיינער קיינעם ניט דיענען, ווייל אלעס איז אליין פון זיך געווארען און עס איז גאר ניטא אזא וועזען וואס זאל האבען אלעס בעשאפען. אז דער יצר הרע וועט זיך צו דיר נעהמען מיט אזעלכע טענות, ווענד זיך צו דיין שכל און ער וועט דיר ווייזען און איבערצייגען ווי נאריש און שעדליך די דאזיגע דעה איז. דער שכל וועט עס דיר קלאהר מאכען פון דעם שער היחוד פון דיעזען ספר, וואו עס ווערט אויפגעוויזען אז די וועלט האט א בעשעפער, וועלכער האט זי בעשאפען פון גארניט.

און אז דער יצר הרע וועט אין דעם אויך דורכפאלען און איהם וועט ניט געלינגען איבערצורייידען דיר, וועט ער דיר נעהמען איינריידען, אז עס זיינען ח"ו דא שותפים צום בעשעפער, אז גאט האט, הייסט עס, ניט בעשאפען אלעס אליין, נור די וועלט איז ענטשטאנען דורך מעהרערע בעשעפער, דורך מעהרערע געטער, אזוי ווי די וואס זיינען אין דער מיינונג אז איין גאט האט געבוירען א צווייטען, אדער די וואס גלויבען אז די טבע, די נאטור, קען קיינמאל ניט גע־ענדערט ווערען, ווייל עס איז ניטא קיין מייסטער וואס האט די נאטור געשא־פען, פאלגליך, איז די נאטור א שותף צו גאט אין די וועלט שאפונג, אדער די דעה פון יענע נארען וואס ווילען האבען, אז עס זיינען דא שטערען אדער פלא־נעטען וואס האבען געהאלפען בעשאפען די וועלט. אבער דערמיט וועט דיך דער יצר הרע אויך ניט פאנגען אין זיין נעץ, ווען ביי דיר וועט קלאהר זיין אז דער בורא יתברך איז נור איינער, און וויסען וועסטו דאס און פערשטעהן פון דעם וואס איז געזאגט געווארען אין אנפאנג פון דיעזען ספר.

און אז עס וועט דעם יצר הרע ניט געלינגען אריינצוברייגגען דיר אין ספקות אין דיזען פרט, וועט ער דיר נעהמען איינריידען, אז דיענען גאט דארף מען ניט. ער וועט דיר זאגען: "עס איז שייך אימיצען צו דיענען, ווען יענער, וועמען מען דיענט, דארף האבען די דיענסט וואס מען לייסטעט פאר איהם; אבער דער בעשעפער דארף ניט אנקומען צו די בעשאפענע. עס פעהלט איהם ניט אז מען זאל איהם דיענען, און דאס דיענען גאט האט ניט קיין טעם און קיין זינען." אבער אז דו וועסט קוקען מיט דיין שכל אויף דעם וואס עס איז פריהער געזאגט געווארען אין שער הבחינה וועגען די טובות וואס מיר געניסען פון גאט און אין שער עבודת אלהים, וואו עס ווערט ערקלעהרט, אז מיר זיינען מחויב אפצודיענען גאט פאר זיינע טובות, וועט דער דאזיגער ספק אויך פערשווינדען און דו וועסט אויף זיך נעהמען די אויפגאבע צו דיענען גאט.

און אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט זיין איבערצייגט, אז ער קען מיט דיר אין דיזען פונקט אויך גארניט מאכען, וועט ער זוכען אריינצוברייגגען דיך אין ספק אין דעם ענין פון נבואה, נביאים און די תורה,

איהר וואהרהייט און די פליכט אויסצופאלגען איהר. ווען אבער דו וועסט זיך שטעלען געגען איהם מיט דיין שכל און דו וועסט מיט איהם שטרייטען מיט די טענות וואס זיינען געזאגט געווארען אין דריטען שער פון דיעזען ספר, וועלען די דאזיגע ספקות אויך אוועק פון דיר און דו וועסט זיכער זיין אין דעם ענין פון נבואה אז דאס איז אמת. און וועסט איבערצייגט זיין אז מען איז מחויב אויס־צופאלגען די געבאטען פון דער תורה און די שליחות פון א נביא אין אלע פרטים און אופנים.

פרק ג׳

און אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט אויפגעבען די האפנונג איבערצוריידען דיך אין די פריהער דערמאהנטע זאכען, וועט ער דיך מאכען צווייפלען אין קבלה, אין די טראדיציעס וואס אונזערע אלטע חכמים האבען אונז געלערענט, אין תורה שבעל פה. ער וועט דיר זאגען, אז די געבאטען אדער פערבאטען וואס מען פערשטעהט מיט׳ן שכל אדער אפילו אזעלכע וואס מען פערשטעהט ניט, נור זיי ווערען דערמאהנט אין תורה שבכתב, אין תורת משה, זיינען אמת, אבער דאס וואס די חז״ל, די חכמי התלמוד והמשנה האבען געזאגט איז ניט בעגרינדעט און עס איז ניט קיין פפליכט מען זאל דאס אויס־פאלגען. ווען אבער דו וועסט דעם ענין בעאבאכטען מיט׳ן שכל, וועסטו איינזעהען, אז די שכל׳דיגע מצות און די מצות פון דער תורה וואס מען פער־שטעהט ניט מיט׳ן שכל מוזען אונבעדינגט אנקומען צו דער קבלה, צו דער משנה און גמרא, ווייל קיין איין פערזאג אדער פערבאט וואלט ניט געווען פאלקאם אהן די קאמענטארען, אהן די אויסטייטשונגען פון די חז״ל, וועלכע ערקלערען דייטליך ווי פיעל אדער וויניג א זאך דארף געטהאן ווערען אדער ניט גע־טהאן ווערען; ווי, אויף וואס פאר אן ארט מצות דארפען דורכגעפיהרט ווע־רען; די צייט, דער ארט און אנדערע איינצעלהייטען, וועלכע ווערען ניט ארויסגעזאגט בפירוש אין דער תורה און מיט׳ן אייגענעם שכל וואלטען מיר דאס ניט פערשטאנען. און נאך א זאך: די תורה גופא הייסט אונז צו פערלאזען זיך אויף דער קבלה פון אונזערע חכמים אין זאכען וואס זי, די תורה, האט ניט ארויסגעבראכט פינקטליך און אויסדריקליך, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "כי יפלא ממך דבר למשפט" — אז איהר וועט ניט וויסען עפעס א דין, זאלט איהר זיך פערלאזען אויף אייערע חכמים. און ווייטער ווערט געזאגט: אז דער וואס וועט ניט פאלגען די חכמים זאל מען איהם דערפאר פעראורטהיילען צום טויט. און אז דו וועסט זיך אפשטעלען אויף דיעזע פאקטען, וועט דער ספק פון דיר פערשווינדען און דו וועסט איבערצייגט זיין, אז דו דארפסט אפהיטען אלע מצות, סאי די וואס דו פערשטעהסט מיט׳ן שכל, סאי די וואס די תורה הייסט דיר און דו פערשטעהסט ניט ווארום דאס איז אזוי, און סאי די וואס מיר האבען בקבלה פון אונזערע חכמים.

און אז דער יצר הרע וועט אין דיעזען פרט אויך גאר ניט קענען מאכען מיט דיר, וועט ער פרובירען אראפפיהרען דיך פון וועג אין דעם ענין פון בעלוינונג און שטראף. ער וועט דיר זאגען, אז דאס געהט ניט אן גערעכט ווי עס דארף זיין. ווארום ווען עס זאל טאקי אין דעם זיין אמת׳ע גערעכ־

טיגקייט, וואָלט א רשע קיינמאָל ניט געווען גוט און א צדיק וואָלט קיינמאָל ניט געווען שלעכט, אזוי ווי מיר האָבען שוין דערמאָהנט די דאָזיגע טענה אין פיערטען שער פון דיעזען ספר. אָבער אז דער שכל וועט דיר אויפווייזען ווי גאָט'ס משפטים זיינען גערעכט, ווי עס איז דאָרט אין שער הבטחון ערקלערט געוואָרען, וועט פון דיר דיעזער ספק אויך אוועק און דער יצר הרע וועט דיך ניט קענען פערפיהרען.

און ווען דער יצר הרע וועט זעהן, אז ער קען דיר אין דעם אויך ניט בייקומען, און אז די פראַגע פון "רשע וטוב לו" און "צדיק ורע לו", די פראַגע ווארום מיר זעהען אז א רשע געהט גוט און א צדיק געהט שלעכט איז פער־ענטפערט, וועט ער מאכען א פערזוך צו פערפיהרען דיך און צוטומלען דיין מח אין ענין פון שכר ועונש אויף יענער וועלט. ער וועט דיר איינריידען, אז קיינער האָט ניט געזעהן אז מען שטראָפט אין יענעם עולם אָדער מען בעלוינט דאָרט, און אין די הייליגע שריפטען ווערט אויך ניט דערמאָהנט וועגען שכר ועונש לעולם הבא. אָבער אז דו וועסט זיך נעהמען די מיה אריינ־צוקוקען אין די ספרים פון אונזערע נביאים, וועסטו דאָרט געפינען פסוקים וואָס ריידען וועגען דעם דאָזיגען ענין. אין קהלת ווערט געזאָגט: "והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה" — דער רוח, די נשמה קעהרט זיך נאָך'ן מענשען'ס טויט אום צו גאָט, וועלכער האָט איהר אריינגעגעבען אין גוף. אין זכריה איז דאָ א פסוק: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" — איך וועל דיר (יהושע בן יהוצדק) געבען אן אומגאַנג צווישען די דאָזיגע שטעהענדע (די מלאכים). אין תהלים איז דאָ א פסוק: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — ווי גרויס איז דיין גוטס וואָס דו, גאָט, האָסט בעהאַלטען פאַר די וואָס האָבען פאַר דיר מורא, פאַר די צדיקים, הייסט עס, לעולם הבא. עס זיינען דאָ נאָך עהנליכע פסוקים וואָס דייטען אָן אי אויף שכר, אי אויף עונש אויף יענער וועלט. די פסוקים און דאָס וואָס די חז"ל האָבען אויף זיי גע'דרשנ'ט, און דאָס וואָס מיר פערשטעהען מיט אונזער אייגענעם שכל, איז שוין גענוג צו בערוהיגען אונז און זיכער זיין אז עס איז דאָ גמול ועונש, בעלוינונג און שטראָף לעולם הבא.

און אז דער יצר הרע וועט אין דיעזען פונקט אויך דורכפאַלען, וועט ער זיך נעהמען די מיה פויל צו מאכען דיך און נאַכלעסיג אין גאָטעס דיענסט און דיר אָנריידען אז דו זאָלסט וואָס מעהר בעשעפטיגט זיין אין וועלטליכע זאכען, ווי עסען, טרינקען, קליידען זיך און אָנטהאָן זיך אנדערע קערפערליכע תענוגים. און אז דו וועסט איהם געהאָרכזאם זיין אין דעם ענין פון עסען און טרינקען, וואָס אָהן דעם קען מען ניט אויסקומען, נור דו וועסט עס טהאָן פון הנאה וועגען, וועט ער דיר שוין רעכט מאכען זאכען וואָס זיינען איבעריג, וואָס זיינען ניט נויטיג און ער וועט דיר בעליעבט מאכען הוליאנקעס און תענוגים און וועט דיך ברייגען מקנא צו זיין די יעניגע וואָס לאָזען זיך וואוילגעהן און זוכען צו פערגלייכען זיך מיט זיי און פיהרען זיך ווי זיי און נאָכקומען זייערע מנהגים אין זוכען וואָס מעהר פערגניגענס. און וועט דער יצר הרע זעהן אז דאָס געפעלט דיר, אז דו האָסט חשק צו פיהרען זיך ברייט און לעבען רייך, וועט ער דיך, פערפיהרטען, זאָגען: גורט אָן דיינע לענדען, נעהם זיך אָן מיט מוטה און כח און סטאַרע זיך ווי ווייט מעגליך צו דיענין די וועלט און איהרע מענשען, זעה נור געפעלען צו ווערען לייטען, אפשר וועסטו דערפון

געניסען פיעל ניט איז קערפערליכע פערגעניגענס. דו זאלסט זיך ניט בעד־שעפטיגען אין קיין זאך פון וועלטליכע זאכען, סיידען דו וועסט האבען אן אויס־זיכט אז דאס וועט דיר עפּעס העלפען צו געניסען פון דער וועלט און געווינען די לאסקע פון מענשען, הן פון גרויסע לייט פון פיהרער און רעגיערער, הן פון פראסטען פאלק.

ער וועט דיך, פערפיהרטער, וועיטער אנריידען: דו זאלסט זיך ניט בעד־מיהען צו לערנען חכמות און קענטניס סיידען אזעלכע וואס קענען דיר ברייננען עהרע פון די מענשען פון דיין דור און נושא חן זיין דורך זיי ביי די גרויסע לייט פון דיין צייט, רעגיערונגס בעאמטע, שרים און אזוי אנגעזעהענע מענשען. דער יצר הרע וועט דיר זאגען: לערען זיך שפראכען, פערפאסען שירים, גראַ־מאטיקע, שעהנע פאבעלען און אראטארישע מליצות, כדי דו זאלסט קענען קומען צווישען מענשען און האבען וואס צו זאגען אין א שעהנער שפראך און מען וועט דיר דערפאר צוטהיילען כבוד. די אנדערע חכמות, ווי די חכמת התורה, וועט ער דיר זאגען, איז שווער אויסצולערנען און עס בריינגט ווייניג נוצען. דאס אלעס קען דער יצר הרע אנריידען, ווען מען לאזט זיך צו איהם צו און מען גיט איהם נאך אין זוכען מותרות, איבעריגע זאכען וואס זיינען ניט נויטיג און מען קען אויסקומען אהן זיי. ווען אבער דער מענש זאל זיך לכתחילה ניט צולאזען צום יצר הרע און איהם זאגען: איך וויל ניט קיין מותרות, קיין איבעריגע תענוגים, איך דארף זיי ניט, פיעל איך האב איז פאר מיר גענוג אבי אויפהאלטען דעם לעבען, און אויב גאט וועט מיר געבען מעהר פיעל איך איך דארף האבען נויטיג אהן מיה און אהן אנשטריינגונג, וועל איך עס אויס־געבען אויף דעם וואס געהעריג איז און דער דין איז — אויף צדקה אדער אנדערע מצות זאכען, און וועט וויעדער גאט ניט געבען מעהר, וועל איך זיך בענוגענען מיט פיעל עס איז און ניט פערלאנגען מעהר; ווען מען וואלט אנ־פאנגס אן אזוי געזאגט, וואלט דער יצר הרע באלד געשלאגען און צובראכען געווארען און ער וואלט שוין ניט געהאט קיין וועיטערען צוטריט. אז מען גיט איהם אבער נאך אביסעל, אז מען פאלגט איהם און מען לאזט זיך פיעל ניט איז אריין אין העסליכע תאות און תענוגים, געהט ער וועיטער פון שטופע צו שטופע ביז ער בריינגט דעם מענשען צו פערליערען אי די וועלט, אי יענע וועלט.

דאס איז אלעס ביישפיעלע פון איין ארט און ווייזע ווי אזוי דער יצר הרע קען דעם שוואכזיניגען און אונוויסענדען מענשען אראפפיהרען פון גלייכען וועג און אריינוואַרפען איהם אין ספקות. ווען דער מענש איז אבער ניט קיין נאר און וויים און פערשטעהט גאט און זיין תורה, וועט דער יצר הרע זוכען צו פערפיהרען איהם און פערטומלען איהם אויף אן אנדער אופן. ער וועט אויס־זוכען טענות און ראיות צו פערדארבען זיין אמונה, זיין וויסען און זיינע מעשים דורך וואס פאר א וועג ניט איז. ער וועט געפינען וואס אויסצוזעצען געגען זאכען וואס דער מענש פערשטעהט מיט'ן שכל, אויף זאכען וואס ווערען געזאגט אין פסוק און אויף זאכען וואס מיר האבען בקבלה פון אונזערע אלטע חכמים. און אויף אלץ וועט ער בריינגען בעווייזע, נארישע בעווייזע וואס זיינען דורכ־אויס פאלש, פון אנהויב ביז'ן סוף און מען קען פון זיי גאר ניט דריינגען. און אויב דיין שכל וועט זיין קלאהר און דיין חכמה שטארק גענוג, בעת דו וועסט דיסקוטירען מיט'ן יצר הרע, וועסטו איינזעהן זיין טעות און ווי פאלש זיינע

טענות און ראיות זיינען. דער אמת וועט דאן ביי דיר קלאָהר ווערען און דו וועסט אנערקענען די ריכטיגקייט און דו וועסט מציל זיין דיין חכמה פון די ספקות, וואָס דער יצר הרע וועט וועלען אריינגעבען אין דיין מח און עס וועט קיין צומישעניש, קיין צוטומלעניש קומען אין דיינע מעשים.

אויב אָבער דיין פערשטאנד וועט זיין צו שוואך, וועט דעם יצר הרע׳ס פערפיהרונגס קראפט זיך שטארקען איבער דיר אלע מאָל מעהר און אלץ גע־שווינדער און געשווינדער און ער וועט קריגען די ממשלה איבער דיר סאי אין אָפענע זאכען, סאי אין פערבאָרגענע, ווייל ער וועט דיר כלומרשט אויפצייגען ניט געהעריגע זאכען מיט׳ן שכל און מיט ראיות, וועלכע וועלען דיר צופריעדען שטעלען.

און אז דיין שכל וועט פערפיהרט ווערען פון דעם יצר הרע׳ס טענות, וועט ער, דער שכל, זיך אָפּווענדען פון דיר און דער יצר הרע וועט דיין שכל געברויכען צו פערפיהרען דיך נאָך מעהר. דיין אייגענער פערשטאנד אויף וועל־כען דו פערלאָזט זיך אין זאכען וואָס דו ווייסט ניט אויף געווים אָדער זאכען וואָס דו פערשטעהסט ניט ריכטיג, וועט דאן ווערען א וואפען אין יצר הרע׳ס האנד ארונטערצונעהמען דיך אונטער זיין רשות.

און אז ער וועט דיך בעזיעגען און קריגען די ממשלה איבער דיר מיט די הילף פון דיין אייגענעם שכל וואָס ער, דער יצר הרע, האט פערטעמפט אריינגעבענדיג אין דיין מח טענות און ראיות וואָס זיינען פאלש, וועט ער דיך נאָכהער אוועקשטויסען פון דער מדרגה וואָס איז נאָהענט צום אמת און דער שקר איז אין איהר ניט אנזיכטיג און וועט דיר ברייגען צו א מדרגה, וואָס דער שקר איז דער עיקר און דער אמת זעהט זיך ניט אָן. ער וועט דיך, הייסט עס, אזוי פיעל פערפיהרען, אז דו וועסט אינגאנצען אוועק פון אמת און וועסט בלייבען בלויז ביים שקר. דורכדעם וועט ער דיך אויסוואורצלען פון דער וועלט און דיר מאכען פערליערען דיין עולם הבא. עס וועט דעריבער אויסקומען, אז דיין חכמה וועט זיין די אורזאך צו ברייגען אויף דיר שלעכטעס און דיין אייגענער שכל וועט פיהרען צו דיין פערניכטונג, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין הושע: ״ישרים דרכי ה׳ צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם״ — גאָט׳ס וועגען, די לעהרען פון זיין תורה, זיינען רעכטפערטיג. צדיקים געהען אין זיי און זינדיגע ווערען אין זיי געשטרויכעלט. דאָס דריקט אוים דעם געדאנק, אז א מענש קען אמאָל פערפיהרט ווערען דורך זיין אייגענעם שכל און דורך זיין לערנען און וויסען די תורה.

דעריבער זאָג איך, אז די חכמה, ווען מען געהט מיט איהר אויף׳ן ריכטיגען וועג, איז זי א רפואה צו אלע וועהטאָגען; ווען אָבער מען געהט מיט איהר ארונטער פון געהעריגען וועג, איז זי א וועהטאָג אָדער א קראנקהייט, וואָס עס איז צו איהר ניטאָ קיין רפואה און קיין סגולה. דעריבער ווערט די תורה געגליכען צו פייער, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ירמיה: ״הלא דברי כאש״ — מיינע רייד, די תורה, איז אזוי ווי פייער. אזוי ווי פייער בעלייכט דיא פינסטערניש און ווען מען איז ניט פאָרזיכטיג דערמיט קען דאָס פערברענען, אזוי איז אויך די חכמת התורה, געברויכט מען עס ווי געהעריג איז, איז עס א ליכט פאר די אויגען, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: ״מצות ה׳ ברה מאירת עינים״ — גאָט׳ס געבאָט איז לויטער און דערלייכט די אויגען; ווען אָבער מען נוצט אוים די חכמת התורה אויף כפירות, חס ושלום, ווערט

דער מענש דורכדעם גופא פערברענט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: ״כי באש ה׳ נשפט״ — מיט׳ן פייער פון דער תורה משפט גאט, רעכענט ער זיך אפ מיט די רשעים.

דעריבער זיי פארזיכטיג און טרעט ניט אפ פון דעם וועג פון די אבות און דיינע פארגענגער און נעהם זיך ניט אויף קיין פאלשען וועג. פערלאז זיך ניט אזוי שנעל אויף דיין שכל און מיין ניט אז ער איז דער איינציגער ריכטיגער ראטה־געבער און בעטראכט גוט וואס די דארפסט טהאן און וואס דו דארפסט ניט טהאן. דו זאלסט ניט חושד זיין דיינע עלטערן, דיינע אמאליגע לעהרער, אז דאס וואס זיי האבען דיר געלערענט איז ניט פון דיין טובה וועגען, און דו זאלסט זייער לעהרע ניט צונישט מאכען, כאטש דיין שכל בענעהמט דאס ניט אזוי שנעל. ווארום אלעס וואס עס קומט דיר ארויף אויפ׳ן זינען, איז שוין זיי, אונזערע אלטע לעהרער, פריהער ארויפגעקומען אויפ׳ן זינען און זיי האבען דאס גוט בעטראכט און ענטשלאסען אנגענומען וואס עס איז גוט און וואס איז ניט גוט. עס קען זיין, אז דו פערשטעהסט בלויז דעם אנפאנג פון א זאך וואס איז טאקי גוט, אבער דו זעהסט ניט פאראויס דעם שאדען וואס דאס קען ברייננגען צום סוף. דו מיט דיין קורצען ישוב הדעת זעהסט נור די גוטע זייט און בעמערקסט ניט די שלעכטע, די שעדליכע זייט. דעריבער האט שלמה המלך געזאגט אין משלי: ״אל תסג גבול ראשונים״ — דו זאלסט ניט אפרוקען די גרעניץ פון די ערשטע, דו זאלסט, הייסט עס, ניט אפטרעטען פון די לעהרען פון די נביאים און חכמים. אין אן אנדער פלאץ זאגט ער: ״שמע בני מוסר אביך״ — הער מיין זוהן די שטראף רייד פון דיין פאטער. דאס הייסט, פאלג אוים וואס פערצייטיגע חכמים לערנען דיר, אויב אפילו אין פלוג צייגט דיר דיין שכל אנדערש, ווארום אז דו וועסט זיך נעהמען די מיה און צייט צו בעטראכטען אלעס ריכטיג, וועסטו איינזעהן אז זיי זיינען גערעכט געוועז.

אבער, אויב נאכדעם ווי דו האסט שוין מקיים געווען דירעקטע פערזאגען, ווילסטו נעהמען אויף זיך צו טהאן מעהר ווי די תורה, די נביאים און אונזערע חכמים הייסען, און דו ווילסט עס טהאן אוים ליעבע צו דער זאך, ווייל דיין שכל דיקטירט דיר אזוי, אבער ניט צוליעב וועלכע עס איז אייגענע הנאה אדער תאוה, קענסטו דאס טהאן און דו וועסט דערפאר קריגען שכר. טהאן לפנים משורת הדין, מעהר ווי דער דין איז, הייסט ניט אפטרעטען פון גבול פון דער מצוה. אונזערע חכמים האבען אונז געהייסען: ״ועשו סיג לתורה״ — מאכט א צאם צו דער תורה, בעפעסטיגט, הייסט עס, די תורה, די פערזאגען פון דער תורה דורך טהאן אדער ניט טהאן זאכען וואס זיינען אויסער דעם דירעקטען דין. עס זיינען, צום ביישפיעל, דא זאכען וואס לויט דעם דין פון דער תורה מעג מען זיי טהאן, אבער מען טהוט זיי ניט אלס בעווארעניש, אז מען זאל ניט עובר זיין אויף א דירעקטען פערזאג. אונזערע חכמים האבען געזאגט: פארוואס איז ירושלים חרוב געווארען? ווייל די אידען האבען אלעס געשטעלט אויפ׳ן דין פון דער תורה און ניט געטהאן לפנים משורת הדין, מעהר ווי די תורה פאדערט דירעקט אז מען זאל טהאן. א געוויסער חסיד האט געזאגט: דער וואס גיט ניט צו, דער וואס טהוט ניט מעהר ווי עס איז בפירוש געשריעבען אין דער תורה, דער צאהלט ניט דעם עיקר חוב, דער איז, הייסט עס, ניט מקיים די אריגענעלע מצוה. נאכ׳ן דין פון דער תורה, למשל,

מעג מען טהאָן געוויסע זאכען אום שבת, נור אונזערע חכמים האָבען געמאכט א גדר אז מען זאָל זיי ניט טהאָן, ווייל אויב מען וועט די זאכען טאָן, קען דאָס ברייננגען צו טאָן אזעלכע מלאכות וואָס זיינען דירעקט פערבאָטען. איז אויב איינער איז עובר אויפ'ן גדר, איז גלייך ווי ער איז עובר אויפ'ן עיקר, אויפ'ן אָריגינאל וואָס די תורה האָט פערבאָטען. טהאָן וויעדער לפנים משורת הדין און ניט מקיים זיין דעם דין גופא, איז, פערשטעהט זיך, לעכערליך און מען קען מיט דעם ניט יוצא זיין.

און אונזערע חכמים האָבען אונז אָנגעוויעזען אויף זאכען וואָס מיר מעגען טהאָן מעהר ווי דער דין איז, אויב מיר ווילען, און וויעדער זאכען וואָס זיי האָבען אונז פערפפליכטעט צו טהאָן מעהר. ווי, למשל, מוסיף זיין מחול על הקודש, אננעהמען שבת אָדער יום טוב פריהער, מאכען, הייסט עס, דעם היי־ליגען טאָג מעהר, גרעסער, אָדער אין א תענית ווי יום כפור זיינען מיר מחויב אנצופאנגען איהם פריהער איידער עס ווערט נאכט. אזוי איז אויך מיט תפלה און צדקה, דארפען מיר טהאָן וואָס מעהר. מיר טאָרען אויך ניט עסען צופיעל, כאָטש על פי דין פון דער תורה איז דאָס אונז ניט פערבאָטען. מיר טאָרען ניט שווערען מיט גאָט'ס נאָמען אפילו אויף אן אמת. מיר טאָרען קיין סך ניט ריידען, אפילו ווען די רייד איז ריין פון שקר. עס איז אונז פערבאָטען צו ריידען וועגען די פיהרונגען פון מענשען, כאָטש מיר שענדען זיי דערמיט ניט, און מיר דארפען אויך ניט ליבען איינעם צופיעל, אויב אפילו ער איז בע־רעכטיגט דערצו, און נאָך פיעלע זאכען וואָס זיינען ניט קיינע דינים פון דער תורה, נור אונזערע חכמים האָבען עס געמאכט גדרים, בעוואָרענישען אז מען זאָל ניט קומען עובר צו זיין אויף דירעקטע פערזאָגען אָדער פערבאָטען פון דער תורה.

פרק ד'

איצט וועלען מיר דייטליכער ערקלעהרען דעם צווייטען טהייל פון דעם יצר הרע'ס טהעטיגקייט, ווי אזוי ער קען מענשען אראָפפיהרען פון וועג טאקי דורך דער תורה גופא, ווי אזוי ער קען דורך פאלשע ראיות פון די הייליגע שריפטען מאכען זינדיגען די יעניגע וואָס ווייסען און פערשטעהען די תורה. איך וויל אָנגעבען איינינע ביישפיעלע, פון וועלכע מען וועט קענען דריננען אויף אנ־דערע ענינים און דער מענש וועט זיך מיט גאָט'ס הילף קענען היטען און בע־וואָרענען אז ער זאָל ניט פערפיהרט ווערען.

ווארום עס איז ניטאָ קיין גוטע זאך, וואָס זאָל דאגעגען ניט האָבען עפּעס שלעכטעס, וואָס קען דאָס גוטעס קאליע מאכען. און דער וואָס וויים וועלכע זאכען עס קענען פערדארבען דאָס גוטעס, קען וויסען ווי אזוי צו היטען זיך פון זיי; אָבער דער וואָס וויים נור די גוטע זייט, דער קען זיך ניט אויסדרעהען פון די שלעכטע באגעגענישען אין דעם זעלבען גוטען ענין.

א געוויסער פרומער מאן האָט אָנגעזאָגט זיינע תלמידים: לערענט פריהער אויסצומיידען דאָס שלעכטעס און נאָכהער לערענט צו טהאָן גוטעס. אזוי ווי ירמיהו הנביא האָט געזאָגט: "נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים" — אקערט,

בעארבייט פריהער די לאנד און זעעט ניט אין דערנער. דאס הייסט: בעוואר־רענט זיך פריהער פון טהאן שלעכטעס און דאן טהוט גוטעס.

און רבי יוחנן בן זכאי רעדענדיג וועגען בעטרוג, וועגען שווינדעל אין פאלשע וואג און מאס, האט געזאגט: „אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר" — עס איז מיר ניט גוט צו זאגען ווי אזוי מען קען בעגעהן פאלשקייטען אין וואג און מאס, און עס איז מיר ניט גוט ניט צו זאגען. וועל איך זאגען, וועלען זיך רמאים, שווינדלער אויסלערנען ווי אזוי צו בעשווינדלען; וועל איך ניט זאגען, וועלען די שווינדלער לאכען און זאגען, אז מיר, תלמידי חכמים, ווייסען ניט און פערשטעהען ניט זייערע מעשים. ענדליך האט רבי יוחנן יא ארויס־געזאגט און ערקלעהרט ווי אזוי, דורך וואס פאר א אופנים מען קען נארען איז וואג און אין מאס, ווייל ער האט זיך פערלאזט אויף'ן פסוק: "ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" — גאטס וועגען זיינען רעכט־פערטיג, און די צדיקים געהען אין זיי און די רשעים ווערען אין זיי גע־שטרויכעלט, זיי פאלען, הייסט עס, אריין. דאס מיינט צו זאגען, אז מענשען דארפען וויסעןביידע זייטען פון טהאטען, אי די גוטע, אי די שלעכטע, איז דער צדיק וויים אויסצוהיטען זיך פון דאס שלעכטעס און וועט טהאן נור דאס גוטעס, און דער רשע נעהמט זיך אויף דער שלעכטער זייט.

און איך וועל זאגען, אז אלעס וואס איז דערמאהנט געווארען אין דיזען שער וועגען די ספקות, אין וועלכע דער יצר הרע זוכט אריינצו־ווארפען דעם מענשען, איז אויב עס געלינגט איהם ניט און ער קען אליין דעם מענשען ניט פערפיהרען מיט אלע זיינע טענות און ראיות, ווייל דער מענש פערשטעהט ווי נאריש און פאלש זיי זיינען, קומט ער איהם איבעררייידען און זוכען צו פערפיהרען איהם גאר אויף אן אנדער אופן. אז דו שלאגסט אפ אלע זיינע ביז איצט דערמאהנטע ארגומענטען, זאגט דער יצר הרע צו דיר אזוי:

"מיך פרעהט זעהר וואס דו פיהרסט זיך אויף אזוי פיין, וואס דו האסט אמונה און דיין הארץ איז גאנץ מיט גאט. דו האסט שוין דערגרייכט אזא מדרגה וואס קיין אנדערער אויסער דיר האט ניט דערגרייכט. דו האסט שוין דעם בעשעפער געגוג, נאך צופיעל אפגעדאנקט פאר די גוטעס און חסדים וואס ער האט מיט דיר געטהאן, דארפסטו איצט זעהן בעצאהלען דיינע שולדען צו מענשען. ווארום דו ווייסט דאך אז זיי, דיינע מיטמענשען, זיינען דיא סבות פון דיין הילף און שאדען, דאס הייסט: דורך מענשען קענסטו דער־הויבען ווערען און דורך מענשען קענסטו ערניעדעריגט ווערען. עס איז דאך קלאהר, אז ווען דו וועסט מענשען געפעלען זיין, ווען דו וועסט ביי זיי לאסקע האבען, וועסטו בעשעהנט ווערען און קריגען פון זיי טובות, און אויב זיי וועלען אויף דיר בייז זיין, אויב זיי וועלען דיך פיינט האבען, וועט עס דיר שאדען. דעריבער ווענד אן מיטעל צו געווינען זייער לאסקע, צו מאכען זיך בעליעבט ביי זיי און דערמיט גופא וועסטו טהאן דעם רצון פון דיין בעשעפער, אזוי ווי די חכמים זאגען: כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו" — דער וואס לייט זיינען מיט איהם צופריעדען, איז גאט מיט איהם אויך צו־פריעדען".

אזוי וועט דיך דער יצר הרע וועלען אריינשלעפען אין דער מדה פון חניפה דורך די רייד פון אונזערע חכמים. אבער דו זאלסט זיך אויף אזא אופן אויך ניט לאזען פערפיהרען און ענטפער איהם:

"און וואס וועל איך דערפון האבען ווען איך וועל זיך שמייכלען און זוכען געפעלען צו ווערען אזא שוואכע בעשעפעניש ווי איך בין אליין? וואס וועל איך געניסען פון אזעלכען וואס קען מיר גאר ניט העלפען און ניט שעדיגען? האט דאך שוין ישעיה הנביא געזאגט: "חדלו לכם מן האדם" — מיידט אויס מענשען, זוכט ניט די לאסקע פון מענשען. און ווען אפילו עס וואלט געווען א חוב, א פפליכט צופריעדען צו שטעלען מענשען, ווי אזוי קען מען אלעמען צופריעדען שטעלען? ווי אזוי קען איך זיך מאכען בעליעבט ביי אלעמען, אז איך קען דאס ניט אויספיהרען אפילו ביי מיינע אייגענע שטוב מענשען? פאלגליך איז דאך דאס סאי ווי סאי אן אומזיסטע ארבייט און איך דארף זיך מיט דעם ניט אפגעבען. און דאס וואס אונזערע חכמים זאגען וועגען דיעזען עניז, ווי דו האסט פריהער דערמאהנט, מיינט עס ניט אז עס איז א חוב אז א מענש דארף זוכען געפעלען צו ווערען מענשען; דאס מיינט נור, אז מען דארף ערפילען די שולדען צו גאט, וועט מען במילא האבען לאסקע ביי מענשען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו" — אז גאט געפעלען די וועגען, אין וועלכע א מענש געהט, מאכט ער, אז אפילו זיינע שונאים זאלען זיינע גוטע פריינד ווערען. און ווען מיר זעהן אז א מענש איז בעליעבט ביי אלעמען און אלע פון גרויס ביז קליין ליבען איהם און ריהמען איהם און זיינע מעשים זיינען זיי געפעלען און זיי טהוען איהם טובות, איז דאס א בעוויז, אז גאט האט עס איינגעפלאנצט אין די הערצער פון מענשען ליעבע און אכטונג צו איהם, צו די בעליעבטע פערזאן, א זאך וואס גאט טהוט ניט פאר רשעים, נור פאר צדיקים, און דאס מיינען אונזערע חכמים: "כל שרוח הבריות נוחה הימנו" — דער וואס האט לאסקע ביי מענשען, איז א סמן אז ער איז א צדיק און האט לאסקע ביי גאט, אבער עס איז ניט דער וועג פון א פרומען מענשען, פון א צדיק צו זוכען מיטעל ווי אזוי געפעלען צו ווערען, נושא חן זיין ביי לייטען פאר זיין פרומקייט אדער צדקות".

דעריבער היט זיך דערפון און פון עהנליכעס וואס דער יצר הרע וויל דיר איינשמועסען, ווייל זיין כונה איז ארויפצופיהרען דיך אויף א שלעכטען וועג און פאנגען דיך אין דעם נעץ פון חניפה. און אז ער וועט דיך לויבען און ריהמען, זאלסטו איהם ענטפערען: "וואס איז דען דיין לויב געזאנג אויף א גוטע מעלה וואס דו האסט אין מיר געזעהן? איך ווייס אליין אז גאט האט מיר געגעבען געוויסע מעלות און אייגענשאפטען, פאר וועלכעס איך בין מחויב אפצוצאהלען איהם, און פערקעהרט: דער בעשעפער קען נאך צו מיר האבען טענות וואס לויט די גוטע אייגענשאפטען וואס איך בעזיץ, טהו איך ניט גענוג פאר איהם, פאר זיין הייליגען נאמען. און ווען אפילו איך זאל טהאן גוטע מעשים לויט מיין פעהיגקייט און וויסען, וועט דען דאס גענוג זיין אפצודאנקען איהם פאר די קלענסטע פון זיינע טובות וואס ער האט מיט מיר געטהאן? און וואס איז אין גאנצען מיין לעבענס צייט אנטקעגען די יאהרען וואס די וועלט שטעהט? און ווען אפילו איך זאל האבען דורכגעלעבט די גאנצע צייט פון דער וועלט עקזיסטענץ, וואלט אויך ניט גענוג געווען איבערצודערצעהלען דיא טובות וואס דער בעשעפער האט מיט מיר געטהאן און אפצאהלען איהם אלעס וואס איך בין איהם דערפאר שולדיג. און דער פסוק האט שוין געזאגט אין ישעיה: "כל הבשר חציר וכל חסדו בציץ השדה" — א מענש איז ניט מעהר

ווי גראז און אלע זיינע חסדים, אלעס וואס ער טהוט פון גאטס וועגען איז אזוי נישטיג ווי שפראצונג פון פעלד אנטקעגען די טובות וואס דער מענש געניסט פון גאט. און אונזערע חכמים האבען געזאגט: "אם אין אני לי, מי לי? וכשאני לעצמי, מה אני? ואם לא עכשיו — אימתי?" — אז איך, מענש, וועל אליין ניט ביישטעהן געגען דעם יצר הרע, טא ווער וועט עס פאר מיר טהאן? און אויב אפילו איך טהו דאס, אויב איך בין גובר דעם יצר הרע, וואס פאר א ווערדע האב איך מיט מיינע מעשים געגען די חסדים וואס גאט טהוט מיט מיר? און אויב ניט איצט, אין די געצעהלטע יאהרען וואס דער מענש לעבט, טא ווען קען ער פיעל ניט איז אפצאהלען די שולדען צו גאט?"

דאס זאל זיין דיין תשובה צום יצר הרע אויף זיין פאריגע טענה.

און אז ער וועט איינזעהן, אז ער האט גאר ניט גע'פועל'ט און דיך ניט געבראכט צו דער מדה פון חניפה, צו זוכען געפעלען ווערען מענשען, כדי וואס ניט איז געניסען פון זיי, וועט ער פרובירען איבעררייידען דיר, אז דו זאלסט זוכען קונה שם צו זיין אויף דער וועלט. טאקי ניט זוכען קיינע מאַטעריעלע נוצען אדער טובות פון מענשען, אבער פערלאנגען כבוד פאר די צדקות, פאר די פרומקייט. ער וועט דיר זאגען:

"מיך פרעהט זעהר צו וויסען אז דו דיענסט גאט און דו האסט אין איהם בטחון אין אלע זאכען און אז דו ווענדעסט אפ דיין הארץ, דיינע רעיונות פון די הילף פון מענשען. איך זעה, אז דו ביזט דער אמת'ער בעל בטחון מיט'ן גאנצען הארצען, אבער צו וואס זאלסטו פערבארגען דיין פרומקייט? וויבאלד אז דו ביזט אזוי ערנסט אין דער זאך און דו בעשטרייטסט דיינע תאוות און דו ביזט איבערגעגעבען נור צו גאט, וואלט רעכט געווען דו זאלסט ארויסווייזען דיינע מעשים צו מענשען, ענטדעקען זיי דיין הארץ, וועסטו פון זיי האבען כבוד און דו וועסט זיך קויפען א שעהנעם נאמען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שמואל ב': "ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים" — איך גאט וויל דיך, דוד, מאכען ערווערבען א גרויסען נאמען אזוי ווי דער נאמען פון בעריהמטע גרויסע לייט. זעהט מען דאך אז קונה שם זיין איז ביי גאט ניט אנגענומען פאר קיין חסרון אדער עולה. און ווייטער: אז דו וועסט פאר לייטען ארויסגעבען ווי פרום און עהרליך דו ביזט, וועלען זיי זיך פון דיר אפלערנען צו זיין אזוי ווי דו. דעריבער בעהאלט זיך ניט מיט דיין גאטעס דיענסט און וואס דו קענסט ארייסווייזען, ווייז ארויס. וועסטו אויף דער וועלט האבען כבוד און דו וועסט דורכדעם אויך פערדיענען גוטען שכר לעולם הבא".

אז דער יצר הרע וועט דיך אזוי אנריידען, זאלסטו איהם ענטפערען:

"און וואס פאר א נוצען וועל איך האבען דערפון וואס מענשען וועלען מיך ליבען און איך וועל צווישען זיי האבען א נאמען? וואס וועט עס מיר צוגעבען אין דער צייט ווען איך וועיס ווי היגטערשטעליג איך בין אין צאהלען די שולדען וואס איך בין שולדיג דעם בעשעפער? און וואס פאר א הנאה וועל איך האבען פון דעם כבוד און אכטונג פון מענשען בעת זיי קענען מיר ניט טהאן קיין גוטעס אדער אפווענדען שלעכטעס פון מיר? אין דעם פרט זיינען זיי דאך אזוי ווי וואקסונגען אדער ניט רעדעוודיגע לעבעדיגע בעשעפעניסען, אזוי ווי יענע קענען מיר ניט העלפען, אזוי קענען די מענשען אויך ניט. און עס קען גאר זיין, אז אויב מיין כונה וועט זיין צו קריגען כבוד, וועל איך דאס דוקא ניט קריגען. אפשר אז איך וועל זיך בעריהמען מיט מיין פרומקייט,

וועט מען מיך אנגעהמען פאר א חונף, פאר אזעלכען וואס מאסקירט זיך בלויז אלס א פרומער און גאטספארכטיגער, און אנשטאט צו געבען מיר כבוד, וועט מען מיך האסען און שענדען, וועל איך דאן פערשפיעלען ביידע זאכען, אי איך וועל פערדארבען מיינע גוטע מעשים צו גאט, אי איך וועל ניט האבען קיין כבוד דא אויף דער וועלט. עס ווערט דערצעהלט, אז א אידישען מלך פון די מלכים פון בית שני איז ניט געפעלען געוועזן דאס לייענען פון א בעל קורא. האט מען איהם געפרעגט: "סטייטש, ער לייענט דאך אזוי שעהן, זיין שטימע איז זיס און ער היט אפ ריכטיג די טראפ און די כללים פון דקדוק?" האט דער מלך געענטפערט: "ווי אזוי קען זיין לייענען ביי מיר אנגנעהם זיין, אז זיין כונה איז נור ער זאל מיר געפעלען זיין און מיך צופריעדען צו שטעלען? ווען זיין כונה וואלט געווען געפעלען צו ווערען בלויז דעם בעשעפער, וואלט ער מיר אויך געפעלען געווען". אזוי דארף אויך געזאגט ווערען אויף די וואס דאוונען פאר'ן עמוד און די חזנים וואס פלייסען זיך און זינגען נייע פיוטים אין נגונים, כדי אויסצונעהמען ביי מענשען און האבען ניט אין זינען גאט, אז זייער תפלה ווערט ניט אנגענומען אין הימעל.

און דו זאלסט דעם יצר הרע נאך זאגען:

"אויב איך וועל יא האבען כבוד אויף דער וועלט פאר מיינע מעשים טובים, וועל איך שוין אפשר אויף יענער וועלט ניט בעלוינט ווערען, ווייל איך וועל האבען אריינגעכאפט מיין שכר דא אויף דער וועלט. מען דערצעהלט אויף א געוויסען חסיד אז ער איז אמאל געגאנגען אין מארק עפעס איינקויפען. איז ער אריין אין א קראם און זיך געדונגען. האט א שכן געזאגט צום קרע־מער: "גיט איהם נאך, ווייל ער איז א לערנער און א גאטס פארכטיגער". האט דער חסיד זיך אפגערופען: "איך בין ניט געקומען קויפען סחורה פאר מיין תורה און יראת שמים. איך וויל קויפען פאר געלד". און ער איז אוועק ערגיץ אנדערש, וואו מען קען איהם ניט און מען ווייס איהם ניט".

"און דאס וואס דו, יצר הרע, ברייננגסט מיר א ראיה פון דעם פסוק "ועשיתי לך שם גדול", איז קיין ראיה ניט. דאס מיינט, אז דער בעשעפער פערשאפט דעם צדיק כבוד פאר זיינע גוטע טהאטען, אזוי גוט ווי ער גיט איהם אנדערע זאכען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין מלכים א': "וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד" — און אויך וואס דו (שלמה) האסט ביי מיר ניט געבעטען האב איך דיר געגעבען, אויך רייכטהום און כבוד, אדער אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "אורך ימים בימינה, בשמאלה עושר וכבוד" — אין דער תורה'ס רעכטע האנד איז לאנג לעבען און איהר לינקע האנד — רייכטום און כבוד. דאס הייסט: אז מען לערענט די תורה און מען פאלגט אויס איהרע געבאטען האט מען אלעס, אי אריכת ימים, אי רייכטום, אי כבוד. דאס קומט במילא פון גאט'ס האנד, אבער זוכען דאס טאר דער מענש ניט. אמת'ע חסידים, פרומע לייט דארפען אלעס טהאן בלויז פון גאט'ס וועגען, וועלכער טהוט זיי גוטעס און אמאל אויך אונגלויביגע, כופרים, וואס לייקענען אין גאט און זיין תורה. דאס איז געווענדט לויט די געטליכע חכמה און זיין הייליגען רצון".

"און וואס איז אין גאנצען די וועלט? וואס פאר א פראפיטען קען איך דערפון ציהען, אויב מיין נאמען וועט פערשפרייט ווערען אויף דער וועלט? ווי גרוים איז אינגאנצען די מאס פון מיינע טעג? ווי לאנג איז אינגאנצען

מיין לעבען? און אויב אפילו איך וועל שוין קריגען א שם וועט דאָך דאָס לאנג ניט געדויערען, ווארום נאָך מיין טויט וועט־מיין נאָמען ניט בעוואוסט זיין אפילו אויף א קליינעם טהייל פון דער וועלט און מען וועט זיך אָן מיר פערגעסען אזוי ווי גאָר ניט געווען, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין תהלים: ״תצא רוחו ישוב לאדמתו״ — אז דער רוח, דער לעבענס־גייסט געהט ארויס פון מענשען, קעהרט ער זיך אום צו זיין ערד, און שלמה המלך זאָגט אין קהלת: ״אין זכרון לראשונים״ — מען דערמאָהנט ניט די ערשטע, די וואָס האָבען אמאָל געלעבט. דעריבער איז זיך בעמיהען און זוכען אויף דער וועלט כבוד א פעהלערהאפטע זאך, וואָס מען זעהט אז דאָס איז פעהלערהאפט, און א מאוס׳ער טעות וואָס מען דארף אויסמיידען. מען דערצעהלט אויף א געוויסען חסיד וואָס האָט געפרעגט זיינעם א חבר: ״איז ביי דיר אלץ איינס אויב מען לויבט דיך אָדער מען שענדט דיך?״ — האָט יענער געענטפערט: ״ניין״. האָט דער חסיד צו איהם געזאָגט: ״אויב אזוי, ביזטו נאָך ניט געקומען צו דער מדרגה פון אן אמת׳ן חסיד, פון א פרומען מאן. סטארע זיך, אפשר וועסטו קענען קומען צו דער ריכטיגער מדרגה, ווארום זי איז די העכסטע און בעסטע אין די מדרגות פון חסידות, פון אמת׳ע פרומקייט און גאָטעספאָרכטיגקייט״.

דיעזע תשובה דיינע וועט אָפּשלאָגען דעם יצר הרע׳ס טענות אין דעם ענין פון כבוד זוכעריי.

פרק ה׳

און אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט אויפגעבען דיא האָפענונג איבערצורייזדען דיר אויף׳ן אופן ווי עס איז פריהער געזאָגט געוואָרען, וועט ער זיך נעהמען צו פערדארבען דיינע מעשים אויף אן אנדער אופן. ער וועט אין דיר אריינגעבען א זינען, אז דו זאָלסט זיין אריינגעטהאן אין עולם הזה זאַכען, זיך אינטערעסירען אין דער וועלט און איהרע מענשען, אָפּגעבען פיעל צייט אויף זאכען וואָס דו האָסט צו זיי לוסט און פערגעסען דיין סוף, דיין טויט און יענע וועלט. און אז ער וועט זעהן אז דו האָסט מעהר נייגונג צו עולם הבא און דו גיבסט זיך מעהר אָפּ מיט דעם; אז ער וועט דיך זעהן מתפלל זיין א תפלה של חובה, א תפלה וואָס דו ביזט מחויב על פי דין, ווי, למשל, קריאת שמע, אָדער א תפלת רשות, וואָס עס איז אויף דעם ניטאָ קיין פערזאָג, קיין פפליכט, אָדער לערנענדיג תורה אָדער וועלכע עס איז אנדער זאך וואָס האָט צו טהאָן מיט אמונה און מוסר — אז דער יצר הרע וועט דאָס זעהן, וועט ער צומישען דיינע רעיונות און דיר אריינגעבען אין זינען וועלטליכע זאכען וויא מסחר, קויפען, פערקויפען, פראָפיט און שאדען. ער וועט דיר נאָכהער זאָגען:

״דו דארפסט צופריעדען זיין וואָס דו־האָסט א שטיקעל לידיגע צייט, ווען דו ביזט פריי פון דיינע אלטעגליכע עסקים. טאָ פערשווענד די צייט אויף אָפּרעכענען זיך מיט דיין שותף, מאכען א חשבון וואָס דייך אייגענס איז און וויפיעל דו ביזט ווענען שולדיג; וויפיעל חובות דו האָסט איינגעמאָהנט און וויפיעל דו האסט נאך איינצומאָהנען; וואס דו דארפסט טהאן פון פרנסה וועגען און וואס דו דארפסט ניט טהאן; פון וואס פאר א מסחר דו ביזט צופריעדען געווען און אויף וועלכען דו האָסט חרטה. און אויב דו האָסט צו

אימיצען תביעות, בעטראכט יענעמס טענות און דיינע טענות און ווי אזוי דו זאָלסט זיך קלינגען און געווינען אין געריכט אָדער ביי בית דין. ווען דו ביזט פערנומען אין דיינע עסקים, האָסטו קיין צייט צו טראכטען וועגען דעם. איצט אָבער, בעת'ן דאווענען אָדער לערנען, איז די בעסטע צייט דו זאָלסט אלעס אויספלאנעווען".

און אזוי אויך אויב דו האָסט געלד אָדער שאָף, אָדער לאנד צו בעארבייטען און זעען, אָדער דו האָסט עפּעס צו טהאָן פאר דיין הארר, פאר דיין ווירטה, ביי וועמען דו דיענסט, אָדער עפּעס אין קהל'שע זאכען, אָדער דו ביזט א בעל חוב און דו קענסט די חובות ניט בעצאָהלען, אָדער דו האָסט אזעלכע וואָס דו דארפסט אויף זיי האַלטען השגחה און אין זינען האָבען וואָס זיי דארפען טהאָן אָדער ניט טהאָן — אויב דיר דארף ליגען אויפ'ן קאָפּ אזעלכע זאכען, וועט דיר דער יצר הרע זאָגען, אז בעת דו דאווענסט, דו טהוסט אזוי תפלה אָדער דו לערנסט איז די בעסטע צייט צו דענקען וועגען דעם. זיין כונה דערביי איז צו פערדרעהען דיין מח מיט אנדערע זאכען און קאליע מאכען און פערדארבען דיינע מעשים פון גאָטס וועגען. דאָס קען ער דיר אזוי איינריידען, ווען דו טהוסט עפּעס פון גאָטס וועגען נור מיט דיין גוף, מיט דיין מויל, אָבער דיין הארץ איז ניט דערביי. ווען אבער דו וועסט דאווענען אדער לערנען מיט'ן הארץ, ווען דיין נשמה וועט זיין ארייגעטהאָן אין דער זאך, וועט דער יצר הרע צו דיר קיין שליטה ניט האָבען.

און אז עס וועט דעם יצר הרע ניט געלינגען אריינצוגעבען אין דיר די דערמאָהנטע מחשבות, וועט ער דיר בעת'ן דאווענען אָדער לערנען אריינבריינגען אין רעיון רעטעניסען אָדער געוויסע ענינים, וועגען וועלכער מען דארף לאנג טראכטען. און אויב דער מענש איז אזעלכער וואס שפּיעלט אין קארטען אדער אנדערע שפּיעלערייען, שטעלט איהם דער יצר הרע פאר אין פאנטאזיע ווי דיא שפּיעל איז פאר זיינע אויגען און ער פערטראכט זיך וועגען דעם און זוכט מיטעל ווי אזוי צו בעזיעגען די מיטשפּיעלער און געווינען.

און אויב דאָס גיט זיך דעם יצר הרע אויך ניט איין, געפינט ער אנדערע תחבולות ווי אזוי צו צוטומלען א מענשען'ס רעיונות בעת ער טהוט עפּעס פון גאָטס וועגען. אויב איינער איז א געלערנטער, א קענער אין געוויסע חכמות אָדער וויסענשאפטען, בריינגט ער איהם ארויף אויפ'ן זינען שווערע פּראָבלעמען און ער מאכט איהם אז בעת'ן דאווענען אדער לערנען זאָל ער זוכען צו פערענט־פערען זיי און זיך דערוויסען דאָס וואָס ער ווייס ניט. און אויף די אלע זאכען געפינט דער יצר הרע א בערעכטיגונג — "טובה תורה עם מלאכה", תורה איז גוט מיט בעשעפטיגונג, זאָגען אונזערע חכמים, און מען מעג דעריבער ביים דאווענען אָדער ביים לערנען טראכטען וועגען זייטיגע בעשעפטיגונגען. מיט אזעלכע טענות ווענדט דער יצר הרע אָפּ דעם מענשען'ס מחשבות פון גאָטס דיענסט און ער פערצורזאכט איהם א סך מעהר שאדען ווי די פּראָפיטען וואָס ער קען האבען פון טראכטען און פּלאנעווען וועגען די אויבערדערמאָהנטע ענינים אָדער פון דערגעהן עפּעס א זאך אין קענטנים אָדער וויסענשאפט.

און ווען דער יצר הרע גיט דעם מענשען אריין אין זינען זייטיגע זאכען אין מיטען דאווענען אָדער לערנען, איז נאָך ניט אזוי שלעכט, האָט ער דאָך לכל הפחות אביסעל געדאווענט אדער געלערנט מיט דער ריכטיגער כונה. עס קען אָבער פּאסירען אז ער זאָל איהם ביים אנפאנג תפלה אָדער לימוד שוין

צומישען די רעיונות און ער זאָל פֿאַר דער גאַנצער צייט פֿון גאָטעס דיענסט גאָר אין זינען האָבען אנדערע זאכען און אזוי קען אויסקומען אז דער מענש זאָל מיט'ן מויל בעטען א כפּרה אויף זיינע זינד און אין הארצען זאָל ער גאָר טראַכטען צו זיין איהם דערווידער, צו זינדיגען געגען איהם, און אויף אזעלכען זאָגט דער נביא ישעיה פֿון גאָטס וועגען: "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני" — מיט'ן מויל און מיט די ליפּען האָט ער מיך געעהרט און זיין הארץ איז ווייט פֿון מיר.

און אז דער מענש וועט אויפוואכען און ווען דער יצר הרע קומט איהם צומישען די רעיונות, וועט ער זיך בעדענקען און וועט זאָגען: "ווי אזוי קען איך זיך בעגעהן מיט'ן בעשעפער אויף אַזאַ אופן וואָס עס איז ניט רעכט צו בעגעהן זיך מיט מענשען, ווען איך דאַרף צו זיי אָנקומען אָדער זיי דאַרפען אָנקומען צו מיר? ווארום ווען איך געה צו אייגעם בעטען א טובה און מיין הארץ איז ניט מיט איהם, איז אויב ער וואלט עס געוואוסט, וואָלט ער מיך גע־האסט און וואָלט מיר די טובה ניט געטהאָן. ווען ער זאָל נאָך וויסען אז איך האָב אין זינען צו טהאָן איהם עפּעס צולהכעיס, אויפצורעגען איהם, וואָלט ער געוויס ניט ערפילט מיין פערלאַנג. דאָסזעלבע וואָלט אויך געשעהן, ווען אייגער פערלאַנגט עפּעס פֿון מיר און איך וואָלט געוואוסט, אז ער רעדט נור גוטע רייד מיט'ן מויל און אין הארצען טראַכט ער גאָר צו דערצערענען מיך. הייגט ווי אזוי זאָל איך זיך ניט שעהמען פֿאַר מיין בעשעפער אז איך זאָל זיך מיט איהם בעגעהן אויף אַזאַ אופן וואָס איך וויל ניט אַז אימיצער זאָל זיך מיט מיר בעגעהען און קיין מענש וויל ניט אז איך זאָל זיך מיט איהם אזוי בעגעהן? אז דו וועסט זיך אזוי איבערלייגען און בעטראַכטען די זאַך, וועט דער יצר הרע געשלאָגען ווערען.

און אז דער יצר הרע וועט איינזעהן, אז ער האָט מיט דעם גאָר ניט אויס־געפיהרט, וועט ער זוכען אן אנדער וועג ווי אזוי צו פערפיהרען דיך. ער וועט דיר אָנריידען אז דו זאלסט אין גאַנצען אויפגעבען די מדה פֿון חניפה און ניט בענוטצען דאס אפילו אין קלענסטען מאסשטאב. ער וועט דיר זאגען: "דו קענסט ניט דיענען גאָט מיט'ן גאנצען הארצען סיידען דו זאָלסט דערוויי־טערען פֿון דיר חניפה; דו זאָלסט, הייסט עס, בעוואָרענט זיין, אז קיינער וועט דיך ניט חנפה'ענען און ניט זאָגען א גוט וואָרט אויף דיר. און דאָס קענסטו אנדערש ניט אויספיהרען סיידען דו זאָלסט דיינע אלע גוטע מעשים פערבאָרגען און זיך ציינען פֿאַר דער וועלט אין קאָנטראַסט, אין היפוך ווי דו ביזט. דו זאָלסט הייסט עס, דיענען גאָט ווי געהעריג איז און פֿאַר לייטען זאָלסטו זיך ארויסווייזען אין אזא געשטאַלט אז דו ווילסט איהם גאָר ניט דיענען. ווען דו טהוסט תפלה צו גאָט, מאַך דאָס קורץ און מענשען זאָלען ניט בעמערקען דיינע גוטע כונות לשם שמים. ווען דו ווילסט עפּעס לערנען, טהו דאָס ביחידות, אין איינזאַמקייט און קיינער אויסער גאָט זאָל גאָר וויסען אז דו לערנסט. צייג זיך ניט ארויס אָפּען מיט קיין גוטע מדה. מאַך זיך כלומרשט פֿויל אין גאָטעס דיענסט. זאָלען לייט מיינען אז ווען דו טהוסט עפּעס א מצוה קומט עס דיר אָן שווער, כדי דו זאָלסט ניט קריגען קיין שם פֿאַר א פֿרומען, פֿאַר א צדיק און דו זאָלסט דורכדעם פֿערליערען דיין שכר. און דו זאָלסט ניט פּרובירען צו בעוועגען אימיצען צו טהאָן גוטעס און ניט זאגען קיין מוסר דעם וואָס טהוט שלעכטעס, און דו זאָלסט זיך ניט מאַכען פּאָפּולער מיט דער חכמת התורה,

וואָס דו לערענסט, און דו זאָלסט עס קיינעם ניט לערנען. מען זאָל אויף דיר ניט זעהן קיין סימן פון יראת שמים און מען זאָל אויף דיר ניט בעמערקען אז דו ביזט אַן עובד ה', כדי מענשען זאָלען דיך ניט אַכטען און עהרען דערפאַר.

"ווילסטו פאָלשטענדיג דיענען גאָט, וועט דיר דער יצר הרע ווייטער זאָגען, "זאָלסטו זיך קאָמפּאַנירען מיט אַלע סאָרטען מענשען, זיך פיהרען ווי זיי פירען זיך און געהן אין זייערע וועגען סאַי אין ערנסטע זאַכען, סאַי אין שפּאַס און ליצנות. און זאָלסט זיך ניט שטאַרק היטען פון ליגען זאָגען, פון שווערען, פון עסען און טרינקען מיט זיי צוזאַמען און הוליען און פלוידערען גלייך מיט זיי, און נאָכהער בעריידען זיי און בעשמוצען זיי פאַר אַנדערע. דו זאָלסט טהאָן אַלעס וואָס דו קענסט צו דערוווייטערען פון דיר דעם שם פון פרומקייט. דו זאָלסט זיך, הייסט עס, אַזוי מאַסקירען, אז די וועלט זאָל גאָר ניט וויסען אז דו ביזט אַ פרומער און גאָטספאָרכטיגער". איז דאָך אין פלוג גוט. ער הייסט דאָך דיר דיענען גאָט, נור וואָס דען? דו זאָלסט דיין עבודת הבורא בעהאַלטען, אבער אז דו וועסט דעם יצר הרע פאָלגען אין דיעזען פּונקט, וועט ער פון דיר אוועקרויבען די אמונה, ער וועט דיך מאַכען פאַר אויס גלוי־ביגען און דו וועסט עס גאָר ניט פיהלען.

דעריבער זאָלסטו דעם יצר הרע ענטפערען: "דאָס וואָס דו שטרייטסט מיט מיר, דאָס וואָס דו קליגסט זיך איבערצוריידען מיר, איז ניט פון מיין טובה וועגען. אדרבא, דערמיט ווילסטו אונטערגראָבען מיין כח און ברייגנען אויף מיר אַ שנעלע מפּלה, טאָ ווארום זאָל איך אַנטלויפען פון אַ קליין פייער אין אַ גרעסערען? וואָס פאַר אַ שכל איז דאָס? אויספיינען זיך פאַר מענשען מיט דיענען גאָט, זאָגסטו, טויג ניט, און אויספיינען זיך דורך פערנאַכלעסיגען גאָטס דיענסט, איז רעכט! די ריכטיגקייט איז, אז אַזעלכע מצות וואָס מען קען זיי פאָלשטענדיג מקיים זיין בסתר און מענשען זאָלען דערפון ניט וויסען, דאַרף מען טאַקי טהאָן פערבאָרגענערהייד, אָבער, למשל, דאַווענען בצבור, אויפמערקזאַם מאַכען אַנדערע אז זיי זאָלען טהאָן גוטעס און זיין געהיט פון טהאָן שלעכטעס, לערנען תורה מיט אַנדערע, צדקה געבען און דאָס גלייכען, אַזעלכע זאַכען דאַרף מען זיך ניט אָפּזאָגען פון צו טהאָן צוליעב דעם טאָמער וועט מען דערפאַר קונה שם זיין און קריגען כבוד. איך בין דאָס מחויב צו טהאָן לשם שמים, פון גאָטס וועגען, און טאָמער וועלען מיך לייט ליובען אָדער אָפּגעבען דערפאַר כבוד, וועט עס מיר ניט שאַדען און איך וועל צוליעב דעם ניט פערליערען מיין שכר, ווייל בעת מעשה איז דאָך מיין כונה ניט געוועזען לשם רוהם, לשם כבוד, נור מיט'ן ריינעם געוויסען בלויז פון גאָט'ס וועגען.

"און עס איז שוין געזאָגט געוואָרען, אז ווען איינער טהוט עפּעס אַ מצוה אָפען, ניט בעהאַלטען פון לייט, און ער, דער וואָס טהוט די מצוה, וויל וויסען, אויב ער טהוט די זאַך ריכטיג, קען ער זיך דאָס איבערצייגען פון זיך אַליין אויף צווייערליי אופנים. ערשטענס, דאַרף ביי איהם אַליין קלאָהר זיין, וואָס ערוואַרטעט ער צו געניסען פאַר דער מצוה און פון וועמען ער ערוואַרטעט עט־וואָס צו געניסען. אויב ער האָפט צו געניסען עפּעס פון גאָט, הייסט עס, אז ער טהוט די מצוה בשלמות, פאָלקאָם ווי מען דאַרף, און אויב עס פלאַנטערט זיך איהם אין זיין מח, אז ער וועט עפּעס האָבען פון מענשען, איז די מצוה ניט פאָלשטענדיג. צווייטענס, דאַרף ער וויסען און זיין איבערצייגט, ווי וואָלט ער געהאַנדעלט ווען דיזעלבע מצוה, וואָס ער טהוט אָפען, וואָלט זיך איהם

געמאכט צו טהאָן בסתר, אין געהיים קיינער זאָל דערפון ניט וויסען, וואָלט ער זי אין אַזאַ פאַל אויך געטאָן אָדער ניט? אויב יאָ, אויב ער איז ביי זיך זיכער, אז ער וואָלט די מצוה אויך געטהאָן ביחידות, איז די מצוה א גאנצע, אָן שום פעהלער; פיהלט ער אָבער ביי זיך, אז ער איז מיט דעם ניט זיכער און אין געהיים וואָלט ער דאָס אפשר ניט געטהאָן, איז דאָס ניט קיין ריכטיגע מצוה ווי געהעריג איז און ער דאַרף עס בעסער ניט טהאָן און וואַרטען ביז זיין הארץ וועט געלייטערט ווערען, ביז ער וועט פיהלען אז ער טהוט עס מיט א ריינעם געוויסען בלויז פון גאָט'ס וועגען". אז דו וועסט דעם יצר הרע ענטפערען די דאָזיגע תשובה, וועט ער געשלאָגען ווערען און וועט זיך אונטערגעבען.

און אז דער יצר הרע וועט זעהן אז אין דיזען פונקט קען ער דיר אויך ניט איבעררייידען, וועט ער זיך צו דיר נעהמען מיט א דעלעקאטנערען אופן, מיט אן אופן וואָס איז גאָר שווער אנצושטויסען זיך אז דאָס איז געמיינט צו שלעכטען. ער וועט פרובירען אראָפּפיהרען דיך פון וועג דורך דעם ענין פון גמול ועונש, פון בעלוינונג און שטראָף אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. ער וועט דיר זאָגען: "דו ביזט דאָך פון בעשעפער'ס חסידים און זיינע אויסער־וועהלטע. דו ביזט דאָך, הייסט עס, א צדיק גמור, א פאָלשטענדיגער צדיק, און אָלס אַזעלכער דאַרפסטו האָבען שכר אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט. דעריבער סטאַרע זיך ווי ווייט מעגליך ווייטער דיענען גאָט, אפשר וועסטו טאַקי זוכה זיין צו האָבעןביידע וועלטען, און אז דיר וועט דאָ אויף דער וועלט זיין גוט, וועסטו איהם קענען דיענען מיט א גוט הארץ און מיט א פרעהליך געמיטה, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה" — ליכט, דאָס מיינט עולם הבא, איז פערזעעט פאר'ן צדיק און צום עהרליכען, צום פרומען — שמחה דאָ אויף דער וועלט". אזוי וועט דיר דער יצר הרע זאָגען, און אויב דו וועסט זיך צוהערען צו זיינע רייד, אויב דו וועסט איינשטימען מיט איהם, וועט ער דיך אריינוואַרפען אין א מין פערבאָרגענע שותפות. דאָס הייסט, דו וועסט ביי זיך אין הארצען אין זינען האָבען, אז דאָס וואָס דו דיענסט דעם בעשעפער איז ניט פון זיינעטוועגען, נור כדי דו זאָלסט פון דעם געניסען אויף ביידע וועלטען. און ווען ניט דאָס, ווען דו זאָלסט ניט ערוואַרטען אויף בעלוינונג, וואָלסטו גאָר ניט אנערקענט די שטענדיגע טובות וואָס גאָט טהוט מיט דיר און דו וואָלסט ניט געפונען פאר נויטיג אָפּ־צודיענען איהם דערפאַר, ווייל דו וואָלסט גאָר ניט איינגעזעהען, אז דאָס דיענען איהם איז פאַסענד פאר זיין גרויסקייט, מאכט און חכמה. און אויף דעם האָבען שוין אונזערע חכמים געזאָגט: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס" — איהר זאָלט ניט זיין ווי קנעכט וואָס דיענען זייער ווירטה, כדי צו קריגען בעלוינונג, נור זייט ווי דיענער וואָס דיענען זייער ווירטה ניט וואַר־טענדיג אויף בעלוינונג.

פרק ו׳

און אז דו וועסט באשטרייטען דעם יצר הרע אין זיינע אלע פאריגע טענות, וועט ער דיך ארייננווארפען אין א ים פון ספקות אין דעם ענין פון הכרח וצדק, אין דער פראגע: אויב אלעם וואס א מענש טהוט איז ער געצוואונגען צו דעם דורך גזירה, דורך דעם ווילען פון גאט, ברוך הוא, אדער דאס ווענדט זיך אן דעם מענשענ׳ס רצון און ער קען טהאן ווי ער וויל און וואס ער וויל. און אז ער וועט דיך זעהן פארנאכלעסיגענדיג גאטעס דינסט און זייענדיג מעהר געניינגט צו זינד, וועט ער אנווענדען זיינע טענות צו באווייזען דיר, אז דו ביזט ניט אין דיין רשות און דו קענסט קיין זאך ניט טהאן אהן דעם רצון פון באשעפער. ער וועט דאס דיר אויפווייזען פון פסוקים און פון קבלה, פון תלמוד, כדי צו פארשטארקען זיינע ארגומענטען. ער וועט דיר זאגען: ווען דער באשעפער וואלט געוואלט דו זאלסט איהם דינען, וואלט ער דיר געצוואונגען דערצו און וואלט געמאכט, אז דו זאלסט איהם מוזען דינען געגען דיין אייגענעם ווילען, און אז דו ביזט ניט געניינגט צו דינען איהם, איז א סימן, אז ער וויל ניט דיין דינסט, און קענסטו דען זיין געגען זיינע גזירות און טהאן אנדערש ווי זיין רצון איז? דעריבער דארפסטו ערפילען זיין פארלאנג, וויל דו האסט אויף דעם גארניט צו זאגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: ״אנכי ה׳ עושה כל״ — איך גאט מאך אלעס.

און אויב דער יצר הרע וועט זעהן, אז דו ביסט זיך עוסק אין עולם הזה, אז דו זוכסט צו געניסען פון די תענוגים פון דער וועלט, וועט ער דיר זאגען: זיי אפגעהיט פון פוילקייט און אפגעלאזענקייט, ארבייט וואס מעהר צו פארדינען מעהר און לאז זיך וואוילגעהן פיעל מעגליך. פארלאז זיך ניט אויף קיינעם, האב ניט קיין בטחון, וויל גוטעס און שלעכטעס איז אין דיינע הענט און ארבייט און רוה איז אין דיין רשות. דאס וואס דו קענסט דערגרייכען מיט דיינע קרעפטען איז דיינס און עס איז ניטא אזא מאכט וואס זאל דיר שטערען אויפצוטאן וואס עס איז, אויב נאר דו ביזט פלייסיג און פעהיג דערצו. דעריבער שפאר ניט קיין מיה און ארבייט מיט אלע דיינע קרעפטען, וועסטו אלעס האבען און עס וועט דיר קיין זאך ניט פעהלען. באווארען זיך פון ביי־זע באגעגענישען און דו וועסט געווארענט זיין, אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: ״צנים פחים בדרך עקש, שומר נפשו ירחק מהם״ — דערנער און נע־צען געפינען זיך אויפ׳ן קרומען וועג און דער וואס היט זיך, איז דערווייטערט פון זיי. אדער: ״אולת אדם תסלף דרכו״ — דעם מענשענ׳ס נארישקייט פארקרימט זיין וועג. דאס הייסט: ווען א מענש איז אונוויסענד און וויים ניט ווי אזוי אנצוגעהן אין זיינע עסקים, ווערט די גלייכע וועג אויך ביי איהם קרום. אדער אין מלאכי ווערט געזאגט: „מידכם היתה זאת״ — דאס וואס איך געהט ניט גוט איז דאס געקומען פון אייערע אייגענע הענד.

און אז דעם יצר הרע וועט זיך בעסער לוינען אויפצוצייגען דיר, אז די בחירה, דער אויסוואהל איז ניט ביים מענשען, נאר אלעס איז געווענדט אן גאט, וועט ער דיר ברייננען ראיות, אז אזוי איז דאס, כדי אראפצופיהרען דיך פון וועג און אפשוואכען אין דיר די יראת שמים און אפווענדען דיך פון עבודת הבורא.

שער יחוד המעשה

ווען אבער דו וועסט ערוואכען און אין זינען נעהמען דאס וואס אונזערע חכמים האבען געזאגט: "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" — אלעס איז אין די הענד פון גאט אויסער דאס מורא האבען פאר איהם, וואס דערויף איז די בחירה אוועקגעגעבען געווארען צום מענשען און ער קען טהאן ווי ער וויל, דיענען איהם אדער זינדיגען — אז דו וועסט זיך באדענקען וועגען דעם, וועסטו זיך מעהר סטארען אין די ענינים פון דער תורה, וואס דו ווייסט קלאהר, אז דאס איז פארבונדען מיט שכר און עונש, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין איוב: "כי פועל אדם ישלם לו וכאורח איש ימצאנו" — די טהאט פון מענשען בעצאהלט איהם און לויט דער וועג, וואס א מענש געהט אזוי פאסירט מיט איהם, דאס הייסט: טהוט ער גוטעס ווי דער באשעפער וויל, קריגט ער דערפאר שכר, און געהט ער אין שלעכטען וועג, קריגט ער זיין שטראף. אין ענינים אבער וואס האבען צו טהאן מיט עולם הזה, וועסטו זיך פיהרען ווי עס איז שוין פריהער געזאגט געווארען אין דיזען ספר, ווייל גוטעס און שלעכטעס, גליק און אונגליק איז ניט ביים מענשען אין די הענד און וועגען דעם דארף ער האבען בטחון אין גאט.

און אז דער יצר הרע וועט זיך מיאש זיין, אז ער וועט איינזעהן, אז ער קען דיך אין דיזען פונקט אויך ניט בייקומען, וועט ער זיך נעהמען די מיה איבערצוריידען דיך, אז דו זאלסט האבען מעהר גאוה און ווענינער עניוות, דו זאלסט מעהר זיין שטאלץ ביי זיך און ווענינער נידערגעפאלען. ער וועט דיר זאגען:

דו האסט דאך שוין דערגרייכט די גרויסע מעלות פון חסידים און צדיקים מיט דיין הערצליכען גלויבען אין גאט, מיט דיינע מעשים, וואס זיינען אויסשליסליך פון גאט'ס וועגען. דו ביזט אין דיזע הינזיכטען אן איינציגער אין דיין דור, אן איינציגער אין דער צייט וואס דו לעבסט און נאך אזא צדיק ווי דו איז ניטא. דעריבער דארפסטו זיך ארויסצייגען אלס אזעלכער און זאלען לייט וויסען, אז דו שטעהסט אויף העכערע מדרגה ווי זיי דורך דעם, וואס דו זאלסט זיי האסען, פאראכטען און ערנידעריגען. דו זאלסט אויפווייזען ווי שלעכט און פארדארבען זיי זיינען, פארעפענטליכען זייערע מעשים, זידלען זיי און שענדען זיי און שטראפען זיי אזוי לאנג ביז זיי וועלען זיך שעהמען, וועלען חרטה האבען אויף זייערע פאריגע מעשים און וועלען זיך אומקעהרען צו גאט. דאס — וועט דיר דער יצר הרע זאגען — איז א מנהג פון די נביאים, אזוי ווי גאט האט געזאגט צו יחזקאל הנביא: „אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם" — דו מענשען־קינד, זאג די אידען ווי אזוי דער בית המקדש וועט אויסזעהן און זיי וועלען זיך שעהמען פאר זייערע זינד. זעהסטו דאך, אז גאט האט געהייסען דעם נביא ברייננען זינדיגע מענשען צו ביושים. איז אויב דער יצר הרע וועט צו דיר קומען מיט אזעלכע טענות, זאלסטו איהם ענטפערען:

ווי אזוי קען איך פארהאסען און שענדען אזעלכען וואס איך וויים ניט וואס ביי איהם אין הארצען טהוט זיך? ווי אזוי קען איך איינעם זידלען בעת איך וויים ניט זיינע הערצליכע פארהעלטניסע מיט גאט? עס קען דאך זיין, אז לויט ווי מען זעהט איינעם איז ער העסליך, אבער זיינע פארבארגניסע, זיינע מחשבות זיינען גאר אנדערש. און אויב די נביאים האבען יא געשטראפט און מביש געווען די לייט פון זייערע צייטען, האבען זיי דאך דאס געטהאן מיט'ן רשות פון באשעפער, וועלכער האט געוואוסט, אז זייערע הערצער

זיינען שלעכטע; אבער איך בעזיץ ניט אזא חכמה צו וויסען וואס ביי אימיצען איז הארצען טהוט זיך, און אפשר איז די כונה פון א טהאט וואס שיינט צו זיין שלעכט, גאר א גוטע? און אפשר זיינען יענעמ'ס כונות, יענעמ'ס מחשבות בעסערע ווי מיינע? אפשר זיינען זיי מעהר אנגעלעגט ביים באשעפער ווי מיינע? און אויב איינער איז אין די עפענטליכקייט שלעכט, קען זיין, אז דאס איז צוליב דעם, ווייל ער איז פארנארישט, אומוויסענד און ער וויים ניט די פליכטען, וואס ער האט צום באשעפער, און אזעלכער קען האבען א בעסערע טענה ווי איך צו פארטיידיגען זיך און רעכטפערטיגען זיינע מעשים, ווייל ער וויים ניט און איך וויים און פארשטעה מעהר פון איהם. ווארום גאט מאהנט ניט פון מענשען נאר לויט דעם וויסען און פארשטאנד פון מענשען. דער וואס וויים און פארשטעהט מעהר ווערט פון איהם געפאדערט, ער זאל מעהר דינען גאט ווי דער וואס וויים ווייניגער און פארשטעהט ווייניגער. דעריבער קען דאך זיין, אז איך בין העסליכער און נידעריגער פון יענעם, ווייל לויט מיין וויסען און פארשטעהן גאט ערפיל איך ניט גענוג מיינע פליכטען צו איהם, בעת יענער טהוט גענוג לויט זיין וויסען. און אז יענער זינדיגט טהוט ער דאך דאס בשוגג, אומגערן, ווייל ער וויים ניט בעסער, אבער ווען איך פיהר זיך ניט אויף ווי געהעריג איז, טהו איך דאך דאס במזיד, אבזיכטליך.

און אפשר — זאלסטו ווייטער ערקלערען דעם יצר הרע — איז יענער גאר ניט אזוי שלעכט. עס קען זיין, אז דאס שלעכטעס טהוט ער אפען און דאס גוטעס טהוט ער פארבארגען, און איך בין פארקעהרט, אין די עפענטליכקייט בין איך א צדיק און פערבארגענערהייד אפשר ניט. דעריבער איז יענער מעהר בארעכטיגט צו גאט'ס רחמנות און פארגעבונג ווי איך. זיין איין זכות פון א מצוה, וואס ער טהוט וועגט אפשר איבער א סך פון מיינע זכיות, ווייל ער טהוט עס באהאלטען, אין געהיים, וואס קיינער אויסער גאט וויים דערפון ניט, לויבט איהם קיינער ניט און מען טיילט איהם דערפאר ניט צו קיין כבוד, בעת איך, וואס מיינע גוטע מעשים וויסען אלע, לויבט מען מיך דערפאר און מען רעספעקטירט מיך.

אזוי איז אויך מיט עבירות. איין עבירה וואס איך טהו וועגט אפשר איבער יענעמ'ס א סך עבירות, מחמת איך טהו די עבירה באהאלטען און יענער אין די עפענטליכקייט, און צוליב דעם, ווייל יענער איז באקאנט פאר א בעל עבירה, ווערט ער פון מענשען געטאדעלט און מען איז איהם מבזה, און די בזיונות וואס ער האט ווערט גערעכענט אלס א טהייל פון דער שטראף, וואס ער דארף קריגען פאר'ן חטא און זיין עונש וועט שוין זיין א קלענערער. איך אבער, פאר מיינע אן עבירה קריעג גאר ניט אפגערעכענט אויף דער וועלט, מחמת קיינער וויים דאך ניט, אז איך האב די עבירה געטאן און מען טאדעלט מיך ניט און מען איז מיך ניט מבזה, וועל איך די פולע שטראף מוזען ליידען אויף יענער וועלט.

און נאך א זאך: אז איך וועל זיך אפלייגען צו זוכען פעהלערען ביי אנ־ערע מענשען און זיך צוקוקען און באאבאכטען זייערע שלעכטע מדות, כדי איך זאל זיי קענען מוסר זאגען און שענדען און פאראכטען זיי, וועל איך קיין צייט ניט האבען אכטונג צו געבען אויף זיך אליין און זוכען מיינע אייגענע

פעהלערן, וואס דאס איז בילכער און וויכטיגער, ווי האבן אין זינען פרעמ־דע חטאים. דאס איז אזוי ווי א קראנקער, וואס איהם ליגען מעהר אין זינען זיינע וועהטאגען און ווי פרעמדע און ער זוכט גיכער זיין אייגענע קוראציע, זיין אייגענע היילונג איידער די היילונג פון אנדערע חולאים.

אז דו וועסט דעם יצר הרע אנגעבען די דערמאהנטע ארגומענטען, וועלען זיינע טענות צוקלאפט ווערען.

און אז דעם יצר הרע'ס פיילען וועלען דיך אלץ ניט טרעפען; אז ער וועט איינזעהן אז ער קען דיך פארט ניט בעזיעגען, וועט ער אויף דיר לויערען סאי אין דער צייט ווען דיר געהט גוט, סאי אין דער צייט ווען דיר געהט שלעכט און איןביידע פעלע וועט ער זוכען אראפצופיהרען דיך פון גלייכען וועג. אויב דיר וועט געהן גוט ווי דו ווינשט, וועט ער דיר זאגען: דאס איז די פרוכט פו דיין סטארען זיך, פון דיין פלייסיגקייט, פעהיגקייט און חכמה. דעריבער פליים זיך וואס מעהר אין וועלטליכע זאכען און שפאר ניט קיין מיה צו פער־בעסערען דיין לאגע אויף דער וועלט, וועט דיר שטענדיג געהן גוט און דו וועסט שטייגען נאך העכער, און פרעה זיך און זיי צופריעדען מיט די גוטעס וואס דו געניסט אויף דער וועלט, ווייל דאס וועט ניט לאנג געדויערען און אין גיכען וועט מען דיך רופען אהין, אין פינסטערען קבר, וואו עס עקזיסטירט ניט קיין חכמה, קיין בריה'שאפט, קיין בעוועגונג און קיין הנאה און קיין צער. א ראיה אויף דעם וועט ער דיר בריינגען פון פסוק אין קהלת: "כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה" — אלעס וואס דו מענש קענסט טהאן מיט דיין כח, טהו, ווארים עס איז ניטא קיין טהעטיגקייט, קיין חשבון, קיין וויסען און קיין חכמה אין קבר, וואוהין דו געהסט אוועק נאך דיין טויט. אזוי וועט דיר דער יצר הרע איינריידען בעת דיר וועט געהן גוט אויף דער וועלט.

וועט דיר ווידער געהן שלעכט, וועט ער דיר ארויפגעבען אויפ'ן זינען ווי רשעים לעבען גוט און ווי די הצלחה שפיעלט די כופרים, די וואס לייקענען אין גאט. ער וועט דיר אנצייגען אויפ'ן פסוק אין איוב: ישליו אוהלים לשוררים ובטוחות למרגיזי אל" — די געצעלטען פון רויבער זיינען בשלוה און רוהיג־קייט און בעשטימט צו די וואס דערצערנען גאט. און ער וועט דיר זאגען: די שאדענס און די צרות וואס דיר קומט אוים צו ליידען איז דאס צוליעב דעם ווייל דו ביזט איבערגעגעבען צו גאטעס דיענסט און צו אפהיטען זיינע מצוות בין אדם לחברו, פון מענש צו מענש, און דו קענסט אלעס ניט נאכקומען, ווייל דאס איז א צו גרויסע לאסט און זעהר שווער נאכצוקומען, דעריבער ווערסטו געשטראפט. ווען דו וואלסט אין גאנצען ארונטערגעווארפען פון דיר דעם יאך פון תורה און מצוות, וואלט דיר גוט געווען, אזוי ווי דו זעהסט אז רשעים געהט גוט. און די תורה זאגט דאך אויך: "בקרבי אקדש" — דורך מיינע נא־הענטע, דורך די צדיקים ווער איך געהייליגט. דורכדעם, הייסט עס, וואס איך שטראף זיי, ווערט מיין נאמען געהייליגט. אדער אין עמום ווערט געזאגט: "רק אתכם ידעתי, על כן אפקוד עליכם" — נור אייך אידען האב איך ליעב, דעריבער וועל איך אייך שטראפען פאר אייערע זינד, און נאך עהנליכע פסוקים זיינען דא אין די הייליגע שריפטען, וואס צייגען אז מיט צדיקים איז גאט זעהר מדקדק.

און אז דער יצר הרע וועט דיך זעהן טהאָן עפּעס אַ מצוה, וועט ער דיר די זאַך שווערער מאַכען ווי זי איז און וועט דיר אַנסטראַשען, אַז דו זאָלסט עס ניט טהאָן. ווען, למשל, דו ווּעסט ווּעלען פאַסטען, וועט דער יצר הרע דיר זאָגען, אַז דאָס וועט דיך אָפּשוואַכען און קראַנק מאַכען און דו וועסט דורכדעם ניט קענען טהאָן עפּעס פאַר דער וועלט און פאַר יענער וועלט, ווייל דורכ'ן תענית וועסטו אויך קיין כח ניט האָבען צו דיענען גאָט.

און טאָמער וועסטו בײַנאַכט וועלען תפלה טהאָן צו גאָט, וועט דיך דער יצר הרע אָפּוועגדען דערפון. ער וועט דיר ארויפברייגגען אויפ'ן זינען, אַז דער שלאָף איז פאַר דיר בעסער ווי נאַהרונג, ווייל דאָס פערהיט דיין געזונד און קרעפּטיגט דיין קערפּער מעהר ווי עסען און טרינקען. און אויב דו וועסט וועלען געבען צדקה, וועט ער פאַרשטעלען אין דיין פאַנטאַזיע ווי שלעכט עס איז ווען מען האָט ניט קיין געלד און ווי אומגליקליך עס איז דער אָרימאַן וואָס ליידעט דחקות. דערמיט וועט דער יצר הרע דיך אָפּסטראַשען פון געבען צדקה כלומר'שט צו פערהיטען דיך אַז דו זאָלסט דורכדעם אַליין ניט פעראָרימט ווערען. אזוי וועט ער געפינען וועגען ווי אַזוי צו וואַרפען אויף דיר אַ מורא ביי יעדע געלעגענהייט ווען דו וועסט וועלען מקיים זיין וועלכע ניט איז מצוה, כדי אָפּצוואַוועדען דיך פון דעם.

און אַז דו וועסט אין זינען האָבען צו טהאָן אַן עבירה, וועט דיר דער יצר הרע מאַכען די זאַך בעליעבט. ער וועט דיר פאַרשטעלען די גרויסע הנאה וואָס דו וועסט פון דעם געניסען און מאַכען דיר פערגעסען די שטראָף וואָס דו וועסט דערפאַר האָבען. ער וועט דיר צוגעבען חשק צו טהאָן די עבירה מיט כל-ערליי טענות און ער וועט פון דיר ניט אָפּטרעטען ביז דו וועסט עס טהאָן. און אַז דו וועסט דערפיהלען אַזעלכע אָדער עהנליכע טענות פון יצר הרע, זאָלסטו איהם ענטפערען:

יעדער צער, וואָס איך האָב געהאַט אין מיין לעבען, איז פאַראיבער און עס איז פון דעם אפילו קיין סמן ניט פערבליבען. שלעכטעס וואָס אַ מענש האָט אויסצושטעהן אין זיין לעבען, מיידט שנעל, אָבער דער שכר וואָס מען האָט פאַר אַ מצוה איז אַן אייביגקייט און עס ענדיגט זיך קיינמאָל ניט. ווען מען פאַסט ביי׳טאָג, איז ווען מען עסט נאָכהער בייַנאַכט, ווערט דער תענית פערגעסען. מען קריגט צוריק די פריהעריגע כחות אזוי ווי מען זאָל גאָר ניט האָבען געפאַסט און דער שכר פאַר'ן תענית פערבלייבט פּראָפיט. אזוי אויך ווען מען איז אַ טהייל פון דער נאַכט וואַכענדיג און מען איז זיך עוסק אין עבודת שמים, אין גאָט'ס דיענסט, איז נאָכהער אַז מען שלאָפט זיך דורך, ווערט מען צוריק אָפּגעפרישט אזוי ווי מען זאָל גאָר פריהער ניט זיין וואַכעדיג און דער שכר פאַר'ן ניט דערשלאָפען און לערנען אָדער תפלה טהאָן פערבלייבט.

וועגען דעם ענין פון צדקה, ווי אַזוי מען קען אָפּשלאָגען דעם יצר הרע'ס טענות, ווען ער רעדט אָן דעם מענשען ניט צו געבען צדקה, האָב איך שוין געוויי ערקלעהרט אין שער הבטחון.

און וועגען דעם ענין פון עבירות, וואָס דער יצר הרע גיט צו חשק דעם מענשען ער זאָל זיי טהאָן, זאָלסטו זיך בעדענקען און איבערלייגען, אַז די הנאות און פערגעניגענס וואָס מען האָט אויף דער וועלט, סאַי אַזעלכע וואָס מען מעג, סאַי אַזעלכע וואָס מען טאָר ניט, געהען פאַראיבער שנעל; אָבער די שאַנדע און שטראָף פאַר זינד אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, דאָס פערבלייבט.

אז דו וועסט זיך דאס אין זינען נעהמען, וועט דער יצר הרע געשלאגען ווערען און דו וועסט פלייסיג זיין צו טהאן גוטעס און זיך דערווייטערען פון העסליכע מעשים.

פרק ז׳

און אז דער יצר הרע וועט פערלירען זיין האפנונג אפצואווענדען דיך פון גאטעס דיענסט דורך די פאריגע אופנים; אז עס וועט איהם ניט געלינגען צו בעוועגען דיך דו זאלסט אויספאלגען זיינע פאלשע עצות און דו וועסט זיך פיהרען לויט דיין בעשלוס צו דיענען גאט, וועט ער אנווענדען מיטעל ארויפצורווארפען אויף דיר אן אונמוטה און אריינברענגען אין דיין הארצען דאגות און מאכען דיך שטענדיג טרויערען, כדי דו זאלסט חרטה האבען אויף די גוטעס וואס דו האסט פריהער געטהאן און דער בעשעפער זאל פון דיר אוועקנעהמען דעם שכר פאר דיינע מעשים טובים. וועסטו ווידער האבען אפגעטהאן אן עבירה, וועט דער יצר הרע געפינען וועגען ווי אזוי אריינצוברייגען פרייד אין דיין הארצען און דו זאלסט זיך פרעהען מיט דיין שלעכטען טהאט, כדי דו זאלסט זיך שטארקען און פלייסען צו טהאן נאך אזעלכע מעשים. ער וועט געפינען יועגען צו מאכען אזוי, אז דו זאלסט דיינע דאגות אנהענגען אן דיינע גוטע מעשים און פרייד און פערגעניגען, זאלסטו דענקען, אז דאס איז פעראורזאכט דורך שלעכטע מעשים, כדי דו זאלסט די ערשטע מעהר ניט טהאן און די צווייטע טהאן נאך מעהר ווי פריהער.

ווען אבער דו וועסט פיהלען דעם יצר הרע׳ס בעטרוג; ווען דו וועסט אין זינען האבען, אז דאס פערשפרייט דער יצר הרע פאר דיר נעצען צו פאנגען דיך, וועסטו פארזיכטיג זיין און גאט וועט דיר העלפען נצול צו ווערען פון זיי. און אויב דו וועסט עס ניט דערפיהלען, וועט ער דיך פלוצלונג אומשליידערען און אריינשיסען אין דיר זיינע פיילען.

אן אויב דו וועסט זיך שטעלען געגען איהם אין אלע זאכען און ער וועט דיך ניט קענען איבעררייידען מיט אלע זיינע טענות און ארגומענטען, וואס זיינען פריהער דערמאהנט געווארען, וועט ער זיך נעהמען צו דיר און זוכען ארפצופיהרען דיך פון ריכטיגען וועג אין דעם ענין פון דיין וויסען און קענטניס אין דער תורה. און אז ער וועט זעהן אז דו ביזט אריינגעטהאן אין לערנען, וועט ער דיר זאגען:

דו ווייסט שוין אין דער תורה אזוי פיעל ווי די גרויסע לייט פון דיין דור. דו האסט שוין דערגרייכט אזוי פיעל קענטניס אין דיין לויטער אמת׳ער תורה אזוי ווי די אלטע לומדים פון דיין צייט. טא וויפיעל איז דער שיעור צו לערנען? דו ווייסט דאך אז צו דער חכמת התורה איז גאר קיין סוף און קיין גרעניץ ניטא. טא בעשרענק זיך אויפ׳ן עיקר פון דער אמונה און די הויפט דינים פון דער תורה און נאכהער גיב זיך אפ מיט לערנען אזעלכע לימודים, דורך וועלכע דו זאלסט זיך אויסצייכענען און אויספיינען זיך צווישען מענשען. לעהרען זיך מוזיק, נאטען, כללים פון שפראכען, פאבלען, רעטעניישען און אנדערע זאכען וואס זיינען אנגענומען ביים פאלק און לאז צורוה די פערפלאנטערטע דינים און די פלפולים פון די חכמים. גריבעל זיך ניט צו וויסען פון וואנען יעדער דין שטאמט, ווי

אזוי יעדע מצוה דארף דורכגעפיהרט ווערען, אין די ראיות און שאלות וואס איז דא ביי יעדען דין, און זוך ניט צו פערבינדען די דינים און מצוות מיט מיסטיק, מיט הימעלשע סודות. האב ניט צו טהאן מיט די אלע זאכען, וויל זיי זיינען צו טיעף און דעליקאטנע. פערלאז זיך אויף דעם וואס דו האסט געהערט פון אנדערע אין זאכען וואס דו ווייסט, אז דו קענסט דערגעהן מעהר אזוי גוט ווי אין זאכען וואס דו קענסט מיט דיין טראכטען און קלעהרען און גריבלען זיך ניט דערגעהן מעהר. סוף כל סוף קען דאך ניט זיין אז דו זאלסט אלעס גרינדליך ווייסען, וויל צו דער חכמת התורה איז קיין גרונד ניטא, טא צו וואס מאטערען דיין מח און פערברייננגען דיין צייט? נעהם אלעס אויבערפלעכליך און בעגנוגען זיך מיט דעם וואס דו ווייסט.

און אז דיזע טענה פון יצר הרע וועט אויף דיר ניט ווירקען און דו וועסט זיך פארט גריבלען אין ענינים פון מצוות און דינים, וועט ער דיך פרובירען שיסען מיט די פיילען אדער קוילען פון קנאה. דער יצר הרע וועט, הייסט עס, אין דיר אריינגעבען א געפיהל מקנא צו זיין אנדערע און ניט פערגינען זיי, און אז דו וועסט ווייסען פון אזעלכע וואס ווייסען אין דער חכמת התורה מעהר ווי דו, וועט דער יצר הרע דיר אנריידען צו זוכען אויף זיי פעהלערען, צו ערנידריגען זיי, צו שענדען זיי עפעס אזוי ווי זיי זאלען האבען גערויבט דיין וויסען, דיין קענטניס און בע'גזל'ט דיין חכמה. אויב ווידער דו ווייסט פון אזעלכע וואס קענען און ווייסען ווייניגער פון דיר, וועט דער יצר הרע דיר אריינגעבען אין זינען, אז דו זאלסט זיי נידערשעצען, פיינט האבען זיי פאר זייער אונוויסענהייט, אויספויקען פאר לייטען, אז יענע און יענע זיינען פראסטאקעס, און בעריהמען זיך מיט דיין קענטניס, אז דו קענסט און ווייסט מעהר פון זיי. דאס וועט דיר ברייגנען צו גאוה אויף אזוי ווייט, אז דו וועסט יענע לייט האסען און ווען זיי וועלען דיר עפעס פרעגען, וועסטו זיי ניט וועלען ענטפערען, מחמת דו וועסט האלטען פאר א פחיתת הכבוד, פאר א נידערשעצונג צו ריידען מיט זיי. און דו וועסט זוכען עהרע פון דיין חבר'ס אונוויסענהייט, און דו וועסט זיך אויספייען דערמיט. וואס דו וועסט אימיצען שענדען, און דער סוף וועט זיין, אז דו וועסט זיך אפזאגען פון דעם וואס אונזערע חכמים האבען אונז געלערנט אין דעם ענין פון גאט און זיין תורה.

און אויב דעם יצר הרע וועט ניט געלינגען איבערצוריידען דיך אין דעם ענין פון דער לעהרע פון גאט און זיין תורה, וועט ער פרובירען איבעררייידען דיך אין אנדערע מעשה העבודה, אין אנדערע זאכען וואס האבען צו טהאן מיט גאט'ס דיענסט, און ווען ער וועט זעהן אז דו טהוסט עפעס פון גאט'ס וועגען, וועט ער די זאך פארשטעלען אין דיין פאנטאזיע אלס גרעסער און ערהאבענער ווי דאס איז. דו וועסט טהאן א קליינע, געוועהנליכע מצוה און דער יצר הרע וועט דיר אריינגעבען אין זינען, אז דו האסט אויפגעטהאן די גרעסטע זאך. דאס וועט פערארורזאכען דו זאלסט זיך האלטען גרויס ביי זיך און גרינג-שעצען אלע אנדערע מענשען און האסען זיי און שענדען זיי, כאטש עס קען זיין, אז וואס אנבעלאנגט צו גאטעס דיענסט זיינען זיי בעסער פון דיר. און אויב צווישען דיינע חברים וועט זיין א גרעסערער עובד ה' און זיינע מעשים וועלען זיין בעסערע פאר דיינע און ער וועט זיך מעהר בעמיהען צו דערנעהענטערען זיך צו גאט — אויב דו וועסט פון אזעלכען וויסען, וועט דיר דער יצר הרע אנריידען און וועט זאגען:

אלע גוטע מעשים וואס מען זעהט פון יענעם, איז פאר דיר א חסרון. ווען

ניט ער, וואָלסטו ביי דער וועלט אָנגענומען געוואָרען פאַר א צדיק, און ווייל מען זעהט פון איהם מעהר צדקות, ווערט דיין פרומקייט פערדונקעלט. דאריבער האָב איהם פיינט, זוך זיינע פעהלערען, פאַרש נאָך אפשר וועסטו אויף איהם געפינען א חטא, כדי צו ערנידעריגען איהם אין לייטענס אויגען, און אויב דו קענסט אויף איהם אויסטראַכטען עפּעס א בלבול, כדי צו פערשמוצען זיין שעהנעם נאמען, טהו דאָס און דו וועסט אנערקענט ווערען אלס פרומאַק, אלס צדיק.

אויב דער יצר הרע וועט דיך צו דעם אָנריידען, זאָלסטו איהם ענטפערען:

ווי אזוי קען איך פערהאסען דעם יעניגען וואָס גאָט האָט איהם ליעב? ווי אזוי קען איך שענדען דעם יעניגען וואָס גאָט לויבט? און ניט גענוג וואָס איך פויל זיך און גיב זיך ניט די מיה צו דיענען גאָט אזוי ווי יענער, זאָל איך איהם נאָך דערפאַר פיינט האָבען? און ניט אזוי דארף איך האנדלען געגען דעם באשעפער. פאַרקעהרט: איך בין מחויב ליעב האָבען זיינע געליעבטע און עהרען זיינע געעהרטע, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין תהלים: "ואת יראי ה׳ יכבד" — דער פרומער מאַן עהרט די יעניגע וואָס האָבען מורא פאַר גאָט. און דו ווייסט דאָך וואָס עס האָט פּאסירט מיט מרים, ווען זי האָט גערעדט שלעכטעס אויף משה׳ן און וואָס עס איז געוואָרען פון קרח און זיינע אנהענגער, וועלכע האָבען ניט פאַרגונען משה און אהרן זייער נאָהענט זיין צו גאָט.

פרק ח׳

און וועגען דעם וואָס מיר האָבען געזאָגט אין אנפאנג פון דיזען שער, אז א מענש דארף זיין דער מושל איבער זיין מחשבה, און זיינע געדאנקען זאָלען זיין קאָנצענטרירט נור פון גאָט׳ס וועגען, וועלען מיר דאָ דעם ענין ארומריידען ברייטער.

אַלעס וואָס דו האָסט אין דיין מחשבה, אַלעס וואָס דו דענקסט, זאָל זיין לשם שמים. ווען אפילו דו האָסט אין זינען וואכעדיגע זאכען, זאכען וואָס האָבען ניט צו טהאָן מיט עבודת הבורא, זאָלסטו אלץ דערביי אין זינען האָבען גאָט, ווארום די מעהרסטע שאדען אָדער פארבעסערונגען אין וועלכע עס איז טהאטען איז געווענדט אָן דער מחשבה. א גוטע מחשבה, א גוטע כונה קען אמאָל גוט מאכען א שלעכטען טהאט, און פאַרקעהרט, א שלעכטע כונה קען פערדארבען א גוטען טהאט. אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "מכל משמר נצור לבך, כי ממנו תוצאות חיים" — מעהר פון אלע זאכען וואָס מען דארף היטען זאָלסטו היטען דיין הארץ, דיין געדאנק, אָדער כונה, ווייל פון דעם נעהמט זיך לעבען. און די תורה זאָגט: "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" — דעם מענשען׳ס געדאנקען זיינען שלעכט פון זיין יוגענד. זעהט מען דאָך, אז די מחשבה איז דער עיקר. עס זיינען אין די הייליגע שריפטען פאראן נאָך אעזלכע פסוקים וואָס ציינען אז וואָס א מענש זאָל ניט טהאָן, איז די הויפּט זאך די מחשבה, די כונה וואָס מען האָט דערביי. די תורה זאָגט אונז: „מה ה׳ אלהיך שואל ממך, כי אם ליראה" — וואָס פערלאנגט גאָט פון דיר, בלויז דו זאָלסט פאַר איהם מורא האָבען, און מורא איז ניט קיין טהאט, נור א מחשבה, א געדאנק אין מח אָדער אין הארצען, און דאָס איז דער עיקר וואָס דער בעשעפער וויל.

דאריבער דארפסטו זיך, ברודער, נעהמען אין זינען אז אלע דיינע טהאטען

זאלען זיין געאייניגט צום בורא יתברך און זאל דיין מיה ניט זיין אומזיסט און דיין טרחה זאל נוצען ברייגגען. און דו זאלסט ניט אוועקמאכען מיט דער האנד אלעס וואס איך האב דיר אויפמערקזאם געמאכט, ווייל איך האב שוין אין דיזען שער פאר דיר געזאמעלט גענוג סבות, גענוג אורזאכען וואס קענען פערדארבען דעם יחוד המעשה, דאס טהאן אלעס פון גאט'ס וועגען. אבער איך האב דיר נור געזאגט די עיקרים, די הויפט זאכען און עס זיינען נאך צו דעם דא צווייגען, קלענערע אורזאכען וואס איז כמעט קיין ענדע צו זיי ניטא. דעריבער דארפסטו זיך היטען פון זיי מיט אלע דיינע מעגליכקייטען, אפשר וועסטו אויספיהרען אז אלע דיינע מעשים זאלען זיין לשם שמים, און דאס וועט ביי דעם בעשעפער זיין זעהר אנגעלייגט.

און דו זאלסט זיך אין גאט'ס דיענסט פיהרען אזוי ווי דו פיהרסט זיך אין וועלטליכע זאכען. כשם אזוי ווי אין מסחר אדער אין וועלכע עס איז בעשעפטיגונג רעכענסטו שטענדיג אוים אויף דאס בעסטע וואס דו קענסט קריגען און עס זאל זיין ווייט פון שאדען, פון פעלשונג און א צוזאמענמיש פון גוטעס מיט שלעכטעס, אזוי דארפסטו געוויס זעהן אז דיינע מעשים פון גאטס וועגען זאלען זיין ריין און זויבער, ניט געפעלשט און ניט געמישט מיט עטוואס וואס איז ניט גוט. אז אין די ענינים פון דער וועלט, וואס איז ניט קיין אייביגקייט און עס ווערט כלה זוכסטו דאס בעסטע, דארפסטו דאך אין די ענינים פון עולם הבא, וואס האט א קיום אויף אייביג און דו דערנעהנטערסט זיך דורכדעם צו גאט, דאפעלט מדקדק זיין אז עס זאל געטהאן ווערען אויפ'ן בעסטען אופן.

און ווענד אן דייגע קרעפטען צו לייטערען דיינע מעשים, צו רייניגען זיי אז זיי זאלען זיין זויבער אהן זייטיגע מחשבות. און אויב דו טהוסט ניט קיין סך מצות, אבער די ביסעל וואס דו טהוסט זיינען ריין, איז דאס בעסער ווי א סך און ניט אין גאנצען ריין, ווארום א ריינע ביסעל איז א סך און א סך ניט קיין ריינע איז אביסעל און עס ברייגגט הייגע נוצען. און אז דו טהוסט אי אביסעל, אי ניט ריין, טויג אודאי ניט.

און היט זיך אז דייגע מעשים צו גאט זאלען ניט זיין אזוי ווי דער פויגעל וואס דער פסוק זאגט אויף איהם, אז ער לייגט די אייער און ברידהט זיי אויף דער הוילער ערד און איז ניט פארזיכטיג צו היטען זיי, קומען אנדערע בעשעפעניסען און צוטרעטען זיי און עס קומען פון זיי ניט ארוים קיינע עופות. דער דאזיגער פויגעל ווערט גערופען כנף רננים און ווערט געשילדערט אין איוב: "כי תעזוב לארץ ביציה ועל עפר תחמם, ותשכח כי רגל תזורה וחית השדה תדושה" — זי לאזט איבער איהרע אייער אויף דר'ערד און אויפ'ן זאמד ווארימט זי זיי, און זי פערגעסט זיך אז פיס קענען זיי צוטרעטען און ווילדע חיות — צוקוועטשען, און ווי עס ווערט דארט ווייטער געזאגט. אזוי איז אויך מיט דעם וואס טהוט עפעס פון גאט'ס וועגען און ער פערנאכלעסיגט צו טהאן דאס ווי געהעריג איז, איז זיין מיה ארויסגעווארפען און ער האט דערפון גאר ניט.

און דער חכם שלמה האט אין משלי געלויבט א בעשעפענים וואס איז דער קאנטראסט פון יענעם פויגעל און איז געהיט און פארזיכטיג אין איהרע טהאטען וואס זיינען פאר איהר גוט אין איהר וועלט, און ער האט אונז געהייסען מיר זאלען זיך פון יענער בריאה לערנען, כאטש זי איז ניט מעהר

שער יחוד המעשה

ווי א שוואכער אינזעקט, אזוי ווי ער זאגט דארט: "לך אל נמלה עצל" — געה פוילער צו דער מוראשקע, בעאבאכט ווי זי פיהרט זיך און ווער קלוג. זי, די מוראשקע גרייט אן איהר שפייז אום זומער און בעווארענט זיך מיט איהרע בעדערפניסע, אז עס זאל איהר גאר ניט פעהלען. א מענש דארף אויך ניט זיין פויל און זיך בעזארגען מיט עולם הבא דורך דיענען גאט מיט אמת, מיט א ריינעם געוויסען.

מיר האבען דא דערמאהנט אביסעל פון פיעלעם וואס עס איז דא צו ריידען אין דיעזען ענין, און זאל די ביסעל ניט זיין אין דיינע אויגען צופיעל און זאלען דיר מיינע רייד ניט עקלען. מלאכות, איז וואס איידעלער און דעליקאטנער זיי זייגען אלץ מעהר סבות קען מיט זיי טרעפען. דעריבער האב איך אין דעם ענין פון יחוד המעשה אנגעגעבען מעהר בעווארענישען, ווייל דאס איז אן איידעלער און דעליקאטנער ענין.

די וואס פערטיעפען זיך אין דיעזען ספר און פערשטעהען איהם, ווייסען זיינע מעלות און חשיבות. גאט זאל אונז מיט זיין רחמנות העלפען אז מיר זאלען זיין פון די וואס זיינען גאנץ מיט איהם און טהוען אלעס פאר זיין גרויסען נאמען, אמן.

סוף פון שער יחוד המעשה.

שער הששי.

שער הכניעה

(דער טהויער פון אונטערטהעניגקייט. די לעהרע פון זיין אונטערטעניג צו גאָט)

פרק א'

האָט דער מחבר געזאָגט:

ווייל אין פאָריגען מאמר איז גערעדט געוואָרען וועגען טהאָן אלעס פון גאָטס וועגען און ניט האָבען דערביי קיינע אנדערע אבזיכטען, און ווייל די מדה פון גאוה ענדערט דעם מענשען מעהר ווי אנדערע זאכען וואָס ענדערען איהם צו שלעכטען, און זי, די מדה פון גאוה, פערדארבט זעהר פיעל די ריכטיגע גאָטעס דיענסט; דעריבער האָב איך איינגעזעהן, אז איצט איז נויטווענדיג צו ריידען וועגען א מדה טובה וואָס דערווייטערט דעם מענשען פון גאוה. דיא דאָזיגע מדה איז כניעה, אונטערטעניגקייט.

און עס איז ביי אונז קלאָהר, אז אונטערטעניגקייט איז דער הויפט פונקט אין דיענען גאָט, ווארום אונטערטעניגקייט, ניעדערגעפאלענקייט אונטערשייד דעט דעם קנעכט פון זיין הארר, און אז דער מענש פיהלט אז ער איז א קנעכט צו השי"ת, וועט ער קיינעם ניט לויבען און ניט ריהמען בלויז איהם, גאָט אליין, אזוי ווי דוד המלך האָט געזאָגט: "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההור" — בלויז צו דיר גאָט איז די גרויסקייט, די מאכט, די ערהאבענהייט, דער זיעג און דער פראכט. ווען דער מענש בעזיצט די מדה פון אונטערטהעניגקייט, פערטרייבט עס פון איהם דעם שטאָלץ, דעם חשק צו פראכט און גלאנץ, דאָס וועלען הערשען איבער אנדערע, און די לוסט צו זאכען וואָס זיינען פאר איהם צו גרויס, צו הויך, און אנדערע שלעכטיגקייטען וואָס שטאמען אָפּ פון גאוה.

און אין דעם ענין פון כניעה האָבען מיר איצט צו ערקלעהרען צעהן זאכען:

א גענויע ערקלערונג, א ריכטיגען אויסטייטש וואָס כניעה מיינט; אויף וויפיעל חלקים די מדה פון כניעה ווערט צוטהיילט: די אורזאכען וואָס ברייגנען דעם מענשען צו כניעה; די ארט און ווייזע ווי מען דארף אָנגעהן מיט דער דאָזיגער מדה; ווי אזוי א בעל גאוה קען ווערען א נכנע; ווי אזוי דער נכנע, דער אונטערטעניגער דארף זיך בכלל אויפפיהרען; ווען מען דארף געברויכען די מדה פון כניעה און ווען ניט; אויב מען דערגרייכט די דאָזיגע מדה דורך מעשים טובים אָדער פערקעהרט: דורך דער מדה פון כניעה קומט מען צו מעשים טובים. אויב אַ מענש קען אין דערזעלבער צייט זיין אי אַ נכנע, אי אַ בעל גאוה, און די גוטע פאָלגען וואָס אונטערטעניגקייט ברייגגט אין ענינים פון עולם הזה און עולם הבא.

שער הכניעה

איצט וועלען מיר ערקלעהרען יעדע זאך בעזונדער.
וואס מיינט כניעה? וואס איז די ריכטיגע בעדייטונג פון אונטערטהע־ניגקייט? זיין אונטערטהעניג הייסט: צו ערניעדריגען זיך אליין, אונטער־ווארפען זיך און ניעדערשעצען זיך געגען אימיצען. דאס איז א הערצליכע אדער א געפיהל מדה. מען פיהלט ביי זיך אז מען איז ניעדריג, אונטער־ווארפען אונטער א העכערען, א גרעסערען. די דאזיגע מדה, ווען זי ווערט איינגעווארצעלט אין מענשענ'ס הארץ, שפיעגעלט זי זיך נאכהער אפ אויף די אברים, און ניט בלויז דער נכנע אליין פיהלט די אונטערטהעניגקייט, נור זייטיגע זעהען דאס אויך אויף איהם.

דער אונטערטהעניגער רעדט ווייך און ציינט ניט ארוים קיין מינע פון אז אויטאריטעט אדער א מושל. ער רעדט ניט הויך, נור מיט א ניעדעריגע שטימע, און קומט איהם אמאל אן דער כעס, האלט ער איהם איין. דער אונ־טערטהעניגער זוכט ווייניג וואס נקמה אפילו ווען ער האט ביכולת נקמה צו נעהמען פון איינעם וואס האט איהם אן עולה געטהאן. מען דערצעהלט אויף א געוויסען קעניג, וואס איינער האט געגען איהם פערזינדיגט און מען האט איהם געדראפט שווער בעשטראפען. איז נאכדעם ווי מען האט שוין געבראכט די ריטער אדער אינסטרומענטען אזעלכע דורכצופיהרען די שטראף אויפ'ן זינ־דיגען, האט דער קעניג זיך אפגערופען: "ווען מיין כעס אויף דיר וואלט ניט געוועזען אזוי שטארק, וואלט איך שוין פון דיר גענומען די ריכטיגע נקמה; אבער ווייל איך בין ארייננעפאלען אין א צו שטארקען כעס, און דאס, וויים איך, שטאמט פון גאוה, דעריבער וויל איך ניט נאכגעבען דעם יצר הרע און איך בין דיר מוחל".

אויפ'ן זעלבען קעניג דערצעהלט מען, אז ווען זיינע מיניסטארען און ראטה־געבער פלעגען איהם צוריידען ער זאל בעשטראפען איינעם וואס האט געגען איהם גזינדיגט, פלעגט ער ענטפערען:

"איך בין ביי זיך געפאלען. איך שטאלציר ניט מיט דעם וואס איך בין א קעניג, און איך ווייס ניט פון א פערברעכען וואס זאל איבערוועגען מיין עניוות, מיין נידערגעפאלענקייט און מיך מאכען צו זוכען נקמה, און אפשר זיינען מיינע זינד געגען גאט גרעסער ווי די זינד וואס יענער איז בעגאנגען געגען מיר, טא ווארום זאל איך בעגעהן נאך א זינד און אויסנוצען די שלעכטע מדה פון כעס?"

פרק ב'

איצט וועלען מיר ריידען וועגען פערשיעדען ארטיגע כניעה.
די מדה פון כניעה, פון אונטערטהעניגקייט איז איינגעטהיילט אין דריי חלקים. עס זיינען, הייסט עס, דא דרייערליי אונטערטעניגקייט. איין טהייל נעהמט אין זיך אריין דעם מענשען און א סך לעבעדיגע בעשעפעניסען וואס קענען ניט ריידען. דאס איז די אונטערטהעטיגקייט וואס קומט פון אונווי־סענהייט, פון פערגרעבטקייט. אקוראט אזוי ווי א בהמה אדער א פערד ליידען אפטמאל פון זיין אונטערוואורפען אונטער אימיצען, ווייל זיי האבען קיין שכל אפצו־ווענדען זיך דערפון, אזוי זיינען אויך דא נארישע אונוויסענדע מענשען

וואס קענען ניט זיך אליין און האלטען זיך פאר אונווירדיג געגען אנדערע, כאטש פאקטיש וואלטען זיי אין פרטים געקענט זיין גלייך מיט אזעלכע וואס זיי האלטען אלס העכערע פון זיי. א פויער, למשל, טראגט גראבע קליידער, עסט גראבע עסענס און וואהנט אין אן אונבעקוועמע דירה, ווייל ער רעכענט אז טראגען שעהנערע קליידער, עסען בעסער און לעבען בעסער זיינען זאכען וואס בעלאנגען צו א פריץ, צו א גוטס־בעזיצער און ער איז ניט ראוי דערצו. איז דער פויער, הייסט עס, א נכנע, ווייל ער ניעדערשעצט זיך אליין צוליעב זיין אונוויסענהייט.

אבער דאס רופט מען נור כניעה, אונטערטהעניגקייט, און אין אמת'ן איז דאס ניט מעהר ווי זעלע ארימקייט, פערגרעבטקייט. ווארום ווען דער פויער וואלט ניט געווען בלינד אין דער זאך און וואלט מעהר שכל געהאט, וואלט ער געוואוסט אז ער איז אויך בערעכטיגט צו לעבען בעסער, און ער וואלט דאס אויסגעפיהרט. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין איוב: "כי לבם צפנת משכל על כן לא תרומם" — ווייל דו האסט זייער הארץ בעהאלטען פון שכל, ווייל זיי זיינען פערנארישט, דעריבער ווערען זיי ניט ערהויבען און האלטען זיך אליין אויף א ניעדעריגע שטופע.

איז דאס הייסט דעריבער ניט קיין אמת'ע כניעה. ווער דען קען יא אנגערופען ווערען אן אמת'ער נכנע? אן אמת'ער אונטערטהעטיגער? דער וואס זיין נשמה, זיין גייסט שטעהט אויף א העכערע שטופע; דער וואס איז ניט פערגרעבט און האט שכל אויפצופיהרען זיך שעהן און אונטערשיידען צווי־שען שעהנע מדות און מאוס'ע; דער וואס וויים און פערשטעהט זיין ווערדע, דער וואס אנערקענט אז ער שטעהט העכער פון אנדערע און דאך האט ער אין זיך די מדה פון כניעה, פון זיין אונטערטהעניג, ניעדערגעפאלען ביי זיך, אט דאס מיינט אמת'ע כניעה. די כניעה אבער וואס קומט פון אונוויסענהייט, פון טעמפען שכל איז ניט בעסער ווי די אונטערטהעניגקייט פון א בהמה.

דער צווייטער חלק פון כניעה איז א צייטווייליגע אונטערטהעניגקייט צו אנדערע מענשען. איינער, למשל, דיענט אין סאלדאטען, איז ער אונטערטהע־ניג זיינע אפיציערען, אדער א געפאנגענער אין תפיסה, איז אונטערטהעניג דעם אויפזעהער פון געפענגנים, א קנעכט איז אונטערטהעניג זיין הארר, א פערדונגענער צו דעם וואס האט איהם געדונגען, אן ארימאן צו א רייכען, צו וועמען ער דארף אנקומען, א תלמיד צו זיין רבי, א בעל חוב צו דעם, וועמען ער איז שולדיג דעם חוב, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "ועבד לוה לאיש מלוה" — דער וואס בארגט געלד איז א קנעכט צו דעם יעניגען, ביי וועמען ער בארגט. עס איז דא נאך א כניעה, אן אונטערטהעניגקייט, וואס בעלאנגט צום זעלבען סארט. ווען איינער וויים ביי זיך, אז ער קומט ניט ריכטיג נאך די פרינציפען וואס האבען א שיכות מיט עולם הזה און עולם הבא; ווען איינער פיהלט אז ער וויים ניט גענוג ווי אזוי צו פיהרען זיך אויף דער וועלט, און אז ער הערט מוסר פון א רב אדער א פאלקס לעהרער, איז ער צו איהם אונטערטהעניג און ערנידעריגט זיך פאר איהם און בעדיענט איהם. אזא כניעה, אזא אונטערוואָרפענקייט איז גאנץ גוט, אזוי ווי די גמרא זאגט: "גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה" — בעדיענען די תורה, בעדיענען, הייסט עס, א תלמיד חכם, א מורה דרך איז גרעסער, חשוב'ער ווי לערנען די תורה.

שער הכניעה

אבער כאטש אפילו די אלע וואס זיינען פריהער דערמאהנט געווארען אז זיי זיינען נכנעים, אונטערטהעניג, טהוען דאס מיט רעכט און זיי דארפען זיין אונטערטהעניג, איז דאס נאך אבער אלץ ניט די ריכטיגע כניעה, די אמת'ע מדה פון אונטערטהעניגקייט, צו וועלכע מיר ציעלען אין דיעזען שער, ווייל דיעזע כניעה איז ניט קיין שטענדיגע, בלויז א צייטווייליגע, מחמת זי נעהמט אין זיך ניט אריין אלע רעדעוודיגע, אלע מענשען און די אונטערטהעניגקייט דארף ניט געברויכט ווערען אין יעדער צייט און אין יעדען ארט. ווארום ווען דער סאלדאט געהט ארויס פון דיענסט, דער געפאנגענער פון תפיסה, דער קנעכט פון רשות פון זיין ווירטה, ווען דער בעל חוב בעצאהלט זיין חוב, ווען דער תלמיד איז ניט נעבען זיין רבי און ווען דער ארימאן ווערט רייך, געהט שוין די כניעה ארונטער, דארפען זיי שוין ניט זיין אונטערטהעניג. די אלע זיינען נור אונטערטעניג אונטער געוויסע אומשטענדען, צוליעב געוויסע סבות, און מיידען די סבות, די אורזאכען, מיידט די כניעה, די אונטערטעניגקייט.

אבער דער דריטער טהייל כניעה מיינט צו זיין אונטערטהעניג דעם בורא יתברך, א פפליכט וואס ליעגט אויף אלע מענשען אהן אויסנאהם, און מען איז דאס מחויב צו פראקטיצירען אין יעדע צייט און אין יעדען ארט, און וועגען דעם, וועגען דיעזער כניעה, ווילען מיר ריידען אין דיעזען שער. דער אמת'ער נכנע, דער אונטערטהעניגער צו גאט, ווערט אין די הייליגע שריפטען גערופען אדער בעטיטולט מיט די נעמען: עניו, נבזה בעיניו, צנוע, דכא, שפל רוח, רוח נשברה, נדכה, רך לבב, לב נשבר און נפש שחה, אלץ אזעלכע ווער־טער וואס דריקען אויס אונטערטהעניגקייט, זעלבסט ערניעדערונג, אונטערוואר־פענהייט און ניעדערגעפאלענקייט.

און וואו מיר וועלען ריידען סתם וועגען כניעה, איז אלץ אונזער כונה אויף דעם דריטען חלק פון כניעה, אויף די אונטערטהעניגקייט צו גאט, וואס דאס איז די העכסטע מדרגה פון כניעה. און דער וואס קומט צו דיעזער מדרגה, דערנעהנטערט זיך צו גאט און איז ביים בעשעפער אנגענומען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: „זבחי אלהים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה" — א צובראכען געמיטה מיינט אן אפפער צו גאט. א צובראכען הארץ, א געפיהל פון ניעדערגעפאלענקייט, פערשעהמסטו ניט, גאט.

פרק ג'

עס זיינען דא צעהנערליי סבות, צעהנערליי אורזאכען וואס נעהמען אוועק פון מענשען די מדה פון גאוה און ברייננגען איהם צו דער מדה פון כניעה, פון ערנידערונג אדער ניעדערגעפאלענקייט.

ערשטענס, ווען ביים מענשען ווערען אפגעשוואכט די כחות און ער קען מעהר ניט אנגעהן מיט זיינע נאטירליכע בעוועגונגען צוליעב קראנקהייט אדער ווייל ער איז געבוירען געווארען מיט שוואכע אברים, וואס האבען נור געקענט דיענען א געוויסע צייט. אז דאס פאסירט מיט א מענשען, וואס איז פריהער געוועזן שטאלץ ביי זיך, ווערט ער נאכהער אפהענדיג. ער פערליערט זיין שטאלץ און ווערט נידערגעשלאגען און בעט ביי גאט און ביי מענשען זיי זאלען איהם העלפען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "ויכנע בעמל לבם כשלו ואין

עוזר, ויצעקו" — מיט מיעדקייט, מיט שוואכקייט, מאכט גאָט אונטעטעניג זייערע הערצער; ווען זיי ווערען שוואך און עס איז ניטאָ ווער עס זאָל זיי העלפען, שרייען זיי, בעטען זיי ביי גאָט.

צווייטענס, ווען איינעם טרעפט עפּעס אזוי אַן אונגליק אָדער ער ווערט פעראַרימט און ער דאַרף אָנקומען צו מענשען, צו וועלכע ער האָט פריהער ניט געדאַרפט אָנקומען, ברעכט דאָס זיין שטאָלץ און ער ווערט אַן אונטערטע־ניגער אַנשטאָט א בעל גאוה, אזוי ווי דער פסוק זאָגט ביי די קינדער פון עלי הכהן אין שמואל א׳: "והיה כל הנותר בביתך יבא להשתחות" — דער וואָס וועט פערבלייבען אין דיין הויז וועט קומען בוקען זיך פאַר א שטיקעל ברויט אָדער א מטבע. די אָרימקייט, הייסט עס, וועט זיי ברייגגען דערצו, אַז זיי זאָלען אראָפּוואַרפען זייער שטאָלץ און יחוס און בוקען זיך צו אימיצען אום צו קריגען א שטיקעל ברויט אָדער א געלד געשאַנק.

דריטענס, ווען איינער ווייס אַז זיין חבר געהט בעסער ווי איהם און ער קען פון איהם קריגען טובות, מעג ער זיך זיין א בעל גאוה, פּראָוועט ער אָבער ניט קיין גאוה געגען יענעם, אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "רבים יחלו פני נדיב" — פיעלע בעטען דעם מילדען, דעם פרייגעביגען.

פיערטענס, ווען איינער איז דעם אנדערען שולדיג א חוב און ער איז ניט אימשטאַנד צו בעצאָהלען, איז ער יענעם אונטערוואָרפען און ציינט פאַר איהם קיין גאוה, אפילו אויב ער איז בטבע א בעל גאוה.

פינפטענס, ווען איינער איז געפאַנגען ביי א שונא, מוז ער איהם אונטער־טעניג זיין, צו ער וויל, צו ער וויל ניט.

זעקסטענס, א שקלאַף וואָס קען זיך ניט אויסקויפען פון זיין ווירטה.

זיעבענטענס, ווערט א מענשען׳ס הארץ צובראָכען און ער ווערט ביי זיך ערנידעריגט, ווען עס קומען אויף איהם צרות. ווען די צרות זיינען אפילו אזעלכע, וואָס מאכען איהם ניט אָנצוקומען צו אימיצען, ווערט אויך זיין שטאָלץ געבראָכען אין אלגעמיין און דאָס ברייננט איהם צו כניעה, צו זיין ביי זיך געפאַלען.

אכטענס, ווען א מענש האָט מיט זיך אליין א חשבון הנפש, ווען ער בע־טראַכט זיינע מעשים און געפינט אוים, אַז ער זינדיגט געגען גאָט און ער דאַנקט איהם ניט און לויבט איהם ניט פאַר די טובות וואָס ער טהוט מיט איהם, ווערט ער ביי זיך געפאַלען און שעהמט זיך פאַר׳ן בעשעפער פאַר זיין אונדאַנק־באַרקייט צו איהם, אזוי ווי עזרא האָט געזאָגט: „אלהי בושתי ונכלמתי" — מיין גאָט, איך בין פערשעהמט און קען מיין קאָפּ ניט אויפהויבען, ווייל אונ־זערע זינד זיינען פיעל.

נייינטענס, ווען א מענש הערט מוסר פון א מוכיח, א שטראָף זאָגער, וועלכער וואַרפט איהם אויף זיין זינדיגען געגען גאָט, ווערט ער ביי זיך אויף געפאַלען און עס כאַפּט איהם א מורא, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין מלכים א׳, ווען אליהו הנביא האָט געשטראָפט אחאב׳ן, האָט נאָכהער גאָט געזאָגט צו אליהו: "הראית כי נכנע אחאב מלפני?" — האָסטו געזעהען ווי אחאב איז געוואָרען אונטערטעניג צו מיר?

צעהנטענס, ווען דער מענש פיהלט, אַז דער טויט דערנעהנטערט זיך און די צייט פון שטאַרבען איז שוין ניט ווייט, פאַלט אויף איהם אַן א שרעק. ער

שער הכניעה

הויבט אַן צו טראַכטען וועגען דעם שרעקליכען מאָמענט ווען ער וועט מוזען פערלאָזען די וועלט און דאַרפען אָפּגעבען דין וחשבון פאַר'ן בורא יתברך, און ער ווערט ניעדערגעשלאָגען און אונטערטעניג אויס חרטה און בעדויערען, וואָס ער האָט ניט צוגעגרייט קיין שפייז אויפ'ן וועג, וואָס ער האָט זיך ניט בעזאָרגט מיט מעשים טובים וואָס זאָלען איהם בעגלייטען אויף יענער וועלט.

דאָס זיינען די צעהן זאַכען וואָס ברעכען דעם מעשענ'ס שטאָלץ און מאַכען אונטערטעניג די יעניגע וואָס בעזיצען די מדה פון גאוה.

פרק ד'

איצט וועלען מיר ערקלעהרען אויף וואָס פאַר אַן אופן אַ מענש דאַרף אויסנוטצען די מדה פון כניעה. אויף דעם וועלען מיר זאָגען, אַז די מדה פון כניעה, פון אונטערטעניג זיין, דאַרף געברויכט ווערען אין זיעבענערליי ענינים אָדער פעלע.

ערשטענס, אין משא ומתן, אין האַנדלען, אין האָבען פערבינדונגען מיט מענשען און אין גוטע אויפפיהרונג מיט זיין גלייכען, ווי איך וועל ערקלערען שפּעטער ריידענדיג וועגען דיעזען ענין. אויף אַזאַ פאַל פון כניעה זאָגט דער פסוק אין תהלים: „נבזה בעיניו נמאס" — דער צדיק, ווען ער האָט אפילו מיט וואָס צו שטאָלצירען, איז ער אין זיינע אייגענע אויגען ניעדערגעשעצט און געפאַלען ביי זיך.

צווייטענס, ווען ער בעגעגענט לומדי תורה און פרומע לייט וואָס זיינען נאָהענט צו גאָט, דאַרף ער זיך פיהלען אונטערטעניג. אַזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "שחו רעים לפני טובים" — די שלעכטע, די זינדיגע זאָלען זיין איינגעבויגען פאַר די גוטע, פאַר צדיקים.

דריטענס, ווען מען לויבט איינעם פאַר זיינע גוטע מדות, איז ער מחויב צו געברויכען די מדה פון כניעה. עס דאַרף איהם ניט הנאה טהאָן און ער דאַרף ניט צופריעדען זיין דערמיט וואָס מענשען האַבען אין איהם אַ טעות און האַלטען איהם פאַר אַ פרומען און גאָטספאָרכטיגען, נור פערקעהרט: ווען ער הערט אַז מען זאָגט אויף איהם שבחים, דאַרף ער זיך דערמאָהנען אָהן די זינד וואָס ער איז בעגאַנגען אין געהיים, אַבער גאָט ווייס זיי און ער וואַרט ער זאָל אויף זיי תשובה טהאָן. אַז ער וועט אַזוי טהאָן, וועט ער אַנשטאָט פרעהען זיך, שעפּען פערגעניגען פון די שבחים וואָס מען זאָגט אויף איהם, גאַר ווערען ניעדערגעפאַלען ביי זיך און אונטערטעניג. אַזוי ווי דוד המלך האָט געזאָגט: "כי עוני אגיד אדאג מחטאתי" — איך וועל זאָגען מיינע זינד, זאָרגען וועגען מיינע פערברעכענס.

פיערטענס, ווען מען וואַרפט איינעם אויף די עולות וואָס ער איז בעגאַנגען, ווען מען איז איהם דערפאַר מבזה דאַרף ער ווערען אונטערטעניג צו גאָט און איהם דאַנקען דערפאַר וואָס ער האָט די מענשען אריינגעגעבען אַ זינען צו שענדען איהם, צו שטראָפען איהם און אויפצייגען פיעל ניט איז זיינע חטאים, כדי דאָס זאָל איהם ברייננגען צו תשובה, אַזוי ווי דער פסוק זאָגט אין איוב: „ויגל אזנם למוסר ויאמר כי ישובון מאון" — גאָט פעראורזאַכט אַז מענשען זאָלען הערען מוסר, כדי זיי זאָלען זיך צוריקציהען פון אונרעכט.

פינפטענס, ווען דער בעשעפער טהוט איינעם גוטס אויף דער וועלט; ווען ער גיט איהם רייכטהום אדער ער מאכט איהם צו געניסען אנדערע וועלט־ליכע גוטע זאכען, דארף דער וואס איז מקבל די גוטעס זיין אונטערטעניג צו גאט צוליעב די שווערע לאסט וואס עס ליעגט אויף איהם אפצוזאנקען גאט דערפאר. ער דארף זיך ערניעדריגען, זיין געפאלען ביי זיך אויס מורא טאמער וועט די גוטעס וואס ער געניסט גאר פיהרען צו שלעכטעס, טאמער וועט דערפון גאר ארויסקומען א שטראף פאר זיינע זינד. ווארום רייכטהום וואס מענשען האבען אויף דער וועלט, בעקומען זיי דאס צוליעב איינע פון דיא דריי אורזאכען: ענטוועדער דער בורא, ב"ה, וויל דעם מענשען גוטעס טהאן, אדער ער וויל דאס איהם שטעלען צו פראבע, אויב די געלד וועט איהם ניט אראפפיהרען פון גלייכען וועג, אדער כדי דער מענש זאל דורכדעם אריינפאלען אין א צרה און אפטמאל געטויטעט ווערען אלס שטראף פאר זיינע זינד. ווארום עס פאסירט דאך, אז רייכע לייט ווערען גע'הרג'עט פון גזלנים און ווען זיי וואלטען ניט רייך געווען, וואלט דאס ניט פאסירט.

און עס זיינען דא סמנים, דורך וועלכע מען קען וויסען צוליעב וואס פאר א תכלית, צוליעב וואס פאר א צוועק גאט גיט איינעם געלד.

אויב דער וואס פערמאגט די געלד איז אריינגעטהאן אין ערפילען זיינע פפליכטען צום בעשעפער מעהר ווי ער איז אריינגעטהאן אין די ענינים פון זיין רייכטהום; אויב ער זוכט ניט קיינע וועלטליכע פערגעניגענס און ער גיט צדקה און טהוט מצות מיט זיין געלד; אויב ער האט קיין בטחון אין זיין עשירות און בעטראכט עס ניט אלס א גוטע זאך כדי אנצוטהאן זיך מיט דעם קערפערליכע תענוגים, איז א סימן, אז גאט האט עס איהם געגעבען פון זיין, פון דעם מענשענ'ס, טובה וועגען, אזוי ווי מיר געפינען אין איוב קאפיטעל ל"א וואס א מענש דארף טהאן מיט געלד, מיט עשירות כדי דאס זאל זיין פאר איהם גוט.

אויב אבער איינער איז אריינגעטהאן אין היטען זיין פערמעגען, אין סטארען זיך אריינצוקריעגען מעהר רייכטהום און אין זוכען בעוואהרנישען, אז זיין געלד זאל ניט געמינערט ווערען; אויב די זאכען ליעגען איהם מעהר אין זינען ווי דער חוב צו דאנקען און לויבען גאט און טהאן עפעס מיט'ן געלד פון בעשעפער'ס וועגען, איז א סימן, אז די עשירות איז איהם געגעבען געוואָרען נור מיט דעם צוועק כדי אויסצופרובירען איהם אויב זיין הארץ איז מיט גאט אדער ניט. אזעלכען וועט פון זיין געלד ניט פערבלייבען מעהר ווי די דאגה און שרעק טאמער פערליערט ער עס. און אויף יענער וועלט וועט ער דארפען אפגעבען דין וחשבון דערויף, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין קהלת: "כי כל ימיו מכאובים" — זיינע אלע טעג, די טעג פון אן עושר וואס גיט זיך אפ מיט זיין עשירות, זיינען געוועהטאגטע און זיינע נעכט שלאפלאזע.

ווען איינער וואס פערמאגט עשירות איז נור אריינגעטהאן אין וועלט־ליכע פערגעניגענס און זוכט נור כל־ערליי תענוגים וואס מען קען געניסען אויף דער ערד און ער דאנקט ניט גאט וואס האט איהם געגעבען די עשירות, און טראכט גאר ניט וועגען די חובות וואס ער איז שולדיג דעם בעשעפער און מענשען; ווען אן עושר פיהרט זיך אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין ישעיה: „והיה ששון ושמחה, הרוג בקר ושחוט צאן" און „והיה כנור ונבל תוף וחליל

וייז משתיהם״—ער מאַכט נור הוליאַנקעס, הרג׳עט רינדער און קוילעט שעפּסעז און פּראַוועט מאַהלצייטעז מיט פיעדעל, האַרף, פּויק און פייפעל און וויין, אָבער געטליכעס זעהט ער ניט און וויל אויף דעם ניט קוקעז — אַזאַ מיז עשירות מיינט נקמה אין דער פאָרמע פון א טובה.

דעריבער איז דער וואָס האָט שכל קוקט אויף רייכטהום וואָס גאָט גיט איהם מיט אנדערע אויגעז. אויב עס געהט איהם גוט אויף דער וועלט איז אַלע פּרטים, ווערט ער א נכנע, אַן אונטערטעניגער צו גאָט, מחמת ער האָט מורא, אז דאָס זאָל זיך ניט אויסלאָזען א נקמה פון בעשעפער, אַזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין קהלת: ״עושר שמור לבעליו לרעתו״ — אָפּטמאָל ווערט רייכטהום געהאַלטען צו דעם וואָס בעזיצט עס צו שלעכטעז, צו בריינגען אויף איהם צרות.

דער זעקסטער פאַל ווען א מענש דאַרף ווערען א נכנע איז, ווען ער לערענט די תורה אָדער די ספרי הנביאים און ער זעהט דאָרט דעם ענין פון גמול ועונש, בעלוינונג פאַר מעשים טובים און שטראָף פאַר מעשים רעים, איז אויב ער פיהלט ביי זיך אז ער איז ניט נאָכגעקומען אין גאַנצען זיינע פפליכטען צו גאָט, דאַרף ער ווערען אונטערטעניג, ערנידעריגט פאַר׳ן בורא יתברך אויס מורא טאָמער וועט ער געשטראָפט ווערען. אַזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין מלכים ב׳: ״ויהי כשמוע המלך את דברי ספר התורה ויקרע את בגדיו״ — ווען דער מלך (יאשיהו) האָט געהערט לייענענדיג די תורה, האָט ער צוריסען זיינע קליידער. נאָכהער ווערט דאָרט געזאָגט: ״יען רך לבבך ותכנע מפני ה׳״ — ווייל דיין האַרץ, די האַרץ פון יאשיהו, איז ווייך געוואָרען און זיך ערניעדעריגט פאַר גאָט.

זיעבעטענס, ווען א מענש איז זיך עוסק אין גאָטעס דיענסט, ווען ער גיט צדקה, ווען ער טהוט תפלה, אָדער ער טהוט וועלכע עס איז גוטע זאַך, אַזעלכע וואָס א מענש איז מחויב צו טהאָן אָדער אַזעלכע וואָס איז ניט קיין דירעקטער חוב, אָדער ווען איינער זאָגט דעם אנדערען מוסר, דאַרף ער דאָס ניט טהאָן מיט גאוה און ניט פיהלען קיין שום שטאָלץ וואָס ער טהוט א גוטע זאַך אָדער וואָס ער איז מעהר לערנער אָדער פרומער פון אַן אנדערען, נור ער דאַרף זיין געפאַלען ביי זיך, אונטערטעניג צום בעשעפער אין די עפענטליכ־קייט. דער מענש דאַרף שטענדיג אין זינען האָבען אז פיעל ער טהוט פאַר גאָט איז אַלץ ניט גענוג, קומט ער אַלץ ניט נאָך די פפליכטען צום בעשעפער, אַזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין מיכה, אז מיט קיין זאַך קען מען אַזוי ניט יוצא זיין געגען גאָט ווי מיט „עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך״ — טהאָן גערעכטיגקייט, ליעב האָבען חסד, צדקה און טובות טהאָן מענשען און דערביי זיין בעשיידען, ניעדערגעפאַלען געגען גאָט.

דאָס זיינען די זיעבען ענינים אין וועלכע א מענש דאַרף געברויכען דיא מדה פון כניעה.

פרק ה׳

אבער ווי אזוי קומט מען צו כניעה? וואס איז דער לייכסטער וועג פאר׳ן מענשען צו ערווערבען די דאזיגע גוטע מדה? דערויף וועלען מיר ענטפערען, אז עס קומט ניט אן שווער צו ווערען א נכנע, אן אונטערטהעניגער צו גאט, ווען מען טראכט, ווען מען האט אויפ׳ן רעיון זיעבען זאכען.

ערשטענס, דארף דער מענש אין זינען האבען דעם שורש, די ערשטע מאַטעריע פון זיין בעשאפונג. ער דארף ניט פערגעסען, אז זיין קערפער האט זיך אנגעהויבען ענטוויקלען פון זוימען און בלוט, און ערשט נאכדעם זוי דיזע מאַטעריעס זיינען קאליע געווארען און האבען ארויסגעגעבען א שלעכטען ריח; און אז זייענדיג אין זיין מוטער׳ס בויך איז ער געשפייזט געווארען פון אומציכטיג בלוט. ער דארף אויך ניט פערגעסען, אז ווען דער מענש ווערט געבוירען איז ער א שוואך בריאה׳לע, שוואך אין זיין גאנצען קערפער און אברים, און אזוי וואקסט ער און ענטוויקעלט זיך פון שטופע צו שטופע ביז ער ווערט א פאלקאָמענער מענש, ערגרייכט זיין עלטער און לעבט אוים זיינע יאהרען. א געוויסער חכם האט אמאל געזאגט: ״איך קען ניט פערשטעהן ווי אזוי איינער וואס קומט צו זיין עקזיסטענץ אויף אזא אופן זאל אין זיך האבען גאוה!״ אז א מענש האט די זאכען אין זינען, ברייננגט דאס איהם צו כניעה, צו אונטערטעטיגקייט, צו נידערגעפאלענקייט. אזוי ווי דוד המלך, עליו השלום, האט געזאגט אין תהלים: ״ה׳ מה אדם ותדעהו?״ — גאט, וואס איז דער מענש, אז דו זאלסט איהם אנערקענען? אין אן אנדער ארט זאגט דוד המלך: ״ואנכי תולעת ולא איש״ — איך בין א ווארים ניט קיין מענש.

צווייטענס, דארף א מענש האבען אויפ׳ן רעיון די בייזע בעגעגענישען וואס קענען איהם טרעפען אויף דער וועלט. עס קען איהם אויסקומען צו ליידען הונגער, דורשט, קעלט, היטץ, קראנקהייטען, אנדערע צרות און דאגות, פון וועלכע נור דער טויט קען איהם בעפרייען. אז דער פערשטענדיגער וועט דאס אין זינען האבען וועט ער פערשטעהען זיין שוואכקייט און נישטיגקייט און ווי ער איז מאכטלאז צו פערהינדערען די שלעכטיגקייטען וואס קענען אויף איהם קומען. ער וועט דאן אנערקענען ווי ווייט ער איז הילפלאז, ווי ווייט זיינע כחות זיינען בעשרענקט און אז ער איז אויף דער וועלט ניט בעסער און ניט פרייער ווי א געפאנגענער אין תפיסה. דאס וועט איהם ברייננגען דערצו, אז ער וועט זיין אונטערטעניג אזוי ווי אן איינגעשפארטער אין תפיסה, וועלכער קען זיך ניט בעפרייען און קען ניט פערבעסערען זיין לאגע אהן דעם יעניגען וואס האלט איהם געפאנגען. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: ״תבוא לפניך אנקת אסיר״ — זאל פאר דיר, גאט, קומען דער הילפס-געשריי פון געבונדענעם, איינגעשפאר־טען אין תפיסה. דאס מיינט ער יעדען מענשען וואס איז אין די הענד פון גאט אזוי ווי א געפאנגענער ביי זיין פאנגער. אין אן אנדער ארט אין תהלים בעט דוד המלך: ״הוציאה ממסגר נפשי״ — נעהם מיך, גאט, ארויס פון איינשליסונג, וויל איך בין אויף דער וועלט אזוי ווי אן איינגעשלאסענער, אן איינגעשפארטער אין געפענגנים.

דריטענס, ווען דער מענש וועט בעטראכטען און אין זינען האבען זיין אומ־וועקסלונג אויף דער וועלט, אז דאס לעבען וועט זיך איהם גיך ענדיגען און עס וועט קומען דער טויט, ווען אלע זיינע שטרעבונגען און האפנונגען וועלען אויפ־הערען, ווען ער וועט אלעס מוזען פערלאזען און קיין זאך ניט מיט זיך נעהמען,

וואס זאל איהם קענען עפעס העלפען אין קבר; אז ער וועט האבען אויפ'ן געדאנקען ווי שווארץ, מיאוס און פערפוילט זיין פנים וועט ווערען, ווי זיין לייב וועט פערוואנדעלט ווערען אין ווערים, ווי זיין גוף וועט פערדארבען און פערשטונקען ווערען אזוי ווי ער זאל זיך קיינמאל ניט האבען געוואשען און גערייניגט — אז דער מענש וועט דאס אלעס האבען אויפ'ן רעיון, וועט ער זיין אונטערטעניג, נידערגעפאלען און די מדה פון גאוה, פון זיין שטאלץ ביי זיך וועט צו איהם ניט קומען. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "אך הבל בני אדם, כזב בני איש" — די ערדען־קינדער זיינען גארנישט, די מענשען־קינדער זיינען אויפ־הערבאר, זייער עקזיסטענץ, זייער זיין אויף דער וועלט הערט אויף.

פיערטענס, ווען א מענש וועט זיך בעדענקען וועגען די שולדען וואס ער איז שולדיג צו גאט פאר די פיעלע טובות און חסדים וואס ער געניסט פון איהם, און ווי ער פערנאכלעסיגט מקים צו זיין די מצוות, וואס ער פערשטעהט מיט'ן שכל אז מען דארף זיי נאכקומען, און וואס ער פערשטעהט ניט; ווען ער וועט בעטראכטען ווי הינדערשטעליג ער איז אין דעם און ווי ער וועט זיך ניט קענען פערטהיידיגען ווען ער וועט דארפען אפגעבען דין וחשבון אויף זיינע מעשים, און ווי ער וועט ביים יום הדין חרטה האבען אויף זיינע אויפפיהרונגען, דאן וועט ער ווערען א נכנע און זיין געמיטה וועט ערנידריגט און צובראכען ווערען. דער פסוק זאגט אין מלאכי: "ומי מכלכל את יום בואו" — ווער וועט קענען איבערטראגען דעם טאג וואס וועט קומען אפצוגעבען דין וחשבון פאר'ן מלך מלכי המלכים. און מורא אליין בריינגט צו אונטערטעניגקייט.

פינפטענס, ווערט א מענש א נכנע, ווען ער טראכט וועגען די גרויסקייט פון בורא יתברך, וועגען זיין מאכט און גבורה און וועגען דעם וואס ער קוקט און זעהט וואס דער מענש טהוט אפען און פערבארגען. און גאט'ס גרויסקייט קען א מענש בעגרייפען ווען ער האט אין זינען די גרויסע, מורא'דיגע זאכען וואס צדיקים און חסידים פון אמאליגע דורות האבען אויפגעטהאן. די גמרא דערצעהלט אויף איינעם פון זיי: "נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות" — ער האט א בליק געטהאן אויף א רשע און דער רשע איז געווארען א בערגעל ביינער. אויף יונתן בן עוזיאל ווערט געזאגט, אז ווען ער האט גע'דרשנ'ט אין דער תורה איז יעדע פויגעל, וואס איז איבער איהם געפלויגען, באלד פערברענט געווארען. און עס איז דאך קיין ספק אז נביאים זיינען געשטאנען נאך אין א העכערע מדרגה פון יענע גרויסע לייט, פון דעסטוועגען, ווען זיי, די נביאים, האבען זיך אנגעטראפען מיט מלאכים זיינען זיי אונמעכטיג געווארען און האבען זיך פאר די מלאכים געקניעט און געבוקט, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אויף דניאל, יהושע און אנדערע נביאים. און מלאכים, ווערט געזאגט, קניען זיך און בוקען זיך פאר'ן בעשעפער. אין נחמיה זאגט דער פסוק: „וצבא השמים לך משתחוים" — די חייל פון הימעל (די מלאכים) בוקען זיך צו דיר, גאט, אדער אין תהלים ווערט געזאגט: "ובהכלו כלו אומר כבוד" — אין גאט'ס פאלאץ גיבען איהם אלע מלאכים אפ כבוד. היינט אז מלאכים, וואס נביאים, וועלכע שטעהען העכער פון חסידים און צדיקים בוקען זיך פאר זיי, זיינען אונטערטעניג דעם בעשעפער, טא ווי קען אן איינפאכער מענש ניט זיין אונטערטעניג צו איהם? און נאך א זאך: ווען א מענש וואס האט שכל, קוקט אויף דער זון, די לבנה, די שטערן און די ערד און אלעס וואס געפינט זיך אויף איהר און אין איהר; ווען דער מענש בעטראכט דאס אלעס, קען ער גאנץ גוט פערשטעהן ווי אונטערטעניג ער דארף זיין צו גאט.

ווארום וואס איז דער מענש געגען דעם כדור הארץ, געגען דעם ערד־קוגעל? און וואס איז די ערד געגען די אנדערע הימעלשע וועלטען? און וואס איז אלעס, די גאנצע שאפונג, געגען די גרויסקייט פון בעשעפער? אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: "מה אנוש כי תזכרנו" — וואס פאר א ווערדע האט דער מענש, אז דו גאט זאלסט איהם געדענקען, אין זינען האבען.

זעקסטענס, קומט א מענש צו דער מדה פון כניעה, ווען ער לייענט אין די ספרים פון די נביאים, וואו די בעלי גאוה, די שטאלצע ווערען געטאדעלט, און עס איז פאר זיי בעשטימט א שווערע שטראף, וועהרענד די נידערגעפאלענע, די אונטערטעניגע ווערען געלויבט און עס איז פאר זיי בעשטימט גוטעס. ישעיה זאגט: "עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים" — די אויגען פון די הויכע, פון די וואס האלטען זיך ביי זיך גרויס, וועלען ערנידעריגט ווערען און עס וועט איינגעבויגען ווערען די הויכקייט פון די מענשען. אין משלי איז דא א פסוק: "לפני שבר גאון" — פאר א בראך, פאר אן אומגליק קומט גאוה. דאס הייסט, אז דאס האלטען זיך גרויס פיהרט צו אומגליקען, צו צרות. דאגעגען ווידער ווערט געזאגט אין תהלים: "מעודד ענוים ה'" — גאט שטארקט, פעסטיגט די וואס האלטען זיך נידעריג, די אונטערטעניגע. אן אנדער פסוק אין תהלים זאגט: "וענוים ירשו ארץ" — נידערגעפאלענע וועלען ירש'ענען דאס לאנד. פאלגליך, אז מען לערנט נביאים און מען ווייס דאס, היט מען זיך אויס פון דער מדה פון גאוה און מען איז אונטערטעניג דעם בעשעפער.

זיבענטענס, ווען א מענש בעאבאכטעט די אומוועקסלונגען וואס קומען פאר אין לעבען פון איינצעלנע פערזאנען און מלוכות און רעגירונגען; ווען א מענש וועט קוקען און בעטראכטען ווי די לאגע פון מענשען ווערט געענדערט, ווי ארימע ווערען רייך און רייכע ווערען ארים, ווי מדינות און פעלקער ווערען פערניכטעט בעת אנדערע מדינות אדער פעלקער ווערען דערפון אויפגעריכט, גרעסער, רייכער און שטארקער, און דער סוף פון כלל איז דער טויט, — אז א מענש וועט דאס אלעס אין זינען האבען וועט ער זיין אונטערטעניג און וועט זיך ניט גרוים האלטען מיט קיין זאך, ניט מיט רייכטהום, ניט מיט גבורה און ניט מיט געוויסע פעהיגקייטען, און וועט זיך ניט פערלאזען אויף קיין זאך און אויף קיינעם, נור אויף גאט, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו" — גליקליך איז דער מענש וואס האט בטחון נור אין גאט.

און אז א מענשען'ס הארץ וועט ניט זיין פוסט פון איינע פון די זיעבען ענינים וואס מיר האבען דערמאהנט, אז ער וועט, הייסט עס, האבען אין דער מחשבה די דאזיגע זאכען, וועט ער שטענדיג זיין אונטערטעניג און נידערגע־פאלען און די אונטערטעניגקייט וועט ביי איהם ווערען א נאטור־זאך, איינגע־ווארצעלט אין זיינע געפיהלען אויף אימער. און אז די כניעה וועט ביי איהם ווערען אן איינגעשאפט, א נאטירליכע נייגונג, וועט די דאזיגע מדה פון איהם דערהוייטערען אלע מינים גאוה און שטאלץ און דאס וועט איהם פערמיידען פון זינד, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דער תורה: "ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו" — די מורא פאר גאט וועט פאלען אויף אייך און איהר וועט ניט זינדיגען, און אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין פרקי אבות: "הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה" — בעאבאכט, מענש, דריי זאכען און דו וועסט ניט קומען צו אן עבירה. די דריי זאכען זיינען: ווייס פון וואנען דו קומסט, וואוהין דו וועסט סוף כל סוף געהן, און פאר וועמען דו וועסט דארפען אפגע־בען דין חשבון, און ווי עס ווערט דארט ווייטער ערקלעהרט.

שער הכניעה

פרק ו׳

אין די אויפפיהרונגען ווי אזוי א נכנע, אן אונטערטעניגער צו גאט, דארף זיך אויפפיהרען, זיינען דא צעהן פונקטען. ווען מען קומט ניט נאך די צעהן פונקטען, קען די אונטערטעניגקייט ניט זיין קיין פאלקאמענע.

ערשטענס, דארף דער נכנע וויסען גאט און זיינע גוטע מדות און די אויבער־מאכט וואס ער האט געגעבען דעם מענשען איבער אנדערע לעבעדיגע בעשעפע־ניסען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: ״תמשילהו במעשי ידיך״ — דו האסט דעם מענשען געמאכט געוועלטיגען איבער דיין שאפונג. דאס הייסט: די כניעה דארף ניט קומען אוים אונוויסענהייט, אוים פערגרעבטהייט. דער מענש דארף וויסען די ראלע וואס ער שפיעלט אויף דער וועלט; ער דארף פערשטעהען אז ער שטעהט העכער פון חיות, בהמות און עופות, אבער צו דער זעלבער צייט אנערקענען די גרויסקייט, די ערהאבענקייט און די הימעלשע חכמה פון גאט. אז ער וועט דאס וויסען און פערשטעהן, וועט ער זיין אונטערטעניג און ערנידריגט פאר איהם אויף א געהעריגען אופן. ער וועט דאן לערנען פון דעם חכם, פון שלמה המלך, וועלכער האט געזאגט: ״אל תתהדר לפני מלך״ — דו זאלסט ניט פראווען קיין גאוה פאר א קעניג, און זעלבסטפערשטענדליך, אז פאר׳ן מלך מלכי המלכים, פאר׳ן קעניג איבער אלע קעניגע, און הארר איבער אלע הארען, פאר גאט, וואס מען קען איהם ניט פארשטעלען אין קיין שום געשטאלט און אויסזעהן, דארף מען זיך געוויס ניט האלטען גרוים.

צווייטענס, דארף דער נכנע וויסען די חיובים, די פליכטען פון דער תורה, וואס מען פערשטעהט ניט מיט׳ן שכל און די וואס דער שכל דיקטירט אז מען זאל אזוי טהאן אדער ניט טהאן. און ער דארף לערנען די תורה, כדי צו וויסען די תנאים פון כניעה און ווען און וואו צו זיין א נכנע. ווארום עס זיינען דא פעלע, ווען מען דארף דוקא זיין שטאלץ ביי זיך, ניט נידערגעפאלען, אזוי ווי עס איז געזאגט געווארען אין שער עבודת האלהים.

דריטענס, אום צו זיין א ריכטיגער נכנע, דארף דער מענש האבען א ברייט הארץ, וואס זאל קענען פערנעהמען אונבעקוועמליכקייטען און אונאנגענעהמליכ־קייטען. ער דארף קענען פערטראגען זאכען וואס ער האט פיינט, וואס איז געגען זיין טבע און אננעהמען פאר גוט, ווען צוליעב זיין עהרליכקייט און פרומקייט קומט איהם אוים צו ליידען זלזולים פון שלעכטע מענשען. ער דארף זיין א סבלן, אן איינגעהאלטענער, א געדולדיגער און ניט זוכען קיין נקמה פון די וואס טהוען איהם וועה, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: ״אם גמלתי שולמי רע״ — האב איך דען ביין געטהאן אפילו די יעניגע וואס האבען מיר פאר גוטעס בעצאהלט מיט שלעכטעס? אדער ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: ״אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו״ — דו זאלסט ניט זאגען: אזוי ווי יענער האט מיר געטהאן וועל איך איהם צוריק אפטהאן. און די חז״ל האבען געזאגט: ״הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו״ — די פארשעהמטע וואס פארשעהמען קיינעם ניט, די וואס הערען ווי מען בעליידיגט זיי און ענטפערען ניט, אויף זיי זאגט דער פסוק: אז גאט׳ס ליעבהאבער שיינען ווי די זון ווען זי געהט אויף. דער וואס פיהרט זיך אויף אזא אופן ווערט ביי די חז״ל אנגערופען ״מעביר על מדותיו״ — ער שטייגט אריבער אדער בעקעמפפט זיינע מדות, זיינע נאטירליכע נייגונגען.

פיערטענס, בעלאנגט צו דער מדה פון כניעה: גוטעם טהאָן צו מענשען, ריי־דען מיט לייטען גוטע רייד, אורטהיילען זיי צו גוטען, ניט ריידען אויף קיינעם קיין שלעכטעס און מוחל זיין די יעניגע וואס טאדלען איהם אדער ריידען אויף איהם לשון הרע, אויב אפילו זיי זיינען ניט ווערטה מען זאל זיי מוחל זיין. ווענען דער מדה פון דן זיין מענשען לזכות, פון אורטהיילען מענשען צו גוטען, זאגט שלמה המלך אין קהלת: "גם במדעך מלך אל תקלל" — אפילו אין דיינע גע־דאנקען זאלסטו ניט טאדלען קיין מלך, און אויב אפילו עס ווייזט דיר אויס אז ער האט וואס געטהאן ניט ריכטיג, זאלסטו זוכען ווי אזוי צו רעכטפערטיגען זיין טהאט. און ווענען דער מדה פון ניט ריידען קיין שלעכטעס אויף אימיצען זאגט דוד המלך פון גאט'ס ווענען אין תהלים: "פיך שלחת ברעה, תשב באחיך תדבר" — דיין מויל האסטו אנגעווענדעט צו שלעכטעו, דו זיצט און בערעדסט דיין ברודער, ווערסטו דערפאר בעשטראפט ווערען. און וואס אנבעלאנגט מוחל צו זיין פערלוימדער, לשון הרע'ניקעס, טאדלער און בעליידיגער דערצעהלט די תורה, אז מרים און אהרן האבען בערעדט משה'ן און נאכהער ווערט געזאגט "והאיש משה ענו מאד" — דער מאן משה איז געווען א גרויסער ענו, א גע־פאלענער ביי זיך, וואס האט ניט געוואוסט צו האלטען זיך גרויס, און דעם טיטול "ענו" האט ער בעקומען ווייל ער האט זיינע בעריידער מרים און אהרן מוחל געווען. קהלת גיט אן עצה טובה די מענשען: "גם לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך" — דו זאלסט ניט אכטען אויף דעם וואס אימיצער רעדט ווענען דיר און זאל דאס דיר ניט אארען.

אין גמרא ווערט דערצעהלט: עס האט פאסירט אז רבי אליעזר האט מתפלל געווען פאר'ן עמוד אויף רעגען און האט געזאגט פיער און צוואנציג ערליי תפלות, אבער ער איז ניט געענטפערט געווארען. האט זיך נאכהער אוועקגע־שטעלט רבי עקיבא און האט געזאגט "אבינו מלכנו" און ער איז געענטפערט געווארען. זיין קורצע תפלה, הייסט עס, איז אנגענומען געווארען און עס איז געקומען רעגען. איז ארויס א בת קול, א שטימע פון הימעל, און געזאגט: דאס וואס רבי עקיבא האט מיט זיין קורצע תפלה גע'פועל'ט און רבי אליעזר מיט די פיער און צוואנציג תפלות ניט, איז ניט צוליעב דעם ווייל רבי עקיבא איז גרעסער פון רבי אליעזר, נור ווייל דער ערשטער איז א מעביר על מדותיו און דער צווייטער ניט. רבי עקיבא איז בעזעסען די מדה טובה פון ניט אין כעס זיין אויף די וואס האבען איהם בייז געטהאן און ניט וועלען זעהן אן זיי נקמה, און רבי אליעזר האט ניט געקענט געהן געגען דעם געבוירענעם איינ־סטינקט פון מענשען צו טראגען פיעל ניט איז שנאה אויף די יעניגע וואס טהוען איהם עטוואס שלעכטעס.

עס ווערט דערצעהלט אויף א געוויסען חסיד וואס איז אמאל פערבייגע־גאנגען א פלאץ וואו עס איז געלעגען א פערפוילטע נבלה פון א הונד. האבען זיינע תלמידים צו איהם געזאגט: "ווי פערשטונקען דיזע נבלה איז". האט דער חסיד צו זיי געזאגט: "זעהט אבער ווי ווייס איהרע צייהן זיינען". דער חסיד האט דערמיט אויסען געווען געבען זיינע תלמידים א לעקציע, אז מען דארף זיין געהיט פון ריידען בעליידיגונגס ווערטער אויף וועמען עס איז. ער האט זיי געצייגט, אז אפילו אין א גע'פגר'טען הונד דארף מען זוכען די מעלות, ניט די חסרונות, אפשיטא שוין אויף א לעבעדיגען מענשען, וואס האט שכל און פערשטעהט, דארף מען געווים קיינע שלעכטעס ניט ריידען. די בונה פון

יענעם חסיד איז געווען אז זיינע תלמידים זאלען זיך געוואוינען נור צו ריידען גוטעס, וועט עס ביי זיי ווערען א נאטור זאך און זיי וועלען קיינעם ניט טאדלען, קיינעם ניט בעליידיגען און אויף קיינעם קיין שלעכט ווארט ניט זאגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים וועגען די מעלות פון א צדיק: "לא רגל על לשונו" — ער פערלוימדעט קיינעם ניט מיט זיין צונג, ער רעדט אויף קיינעם קיינע שלעכטעס.

פינפטענס, דארף די מדה פון כניעה זיין אי אן אויסענווייניגסטע, אי אן אינווייניגסטע. דער מענש דארף, הייסט עס, זיין א נכנע, אן אונטערטעניגער אין זיינע אל־טעגליכע בעשעפטיגונגען. די אונטערטעניגקייט דארף אנגעזעהן ווערען אין זיין ריידען, אין זיינע טהאטען און אין די בעוועגונגען פון זיינע אברים און ער דארף אויך אונטערטעניג זיין אין זיין מחשבה, אין זיינע געדאנקען. עס טויג אבער ניט ארויסצוציינען זיך אלס א נכנע און אין הארצען האלטען זיך גרויס, אדער פערקעהרט. די אונטערטעניגקייט צום בורא יתברך דארף זיין א פאלשטענדיגע מיט'ן גוף אזוי ווי מיט דער נשמה, און די אונטערטעניגקייט צו מענשען דארף זיין לויט זייערע מעלות און לויט די טובות וואס איינער האט פון זיי אין הימלעשע און וועלטליכע ענינים. וואס דער למדן און דער צדיק איז גרעסער און וואס מעהר מען לערענט פון איהם אלץ מעהר אונטערטעניג דארף מען צו איהם זיין. דאס זעלבע איז אויך מיט וועלטליכע גענוסען. וואס מעהר גוטעס מען געניסט פון איינעם, אלץ מעהר דארף די אונטערטעניגקייט צו איהם זיין גרעסער. אונזערע אלטע לעהרער האבען געזאגט אין פרקי אבות: "הוי שפל רוח בפני כל אדם" — דו זאלסט ערנידעריגט זיין פאר אלע מענשען, און: "הוי קל לראש ונוח לתשחורת" — דו זאלסט ניעדערשעצט זיין פאר אן עלטסטען, פאר א חשוב'ערען ווי דו ביזט און דעמוטיג זאלסטו אויך זיין פאר אן אינגערען.

זעקסטענס, דארף דער נכנע זיך ניט האלטען פאר קליין אין ענינים פון עולם הבא. אין דעם פרט דארף ער זיך הויכשעצען. ער דארף זיך בעטראכטען פאר אזעלכען וואס קען דערגרייכען א הויכע מדרגה. ער טאר ניט זאגען, אז די ביסעל מעשים טובים וואס ער טהוט איז פאר איהם גענוג, ווייל ער וועט סאי ווי סאי ניט קומען צו דער מדרגה פון צדיקים. פערקעהרט: וואס אנבעלאנגט צו תורה און מעשים טובים איז פיעל דער מענש טהוט, פיעל ער בעמיהט זיך אין דעם, דארף ער בעטראכטען פאר ווייניג און שטענדיג אלץ שטרעבען צו העכערס און גרעסערס און ניט דענקען אז ער איז א קליין מענשעלע, וואס קען הויך ניט שטייגען, אזוי ווי דער פסוק זאגט ביי יהושפט און ד"ה ב': "ויגבה לבו בדרכי ה'" — און ער האט דערהויבען זיין הארץ אין גאט'ס וועגען, דאס הייסט: אין געטליכעס, אין מצוות זאכען האט ער זיך געהאלטען שטאלץ ביי זיך און געגלויבט אז ער קען דערגרייכען העכערס.

זיעבעטענס, דארף ער זיינע גוטע טהאטען האלטען פאר קליין און פערדרוס האבען אויף זיך אליין וואס ער פערקירצט, וואס ער טהוט ניט גענוג אין די אנגעלעגענהייטען פון דער תורה ניט פאר גאט און ניט פאר לייט, און בעטען ביי גאט אז ער זאל איהם העלפען און שטארקען צו טהאן וואס מעהר. און בעת ער טהוט עפעס פון גאט'ס וועגען, אויב ער טהוט דאס ביחידות, אליין מיט זיך, אדער צווישען מענשען, זאל ער ניט אכטען אויף זיין גדולה און כבוד, אפילו אויב ער איז א געהויבענער מענש, א גרויסער חשוב צווישען זיינע מיט־

מענשעז. ער זאל ניט זאגעז, אז דאס און דאס פאסט איהם ניט צו טהאן און דאס איז אן ערנידערונג פאר זיין כבוד, אזוי ווי מיר געפינעז ביי אהרן הכהן, כאטש ער איז געוועז די העכסטע פערזענליכקייט ביי אידעז, פון דעסטוועגעז האט ער געהאט ארונטערצונעהמעז יעדען טאג די אש פון מזבח, וואס איז ניט קיין ציכטיגע ארבייט. גאט האט איהם געהייסעז דאס טהאן כדי ער זאל ניט פראוועז קיין צופיעל גדלות. אדער אזוי ווי עס ווערט געזאגט ביי דוד המלך אין שמואל א׳: "ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה׳" — מיכל בת שאול האט געזעהן דוד׳ן שפרינגענדיג און טאנצענדיג פאר גאט — א זאך וואס פאסט ניט פאר א קעניג, און מיכל האט איהם דערפאר געטאדעלט.

אכטענס, דארף דער נכנע זיך בענוגענען מיט דער חיונה וואס עס מאכט זיך איהם און וואס ער האט ביכולת צו קריגעז. ער דארף ניעדערשעצען און פעראכטען דעם נפש הבהמית זיינעם, זיין טהירישען געפיהל, וואס שטרעבט צו תאוות, צו קערפערליכע תענוגים, און ער דארף זיין אייגענעם געפיהל אדער אינסטינקט אפגעוואוינען דערפון און זיך אפגעבען מיט צאהלען די שולדען צום בעשעפער פאר די טובות און חסדים וואס ער טהוט מיט איהם. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי" — איך לויף אין וועג פון דיינע מצוות, ווייל מיין הארץ איז ברייט, פריי פון תאות עולם הזה, פון גלוסטען צו קערפערליכע פארגעניגענס.

נײנטענס, כאטש א מענש טאר ניט זוכען קיין נקמה און ניט טראגען קיין שנאה אויף אימיצען פאר זיינע אייגענע קריוודעס, דארף ער דאס אבער יא טהאן פאר דעם כבוד פון בעשעפער. ער דארף פיינט האבען די רשעים וואס זינדיגען געגען גאט און זיך אפרעכענען מיט זיי, אויב ער קען. ער טאר ניט זאגען: "אזוי ווי איך בין מוחל די וואס טהוען עולות מיר פערזענליך, אזוי בין איך אויך מוחל די פערברעכער געגען גאט אדער די וואס ריידען שלעכטעס אויף די נביאים און צדיקים". ער טאר אויך ניט פערצייהען איינעם וואס בערויבט אדער בעשווינדעלט אן אנדערען אזוי ווי ער פערצייהעט ווען מען טהוט עס איהם אליין. ווען עס האנדעלט זיך וועגען אן אנדער פערזאן איז ער מחויב מציל זיין דעם בערויבטען פון די הענד פון רויבער, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: "דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק" — ריכטעט יעדען פריהמארגען א ריכטיגען משפט און רעטעט דעם גערויבטען פון רויבערס האנד. און איוב זאגט: "ואשברה מתלעות עול" — איך האב צובראכען די באקר צייהנער פון פערברעכער און אוועקגענומען, ארויסגעריסען פון די צייהן זיין רויב. און ער דארף מענשען לערנען ווי צו דיענען גאט און זיי שטראפען און שטעלען זיי אין ביוש פאר זייערע שלעכטע מעשים און פערהיטען אז זיי זאלען ווייטער קיינע שלעכטעס ניט טהאן. ער דארף זיך וועגען דעם בעמיהען מיט זיין האנד און צונג, דאס הייסט: שרייבען מוסר ספרים און זאגען מוסר דרשות, אויב נור ער איז אימשטאנד דאס צו טהאן. ווען עס האנדעלט זיך וועגען דורכפיהרען גאט׳ס משפט, וועגען אפרעכענען זיך מיט א זינדיגען לויט ער האט פערדיענט; דארף דער חשוב׳סטער מענש ניט געשיינט ווערען, נור באלד דורכפיהרען זיין שטראף, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים אויף פנחס: "ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה ותחשוב לו לצדקה לדור ודור עד עולם" — פנחס האט זיך אויפגעשטעלט און אפגעטהאן זמרי בן סלוא זיין משפט און די מגפה איז אפגעהאלטען געווארען און דאס איז איהם פערעכענט געווארען פאר

א צדקה אויף אלע דורות ביז אייביג. פנחס האט אלזא נית געאכטעט דערויף וואס זמרי איז געווען אן אנגענומענער מענש ביים פאלק, א נשיא און קוים האט ער געזעהן אז זמרי איז בעגאנגען א מיאוס'ן פערברעכען מיט דער מדינית, האט ער איהם דערשטאכען מיט א שפיעז.

צעהנטענס, דארף דער נכנע ריידען וויניג און געלאסען מיט א ניעדעריגען קול, ניט שווערען מיט גאט'ס נאמען אפילו אויף אן אמת, ניט ברייננען אויפ'ן צונג קיין ליגען, ניט זיצען אין א געזעלשאפט פון הולטאיעס, פון שפאטער און חוזק מאכער און ניט אנטהייל נעהמען אין די הוליאנקעס פון גראבע יונגען. דאס אלעס דארף ער טהאן ניט אויס גאוה, ווייל איהם פאסט ניט צו קאמפאנירען זיך מיט ניעדעריגערע פון איהם, נור אויס כניעה, אויס אונטערטעניגקייט צו גאט. ער טאר אפילו אין אזא פרט אויך ניט פראוועז קיין גדלות, נור אלץ זיין געפאלען ביי זיך, אזוי ווי ירמיהו הנביא האט געזאגט: "לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוז מפני ידך בדד ישבתי" — איך בין ניט געזעסען אין געזעלשאפט פון פרעהליכע יונגען און זיך ניט אונטערהאלטען מיט זיי. איך האב דאס ניט געטהאן אויס גדלות, נור צוליעב דיין (גאט'ס) האנד, דיין גרויסע מאכט, אונטער וועלכע איך בין אונטערוואָרפען. אויס כניעה, אויס אונטערטעניגקייט בין איך געזעסען איינזאם און זיך ניט קאמפאנירט מיט לוסטיגע לייט.

פרק ז'

עס זיינען דא פינפערליי סמנים, אן וועלכע מען קען דערקענען און איבעצייגט זיין אויב די כניעה, די אונטערטעניגקייט פון א מענשען איז א ריכטיגע ווי עס בעדארף זיין.

איין סימן איז: ווען א מענש ווערט שטארק אין כעס אויף איינעם וואס בעליידיגט איהם מיט רייד אדער מיט טהאט און ער האלט איין דעם כעס און איז איהם מוחל, בעת ער איז אימשטאנד צו נעהמען נקמה פון יענעם, איז א סימן אז ער טהוט דאס אויס עניות, אויס נידערגעפאלענקייט, און אזא אונטערטעניגקייט איז א ריכטיגע.

דער צווייטער סימן איז: ווען איינער ליידעט א גרויסען שאדען אדער עס פאסירט עפעס אן אונגליק אין זיין פאמיליע, און זיין סבלנות, זיין געדולד אדער איינגעהאלטענקייט איז גובר די שרעק פון דער צרה און ער נעהמט עס אן פאר גוט, צייגט עס, אז ער איז אן אמת'ער נכנע, אן אונטערטעניגער צו גאט ווי געהעריג איז, אזוי ווי דער פסוק זאגט אויף אהרן הכהן, ווען זיינע זיהן נדב און אביהו זיינען געשטארבען: „וידום אהרן" — און אהרן האט געשוויגען. ער האט, הייסט עס, קיין פאראיבעל געהאט אויף גאט און איז זיכער געווען אז גאט'ס משפט איז א גערעכטער. אדער אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „דום לה' והתחולל לו" — ווען עס טרעפט דיר עפעס א צרה, ווארט מיט געדולד אויף גאט'ס הילף און האף צו איהם אז ער וועט דיר העלפען, אבער ניט מתרעם זיין, פערדרוס האבען ח"ו אויף גאט. אין עמוס איז דא א פסוק: "לכן המשכיל בעת ההיא ידום" — דער קלוגער וועט אין יענער צייט פון א צרה שווייגען און האפען אויף הילף.

דריטענס: ווען אייגער ווערט א מפורסם, א בעוואוסטע פערזענליכקייט צו גוטען אדער צו שלעכטען; ווען איינער, הייסט עס, ווערט פאפולער צוליעב זיינע גוטע מעשים אדער פערקעהרט — צוליעב שלעכטע מעשים, זיינען דא סמנים, אן וועלכע מען קען דערקענען אויב ער איז אן אמת'ער נכנע אדער ניט. אויב דער מענש איז אונטערטעניג צו גאט מיט'ן גאנצען הארצען, איז אויב מען לויבט איהם פאר א גוטע זאך, וואס ער האט געטהאן, דארף ער יענעם טהאט, פאר וועלכען מען לויבט איהם, גרינגשעצען, קליין מאכען און ערקלעהרען אז פאר אזא קלייניגקייט איז ניט כדאי צו זאגען אויף איהם שבחים, מחמת ער האט דערמיט ניט אויפגעטהאן אפילו קיין קליינעם טהייל פון דעם וואס ער איז מחויב צו טהאן פאר'ן בעשעפער פאר דיא פיעלע טובות וואס ער געניסט פון איהם. ער דארף זאגען צו דעם וואס לויבט איהם: "גענוג, ברודער. הער אויף צו זאגען אויף מיר שבחים, ווייל דאס וואס איך האב געטהאן איז געגען מיינע זינד ניט מעהר ווי א פונק פייער אין ים. און אויב אפילו מיין טהאט האט עפעס א ווערדע; אויב אפילו אז און פאר זיך איז דיא זאך וואס איך האב געטהאן א גוטע, ווייס איך ניט אויב איך האב עס געטהאן אויף אזא אופן, אז דאס זאל זיין אנגענומען ביים בעשעפער און ער זאל מיר די מצוה ניט צוריקווארפען. אפשר האב איך ניט ריכטיג מכון געוועז פון גאטס וועגען, אפשר האב איך ביים טהאן די מצוה געהאט עפעס אנדערע אבזיכטען און האב אליין דיא זאך פערדארבען, און מיר געפינען, אז ווען מען טהוט א גוטע זאך ניט וויא געהעריג איז, ווייל דאס גאט ניט האבען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי" — ווען איהר קומט צו מיר אין בית המקדש ניט מיט'ן ריכטיגען אבזיכט, ניט מיט דער געהעריגער כונה, ווער בעט עס ביי אייך, ווער פערלאנגט עס איהר זאלט טרעטען מיינע הויפען?"

אזוי דארף דער אמת'ער נכנע זאגען, ווען מען לויבט איהם פאר א גוטע זאך וואס ער האט טאקי געטהאן. א פשיטא שויז, ווען מען זאגט אויף איהם שבחים פאר א זאך וואס ער האט גאר ניט געטהאן, דארף ער געוויס זאגען דעם אמת, אז מען לויבט איהם אומזיסט און אז מען רעכענט צו איהם צו א מעשה טוב, פון וועלכע ער ווייס גאר ניט. ער דארף דעם לויב זאגער ערקלעה־רען: "עס איז, ברודער, גענוג טרויעריג וואס איך טהו ניט דאס וואס איך בין מחויב צו טהאן פאר'ן בעשעפער, קומסטו נאך צו מאכען מיין זינד גרעסער דערמיט וואס דו זאגסט אויף מיר שבחים און דו ווארפסט אויף מיר אן מעשים טובים, וואס איך האב גאר ניט געטהאן. איך ווייס מיינע זינד בעסער ווי דו און לויב מיך ניט אלס א צדיק. דוד המלך האט אויך אזוי געזאגט אין תהלים: "כי פשעי אני אדע" — "איך ווייס מיינע זינד".

פערקערט וויעדער: ווארפט מען איינעם אויף א מעשה רע וואס ער האט געטהאן, איז אויב ער איז אן אמת'ער נכנע, דארף ער מודה זיין און ניט זוכען קיינע תרוצים און פערטהיידיגונגען און ניט וועלען ריינוואשען זיך דערפון. ער דארף האנדלען ווי יהודה האט געהאנדעלט ביי דעם חטא מיט תמר, ווען ער האט גלייך מודה געווען און געזאגט: "צדקה ממני" — זי איז גערעכט. זי איז מעוברת פון מיר. און ער דארף יענעם, וואס ווארפט איהם אויף דיא מעשה רע, ניט טאדלען פאר'ן אויפדעקען זיין זינד און ער דארף איהם זאגען: "ברודער, וואס פאר א ווערדע האט דער חטא מיינער, וואס דו ווייסט. געגען מיינע חטאים וואס דו ווייסט ניט און וואס גאט ווארט און שטראפט מיך ניט

פאר זיי? ווען דו וואלסט געוואוסט אלע מיינע שלעכטע מעשים, וואלסטו אנטלאפען פון מיר, ווייל דו וואלסט מורא געהאט אז גאט זאל דיר ניט שטראפען פאר קאמפאנירען זיך מיט א שלעכטען מענשען, מיט א רשע. אזוי ווי א געוויסער משורר האט געזאגט: "חטאי לו יריחון בם שכני אזי ברחו ורחקו מן גבולי" — ווען מיינע שכנים זאלען דערשמעקען מיינע זינד, וואלטען זיי אנטלאפען און זיך דערווייטערט פון מיין גבול, פון דעם פלאץ וואו איך געפין זיך. און איוב האט געזאגט: "אם כסיתי כאדם פשעי?" — האב איך דען וויא אנדערע מענשען פערבארגען מיינע זינד? איך האב, הייסט עס, די עולות וואס איך האב געטהאן ניט בעהאלטען און מודה געוועזן אויף זיי".

און איוב וויעדער די מעשה רע, וואס מען זאגט אויף איהם, איז ניט אמת, דארף דער ריכטיגער נכנע זאגען צו דעם וואס ווארפט עס איהם אויף: "ברודער, עס איז ביי מיר קיין וואונדער וואס דער בעשעפער האט מיך פערהיט פון טהאן דעם פערברעכען וואס דו רעכענסט צו מיר צו. ער האט מיר געטהאן אזוי פיעל טובות, האט ער מיר די טובה אויך געטהאן און מיך בעשירעמט פון טהאן אזא עולה. עס איז מיר אבער א גרויסער חידוש וואס ער, דער בעשעפער, האט ניט ענטדעקט אויף מיר גרעסערע און העסליכערע חטאים ווי דיא וואס דו דערצעהלסט אויף מיר. הער אויף ברודער. שאנעווע דיינע זכיות אז דו זאלסט זיי ניט פערליערען דורך דיין פערלוימדען מיר, ווארום עס ווערט דערצעהלט אויף א געוויסען פרומען מאן, וואס מען האט אויף איהם גערעדט שלעכטעס און ווען ער, דער פרומער מאן, האט זיך דערפון דערוואוסט, האט ער דעם פערלוימדער אריינגעשיקט א פיינע מתנה און איהם געשריעבען: "איך האב געהערט אז דו האסט מיר געשענקט א טהייל פון דיינע זכיות, שיק איך דיר דערפאר דיעזע בעלוינונג". א געוויסער חסיד האט געזאגט: א סך מענשען, ווען זיי וועלען קומען צום משפט אויף יענער וועלט, וועט מען זיי אויפצייגען אויף זייער חשבון מעשים טובים וואס זיי האבען גאר קיינמאל ניט געטהאן. און ווען זיי וועלען ערקלערען אז זיי ווייסען דערפון ניט, וועט מען זיי זאגען, אז דאס איז צוגערעכענט געווארען צו זיי פון די יעניגע וואס האבען זיי בערעדט און אומזיסט געטאדעלט. פערקעהרט וויעדער: וועלען אנדערע ביים יום הדין מאהנען געוויסע מצות וואס זיי האבען געטהאן און זיי זיינען ניטא אין צעטעל פון זייערע מעשים טובים, וועט מען זיי ערקלעהרען, אז זיי האבען דעם זכות פון יענע מצות פערלארען און דאס איז אוועקגעגעבען געווארען צו די יעניגע, אויף וועמען זיי האבען ארויפגעווארפען זינד וואס זיי האבען ניט געטהאן. און דיא תורה האט אונז אנגעזאגט און געווארענט אז מיר זאלען ניט ריידען קיין לשון הרע, ווי דער פסוק זאגט: „זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים" — געדענק וואס גאט דיין גאט האט געטהאן צו מרים דערפאר וואס זי האט גערעדט לשון הרע אויף איהר ברודער משה.

דער פיערטער סמן פון כניעה איז: ווען איינער ווערט געבענשט פון גאט מיט גדולה, א סך חכמה און קענטניס, אדער רייכטהום אדער כבוד פון א קעניג און עהנליכע זאכען וואס מענשען בעריהמען זיך דערמיט און האלטען זיך גרויס, און ער פערבלייבט ביי זיין פריהעריגע שפלות, ביי זיין פריהעריגע ערניעדערונג נעגען גאט, און איז גוט צו מענשען אלץ איינס ווי ער וואלט ניט געוועזן קיין דערהויבענער, אזוי ווי אברהם אבינו, וואס גאט האט איהם צוגעטהיילט אזא גרויסען כבוד און געזאגט: "המכסה אני מאברהם?" — וועל איך דען פער־

בארגען פון אברהם וואס איך וויל טהאן, און דאך האט ער, אברהם, געזאגט: "ואנכי עפר ואפר", איך בין ניט מעהר ווי ערד און אש, — אז א מענש פיהרט זיך אזוי, איז ער אן אמת'ער, אויפריכטיגער אונטערטעניגער. דוד המלך האט זיך אויך אזוי נוהג געווען. כאטש ער איז געוועזן א קעניג, א הערשער איבער'ן פאלק ישראל, האט ער זיך פון דעסטוועגען געהאלטען אזוי קליין און ניעדעריג ביי זיך, אז ער האט געזאגט: "ואנכי תולעת ולא איש" — איך בין א ווארים, ניט קיין מענש.

דער פינפטער סמן פון כניעה איז: ווען איינער מאכט זיך אליין פארווירפע אויף זיינע זינד און ער גיט אויף זיך אליין ארויס דעם פסק, וואס גאט דארף איהם געבען, כאטש קיינער צווינגט איהם ניט דערצו און קיינער האט די מאכט צו צווינגען איהם. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין עזרא: די אידען האבען זיך מתודה געווען און געזאגט: "אנחנו מעלנו באלהינו" — מיר האבען גע־פעלשט און אונזער גאט דערמיט וואס מיר האבען גענומען גויאישע ווייבער. און ווייטער ווערט דארט דערצעהלט: "ויתנו ידם להוציא נשיהם" — זיי האבען אליין פרייוויליג געגעבען תקיעת כף אוועקצושיקען זייערע ניט אידישע ווייבער. דורך אזעלכע זאכען דערקענט מען די אמת'ע כניעה, די אמת'ע אונטערטעניג־קייט און ערניעדערונג פאר גאט און דאס איז דער אמת'ער סמן פון אן אויפ־ריכטיגע הערצליכע כניעה.

פרק ח'

איצט וועלען מיר ערקלעהרען דעם אכטען פונקט: אויב כניעה קומט פון מדות טובות, אדער מדות טובות קומען פון כניעה. דאס הייסט: וואס איז דער עיקר? מיט וואס דארף זיך א מענש פריהער אפגעבען? דארף ער זיך אפגעבען מיט גוטע טהאטען און די כניעה, די אונטערטעניגקייט צו גאט וועט שוין במילא קומען, אדער ער דארף פריהער ווערען א נכנע און דאס וועט איהם ברייגגען צו גוטע טהאטען? דארויף וועל איך ענטפערען: אז מיר ווייסען, דאס ווען א מענש וויל ווערען אן עובד ה', דארף ער צוערשט ארונטערוואַרפען פון זיך די מדה פון הארענשאפט, פון זיין אן אויבערהארר אדער פון וועלען זיין אן אויבערהארר. ווארום הארר און קנעכט זיינען אבהענגיג איינס אן דאס אנדערע. א מענש קען ניט גערופען ווערען קנעכט אויב ער האט ניט קיין אויבערהארר איבער זיך, און קיינער קען ניט גערופען ווערען הארר, סיידען ער האט א קנעכט, איינער וואס בעדיענט איהם, וואס איז אונטער זיין רשות. און יעדער פון זיי, דער הארר ווי דער קנעכט, בעקומען זייערע נעמען אדער טיטולען גלייך, ניט איינער פריהער פון דעם אנדערען. דער הארר בעקומט ניט דעם טיטול הארר איידער ער האט דעם קנעכט, און דער קנעכט בעקומט ניט דעם טיטול קנעכט איידער ער פערדינגט זיך צו זיין הארר.

דעריבער קען א מענש ניט זיין קיין עובד ה', גאט'ס דיענער, סיידען ער ציהט אויף זיך ארויף דעם יאך פון א קנעכט, סיידען ער האט אין זיך דיא מדות, די אייגענשאפטען פון א דיענער, דאס מיינט: כניעה, אונטערטעניגקייט און ניעדערגעפאלענקייט. ער מוז פון זיך אין גאנצען ארונטערוואַרפען דיא מדות פון א הארר, פון איינעם וואס האט אונטער זיך דיענער אדער אונטער־

טהאנען. ער דארף זיך גענצליך אפזאגען פון דיא מדות פון גאוה, גדולה, שטאלץ און רוהם און דאס גלייכען. א געוויסער חכם האט געזאגט: גדולה איז דעם בעשעפער'ס בגד און ווער עס וויל זיך בעקליידען מיט דיעזען בגד, דער וואס האלט זיך ביי זיך גרויס, ווערט פון גאט פערשטויסען. דער רבונו של עולם, הייסט עס, וויל ניט אז אימיצער זאל זיך בענוצען מיט זיין מלבוש. און דוד המלך האט געזאגט אין תהלים: "ה' מלך גאות לבש" — גאט קעניגט, איז בעקליידט מיט גרויסקייט, מיט הערשאפט.

דערפון זעהען מיר, אז עס איז ניטא קיין בעסערע מדה פאר'ן גלויביגען, פאר דעם אמת'ן עובד ה' ווי בעצאהלען גאט זיין חוב און זיין אונטערטעניג צו איהם. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין שמואל: "הנה שמוע מזבח טוב" — הערען, פאלגען גאט, זיין א נכנע צו איהם איז בעסער פון א קרבן. און דיא אונטערטעניגקייט מוז זיין אן אויפריכטיגע, אהן וועלכע עס איז פניות, אזוי ווי מיר האבען פריהער געזאגט; ווען ניט, טויג דאס ניט.

פאלגליך, זיינען אלע מדות טובות און פפליכטען צום בעשעפער אפהענגיג אן די כניעה, אן די אונטערוואַרפענקייט צו גאט. דאס קומט צו ערשט, און איז מען א נכנע, איז מען שוין במילא א ריכטיגער עובד ה', א גאטס דיענער מיט'ן גאנצען הארצען ווי געהעריג איז. איז אבער א מענשענ'ס הארץ פוסט פון פאלשטענדיגע אונטערטעניגקייט צו גאט; אויב זיין כניעה איז געמישט מיט גאוה, שטאלץ און לוסט צו רוהם, קען ער ניט זיין קיין אמת'ער בעל מדות טובות און קומט קיינמאל ניט נאך זיינע פולע פפליכטען צום בעשעפער.

אזוי איז אויך אין דעם ענין פון תשובה. אויב איינער פיהלט זיך זינדיג און וויל תשובה טהאן, מוז ער צוערשט אננעהמען די מדה פון כניעה. ער מוז זיך ערניעדעריגען און זיין געפאלען ביי זיך געגען גאט, דאן קען זיין תשובה זיין א ריכטיגע. אהן דעם אבער איז דיא תשובה א' פאלשע און זי ווערט ניט אנגענומען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דברי הימים ב': "ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני" — און עס איז אונטערטעניג געווארען מיין פאלק וואס מיין נאמען ווערט אויף זיי גערופען און נאכהער האבען זיי תפלה געטהאן און מיך געבעטען. זעהען מיר דערפון, אז צוערשט קומט די מידה פון כניעה און נאכהער די תשובה. און דער פסוק זאגט דארט ווייטער: "נכנעו ולא אשחיתם" — דיא אידען זיינען געווארען אונטערטעניג און איך וועל זיי ניט פערניכטען. איז דאך איבערצייגט, אז דיא אונטערטעניגקייט איז דער עיקר און דאס איז די הויפטזאך וואס גאט פערלאנגט.

פרק ט'

און וועגען דעם פונקט: אויב אין הארצען פון א גלויביגען איז גאט קען זיין פלאץ אי פאר כניעה, איז פאר גאוה צוזאמען — אויף דיעזער פראגע וויל איך ענטפערען, אז די מדה פון גאוה, פון האלטען זיך גרויס ביי זיך, ווערט איינגעטהיילט אין צוויי טהיילען. עס זיינען, הייסט עס, דא צווייערליי מינים גאוה. איינער קען שטאלצירען מיט זיין קערפער, מיט זיין הויכען געוואוקס, שעהנעם פנים און קערפערליכע גבורה, אדער מיט זייטיגע זאכען וואס האבען א שיכות מיט זיין גוף, ווי, למשל, שעהנע קליידער, ציערונג, א רייכע דירה

און דאָס גלייכען. דער צווייטער טהייל גאוה איז: ווען איינער שטאָלצירט מיט זיינע גייסטיגע מעלות, מיט חכמה, קענטנים און גוטע מעשים פון גאָטס וועגען, ווענדעט זיך דאָ אָן דעם סאָרט גאוה. די גאוה גופניות, דאָס האַלטען זיך גרויס מיט'ן שעהנעם קערפּער, מיט גרויסען כח, מיט טייערע מלבושים און דאָס גלייכען, קען ניט זיין געאייניגט מיט כניעה, ווייל דאָס זיינען צוויי קאָנטראַסטען. אזא מין בעל גאוה קען ניט זיין אונטערטעניג צו גאָט און א נכנע, אַז אונטערטעניגער צו גאָט קען ניט בעזיצען די מדה פון אזא גאוה, ווארום וויבאלד א מענש האלט זיך גרויס אין קערפּערליכע זאכען, דריקט ער דערמיט אויס אונאכטונג צו דעם וואָס האָט איהם געגעבען זיין שעהן פּנים, גבורה, טהייערע קליידער אָדער אנדערע זאכען וואָס בעשעהנען זיין גוף. ער צייגט דערמיט אז ער ווייסט ניט אָדער אנערקענט ניט דעם בעל טובה וואָס האָט עס איהם געגעבען און קען דאָס שנעל ביי איהם אוועקנעהמען. פון זיין שטאָלצירען דערמיט זעהט מען, אז ער דענקט, דאָס ער האָט עס אליין אלעם ערווארבען מיט זיין מאכט און חכמה, אזוי ווי סנחריב האָט געזאָגט: "בכח ידי עשיתי" — מיט די קראַפט פון מיין האנד האָב איך געשאפען מיין גרויסע און רייכע מלוכה. נבוכדנצר האָט זיך אויך בעריהמט: "הלא דא היא בבל רבתא" — דאָס איז די גרויסע בבל וואָס איך האָב געבויט און בעפעסטיגט מיט מיין גבורה. און וואָס דער סוף איז פון זיי געוואָרען ווייסט איהר דאָך. זייערע מלוכות זיינען צושטערט און פערניכטעט געוואָרען. פאָלגליך קען גאוה אין קערפּערליכע ענינים ניט הארמאָנירען מיט כניעה.

דיא גאוה אָבער וואָס א מענש בעזיצט אין גייסטיגע זאכען זיינען דאָ צווייערליי, איינע א העסליכע, וואָס מען דארף זיך פון איהר דערווייטערען, און דיא צווייטע א גוטע, וואָס מען קען זי בעזיצען און עס וועט גאָר ניט שאדען צו דער מדה פון כניעה, פון אונטערטעניגקייט צו גאָט.

עס טויג ניט אז א מענש זאָל שטאָלצירען, האלטען זיך גרויס מיט זיין וויסען אין דער תורה און גוטע מעשים, ווייל די דאָזיגע גאוה וועט איהם ברייִנגען דערצו ער זאָל מיינען אז ער טהוט פון גאָטס וועגען זעהר פיעל און ער זאָל שוין מעהר ניט וועלען טהאָן. ער וועט זאָגען: פיעל איז דער שיעור? איך האָב שוין א נאָמען ביי לייטען פאר א למדן און פאר א פרומען, איז גענוג, דארף איך זיך שוין מעהר ניט אָפּגעבען מיט תורה און מעשים טובים. זיין שטאָלץ און גאוה וועט איהם אויך בריינגען דערצו, אז ער זאָל בעליידיגען מענשען, פיהלען צו זיי א שנאה און בערײדען זיי. ער וועט דיא חכמים, דיא לומדים און פרומע לייט פון זיין צייט האלטען פאר קליין, פאר נישטיג געגען איהם און ער וועט זיך בעריהמען דערמיט, וואָס ער ווייס און פערשטעהט מעהר פון אנדערע וואָס זיינען גאָר אונוויסענד אָדער נאריש און טהוען ווייניגער גוטעס ווי ער. אזעלכען רופען דיא רז"ל: מתכבד בקלון חברו" — ער עהרט זיך, ער האלט זיך פאר א בכבוד'ן מענשען צוליעב דיא שאנד, צוליעב דיא קליינליכקייט פון זיין חבר. ער האלט זיך, הייסט עס, גרויס, ניט ווייל ער איז אליין גרויס, נור צוליעב דעם ווייל עס איז דאָ א קלענערער פון איהם. דער וואָס געהט מיט אזא שיטה קען ניט זיין קיין נכנע און ניט קיין עניו, ווייל כניעה און עניוות, אונטערטהעניגקייט און ניעדערגעפאלענקייט, זיינען דער היפוך פון זיינע געפיהלען.

און וועלכען מין גאוה מעג א מענש געברויכען? ווען קען זיך איינער

האלטען גרויס און צו דערזועלבער צייט זיין א נכנע? ווען איינער איז א חכם אין חכמת התורה און א בעל מעשים טובים און ער האלט עס פאר א גרויסע זאך, פאר א מעלה וואס ניט אלע בעזיצען, אבער ער בעטראכט עס פאר א געשאנק פון גאט, פאר וועלכעס ער דאנקט איהם און לויבט איהם, וויל דאס לערנען און טהאן גוטעס פערשאפט איהם פערגעניגען און פרייד; ווען זיין כונה פון האלטען זיין תורה און מעשים טובים פאר אן ערהאבענע מעלה איז, בדי צו געבען דער בעשעפער א שבח והודיה דערפאר וואס ער האט איהם גע־האלפען צו ערווערבען דאס, מאכט ניט אויס, ווארום אזא ארט גאוה וועט איהם ברייגגען דערצו אז ער זאל זיך מעהר סטארען אין לערנען און אין טהאן גוטעס און צו זיין אונטערטעניג צום בעשעפער און זיינע נאהענטע, דיא צדיקים און חסידים, פון וועלכע ער קען עטוואס לערנען. אזא גאוה וועט פיהרען דערצו, אז ער זאל שעהנען דעם כבוד פון זיינע חברים, פערדעקען זייער נאַ־רישקייט און ריידען וועגען זיי גוטעס. אזא איינער, איז כאטש ער האלט זיין וויסען אין דער תורה און זיינע גוטע טהאטען פאר ערהאבענע מעלות, בענוגענט ער זיך ניט מיט דעם וואס ער האט ערווארבען אויף דיעזען געביעט און איז געפאלען ביי זיך ווען ער איז ניט אימשטאנד צו טהאן מעהר. זיין הארץ ווערט איהם דערפון צובראכען און ער ערניעדעריגט זיך פאר אזעלכען, וואס ער האפט אז ער קען פון איהם לערנען.

אזא מין גאוה, האלטען דאס ערווארבענע אין תורה און מעשים טובים פאר גרויס, פאר א בעשעהנונג און בעקרוינונג, פאר וועלכעס דער מענש פיהלט אויף זיך א פפליכט צו דאנקען גאט, און אין דערזעלבער צייט בעמיהט ער זיך צו טהאן וואס מעהר אין דעם — אזא מין גאוה שאדעט ניט צו כניעה און דערווייטערט זי ניט פון איהם. אזא גאוה איז ניט פערבאטען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אויף יהושפט אין דברי הימים ב׳: ״ויגבה לבו בדרכי ה׳״ — זיין הארץ איז דערהויבען געווארען אין גאט׳ס וועגען. און אדרבא: אזא מין גאוה, וואס איז אייגענטליך עניוות העלפט נאך דעם מענשען אין גאטעס דיענסט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: ״עקב ענוה יראת ה׳״ — **דורך ענוה, דורך זיין געפאלען ביי זיך קומט מען צו מורא האבען פאר גאט.**

פרק י׳

און וואס זיינען די פאלגען פון אמת׳ער כניעה? וואס פאר א גוטעס בריינגט דעם מענשען ווען ער איז א ריכטיגער נכנע, א ריכטיגער אונטערטע־ניגער צו גאט? זיינען אין דעם דא זעקס פרטים, דריי אין ענינים פון עולם הזה און דריי אין ענינים פון עולם הבא. די אונטערטעניגקייט, הייסט עס, טהוט דעם מענשען גוטעס און דרייערליי אופנים אויף דער וועלט און אין דרייערליי אופנים אויף יענער וועלט.

דיא ערשטע זאך וואס דער נכנע געניסט אויף דער וועלט איז: וואס ער איז א שמח בחלקו. ער איז צופריעדען און בענוגענט זיך מיט דעם וואס ער האט, וואס גאט גיט איהם. ווארום דער וואס האט אין זיך די מדה פון גאוה, פון האלטען פון זיך, איז דיא גאנצע וועלט און אלעס וואס געפינט זיך אויף דער וועלט פאר איהם ווייניג. ער בענוגענט זיך קיינמאל ניט מיט זיין חיונה

און פרנסה, און פיעל ער געניסט פון דער וועלט, דענקט ער אלץ אז עס קומט איהם מעהר. דער נכנע אבער, דער וואס האלט זיך ביי זיך געפאלען, קוקט ניט הייך און ער באנוגענט זיך מיט דעם וואס גאט בעשערט איהם אין די ענינים פון חיונה און אנדערע בעדערפניסע. אזא מענש לעבט רוהיג און האט וויינינ שרעק און זארג. אזעלכער עסט וואס גאט בעשערט איהם, קליידט זיך לויט ער איז אימשטאנד צו קליידען זיך און שלאפט וואו און ווי איהם קומט אוים צו שלאפען. א קאפעלע גענוס פון דער וועלט איז פאר איהם גענוג, מחמת ער האלט זיך פאר ניעדעריג און ער דענקט ניט אז עס קומט איהם מעהר. ער איז דער היפוך, דער קאנטראסט פון בעל גאוה און עס איז איהם בעסער ווי דער בעל גאוה, וועלכער וויל אלץ נאך און נאך און איז קיינמאל ניט זאט און רק עס פעהלט איהם, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר" — דער צדיק, דער נכנע, עסט שטענדיג צו זאט, וויפיעל ער האט איז אלץ גענוג פאר איהם און דעם רשע'ס, דעם בעל גאוה'ס בויך איז שטענדיג פעהליג, רק עס פעהלט איהם, רק עס איז פאר איהם וויינינ.

צווייטענס, ווען דעם נכנע טרעפען בייזע בעגעגעניסען, ווען עס געהט איהם ניט גוט, טראגט ער עס גערולדיג אריבער. זיין ניעדערגעפאלענקייט ברייננט איהם דערצו אז ער זאל פון זיך ניט מאכען קיין גרויסען ווועזען און ניט דענקען אז עס דארף איהם שטענדיג געהן גוט. דער בעל גאוה אבער, דער וואס האלט פון זיך פיעל, שרעקט זיך זעהר פאר יעדער צרה נאך איידער זי קומט, און טרעפט איהם עטוואס בייזעס קען ער דאס ניט סובל זיין, מחמת ער האט אויפ'ן רעיון אז ער שטעהט אויף א הויכע מדרגה און עס דארף איהם שטענדיג געהן גוט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין ישעיה אויף איינעם אזעלכען, אויפ'ן מלך בבל וואס האט זיך געהאלטען גרויס: "איך נפלת משמים הילל בן שחר" — ווי אזוי ביזטו ארונטערגעפאלען פון הימעל, דו ליכטיגער מארגענ־שטערן? דאס הייסט: לויט דיין גאוה און דיין איצטיגע ניעדערלאגע, קומט אוים אז דו ביזט געפאלען פון הימעל אויף דער ערד. דער נכנע, דער זעלבסט־נידערשעצטער, אפילו ווען ער פאלט ארונטער, ווען ער מוז לעבען פיעל ערגער ווי ער האט פריהער געלעבט, ווען ער מוז אויסשטעהן פערשיעדענע צרות, בע־טראכט עס ניט פאר א גרויסע ירידה, וועהרענד דעם בעל גאוה אז עס געהט אוועק שלעכט, קומט ביי איהם אוים אז ער איז ארונטערגעפאלען פון הימעל אויף דער ערד אדער אין טיעפען אפגרונד, און ער ליידעט דערפון פיעל מעהר ווי דער ערשטער.

דריטענס, האט א נכנע מעהר חן ביי מענשען ווי א בעל גאוה און איז ביי זיי בעליעבט, מחמת ער פיהרט זיך ווי לייט פיהרען זיך און איז נאהענט צום כלל מענשען, דענקט ווי זיי און מיינט ווי זיי. עס ווערט דערצעהלט אויף א געוויסען קעניג, אז ער פלעגט געהן מיט שנעלע טריט. ווען מען האט איהם געפרעגט: ווארום ער געהט ניט געלאסען, פאמעלאך, ווי עס פאסט זיך פאר א מלך? האט ער געענטפערט, אז ער טהוט עס ווייל ער איז וויים פון גאוה און בעת ער געהט, געהט ער צוליעב א צוועק, דורכצופיהרען עפעס א זאך און ער איילט זיך דעריבער אפצוטהאן וואס שנעלער דאס וואס וויכטיג און נויטיג איז. א געוויסער חכם האט יענעם קעניג געפרעגט: "מיט וואס האסטו עס פערדיענט צו זיין דער הארה, דער רעגיערער?" און דער קע־ניג האט געענטפערט:

שער הכניעה

”איך האב זוכה געווען צו דיעזער גדולה, ווייל איך האב קיינמאל ניט בעגעגענט וועמען עס איז פון מיינע מיטמענשען, אין וועלכע איך זאל ניט האבען געזעהען וועלכע ניט איז מעלה וואס איך האב ניט. ווען איך האב בעגעגענט א קלוגערען פון מיר, א מעהר לערנער ווי איך בין, האב איך געזאגט, אז ער האט געווים מעהר מורא פאר גאט ווי איך, מחמת ער האט מעהר שכל פון מיר און האט מעהר געלערנט ווי איך. האב איך ווידער בעגעגענט איינעם א קלענערען חכם וויא איך בין, א ווייניגער געלעהרענטען, האב איך געזאגט, אז זיין חשבון צום יום הדין וועט זיין א לייכטערער ווי מיינער, ווארום ער וועט זיך קענען פערטהיידיגען אז ער האט עובר געווען אויף עברות בשוגג, אויס אונוויסענהייט, ווייל ער האט ניט געוואוסט וואס מען מעג און וואס מען טאר ניט. איך וועל זיך אבער אויף מיינע זינד ניט קענען רעכטפערטיגען, ווייל איך האב געלערנט און איך ווייס וואס אן עברה איז. און האב איך ווען אנגעטראפען אן עלטערען פון מיר אין יאהרען, האב איך געזאגט, אז ער האט געווים מעהר זכות פאר מיר, מחמת ער איז געקומען אויף דער וועלט פריהער ווי איך און ער האט מעהר צייט געהאט צו טהאן מעשים טובים. האב איך זיך ווידער געטראפען מיט אן איינגערען פון מיר, האב איך געזאגט, אז ער האט ווייניגער זינד פאר מיר, ווייל ער האט נאך ניט צייט געהאט צו זינדיגען אזוי פיעל ווי איך. און האט מיר פאסירט צו זיין אין געזעלשאפט פון איינעם, וואס איז גלייך מיט מיר אין יאהרען און אין חכמה, האב איך מיר געטראכט: אפשר איז יענעמס הארץ בעסער צו גאט ווי מיינע, מחמת מיינע זינד ווייס איך; איך ווייס אבער ניט יענעמס מעשים, אפשר האט ער גאר ניט געזינדיגט. און איז מיר אויסגעקומען צו בעגעגענען זיך מיט א רייכערען פון מיר, האב איך געזאגט, אז ער האט מיט זיין רייכטהום געווים געטהאן מעהר גוטע טהאטען, האט געווים געגעבען מעהר צדקה און געשטיצט ארימע לייט מעהר וויא איך, מחמת ער איז מעהר פערמעגליך. און האב איך זיך ווידער אנגעטראפען מיט אן ארימערען ווי איך בין, האב איך געשטעלט אויף דער חזקה, אז ער איז צוליעב זיין ארימקייט מעהר נכנע, מעהר ניעדערגעפאלען ווי איך און ער שטעהט דעריבער אויף א העכערער מדרגה. אזוי האב איך זיך שטענדיג געפיהרט און וואס פאר א סארט מענשען איך האב בעגעגענט, האב איך אלעמען געעהרט, געשעצט און געאכטעט און בין אלעמען געווען אונטערטעניג”.

און פיהרענדיג זיך אזוי ווי יענער קעניג, איז מען בעליעבט ביי אלעמען, געשעצט און געאכטעט ביי יעדען איינעם, בעת דער בעל גאוה איז פערהאסט און מען פיהלט צו איהם קיין ליעבשאפט און קיין אכטונג. און אזוי האבען אונזערע רז”ל געזאגט: ”והוי דן את כל העולם לכף זכות והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות” — דו זאלסט די גאנצע וועלט אורטהיילען צו גוטען און דו זאלסט יעדען איינעם אויפנעהמען מיט א פרעהליך פנים. דו זאלסט, הייסט עס, אננעהמען אז יעדער מענש איז א גוטער, א בעסערער ווי דו ביזט, און ניט קוקען אויף קיינעם מיט פערדאכט. אין אן אנדער פלאץ זאגט דיא גמרא: ”יהי אדם רך כקנה ואל יהי קשה כארז” — א מענש זאל זיין ווייך ווי א בויגזאמער שטעקעל און זאל ניט זיין שטייף ווי א טענענבוים, דאס הייסט, ער זאל ניט האלטען פיעל פון זיך און ניט זיין פערריסען, נור בויגען זיך, זיין א **נכנע**.

די דריי געווינסען וואָס דער מענש געניסט דורך כניעה לעולם הבא, זיינען פאָלגענדע:

ערשטענס, קען דער נכנע מעהר ערווערבען אין חכמת התורה צוליעב דעם, וואָס ער האלט זיך ניט פאַר מעהר למדן פון אנדערע און ער זוכט צו בעקענען זיך מיט חכמים, מיט לערנער, פון וועלכע ער לערענט זאכען וואָס ער ווייסט ניט, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "הולך את חכמים יחכם" — דער וואָס געהט אום מיט חכמים, דער וואָס קאָמפּאַנירט זיך מיט זיי, ווערט קלוג. און אונזערע אַלטע לעהרער האָבען געזאָגט אין פּרקי אבות: "יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם" — דיין הויז זאָל זיין א פערזאַמ־לונגס פּלאַץ פאַר חכמים, פאַר לומדים און דו זאָלסט זיך שטויבען אין דעם שטויב פון זייערע פיס. דאָס הייסט: דו זאָלסט זיך סטאַרען צו לערנען פון זיי. דער וואָס פיהרט זיך אזוי, העלפט איהם גאָט צו ערווערבען וואָס מעהר אין דער חכמת התורה, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: „ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו" — גאָט מאַכט טרעטען דיא זעלבסט־ערניעדע־ריגטע אין וועג פון גערעכטיגקייט און ער לערענט זיי זיין וועג. ער העלפט זיי, הייסט עס, אז זיי זאָלען געהן אין דרך התורה. דער אָבער וואָס האלט זיך גרויס, דער וואָס דענקט אז ער שטעהט העכער פון אנדערע מענשען, איז אויב אפילו ער איז א חכם, א לערנער, קען דיא חכמה ביי איהם קיין ריכטיגען קיום ניט האָבען און ער קען קיינמאָל ניט קומען צו א ריינעם, ריכטיגען וויסען אין דער תורה, מחמת זיין גאוה דערלאָזט איהם ניט צו געהן צו חכמים, צו קאָמ־פּאַנירען זיך מיט זיי און עטוואָס לערנען פון זיי. פאָלגליך, קען דער נכנע, דער אונטערטעניגער מעהר זוכה זיין צו עולם הבא דורך לערנען, וויסען און מקיים זיין די תורה ווי דער וואָס האָט אין זיך ניט די מדה פון כניעה.

צווייטענס, איז דער נכנע שטענדיג פלייסיג אין עבודת הבורא. ווען עס מאַכט זיך איהם עפּעס א מצוה, טהוט ער עס באלד מיט חשק און פערגעניגען, אַלץ איינס אויב דיא מצוה איז א גרויסע אָדער א קליינע. ער פאָלגט דיא רז"ל ווי זיי האָבען געזאָגט אין פּרקי אבות: "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה" — דו זאָלסט זיין געהיט, טהאָן פּינקטליך, מיט פּאָרזיכטיגקייט א קליינע מצוה אזוי גוט ווי א גרויסע. דער אָבער וואָס האלט פיעל פון זיך, איילט זיך ניט צו טהאָן א מצוה. ער בעטראַכט פריהער אויב דיא מצוה, דער גוטער טהאַט, איז גרויס און וויכטיג גענוג און ניט מיט אַלעם שטעהט איהם גאָר אָן צו פערנעהמען זיך, צו אָפּגעבען זיך. ער פיהלט בעת מעשה ניט, אז דאָס איז א שפּיצעל פון יצר הרע, וועלכער זוכט אָפּצו־ווענדען איהם פון טהאָן גוטעס און ער פערליערט דורכדעם שכר אויף יענער וועלט אָדער ער קריעגט נאָך אַן עונש, ווייל גאָט האָט פיינט א בעל גאוה, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין משלי: "שש הנה שנא ה'" — זעקס האָט גאָט פיינט, און איינס פון דיא זעקס איז "עינים רמות" — הויכע אויגען, גאוה אָדער שטאָלצירען צופיעל.

דריטענס, זיינען דיא מעשים פון א נכנע אָנגענומען ביי גאָט. אזוי וויא עס ווערט געזאָגט אין תהלים: "זבחי אלהים רוח נשברה" — א צובראָכענע געמיטה, אונטערטעניגקייט, ניעדערגעפאַלענקייט איז ביי גאָט פערעכענט אזוי ווי א קרבן. און דער נכנע, ווען אפילו ער זינדיגט, אָבער טהוט תשובה, איז איהם גאָט באלד מוחל, אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "ומודה ועוזב ירוחם" — דער וואָס איז מודה אויף זיינע זינד און הערט אויף צו זינדיגען,

ווערט פון גאט דערבארעמט. ניט אזוי אבער איז דאס מיט'ן בעל גאוה, וועל־ כער וויל זיך ניט אונטערגעבען און מודה זיין און תשובה טהאן אויף זיינע זינד.

האבען מיר דא אין דיעזען שער ארומגערעדט דיא צעהן זאכען אדער ענינים וואס האבען א שייכות מיט דער מדה פון כניעה, פון אונטערטעניגקייט און פון דעם וועט דיר, מיין ברודער, קלאהר ווערען נאך מעלות פון דיעזער גרויסער, גוטער און ערהאבענער מדה, וועלכע איך האב ניט דערמאנט. און געדענק אלעס וואס איך האב דיר אויפמערקזאם געמאכט. האלט אלעס געגען דיינע אויגען, האב דאס שטענדיג אין זינען און סטארע זיך צו ערווערבען דיא דאזיגע מדה און פעראייניג דיא מיט אנדערע גוטע מדות. נעהם זיך גאט צו הילף און בעט אז ער זאל דיך דערנעהענטערען צו איהם און צו זיין היילי‍גען רצון, אפשר וועט ער דיין געבעט אננעהמען און מאכען דעם וועג גלאט, אוועק־ נעהמען שטערונגען, וועלכע פערהינדערען אפט מאל דעם מענשען פון טהאן גוטעס. אזוי ווי מיר זיינען מתפלל אין סוף פון שמונה עשרה: "אלהי נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ונפשי כעפר לכל תהיה" — מיין גאט, היט מיין צונג פון שלעכטעס און מיינע ליפען פוןריידען פאלשקייט און איך זאל זיך געגען אלעמען האלטען ווערטהלאז ווי דיא שטויב פון דער ערד.

און היט זיך פאר בייזע מחשבות, ווען דער יצר הרע רעדט דיך צו צו גאוה, שטאלץ און שטרעבונג צו גדולה און הערשאפט. זוך ניט צו זיין אן אויבער־ האר איבער אימיצען און האב קיין לוסט צו רייכטהום, ווייל שררה'שאפט און עשירות קענען פיהרען צו שלעכטעס, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "הטריפני לחם חקי, פן אשבע וכחשתי ופן אורש וגנבתי" — גיב מיר, גאט, בלויז מיין נויטיגע חיונה, טאמער וועל איך רייך זיין וועל איך לייקענען אין גאט און טאמער וועל איך פעראַרימט ווערען און וועל ניט פערמעגליך זיין צו לעבען ווי איך בין געוואהנט פון פריהער, וועל איך ווערען א גנב.

ערוואך, מיין ברודער, און פערנאכלעסיג ניט צו קורירען זיך פון דער גאוה קראנקהייט און אנדערע גייסטיגע חולאת'ן מיט דיא רפואות וואס איך האב דיך געלערענט. און דו זאלסט זיך ניט אפווענדען פון קורירען דיא גאוה קראנקהייט צוליעב דעם ווייל דו וועסט זעהן בעלי גאוה אויף דער וועלט. דו זאלסט ניט זאגען: וואס עס וועט זיין מיט יענע וועט מיט מיר אויך זיין. ווארום ווען א בלינדער זאל ניט וועלען אנווענדען דיא רפואות וואס מען גיט איהם צו זיין בלינדקייט זאגענדיג: "עס זיינען דאך דא נאך בלינדע, וואס עס וועט זיין מיט יענע וועט מיט מיר אויך זיין", וואלט מען געוויס געשפאט און געלאכט פון איהם, אזוי איז, ברודער, מיט דיר אויך. האלטען זיך ביי דער מאוסער מדה פון גאוה, ווייל עס זיינען דא נאך בעלי גאוה, איז דום און נאריש. דעריבער דארפסטו זיך סטארען, אנווענדען אלע מעגליכקייטען צו קריעגען דיא מדה פון כניעה וואס טהוט דעם מענשען גוטעס אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט, טאמער וועסטו שטארבען ניט האבענדיג ערווארבען דיעזע מדה און אנדערע גוטע מדות, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "תאות עצל תמיתנו" — דיא תאוה, דער לעבענסלוסט פון פוילען טויטעט איהם. און גאט זאל מיט זיין רחמנות און חסדים אונז אלעמען לערנען ווי אזוי צו דיענען איהם, אמן.

סוף פון שער הכניעה

שער השביעי

שער התשובה

(דער מתויער פון תשובה. דיא לעהרע ווי אזוי זינדיגע זאלען זיך צוריקקעהרען אויפ'ן גוטען וועג).

פרק א'

האט דער מחבר געזאגט:

וויל מיר האבען אין פאריגען שער גערעדט וועגען כניעה, וועגען אונ־טערטעניגקייט, וואס דאס איז דער שורש, דער אנפאנג פון תשובה, וויל דער בעל תשובה מוז קודם כל זיין א נכנע, דעריבער געפין איך פאר פאסענד צו ערקלעהרען איצט דיא ענינים פון תשובה און אויף וואס פאר א אופנים א מענש קען קומען צו פאלקאמענע תשובה.

צוערשט וועל איך ריידען וועגען דעם חיוב, וועגען דיא פפליכט און נויט־ווענדיגקייט פון תשובה, און שפעטער וועל איך ערקלעהרען וויא אזוי אנצוגעהן דערמיט.

לויט וויא מיר פערשטעהען מיט'ן שכל און לויט מיר ווייסען פון געשרי־בענעס אין דער תורה, איז א מענש מקצר, קומט ניט נאך גענוג זיינע פפליכטען צום בעשעפער און איז אין דעם הינטערשטעליג. מיר פערשטעהען דאס מיט'ן שכל, וויל מיר ווייסען, אז דיא נאטור פון מענשען ענדערט זיך אפט, ווארום דיא יסודות, פון וועלכע דער מענש איז צוזאמענגעשטעלט זיינען פערשיעדען. ער האט אין זיך פייער, וואסער, ערד און לופט, אדער בכלל בעשטעהט דער מענש פון צוויי גאר בעזונדערע זאכען, קאנטראסטען—קערפערליכעס און גייס־טיגעס. דעריבער שטעהט ער ניט שטענדיג אויף איין בעשטאנד, ווארום ווען וועלכער עס איז פון דיא יסודות שטארקט זיך, קריעגט מעהר מאכט, פערשור־זאכט דאס אן ענדערונג אין דער טבע פון מענשען, אמאל צו גוטען און אמאל צו שלעכטען, אמאל צו שעהנעס און אמאל צו העסליכעס. מיר זעהען, צום ביישפיעל, אז א שטילער, געלאסענער מענש פאלט אריין אין כעס, אדער פער־קעהרט: א כעסן ווערט אפטמאל גוטמוטהיג, שטיל און מען הערט פון איהם קיין הויךווארט. דאס קומט דערפון וואס איינער פון דיא יסודות שטארקט זיך איבער דיא אנדערע. און דיא קערפערליכע נייגונגען פון מענשען זיינען בכלל דער היפוך פון דיא גייסטיגע. דער קערפער שטרעבט צו איין זאך און דער גייסט צו אן אנדער זאך און עס ווענדט זיך ווער וועמען עס איז גובר. צוליעב דיעזען צוזאמענמיש אין דעם מענשען, קען ער ניט זיין אימער גוט און ער מוז אנקומען צו דיא לעהרען פון דער תורה, וועלכע צייגט איהם אן וויא אזוי ער זאל לעבען און ווי אזוי ער זאל זיך פיהרען.

און פון דער תורה און הייליגע שריפטען ווייסען מיר אויך אז דער מענש איז גענייגט צו זינדיגען. דער פסוק זאגט אין דער סדרה נח: ״כי יצר לב האדם רע מנעוריו״ — דיא געדאנקען פון מענשענ׳ס הארץ זיינען שלעכט פון זיין יוגענד אן. ווייטער ווערט דארט געזאגט: ״וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום״ — אלע געדאנקען וואס זיין הארץ טראכט איז אימער צו בייזען. אין איוב איז דא א פסוק: „ועיר פרא אדם יולד״ — דער מענש ווערט גע־בוירען א ווילדער עזעל. דאס הייסט, ער האט דיא טבע פון א חיה וואס איז מעהר גענייגט צו בייזען ווי צו גוטען. און עס זיינען דא נאך עהנליכע פסוקים, וואס צייגען אז דער מענש איז זינדיג און קומט ניט נאך זיינע פפליכטען צום בעשעפער.

און וויל דער מענש פערבלייבט הינטערשטעליג אין גאטעס דיענסט, האט דער בעשעפער מיט איהם געטהאן א חסד און איהם געגעבען א מעגליכקייט צו פעררעכטען זיינע פעהלער און צוריק קריעגען זיין פערלוסט וואס ער פערליערט דורך בעגעהען א זינד. די דאזיגע מעגליכקייט איז תשובה. און וויל גאט האט דעם מענשען ליעב און האט אויף איהם רחמנות, האט ער איהם אויפמערק־זאם געמאכט אויף דעם מיטעל פון תשובה. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער סדרה כי תבא: „והיה כי יבאו עליך״ — און אז עס וועלען אויף דיר קומען דיא קללות פון דער תוכחה, ״ושבת עד ה׳ אלהיך״ — זאלסטו זיך אומקעהרען צו גאט דיין גאט. דו זאלסט, הייסט עס, תשובה טהאן. שפעטער האט גאט אויך דאסזעלבע געזאגט דורך דיא נביאים און אונז אנגעצייגט און געלערענט דיא וועגען פון תשובה, ווען מיר וועלען זיך אפּווענדען פון זיין דיענסט. און ער האט אונז מבטיח געווען אנצונעהמען פון אונז דיא תשובה און עס רעכענען פאר א פערגיטיגונג, אפילו ווען אונזערע זינד וועלען זיין גרויס, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין יחזקאל: ״ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט״ — און ווען דער רשע וועט זיך אפּווענדען פון זיינע שלעכטע טהאטען און וועט טהאן וואס גוט און גערעכט איז, וועלען איהם זיינע זינד פערגעבען ווערען.

און וויל עס זיינען דא צווייערליי קלאסען צדיקים, א קלאס וואס זינדיגען גאר ניט און א קלאס וואס ווערען צדיקים דורך תשובה אויף זייערע זינד, דעריבער דערמאהנט דוד המלך אין תהלים ביידע קלאסען: ״אשרי נשוי פשע כסוי חטאה״ — וואויל איז יענעם וואס זיינע זינד ווערען איהם פערגעבען און זיינע פערברעכענס ווערען פערדעקט, דאס איז געמיינט דעם בעל תשובה וואס גאט איז איהם מוחל זיינע חטאים, און ווייטער זאגט ער דארט: ״אשרי אדם לא יחשב ה׳ לו עון ואין ברוחו רמיה״ — וואויל דעם מענשען וואס גאט רע־בענט איהם ניט קיין זינד, וויל אין זיין גייסט, אין זיין כאראקטער איז ניטא קיין פאלשקייט, וויל ער איז, הייסט עס, א צדיק פון אנהויב אן און ער האט קיינמאל ניט געזינדיגט. און באטש דער ערשטער קלאס, דיא יעניגע צדיקים, וואס האבען גארניט געזינדיגט שיינט צו זיין אז זיי שטעהען אויף א העכערער מדרגה, ווי די וואס האבען געזינדיגט און תשובה געטהאן. דאך דערמאהנט דער משורר די צווייטע פיהרער פאר די ערשטע. ווארום איז דאס? דאס איז צוליעב דעם, וויל די צווייטע קלאס צדיקים זיינען דער רוב, די מעהרהייט און גאנצע צדיקים וואס זאלען גאר ניט האבען געזינדיגט זיינען דא זעהר ווייניג, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין קהלת: ״כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב״ — עס איז

ניטאַ קיין צדיק אויף דער ערד וואָס זאָל טהאָן נור גוטעס. אין מלכים א׳ איז דאָ א פסוק: ״כי אין אדם אשר לא יחטא״ — עס איז ניטאַ קיין מענש וואָס זאָל ניט זינדיגען. דעריבער ווערט פריהער גערעדט פון בעלי תשובה און נאָכ־הער פון דיא וואָס זיינען שטענדיג צדיקים און פערשפּאָרען תשובה, ווייל אזוי איז דער סדר עולם, אז דער רוב קומט פריהער פאר׳ן מיעוט, א זאך וואָס איז אין עקזיסטענץ מעהר קומט צוערשט און נאָכהער דיא וויניגערע. און צוליעב דעם, ווייל תשובה שפּיעלט אזא גרויסע ראָלע זיינען מיר מתפלל אין שמונה עשרה אויף תשובה און סליחה. ״הרוצה בתשובה״ און ״חנון המרבה לסלוח״.

איצט דאַרפען מיר ערקלעהרען צעהן זאַכען אין דעם ענין פון תשובה:

וואָס מיינט תשובה, וואָס איז דיא ריכטיגע בעדייטונג דערפון.

אויף וויפיעל חלקים זי ווערט צוטהיילט.

אונטער וועלכע אומשטענדען א מענש קען ווערען א בעל תשובה.

דיא הויפּט גרונד זאַכען פון תשובה.

פּרטים, איינצעלהייטען וואָס האָבען א שיכות צו דעם.

ווי אזוי א מענשענ׳ס הארץ קען ערוועקט ווערען צו תשובה.

דיא זאַכען וואָס ווענדען אָפּ פון תשובה טהאָן.

אויב דער זינדיגער וואָס טהוט תשובה קען פערגליכען ווערען צו א צדיק וואָס האָט גאַר ניט געזינדיגט.

אויב דער זינדיגער קען תשובה טהאָן אויף אַלע זינד אָדער ניט.

די מיטעל וואָס א מענש דאַרף אַנווענדען אין פאַל עס איז איהם שווער תשובה צו טהאָן.

אַרומריידענדיג דיעזע פּרטים וועלען מיר פערפאָלקאָמענען דעם גאַנצען ענין פון תשובה, וואָס מיט דעם האָפען מיר צו קריעגען א פערגעבונג אויף אונזערע זינד מיט גאָטעס הילף.

וועגען דיא ריכטיגע בעדייטונג פון וואָרט תשובה, וועל איך זאָגען, אז דאָס מיינט: מתקן זיין, פערריכטען דאָס וואָס מען האָט קאַליע געמאַכט, אָדער ער־פילען דאָס וואָס א מענש איז פעהליג געוואָרען אין גאָטעס דיענסט נאָכדעם ווי ער האָט זיך פון דעם אָפּגעווענדט, נאָכדעם ווי ער האָט אויפגעהערט צו דיענען גאָט ווי געהעריג איז. עס איז קיין אונטערשיעד וואָס עס האָט איהם געבראַכט דערצו, זיין אונוויסענהייט אין געטליכע ענינים, אָדער ווייל דער יצר הרע האָט בעזיעגט זיין שכל און איהם געבראַכט צו זינד און פערנאַכלעסיגען זיינע פּפליכ־טען צום בעשעפער, אָדער ווייל ער האָט זיך קאָמפּאַנירט מיט שלעכטע חברים, וועלכע האָבען איהם אַנגערעדט צו זינדיגען. און שלעכטע חברים קענען אראָפּ־פיהרען א מענשען פון דרך הישר. דעריבער האָט דער חכם שלמה המלך גע־וואָרענט אין משלי: ״בני, אם יפתוך חטאים אל תובא״ — מיין זוהן, אויב זינדער וועלען דיך אַנריידען צו געהן אין זייערע וועגען, זאָלסטו ניט וועלען, זאָלסטו ניט פאָלגען, און וואָס עס זאָל ניט ברייגגען דעם מענשען צו זינד, דאַרף ער תשובה טהאָן, פערריכטען דעם פעהלער וואָס ער האָט געמאַכט.

און דאָס אָפּווענדען זיך פון גאָטעס דיענסט קען זיין אויף צווייערליי אופנים: ענטוועדער ניט טהאָן וואָס גאָט האָט געהייסען מען זאָל יאָ טהאָן, אָדער פערקעהרט, טהאָן אזעלכעס וואָס ער האָט אַנגעזאָגט מען זאָל ניט טהאָן; מיט דער כונה צו זיין דערוויעדער דעם בעשעפער. איז אויב דעם מענשענ׳ס זינד בעשטעהט בלויז אין דעם וואָס ער פערנאַכלעסיגט צו טהאָן דאָס וואָס דער

בעשעפער האָט געהייסען טהאָן, דארף די תשובה זיינע זיין צו סטארען זיך טהאָן וואָס מעהר מעשים טובים, ווי איך וועל נאָך שפּעטער ארומריידען אין דיעזען שער. פערקעהרט ווידער: האָט ער חוטא געווען דערמיט וואָס ער האָט געטהאָן אזעלכעס וואס דער בעשעפער האָט פערבאָטען צו טהאָן, בעשטעהט זיין תשובה אין היטען זיך ווייטער ניט צו טהאָן דאָס און אנווענדען אלע מעג־ליכקייטען צו טהאָן דעם היפוך, ווי איך וועל אויך שפּעטער, מיט גאָטס הילף, ברייט ארומריידען.

א משל צו דעם איז פון נאטירליכע זאכען, וואס אלע ווייסען און פער־שטעהען. ווען א מענש, צום בייּשפּיעל, ווערט קראנק צוליעב דעם ווייל ער האָט ניט געגעסען געגוג נארהאפטע שפּייזען, וואס שאַפען איהם געזונד, אָדער ער האָט געגעסען שעדליכע אכילות, וואס שאדען צום געזונד, קען ניט אנגע־ווענדעט ווערען איינער און דערזעלבער מיטעל אין ביידע פעלע. אויב זיין קראנקהייט איז געקומען פון עסען ווייניג נארהאפטע עסענס, דארף ער אנהויבען עסען גוטע שפּייזען, בעסערע ווי געוועהנליך, און דאס וועט איהם צוריקברייג־גען צו זיין נאָרמאלען צושטאנד. ווען ווידער ער איז קראנק געוואָרען פון עסען זאכען וואס זיינען שעדליך פאר׳ן קערפּער, דארף ער זיך אויף ווייטער היטען פון אזעלכע און עהנליכע אכילות און עסען אזעלכע זאכען וואס זיינען בטבע דער קאָנטראסט פון יענע, וואס זייער ווירקונג איז, הייסט עס, פערקעהרט פון יענע שעדליכע עסענס, ביז ער וועט צוריק קומען צו זיין געוועהנליכען גע־זונד. און אין ביידע פעלע, ווען דיא חולאים שטעלען זיך אויף זייער נאָר־מאלע געזונדהייטס מאָס, קענען זיי זיך שוין פיהרען ווי געוועהנליך און זיך ערנעהרען מיט מיטעלמעסיגע נאהרונג, וואס זיינען ניט שעדליך און ניט צופיעל גוט. אויף אזא אופן דארפען זיך אויך נוהג זיין בעלי תשובה. און דער משל איז לייכט צו פערשטעהען.

און דער פסוק האָט פערגלייכט זינד מיט שלעכטע עסענס. אין ירמיה ווערט געזאָגט: ״איש בעונו ימות, האכל הבוסר תקהינה שניו״ — יעדער וועט שטארבען פאר זיינע זינד. דער וואס עסט אונצייטיגע ווינטרויבען, ביי׳ דעם ווערען האָליג די ציינער.

פרק ב׳

ווענען איינטהיילונג פון תשובה, איז דאס איינגעטהיילט אין דריי חלקים. דאס הייסט: עס זיינען דאָ דרייערליי׳ בעלי תשובה.

איינער איז: אזעלכער וואס טהוט תשובה, וואָס נעהמט אויף זיך ניט צו טהאָן א געוויסען חטא, ניט ווען דער חטא קומט איהם צו דער האנד, נור מחמת ער האָט ניט קיין מעגליכקייט עובר צו זיין יענע עבירה. אבער ווען דאס קומט איהם צו דער האנד, ווען ער קען בעגעהן דעם פערברעכען, בעזיעגט דער יצר הרע זיין שכל און ער ווענדעט זיך פון דעם ניט אָפּ. און נאכהער, ווען ער האָט שוין געהאט נאָכגעגעבען דעם יצר הרע, זעהט ער איין ווי שענדליך זיין טהאט איז געווען און ער האָט חרטה. אזא תשובה איז קיין תשובה ניט, ווייל ער טהוט דאך נור תשובה מיט׳ן מויל, אבער ניט מיט׳ן הארצען; ער זאָגט נור אז ער וועט דיא עבירה ניט בעגעהן, אבער ער איז דאס ניט מקים אין דיא ווירק־

ליכקייט. אזא מין בעל תשובה פערדיענט א שטראָף פון בורא יתברך. אויף אזעלכען זאָגט דער פסוק: "הגנב רצוח ונאוף ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה" — צו איז דאָס רעכט, צו איז דאָס גלייך, אז איהר זאָלט גנב'ענען, מאָרדען, מזנה זיין און טהאָן אנדערע פערברעכענס און נאכהער קומען צו מיר אין בית המקדש כלומר'שט תשובה טהאָן? וואָס טויג אזא תשובה, אז ווען נור מען האָט א געלעגענהייט זינדיגט מען ווידער?

דער צווייטער טהייל פון תשובה איז שוין א בעסערע. צום צווייטען טהייל בעלאַנגט אזעלכער וואָס טהוט תשובה ניט בלויז מיט'ן מויל, נור אויך מיט'ן הארצען און אלע גליעדער; אזעלכער וואָס שטעלט זיך פעסט מיט זיין שכל געגען דעם יצר הרע און פיהרט אַן א שטרייט געגען דיא קערפערליכע תאוות און טהוט אלעס מעגליכעס אַפצואוועגדען זיך פון זאכען וואָס דער בעשעפער האָט פיינט. אָבער אַזוי ווי דער נפש הבהמית, דער טהיערישער אינסטינקט אין מענשען, שטרעבט תמיד געגען די שטרעבונגען פון שכל, האָט לוסט, הייסט עס, צו זינד, פּאסירט אמאָל אז דער שכל איז גובר און אמאָל, פערקעהרט, שטאַרקט זיך דער נפש הבהמית און בעזיעגט דעם שכל. אזא סאָרט תשובה איז אויך ניט קיין פאָלקאָמענע. א ריכטיגער בעל תשובה דאַרף קיינמאָל ניט בעקעמפּפט ווערען פון יצר הרע, און ערשט דאַן איז ער בערעכטיגט צו א כפרה, צו א פערגעבונג, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ישעיה: „בזאת יכופר עון יעקב וזה כל פרי הסר חטאתו" — דערמיט וועט פערגעבען ווערען דיא זינד פון יעקב און דאָס איז די פרוכט, דיא גוטע רעזולטאטען, אז ער וועט אָפּווענדען פון זיך אלע זיינע זינד. קוים אָבער קען א מענש ניט בעווייזען צו האָבען שטענדיג די אויבערהאַנד איבער'ן יצר הרע, איבער זיינע טהיערישע געפיהלען, און ער ווערט ווען ניט איז פערפיהרט, איז ער אליין ניט קיין ריכטיגער בעל תשובה.

צום דריטען קלאַס בעלי תשובה בעלאַנגט אזעלכער, וואָס איז שטענדיג פאָרזיכטיג אין נאָכקומען אלע פּונקטען פון תשובה און זיין שכל בעקעמפּפט תמיד זיינע תאוות; אזא איינער וואָס הערט ניט אויף צו האָבען א חשבון מיט זיך אליין, האָט מורא פאר'ן בעשעפער און שעהמט זיך פאר איהם, לאָזט ניט ארוים פון זינען זיינע זינד און אנערקענט דיא גרויסקייט פון דעם, וועמען ער איז דערוויעדער און קומט ניט נאָך זיינע פערזאָגען אדער פערבאָטען; אזעלכער וואָס זיינע זינד זיינען שטענדיג פאר זיינע אויגען און האָט שטענדיג אויף זיי חרטה און זיין גאנצען לעבען ביז'ן סאמע טויט בעט ער אלץ אז דיא חטאים זאָלען איהם פערגעבען ווערען. דאָס הייסט א ריכטיגער פאָלקאָמענער בעל תשובה, וואָס איז בערעכטיגט נצול צו ווערען פון שטראָף.

פרק ג׳

איצט וועלען מיר בעטראַכטען אונטער וועלכע אומשטענדען א מענש קען ווערען א ריכטיגער בעל תשובה, און איך וועל זאָגען, אז דאָס קען ניט געשעהן סיידען ביים מענשען זאָלען פריהער ניט קלאָהר זיין זיעבען זאכען.

ערשטענס, דאַרף ער ריכטיג וויסען זיינע בייזע מעשים. עס דאַרף ביי איהם קלאָהר און זיכער זיין וואָס פאר א חטא ער איז בעגאַנגען און אויב ער האָט גאָר בכלל געזינדיגט. ווארום אויב ער צווייפעלט צו ער האָט די עבירה

געטהאַן אבזיכטליך, וויסענדיג אַז דאָס איז אַן עבירה אָדער אומגערען, ניט וויסענדיג אַז דאָס איז אַ חטא, אָדער אויב ער איז אין ספק צו דיא זאך וואָס ער נעהמט אַן פאַר אַ זינד איז גאַר בכלל אַ זינד, קען דאַך דיא חרטה אויף דעם ניט זיין קיין אמת הערצליכע חרטה. אַן אמת׳ע, אויפריכטיגע חרטה קען מען נור האָבען אויף אַ זאך וואָס מען איז ביי זיך זיכער אַז מען האָט דאָס ניט געטאָרט אָדער ניט גענדאַרפט טהאָן. קוים אָבער האָט מען אויפ׳ן רעיון, אַז מען איז אפשר גאַר קיין עולה ניט בעגאַנגען, איז דיא חרטה אַ שוואַכע, אַ צווייפעלהאַפטע און עס איז גאַר ניט שייך צו בעטען אויף דעם מחילה, אַזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: „כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד״ — איך בעט אַז גאָט זאָל מיר מוחל זיין, ווייל איך וויים מיינע זינד און מיין שולד איז שטענדיג אַנטקעגען מיינע אויגען.

צווייטענס, ווען אפילו דער מענש איז זיכער אַז ער האָט מיט אַ געוויסער טהאַט געזינדיגט געגען גאָט, ווען עס איז ביי איהם, הייסט עס, קיין ספק, אַז ער האָט עובר געווען אויף אַ געוויסען געבאָט אָדער פערבאָט פון דער תורה, דאַרף ער פערשטעהען מיט׳ן שכל ווי גרוים עס איז דיא עולה וואָס ער איז בעגאַנגען און ווי שענדליך עס איז זיין טהאָן אָדער ניט טהאָן דיא זאך געגען גאָט׳ס רצון. וואָרום אויב ער וועט דיא זאך האַלטען פאַר גרינג, אפילו וויסענדיג אַז לויט דעם דין טאָר מען דאָס ניט, וועט ער דאַרויף ניט האָבען קיין ריכטיגע חרטה און וועט פערנאַכלעסיגען נאָכצוקומען דיא פונקטען פון תשובה. וויבאַלד אַז ער נעהמט דיא זאך ניט אַן פאַר אַ גרויסען פערברעכען, בעטראַכט ער זיך פאַר אַ שוגג, אַזוי ווי ער זאָל האָבען עובר געווען די עבירה ניט ווילענדיג, און ער האָט שוין וועגען ווי אַזוי צו רעכטפערטיגען זיך, אַזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: ״שגיאות מי יבין״ — דיא זינד וואָס מען טהוט אומגערען, ניט ווילענדיג, ווער קען פערשטעהען? דאָס הייסט: ווער קען זיך איינהיטען פון דעם?

דריטענס, דאַרף ער וויסען די גוטע בעלוינונג וואָס אַ מענש וועט האָבען פאַר נאָכקומען גאָטס געבאָטען און דעם עונש, דיא שטראָף וואָס ער וועט קריעגען פאַר עובר זיין אויף זיי. וואָרום אַז ער וועט דאָס ניט וויסען, אַז ער וועט ניט מורא האָבען פאַר שטראָף, וועט ער קיין חרטה ניט האָבען. עס מוז דעריבער ביי איהם קלאָהר זיין, אַז ער וועט סוף כל סוף שווער אָבקומען פאַר זיינע זינד און דאָס וועט איהם ברייננען צו הערצליכע חרטה און צו בעטען ביי גאָט ער זאָל איהם מוחל זיין, אַזוי ווי דער פסוק זאָגט אין תהלים: ״סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי״ — אוים מורא פאַר דיר גאָט שוידערט מיין לייב און פאַר דיין משפט האָב איך מורא.

פיערטענס, דאַרף דער מענש זיין איבערצייגט, אַז אַן אויג גיט אכטונג אויף אַלעם וואָס ער טהוט און זיינע שלעכטע טהאַטען ווערען פערשריעבען, און קיין זאך ווערט ניט דורכגעלאָזט, פערגעסען און געשענקט. אַזוי ווי דער פסוק זאָגט אין האזינו: ״הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי״ — דעם מענשענס מעשים זיינען מיט מיר (גאָט) בעהאַלטען, איינגעשלאָסען אין מיינע אוצרות, און אליהוא זאָגט אין איוב: ״ביד כל אדם יחתום״ — דיא הענד פון יעדען מענשען חתם׳עט אַליין, פערשרייבט אַליין זיינע מעשים. וואָרום אויב אַ מענש וועט דענקען אַז עס איז ניטאָ קיין השגחה אויף זיינע מעשים און וואָס ער טהוט אַפּ איז פערפאַלען און קיינער וועט איהם גאַר ניט מאַהנען, איז

אפילו ווען ער וועט וויסען און פערשטעהען אז ער האָט געזינדיגט, וועט ער אויך קיין חרטה ניט האָבען און ניט בעטען אז גאָט זאָל איהם די זינד פערגעבען, ווייל זעהענדיג אז זיין שטראָף ווערט פערצויגען, אז ער בעקומט ניט באלד זיין פסק, וועט ער דענקען אז זיין זינד וועט אין גאנצען פערגעסען ווערען און ער וועט זיך אויסדרעהען אונבעשטראָפט. אזוי ווי קהלת זאָגט: "אשר אין נעשה פתגם מעשה הרע מהרה על כן מלא לב בני האדם בהם לעשות רע" — צוליעב דעם, ווייל מענשען זעהען אז זייער שטראָף פאר זינד קומט ניט שנעל, דעריבער זיינען זייערע הערצער פול מיט דיא געדאנקען צו טהאָן שלעכטעס.

פינפטענס, דאַרף דער מענש וויסען און זיין איבערציִיגט אז דיא תשובה איז א רפואה צו זיין וועהטאָג און דיא ריכטיגע וועג צו קורירען איהם פון זיינע שלעכטע און שענדליכע טהאטען. עס דאַרף ביי איהם זיכער זיין אז מיט דער תשובה וועט ער פעררעכטען זיין טעות און צוריק קריגען דאָס וואָס ער האָט פערלוירען. ווארום אויב ער וועט צווייפלען אין דעם; אויב עס וועט ביי איהם ניט זיין קיין געוויסהייט, אז תשובה העלפט, וועט ער זיך מיאש זיין, וועט אויפגעבען דיא האָפנונג אז דער בורא יתברך וועט אויף איהם רחמנות האָבען און פערגעבען זיינע זינד און ער וועט גאָר ניט בעטען ביי גאָט קיין סליחה וכפרה. אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין יחזקאל: "אמרתם לאמר: כי פשעינו וחטאתינו עלינו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה?" — איהר (אידען) האָט געזאָגט: אונזערע שולדען און זינד זיינען אויף אונז און אין זיי שמאכטען מיר, טאָ ווי קענען מיר בלייבען לעבען? די אידען האָבען זיך, הייסט עס, מיאש געווען, אז זיי קענען קיינמאָל ניט ריין ווערען פון זייערע שלעכטע מעשים, אז עס איז גאָר ניטאָ קיין תרופה, קיין מיטעל פאר א זינדיגען, אז זיינע זינד זאָלען אָפּגעמעקט ווערען, און דער בעשעפער האָט זיי געענטפערט דורך זיין נביא: "חי אני אם אחפוץ במות רשע" — איך שווער ביי מיין לעבען, אז איך וויל ניט דער רשע זאָל שטארבען. איך וויל ער זאָל תשובה טהאָן, ער זאָל באמת חרטה האָבען אויף זיינע זינד און בעטען מיין פערצייהונג און איך וועל איהם מוחל זיין.

זעקסטענס, דאַרף דער וואָס וויל זיין א ריכטיגער בעל תשובה האָבען מיט זיך א גענויעם חשבון וועגען דיא טובות וואָס ער האָט גענאָסען פון בעשעפער און דאָס וואָס ער, דער מענש, איז איהם געווען דערווידער אנשטאט צו דאנקען איהם. און ער זאָל וועגען און מעסטען די שטראָף פון אן עבירה געגען דעם גענוס, געגען דער הנאה וואָס ער האָט פון בעגעהן דיא זינד, און פערקעהרט: דיא הנאה, דעם תענוג וואָס ער וועט שפּעטער געניסען פאר א מצוה געגען דעם צער אָדער דיא שוועריגקייטען וואָס ער האָט טהוענדיג דיא מצוה. אז ער וועט דיא זאכען וועגען און מעסטען איינע געגען דיא אנדערע, וועט ער איבערציִיגט זיין, אז עס לוינט זיך בעסער טהאָן גוטעס איידער זינדיגען, און זיין תשובה אויף דיא זינד, וואָס ער איז בעגאנגען, וועט זיין א ריכטיגע. אונזערע אלטע לעהרער, ז"ל, האָבען אונז אויך אזוי געלערענט אין פרקי אבות: "הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה" — דו זאָלסט רעכענען דעם שאדען פון א מצוה געגען דיא בעלוינונג וואָס דו וועסט דערפאר האָבען און דעם פערדיענסט אָדער דעם גענוס פון אן עבירה געגען איהר שאדען, געגען דיא שטראָף וואָס דו וועסט שפּעטער דערפאר קריעגען.

זיעבענטעס, קען א מענש ניט זיין קיין ריכטיגער בעל תשובה סיידען ער

זאָל פּעסט בעשליסען צו ליידען, אויסצושטעהען גרויס צער פון אָבגעוואָהנען זיך פון שלעכטעס, צו וועלכעס ער איז געוואָהנט. ער מוז זיך אונטערנעהמען אָפּצואָווענדען זיך פון שלעכטע טהאַטען מיט'ן גאַנצען הארצען, אַזוי ווי יואל הנביא זאָגט: וקרעו לבבכם ואל בגדיכם — און צורייסט אייערע הערצער, ניט אייערע קליידער. ווען איהר טהוט תשובה, הייסט עס, זאָלט איהר דאָס טהאָן מיט'ן גאַנצען הארצען. איהר זאָלט האָבען אַ הערצליכען צער אויס חרטה אויף אייערע זינד.

און ווען אַ מענש קומט נאָך דיא אַלע דערמאָהנטע זיעבען פּונקטען, קען ער זיין אַ בעל תשובה ווי געהעריג איז.

און די הויפּט גרונד זאַכען פון תשובה זיינען פיער.

ערשטענס, חרטה אויף די זינד וואָס דער מענש איז פריהער בעגאַנגען.

צווייטענס, ער זאָל די זינד פערלאָזען און זיך אָפּווענדען פון זיי.

דריטענס, ער זאָל זיך מתודה זיין און בעטען ביי גאָט פערצייהונג.

און פיערטענס, ער זאָל נעהמען אויף זיך אַז ער זאָל מעהר קיינמאָל יענע חטאים ניט בעגעהען. דיא דאָזיגע פערפליכטונג זאָל זיין איינגעוואָרצעלט אין זיין הארצען און ער זאָל קיינמאָל אין זינען האָבען אומצוקעהרען זיך צוריק צו זיינע זינד.

און די חרטה איז אַ סימן, אַז דער בעל החרטה פעראַכטעט דיא שלעכטע מעשים, און ער בעטראַכט זיי אַלס שעדליך. און אָהן חרטה קען ניט זיין קיין תשובה, אַזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין ירמיה: "מי יודע ישוב ונחם" — ווער עס ווייס אַז ער איז זינדיג, זאָל תשובה טהאָן און חרטה האָבען. און אין אַנ־דער פּסוק דאָרט זאָגט דער נביא: "אין איש נחם על רעתו" — קיינער האָט קיין חרטה אויף זיין שלעכטעס. ער מאַכט, הייסט עס, פאָרווירפע די זינדיגע וואָס האָבען קיין חרטה אויף זייערע זינד. און מיר זעהען דאָס אין ענינים פון בין אדם לחברו, צווישען מענש און מענש. ווען איינער בעגעהט אַן עולה געגען אַן אַנדערען, איז חרטה די בעסטע אורזאַך וואָס ברייננט דעם געקרייוודע־טען מוחל צו זיין דעם בעל עולה. און דאָס אויפהערען צו זינדיגען צייגט אַז דער מענש האָט די ריכטיגע אמונה אין שבר ועונש, אַז אמת'ען גלויבען אַז פאַר גוטעס וועט מען קריגען גוטע בעלוינונג און פאַר שלעכטעס וועט מען גע־שטראָפט ווערען. און עס מוז זיין ביידע, אי חרטה אויף די פערגאַנגענהייט, אויף די מעשים רעים וואָס דער מענש האָט שוין אָפּגעטהאָן, אי דאָס אָפּ־היטען זיך פון זינד אויף ווייטער, אַזוי ווי מיר זעהען צווישען מענשען. ווען איז אַ מענש מוחל דעם אַנדערען וואָס האָט איהם שלעכטעס געטהאָן, נור דאַ־מאָלס, ווען יענער האָט חרטה אויף די פריהעריגע און ער טהוט איהם שוין מעהר קיין בייז.

און דאָס בעטען פערצייהונג, דאָס מתודה זיין זיך פאַר גאָט און תפלה טהאָן אַז ער זאָל מוחל זיין אויף די זינד, צייגט דעם מענשענ'ס אונטערטעניגקייט און ערניעדערונג פאַר'ן בעשעפער און דאָס מאַכט איהם בערעכטיגט, אַז ער זאָל קריגען די פערצייהונג, אַזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין משלי: "ומודה ועוזב ירוחם" — דער וואָס איז מודה אויף זיינע זינד און זינדיגט ניט מעהר, ווערט פון גאָט ערבאַרימט, האָט גאָט אויף איהם רחמנות און איז איהם מוחל. פער־קעהרט ווידער, ווען איינער וויל ניט מודה זיין, ווען ער וויל ניט צוגעבען אַז ער האָט געזינדיגט, אויף אַזעלכען זאָגט דער נביא ירמיה: "הנני נשפט אותך

על אמרך לא חטאתי״ — איך וועל דיך משפט'ן, איך וועל דיך שטראפען דער־פאר גופא וואס דו זאגסט: איך האב ניט געזינדיגט. און שלמה המלך זאגט אין משלי: ״מכסה פשעיו לא יצליח״ — דער וואס פערדעקט זיינע זינד, דער וואס וויל זיינע זינד פערלייקענען וועט ניט בעגליקען. ער וועט, הייסט עס, פון דעם ניט געווינען, נור פערלירען.

דער כלל איז, אז דער מענש וואס וויל באמת אז גאט זאל איהם מוחל זיין אויף זיינע חטאים, דארף ער האנדלען אלץ אייגס ווי ער וואלט געהאנ־דעלט מיט א מענשען געגען וועלכען ער איז בעגאנגען א פערברעכען און ער וויל אז יענער זאל איהם מוחל זיין. ער דארף פאראוים וויסען, אז אהן חרטה, אונטערטעניגקייט און אפגעהיט זיין פון בע'עולה'ן יענעם נאך אמאל, וועט איהם יענער ניט מוחל זיין און וועט זוכען פון איהם נקמה. אזוי איז אויך ווען עס האנדעלט זיך וועגען קריגען א כפרה פון גאט, מוז דער מענש נאכקומען די אלע הויפט זאכען פון תשובה; ווען ניט, קען ער ניט פועל'ן קיין מחילה וסליחה. און איך וועל נאך, מיט גאטעס הילף, דעם ענין ברייטער ארומ־ריידען.

און אפילו ווען איינער האט עובר געווען אויף אזא עבירה, ביי וועלכע עס ווערט געזאגט: ״לא ינקה״ — גאט וועט ניט רייניגען, וועט ניט מוחל זיין, ווי שווערען פאלש מיט גאט'ס נאמען אדער זינדיגען מיט אן אשת איש — אפילו אויף אזעלכע חטאים העלפט אויך תשובה. אויב דער חוטא טהוט תשובה ווי געהעריג איז, וועט ער אפקומען מיט א לייכטע שטראף אויף דער וועלט און לעולם הבא וועט ער אריינגעהן אין די געזעלשאפט פון די צדיקים און געניסען גלייך מיט זיי. אזוי ווי ירמיה הנביא זאגט: ״אם תשוב ואשיבך, לפני תעמוד״ — אויב דו וועסט זיך צוריקקעהרען, אויב דו וועסט תשובה טהאן אויף דיינע זינד, וועלכע זיי זאלען ניט זיין, וועל איך דיך צוריקקעהרען און דו וועסט שטעהען פאר מיר לעולם הבא.

פרק ד׳

איצט וועלען מיר ריידען וועגען די פרטים, וועגען די איינצעלהייטען וואס האבען א שייכות מיט תשובה.

פרטים אדער תנאים, וואס האבען צו טהאן מיט דעם ענין פון תשובה, זיינען דא א סך, אבער איך וועל נור דערמאהנען צוואנציג פון זיי, פינף פאר יעדערען פון די פיער הויפט פונקטען, וועגען וועלכע עס איז גערעדט געווא־רען אין פאריגען פרק. מיר וועלען געהן צום ערשטען פונקט — חרטה, און מיר וועלען ערקלעהרען די פינף תנאים, מיט וועלכע דאס איז פערבונדען.

ערשטענס מוז דערביי זיין די מורא פאר א שנעלע שטראף פון גאט. ווארום ווען ניט די מורא, וועט די חרטה פון זינדיגען זיין א שוואכע. אזוי ווי דער פסוק זאגט: „תנו לה׳ אלהיכם כבוד בטרם יחשיך״ — גיט צו גאט כבוד, האט חרטה אויף אייערע זינד איידער ער וועט אייך פינסטער מאכען, איידער ער בריינגט אויף אייך א שטראף. די מורא פאר שטראף, הייסט עס, זאל אייך בריינגען צו חרטה אויף אייערע זינד.

צווייטענס מוז דעם בעל החרטה'ס הארץ צובראכען זיין און ער דארף זיך

פיהלען אונטערטעניג, ניעדערגעפאלען ביי זיך וואס ער איז א זינדיגער, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דברי הימים ב׳: ״ויכנע עמי״ — מיין פאלק איז אונטערטעניג געווארען. ביים בעשעפער, הייסט עס, איז אנגעלייגט געווען וואס די אידען זיינען געווארען נכנעים צו איהם.

דריטענס, דארף דער בעל החרטה ארויסצייגען זיין חרטה אין די עפענטליכקייט דורך אבזאגען זיך פון צופיעל תענוגים. ער דארף ניט טראגען קיין טהייערע קליידער און ציערונג און דארף ווייזען פאר דער וועלט צייכענס פון חרטה, פון ערגערניס און קלעמענים אין זיינע רייד, אין זיין עסען און אין אלע זיינע בעוועגונגען, אזוי ווי יונה הנביא דערצעהלט: ״ויתכסו שקים״ — די איינוואהנער פון ננוה האבען אוים חרטה אויף זייערע זינד זיך צוגעדעקט אדער זיך געקליידעט אין זעק. אדער ווי עס ווערט געזאגט אין ירמיה: ״על זאת חגרו שקים״ — אויף דעם וואס איהר האט געזינדיגט, אוים דעם צער וואס איהר דארפט דערפון האבען טהוט זיך אן אין זעק.

פיערטענס, דארף חרטה בעגלייט ווערען פון געוויין, געשריי און טרויער. דער בעל החרטה, הייסט עס, דארף וויינען, שרייען צו גאט און טרויערען אויף דעם וואס ער איז א זינדיגער. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: ״פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך״ — קוואלען וואסער האבען גערונען פון מיינע אויגען, ווייל זיי האבען ניט געהיט דיין תורה. און יואל הנביא האט געזאגט: ״בין האולם והמזבח יבכו הכהנים״ — צווישען דעם אולם און מזבח וועלען די כהנים וויינען.

פינפטענס, מוז דער וואס האט חרטה אויף זיינע זינד זיך אליין פארווירפע מאכען און טאדלען דערפאר וואס ער איז ניט נאכגעקומען גאט׳ס געבאטען. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין יואל: ״וקרעו לבבכם״ — צורייסט אייערע הערצער. עס זאל אייך, הייסט עס, וועה טהאן אייערע הערצער, איהר זאלט צער האבען דערפון וואס איהר האט געזינדיגט.

די פינף תנאים אדער בעדינגונגען, וואס האבען צו טהאן מיט׳ן צווייטען הויפט פונקט פון תשובה — מיט אפווענדען זיך פון זינד, זיינען פאלגענדע:

ערשטענס, מוז ער אויפגעבען עובר צו זיין אויף אלעם וואס גאט האט געבאטען אדער פערבאטען. ער דארף, מיט איין ווארט, טהאן נור גוטעס און אויסמיידען שלעכטעס, אזוי ווי דער נביא עמוס זאגט: ״שנאו רע ואהבו טוב״ — האט פיינט שלעכטעס און האט ליעב גוטעס, אדער ישעיה זאגט: ״ושומר ידו מעשות כל רע״ — מען קען ניט זיין קיין בעל תשובה סיידען אז מען היט זיך פון טהאן וועלכע ניט איז שלעכטעס.

צווייטענס, דארף ער אויסמיידען אפילו זאכען וואס מען מעג, אבער זיי קענען ברייננגען צו אן עבירה. ער דארף זיך אפווענדען פון יעדען ספק. א זאך וואס איז, הייסט עס, צווייפעלהאפט אויב מען מעג דאס אדער מען טאר דאס ניט, דארף ער דאס פון זיכערהייט וועגען ניט טהאן, אזוי ווי מען דערצעהלט אויף געוויסע פרומע לייט, אז זיי פלעגען זיך אפשיידען פון פיעלע זאכען וואס מען מעג על פי דין אוים מורא טאמער וועלען זיי דורכדעם בעגעהן א זינד, און אזוי ווי די סייגים, די צאמען, די בעווארענישען וואס אונזערע רבנים ז״ל האבען איינגעפיהרט. עס זיינען, למשל, דא זאכען וואס מען מעג טהאן אום שבת, אבער די רז״ל האבען פעסטגעשטעלט מען זאל זיי ניט טהאן אוים מורא, אז אויב מען וועט זיי טהאן, וועט מען שוין אויך טהאן איזעל-

כעס וואָס די תורה האָט פערבאָטען. און זיי, די אַלטע חכמים אונזערע, האָבען אָנגעזאָגט אין פּרקי אבות: "ועשו סיג לתורה" — איהר זאָלט אליין מאַכען אַ צאַם צו דער תורה. יעדער איינער דאַרף זיך אָפּטמאָל אַליין אסור'ן זאַכען וואָס מען מעג, כדי עס זאָל ניט ברייגגען צו טהאָן זאַכען וואָס מען טאָר ניט.

דריטענס, דאַרף דער בעל תשובה אויסמיידען זינד, ווען זיי קומען איהם צום האַנד און ער האָט ביכולת דורכצופיהרען זיי אָהן שוועריגקייטען. ער דאַרף צייגען, אַז כאָטש עס קען איהם אָנקומען גאַנץ לייכט צו זינדיגען, דאַך ווענדט ער זיך אָפּ פון דעם בלויז אויס מורא פאַר גאָט און זיין שטראָף. אַזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: „סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי" — פאַר דיין שרעק שוידערט מיין לייב און פאַר דיין משפט, פאַר דיין שטראָף האָב איך מורא.

פיערטענס, דאַרף ער זיך אָפּווענדען פון זינד אויס חרפּה פאַר גאָט, צו־ליעב דעם וואייל ער שעהמט זיך פאַר'ן בעשעפער, ניט אויס מורא אָדער שעהמען זיך פאַר מענשען. דאָס היטען זיך פון טהאָן וואָס אונרעכט איז זאָל ניט זיין, וואייל ער האָפט אַז ער וועט דערפאַר קריגען טובות פון מענשען אָדער וואייל ער שעהמט זיך מען זאָל דאָס איהם אויפוואַרפען. און אויף דעם האָט ישעיה הנביא געשטראָפט די אידען און געזאָגט אין גאָט'ס נאָמען: „ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה" — זייער מורא פאַר מיר איז ניט אויס הערצליכע מורא פאַר מיר, נור וואייל זיי זיינען אַזוי איינגעוואָהנט און זיי שעהמען זיך צו פיהרען זיך אַנדערש. אָדער ביי יהואש ווערט געזאָגט אין מלכים ב': "ויעש הישר בעיני ה' כל ימיו אשר הורהו יהודיע הכהן" — יהואש איז נאָכגעקומען גאָט'ס פערלאַנג אַזוי לאַנג ווי יהוידע דער כהן האָט איהם אַזוי געלערענט. דאָס ניט זינדיגען איז, הייסט עס, ביי איהם געווען אַן אָנגעלערענטע זאַך, אָבער ניט אויס מורא און שעהמען זיך פאַר גאָט.

פינפטענס, מוז דאָס אויפהערען זינדיגען זיין אַן אבסאָלוטע, אַ פאָלשטענ־דיגע. ער דאַרף פיהלען אַ שנאה צו זינד און עס דאַרף איהם קיינמאָל ניט אַרויפקומען אויפ'ן רעיון צו בעגעהען נאָך אַמאָל די עולה וואָס ער איז אַמאָל בעגאַנגען, אַזוי ווי דער חסיד איוב האָט געזאָגט: "אם עול פעלתי לא אוסיף" — אויב איך בין בעגאַנגען אַן עולה, וועל איך דאָס מעהר ניט טהאָן.

אין דעם ענין פון בעטען ביי גאָט פערצייהונג אויף די זינד, דאַרף דער בעל תשובה נאָכקומען פאָלגענדע פינף פונקטען:

ערשטענס, דאַרף ער זיין בעקאַנט מיט זיין זינד. ער דאַרף, הייסט עס, געגנוי וויסען אין וואָס זיין זינד בעשטעהט. און די עבירה וואָס ער איז בעגאַנגען זאָל זיין גרויס אין זיינע אויגען, ניט האַלטען דאָס פאַר אַ קלייניגקייט, אַזוי ווי ישעיה הנביא האָט געזאָגט: "כי רבו פשעינו נגדך" — אונזערע זינד געגען דיר, גאָט, זיינען גרויס.

צווייטענס, דאַרף די זינד שטענדיג זיין געגען זיינע אויגען. ער דאַרף זי אימער געדענקען, אַזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד" — מיינע זינד ווייס איך און מיין פערברעכען איז שטענ־דיג געגען מיינע אויגען.

דריטענס, דאַרף דער בעל תשובה, וואָס וויל אַז גאָט זאָל איהם מוחל זיין, פאַסטען ביי טאָג און תפלה טהאָן ביי נאַכט, בעת זיינע רעיונות זיינען קלאָהר און ער האָט ניט צו טהאָן מיט וועלטליכע עסקים, אַזוי ווי דער נביא זאָגט

אין איכה: "קומי רוני בלילה" — שטעה אויף און טהו תפלה ביי נאכט. און איך וועל נאך, מיט גאט'ס הילף, ריידען וועגען די מעלות פון נאכטיגע געבעט.

פיערטענס, דארף די געבעט זיין מיט אונטערטעניגקייט. ער זאל בעת'ן בעטען ביי גאט זיך פיהלען ניעדערגעפאלען, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי" — מיין זינד לאז איך דיר וויסען און מיין פערברעכען האב איך ניט בעהאלטען, און ווען איינער בעט א לאסקע ביי דעם, געגען וועמען ער איז בעגאנגען אן עולה, מוז ער זיין געפאלען ביי זיך.

פינפטענס, דארף דער וואס בעט ביי גאט ער זאל איהם מוחל זיין זיינע עבירות, זיך מטריח זיין און זיך סטארען צו ווארענען אנדערע מענשען זיי זאלען ניט בעגעהען דיזעלבע פערברעכענס וואס ער איז בעגאנגען. ער דארף זיי מאכען מורא האבען פאר שטראף און זיי ערוועקען צו תשובה. אזוי ווי דער פסוק זאגט: "אלמדה פושעים דרכיך" — איך וועל די זינדיגע לערנען דיינע (גאט'ס) וועגען.

דער פערטער פון די הויפט פונקטען פון תשובה — דאס נעהמען אויף זיך מעהר ניט צו בעגעהען די פעהלערען וואס ער איז פריהער בעגאנגען, דאס פערפליכטען זיך אז ער זאל זיך קיינמאל ניט אומקעהרען צוריק צו זיינע זינד, ענטהאלט אויך פינף תנאים אדער פונקטען.

ערשטענס, דארף ער וועגען אדער מעסטען דעם גענוס, די הנאה וואס ער האט פון אן עבירה געגען דעם גענוס וואס ער וועט האבען לעולם הבא פאר ניט זינדיגען. ער דארף זיך בעדענקען, אז דער גענוס פון אן עבירה איז ניט דויער־האפט, דאס מיידט באלד, און אפילו בעת מען האט הנאה פון א זינד, איז אין דער הנאה אויך אריינגעמישט צער און דאגה, וואס מען האט אפט אין לעבען; וועהרענד די תענוגי עולם הבא זיינען דויערהאפטע, שטענדיגע, ריין פון די אריינמישונג פון צער און דאגה. פערקעהרט ווידער דארף ער וועגען אדער מעסטען דעם צער וואס מען האט פון אויסמיידען זינד געגען די וועהטאגען וואס מען האט אויף יענער וועלט אלס שטראף פאר זינד. דא איז אויך אזוי: די אונאנגענעהמליכקייט וואס מען האט אויסצושטעהען פון דערווייטערען זיך פון זינד דויערט ניט לאנג און עס האט קיין קיום; וועהרענד שטראף אויף יענער וועלט איז אהן אויפהער, אזוי ווי דער נביא זאגט אין ישעיה: "כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה" — זייערע ווערים, וואס פרעסען די רשעים וועלען ניט שטארבען און זייער פייער פון גיהנום וועט ניט אויסגעלאשען ווערען.

אז דער זינדיגער וועט האבען מיט זיך אליין אזא חשבון, וועט ער אויף זיך נעהמען מיט'ן גאנצען הארצען ניט צו זינדיגען מעהר.

צווייטענס, דארף ער אין זינען האבען דאס אנקומען פון יום המיתה. ער דארף זיך אלע מאל דערמאהנען אן טויט, און אז זיין בעשעפער איז אויף איהם בייז דערפאר וואס ער האט פערקירצט, ניט נאכגעקומען ריכטיג זיינע פפליכטען צו איהם. אז ער וועט דאס געדענקען, וועט ער שטענדיג וויסען, אז ער מוז מורא האבען פאר שטראף און ער וועט ביי זיך פעסט בעשליסען אז ער זאל מעהר ניט טהאן אזעלכעס וואס קען דערוועקען זיין ווירטה'ס צארן.

דריטענס, דארף ער שטענדיג האבען אויפ'ן רעיון ביי וועלכע פעלע ער האט זיך אפגעקעהרט פון זיין גאט, כאטש גאט האט איהם שטענדיג טובות געטהאן, אפילו אין דער צייט ווען ער האט געגען איהם געזינדיגט. אז ער

וועט דאָס האָבען אויפ'ן רעיוז, וועט זיין בעטען זיין א הערצליכע און גאָט וועט איהם מוחל זיין.

פיערטענס, אויב זיין זינד איז בעשטאַנען אין בע'עולה'ן אימיצען; אויב ער בעט ביי גאָט פערצייהונג אויף גנבה אָדער גזלה, מוז ער פריהער גוט מאַכען דעם שאדען וואָס אימיצער האָט פון איהם געליטען און נעהמען אויף זיך ער זאָל ווייטער קיינעם קיין שאדען ניט טהאָן, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין יחזקאל: "חבול ישוב רשע גזלה ישלם" — דעם משכון, דאָס פערכאַפּטע פון אימיצען, זאָל דער רשע אומקעהרען, בעצאָהלען פאר דער גזלה וואָס ער האָט גע'גזל'ט, דאַן וועט איהם גאָט מוחל זיין.

פינפטענס, דאַרף ער אין זינען האָבען די גרויסקייט פון בעשעפער, וועמען ער איז געווען דערוווידער און זיך אָפּגעווענדט פון זיין דיענסט און פון זיין תורה. און ער דאַרף זיך אַליין פאַרוווירפע מאַכען און טאדלען זיך אַליין, אזוי ווי משה רבנו שטראָפט די אידען אין האזינו: "הלה' תגמלו זאת?" — איז דאָס רעכט אז איהר זאָלט גאָט אזוי בעצאָהלען? דאַרפט איהר זיך אַליין ניט טאַדלען פאר אייערע זינד? אז דער זינדיגער וועט דאָס אין זינען האָבען, וועט ער מיט'ן גאַנצען הארצען נעהמען אויף זיך ניט צו זינדיגען מעהר.

דערמיט זיינען געענדיגט די פרטים, די איינצעלהייטען וועגען די ארט און ווייזע ווי אזוי א מענש דאַרף תשובה טהאָן.

פרק ה'

איצט וועלען מיר ריידען וועגען די אורזאַכען וואָס ברייגנען מענשען צו תשובה.

עס זיינען דאָ פיער זאַכען וואָס ערוועקען די הארץ פון א זינדיגען ער זאָל תשובה טהאָן.

איינס איז: די שטאַרקע אנערקענונג וואָס א מענש אנערקענט זיין גאָט און זיין איבערצייגונג אז גאָט טהוט איהם שטענדיג טובות. דאָס ברייגנגט איהם צו פערשטעהן ריכטיג ווי ווייט ער איז מחויב צו דיענען איהם, אָפּהיטען זיינע מצוות און פאַרזיכטיג זיין ניט צו טהאָן אזעלכעס וואָס איז פערבאָטען. ווען איינער טהוט תשובה צוליעב דיעזע איבערצייגונג, איז ער גלייך צו א קנעכט וואָס אנטלויפט פון זיין ווירטה, נאכהער אָבער אז ער בעדענקט זיך וועגען די גוטעס וואָס דער ווירטה האָט מיט איהם געטהאָן, קעהרט ער זיך אַליין אום צוריק צו דיענען איהם און בעט איהם פערצייהונג אויף דעם וואָס ער האָט זיך בענאַרישט און איז פון איהם אנטלאָפען. אזא קנעכט קלייבט זיך אוים דעם בעסטען וועג צו פערגיטיגען זיין פערברעכען און צוריק קריגען זיין ווירטה'ס לאַסקע.

אויף אזא ארט תשובה ווערט געזאָגט אין ירמיה: "אם תשוב ישראל אלי תשוב" — אויב דו, פאָלק ישראל, וועסט זיך אומקעהרען צו מיר אָהן קיין זייטיגע אורזאַך, נור מחמת דו וועסט פערשטעהן אז דו האָסט געגען מיר אַן עולה געטהאָן, וועל איך דיין תשובה אָננעהמען און דו וועסט ווייטער זיין מיין דיענער. "ואם תסיר שקוציך מפני ולא תנוד" — און אויב דו, ישראל, וועסט אוועקנעהמען דיינע שלעכטע טהאטען פון אנטקעגען מיר און דו וועסט זיך ניט

ריהרען צו אנטלויפען פון מיין דיענסט, זאָגט דאָרט ווייטער דער פסוק: והתברכו בו גוים ובו יתהללו" — וועלען זיך מיט איהם, מיט'ן פאָלק ישראל, פעלקער בענשען און זיך בעריהמען. אין מלאכי איז דאָ א פסוק: שובה אלי ואשובה אליכם"—גאָט זאָגט: קעהרט זיך אום צו מיר, וועל איך זיך אומקעהרען צו אייך.

צווייטענס, קומט א זינדיגער צו תשובה ניט פון זיך אליין, ווייל ער בערעכענט זיך אז ער דאַרף תשובה טהאָן, נור צוליעב דעם ווייל ער ווערט פאַרגעוואָרפען און געטאַדעלט פאַר זיינע שלעכטע מעשים דורך א נביא, אויב ער לעבט אין א צייט פון נבואה, אָדער ער לערענט אין דער תורה וועגען די שטראָפען וואָס זינדיגע וועלען בעקומען און ער דערשרעקט זיך דערפאַר, אָדער ער הערט מוסר פון פאָלקס לעהרער, וואָס ערוועקען מענשען צו גאָטעס דיענסט. און פאָלקס לעהרער זיינען דאָ אין אלע דורות, און דאָס איז איינע פון די טענות וואָס דער בעשעפער האָט צו זיינע בעשאַפענע — צו די מענשען. זיי קענען זיך קיינמאָל ניט רעכטפערטיגען און זאָגען אז זיי האָבען ניט געוואוסט אָדער ניט פערשטאַנען אז מען דאַרף דיענען גאָט, ווייל עס זיינען שטענדיג דאָ מורי דרך וואָס קלעהרען אויף די אומוויסענדע און לערנען זיי גאָט'ס וועגען, אזוי ווי די רז"ל האָבען געזאָגט: "עד שלא כבתה שמשו של משה זרחה שמשו של יהושע תלמידו" — איידער עס איז פערלאָשען געוואָרען די זון פון משה, האָט געשיינט די זון פון זיין תלמיד יהושע. דאָס הייסט: איידער משה, דער לעהרער פון גאָטהייט, איז געשטאָרבען, איז שוין אויף זיין פלאַץ געווען אן אנדערער, זיין תלמיד יהושע. און די גמרא רעכענט דאָרט אויס א צעטעל פון פאָלקס-לעהרער, וואָס איידער זיי זיינען אוועק פון דער וועלט, זיינען שוין געווען גרייט אנדערע צו פערנעהמען זייערע פלעצער. אויף דיעזען אופן זיינען אין אלע דורות און אין אלע לענדער דאָ אזעלכע, וואָס רופען מענשען צו גאָט, צו זיין דיענסט און צו זיין תורה. און דער וואָס ווערט א בעל תשובה, ווייל ער הערט מוסר פון אנדערע איז אזוי ווי א דיענער וואָס אנטלויפט פון זייןווירטה און נאָכהער בעגעגענט איהם א טרייער דיענער פון דעם זעלבען ווירטה, וועלכער שטראָפט איהם און מאַכט איהם פאָרווירפע פאַר זיין פערגעסען די טובות וואָס דער ווירטה האָט איהם געטהאָן און ער רעדט איהם אָן ער זאָל זיך אומקעהרען צוריק צו זיין ארבייט און דער ווירטה וועט איהם מוחל זיין. און דער אנטלאָפענער לאָזט זיך איבעררעדען, קומט צוריק דיענען און ווערט אונטערטהעניג זיין וואָהלטהעטער.

א דריטער סאָרט תשובה איז, פון איינעם וואָס זעהט ווי זינדיגע ווי ער ווערען געשטראָפט, דערשרעקט ער זיך אז ער זאָל אויך ניט האָבען א פסק ווי יענע און ער טהוט תשובה. אזא בעל תשובה איז אזוי ווי א קנעכט וואָס האָט רעוואָלטירט גגען זיין ווירטה, און אז ער האָט נאָכהער געהערט ווי דער ווירטה האָט אן אנדערען שטרענג בעשטראָפט פאַר רעוואָלטירען געגען איהם, דערשרעקט ער זיך און קומט צוריק צו זיין ווירטה און בעט איהם אז ער זאָל איהם מוחל זיין און ניט זוכען פון איהם קיין נקמה.

א פיערטער ווערט ניט קיין בעל תשובה סיידען די שטראָף פון בעשעפער קומט אויף איהם אליין. ער זעהט זיך אַרום ערשט דאַמאָלס ווען ער דערפיהלט, אז עס קומען אויף איהם צרות. דאַן ערוואַכט ער פון זיין שלאָף, הערט אויף צו זינדיגען און קעהרט זיך אום צו גאָט. אזא בעל תשובה איז גלייך צו א קנעכט וואָס איז אנטלאָפען פון זיין ווירטה, און ווען א שליח פון ווירטה קומט צו

בעשטראפען איהם און פייניגען איהם פאר זיין אנטלויפען, אנטלויפט דער קנעכט צוריק צום ווירטה, איז זיך מתודה פאר איהם און בעט זיין פערצייהונג. אויף אזא מין תשובה ווערט געזאגט אין משלי: "בבוא כשואה פחדכם, אז יקראוני ולא אענה" — ווען ווי א דונערשטורם וועט קומען אייער שרעק; ווען איהר וועט זעהן אז עס זיינען פאר אייך גרייט צרות, דאן וועט איהר מיך רופען און איך וועל אייך ניט ענטפערען. דאס הייסט: איך וועל אייך ניט אזוי גיך ענטפערען. ביים מלך מנשה ווערט געזאגט: "וכהצר לו חלה את פני ה' ויכנע מאד" — ווען עס איז איהם שלעכט געווארען, ווען ער איז פון מלך אשור געשמידעט געווארען אין קייטען, האט ער געבעטען גאט און איז זעהר אונטערטהעניג געווארען. ער איז, הייסט עס, געווארען א בעל תשובה ערשט דאן, ווען ער האט שוין געזעהן זיין שטראף פאר זיינע אויגען.

פון די פיער סארטען תשובה איז די ערשטע, ווען דער מענש טהוט תשובה אויס אייגענע איבערצייגונג, די בעסטע און די זיכערסטע, אז גאט וועט איהם שנעל מוחל זיין. די תשובה וואס ווערט ניט אזוי שנעל אנגענומען איז די צווייטע, ווען דער זינדיגער טהוט תשובה ערשט דאמאלס ווען אימיצער מאכט איהם אויפמערקזאם דערויף. דער דריטער סארט תשובה, ווען איינער קעהרט זיך אום צו גאטעס דיענסט ערשט דאמאלס ווען ער זעהט ווי אנדערע זינדיגע ווערען געשטראפט און ער דערשרעקט זיך ער זאל אויך ניט קריגען זיין פסק, שטעהט נידעריגער ווי די פאריגע צוויי און עס איז מיט אזא תשובה שווערער צו פועל'ן פערצייהונג. דער פיערטער, וואס טהוט קיין תשובה ביז די שטראף קומט שוין אויף איהם אליין, דיעזער איז דער ווייטעסטער פון אלע בעלי תשובה. זיין תשובה דארף זיין א שטארקערע, א מעהר אנגעשטרענגטע. ער מוז ארויסצייגען זיין חרטה אויף די זינד מיט אלע זיינע גליעדער, מיט אלע זיינע בעוועגונגען אום ער זאל בערעכטיגט זיין אז זיין תשובה זאל אנגענומען ווערען און קריגען מחילה וסליחה.

פרק ו'

די זאכען וואס פערדארבען די תשובה, וואס ווענדען אפ דעם זינדיגען פון תשובה טהאן, אדער שוואכען אפ די תשובה וואס ער האט שוין געטהאן, זיינען פיעל. מעהרערע פון זיי האב איך שוין פריהער דערמאהנט. עס זיינען אבער דא נאך אורזאכען וואס האלטען אפ א מענשען פון תשובה אדער מאכען קאליע די תשובה וואס ער האט שוין געטהאן.

ווען איינער איז שטענדיג עובר א געוויסע עבירה און לאזט זי ניט אוועק, הייסט עס, אז ער גיט זיין הסכמה, זיין בעשטעטיגונג אז מען מעג דאס. ווארום אז א מענש טוט איינע און די זעלבע עבירה א סך מאל, ווערט עס שוין ביי איהם אזוי ווי א היתר, אזוי ווי א זאך וואס איז גארניט פערבאטען צו טהאן. אזעלכער קען שוין ניט אזוי לייכט תשובה טהאן. ווארום עס איז שוין לאנג געזאגט געווארען, אז קיין עבירה איז ניט קליין, ווען מען טהוט איהר שטענדיג און קיין עבירה איז ניט גרויס ווען מען טהוט אויף איהר תשובה. דער שכל איז דאך אזוי מחיב, אז איינער בעגעהט שטענדיג א געוויסע זינד, צייגט ער דערמיט אז ער פעראכטעט גאט'ס ווארט און מאכט צו־נישט זיינע געבאטען

און פערבאָטען און האָט אפילו קיין מורא פאר שטראָף, אזוי ווי די תורה זאָגט: ״והנפש אשר תעשה ביד רמה, כי דבר ה׳ בזה״ — דער וואָס וועט טהאָן א זינד מיט א הויכע האנד, מיט חוצפה און תקיפות, קומט איהם כרת, ווייל ער האָט געשענדעט און פעראכטעט גאָט׳ס רייד. און ווידער: דער וואָס האלט זיך א לאנגע צייט ביי א געוויסען חטא, מעג אַפילו דער חטא זיין א קליינער, ווערט ער במילא אלע מאָל גרעסער. פערקעהרט ווידער: א גרויסער חטא, ווען דער חוטא בעט פערצייהונג אויף דעם און ער טהוט עס ניט מעהר, ווערט דער חטא אלע מאָל קלענער און קלענער ביז ער ווערט אין גאנצען אָפּגעמעקט. א משל דערצו קען מען זעהן פון א זיידענעם פאָדים. עס איז ידוע, אז זייד ווערט געמאכט פון די שפּייעכץ אָדער א פליסיגקייט וואָס קומט ארויס פון זייד־ווערים. דער אָריגינאל איז זעהר דין. דער זייד־וואָרים שפּינט פון די פליסיגקייט אזעלכע פעדימלאך וואָס זיינען אזוי ווי שפּיען־וועב. ווען אָבער מען דרעהט די דאָזיגע דינענקע פעדימלאך א סך צוזאמען, ווערט דערפון א שטארקער פאָדים. מיר זעהען ווידער דיקע שטארקע שטריק, וואָס ווען מען געברויכט זיי א לאנגע צייט, ווערען זיי אלע מאָל שוואכער און שוואכער. אזוי איז אויך מיט זינד. ווען מען חזר׳ט איבער א קליינע עבירה א סך מאָל, ווערט דערפון א גרויסע שטארקע עבירה. פערקעהרט ווידער: א גרויסע, שטארקע עבירה, וואָס מעהר מען טהוט תשובה אויף איהר, ווערט זי אלץ שוואכער און קלענער. דעריבער האָט ישעיהו הנביא געגליכען די זינד צו שטריק — ״הוי מושכי העון בחבלי השוא״ — וועה, זיי ציהען די זינד מיט שוואכע שטריק און נאכהער ״וכעבות העגלה חטאה״ — נאכהער ווערען די זינד אזוי שטארק אזוי ווי די שטארקע שטריק וואָס מען געברויכט צו שלעפּען א וואָגען.

און עס איז שוין לאנג געזאָגט געוואָרען: דו זאָלסט ניט קוקען אויף די קליינינגקייט וואָס דו האָסט געטהאָן, דו זאָלסט ניט אכטען דערויף וואָס די זינד, וועלכע דו ביזט בעגאנגען, איז ניט קיין גרויסע; דו זאָלסט אָבער אכטען אויף די גרויסקייט פון דעם געגען וועמען דו האָסט געזינדיגט. און דו זאָלסט זיך ניט פרעהען דערמיט וואָס מענשען ווייסען ניט דיינע בייזע מחשבות, ווייל דו דאַרפסט טרויערען דארויף וואָס דער בעשעפער ווייס דיינע סודות, דיינע בעהאלטענע טהאטען און מחשבות און ער זעהט אלעס און געדענקט אלעס מעהר ווי דו געדענקסט עס, ווייל דו פערגעסט און ער פערגעסט ניט; פון דיר קען א זאך זיין פערבאָרגען און פון איהם ניט, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ירמיה: ״חטאת יהודה כתובה״ — יהודה׳ס זינד איז פערשריבען.

נאָך א זאך וואָס פעראַרבט די תשובה איז; ווען איינער טהוט תשובה אויף א געוויסען חטא; טהוט תשובה לויט די בעדינגונגען, לויט די פּונקטען פון תשובה און נאכהער קעהרט ער זיך צוריק אום צום זעלבען חטא. דאָס פערדארבט, דאָס מאכט קאליע זיין פריהערינגע תשובה און עס ווערט גאָרניט גערעכענט, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין ירמיה ל״ד וועגען דעם וואָס די אידען האָבען פריהער תשובה געטהאָן און בעפרייט זייערע קנעכט און דיענסטען לויט דעם דין פון דער תורה און נאכהער האָבען זיי זיך אומגעקעהרט צו דאָס פריהערינגע און זיי צוריק פערשקלאַפט.

פון די זאכען וואָס פערדארבען די תשובה איז אויך: ווען איינער מאכט זיך אָפּ, אז ער וועט ווען עס איז תשובה טהאָן. ער פערפּפליכטעט זיך אויפצוהערען זינדיגען אין סוף פון זיינע יאָהרען, ווען ער וועט האָבען דערגרייכט אַלעס

וואס ער פערלאנגט און וועט האבען דערפילט אלע זיינע בעגעהרען. דאס הייסט אזוי ווי ער נארט אפ זיין גאט, ווארום דאס קען דאך ניט געשעהן אז א מענש זאל האבען דערפילט אלע זיינע בעגעהרען, אויף אזעלכע זאגען די רז"ל: "האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה" — דער וואס זאגט: איך וועל זינדיגען און ווען עס איז תשובה טהאן, דערלאזט מען איהם ניט, גיט מען איהם ניט די געלעגענהייט צו טהאן תשובה. און אין דער תוכחה, אין די שטראף רייד, וואס איך האב געשריעבען צום סוף פון דיעזען ספר, זאג איך: "נפשי הכיני צדה לרוב אל תמעיטי" — מיין זעעלע, גרייט אן א סך שפייז און שפאר ניט, זשאלעווע ניט, כל זמן דו לעבסט און דו האסט מאכט, ווארום דער וועג איז ווייט. און זאג ניט אז מארגען וועל איך פערגרייטען די שפייז, ווייל דו ווייסט דאך ניט וואס נאך היינט קען פאסירען. און ווייס אז דער נעכטען וועט זיך קיינמאל ניט אומקעהרען און אלעס וואס דו האסט אין איהם, אין דעם נעכטען, אפגעטהאן איז געוואויגען, געצעהלט און גערעכענט. און דו זאלסט ניט זאגען: מארגען וועל איך טהאן גוטעס, ווייל דער טויט איז פון אלע לעבעדיגע פערבאר־גען. אייל זיך און טהו יעדען טאג וואס דו האסט צו טהאן און דו דארפסט טהאן, ווארום דער טויט ווארפט אלע טאג זיינע פיילען, בריינגט אום מענשען יעדען טאג.

פאלגליך, איז דאס אפליינען תשובה צו טהאן א זאך וואס פערדארבט די תשובה.

עס איז דא נאך א זאך וואס פערדארבט, וואס מאכט מבולה די תשובה. ווען איינער טהוט תשובה, ווענדט זיך אפ, הערט אויף צו בעגעהן געוויסע חטאים און ביי אנדערע האלט ער זיך. ווען, צום ביישפיעל, איינער גיט אויף עברות שבין אדם למקום, ער בעגעהט ניט קיין זינד צווישען מענש און גאט. ער האט פריהער, למשל, ניט געלייגט קיין תפלין און ער נעהמט אויף זיך יא צו לייגען תפלין אדער ער האט זיך פריהער ניט געהיט פון טרפות און איצט היט ער זיך. ער האלט זיך אבער ביי זינד שבין אדם לחברו, צווישען מענש און מענש, און ער דערוויטערט זיך ניט פון גנב'ענען, בעשווינדלען, אפנארען זיינע מיטמענשען און דאס גלייכען. אויף דעם זאגט דער פסק אין איוב: "אם און בידך הרחיקהו" — אויב דו האסט אומרעכט אין דיין האנד, אויב דו האסט עפעס וואס דו האסט גע'גנב'עט אדער אויסגענארט פון אימיצען, דערוויטער עס פון דיר, גיב עס אוועק; ווען ניט, איז אויב אפילו דו טהוסט תשובה, העלפט עס ניט. תשובה טהאן און ניט אויפגעבען אין גאנצען צו זינדיגען איז אזוי ווי איינער איז זיך טובל און האלט א שרץ אין האנד, פערבלייבט ער טמא, אפילו ווען ער טובל'ט זיך אין אלע וואסערען פון דער וועלט.

און אלע זאכען וואס פערדארבען די לעהרען פון די פריהעריגע שערים פון דיעזען ספר, פערדארבען אויך די תשובה און איך דארף זיי ניט איבער'חזר'ן נאך אמאל.

פרק ז'

וועגען דער פראגע: אויב א בעל תשובה איז גלייך מיט א צדיק אדער ניט? וועל איך זאגען:

עס זיינען דא זינדיגע, וואס נאכדעם ווי זיי טהוען תשובה, זיינען זיי גלייך

מיט'ן צדיק וואס האט גארניט געזינדיגט; עס זיינען אויך דא אזעלכע בעלי תשובה וואס שטעהען נאך אין א העכערע מדרגה ווי א צדיק, און ווידער אזעל־כע, וואס כאטש זיי טהוען תשובה קומען זיי דאך ניט צו דער מדרגה פון א צדיק.

איך וועל עס דייטליך ערקלעהרען.

דער ערשטער קלאס בעל תשובה איז דער וואס האט געזינדיגט מיט מקצר זיין, מיט ניט ערפילען אזעלכע מצוות עשה, אזעלכע געבאטען וואס עס קומט דערפאר קיין כרת, ווי ציצית, סוכה, לולב און דאס גלייכען. אויב דער וואס פער־נאכלעסיגט דיעזע מצוות טהוט נאכהער תשובה מיט'ן מויל און מיט'ן הארצען און ער פערפעהלט זיי ניט מעהר און טהוט זיי ווי געהעריג איז, וועט איהם גאט מוחל זיין און ער וועט זיין גלייך מיט'ן צדיק, וואס האט די דאזיגע מצוות שטענדיג אפגעהיט. אזוי האבען אונזערע חכמים, ז"ל, געזאגט: "עבר על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה, אינו זז ממקומו עד שמוחלין לו" — דער וואס האט עובר געווען אויף א געבאט, פאר וועלכען עס קומט כרת און האט תשובה געטאן ריהרט ער זיך ניט פון ארט ביז מען איז איהם מוחל, דאס הייסט: מען איז איהם באלד מוחל. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין מלאכי: „שובה אלי ואשובה אליכם" — קעהרט זיך אום צו מיר (גאט) וועל איך זיך באלד צו אייך אומקעהרען. און דארט ווערט גערעדט וועגען ניט מקים זיין די מצוה פון מעשר, פאר וועלכער עס קומט ניט קיין כרת.

דער צווייטער קלאס בעל תשובה, וואס שטעהט נאך העכער פון א צדיק, איז דער וואס האט ניט אפגעהיט א קליינע לא תעשה, א פערבאט, פאר וועלכעס עס קומט קיין כרת, איז נאכהער, ווען ער האט דערויף געטהאן די ריכטיגע תשובה מיט אלע פרטים, פערגעסט קיינמאל ניט די זינד וואס ער איז בעגאנגען און שעהמט זיך מיט דעם און פיהלט זיך צובראכען און אונטערטהעניג צו גאט פאר ניט נאכקומען זיינע פפליכטען צו איהם, און ווייל ער פיהלט אז ער איז א בעל עולה אין איין פרט, בעריהמט ער זיך ניט און האלט זיך ניט גרויס מיט די מעשים טובים וואס ער טהוט, — אזא בעל תשובה שטעהט העכער פון דעם צדיק, וואס האט קיינמאל ניט עובר געווען די זעלבע עבירה וואס ער.

ווארום מיט'ן צדיק איז מען ניט זיכער אז ער זאל זיך ניט האלטען גרויס ביי זיך און פיהלען זיך שטאלץ מיט זיין אפהיטען זיך פון זינד, וועהרענד דעם בעל תשובה האט זיין זינד געבראכט צו דער גוטער מדה פון כניעה און איהם דערווייטערט פון גאוה. אויף דעם אופן קומט אויס, אז זינד העלפט דעם בעל תשובה, ברייננגט איהם מעהר נוצען ווי די צדקות פון א צדיק. און עס פאסירט אויך אז די גוטע טהאטען פון צדיק שאדען איהם מעהר ווי די זינד פון דעם יעניגען וואס טהוט נאכהער תשובה. אזא פאל קען זיין, און דער צדיק פערליערט די מדה פון כניעה, פון נידערגעפאלענקייט און ווערט א בעל גאוה, א חונף און קריגט לוסט צו לויב־געזאנגען פון מענשען. אזוי ווי א געוויסער צדיק האט געזאגט צו זיינע תלמידים: ווען איהר וואלט אויף זיך ניט געהאט קיין שום פלעק פון זינד, וואלט איך מורא געהאט, אז איהר האט אין זיך נאך ערגערס פון זינד, דאס איז: די מדה פון גאוה און חניפה. ארויסצוזאגען דעם געדאנק פון יענעם צדיק דייטליכער, האט ער אזוי געמיינט: איצט, אז איך וויים אז איהר זייט ניט ריין פון זינד, ווייס איך, אז איהר זייט ניט קיין בעלי גאוה, ווייל איהר האט ניט מיט וואס צו שטאלצירען; ווען אבער איהר וואלט געווען

פאלקאמענע צדיקים, וואלט זיך אפשר אין אייערע הערצער אריינגע'גנב'עט א פונק פון גאוה אדער די לוסט צו חנפה'נען מענשען, כדי זיי זאלען אייך אפ־געבען כבוד פאר אייער פרומקייט, און דאס איז נאך ערגער ווי עובר זיין אן עבירה.

אויף אזא בעל תשובה, וואס איז אויבען דערמאהנט, זאגט די גמרא: "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם" — אין דעם ארט וואו בעלי תשובה שטעהען, קענען פאלקאמענע צדיקים ניט שטעהן. דאס הייסט, אז די צדיקים שטעהען נידעריגער, ניט אין אזא הויכע מדרגה ווי זיי.

צום דריטען קלאס בעלי תשובה, וואס קומען ניט צו דער מדרגה פון א צדיק, בעלאנגען די וואס האבען עובר געווען אויף גרויסע לא תעשה'ס, גרויסע פערבאטען, פאר וועלכע עס קומט מיתה בידי אדם, געטויטעט צו ווערען דורך א משפט פון די סנהדרין, אדער כרת, אזוי ווי חלול השם, פאלש שווערען, און דאס גלייכען. איז אויב אפילו זיי טהוען נאכהער תשובה לויט אלע בעדינגונגען פון תשובה ווי מיר האבען געשריעבען אין די פאריגע פרקים, קומען זיי אלץ ניט צו דער מדרגה פון א צדיק. ווארום אויף דיזע עברות איז גאט ניט מוחל אפילו נאך תשובה סיידען דער בעל תשובה זאל פריהער האבען יסורים אויף דער וועלט און זיי געדולדיג איבערטראגען. די רז"ל האבען געזאגט: "עבר על מצות לא תעשה שיש בה כרת ומיתת בית דין ועשת תשובה יסורין ממרקין ומיתה מכפר" — ווער עס האט עובר געווען אויף א פערבאט, פאר וועלכעס עס קומט כרת אדער איינע פון די ארבע מיתות בית דין און ער האט תשובה געטהאן, וועלען יסורים אדער דער טויט איהם ריין מאכען און גאט וועט איהם מכפר זיין. אויף אזעלכע בעלי עבירה זאגט דער פסוק אין תהלים: "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם" — איך וועל זיי שטראפען מיט'ן רוט פאר זייערע זינד און מיט שלעק פאר זייער פערברעכען. און אין ישעיה ווערט געזאגט: "אם יכופר העון הזה עד תמותו" — גאט זאגט אז די דאזיגע זינד וועט אייך ניט פערגעבען ווערען ביז איהר וועט שטארבען.

פאלגליך, איז דאך דיעזער קלאס בעל תשובה ניט ריין פון די זינד באלד נאך דער תשובה, און עס איז קיין ספק, אז דער צדיק וואס האט גארניט עובר געווען אויף דיעזע סארטען עברות, איז גרעסער, שטעהט אין א העכערע מדרגה ווי דער בעל תשובה.

פרק ח'

אויף דער פראגע: אויב תשובה איז גילטיג אויף אלערליי זינד, אויב, הייסט עס, דורך תשובה קען מען פון גאט ארויסקריגען פערגעבונג אויף וואס פאר אן עבירה מען זאל ניט בעגעהן, וועל איך ענטפערען, אז עס זיינען דא צווייערליי מינים אדער קלאסען עבירות.

צום ערשטען קלאס געהערען בלויז די זינד שבין אדם למקום, צווישען מענש און גאט. ווי לייקענען אין גאט, האבען בייזע מחשבות צו געוויסע פער־באטענע תאוות, טראכטען וועגען שלעכטס טהאן אימיצען, אבער ניט דורכ־פיהרען עס בפועל, און עובר זיין עבירות וואס ווערען געטהאן מיט די גליעדער, אבער קיינער האט דערפון קיין שאדען און קיינער ליידעט דערפון, ווי, למשל,

ניט אָפּהיטען די מצוות פון ציצית, תפלין און דאָס גלייכען, וואָס דער חוטא טהוט מיט דעם קיין מענשען קיין קריוודע ניט. צום צווייטען קלאַס בעלאַנגען די עבירות שבין אדם לחברו, עולות וואָס איין מענש בעגעהט געגען אנדערען, ווי פערשאַפען איינעם קערפּערליכע שמערצען, בעשווינדלען אָדער בערויבען אי־מיצען, אָדער טרייבען רכילות און לשון הרע געגען א מענשען. דיעזע מינים זינד זיינען דאָפּעלטע. דאָס זיינען זינד אי געגען גאָט, אי געגען מענשען. דערי־בער איז דאָס אזוי:

אויף די זינד וואָס א מענש זינדיגט בלויז געגען גאָט איז תשובה גילטיג. כל זמן דער מענש לעבט און ער זעהט זיך ארום אז ער האָט פערנאַכלעסיגט א געוויסען געבאָט אָדער פערבאָט און ער נעהמט זיך די מיה תשובה צו טהאָן, ווערט זיין תשובה אָנגענומען און גאָט איז איהם מוחל. און די תשובה, אויב ער קען עס נור בעווייזען, דאַרף זיין אין דער זעלבער זאַך מיט וועלכע ער האָט גע־זינדיגט. אויב איינעמס זינד איז, למשל, בעשטאַנען אין דעם וואָס ער האָט געהאַט א שלעכט הארץ, וואָס ער האָט זיך אָפּגעגעבען מיט בייזע מחשבות, וואָס ער האָט לייטען מקנא געווען, וואָס ער האָט געזוכט נקמה פון די וואָס האָבען איהם בייז געטהאָן אָדער וואָס ער האָט וועמען פיינט געהאַט און דאָס גלייכען, דאַרף זיין תשובה בעשטעהן אין ווערען גוט־הערציג, ניט האָבען אויף'ן זינען קיין שלעכטע זאַכען, ניט מקנא זיין קיינעם, ניט זוכען קיין נקמה און ניט פיינט האָבען קיינעם. איז די זינד געגען גאָט געווען פון אזעלכע וואָס מען טהוט מיט די אברים, ווי עסען דאָס, וואָס מען טאָר ניט, מזנה זיין, מחלל שבת זיין, פאַלש שווערען און דאָס גלייכען, דאַרף די תשובה זיין אין דעם זעלבען ענין. אויב, למשל, ער האָט געזינדיגט מיט מאכלות אסורות, דאַרף ער זיך פּיי־ניגען דורך פאַסטען, אויב ער האָט מזנה געווען דאַרף ער זיך דערווייטערען פון פרויענצימער, ניט קוקען אויף זיי און ניט ריידען וועגען זיי. די זינד פון חלול שבת קען פערגיטיגט ווערען דורך אָפּהיטען די רוהע פון שבת נאָך מעהר ווי מען איז מחויב על פי דין, און די זינד פון פאַלש שווערען קען פערגיטיגט ווערען דורך אָפּהיטען זיך פון שווערען אפילו אויף אן אמת, און אזוי אויך אנדערע זאַ־כען. און די תשובה דאַרף זיין מיט'ן גאַנצען הארצען און מיט א ריינע כונה פון גאָט'ס וועגען.

און תשובה טאָר א מענש ניט אָפּלייגען. כל זמן ער לעבט דאַרף ער אריינ־כאַפּען תשובה טהאָן און זיך ריינינען פון זיינע פערברעכענס געגען גאָט. ער דאַרף אין זינען האָבען טאָמער שטאַרבט ער און נאָך'ן טויט איז פערפאַלען, קען מען שוין קיין תשובה ניט טהאָן.

מיט די זינד אָבער וואָס מען זינדיגט אי אנטקעגען גאָט, אי אנטקעגען מענשען, איז שוין אנדערש. אויף אזעלכע זינד תשובה צו טהאָן איז אָפטמאָל זעהר שווער צוליעב פיעלע אורזאַכען.

ווען, צום ביישפּיעל, איינער טהוט דעם אנדערען א געלד קריוודע, ער בע־שווינדעלט איהם אָדער בערויבט איהם, מוז ער דאָך גוט מאַכען דעם שאדען וואָס ער האָט יענעם געטהאָן, און עס קען דאָך פּאַסירען, אז ער געפינט ניט דעם געקריוודעטען אָדער יענער איז געשטאָרבען. אָדער ער, דער בעל עולה, איז ניט פערמעגליך אָפּצוגעבען דעם בעשווינדעלטען אָדער דעם בערויבטען דאָס וואָס ער האָט פון איהם אויסגעשווינדעלט אָדער גערויבט. אמאָל קען אויך פּאַסירען אז דער בעשווינדעלטער אָדער בערויבטער וויל איהם ניט מוחל זיין

אפילו ווען ער קריגט צוריק זיין שאדען. דאָס זעלבע איז אויך אויב ער בע'עולה'ט יענעם דורך פערשאפען איהם קערפערליכע שמערצען אָדער דורך בערײדען איהם און מאכען איהם צו שאנדע פאר לײטען.

אמאָל קען אויך טרעפען, אז אײנער בע'עולה'ט לײטען און ער ווײס אלײן ניט װעמען, אָדער ער פערכאפּט פרעמדע געלדער און ער ווײס אלײן ניט ווי־פיעל. צום בײשפּיעל, ווען אײנער פערכאפּט אָדער פערלײקענט שטאָדטישע אָדער רעגירונגס געלדער און ער ווײסט ניט גענוי וויפיעל און ער קען צום מאָל ניט די מענשען וועמען ער האָט שאדען געטהאָן מיט זײן פערכאפּען אָדער פערלײקענען. במילא ווײס ער דאָך ניט ווי אזוי און וועמען צו פערגיטיגען.

אמאָל קען גאָר פּאסירען אזא פאל: אײנער נעהמט בײם אנדערען עפּעס אוועק און צומישט עס מיט זײן אײגענס און עס איז איהם שווער ארויסצוקרי־גען די פרעמדע זאך און אומקעהרען עס צום אײגענטימער. אזוי ווי רז"ל האָ־בען געזאָגט: "גזל מריש ובנאו בבירה" — ווען אײנער האָט גע'גזל'ט א באלקען און עס אײנגעבויט אין א שטוב, זאָגען בית שמאי, אז ער דארף צוואווארפען די גאנצע שטוב און אָפּגעבען יענעם דעם באלקען, און בית הלל זאָגען, אז ער דארף נור יענעם בעצאָהלען פאר'ן באלקען, אָבער ער מוז איהם ניט אָפּגעבען דעם באלקען גופא. די בית הלל האלטען אויך אז על פּי דין דארף דער וואָס גזל'ט א באלקען אָפּגעבען דעם באלקען, אָבער זײ זײנען אויסען געווען ניט צו פערשטעלען די וועג פון תשובה פאר די וואָס ווילען תשובה טהאָן. ווארום ווען מען זאָל פעסטשטעלען, אז מען מוז דוקא אָפּגעבען צוריק דעם באלקען, וואָל־טען אזעלכע בעלי עולה ניט געוואָלט תשובה טהאָן צוליעב דעם גרויסען שאדען פון צוואווארפען די גאנצע געבײדע. און כאָטש דאָס בעצאָהלען יענעם פאר'ן באלקען הײסט ניט קײן ריכטיגע תשובה, ווײל פאר גאָט איז מען ניט יוצא סײדען מען גיט אָפּ די זעלבע זאך וואָס מען האָט גע'גזל'ט, איז דאָס אָבער א תקנה, א פערלײכטערונג פאר די בעלי תשובה אז דער חטא זײערער זאָל ניט פערבלײבען גאנץ ווי פריהער.

עס זײנען ווײדער דאָ עבירות שבין אדם לחברו, וואָס איז א מענשען שווער צו תשובה טהאָן אויף זײ, ווײל ער איז אין זײ צופיעל אײנגעוואוינט און זײ זײנען בײ איהם אזוי ווי א נאטור זאך, פון וועלכעס עס איז איהם ניט לײכט אָפּצוגעוואוינען זיך. אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין ירמיה: "היהפוך כושי עורו ונמר חברברותיו?" — קען א נעגער בײטען זײן הויט אָדער א לעמפּערט די פלעקען אויף זײן פעל, אזוי קענט איהר (אידען) ניט טהאָן קײן גוטעס, ווײל איהר זײט אײנגעוואוינט צו שלעכטעס.

צו די זינד, אויף וועלכע עס איז שווער תשובה צו טהאָן בעלאנגען אויך שפיכת דמים, בלוט פערגיסונג און הרג'ענען אומשולדיגע מענשען, סאַי אײנ־פאך טויטען, סאַי פערראטהען אימיצען צום טויט דורך לשון הרע אָדער רכילות. אזוי ווי איהר ווײסט פון דער געשיכטע פון דואג האדומי, ווי עס ווערט דער־צעהלט אין שמואל א', אז דואג האָט פער'מסר'ט א משפחה כהנים פאר שאול המלך און שאול האָט זײ געהײסען טויטען. נאכהער האָט זײ טאקע דואג אלײן געטויטעט. אויף אזא זינד איז, פערשטעהט זיך, שווער תשובה צו טהאָן, ווײל מיט וואָס קען מען אזא זאך פערגיטיגען?

עס זײנען דאָ נאָך עבירות פון מענש געגען מענש, וואָס תשובה טהאָן אויף

זיי איז פיעל שווערער ווי תשובה טהאָן אויף זינד וואָס מען זינדיגט בלויז גע־גען גאָט. ווען איינער פעראורזאכט דעם צווייטען א געלד־שאדען דורך רכילות, דורך פערלוימדונג, קען איהם קיין תשובה ניט העלפען סיידען ער פערגיטיגט יענעם, בעט איהם איבער מיט אונטערטהעניגקייט און פועל'ט ביי איהם אז ער זאָל איהם פערצייהען. ווען איינער ברייגנט אויף דער וועלט א ממזר, קומט איהם אויך ניט אָן לייכט, אז זיין תשובה אויף דעם זאָל אָנגענומען ווערען, ווייל דער שאנד פלעק פערבלייבט דאָך און קען ניט אָפּגעווישט ווערען, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין איוב: "כי הוא זמה והוא עון פלילים" — ווייל דאָס איז זנות און א שווערער פערברעכען, א פערברעכען אויף וועלכען עס איז שווער תשובה צו טהאָן.

עס איז אויך שווער תשובה צו טהאָן דעם יעניגען וואָס האָט איינגעוואוינט זיין צונג צו זאָגען ליגען, בערידען און צו שאנד מאכען לייטען. אוים געוואוינ־הייט בערעדט ער און פערלוימדעט אזוי פיעל מענשען, אז ער געדענקט גאָר אליין ניט וועמען ער האָט בערעדט און ער וויים ניט וועמען צו פערגיטיגען און ביי וועמען בעטען פערצייהונג. און דאָס אלעס איז פערשריעבען אויף'ן חשבון פון זיינע זינד און עס ווערט ניט געשענקט. אויף אזעלכען וואָס שעדיגט מענשען דורך לשון הרע און רכילות זאָגט דוד המלך אין תהלים: "ואם בא לראות שוא ידבר לבו יקבץ און" — ווען ער קומט אימיצען אָדער עפּעס זעהן, רעדט ער פאלשקייט און זאמעלט אָן אין זיין הארצען בעטרוג. און דער פסוק פערגלייכט לשון הרע צו גנבה און זנות, אזוי ווי ער זאָגט דארט ווייטער: "אם ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך" — און דו האָסט געזעהן א גנב ביזטו מיט איהם געלאָפען און מיט די וואָס זיינען מזנה איז דיין חלק.

נאָך א מין חטא איז דאָ, אויף וועלכען עס איז שווער תשובה צו טהאָן, דאָס אראָפּפיהרען מענשען פון דער ריכטיגער אמונה און זיי פערפיהרען אין א פאלשע אמונה. און וואָס מעהר מענשען גלויבען אין דעם וואָס ער לערענט זיי, איז אַלץ דער חטא גרעסער און אַלץ שווערער איז איהם תשובה צו טהאָן. אזוי ווי אונזערע רז"ל האָבען געזאָגט: "כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה" — דער וואָס מאכט מענשען זינדיגען גיט מען איהם ניט די געלעגענהייט צו טהאָן תשובה.

אין דעם זעלבען קלאַס געהען אויך אריין די יעניגע וואָס האָבען די מעג־ליכקייט צו זאָגען מענשען מוסר, לערנען זיי צו טהאָן גוטעס און אָפּווענדען פון שלעכטעס, אָבער זיי טהוען דאָס ניט, ווייל זיי פערלאנגען דערפאר געצאָהלט, אָדער ווייל זיי האָבען מורא אָדער שעהמען זיך צו זיין מגידים, מוסר זאָגער. — אויך דיעזער חטא איז אזוי גרויס, אז תשובה טהאָן אויף דעם איז זעהר שווער, אזוי ווי דער נביא יחזקאל זאָגט: "הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש" — ער, דער רשע, וועט שטארבען פאר זיינע זינד און פון דיר, פון דעם יעניגען וואָס האָט געהאט ביכולת אָפּצוווענדען איהם פון זינד, וועט גאָט פאָדערען דעם רשע'ס בלוט. דאָס הייסט: דער וואָס האָט דעם רשע ניט געשטראָפט און ניט געלערענט צו געהן אין גוטען וועג, איז פעראנטוואָרטליך פאר זיין טויט, און פאר טויטען א מענשען איז ניט אזוי לייכט אויסצוּווירקען מחילה וסליחה פון גאָט.

פרק ט׳

אבער איז דא א מיטעל פאר די יעניגע וואס עס איז זיי שווער תשובה צו טהאן? איז דא א וועג ווי אזוי זיי זאלען פארט תשובה טהאן און זיך ריינוואשען פון זייערע זינד? אויף דיעזער פראגע וועל איך ענטפערען, אז די זינד, וועלכע עס איז דעם מענשען שווער מתקן צו זיין דורך די בעשטימטע מינים תשובה, מוזען דאך זיין ענטוועדער פון יענע עבירות שבין אדם למקום, צווישען מענש און גאט, אדער שבין אדם לחברו, צווישען מענש און מענש, ווי אפנארען, בעשווינדלען מענשען, גנבה, גזלה און דאס גלייכען. איז אין בידע פעלע דא א מעגליכקייט פאר׳ן זינדיגען תשובה צו טהאן.

קודם דארף דער חוטא נעהמען אויף זיך נאכצוקומען אלע גרונד זאכען פון תשובה מיט אלע פרטים אזוי ווייט ווי עס איז פאר איהם מעגליך לויט זיינע כחות און אומשטענדען. דאן וועט דער בעשעפער ניט זיין מיט איהם שטרענג און ער וועט איהם שענקען דאס וואס ער האט פערפעהלט אין דעם ענין פון זיין תשובה. ער וועט דעם חוטא קומען צו הילף אז זיין זינד זאל פערגיטיגט ווערען אויף וואס פאר אן אופן עס זאל ניט זיין און ער זאל זיך מעהר קענען רעכטפערטיגען.

אויב די זינד איז בעשטאנען פון זנות, אויב ער האט געזינדיגט מיט אן אשת איש און געבראכט ממזרים אויף דער וועלט, וועט דער באשעפער צונעמען פון דער וועלט די ניט כשר׳ע קינדער, כדי דער פלעק זאל ניט פארבלייבען. אויב ווידער ער האט וועמען באשווינדעלט אדער בע׳גזל׳ט, וועט איהם גאט העלפען ער זאל האבען געלד אומצוקעהרען זיין שאדען און ער וועט יענעם איבערבעטען און ער וועט איהם מוחל זיין, און אויב ער האט וועמען בייז געטהאן אין גוף, אויב ער האט וועמען קערפערליך בעשעדיגט, וועט דער בעשעפער יענעם אריינגעבען אין זינען, אז ער זאל דעם שלעגער מוחל זיין, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: ״ברצות ה׳ דרכי איש גם אויביו ישלים עמו״ — אז גאט געפעלען די מעשים פון א מענשען, מאכט ער אזוי אז זיינע פיינד ווערען מיט איהם שלום.

און אויב דער, וועמען ער האט בייז געטהאן, איז ווייט פון איהם און ער קען איהם ניט בעטען פערצייהונג, איז אויב דער חוטא וועט תשובה טהאן לויט זיין מעגליכקייט, וועט דער בעשעפער איהם צוזאמענברייגנען מיט יענעם און איהם געבען די געלעגענהייט צו פערגיטיגען זיין פערברעכען און יענער וועט איהם מוחל זיין. אויב אפילו ער וויים ניט וועמען ער האט אן עולה געטהאן און די סומע געלד וואס ער האט גערויבט; ווען ער האט, צום ביישפיעל, בעשווינדעלט אדער בערויבט א גרופע מענשען וואס ער קען זיי גארניט און ער וויסט ניט וויפיעל שאדען ער האט זיי געטהאן, וועט איהם גאט, ברוך הוא, געבען א זינען אויסצוגעבען געלד לטובת הכלל, פאר אלגעמיינע נוצען, ווי בויען א בריק, וואו נויטיג איז, גראבען א ברונים, וואו עס פעהלט אוים וואסער אדער גרינדען אנשטאלטען, וואס זאלען אלעמען נוצען ברייגנען, סאי די וואס האבען ערליטען וועלכע עס איז קריוודע פון איהם און סאי די, וואס ער האט זיי קיין שאדען געטהאן.

און אויב דער יעניגער, וועמען ער האט בע׳עולה׳ט, איז געשטארבען איידער דער בעל עולה האט ביי איהם געבעטען פערצייהונג, זאל ער געהן אויף יענעמס קבר צוזאמען מיט צעהן מענשען און זיך מתודה זיין און בעטען ביי

יענעם מחילה, אזוי ווי די חז"ל האָבען געזאָגט אין דיעזען ענין: "מוליך עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר: חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שהבלתי בו" — ער ברייגנט צעהן מענשען, שטעלט זיי אוועק נעבען יענעמס קבר און ער זאָגט: איך האָב געזינדיגט צום אידישען גאָט און צו דעם מת, וועמען איך האָב שאדען געטהאָן."

פאָלגליך, איז פאר יעדען חוטא דאָ א תיקון. יעדער זינדיגער קען תשובה טהאָן און אויסווירקען אז גאָט זאָל איהם מוחל זיין. נור דער וואָס האָט בייזע געדאַנקען און א שלעכט הארץ, קען ניט קומען צו תשובה; אָבער דער וואָס וויל זיך נור דערנעהנטערען צו גאָט, מאכט ניט אויס וואָס פאר א זינד ער זאָל ניט האָבען בעגאַנגען, איז פאר איהם דער טויער פון תשובה ניט פערשלאָסען. עס איז ניטאָ קיין אָפּהאַלט וואָס זאָל איינעם אָפּהאַלטען פון תשובה, אויב נור ער וויל, ווייל פאר דעם וואָס האָט באמת חרטה אויף זיינע זינד, צייגט איהם גאָט אָן דעם ריכטיגען וועג ווי אזוי ער זאָל זיין ציעל דערגרייכען. אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך" — גאָט איז גוט און רעכטפערטיג, דעריבער צייגט ער אָן די זינדיגע דעם ריכטיגען וועג פון תשובה. אין די הייליגע שריפטען זיינען דאָ נאָך עהנליכע פסוקים וואָס דריקען אויס דאָס זעלבע.

און איך האָב דיר שוין, ברודער, ערקלעהרט די פפליכטען פון תשובה און דיר ענטדעקט די אופנים ווי אזוי דו זאָלסט גוט מאכען דיינע פעהלערען, פאר וועלכע גאָט האָט צו דיר טענות און דו האָסט ניט וואָס צו ענטפערען. וועסטו ביים יום הדין זאָגען, אז דו ביסט געווען פערנארישט און ניט געוואוסט די דרכים פון תשובה, וועט דאָס ניט אָנגענומען ווערען פאר א פערטיידיגונג, ווייל מען וועט דאך דיר אויפצייגען אז אין וועלטליכע ענינים, אין ענינים וואָס האָבען צו טהאָן מיט דיר, מיט דיין קערפער, ביזטו גאָרניט געווען אומוויסענד. און עס איז קיין ספק אז מען וועט ביים יום הדין אַלעס אויספרעגען, און וואָס וועסטו האָבען צו ענטפערען?

דעריבער זיי פאַרבערייטעט מיט תשובה כל זמן דו האָסט צייט, כל זמן דו לעבסט. און וויס, ברודער, אז תשובה אויף אונזערע זינד מוז זיין דורך טהאַט, ניט בלויז דורך רייד. זאָגען: "איך טהו תשובה, איך האָב חרטה", איז וועניג, נור יעדער חטא מוז פערגיטיגט ווערען דורך מעשים טובים, דורך גוטע טהאַטען. און בערעכענען און בעטראכטען די זאך און געפין דעם ריכטיגען וועג ווי אזוי צו פערגיטיגען דיינע שלעכטע מעשים. טהו דאָס וואָס שנעלער, ווארום די פרוכט פון פערנאכלעסיגען תשובה צו טהאָן איז חרטה. סוף כל סוף מוז דער זינדיגער חרטה האָבען אויף דעם וואָס ער האָט ניט תשובה געטהאָן.

ערוואך, ברודער, פון דעם שלאָף פון דיין נארישקייט און האָב רחמנות אויף דיין נשמה, די בעסטע און ערהאבענסטע זאך וואָס דער בעשעפער האָט דיר געגעבען. ביז ווי לאַנג וועסטו זיך אָפּהאַלטען פון תשובה? דו האָסט דאך שוין דיינע טעג און יאָהרען פערבראכט אין ערפילען דיינע פערלאַנגען, דיינע קערפערליכע תאוות אזוי ווי א שלעכטער, אומגעטרייער דיענער, וואָס זוכט נור צופריעדענצושטעלען זיך אליין, טאָ פארברייננג שוין דיין רעשטע יאָהרען אין ערפילען דעם רצון פון דיין בעשעפער. און דו ווייסט דאך אז דעם מענשען'ס לעבען אויף דער וועלט איז קורץ, ניט פיעל דויערהאפט, און די צייט וואָס דו האָסט נאָך צו לעבען איז נאָך קירצער, אזוי ווי די רז"ל האָבען געזאָגט:

"היום קצר והמלאכה מרובה" — דער טאָג איז קורץ און די ארבייט איז א סך. דעם מענשענס לעבענס־צייט, הייסט עס, איז קורץ און די ארבייט וואָס ער האָט צו טהאָן פון גאָט'ס וועגען איז א סך, דעריבער דאַרף ער אריינכאַפּען און תשובה טהאָן.

דו האָסט, ברודער, געהאט א טהייערען און געעהרטען גייסט, א נשמה, וועלכע דו האָסט געברויכט פאר עניינים פון עולם הזה, א וועלט וואָס איז גאָרניט, וואָס איז ניט דויערהאַפט און האלט ניט אָן לאַנג, און דו האָסט פערנאכלעסיגט צו זאָרגען וועגען דיין סוף, אז דיין נשמה זאָל דערהויבען ווע־רען איז א גרויסאַרטיגען פּלאַץ, אין אן ערהאבענע וואוינונג, פון וועלכע די נשמות ניעדערען קיינמאָל ניט אראָפּ און פערבלייבען דאָרט אויף אימער. דע־ריבער אייל זיך און קעהר זיך אום אזוי לאַנג ווי דער טויער פון תשובה איז אָפען, דאָס הייסט, כל זמן דו לעבסט, און דו קענסט ערווארטען אז דיין תשובה זאָל אָנגענומען ווערען און גאָט זאָל דיר מוחל זיין, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ישעיה: "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" — ווענדעט זיך צו גאָט בעת איהר קענט איהם געפינען, רופט איהם אין דער צייט ווען ער איז נאָהענט.

אייל זיך, ברודער, און זיי געשווינד תשובה צו טהאָן איידער עס קומט דער שרעקליכער טאָג פון דיין טויט, וויל דו ביזט אפילו איין טאָג ניט זיכער מיט דיין לעבען. קוק זיך ארום וואו דו האלטסט אין דער וועלט אזוי ווייט ווי דו ביזט אימשטאנד צו פערשטעהן און בעגרייפען מיט דיין שכל, און לייג ניט אָפּ אויף שפּעטער. און דער וואָס וויל נור זיין בעוויליגט צו גאָט, א גוטע זאַך, אויף וועלכע מיר אלע האָפען, קען דאָס דערגרייכען, ווען ער איז ניט נאכלעסיג און לייגט ניט אָפּ און איילט זיך צו קומען דערצו וואָס שנעלער, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "חשתי ולא התמהמתי" — איך האָב זיך געאיילט און ניט פערזאמט צו טהאָן גאָט'ס געבאָטען.

נעהם זיך אין זינען און שעהם זיך פאר דיין בעשעפער צו בעגעהן זיך מיט איהם אויף אזא ארט וואָס דו ווילסט ניט אז אן אנדער בעשאפענער, א מענש אזוי ווי דו, זאָל זיך מיט דיר בעגעהן. דו ווייסט דאָך גאַנץ גוט, אז ווען דו וועסט אויף זיך ברייגגען דעם צאָרן אפילו פון א קליינעם רעגיערונגס בע־אַמטען, וועסטו זיך ניט אָפּהאלטען פון איבערבעטען איהם, ווערען אונטער־טהעניג צו איהם, כדי צו שטילען זיין כעס און נצול ווערען פון א שטראָף, כאָטש אפילו ער, דער בעאמטער, איז שוואַך, האָט ניט גענוג מאכט דורכצו־פיהרען אלעס וואָס ער וויל. און ווען דו דענקסט אז דער קעניג אליין טראָגט אויף דיר א כעס, וועסטו געוויס לויפען איבערבעטען איהם און אָנווענדען אלע מעגליכקייטען ארויסצוקריגען פון איהם א פערצייהונג אויס מורא אז ער זאָל דיך באלד ניט בעשטראָפען. און דו ווייסט דאָך, אז אפילו א קעניג קען אויך קיין זאַך ניט טהאָן אָהן דער גזרה, אָהן דעם ווילען פון בעשעפער. אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין משלי: "פלגי מים לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו" — א קעניג'ס הארץ איז אין גאָט'ס הענד אזוי ווי א שטראָם וואסער. אזוי ווי א שטראָם וואסער קען מען לאָזען לויפען אין וועלכען זייט מען וויל, אזוי קאָנטראָלירט גאָט א קעניג'ס הארץ און ער קען אליין גאָרניט אויפטהאָן אָהן דעם רצון הבורא. אחוץ דעם, ווייסטו גאַנץ גוט, אז א הערשער האָט אויף'ן קאָפּ פיעלע זאָרגען. ער איז שטענדיג א טרוד, א פערנומענער, קען דאָך פּאַסירען אז

ער וועט קיין צייט ניט האָבען צו בעשטראָפען דיך, אָדער ער וועט זיך פער־געסען, אָדער ער וויים אפשר גאָרניט, אז דו ביזט בעגאַנגען עפּעס א פערברע־כען געגען איהם, פון דעסטוועגען, כאָטש דו ווייסט דאָס אלעס, לייגסטו ניט אָפּ דאָס בעטען פון איהם פערצייהונג און דו טהוסט עס אזוי שנעל ווי מעגליך. היינט ווי אזוי זאָלען מיר זיך ניט שעהמען פאר אונזער בעשעפער, וואָס קוקט אויף אלעס און ווייסט אלעס וואָס מיר טראכטען אזוי גוט ווי דאָס וואָס מיר טהוען, און ביי איהם איז ניטאָ קיין פערגעסען, קיין ניט־וויסען פון עפּעס, און ער לאָזט ניט דורך איין זאַך ווייל ער איז פערטהאָן אין אַנדער זאַך, און מען קען פון איהם ניט אנטלויפען און ניט אויסבעהאלטען זיך? ווי אזוי קען מען אָפּלייגען צו תשובה טהאָן ווען מען פערזינדיגט זיך פאר איהם, און נאָך אין בַעַר צייט ווען מיר ווייסען ניט ווי לאנג מיר וועלען לעבען און וויפיעל צייט מיר האָבען נאָך אויף תשובה צו טהאָן?

ווען, למשל, מען זאָל אָנזאָגען איינוואוינער פון א שטאָדט אָדער פון א גאנצע מדינה: זייט גרייט אריבערצוציהען אויף יענער וועלט ווייל איינער פון אייך וועט דיעזען חודש הינגעריכטעט ווערען פון דער מלוכה, אָבער ווער דער איינער איז ווייסט מען ניט, איז אין אזא פאל וואָלט יעדער געווען גרייט צום טויט אוים מורא טאָמער איז ער דאָס דער איינער, היינט ווי אזוי זאָלען מיר אלע ניט זיין גרייט צום טויט, בעת מיר ווייסען און מיר זעהען אז יעדען חודש נעהמט דער טויט אוועק א סך פון אונז? דאָס איז דאָך זעלבסט־פערשטענדליך, אז ניט בלויז יעדען חודש, נור יעדען טאָג דארפען מיר מורא האָבען פאר'ן טויט און מיר דארפען צוגרייטען שפּייז אויף יענער וועלט, אזוי ווי די רז"ל האָבען געזאָגט: „שוב יום אחד לפני מיתתך" — טהו תשובה איין טאָג פאר דיין טויט, דאָס הייסט: טהו תשובה אלע טאָג, טאָמער איז דאָס דער לעצטער טאָג פון דיין לעבען, אָדער ווי עס ווערט געזאָגט אין קהלת: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים" — אין אלע צייטען זאָלען דיינע קליידער זיין ווייס, דאָס הייסט בדרך מליצה: דו זאָלסט שטענדיג זיך סטארען צו זיין ריין פון זינד.

איבערצייג זיך מיט דיין שכל און פון דעם וואָס דו זעהסט מיט דיינע אויגען. דאָס וועט דיר זיין מעהר איבערצייגענד ווי דאָס וואָס אימיצער וועט דיר זאָגען. און בענוץ שטענדיג דיין שכל און פערגעס קיינמאָל ניט, אז דער בעשעפער טהוט אימער טובות מיט זיינע קנעכט. אויב זיי זיינען מקבל די טובות, אויב זיי נוצען אוים די געלעגענהייטען וואָס גאָט גיט צו פערשאפען זיך גוטעס, בריינגט עס זיי נחת און פארגעניגען, און אויב זיי וויזען צוריק גאָט'ס טובות, וועלען זיי, די טובות, נאכהער קומען מיט טענות למאי דער מענש האָט זיי ניט אויסגענוצט, און זיי וועלען פאָדערען נקמה. דער שכל איז גאָט'ס געשאנק צו די מענשען כדי דאָס זאָל זיי פערשאפען גוטעס; ווען אָבער מענשען געברויכען ניט דעם שכל צו גוטען, וועט עס זיי בריינגען שלעכטעס. דע־ריבער היט זיך, זיי פאָרזיכטיג ניט צו מיסהאנדלען די מתנה טובה, דעם פער־שטאנד, וואָס גאָט האָט דיר געגעבען, און וועלכער האָט דיר אויפמערקזאם געמאכט און אָנגעצייגט דעם ריכטיגען וועג אין וועלכען דו זאָלסט געהן און עס וועט דיר גוטעס פערשאפען. דער שכל וויל קיינמאָל ניט אז דו זאָלסט זיך האלטען ביי דיינע נארישקייטען. ער וויל אימער מיט דיר געהן אויפ'ן קלוגען און גוטען דרך, אויפ'ן וועג פון חסד און רחמים פון השי"ת, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין תהלים: "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך" — גאָט איז א

גוטער און א רעכטפערטיגער, דעריבער ציינט ער, לערענט ער די זינדיגע דורך'ן שכל דעם ריכטיגען וועג, אין וועלכען זיי זאָלען געהן.

און דורך פערשיעדענע אופנים רעדט צו דיר גאָט און וואָרענט דיך אז דו, זינדיגער מענש, זאָלסט זיך צוריק־קעהרען צו איהם. דעריבער אייל זיך, ברו־דער, און לייג ניט אָפּ דיין תשובה אויף ווען עס איז. פאָלג דיין בעשעפער און טהו פאר דיין נשמה דאָס וואָס ער, דער בעשעפער, וויל דו זאָלסט פאר איהר טהאָן. און זאָל דיר די פוילקייט ניט ברייננען צו האלטען עס פאר גרינג און פערנאכלעסיגען דיין נשמה. ווארום אויב דו וועסט דיין נשמה גרינג־שעצען, טאָ וואָס קענסטו שוין אכטען? און זאָל דיר ניט קומען אויף'ן געדאנק, אז ווי־באלד דו האָסט פערנאכלעסיגט תשובה צו טהאָן ביז דאָס רוב פון דיינע יאָה־רען זיינען שוין אוועק, קען דיר שוין קיין תשובה ניט העלפען. אזא רעיון איז פאלש, תשובה טהאָן קען מען אימער, אזוי ווי דער נביא זאָגט אין יחזקאל: "ובשוב רשע מרשעתו" — ווען דער רשע קעהרט זיך אום פון זיין שלעכטס, וועט איהם גאָט מוחל זיין, און ווי דער ענין ווערט דאָרט ברייט ארומגערעדט.

פארצייטיגע חכמים האָבען אויף דעם געגעבען א משל, וואָס פאסט זיך זעהר צו דער זאך. דער זינדיגער מענש, אויב נור ער טהוט תשובה אפילו צום סוף פון זיין לעבען איז גלייך צו איינעם וואָס איז געגאנגען אין וועג מיט־טראָגענדיג א זאק מיט רענדלאך. אז ער איז געקומען צו א טייך, וועלכען ער האָט געדארפט איבערגעהן, האָט ער אויסגעשאָטען די רענדלאך אין וואסער, מיינענדיג אז ער וועט מיט דעם פערשיטען דעם טייך און זיך מאכען א טרוקענעם וועג אריבערצוגעהן. דער טייך איז אָבער פערבליעבען טייך. האָט דער מאן פאר'ן לעצטען רענדעל וואָס איהם איז פערבליעבען, געדונגען א שיפעל און איז אריבערגעפאָהרען און געקומען צו זיין געווינשטען פלאץ. האָט ער צולעצט מיט דעם איינציגען רענדעל אויפגעטהאָן דאָס וואָס ער האָט ניט אויפגעטהאָן מיט'ן גאנצען זאק רענדלאך. אזוי איז אויך מיט'ן בעל תשובה, וואָס האָט דעם גרעסטען טייל פון זיינע יאָהרען פערבראכט ניט דיענענדיג דעם בעשעפער, איז ווען ער טהוט צום סוף תשובה, איז איהם גאָט מוחל אויף אלע זיינע זינד און ער דערגרייכט דעם ריכטיגען ציעל, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין יחזקאל: "כל חטאתיו אשר חטא לא תזכרנה לו" — ווען דער רשע טהוט תשובה ווערען אלע זיינע זינד וואָס ער האָט אמאָל געטהאָן ניט דערמאָהנט.

און זאָל דיר, ברודער, ניט פאלען צו לאסט דאָס וואָס איך האָב דיר גע־וואָרענט דו זאָלסט זיך אליין היטען נאָכדעם ווי דו האָסט זיך א לאנגע צייט פערנאכלעסיגט. איך האָב ניט געמיינט בלויז דיך, נור איך האָב זיך אליין אויך אין זינען געהאט. איך האָב גערעדט צו דיר און געמיינט האָב איך זיך אליין אזוי גוט ווי דיך. יעדענפאלס האָב איך גערעדט אמת'ע רייד און פאר'ן אמת זאָלסטו זיך בויגען און ניט אנטלויפען פון איהם.

דאנק גאָט וואָס ער האָט דיר אויפמערקזאם געמאכט אויף אזעלכעס וואָס דו האָסט ניט געוואוסט. און אויב אפילו דו דענקסט, אז דער וואָס מאכט דיר אויפמערקזאם, דער וואָס לערענט דיך האָט אויך אזוי ווי דו פערנאכלעסיגט תשובה צו טהאָן, זאָלסטו זיך דערמיט ניט רעכטפערטיגען און אָפּשטעהן פון תשובה, ווייל דאָס איז א שפּיצעל פון יצר הרע, וועלכער זוכט צו פאנגען שוואכזיניגע און אומוויסענדע מענשען אין זיין נעץ. און גאָט זאָל אונז מיט זיינע גענאָדען העלפען, אז מיר זאָלען זיין פון די וואָס איילען זיך תשובה צו טהאָן מיט'ן גאנצען הארצען. אמן.

שער השמיני

שער חשבון הנפש

דער טויער פון זעעלע רעכענונג. די לעהרע ווי אזוי דער מענש דארף מיט זיך אליין האָבען א חשבון

פרק א׳

האָט דער מחבר געזאָגט:

ווייל אין אונזער פאָריגען מאמר איז גערעדט געוואָרען וועגען די גרונד זאכען פון תשובה און די תנאים, די בעדינגונגען פון תשובה, און אזוי ווי חשבון הנפש, זעעלע רעכענונג, האָבען א חשבון מיט זיך אליין, איז אויך איינע פון די זאכען וואָס האָבען א שיכות צו תשובה, דעריבער האָב איך איינגעזעהן צו ריידען אין דיעזען שער וועגען דעם דאָזיגען ענין. חשבון הנפש איז איינער פון די הויפט פאקטאָרען וואָס ברייגגען דעם מענשען מתקן צו זיין וואָס ער האָט קאליע געמאכט אָדער ערפילען וואָס ער האָט פערפעהלט און ער זאָל דורכדעם געהאָלפען ווערען אין ביידע וועלטען, דאָ אויף דער וועלט און לעולם הבא, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: ״חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך״ — איך האָב בערעכענט מיינע וועגען, איך האָב מיט זיך אליין א חשבון געהאט און איך האָב זיך אומגעקעהרט צו דיין תורה.

אין דעם ענין פון חשבון הנפש דארפען מיר ערקלערען זעקס זאכען: וואָס מיינט א חשבון האָבען מיט דער זעלע; אויב איין מין חשבון איז גוט פאר אלעמען אָדער ניט; אויף וויפיעלערליי אופנים האָט דער מענש צו רעכענען זיך מיט זיך אליין; וואָס פאר א נוצען בריינגט דער דאָזיגער חשבון; אויב א מענש איז שטענדיג מחויב צו מאכען די דאָזיגע חשבונות; און וואָס דארפען זיין די פאָלגען, דער פועל יוצא דערפון וואָס א מענש היט אָפ דעם ענין פון חשבון הנפש.

מיר וועלען געהן כסדר און ערקלעהרען צוערשט וואָס חשבון הנפש מיינט.

חשבון הנפש מיינט: האָבען א ויכוח מיט זיך אליין, דיסקוטירען מיט זיך אליין די ענינים פון דער תורה און די וועלט. דער שכל, הייסט עס, דארף זיך דורכ׳טענה׳ען מיט נפש הבהמית, מיט׳ן טהיערישען אינסטינקט, וואָס גע־פינט זיך אין מענשען, כדי ער זאָל וויסען און זיך איבערצייגען וואָס ער האָט שוין אין זיין לעבען געטהאָן און וואָס ער האָט נאָך צו טהאָן, פיעל ער איז נאָכגעקומען גאָט׳ס געבאָטען און פיעל ער איז נאָך דעם בעשעפער פערבליעבען שולדיג.

און גאָט האָט אונז אָנגעזאָגט דורך זיין נביא משה: ״וידעת היום והשבות

אל לבבך" — דו זאלסט היינט וויסען, בעטראכטען, אז גאט איז א גאט. עס איז אלזא א חוב, אז דער מענש זאל טראכטען, דיסקוטירען די פראגע מיט זיך אליין אום צו איבערצייגט ווערען אז גאט איז א גאט און במילא וועט ער שוין וויסען זיינע פפליכטען צו איהם. דוד המלך זאגט אין תהלים: "טעמו וראו כי טוב ה'" — בעטראכט גוט און זעהט אז גאט איז גוט. אין דברי הימים א' איז דא א פסוק: "דע את אלוהי אביך ועבדהו" — וויס, פערשטעה דעם גאט פון דיין פאטער און דיען איהם. און ווי אזוי קען מען א זאך וויסען? ווען מען טראכט זיך אין דעם אריין. און אויף דעם וואס האט ניט מיט זיך קיין חשבון הנפש, וואס טראכט ניט וואו ער האלט אין דער וועלט בנוגע גאטעס דיענסט, זאגט דער נביא ישעיה: "ולא ישיב אל לבו ולא דעת ולא תבונה" — ער בעדענקט זיך ניט, ער בעטראכט ניט און ער האט קיין וויסען און קיין פערשטאנד. עס זיינען דא נאך פסוקים אין די הייליגע שריפטען וואס זאגען ארויס דעם געדאנק, אז עס ליעגט א פפליכט אויפ'ן מענשען צו דענקען, צו טראכטען צו מאכען חשבונות מיט זיין נשמה, אום צו וויסען פיעל ער האט שוין אפגעצאהלט און פיעל ער האט נאך איהם צו צאהלען.

פרק ב'

איצט געהען מיר צום צווייטען פונקט: אויב דער חשבון הנפש איז פאר אלעמען גלייך אדער ניט, דאס הייסט: אויב די ארט און ווייזע פון זעלבע רעכענונג איז איינע און די זעלבע פאר אלע מענשען אדער זיי זיינען פערשיעדען.

אויף דיעזער פראגע וועל איך ענטפערען, אז דאס רעכענען זיך מיט זיך אליין דארף ניט זיין שטענדיג און ביי אלעמען אויף איינעם און דעמזעלבען אופן. דאס ווערט געענדערט לויט די אנערקענונג, שכל און קלאהרען פערשטאנד פון מענשען. דער יעניגער וואס האט מעהר שכל און אנערקענט די טובות וואס ער האט געגאסען פון בעשעפער, האט אן אנדער חשבון מיט זייער זעעלע, און דער יעניגער וואס זיין שכל איז טעמפ און ער פערשטעהט ווייניגער צו אנערקענען גאט'ס טובות, דארף האבען אן אנדער חשבון.

יעדער איינער דארף דיסקוטירען די זאך אין זיינע געדאנקען לויט זיין בעגריעף וועגען די אלגעמיינע גוטעס וואס גאט טהוט מיט מענשען און דאס וואס ער טהוט מיט איהם אליין. אין דער תורה ווערט געזאגט: "וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר לא ראו" — איהר זאלט היינט וויסען און אנערקענען מיך אלס אייער גאט, ווארום איך האב ניט גערעדט צו אייערע קינדער וואס האבען ניט געוואוסט און ניט געזעהן די גרויסע נסים, וואס איך האב געטהאן אין מצרים און אין דער מדבר. איך האב דאך גערעדט צו אייך וואס איהר האט אלעס געזעהן מיט אייערע אויגען. דאס מיינט צו זאגען, אז גאט'ס טענות צו די יוצאי מצרים זיינען געווען שטארקער ווי צום שפעטערדיגען דור, וואס האט בלויז געהערט און ניט געזעהן די גרויסע וואונדער. גאט האט דאמאלס געזאגט צו די אידען: "איהר יוצאי מצרים, וואס איהר האט מיט אייערע אויגען געזעהן די אותות ומופתים וואס איך האב פון אייערטוועגען געטהאן, זייט מעהר מחויב צו דיענען מיך ווי אייערע קינדער וואס האבען דאס ניט געזעהן".

און אזוי ווערט אויך געזאָגט ביי אנדערע מענשען, אז זייערע פפליכטען צו גאָט ב"ה זיינען פערשיעדען לויט די טובות וואָס זיי האָבען פון איהם און לויט ווי זיי פערשטעהען צו אנערקענען די טובות. פאָלגליך, איז דער חשבון הנפש אויך ניט ביי אלעמען גלייך. דער וואָס האָט מעהר געוואָסען און ווייס און פאַרשטעהט מעהר האָט איין חשבון הנפש, און דער וואָס האָט ניט אזוי פיעל געוואָסען און פערשטעהט ניט אזוי פיעל, איז זיין חשבון מיט דער זעעלע אַ אַנדערע.

אָבער דער מאמין, דער וואָס גלויבט אין גאָט, דאַרף ניט לעבען אָהן חשבון. ער איז מחויב צו רעכענען מיט זיך אליין אויב ער איז יוצא געגען בעשעפער לויט זיין וויסען און בעגריעף. יעדער איינער דאַרף זיך אריינטראכטען אין דעם לויט זיין מעגליכקייט און וואָס פאַר א גוטע טהאַט עס קומט איהם צום האנד זאָל ער ניט שפּאָרען קיין מיה און עס טהאָן און דורכפיהרען אזוי וויים ווי ער איז אימשטאנד. און דאָס וואָס ער קען ניט אויספיהרען צו טהאָן, זאָל ער, לכל הפחות וויסען, אז ער דאַרף דאָס טהאָן און חשק האָבען צו טהאָן דאָס, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "אחלי יכונו דרכי לשמור חוקיך" — איך בעט דיר, גאָט, זאָלען מיינע וועגען זיין געריכטעט צו היטען דיינע געזעצע. דאָס הייסט: ווען עס קומט מיר א מצוה צו דער האנד, זאָלסטו מיר העלפען איך זאָל זי קענען דורכפיהרען, און אין אן אנדער פּלאַץ זאָגט ער: "הנחמדים מזהב ומפז רב" — די תורה און מצות זיינען ביי מיר מעהר חשוב און געשעצט ווי גאָלד און א סך גינגאָלד. דאָס הייסט: ווען אפילו איך בין ניט אימשטאנד צו טהאָן וועלכע ניט איז מצוה, איז זי אָבער ביי מיר חשוב און טהייער און איך האָב צו איהר גרוים חשק.

און ווען א מענש מאכט דעם רעכענונג מיט זיך און ער ווייס אז ער איז א בעל חוב צום בעשעפער און וויל מיט'ן גאנצען הארצען אָפּצאָהלען איהם דעם חוב, כאָטש ער קען דאָס ניט בעוויזען, משפט איהם גאָט לכף זכות, רעכטפערטיגט ער איהם און האלט איהם ניט פערענטוואָרטליך פאַר דעם.

דער מענש איז אָבער מחויב אין אזא פאַל צו וואַרטען און האָפען אויף דער צייט ווען ער וועט קענען מקים זיין די מצוה וואָס ער קען איצט ניט טהאָן. ער טאָר דאָס ניט האַלטען פאַר א תירוץ, פאַר א פערטהיידיגונג און דענקען אז וויבאלד ער איז ניט אימשטאנד דורכצופיהרען א גוטען טהאַט, איז ער שוין דערפון פּטור און ער מעג עס פערנאכלעסיגען און פערגעסען. ער טאָר אזוי ניט טהאָן, ווייל דאָס קען איהם שלעכטעם בריינגען צום יום הדין, ווען ער וועט דאַרפען אָפּגעבען חשבון אויף זיינע אלע מעשים, אזוי ווי דער חכם זאָגט אין משלי: "בז לדבר יחבל לו" — ווער עס איז מבזה, ווער עס ניעדערשעצט א זאַך פון דער תורה, ביילט ער זיך אליין, וועט ער ענדליך, הייסט עס, דערפאַר ליידען.

פרק ג׳

וועגען דער פראַגע: אויף וויפיעלערליי אופנים דער מענש דאַרף זיך רעכענען מיט זיך אליין, איז וויפיעל פּונקטען, הייסט עס, בעשטעהט דער חשבון הנפש? אויף דעם וועל איך זאָגען, אז חשבונות זיינען דאָ א סך, אָבער איך וועל ערקלעהרען דרייסיג פון זיי, וואָס ווען דער מענש האָט זיי אין זינען און נעהמט

אויף זיך צו טראכטען וועגען זיי און גערענקט זיי שטענדיג, ווייס ער אימער זיינע פפליכטען צו גאט.

ערשטענס, האט א מענש צו בעטראכטען זיך אליין, זיין אייגענעם "איך", וואס ער זעלבסט איז. ער דארף זיך אריינטראכטען אין דעם אנהויב פון זיין עקזיסטירען אויף דער וועלט, ווי ער איז געווארען פון ניט עקזיסטירענדעס, ווי ער איז פערוואנדעלט געווארען אין א וועזען פון גאר ניט, ניט האבענדיג קיינע מעלות, קיינע ווערטע עס איז פארציגע אז גאט זאל איהם בעשאפען. ער דארף געדענקען, אז דאס וואס ער איז געבראכט געווארען אויף דער וועלט איז דאס א חסד און א גוטסקייט פון גאט. ער דארף פערשטעהען מיט'ן שכל, אז ער, דער מענש, איז חשוב'ער און דערהויבענער פון אנדערע בעשעפעניסען. ער האט מעהר אייגענשאפטען, שטעהט אין א העכערע מדרגה פון אלע חיות און בהמות, וואקסונגען, מעטאלען און אנדערע שאפונגען. אז ער וועט מיט זיך האבען דיעזען רעכענונג, וועט ער וויסען ווי ווייט ער איז מחויב צו דאנקען און לויבען דעם בעשעפער פאר מאכען איהם פאר דעם פער, פאר דעם ער־האבענסטען פון אנדערע שאפונגען אויף דער וועלט.

דער מענש דארף זיך נעהמען א משל, ווי וואלט געווען ווען זייענדיג א זויג קינד וואלט איהם זיין מוטער אוועקגעווארפען ערגיץ אויף א וועג, און איינער וואלט איהם צוגענומען, געבראכט צו זיך אהיים און אויסגעהאדעוועט און געמאכט פאר א מענשען, — ווי וואלט ער יענעם גוטהערציגען שפעטער געדארפט דאנקען און געהארזאם זיין פאר די טובות וואס ער האט מיט איהם געטהאן. אז ער וועט דאס גוט בעטראכטען, וועט ער שוין פערשטעהען און וויסען אויף ווי ווייט ער איז מחויב צו דאנקען גאט און אויספאלגען זיינע געבאטען פאר די גוטעס וואס ער האט פון איהם גענאסען און גענאסט שטענדיג. און דארויף האט משה רבנו געשטראפט די אידען און זיי געזאגט: "הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם?" צי צו גאט צאהלט איהר אזוי, איהר אונ־ווירדיגעם נארישעם פאלק? איז דאס רעכט, הייסט עס, אז איהר זאלט גאט זיין דערוויעדער, בעת איהר האט פון איהם אזוי פיעל טובות געהאט? אין יחזקאל קאפיטעל ט"ז ווערט אויך גערערט וועגען דיעזען ענין.

צווייטענס, דארף דער מענש מיט זיך האבען א רעכנונג וועגען די גרויסע טובות וואס גאט האט מיט איהם געטהאן אין צוזאמענשטעלען זיין גוף, פער־פאלקאמענען זיין אויסזעהען און אייגענשאפטען. ער דארף שטענדיג אין זינען האבען ווי דער בעשעפער האט איהם ארויסגעצויגען פון זיין מוטערס בויך און האט איהם צוגעגרייט שפייז פריהער פאר זיין קומען אויף דער וועלט און שפעטער, שטענדיג לויט זיין פעהיגקייט צו פערדייהען שפייז און לויט זיין בעדערפעניס, ער דארף זיך אלע מאל בעדענקען, וואס וואלט געווען ווען ער וואלט בעשאפען געווארען אהן אויגען, אהן הענד אדער אהן פיס און א מענש זאל קענען און עס איהם נאכהער צומאכען, ווי וואלט ער יענעם מענשען דאנקבאר געווען און ווי געהארזאם וואלט ער איהם געווען און טריי געדיענט דערפאר. ווען ער וועט מאכען דיעזען חשבון, וועט ער וויסען אויף ווי ווייט ער דארף דאנקבאר זיין דעם בורא יתברך און ערפילען זיין רצון דערפאר וואס ער האט איהם בעשאפען א גאנצען מענש מיט אלע זיינע אברים, פאל־קאם אהן פעהלערען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין איוב: "זכר נא כי כחומר

עשיתני״ — געדענק, אז דו האסט מיך געמאכט אזוי ווי ליהם, און ווי עס ווערט דארט ווייטער געזאגט.

דריטענס, מוז זיך דער מענש רעכענען מיט דעם וואס גאט האט איהם געגעבען שכל און פערשטאנד מיט א סך גוטע און שעהנע מדות וואס דיא ניט־רעדעוודיגע בעשעפעניסען בעזיצען ניט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין איוב : ״מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו״ — גאט האט אונז מענשען געלערענט מעהר פון די בהמות פון דער ערד און אונז קליגער געמאכט פון די פויגעל וואס פליהען אונטער׳ן הימעל. דער מענש דארף זיך בערעכענען : ווי וואלט געווען אז ער וואלט ניט געהאט קיין שכל און וואלט געלעבט ווי א בהמה, און א מענש וואלט איהם די דאזיגע אייגענשאפט געשענקט און וואלט געעפענט זיינע אויגען צו וויסען און פערשטעהען אלעס, — ווען אזא זאך וואלט פאסירט, וואלטען דען זיינע גאנצע לעבענס טעג גענוג געווען צו דאנקען און לויבען יענעם פאר דער מתנה טובה, דעם פערשטאנד, וואס ער האט איהם געשענקט ? הײנט אז דער בעשעפער גיט דעם מענשען שכל און די אנדערע טובות וואס ער טהוט מיט אונז זייענען אונענדליך, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים : ״רבות עשית אתה ה׳״ — דו גאט האסט מיט אונז מענשען זעהר פיעל געטהאן, דארפען מיר איהם דאס געוויס שטענדיג דאנקען און לויבען און נאכקומען זייענע געבאטען.

פיערטענס, דארף דער מענש מיט זיך אליין בערעכענען ווי גרויס גאט׳ס חסד איז וואס ער האט איהם ערוועקט צו א זאך וואס גיט איהם לעבען אין ביידע וועלטען, די תורה וואס פערשאפט איהם עולם הזה און עולם הבא, און וואס נעהמט אוועק זיין בלינדקייט, זיין אונוויסענהייט און דערלייכט זיינע אויגען צו דערנעהנטערען איהם צו זיין גאט און דיא אמת׳ע לעהרע פון זיין בעשעפער. דורך דער תורה ווייס דער מענש ווי צו דיענען גאט, וואס דאס פערשאפט איהם גליק אין ביידע וועלטען, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים קאפיטעל י״ט. דער מענש דארף זיך אין זינען נעהמען : ווי וואלט געווען אז נאכדעם ווי ער האט שוין פערשטאנען די מעלות פון דער תורה וואלט זי, די תורה, פון איהם פערגעסען געווארען און עס וואלט געקומען א מענש און אומגעקעהרט צוריק זיין זכרון און ער וואלט ווידער געוואוסט און פערשטאנען דיא תורה אזוי ווי פריהער, וואלט ער יענעם מענשען געדארפט אפדאנקען ? און וואלט ער אימשטאנד געווען אפצודאנקען איהם ? היינט אז גאט האט איהם לכתחילה געגעבען דעם געפיהל צו לערנען און פערשטעהען די תורה און ער העלפט איהם מקיים צו זיין איהרע מצות, דארף ער איהם געווים דאנקען און זיך סטארען מיט אלע מעגליכקייטען צו זיין בעהעפט צו דער תורה און נאכקומען איהרע געבאטען, אזוי ווי דער משורר זאגט אין תהלים : ״חשתי ולא התמהמתי״ — איך אייל זיך און לייג ניט אפ צו היטען גאט׳ס מצוות. אדער : „מה אהבתי תורתך״ — ווי ליעב האב איך, גאט, דיין תורה.

פינפטענס, אויב דער מענש איז הינטערשטעליג אין בעגרייפען און פערשטעהען נאטס תורה, און עס קימערט איהם ניט און ער וויל זיך ניט בעמיהען צו דערגעהען דאס גרינדליך, דארף ער מיט זיך אזא חשבון האבען : ווי וואלט געווען אז עס זאל איהם אנקומען א געשריבענער דאקומענט פון קעניג און ער וואלט ניט געקענט אויסמאכען זיין אינהאלט צוליעב א ניט דייטליכע

שריפט אָדער אונפערשטענדליכע ווערטער, — וואָס וואָלט ער געטהאָן אין אזא פאל? עס איז קיין ספק, אז ווען עס פּאַסירט אזא זאך, וואָלט ער זיך אנגעשטרענגט, וואָלט זיך אריינגעטהאָן מיט זיין גאַנצע נשמה צו דערגעהן אַלעס פּינקטליך. היינט אז ער וואָלט אזוי געטהאָן מיט א דאָקומענט פון א שטערבליכען אזוי ווי ער, דאַרף ער דאך געוויס פיעל מעהר בעמיהען זיך צו וויסען און פערשטעהען די לעהרען פון זיין גאָט, וואָס אין דעם איז אָבהענגיג זיין לעבען און שוין, אזוי ווי די תורה זאָגט: „כי היא חייך ואורך ימיך" — זי, די תורה, איז דיין לעבען און טעג דערלייִנגערונג. אז דו וועסט דאָס, ברודער, בעטראַכטען וועסטו זיך אליין וואונדערען ווי אזוי האָסטו עס גע־נומען די רעכט צו בענוגענען זיך מיט אויבערפלעכליכע ידיעות אין דער תורה, אין דער צייט וואָס אַנשטרייִנגענדיג זיך מעהר וואָלסטו מעהר דערגאַנגען. דו וועסט דאָן איינזעהן דיין פעהלער און קליינליכקייט. דו וועסט זיך דאָן איבערצייגען אז דו ביזט גלייך צום מלך בלשצר, וואָס דניאל האָט אויף איהם געזאָגט: „ולאלהי כספא ודהבא נחשא פרזלא" — צו א גאָט פון זילבער, גאָלד, קופּער און אייזען האָסטו געדיענט און אויף גאָט וואָס דיין נשמה איז אין זיין האַנד האָסטו ניט געאַכטעט.

פרק ד׳

זעקסטענס, ווען א מענש פיהלט אז ער איז געניינגט צו זיין דערוויעדער דעם באַשעפער אין וואָס פאַר א פאל עס זאָל ניט זיין, דאַרף ער זיך בערעכע־נען און בעטראַכטען אַלעס וואָס ער קען בעגרייפען אין דער וועלט. ער דאַרף זיך אין זינען נעהמען די הויפּט יסודות, פון וועלכע די וועלט בעשטעהט, די זאַכען וואָס זיינען בעשאַפען פון די הויפּט יסודות, פון די הויפּט עלעמענטען; ער דאַרף זיך פאָרשטעלען דעם הימעל, די ערד און אַלעס וואָס אויף זיי געפינט זיך און איינזעהן אז אַלעס עקזיסטירט דורך גאָטס רייד און אַלעס פאָלגט אויס זיין הייליגען ווילען. ער דאַרף בעטראַכטען, אז קיין זאך פון דעם גאַנצען וועלט רוים ענדערט ניט גאָטס וואָרט און האַלט זיך שטענדיג לויט עס איז בעשאַפען געוואָרען. ווען מיר זאָלען זיך פאָרשטעלען אז די ערד, למשל, האָט געענדערט איהר נאַטור און האָט אויפגעהערט צו הענגען אין מיטען פון וועלט רוים, אָדער אז די וואַסערען פון די ימים זיינען אַריבער זייערע גרעניצען און בעדעקט די ערד, — ווען אַזעלכע זאַכען וואָלטען פּאַסירט, וואָלט פער־שטעהט זיך, געוואָרען אויס וועלט. היינט אז די ערד, די ימים פאָלגען אויס גאָטס פערזאָגען, טאָ ווי אזוי קען א מענש עובר זיין אויף זיינע געבאָטען?

און נאָך מעהר וואונדער קען דער מענש זעהן אין זיינע אייגענע גליעדער, וועלכע פאָלגען אויס די גזירה פון בעשעפער. ווען דעם מענשען׳ס גליעדער וואָלטען ניט געפאָלגט גאָט׳ס פערזאָג און די אברים וואָס דאַרפען זיך בעוועגען וואָלטען זיך ניט בעוועגט, אָדער די וואָס דאַרפען זיך האַלטען אויף איין פּלאַץ, וואָלטען זיך בעוועגט, וואָלט דער מענש ניט געקענט לעבען און עקזיס־טירען אויף דער וועלט. היינט ווי אזוי זאָל זיך דער מענש ניט שעהמען עובר צו זיין אויף גאָט׳ס געבאָטען לעבענדיג אין א וועלט וואָס פאָלגט איהם אַלעס אויס? און נאָך מעהר: זינדיגען מיט זיינע אברים, וואָס גאָט האָט בעשאַפען צו העלפען איהם אין גאָטעס דיענסט?

א משל צו דעם קען מען זיך נעהמען פון א קעניג וואָס האָט אָנגעזאָגט זיינע קנעכט זיי זאָלען א בעאמטען זיינעם אריבערפיהרען א גרויסען טייך צו א געוויסען פלאַץ מיט גרויס פאָרזיכטיגקייט און צו א בעשטימטע צייט. האָבען די קנעכט אויסגעפאָלגט דעם קעניגס פערזאָג. נאָכהער האָט דער קעניג געהייסען דעם בעאמטען ער זאָל דאָס זעלבע טהאָן יענע קנעכט, ער זאָל זיי הייסט עס, אריבערפיהרען דעם טייך און ברייגגען צו א בעשטימטען פלאַץ. האָט דער בעאמטער פערנאכלעסיגט און די זאך ניט דורכגעפיהרט. האָט איהם איינער פון די קנעכט געזאָגט: "ווען מיר וואָלטען ניט געפאָלגט דעם מלך און דיך ניט געהיט בעת מיר האָבען דיך געפיהרט איבער'ן טייך, וואָלסטו געווען אריינגעפאלען אין וואסער און דערטרונקען געוואָרען. היינט ווארום זאָלסטו ניט טהאָן ווי דער קעניג האָט געהייסען און אונז אָפּהיטען? זיי ווייסען, אז דו דארפסט חרטה האָבען אויף דיין האנדלונג און בעטען ביים קעניג פערצייהונג, ווארום אויב דו וועסט זיך אזוי בעגעהן מיט אונז, וועט דער קעניג הייסען אז מיר זאָלען אויף דיר מעהר אויך ניט אכטונג געבען". דער שר האָט איינגעזעהן אז דער דיענער האָט רעכט און ער האָט חרטה געהאט אויף דעם טעות וואָס ער האָט געמאכט.

אצינד, ברודער, בעטראכט נור, איז דען איינער פון דיינע גליעדער עובר אויפ'ן פערזאָג פון גאָט און פיהרט ניט דורך זיין אויפגאבע, צו וועלכע ער איז בעשאפען געוואָרען? פאָלגען דיר ניט דיינע אברים? טהוען ניט דיינע הענד און פיס און אנדערע גליעדער דאָס וואָס דו ווילסט אז זיי זאָלען טהאָן? היינט ווארום זאָלסטו, וואָס דו ביזט דער שר, דער בעאמטער איבער דיינע אברים, ניט אויספאָלגען דאָס וואָס גאָט האָט דיר געהייסען טהאָן מיט זיי? דאָס קען פיהרען דערצו, אז דיינע אברים זאָלען קריגען א פערזאָג פון בעשעפער זיי זאָלען דיר אויך ניט דיענען און ניט בעוועגען זיך לויט דיין פערלאנג.

ווארום די תורה האָט מיט דיר, מענש, אויסגענומען א תנאי: וועסטו דיענען גאָט, וועט אלעס זיין אין דיין רשות לויט דיין פערלאנג; וועסטו איהם ניט דיענען, וועט אלעס עובר זיין אויף דיין רצון, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין דער סדרה בחקותי.

זיעבענטעס, האָט דער מענש צו האלטען א רעכענונג וועגען די זאכען וואָס זיינען שייך צו גאָטס דיענסט. ער דארף אויף זיך נעהמען די פפליכטען פון א קנעכט צו זייען הארר אזוי ווי מיר האָבען שוין גערעדט דעריבער אין דריטען שער פון דיעזען ספר. דער וואָס וויל עס ווייסען, זאָל עס דאָרט זוכען. און בעת דער מענש אנערקענט די שטענדיגע טובות וואָס דער בעשעפער טהוט מיט איהם; ווען ער ווייס און פערשטעהט אז גאָט גרייט פאָר איהם צו אלעס וואָס איז איהם ניצליך, גיט איהם אלעס וואָס ער דארף און שפּייזט איהם שטענדיג מיט די געהעריגע שפּייז; ווען ער בעטראכט, אז גאָט לאָזט איבער די הנהגה פון דעם מענשען'ס חיונה אויף דעם מענשענס שוואכען פערשטאנד און ער העלפט איהם אין דעם, ער גיט איהם אריין אידעען ווי אזוי ער זאָל זיך קענען בעזאָרגען, — אז דער מענש וועט דאָס אין זינען האָבען, וועט ער ווייסען זיינע פפליכטען צו זיין גאָט, אזוי ווי דוד המלך בעט אין תהלים: "עבדך אני הבינני" — איך בין, גאָט, דיין קנעכט, מאך מיך פערשטענדיג, גיב מיר אריין שכל און גוטע אידעען.

און אז א קנעכט ווייס און פערשטעהט די פיעלע טובות וואָס ער געניסט

פון זיין ווירטה, טובות פאר זיין נשמה און פאר זיין גוף; ווען דער מענש ווייס אז דער אויבערשטער קוקט אויף איהם שטענדיג און ווייס אלעס וואס ער טהוט אין די עפענטליכקייט און פערבארגענהייט און גיט אכטונג אויף אלע זיינע בעוועגונגען און אלצדינג איז פערקניפט און פערבונדען מיט גאטס רצון; ווען דער מענש איז איבערצייגט אז די הימלישע קראפט געוועלטיגט איבער אלעס, אבער ער האט דעם מענשען געגעבען דעם רשות, די ברירה צו פאלגען דעם יצר הרע אדער דעם יצר טוב, — אז ער וועט דאס אין זינען האבען, וועט ער זיך מיט אלע זיינע קרעפטען סטארען צו טהאן זאכען וואס זאלען גאט געפעלען זיין. און אז ער וועט אזוי טהאן, וועט גאט פון איהם אוועקנעהמען די נארישקייט און וועט איהם בעקליידען אין א מלבוש פון מורא און חרפה פאר זיין בעשעפער. דער מענש וועט איהם דאן ליעב האבען, וועט וועלען דאס וואס גאט וויל, און דאס וועט איהם ברייננען פיעל גוטעס, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: "יאר ה׳ פניו אליך" — גאט וועט דערלייכטען זיין פנים צו דיר און וועט דיר טהאן גענאדען.

דער עיקר איז, אז האבענדיג מיט זיך דעם דערמאהנטען חשבון, וועט דער מענש פערפאלקאמענען די בעדינגונגען פון גאטס דיענסט, וועט אנער־קענען דעם בעשעפער אלס זיין איינציגען הארר און זיין ליעבשאפט צו איהם וועט זיין א פאלשטענדיגע מיט אמת׳ע טרייקייט און איבערגעבענהייט. דער־פאר וועט די ליעבשאפט פון גאט צו איהם אויך זיין א פאלקאמענע און ער וועט איהם גמועס טהאן, אזוי ווי משה רבנו האט געזאגט צו די אידען: „וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך" — אז אלע פעלקער פון דער וועלט וועלען זעהן אז גאט׳ס נאמען ווערט אויף דיר גערופען, וועלען זיי פאר דיר מורא האבען.

און ווארום איז דאס? ווארום האט עס משה רבנו צוגעזאגט די אידען אז אויב זיי וועלען דיענען גאט וועט מען פאר זיי מורא האבען? איז דער שכל דערפון, ווייל עס איז בעוואוסט, אז די גרויסקייט פון דיענער ווערט געשאצט לויט די גרויסקייט און מעלות פון די, ביי וועמען זיי דיענען, און לויט די לאסקע וואס זיי האבען ביי זייערע בעלי הבתים. עס פערשטעהט זיך, אז א דיענער ביי א מלך, וואס האט לאסקע ביים מלך און ער איז איהם מקרב, ווערט ביי לייטען אנגענומען פאר א חשוב׳ערען מענשען ווי א דיענער ביי א פראסטען ווירטה. און ווייל דער נאמען פון בעשעפער איז גרויס און ערהא־בען ביי אלע פעלקער, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין מלאכי: "כי ממזרח שמש עד מבואו גדול שמי בגוים" — פון זון אויפגאנג ביז זון אונטערגאנג, דאס הייסט: פון מזרח ביז מערב איז מיין נאמען גרויס ביי די פעלקער, דע־ריבער זיינען גאטס געטרייע און איבערגעגעבענע דיענער, וועלכע האבען ביי איהם חן, אנגענומען אלס חשוב׳ע לייט, וועלכע מען רעספעקטירט און מען האט פאר זיי מורא.

דעריבער האב דעם דאזיגען חשבון מיט זיך אליין און דו זאלסט, ברודער, ניט זיין גענייגט צו פאלגען דעם יצר הרע און דו זאלסט ניט בענוצען דיינע גדאנקען און דיין פערשטאנד אפצוגעבען זיך מיט וועלטליכע תאוות. האב שטענדיג אין זינען אז דער בורא יתברך גיט אכטונג אויף דיינע חשבונות, וועלכע דו מאכסט פערבארגען אין דיין הארצען, און דו זאלסט אלץ אין זינען האבען פון גאטס וועגען און פון זיין כבוד וועגען, ווייל ער ווייס וואס דו

טראכסט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: ”ה׳ יודע מחשבות אדם“ — גאט ווייס די געדאנקען פון מענשען.

אכטענס, דארף זיך דער מענש רעכענען מיט זיך אליין וועגען דעם ענין פון איינִיגען גאט אין זיין הארצען, וואס דאס איז אויף צווייערליי אופנים. ערשטענס, זיין א מאמין אין גאטס איינהייט, ווי מיר האבען ערקלעהרט אין אנפאנג פון דיעזען ספר, אין שער היחוד, און צווייטענס, אייניגען די מחשבה פון גאטס וועגען אין אלעם וואס דער מענש טהוט, א חוב אדער א רשות, א זאך וואס ער איז מחויב צו טהאן אדער אזעלכעס וואס ער מעג טהאן אדער ניט טהאן, אזוי ווי מיר האבען ערקלערט אין פינפטען שער פון דיעזען ספר, אין שער יחוד המעשה. אין דעם ענין פון אייניגען גאט איז דער הויפט בעדינג, אז דער מענש זאל ניט האבען קיין אנדער גאט אויסער דעם בעשעפער און ער זאל צו גאט ניט צורעכענען קיין געשטאלט, קיין פארמע, קיין אייגענשאפט און קיין איבערגאנג פון איין וועזען צו אן אנדערען. ער דארף וויסען, אז עס איז ניטא קיין איינהייט ווי גאטס איינהייט און קיין בעשעפער, קיין מייסטער אויסער איהם, און אלעם וואס איז ערקלעהרט געווארען וועגען אחדות הבורא אין שער היחוד.

און דער הויפט באדינג אין יחוד המעשה, אין אייניגען טהאטען בלויז פון גאטס וועגען איז, אז אלעם וואס דער מענש טהוט דארף זיין כונה זיין לשם שמים, פון גאטס וועגען, פאר דעם כבוד פון זיין גרויסען נאמען, ניט כדי מען זאל איהם, דעם מענשען, לויבען: ניט ערווארטענדיג צו האבען צוליעב דעם פון אימיצען טובות, ניט אויס מורא פאר מענשען, ניט צו ציהען פון דעם וועלכע עס איז נוצען און ניט כדי אפצו־ווענדען פון זיך וועלכען עס איז שאדען, דא אויף דער וועלט אדער אויף יענער וועלט, אזוי ווי אונזערע חכמים זאגען: ”אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס“ — איהר זאלט ניט זיין ווי קנעכט וואס דיענען דעם ווירטה בלויז כדי צו קריעגען בעצאהלט.

און איבערצייג זיך, ברודער, אין דעם פון די פיהרונגען פון מענשען. ווען איינעמס א גוטער פריינד פיהלט אז יענעמס הארץ איז ניט גאנץ מיט איהם, אדער א הארר פיהלט אז זיין קנעכטס הארץ איז מיט איהם ניט גאנץ, וועט ער אויף איהם געוויס אין כעס זיין און ער וועט איהם ניט פערצייהען סיידען דער פריינד אדער דער קנעכט וועט ארויסצייגען אמת׳ע טריי‌הייט צו איהם, היינט ווי אזוי קענען מיר פערלאנגען פון בורא יתברך, וואס אלע בעשעפעניסען מוזען צו איהם אנקומען און ער דארף צו קיינעם ניט אנקומען, אז ער זאל דולדען ווען מיר דיענען איהם ניט מיט טרייהייט און איבערגעבענהייט? ווי אזוי קענען מיר האנדלען געגען גאט אויף אזא שטייגער וואס מיר ווילען ניט אז מענשען זאלען האנדלען געגען אונז?

און אז דער מענש מיט שכל וועט דאס איבעררעכענען, וועט ער זיך שעהמען פאר׳ן בעשעפער און וועט האלטען ריין זיינע מחשבות אין דעם ענין פון גאט׳ס איינהייט און וועט טהאן זיינע מצות מיט חשק, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: ”דרך מצותיך ארוץ“ — און וועג פון דיינע פערזאגען וועל איך לויפען.

ניינטענס, דארף דער מענש זיך רעכענען מיט זיך אליין וועגען די ארט און וויַיזע ווי אזוי ער דיענט גאט אין יעדען פרט בעזונדער. ער דארף אין

זינען האבען, אז ווען דער מלך וואלט איהם געהייסען טהאן עפעס א זאך מיט זיינע אברים, ווען ער וואלט איהם, הייסט עס, אנגעזאגט ער זאל טהאן פיזישע ארבייט, וואלט ער זיך געסטארעט מיט אלע זיינע מעגליכקייטען אפצוטהאן די ארבייט אויפ'ן בעסטען אופן און קיין זאך וואלט איהם ניט אפגעהאל־טען. אויב ווידער דער קעניג זאל אויף איהם ארויפלייגען גייסטיגע ארבייט, ארבייט צו וועלכע מען דארף צולייגען דעם קאפ, די געדאנקען, וואלט ער זיך אנגעשטרענגט און וואלט אנגעווענדעט זיין גאנצען שכל דורכצופיהרען דיא זאך ריכטיג, אהן פעהלערען. און ווען ער, דער מענש, זאל וועלען אפדאנקען דעם מלך פאר חסדים וואס ער האט מיט איהם געטהאן; אויב ער וואלט געוואלט געבען דעם דאנק שריפטליך אדער מינדליך, וואלט ער זיכער ניט געשפארט קיין מיה און וואלט עס ארויסגעבראכט מיט דער שעהנסטער און בעסטער מליצה, מיט דיא שעהנסטע און בעסטע ווערטער וואס מען קען אויסדריקען, אויב די ווערטער זיינען אמת'ע, אויב זיי דריקען אויס שבחים, צו וועלכע דער קעניג איז טאקי בערעכטיגט, אדער אפילו מיט פאלשע שבחים וואס ער האט גאר ניט פערדיענט. און ווען נור ער וואלט געקענט צייגען דעם קעניג זיין דאנקבארקייט מיט אלע זיינע גליעדער, די אויסווייניגסטע און די אינווייניגסטע, וואלט ער דאס געטהאן. ווען מעגליך וואלט ער אויסגעדריקט זיין דאנקבארקייט דורך דעם הימעל, די ערד און אלעם וואס אויף דער וועלט געפינט זיך, אום דער קעניג זאל וויסען אז ער דאנקט איהם. היינט אז אזוי וואלט ער געהאנדעלט געגען א מענשען, וואס איז אייגענטליך א שוואכע בע־שעפענים און געדויערט ניט לאנג אויף דער וועלט, טא ווי אזוי דארף ער האנדלען מיט אפגעבען א שבח והודיה דעם גרויסען און אלמעכטיגען בעשעפער?

און מען דארף וויסען, אז אלעם וואס א מענש טהוט פון גאטס וועגען מוז זיין איינס פון די דריי: זאכען וואס ווערען געטהאן בלויז אין דער מחשבה, ווי אמונה אין אחדות הבורא און דאס גלייכען; זאכען וואס ווערען דורכגעפיהרט דורך די אברים און די מחשבה אדער כונה, ווי תפלה טהאן, לער־נען, ליבען און דאנקען גאט, זאגען לייטען מוסר און עהנליכעס, צו וועלכע מען געברויכט דעם מויל און דאס הארץ, און ווידער אזעלכע מצות, וואס ווערען געטהאן מיט די גליעדער און בלויז ביים אנפאנג דארף מען אין זינען האבען אז מען געהט עס טהאן פון גאטס וועגען, ווי, למשל, סוכה, לולב, ציצית, מזוזה, שמירת שבת און דאס גלייכען, וואס בעת דער מענש איז מקים די דאזיגע מצות קען ער זיך אין זינען האבען אנדערע זאכען. ווען מען זיצט אין סוכה מוז מען ניט קאנצענטרירען די געדאנקען בלויז אויף דער סוכה; בעת מען טראגט ציצית, מוז מען ניט אין זינען האבען בלויז די ציצית און אזוי עהנליכע מצות. ביי חובות הלבבות אבער, ביי הערצליכע פפליכטען, מוז דער מח זיין פריי פון וועלטליכע זאכען און די געדאנקען דארפען זיין קאנצענטרירט בלויז צו דער איין זאך, אזוי ווי מען דערצעהלט אויף א געוויסען פרוש, אויף א פרומען מאן, וואס פלעגט זאגען אין זיין תפלה: "מיין גאט, די זארג וואס איך האב דערפון וואס איך דיען דיך אפשר ניט גענוג, בעזייטיגט אין מיר אנדערע זארגען און דער צער וואס איך האב דערפון פערטרייבט פון מיר אנדערע מינים צער". און אז דער מענש פיהרט זיך אזוי, זיינען זיינע מעשים אנגענומען ביי גאט.

און ווען א מענש איז זיך עוסק אין א מצוה, וואס ער איז מחויב צו

טהאָן אי מיט די אברים, אי מיט'ן הארצען, ווי דאוונען און דאָס גלייכען, דאַרף זיין קערפּער אויך זיין פרייַ פון אנדערע זאכען און איבערגעגעבען בלויז צו דער מצוה. בעת ער טהוט תפלה דאַרף ער אינגאנצען זיין ארויסגעטהאָן פון דער וועלט, און אפילו ניט טראַכטען וועגען עולם הבא. ער דאַרף נור אין זינען האָבען איין זאַך: צו וועמען ער רעדט און ביי וועמען ער בעט. און מען דאַרף וויסען, אז די ווערטער וואָס געהען ארויס פון מויל זיינען אזוי ווי א שאָלעכץ ארום א פּרי, דאָס פערשטעהען די בעדייטונג פון די ווערטער איז אזוי ווי די האַרץ, די פּרי גופא, אָדער די תפלה אין אלגעמיין איז אזוי ווי א גוף און דאָס פערטיעפען זיך אין דעם וואָס מען ברייגנט ארויס פון מויל איז אזוי ווי די נשמה. דעריבער, אז איינער איז מתפלל מיט'ן מויל און זיינע געדאנקען זיינען פערנומען מיט וועלטליכע זאכען, איז זיין תפלה א קערפּער אָהן א גייסט אָדער א שאָלאכץ אָהן א פּרי. אויף אזעלכע זאָגט דער נביא ישעיה: "יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני" — ווייל דאָס דאָזיגע פאָלק האָט זיך צו מיר דערנעהענטערט מיט זיין מויל און מיך געעהרט מיט די ליפּען, אָבער זיין האַרץ איז ווייט פון מיר.

דער וואָס טהוט תפלה צו גאָט בלויז מיט'ן מויל און ניט מיט'ן הארצען איז גלייך צו א קנעכט וואָס זיין ווירטה איז געקומען צו איהם אין הויז, האָט דער קנעכט אָנגעזאָגט זיין ווייב און די איבעריגע בני בית אז זיי זאָלען איהם שעהן אויפנעהמען און טהאָן פאַר איהם אלעס וואָס עס פּאַסט צו טהאָן פאַר א האַרר. אליין אָבער איז ער אוועק פּראַווען הוליאנקעס מיט גוטע ברידער און ניט געוואָלט בעמיהען זיך צו צוטיילען כבוד דעם ווירטה. איז דער ווירטה אין כעס געוואָרען און גאָר ניט געוואָלט אָננעהמען דעם כבוד און די אויפנאַהמע פון זיין קנעכט'ס ווייב און קינדער, אזוי אויך וויל גאָט ניט אָננעהמען די תפלה וואָס ווערט ארויסגעבראַכט בלויז פון צונג, אָבער אָהן הערצליכע כונה.

צום סוף שמונה עשרה זאָגען מיר: "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי" — זאָלען בעוויליגט ווערען די רייד פון מייַן מויל און דאָס טראַכטען פון מיין האַרץ. היינט ווי אזוי שעהמט מען זיך ניט דאָס צו בעטען, ווען בעת זאָגען די שמונה עשרה איז דאָס האַרץ גאָר געווען פערנומען מיט מחשבות פון וועלט־ליכע ענינים, אזעלכע וואָס מען מעג אָדער אזעלכע וואָס מען טאָר ניט? אונזערע חז"ל האָבען געזאָגט: "ימוד אדם את עצמו, אם יכול לכון את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל" — א מענש דאַרף זיך איבערצייגען ביי זיך אליין, אויב ער קען האָבען די ריכטיגע כונה, זאָל ער תפלה טהאָן אָדער דאַוונען, און אויב ניט, זאָל ער בעסער גאָר ניט דאַוונען. רבי אליעזר האָט פאַר זיין טויט אָנגעזאָגט זיינע תלמידים: "וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם מתפללים" — ווען איהר וועט מתפלל זיין, זאָלט איהר וויסען פאַר וועמען איהר זייט מתפלל. אין איכה איז דאָ א פּסוק: 'נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים" — לאָמיר אויפהויבען די הענד מיט די הערצער צו גאָט אין הימעל. אין דיא הייליגע שריפטען זיינען דאָ נאָך פּסוקים וואָס דריקען אויס דעם געדאַנק, אז תפלה מוז זיין מיט'ן גאַנצען הארצען.

און דו דאַרפסט, ברודער, וויסען, אז די הויפּט כונה פון תפלה איז, אז די נשמה זאָל פיהלען א בענקשאַפט צו גאָט און דער מענש זאָל דערפון וואָס ער דערהויבט דעם בעשעפער אונטערטעניג ווערען צו איהם. און ווייל עס

וואלט שווער געווען פאר מענשען אליין מסדר צו זיין תפלות, ווייל מענשען וואלטען אליין ניט געקענט אויסדריקען אלעס פון זייערע אייגענע געדאנקען. דעריבער האבען אונזערע חכמים פערפאסט א סדר התפלות, אין וועלכע עס געפינען זיך פערשידענע געבעט אדער פערלאנגען פון גאט ב"ה. אין דיא תפלות זיינען דא אזעלכע וואס א מענש וואלט זיך אליין געשעהמט צו בעטען, ווי, למשל, מודה זיין אויף די זינד און בעטען ביי גאט מחילה. אבער אז די תפלות זיינען פערפאסט פאר אלעמען גלייך, שעהמט מען זיך ניט. און דיא חכמים האבען געהייסען זאגען די תפלות מיט'ן מויל און ניט יוצא זיין בלויז מיט האבען זיי אין דער מחשבה, ווייל אין מענשען'ס מח מישען זיך פערשידענע רעיונות און עס איז שווער צו קאנצענטרירען די געדאנקען אויף איין זאך. ווען אבער מען רעדט ארויס ווערטער מיט'ן מויל, איז די טבע אז דיא מחשבה געהט נאך די רייד. עס איז לייכטער, הייסט עס, צו מכון זיין א געדאנק, ווען מען בריינגט איהם ארויס אין ווערטער. בשעת הדחק אבער, פאר א נויט, איז מען אין געוויסע פעלע יוצא מיט טראכטען די תפלה אין הארצען. אין געוויסע פעלע איז מען אויך יוצא מיט א תפלה קצרה, מיט א קיצור, אן אויסצוג פון די תפלות וואס די חכמים האבען מסדר געווען, ווי עס ווערט געזאגט אין דער מסכת ברכות.

דעריבער, ברודער, האב דיין תפלה אין דיין מחשבה און פערגלייך דיא מחשבה מיט די ווערטער וואס דו בריינגסט ארויס פון דיין מויל. ווענד אפ דיין גוף פון אלע דיינע בעוועגונגען און בעת דו טהוסט תפלה בעפריי דיינע געפיהלען און רעיונות פון וועלטליכע ענינים. פערגלייך דיין תפלה צו גאט מיט דעם ווי דו וואלסט עס געטהאן צו דיין קעניג. ווען דו וואלסט גערעדט צו א קעניג, וואלסטו גערעדט מיט'ן גאנצען הארצען, אפילו וויסענדיג אז ער ווייסט ניט וואס ביי דיר אין הארצען טהוט זיך, א פשיטא שוין צום בעשעפער וואס וויים דיינע מחשבות, דארפסטו געוויס אין זינען האבען נור דאס וואס דו רעדסט פאר איהם און ניט עפעס אנדערש.

און פערגעס ניט, אז תפלה איז א זאך וואס דער בעשעפער האט אויף דיר אנפערטרויט. עס זיינען דא זאכען וואס מענשען זעהען אויב מען טהוט זיי ריכטיג אדער ניט, מאכט איינער דעם אנדערען אויפמערקזאם, אז דאס און דאס טהוסטו ניט ווי געהעריג איז. מיט תפלה אבער איז אנדערש. קיין זייטיגער מענש וויים דאך ניט אויב דו דאווענסט מיט דער ריכטיגער כונה אדער ניט. דאס פערלאזט זיך גאט אויף דיינע נאמנות, טא ווי אזוי קענסטו דאס פעלשען? ווארום זאלסטו זיין פון די וואס דער פסוק זאגט אויף זיי אין דער סדרה האזינו: "בנים לא אמון בם" — קינדער וואס מען קען זיי ניט טרויען, וואס מען קען זיך אויף זיי ניט פערלאזען?

און ווען א מענש טהוט וועלכע עס איז מצוה מיט זיינע גלידער, ווי סוכה, ציצית און דאס גלייכען, דארף ער פריהער איידער ער טהוט די מצוה מכון זיין פון גאנטס ווענען. ער דארף אין זינען האבען צו דערפילען דערמיט דעם רצון פון בעשעפער און דאנקען איהם און לויבען איהם פאר די חסדים און טובות וואס ער געניסט פון איהם. עס איז אבער ניט שייך צו זאגען, אז זיינע געדאנקען זאלען דורכאויס זיין קאנצענטרירט אויף דער סוכה אדער אויף די ציצית. ער מוז אבער שטענדיג אין זינען האבען צו וועלען נאכקומען דעם הייליגען רצון פון השי"ת אוים מורא פאר איהם, אזוי ווי דוד המלך זאגט

אין תהלים: "לעשות רצונך אלהי חפצתי" — מיין גאט, איך וויל טהאן דיין ווילען. אין אן אנדער ארט זאגט ער: "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך" — איך בערעכענע מיינע וועגען, איך האב מיט זיך א חשבון הנפש און איך ווענד מיינע פיס צו דיין תורה.

פרק ה׳

מיר האלטען איצט ביים צעהנטען חשבון וואס א מענש דארף האבען מיט זיך אליין. דיעזער איז: דאס אין זינען האבען, אז דער בעשעפער קוקט אויף זיינע אפענבארע און פערבארגענע מעשים, אז דער בעשעפער זעהט איהם שטענדיג און געדענקט אלע זיינע טהאטען און אפילו וואס עס לויפט נור דורך אין דעם מענשען׳ס געדאנקען, גוטעס אדער שלעכטעס. האבענדיג דאס אין זינען, וועט זיך דער מענש שטענדיג בעמיהען צו פעררעכטען דאס וואס ער מאכט קאליע דורך טהאט אדער דורך דער מחשבה:

יעדער דארף זיך נעהמען א ביישפיעל: ווי וואלט געווען אז א מענש זאל אויף איהם שטענדיג קוקען און בעאבאכטען זיינע בעוועגונגען, וואלט רעכט געווען אז ער זאל טהאן א זאך וואס יענער האסט אדער עס עקעלט איהם? היינט ווארום זאל ער פאר גאט׳ס אויגען טהאן אזעלכעס, וואס ער האט פיינט? ווארום זאל ער זיך ניט שעהמען פאר איהם און פארזיכטיג זיין ניט צו טהאן אזעלכעס וואס איז השם יתברך ניט לרצון? און ווארום זאל ער איהם ניט דיענען און געווינען זיין ליעבשאפט?

און וויעדער, ווייסען מיר דאך, אז ווען מיר געהען ארויס אנטקעגען מלכים ושרים אדער אזוי גרויסע ליוט פוטצען מיר זיך אויס אין אונזערע שעהנסטע און בעסטע קליידער, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין מגילת אסתר: "כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק" — מען קען ניט אריינקומען אין טהויער פון קעניג׳ס פאלאץ אין א מלבוש פון א זאק, אדער ווען יוסף האט געדארפט ערשיינען פאר פרעה, ווערט געזאגט: "ויגלח ויחלף שמלותיו" — ער האט זיך אפגעגאלט און אומגעביטען זיינע קליידער. איז פאר א מלך אדער א שר דארף מען זיך נור פוצען אויסערליך, ווייל מעהר ווי דאס זעהט א מענש ניט, אבער גאט דארפען מיר דיענען אי אויסערליך, אי אינערליך, ווייל ער זעהט און ווייסט אונזערע מחשבות אזוי גוט ווי די אפענבארע טהאטען. ווען מיר וואלטען זיך פארגעשטעלט אז דער קעניג זעהט וואס ביי אונז אין די הערצער טהוט זיך אזוי גוט ווי ער זעהט אונזער אויסערליכען אויסזעהן, וואלטען מיר אויך גערייניגט אונזערע געדאנקען געגען איהם לויט זיין פערלאנג.

און איהר זעהט דאך, אז מענשען לערנען חכמות און די געזעצע פון לאנד אין וועלכע זיי וואהנען מיט דעם אבזיכט כדי לאסקע צו האבען ביים קעניג, וועלכער פערלאנגט פון זיינע אונטערטהאנען אז זיי זאלען ניט זיין אונוויסענד און קלאהר זיין אין די נמוסי המדינה, אין די לאנדעס געזעצע. און אז אזוי, ליעגט דאך אויף אונז א גרעסערע פפליכט צו פלייסען זיך און פוצען זיך פאר׳ן בורא יתברך און וויסען די חכמת התורה און איהרע דינים און אפהיטען זיי. אז פאר א מלך בשר ודם טהוען מיר דאס, דארפען מיר דאס געוויס טהאן פאר גאט וואס ווייס און זעהט אונזערע בעהעלטנים און קיין זאך ווענדט איהם ניט אפ פון קוקען און אכטונג געבען אויף אונז, אויף אונזערע גליעדער און

אינערליכע מחשבות, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין ירמיה: „אני ה׳ חוקר לב בוחן כליות" — איך גאָט פאַרש די הערצער און בעאָבאַכטע די ניערען. אין זכריה איז דאָ א פסוק: „בכל מקום עיני ה׳" — איבעראַל, אין יעדען פּלאַץ זיינען גאָט׳ס אויגען. און דער מענש טאָר ניט דענקען, אז גאָט קוקט אויף איהם ניט. דוד המלך זאָגט אין תהלים: „ה׳ משמים השקיף על בני אדם" — גאָט קוקט פון הימעל אויף די מענשען, און עס זיינען דאָ נאָך פסוקים וואָס דריקען אויס דאָסזעלבע.

און אז דער גלויביגער וועט שטענדיג האָבען דיזען חשבון מיט זיך און וועט עס האָבען אויף זיין רעיון, וועט גאָט׳ס נאָמען זיין איינגעקריצט אין זיין הארצען, ער וועט דעם בעשעפער זעהן מיט די אויגען פון זיין שכל, ער וועט, הייסט עס, פערשטעהען די גאָטהייט און ער וועט פאַר גאָט מורא האָבען, וועט איהם ערהויבען און איבערצייגט זיין אין זיין גרויסקייט דורך זיינע מעשים, דורך זיין שאַפונג און די ארט און ווייזע ווי ער פיהרט די וועלט, וואָס דאָס זאָגט עדות אויף זיין גרויסקייט, ערהאַבענקייט, חכמה און מאַכט.

און אז דער מענש וועט שטענדיג אזוי טהאָן, וועט דער בעשעפער איהם פריי מאַכען פון זיינע זאָרגען, איהם בערוהיגען פון זיין שרעק, ער זאָל פאַר קיינעם און פאַר קיין זאַך ניט דאַרפען מורא האָבען, און וועט פאַר איהם עפענען די טהויערען פון זיין וויסענשאַפט, וועט איהם ענטדעקען די סודות פון זיין חכמה און וועט האַלטען אן אויג אויף זיינע דרכים און פיהרונגען צו העלפען איהם און שטיצען איהם וואו ער וועט זיך קעהרען און ווענדען, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים אין קאַפּיטעל: „מזמור לדוד ה׳ רועי לא אחסר".

און דאָס איז נאָך ניט אַלעס. דער מענש מיט די דערמאָהנטע הנהגות וועט שטייגען צו דער הויכער מדרגה פון צדיקים און חסידים און וועט זעהן אָהן אויגען, וועט הערען אָהן אויערען, וועט ריידען אָהן א צונג און וועט פיהלען זאַכען אָהן די חושים, וואָס זיינען פאַר זיי בעשטימט. ער וועט, הייסט עס, קומען צו דער מדרגה פון נבואה, א זאַך וואָס איז ניט אזוי לייכט צו בעגרייפען. דער מענש יענער וועט קיין זאַך ניט פער׳מאוס׳ן, וועט מאַכען זיין ווילען אַבהענגינג אן דעם רצון פון גאָט, זיין ליעבשאַפט וועט זיין אַבהענגינג אן גאָט׳ס ליעבשאַפט און וועט ליעב האָבען דאָס וואָס גאָט ליעבט און האַסען דאָס וואָס גאָט האַסט. און אויף אַזעלכען זאָגט דער חכם אין משלי: „כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה׳" — דער וואָס געפינט מיך (די תורה) דער וואָס ערווערבט די חכמת התורה, געפינט לעבען און קריעגט בעוויליגונג פון גאָט.

דער עלפטער חשבון וואָס א מענש דאַרף האָבען מיט זיך אַליין איז ווענען זיין פערגאַנגענהייט. ער דאַרף זיך פערטראַכטען אין דער זאַך און אויסגעפינען אויב ער האָט אין דער צייט וואָס ער האָט אָפּגעלעבט זיך עוסק געווען אין די דיענסט פון זיין גאָט אָדער אין די דיענסט פון יצר הרע. ער דאַרף זיך פאָרשטעלען אזא זאַך: ווען דער קעניג זאָל איהם געבען א סומע געלד ער זאָל דאָס אויסגעבען אויף געוויסע זאַכען און איהם אָנזאָגען, אז אויף קיינע אַנדערע זאַכען זאָל ער אפילו דיא קלענסטע קליינינגקייט ניט אויסגעבען. און דער קעניג זאָל איהם מתרה זיין, אז צו ענדע יאָהר, לאָמיר זאָגען, וועט די רעגיערונג פאָדערען פון איהם דין וחשבון און אויב מען וועט אויסגעפינען אז ער האָט געהאַנדעלט ניט פּינקטליך ווי מען האָט איהם גע-

הייסען, וועט עס איהם ניט געשענקט ווערען און ער וועט בעשטראָפט ווערען פאַר יעדע איבעריגע פרוטה וואָס ער האָט אויסגעגעבען, — אין אַזאַ פאַל וואָלט ער געוויס פון צייט צו צייט אויסגערעכענט וויפיעל ער האָט פון דעם מלך'ס געלד אויסגעגעבען און וויפיעל עס איז נאָך איהם פערבליעבען, און ער וואָלט זיך געהיט און וואָלט זעהר פאָרזיכטיג געוועזען אַז דער חשבון זאָל שטימען און ער זאָל ריכטיג קענען אויפצייגען אויף וואָס ער האָט די געלד אויסגעגעבען און וויפיעל ער האָט אויף יעדע זאַך בעזונדער אויסגעגעבען. אַזוי וואָלט יעדער זיכער געהאַנדעלט מיט אַ מלך, וואָס איז ניט מעהר ווי אַ מענש אַזוי ווי ער. און וויבאַלד אַזוי, דאַרפסטו, ברודער, זיך בעדענקען, אויב נור דו קענסט, יעדען טאָג אויב דו וועסט קענען אָפּגעבען אַ פּינקטליכען רעכענונג וועגען דיינע פּפליכטען צו גאָט, ברוך הוא.

און אויב דו וועסט פערנאַכלעסיגען צו האָבען דיזען חשבון הנפש וועגען די פערגאַנגענע צייט; אויב דו וועסט ניט בעטראַכטען וואָס דו האָסט ביז איצט אויפגעטהאָן און וואָס דו האָסט פערפעהלט צו טהאָן פון גאָט'ס וועגען, דאַרפסטו לכל הפחות זיך בעדענקען וואָס דו האָסט צו טהאָן אויף ווייטער. זאָל איין נאַכלעסיגקייט ניט יאָגען די אַנדערע נאַכלעסיגקייט און זאָל איין פערזעהען ניט יאָגען אַן אַנדער פערזעהען. דו זאָלסט, הייסט עס, ניט זאָגען: וויבאַלד איך האָב ביז איצט ניט געמאַכט קיינע חשבונות וועגען מיינע שולדען צו גאָט, וועל איך דאָס שוין ווייטער אויך ניט טהאָן. ביי גאָט, דאַרפסטו וויסען, איז ניטאָ קיין נאַכלעסיגקייט, קיין פערזעהן און קיין פערגעסונג, און אויב דער מענש מאַכט אַ חשבון הנפש אָדער ניט, איז זיין חשבון פאַראַן ביים בעשעפער און ער וועט זיך פון דעם ניט אויסדרעהען.

און עס איז שוין געזאָגט געוואָרען, אַז די טעג פון מענשענס לעבען זיינען ביכער און די מענשען דאַרפען אין זיי איינשרייבען אַלעס וואָס זיי דאַרפען וויסען און געדענקען. דאָס הייסט, אַז יעדער איינער דאַרף טאָג איין, טאָג אויס האָבען אַ חשבון מיט זיך אַליין וואו ער האַלט אין דער וועלט. און דוד המלך זאָגט אין תהלים: "אל תהיו כסוס כפרד" — איהר זאָלט ניט זיין ווי אַ פערד אָדער ווי אַן עזעל וואָס ווייס ניט און פערשטעהט ניט פון איבערדענקען, איבערטראַכטען וועגען זיין אייגענעם לעבען.

צוועלפטענס, דאַרף דער מענש האָבען אַ רעכענונג מיט זיך אַליין בעת ער קריעגט אַ שטאַרקען חשק צו עולם הזה, צו וועלטליכע זאַכען און ער סטאַרעט זיך מיט אַלע זיינע מעגליכקייטען צו געניסען וואָס מעהר פון דער וועלט. איז דאַמאַלס, בעת ער איז אריינגעטהאָן אין עולם הזה, זאָל ער אָפּוועגען און אָפּמעסטען זיינע וועלטליכע טרדות מיט זיין דענקען וועגען דעם ענין פון זיין סוף, וואָס עס וועט זיין שפּעטער נאָך זיין טויט, און ער וועט דאָן אַליין איינזעהן, אַז זיינע מחשבות אין וועלטליכע ענינים זיינען ביי איהם די העכסטע און וויכטיגסטע פון זיינע מחשבות, און זיין האָפנונג צו געניסען וואָס מעהר פון דער וועלט איז ביי איהם די העכסטע און וויכטיגסטע האָפנונג. ווען ער וועט די זאַך גוט בעטראַכטען, וועט ער איינזעהן, אַז כאָטש וויפיעל ער וועט געניסען פון דער וועלט וועט איהם אַלץ ווייניג זיין, ווארום די תאות עולם הזה זיינען אַזוי ווי פייער, וואָס מעהר האַלץ מען לייגט אויף דעם אַלץ מעהר ברענט עס. דאַך איז זיין האַרץ אין כונה נור צו דעם, צו די תענוגי העולם. ער דענקט ניט ליעב צו האָבען נור דעם

יעניגען וואס וועט איהם העלפען געניסען פון דער וועלט און ער האלט קיינעם פאר קיין גוטען פריינד אויסער דעם וואס שאפט איהם פיעל ניט איז עולם הזה. ער וועט איינזעהן אז זיין קאפ איז שטענדיג פערנומען מיט טראכטען וועגען זול און יקרות אויף סחורות אין אלע עקען וועלט, וועגען קויפען און פערקויפען, און עס האלטען איהם ניט אפ קיינע שוועריגקייטען צו פאהרען אין ווייטע וועגען אין היטץ, אין קעלט און אין ים שטורעמס, אלץ ווייל ער האפט צו ערגרייכען זיין צוועק, וואס איז אין אמת'ן ניט קיין צוועק, ווייל עס קען זיין, אז זיין מיה וועט זיין אומזיסט און מעהר ווי טרחה און וועלט פלאגעניש זאל ער דערפון ניט האבען.

און אויב אפילו זיין וואונש וועט יא מעהר אדער וויניגער ערפילט ווערען; אויב אפילו ער וועט האבען פראפיט, ווער קען וויסען אויב דאס וועט ביי איהם פערבלייבען? אפשר וועט ער בלויז זיין א שומר אויף דעם פאר א געוויסע צייט און אנקומען וועט עס נאכהער צו אן אנדערען ביי זיין לעבען אדער נאך זיין טויט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ירמיה: "בחצי ימיו יעזבנו" — איינער קלייבט אן עשירות און מוז עס פערלאזען אין מיטען זיין לעבען, אדער ווי אין תהלים ווערט געזאגט: "ועזבו לאחרים חילם" — מענשען זאמלען רייכטהום און שטארבען אוועק און לאזען עס איבער פאר אנדערע. און דער חכם שלמה המלך האט אונז געווארענט פון האווען צופיעל און אוועקלייגען מיה אום רייך צו ווערען, אזוי ווי ער זאגט אין משלי: "אל תיגע להעשיר מבינתך חדל" — דו זאלסט זיך ניט מיהען רייך צו ווערען, מיט דיין שכל פערשטעה אויסצומיידען עס, און ווי ער זאגט דארט ווייטער וועגען די קלעמענים וואס מען קען האבען פון רייכטהום — "התעיף עיניך בו ואיננו" — דו וועסט נור בליקען אויף דעם, אויף די עשירות, און עס איז ניטא. אין איין אויגענבליק קען דאס פערשווינדען. און איין חכם, דוד המלך, האט אונז געלערענט: "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך" — אז דו וועסט עסען פון דיין הארעוואניע, פון דיין פראצע און זיך ניט יאגען נאך רייכטהום, וועט דיר וואויל און גוט זיין.

און אזוי האט דער חסיד, אגור בן יקה (משלי ל') געבעטען פון זיין גאט ער זאל איהם נור געבען זיין נויטיגע חיונה און דערווייטערען פון איהם רייכקייט אדער צופיעל ארימקייט, וואס עס קען ברייגען דעם מענשען אראפצוגעהן פון גלייכען וועג. ער זאגט דארט: "ריש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חקי" — ארימקייט און רייכטהום זאלסטו מיר, גאט, ניט געבען, שפייז מיר נור, גיב מיר נור פיעל איך מוז נויטיג האבען, ווארום אויב איך וועל צופיעל זאט זיין, וועל איך לייקענען אין גאט און אויב איך וועל צופיעל ארים זיין וועל איך ווערען א גנב. יעקב אבינו, עליו השלום, האט אויך אזוי געבעטען: "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" — גאט זאל מיר געבען ברויט צו עסען און א בגד אנצוקליידען זיך.

בעטראכטענדיג דאס אלעס וועסטו, ברודער, ערוואכען און איינזעהען דעם טעות פון האווען צופיעל, פון זיכען נאכצוגעבען דעם גוף, וואס עקזיסטירט בלויז א קורצע צייט און איז קיינמאל ניט בעווארענט פון צער און בייזע בעגעגעניסען כל זמן ער איז בעהעפט מיט דער נשמה. איז דער גוף צופיעל זאט, ווערט ער קראנק; איז ער הונגעריג, ווערט ער אפגעשוואכט; קליידסטו איהם צופיעל, קען ער דאס ניט פערטראגען און לאזטו איהם נאקעט, ליידעט

ער אויך. און די געזונדהייט פון גוף, זיין קראנקהייט, זיין לעבען און זיין שטארבען זיינען ניט אין דיין רשות און דאס איז ניט ווי דו ווילסט. דאס איז אלץ אין די הענד פון דיין בעשעפער, לויט זיין היילינגען רצון. און ווען אפילו דער גוף זאל האבען דיזעלבע מעלות פון דער נשמה און שטעהען אויף איין מדרגה מיט איהר, וואלסטו דאך אויך געדארפט זארגען פאר דער נשמה אזוי ווי דו זארגסט פאר'ן גוף. בפרט אז די נשמה שטעהט אזוי פיעל העכער פון גוף, דער נשמה'ס וועלט האט א סך מעהר מעלות ווי די וועלט, אין וועלכע דער גוף לעבט, האט מעהר קיום ווי דער גוף, קען עקזיסטירען אליין אהן צוזאמענ־בינדונג מיט עפעס אנדערש, איז איידעל און דעליקאטנע און האט ניט אין זיך די פראסטקייט פון א קערפער, איז פערשטענדיג און איז שטענדיג געניינט צו גוטע מדות, ניט צו שלעכטע, — היינט אז דו שענקסט אזוי פיעל מיה פאר'ן גוף, כאטש ער איז נישטיג און מבוזה און שוואך, טא ווי דארפסטו זיך בעמיהען פאר דיין נשמה וואס איז אזוי חשוב, אזוי ערהאבען און פערבלייבט אויף שטענדיג און ווערט קיינמאל ניט כלה?

נאך דיעזען חשבון וועסטו איבערצייגט זיין, אז דו דארפסט און דו מוזט מתקן זיין דיין נשמה דורך דער חכמת התורה אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "קנה חכמה קנה בינה" — קויף אדער ערווערב חכמה און פערשטענ־דיגקייט. און אין אן אנדער פלאץ זאגט שלמה המלך: "אם חכמת חכמת לך" — אויב דו ביזט קלוג ביזטו קלוג פאר דיר. דאס הייסט: די גייסטיגע זאכען פערבלייבען ביי דיר, קיינער קען דאס ביי דיר ניט אוועקנעהמען אזוי ווי מען קען אוועקנעהמען קערפערליכע זאכען.

זעה, ברודער, און פערשטעה דעם חילוק צווישען די צוויי זאכען, דער גוף מיט דער נשמה, און וועגד זיך אפ פון מותרות, פון איבעריגע, אונגוציטיגע זאכען, און סטארע זיך אנצוגרייטען וואס מעהר פאר דיין סוף, אויף נאכ'ן טויט. דו זאלסט ניט זאגען אז מיט דיר וועט ניט פאסירען ערגערס ווי מיט דעם אונוויסענדען, וואס וויים גאר ניט און פערשטעהט גאר ניט. דאס איז ניט ריכטיג אזוי. מען וועט ביי דיר מאהנען לויט דיין שכל און וויסען. האסטו מעהר שכל, ווייסטו מעהר, ביזטו מחויב צו טהאן מעהר פון גאטס וועגען. דיין חשבון איז א גרעסערער ווי דער חשבון פון דעם וואס ווייסט ווייניגער ווי דו און פאר דיין נאכלעסיגקייט אין עבודת הבורא וועט דיא שטראף זיין שטארקער.

און דו זאלסט זיך ניט פערלאזען אויף א זאך וואס קען דיך ניט רעכט־פערטיגען און זיך ניט בערוהיגען מיט א טענה וואס וועט דיר שאדען, ניט גוטעס טהאן.

ווען איך זאל וועלען ארומריידען דיזען ענין פינקטליך, וואלט עס געווען צו לאנג, צו פיעל. דעריבער וועט פאר דיר גענוג זיין דאס וואס איך האב דיר דא געזאגט און געווארענט און געלערענט. פארטיף זיך אביסעל אין דער זאך לויט דו קענסט בעגרייפען און פערשטעהן און פערשטעה מיך אויפ'ן וואונק. דאס איבעריגע לערען פון דער תורה און די רז"ל און דו וועסט אלעס מיט גאט'ס הילף וויסען קלאר און דייטליך.

דער דרייצעהנטער חשבון הנפש באשטעהט אין דעם, וואס דער מענש דארף בעטראכטען זיינע מעשים און זיך איבערצייגען אז ער טהוט ניט גענוג פון גאט'ס וועגען. ער דארף וויסען, אז ער פערשטעהט און בעגרייפט מעהר ווי ער

טהוט און ווען ער זאָל זיך מעהר אָנשטרענגען וואָלטען זיינע מעשים טובים געקענט זיין מעהר ווי זיי זיינען.

דיזער פונקט קען פארגליכען ווערען צו א דיענער וואָס זיין ווירטה האָט איהם געגעבען אַ פעלד צו פערזעען און אויך זוימען גענוג פאר דער גאַנצער פעלד, האָט דער דיענער פאַרזעעט א ביסעל און די איבריגע זוימען האָט ער צוגענומען פאר זיך, פאר זיין אייגענעם געברויך. און אז דער ווירטה האָט זיך וועגען דעם דערוואוסט, האָט ער אויפ'ן דיענער ארויפגעלעגט א שטראָף אז ער זאָל איהם בעצאָהלען ניט בלויז פאר די זוימען אָדער תבואה וואָס ער האָט פאַרברויכט פאר זיך, נור אויך פאר די תבואה וואָס דאָס פעלד וואָלט געוועזן ארויסגעבראכט, ווען מען זאָל איהר געוועזן פארזעען אינגאַנצען.

אזוי דאַרפסטו, ברודער, דעם חשבון האָבען וועגען דיין דיענען גאָט. דו ווייסט דאָך, אז דער באַשעפער האָט דיר געגעבען שכל אז דו זאָלסט איהם פאַרשטעהן. ער האָט דיר אויך געגעבען א תורה און די מעגליכקייט צו לערנען די תורה און מקים זיין דאָס וואָס אין איהר איז געשריבען, און ער האָט דיר אָנגעזאָגט אַז אַזוי זאָלסטו טהאָן, היינט אַז דו פערברויכסט מעהר ניט ווי אַ טייל פון דיין שכל און ענערגיע פון גאָט'ס וועגען און די איבעריגע פארשווענדעסט דו אויף אנדערע זאַכען אַזוי ווי יענער דיענער די תבואה וואָס דער ווירטה האָט איהם געגעבען צו פאַרזעען, פערשטעהט זיך, אַז דער באַשעפער וועט דאָס ביי דיר מאָהנען, און אַז גאָט הערט ניט אויף צו טאָן דיר טובות, דאַרפסטו דאָך געווים ארויסצייגען דיין דאַנקבאַרקייט צו איהם און ערפילען זיין פאַרלאַנג בשלמות.

דעריבער ווענד אָן אַלע דיינע מעגליכקייטען און בעמיה זיך אזוי ווייט ווי דו קענסט אַפּצוצאָהלען גאָט ווי געהעריג איז. זעה, אז דיינע מעשים זאָלען זיך פאַרגלייכען מיט דיין שכל און דיין באַמיהען זיך אין עבודת הבורא זאָל זיין גלייך מיט דיין באַגריף. דאָס הייסט: דו זאָלסט טאָן אַזוי פיעל וויפיעל דיין שכל איז אימשטאַנד צו בעגרייפען, אַז דו דאַרפסט טאָן. און דו זאָלסט זיך ניט אריינלאָזען אין איבעריגע, אומנוציגע וועלטליכע זאַכען, טאָמער וועסטו מיעד ווערען און דו וועסט ניט האָבען גענוג קרעפטען אָפּצוגעבען גאָט דאָס וואָס דו ביזט איהם שולדיג. ווייל דער בורא יתברך האָט דעם מענשען געגעבען כח ער זאָל קענען טאָן פאר זיין קערפּער און פאר זיין נשמה און אַז ער וועט פאַרשווענדען צופיעל כח אויף קערפּערליכע ענינים, אויף מותרות, אַהן וועלכע מען קען אויסקומען, וועט איהם פעהלען כח אויף נויטווענדיגקייטען, צו טאָן וואָס פאר גאָט און זיין תורה.

און דו זאָלסט זיך קיינמאָל ניט רעכענען מיט "ווען עס וואָלט געווען" און "אפשר וועט זיין". דו זאָלסט, הייסט עס, ניט זאָגען, למשל: "ווען איך וואָלט רייך געווען, וואָלט איך געטאָן פאר גאָט אַלעס וואָס מען דאַרף טאָן", אָדער: "אפשר וועל איך אַמאָל רייך זיין, וועל איך באַצאָהלען מיינע שולדען צו גאָט". דו זאָלסט זיך קיינמאָל ניט פאַרלאָזען אויף אַזעלכע זאַכען, ווייל ווער עס פאַרלאָזט זיך אויף דעם פאַלט שטענדיג. זאָגען, אַז ווען איך וועל זיין פערזאָרגט מיט אַלעם אויף דער וועלט, וועל איך זיך נעהמען צוגרייטען עפּעס אויף יענער וועלט, איז אַ גרויסער טעות. דאָס הייסט פאַרלאַנגען פון גאָט א משכון, ווי איך האָב שוין וועגען דעם גערעדט אין שער הבטחון.

היט זיך פון אַזעלכע טענות און רעכטפערטיגונג, ווייל דאָס איז אַזאַ רעכט-

פערטיגונג ווי אנדערע ניט קיין באגניגענדע רעכטפערטיגונג פון זינדיגע און דאס וועט דיך ניט מציל זיין פון שטראף, אזוי ווי שלמה המלך ע"ה האט גע־זאגט אין משלי: "לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב ונמצא ישלם שבעתים"—מען פערראכטעט ניט דעם גנב ווען ער גנב'עט אויף עסען, ווייל ער איז הונגעריג, פון דעסטוועגען אז מען כאפט איהם, מוז ער באצאהלען זיבען מאל אזוי פיעל. דאס מיינט ניט דוקא זיבען מאל, נור דאס מיינט אויסצור־דריקען, אז דער גנב ווערט בעשטראפט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער סדרה משפטים, אז א גנב האט אמאל צו בעצאהלען כפל און אמאל ארבעה וחמשה. די הויפט זאך איז, אז דער גנב קען זיך ניט פארטיידיגען דערמיט וואס ער האט גע'גנב'עט אוים נויטה. קען מען זיך דאך פאר אנדערע חטאים געווים ניט פערטיידיגען.

דעריבער, אז גאט דערלענגערט דיר די יאהרען, האלט עס פאר א גוטע גע־פינס און כל זמן דו קענסט אפצאהלען גאט די חובות וואס דו ביזט איהם שולדיג, טהו דאס טאג טעגליך און דאס וואס דו קענסט טאן היינט לייג ניט אפ אויף מארגען, טאמער וועסטו דאס מארגען ניט קענען טאן, אויב אפילו דו וועסט דערלעבען דעם מארגען, און דו וועסט פארבלייבען א בעל חוב. און נאך ערגער קען זיין, טאמער קומט דיין סוף, טאמער שטארבסטו און דאן וועלען שוין אפגעהאקט ווערען אלע דיינע טענות און קיין אויסרייד וועט דיר ניט העלפען. ווארום די וועלט איז אזוי ווי א מארק, וואס האלט ניט אן לאנג און ווער עס טהוט מסחר און פערדינט, פרעהט זיך, און ווער עס האט שאדען, האט חרטה, אבער ער קען שוין צוריק ניט כאפען. און דעריבער האט דער חכם געזאגט אין קהלת: "וזכור את בוראך בימי בחורותיך" — געדענק דיין בא־שעפער אין דיין יוגענד. ווארט ניט ביז דו וועסט עלטער ווערען, ווייל טאמער וועסטו גארניט עלטער ווערען, אדער טאמער וועסטו שפעטער ניט קענען טהאן דאס וואס דו קענסט איצט טהאן.

פרק ו'

דאס פערצענסטע איז, דער חשבון וואס א מענש דארף מיט זיך האבען אין דער צייט ווען ער ווערט בעהערשט פון א ליבעס געפיהל, בעת ער פיהלט א בענקשאפט נאך דעם וואס ער דענקט אז ער איז זיין ליבהאבער, זיין גוטער פריינד אזוי גוט ווי ער איז צו יענעם, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" — אזוי ווי אין וואסער שפיגעלט זיך אפ דער פנים פון דעם וואס קוקט אהין אריין, אזוי איז די הארץ פון איין מענש צום אנדערען. ווען איינעמ'ס הארץ איז פול מיט ליבע צו אן אנדערען, איז יענעמ'ס הארץ אויך פול מיט ליבע צו איהם. און אויב יענער איז א שר אדער אזוי אן אדם חשוב, איז דער ליבעס געפיהל צו איהם שטארקער. נאך שטארקער פיהלט א מענש די ליבע צו אזעלכען וואס ער זעהט פון איהם התקרבות, פריינדשאפט און ער האט פון איהם טובות און א צוזאג אויף ווייטערע טובות, כאטש יענער דארף צו איהם ניט אנקומען. צו אזא איינעם קען די ליבשאפט ניט געשטערט ווערען. פאר אזעלכען נוצט מען אוים די גאנצע ליבעס געפיהלען און מען איז גרייט צו טאן פאר איהם אלעס מיט'ן גוף, מיט געלד און מיט אלעם וואס נור מעגליך איז. היינט אז מיר טהוען אזוי פאר א בעשא־

פענעם, פאר א מענש וואס איז אזוי שוואך ווי מיר זיינען, טא ווי דארפען מיר שוין האנדלען געגען בעשאפער?

און גאט האט אונז זיכער ליעב, אזוי ווי דער פסוק זאגט: "לא מרובכם מכל העמים, כי מאהבת ה' אתכם" — ניט ווייל איהר זיינט מעהר פאר אנדערע פעלקער האט גאט אייך אידען אויסערוועהלט, נור צוליב דעם ווייל ער האט אייך ליעב. און ער האט זיין ליבשאפט צו אונז ארויסגעוויזען דורך די פיעלע טובות און אותות ומופתים וואס ער האט מיט אונז געטהאן און וואס ער טהוט מיט אונז אין יעדען דור. און אז מיר וועלען די זאך באטראכטען גרינד־ליכער, וועלען מיר מעהר איבערצייגט זיין אויף ווי ווייט מיר דארפען זיין איבערגעבען צום בורא יתברך. ווארום עס איז אנגענומען אז דער וואס איז געווען א גוטער פריינד פון אונזערע עלטערען און עלטערען'ס עלטערען, זיינען מיר פערפליכטעט צו אנערקענען יענעמ'ס גוט פריינדשאפט און איהם ליעב האבען און עהרען און אכטען, אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "רעך ורע אביך אל תעזוב" — דיין גוטען פריינד און דעם גוטען פריינד פון דיין פאטער זאלסטו ניט פארלאזען. און דער בורא יתברך טוט אונז פיעל גוטעס צוליב דעם זכות פון אונזערע עלטערען, מיט וועלכע ער האט געשלאסען א ברית, א פאר־באנד, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: „ומשמרו את השבועה" — גאט האט מיט די אידען גוטעס געטאן ווייל ער האט געהיט די שבועה, דעם אפמאך מיט אונזערע אבות. און עס זיינען דא א סך עהנליכע פסוקים.

דעריבער, ווען מיר זאלען זיך אויף גאט ניט פארלאזען, ווען מיר זאלען זיך ניט סומך זיין אויף זיינע חסדים און ניט זיין געניינגט צו ליעב האבען איהם און זיך אפגעבען מיט זיין דינסט און ניט פארלייגען פאר איהם אונזערע בקשות און פארלאנגען — ווען מיר זאלען דאס ניט טאן, וואלטען מיר געווען אונגעהייער פערגרעבט. אונדאקבאר און אונגלויביג. מיר וואלטען דערמיט ארויסגעצייגט ווי ווייט מיר זיינען פון אמת, אז ניט מיר געדענקען די ליעב־שאפט פון גאט צו אונזערע עלטערען און עלטערען'ס עלטערען און ניט מיר געדענקען זיין ליעבשאפט און השגחה וואס ער האט אויף אונז אליין. און וואל־טען מיר זיך ניט דארפען שעהמען צו פארגעסען גאט'ס חסדים און טובות און גוטע הבטחות אויף שפעטער?

ערוואך, ברודער, פון דעם דאזיגען שלאף אוןווארף פון זיך אראפ דעם צודעק פון יצר הרע וואס שיידעט דיך אפ פון דיין שכל. אזוי ווי א שפין וואס וועבט זיין שפינוועב אויף א פענסטער, איז וואס מעהר ער וועבט אלץ דיקער ווערט די וועב ביז עס פארשטעלט די ליכטיגקייט פון דער זון. דער יצר הרע, וואס רוהט אין דיין הארצען, איז אויך אזוי. אנפאנגס פארשטעלט ער ניט פיעל די אויגען פון דיין שכל, אבער אז דו לאזט איהם איינוואַרצלען זיך איז דיר פארפינסטערט ער דעם אמת און דו ווערסט דורכאויס פאלש. ווען אבער דו דערפיהלסט דעם יצר הרע באלד און דו פארטרייבסט איהם פון דיין הארץ, קומט עס דיר אן לייכט, און פארנאכלעסיגסטו די זאך און דו לייגסט עס אפ, ווערט דער יצר הרע שטארק, נעהמט ביי דיר אוועק דעם שכל, און עס קומט דיר שוין אן זעהר שווער פטור צו ווערען פון איהם.

דעריבער, אייל זיך צו רעטען דיין זעלע און נעהם גאט צו הילף צו פאר־שטויסען דעם יצר הרע, און בעמיה זיך און סטארע זיך צו דערלייכטען דיינע אויגען מיט דער ליכט פון חכמה און דו וועסט איינזעהן און איבערצייגט זיין

אין ריכטיגען אמת. באדענק זיך ברודער, און פיהר דיין נשמה אויפ'ן וועג פון איהר רעטונג. אויף די וואס פארנאכלעסיגען אריינצוטראכטען זיך אין דער זאך זאגט שלמה המלך אין משלי: "אנשי רע לא יבינו משפט" — שלעכטע מענשען פערשטעהען ניט קיין משפט, קיין גערעכטע גוטע זאכען.

דעם פופצעהנטען חשבון הנפש דארף דער מענש מיט זיך האבען, ווען ער גרייט זיך אן לעבענס-באדערפניסע איידער ער דארף דאס, ניט וויסענדיג אויב ער וועט לעבען ביז דער צייט ווען ער וועט דערפון קענען הנאה האבען. אדער ווען ער דארף פאהרען אונטערוועגענס מאכט ער פריהער פארבערייטונגען און טראכט וועלכע סחורה ער זאל מיטנעהמען, מיט וואס פאר א מסחר ער זאל זיך אפגעבען, ווי אזוי ער זאל פאהרען, מיט וועמען ער זאל פאהרען, וואס פאר א שפייז ער זאל מיטנעהמען, און דאס גלייכען, כאטש ער וויים ניט וואס גאט האט אויף איהם גוזר געווען און צי ער וועט גאר דערלעבען מאכען די רייזע.

אזוי אויך, ברודער, און נאך פיעל מעהר, דארפען מיר מאכען פארבערייטונגען פאר אונזער נסיעה אין דעם ווייטען וועג, אין דער וועלט, פון וועלכע מיר קענען ניט אנטלויפען און מיר מוזען אהין קומען. מיר דארפען דענקען וועגען צוגרייטען שפייז און זאכען, מיט וועלכע מיר זאלען דארט באגעגענען אונזער באשעפער, פאר וועלכען מיר האבען אפצוגעבען א גרויסען חשבון, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין מלאכי: "כי הנה היום בוער כתנור" — דער טאג פון יום הדין אויף יענער וועלט ברענט ווי אן אויוועז און מיר דארפען זיך צו איהם צוגרייטען מיט דאס בעסטע וואס מיר קענען.

ווי אזוי קענען מיר דאס פערנאכלעסיגען? די דאזיגע רייזע פון דער וועלט אויף יענער וועלט איז א שטענדיגע, אן אונאויפהערליכע, שטענדיג ציהען זיך מענשען אריבער פון דער וועלט אויף יענער וועלט. און דער וועג איז א לאנגער און די רוה איז וויית. עס גערויערט, הייסט עס, ביז מען געניסט די תענוגי עולם הבא. היינט ווארום זאלען מיר זיך ניט באדענקען אין זינען צו האבען אונזער סוף און ניט צוגרייטען די שפייז, וואס מען דארף דארט אויף יענער וועלט האבען?

לאמיר בעטראכטען די זאך. מיר האבען זיך עוסק געווען אין א וועלט וואס ווערט כלה און אוועקגעלאזט א וועלט וואס האט אן אייביגען קיום! מיר האבען געזארגט פאר די באדערפניסען פון אונזער גוף און ניט געזארגט פאר אונזער שכל. מיר האבען זיך געמיהט צו דיענען דעם יצר הרע און פארגעסען די דיענסט פון אונזער באשעפער. מיר האבען גערדיענט, נאכגעגעבען אונזערע תאוות און ניט גערדיענט און ניט ממלא געווען דעם רצון פון אונזער גאט!

וועה צו אזא פלאנטער, צו אזא שכרות און פערפיהרונג וואס פארפיהרט פיעלע מענשען! אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם" — זייערע אויגען זיינען פארקלעפט פון זעהן און זייערע הערצער — פון וויסען און פארשטעהן. און ווייטער זאגט ער דארט: "שכרו ולא יין" — זיי האבען זיך אנגע'שכור'ט אהן וויין. דאס הייסט: דער יצר הרע האט זיי פער'שכור'ט און פערפיהרט.

דעם זעכצעהנטען חשבון הנפש דארף א מענש מיט זיך מאכען וועגען דער צייט וואס ער האט נאך צו עקזיסטירען אויף דער וועלט. אויב ער איז זוכה צו אריכת ימים, זאל ער ניט דענקען, אז ער וועט שוין קיינמאל ניט שטארבען. ער דארף ניט פארגעסען, אז זיין סוף וועט גיך קומען. ווארום ער זעהט דאך

אז אנדערע בעלי חיים, רעדעוודיגע, מענשען, הייסט עס, און אנדערע לעבעדיגע זאכען שטארבען אָפטמאָל גאָר אומגעריכט, ניט וויסענדיג פאראויס אז דער טויט שטעהט פאַר זייערע אויגען און זיי האָבען אפילו קיין אָנדייטונג דאראויף. קיינער איז ניט זיכער אז ער וועט לעבען ביז א געוויסע צייט, ווייל דער טויט האלט זיך ניט אָפּ צו קומען אין אלע חדשים פון יאהר, אין אלע טעג פון חודש און אין יעדע שטונדע פון טאָג. דער טויט קומט ניט דוקא אויף דער עלטער, ער קען קומען אין דער יוגענד, אין קינדהייט און אפילו ווען דער מענש איז נאָך א זויג־קינד. דער טויט טרעפט די לעבעדיגע באשעפעניסען אין אלע צייטען און אין יעדען אָרט.

דאָס איז גלייך אַזוי ווי א מלך וואָס גיט איינעם א פקדון, א זאַך צו בע־האלטען און ער באשטימט ניט קיין צייט ווען ער זאָל עס צוריק קריגען. און דער מלך זאָגט יענעם אַז אז ער זאָל שטענדיג זיין גרייט אומצוקעהרען איהם דעם פקדון. ער זאָל שטענדיג זיין אויפ'ן פלאַץ, כדי מען זאָל איהם ניט דארפען זוכען — אין אזא פאַל, פערשטעהט זיך, וועט דער וואָס האָט דעם פקדון ערגעץ ניט אוועקגעהן און אימער זיין גרייט טאָמער קומט דער קעניג מאָהנען ביי איהם דאָס וואָס ער האָט איבערגעגעבען אין זיינע הענד. אָדער ווען איינער איז דעם אנדערען שולדיג א חוב אָהן א באשטימטע צייט ווען ער דארף דעם חוב באצאָהלען, האָט ער עס אין זינען יעדען טאָג טאָמער וועט יענער קומען מאָהנען דאָס וואָס עס קומט איהם. אז דער מענש וועט דאָס באטראַכ־טען, וועט ער זיך אויך טאָג טעגליך ריכטען אויפ'ן טויט.

האָבענדיג מיט זיך דיזען חשבון הנפש, וועט דער מענש בעטראַכטען, אז א סך פון זיינע באַקאַנטע האָבען ניט דערלעבט זיינע יאָהרען און זיינען אוועק אין אַן אנדער וועלט פריהער, ווען זיי האָבען נאָך געהאַט שטאַרקע האָפנונגען צו לעבען אויף דער וועלט און אויפטאָן פילע זאכען, היינט וואָרום זאָל ער זיין אַן אויסנאָהם און פארבלייבען דאָ אויף דער וועלט א לענגערע צייט? און דיזער רעכענונג וועט איהם ברענגען ניט צו לייגען גרוים געוויכט אויף דער וועלט און מעהר אין זינען האָבען יענע וועלט און אָנגרייטען שפּייז אויף זיין נסיעה איידער עס וועט זיין צו שפּעט.

א געוויסער חכם האָט אמאָל געזאָגט: "דער וואָס האָט דעם טויט פאַר זיינע אויגען, דער וואָס ערוואַרטעט דעם טויט, גרייט זיך צו דעם צו". און שלמה המלך האָט געזאָגט אין קהלת: "לב חכמים בבית אבל" — די הארץ פון חכמים איז אין א טרויער הויז. ווער דער פארשטענדיגער מענש זעהט אז מען טרויערט נאָך א מת, דערמאָנט ער זיך, אז ער וועט אויך שטארבען. ער זאָגט דאָרט אויך: "טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו" — עס איז בעסער צו געהן אין א הויז וואו מען טרויערט נאָך א טויטען איידער צו געהן צו א הוליאַנקע, ווייל דער טויט איז דער סוף פון אלע מענשען און דער לעבעדיגער, דער, ביי וועמען דאָס הארץ לעבט, דער וואָס האָט שכל וועט עס אין זינען נעהמען און וועט תשובה טהאָן.

דעם זיבענצעהנטען חשבון הנפש דאַרף דער מענש האָבען, ווען ער באַ־קומט א חשק, ווען ער פארבענקט זיך נאָך געזעלשאפט, ווען ער וויל זיך קאָמפּאַנירען מיט מענשען און פארברענגען מיט זיי. ער דאַרף דאַן באַ־טראַכטען די מעלות פון איינזאַמקייט, פון זיין אָפּגעזונדערט פון מענשען און

די פעלערן וואס נארישע געזעלשאפט קען ברענגען בעת עס איז ניט נויטיג צו קאמפאנירען זיך מיט זיי. אמאל פאלט א מענש אריין אין א שלעכטע קאמפאני און מען רעדט אזעלכעס וואס מען דארף ניט ריידען. מען דער־צעהלט: "יענער האט געזאגט אזוי און אזוי", קומען אנדערע און דריקען זיך אוים: "מיר וועלען זאגען אזוי און אזוי" און עס ווערט א צוזאמענמיש פון פוסטע רייד, וועלכע פיהרען ניט צו גוטעס, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "ברוב דברים לא יחדל פשע" — פון א סך רייד דרעהט מען זיך ניט אוים פון זינד. א געוויסער חכם האט געזאגט: האלט איין דיינע איבע־ריגע, אומנויטיגע רייד און פערשליסט דיין צונג פון ריידען וועגען מענשען און דערמאנען וועגען זייערע שלעכטע מעשים און טאדלען זיי. און אויף דעם זאגט דוד המלך אין תהלים: "תשב באחיך תדבר" — דו זיצסט אין געזעל־שאפט פון מענשען און בערעדסט דיין ברודער, דיין חבר.

ווען מען רעדט א סך ברענגט עס צו זאגען ליגענס, ריידען פאלשע רייד און פאלש אדער אומזיסט שווערען, וואס אויף דעם זאגט די תורה: "כי לא ינקה ה'" — גאט וועט ניט רייניגען, וועט ניט שנעקען דעם פאלש שווערער. א געוויסער פרומער מאן האט געזאגט צו זיינע תלמידים: "די תורה האט אונז מתיר געמאכט צו שווערען מיט גאט'ס נאמען אויף אן אמת, דאך וועל איך איין אן עצה געבען אז איהר זאלט ניט שווערען ניט אויף אן אמת און ניט אויף שקר. זאגט "יא" אדער "ניט" אהן שבועות."

דאס קאמפאנירען זיך מיט מענשען קען ברענגען צו גאוה. צווישען מענשען וויל מען זיך אויספיינען, צייגט מען ארוים שטאלץ. דאס ברענגט אויך צו לצנות, אפשפאטען פון אנדערע און אפשוואכונג פון יראת ה'. בעת מען פארברענגט מיט קאמפאני, בעת מען ציהט אן ברייטע שמועסען, קען מען אמאל איינע פאר די אנדערע מגלה זיין פערזענליכע סודות און פאר־אורזאכען שאדען צו זיך אליין. אמאל קען דאס ברייגען צו חניפה און צו זוכען קויפען זיך א נאמען, דערצעהלען גוטעס וואס מען האט אויפגעטהאן, כדי צו קריגען א שם אלם גוטע און פרומע ליט. אמאל ברייגט עס מענשען צו בע־ריהמען זיך אפילו מיט זאכען וואס זיי האבען גארניט געטהאן אדער מיט קענט־נים און חכמות וואס זיי בעזיצען גארניט.

דאס אויסמיידען געזעלשאפט האט נאך א מעלה. יעדער מענש איז מחויב צו לערנען אנדערע טהאן גוטעס און זיי אפווענדען פון שלעכטעס, אזוי ווי די תורה זאגט: "הכות תוכיח את עמיתך" — דו זאלסט שטראפען, דו זאלסט אויפצייגען דיין חבר וואס מען מעג און וואס מען טאר ניט, און דאס קען געטהאן ווערען אויף דרייערליי אופנים: אנגרייפען דעם זינדיגען מיט די הענד, בעשטראפען איהם קערפערליך, אזוי ווי פנחס הכהן האט געטהאן צו זמרי און כזבי, ווי עס ווערט דערצעהלט אין דער סדרה בלק; שטראפען מיט רייד, אזוי ווי משה רבנו האט געזאגט צום מצרי וואס האט געשלאגען א אידען: "רשע למה תכה רעך" — רשע, שלעכטער מענש, ווארום שלאגסטו דיין חבר? און דורך פעראכטען דעם שלעכטען מענשען אין הארצען, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "שנאתי קהל מרעים" — איך האט פיינט פערזאמלונגען פון שלעכ־טע מענשען. פאלגליך, איז אויב נור מען קען, אויף וואס פאר אן אופן ניט איז, אפהאלטען איינעם פון זינד איז מען דאס מחויב צו טהאן. דעריבער, אויב מען געפינט זיך אין קאמפאני צווישען מענשען, קען אמאל זיין, אז מען זעהט

פון וועמען אן עולה און מען פערשוויגט עס און דאס איז א זינד; ווען אבער מען מיידט אויס געזעלשאפט און מען לעבט אין איינזאמהייט, פאלט ארונטער דער חוב פון „הוכח תוכיח" און מען איז זיכער פון אן עבירה. און מקים זיין די מצוה פון "הוכח תוכיח" ווי געהעריג איז, איז ניט אזוי לייכט און ניט אימער קען מען יוצא זיין אין דעם פרט. דעריבער איז גלייכער אז מען איז גאר אין גאנצען פטור פון דיזער מצוה.

און ווידער איז דאס קאמפאנירען זיך מיט מענשען אפטמאל ניט גוט, ווייל מען ווערט צוטומעלט און מען פערלירט דעם שכל און מען קען זיך ניט בעראטהען מיט זיך אליין וועגען אייגענע אנגעלעגענהייטען. אמאל לערענט מען זיך פון זיי אפ שלעכטע זיטען; אבער אז מען איז אליין, איז מען מעהר מיושב׳דיג, מען קען יעדע זאך ריכטיג בעטראכטען און מען האט ניט פון וועמען אפצולערנען זיך צו טהאן וואס מען דארף ניט אדער עס פאסט ניט. דעריבער האבען אונזערע אלטע חכמים געזאגט אין פרקי אבות: "שיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם" — דאס ריידען צופיעל מיט קינדער און דאס זיצען אין געזעלשאפט פון עמי הארצים, פון פערגרעבטע מענשען נעהמען אוועק דעם מענשען פון דער וועלט.

דער כלל איז, אז דאס רוב עבירות ווערען בעגאנגען דורך צוויי, ווי למשל: זנות, שווינדעל אין מסחר, פאלש שווערען, פאלש עדות זאגען און אלע עבירות וואס ווערען געטהאן מיט׳ן צונג, ווי לשון הרע און דאס גלייכען, קען א מענש ניט עובר זיין מיט זיך אליין, נור אין געזעלשאפט וויינינגסטענס מיט נאך איין מענשען. ווען אבער מען איז אליין, אפגעזונדערט פון מענשען, איז מען זיכער, אז מען וועט ניט עובר זיין אויף די אלע עבירות און דאס בריינגט דעם מענשען צו גוטע און שעהנע מדות. און עס איז שוין געזאגט געווארען אז דער הויפט זייל, דער הויפט יסוד פון א ריינע הארץ איז דאס ליעב האבען איינזאמקייט.

דעריבער היט זיך, ברודער, אז בעת דו ביזט אליין זאל דיר דער יצר הרע ניט אריינגעבען קיין חשק צו זוכען געזעלשאפט און לייטע מיט וועמען צו קאמפאנירען זיך. און אז דו וועסט אננעהמען די מדה פון בדידות, פון איינזאמ־קייט, זאלסטו פארזיכטיג זיין ניט צו האבען דעם טעות און אויך אויסמיידען די געזעלשאפט פון לערנער, גאטספארכטיגע און גוטע און פרומע לייט. דו זאלסט זיך ניט לאזען איינריידען פון יצר הרע, אז בדידות, איינזאמקייט דארף זיין פאלקאם און ניט קאמפאנירען זיך מיט קיינעם, ווייל דאס איז ניט אזוי. מיט לומדי תורה און גוטע און פרומע לייט דארף מען זיך דוקא יא קאמפאנירען, ווייל דאס פיהרט צו גוטעס, אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "הולך את חכמים יחכם" — דער וואס געהט מיט קלוגע, דער וואס קאמפאנירט זיך מיט זיי, ווערט קלוג. און די חז"ל האבען געזאגט: "קבוץ לרשעים רע להם ורע לעולם ולצדיקים טוב להם וטוב לעולם" — א צוזאמענקונפט פון רשעים איז שלעכט פאר זיי און שלעכט פאר דער וועלט און א צוזאמענקונפט פון צדיקים איז גוט פאר זיי און גוט פאר דער וועלט. אין אן אנדער פלאץ האבען די חז"ל געזאגט: "יהי ביתך בית ועד לחכמים" — דיין הויז זאל זיין א פערזאמלונגס פלאץ פאר חכמים. אין מלאכי זאגט א פסוק: "אז נדברו יראי ה׳ איש אל רעהו ויקשב ה׳ וישמע" — דאמאלס האבען זיך גאטספארכטיגע צוזאמענגערעדט איינע מיט די אנדערע און גאט האט געהערט און אנגענומען זייערע רייד. דערפון זעהט מען, אז די געזעלשאפט פון צדיקים דארף מען ניט און מען טאר ניט

אויסמיידען, און דאס וואס איך האב געזאגט, אז מען דארף זיך דערווייטערען פון חברותא, פון קאמפאני, איז דאס געמיינט צוזאמענקינפטע פון ניט גוטע און פרומע לייט.

פרק ז׳

אכצעהנטעס, דארף א מענש האבען מיט זיך אליין א רעכענונג בעת עס קומט אהם אן א געפיהל פון גאוה; בעת ער הויבט אן צו דענקען אז ער איז גרעסער אדער חשוב׳ער פון אנדערע און ער פערלאנגט דעריבער צו געניסען אויף דער וועלט אזעלכעס וואס עס געהער גארניט צו איהם. ווען עס קומען איהם אן אזעלכע געדאנקען, דארף ער בעטראכטען זיין ווירדע צווישען די בעשעפעניסען און ער וועט דאן וויסען ווי קליין און נישטיג ער איז, און וואס פאר א קליינע ראלע ער שפיעלט צווישען אלעם וואס גאט האט באשאפען. אזוי ווי איך האב שוין ערקלעהרט אין זעקסטען שער פון דיעזען ספר.

דאן דארף ער זיך אין זינען נעהמען, אז כאטש ער פערנעהמט א קליינעם פלאץ אין דער שאפונג, האט דער בעשעפער איהם צוגעטיילט די גדולה צו זיין דער מושל איבער די אנדערע לעבעדיגע זאכען, וואקסונגען, מעטאלען און מינעראלען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין תהלים: ״תמשילהו במעשי ידיך״ — דו, גאט, האסט דעם מענשען געמאכט געוועלטיגען איבער די שאפונג פון דיינע הענד. אויסער דעם האט גאט דעם מענשען געמאכט צו וויסען די געזעצע פון זיין תורה און האט איהם געגעבען שכל צו פערשטעהן אויבערשטע און אונטערשטע, אדער הימעלשע און ערדישע סודות פון דער וועלט. דער מענש, הייסט עס, קען משיג זיין די לעהרען פון אסטראנאמיע, פון דעם גאנג פון שטערען און פלאנעטען, און פערבארגענע זאכען אויף דער ערד און אין דער ערד. און דערצו פערשטעהט ער צו דאנקען און לויבען זיין בעשעפער, רופען צו איהם אין צייט ווען איהם איז שלעכט, ווען ער ווערט בעגעגענט פון צרות אויף דער וועלט. און דורך די הילף פון גאט טהוט דער מענש אויף וואונדערליכע זאכען, און נאך פיעלע טובות, קערפערליכע און גייסטיגע, וואס גאט טהוט מיט איינצעלנע מענשען און מיט׳ן כלל, וועלכע עס וואלט פערנומען פיעל פלאץ אויסצורעכענען.

און בעדענק זיך, ברודער, ווי קליין דיין ווירדע איז אויף דער וועלט, ווי נידעריג דיינע אויפפיהרונגען זיינען, און דאך האט דיך גאט גרויס געמאכט און דערהויבען, כאטש ער דארף צו דיר ניט אנקומען און דו דארפסט יא אנקומען צו זיין השגחה און הילף. בעטראכט דאס אלעס און שאנעווע די קרוין וואס גאט האט דיך בעקרוינט און די דערהויבענקייט וואס ער האט דיך דערהויבען דא אויף דער וועלט און האט נאך פאר דיר בעהאלטען גרויסע בעלוינונג לעולם הבא, און בעהעפט זיך אין גאטס דיענסט און דאנק איהם און לויב איהם שטענדיג.

און דאס וואס גאט האט דיך מיט זיין גוטסקייט און גנאדען דערהויבען זאל דיך ניט ברייגנען צו האלטען זיך גרויס און שטאלצירען, מיינענדיג אז דו ביזט צו אלעם בערעכטיגט און עס קומט דיר אלעם על פי דין. דו דארפסט אין זינען האבען אז לויט דיין ווירדע האסטו דאס ניט פערדיענט, און זיין א נכנע און אן עניו, אן אונטערטעניגער און א נידערגעפאלענער, אזוי ווי א שוואכער,

נידעריגער דיענער צו זיין ווירטה, וועלכער טהוט מיט איהם חסד און הויבט איהם אויף צו א הויכער שטופע. דער מענש דארף ניט און טאר ניט זיין געהויבען צוליעב זיין חשיבות אויף דער וועלט, און ער דארף זיך ניט מאכען קיין גע־וואוינהייט צו בעטען און פערלאנגען ניט וויסענדיג זיכער וואס עס איז פאר איהם גוט און וואס עס איז ניט גוט. אין דעם פרט דארף ער זיך פערלאזען אויף גאט און האבען אין איהם בטחון אז ער טהוט אלעס פון זיין טובה וועגען.

מען דערצעהלט אויף א געוויסען צדיק, אז צום סוף פון זיין דאווגען פלעגט ער זאגען:

מיין גאט, דאס וואס איך וואג, דאס וואס איך שטעל זיך אונטער צו בעטען ביי דיר, איז ניט מחמת איך בין נאריש און וויים ניט ווי קליין איך בין און ווי גרויס דו ביזט. איך וויים דוקא אז דו ביזט גרויס און ערהאבען און איך בין צו קליין און מבוזה צו פערלאנגען עטוואס פון דיר און לויבען דיין הייליגען נאמען וואס איז געהייליגט אין דער וועלט פון די הייליגע מלאכים; אבער איך וואג צו טהאן דאס, ווייל דו האסט מיך דערהויבען מיט דיין געבאט, מיט דיין אנזאגען מיר אז איך זאל דיך רופען, אז איך זאל ביי דיר בעטען, און דו האסט מיר ערלויבט צו לויבען דיין הויכען נאמען לויט ווי איך בעגרייף דיך און לויט איך וויים און פערשטעה דיין כבוד. דערמיט צייג איך ארויס מיין קנעכטשאפט צו דיר און מיין ערנידערונג פאר דיר. און דו, גאט, ווייסט דאך וואס עס איז גוט פאר מיר, מיין איך ניט מיט מיין תפלה אויפמערקזאם צו מאכען דיר וואס מיר פעהלט, וואס איך דארף, ווייל דאס ווייסטו בעסער פון מיר. איך בעט נור ביי דיר, כדי איך זאל פיהלען און ניט פערגעסען אז איך מוז צו דיר אנקומען און פערשטארקען מיין בטחון אין דיר. און אויב מיין נארישקייט וועט מיך ברייגגען צו פערלאנגען פון דיר אזעלכעס וואס איז פאר מיר ניט גוט און עס וועט מיר קיינע נוצען ברייגגען, וויים איך אז דיין בחירה, דיין אויסוואהל איז בעסער פון מיינע און איך פערלאז זיך מיט אלע מיינע אנגעלעגענהייטען אויף דיין גזירה, אויף דיין הימעלשער בעשטימונג. אזוי ווי דוד המלך ע״ה האט געזאגט אין תהלים: ״ה׳ לא גבה לבי ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני״ — גאט, מיין הארץ איז ניט הויך, איך האב אין זיך קיין גאוה און איך בין ניט נעגאנגען, איך האב ביי זיך ניט בעשטימט זאכען וואס זיינען צו הויך און פערבארגען פון מיין שכל, נור איך האב זיך פערלאזט אויף דיר גאט, אז דו וועסט אלעס טהאן פון מיין טובה וועגען.

דער ניינצעהנטער חשבון וואס א מענש דארף האבען מיט זיין זעעלע איז: ווען דער בעשעפער איז איהם מציל פון בייזע בעגעגניסען, צרות, קראנקהייטען און אנדערע שלעכטע געשעהעניסען, ווי תפיסה, הונגער, דורשט, קעלט, היץ, סם המות, ווילדע חיות, משוגעת, דאס פערלירען וועלכע עס איז חושים, ווי טויבקייט, בלינדקייט און אנדערע געשעהעניסען וואס קענען געשעהן מיט א מענשען, און גאט בעשירמט איהם פון דעם, כאטש ער איז אפשר ווערטה און האט פערדיענט אז דאס זאל אויף איהם קומען פאר זיינע פריהעריגע חטאים, וואס ער איז בעגאנגען געגען דעם באשעפער, און פאר פעראכטען זיינע רייד און ניט תשובה טהאן אויף די זינד און ניט דאנקען און לויבען איהם פאר זיינע שטענדיגע חסדים און טובות.

ווען דער קלוגער מענש וועט, בעת ער ווערט נצול פון וועלכע עס איז צרה, דאס גוט בעטראכטען; ווען ער וועט זיך בעדענקען ווי אזוי גאט שטעלט מענ־

שען צו פראָבע דורך ברייגנען אויף זיי פגעים רעים און דורך בעשירמען פון זיי, כאָטש מען איז דאָס ניט ווערטה — אז ער וועט דאָס האָבען אויף'ן רעיון, וועט ער דאנקען גאָט פאר זיינע גענאָדען און וועט תשובה טהאָן און בעטען ביי גאָט פערציהונג אויף זיינע זינד, אויף וועלכע גאָט האָט לאנג געוואַרט צו שטראָ־פען איהם, און ער וועט זיך פלייסיג נעהמען צו דיענען גאָט, כדי אויסצומיידען זיין שטראָף, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין דער תורה: "והיה אם שמוע תשמע, והסיר ה' ממך כל חולי" — אז דו וועסט הערען גאָט'ס קול, אז דו וועסט איהם פאָלגען און דיענען, וועט גאָט פון דיר אָפּטהאָן אלע קראנקהייטען און צרות. און איינער פון אונזערע פערצייטיגע חכמים האָט געזאָגט: "אין ערוד ממית אלא החטא ממית" — ניט די גיפטיגע שלאנג טויטעט, נור די זינד טויטעט. ד"ה, אז דעם וואָס זינדיגט ניט איז גאָט מציל פון בייזע שלאנגען און אנדערע פגעים רעים. און דוד המלך ע"ה זאָגט אין תהלים: "על שחל ופתן תדרוך" — ווען דו וועסט ניט זינדיג זיין, וועסטו טרעטען אויף בייזע, גיפטיגע שלאנגען און זיי וועלען אויף דיר קיין שליטה ניט האָבען.

דער צוואנציגסטען חשבון הנפש איז דיזער: ווען א מענש האָט געלט, דאַרף ער מיט זיך א חשבון האָבען אויף וואָס פאַר אַן אופן ער האָט דאָס געלד ערוואָרבען, אפשר ניט אויף אַן עהרליכען שטייגער. ער דאַרף זיך אויך בערע־כענען אויב ער האָט פון דעם געלד געגעבען אויסגעגעבען פון גאָטס וועגען און אויב ער האָט מענשען בעצאָהלט וואָס זיי קומט. ער זאָל ניט דענקען אז גאָט האָט איהם געגעבען געלד נור פאַר איהם אליין, פאַר זיין אייגענעם געברויך און גענוס. ער דאַרף וויסען, אז דאָס איז איהם געגעבען געוואָרען בלויז אלס פקדון, אלס בעהעלטנים וואָס ער קען האַלטען נור כל זמן גאָט וויל און ער קען דאָס ביי איהם אוועקנעהמען צו יעדער צייט. אז דער מענש וועט האָבען מיט זיך דיעזען חשבון, וועט ער קיינמאָל קיין מורא האָבען פאַר א שלעכטע צייט ווען ער וועט פעראַרימט ווערען, ווייל וואָס קען דאָס איהם קימערען ווען דער פרעמדער פקדון וועט פון איהם אוועקגענומען ווערען? און אויב דאָס געלד וועט ביי איהם פערבלייבען וועט ער דאנקען דעם בעשעפער און וועט איהם לויבען, און וועט ער עס פערליערען, וועט ער אויך צופריעדען זיין און וועט אָננעהמען גאָטס גזירה פאַר גוט.

דער דאָזיגער חשבון הנפש וועט ברייגנען דעם מענשען צו מאַכען איהם לייכט צו בענוצען זיין געלד פאַר די דיענסט פון בורא יתברך. עס וועט איהם ניט אָנקומען שווער אויסצוגעבען געלד אויף א דבר מצוה, ווייל דאָס וועט דאָך הייסען אָפּגעבען דאָס וואָס מען האָט איהם אנפערטרויט. און ער וועט ניט מקנא זיין דעם רייכערען פאַר איהם און ער וועט ניט פעראַכטען דעם אָרימען צוליעב זיין אָרימקייט. דאָס געלד וועט ביי איהם זיין איינס פון די אורזאַכען צו פערשטאַרקען אין איהם מדות טובות און צו דערווייטערען איהם פון מאוס'ע זיטען, אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "כבד את ה' מהונך" — גיב גאָט כבוד, שענק איהם עהרע פון דיין פערמעגען, און אין אַן אנדער פלאַץ זאָגט ער: "מלוה ה' חונן דל" — דער וואָס איז מילד צו אַן אָרימאַן, דער וואָס שטיצט איהם, איז אזוי ווי ער לייהט געלד צו גאָט.

דער איין און צוואנציגסטער זעעלע חשבון בעשטעהט אין דעם, וואָס דער מענש דאַרף מיט זיך אליין אויסרעכענען ווי ווייט ער האָט ביכולת צו דיענען גאָט, און ער דאַרף זיך איינגעוואוינען אין דעם און דאָס שטענדיג אין זינען

האבען און זיך סטארען און פלייסען צו טהאן גוטעס לויט זיין מעגליבקייט, ביז דאס וועט ביי איהם ווערען א נאטור זאך. נאכהער זאל ער זיך בעמיהען נאך מעהר און נאך מעהר און ער זאל דערצו חשק האבען, שטענדיג האבען דאס אין זינען און בעטען ביי גאט אז ער זאל איהם העלפען און שטארקען צו טהאן נאך מעהר ווי זיין מעגליבקייט, ער זאל וויסען מעהר און טהאן מעהר.

אז ער וועט עס שטענדיג ערנסט אין זינען האבען, וועט איהם גאט העלפען אז זיין וואונש זאל ערפילט ווערען און ער וועט פאר איהם עפענען די טויערען פון זיין וויסען און ער וועט שטארקען זיין שכל און זיינע גליעדער נאכצוקומען זיינע פערזאגען נאך מעהר ווי ער, דער מענש, האט ביכולת שטופע נאך שטופע, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "אני ה' מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך" — איך גאט לערען דיך צו גוטען, איך מאך דיך טרעטען אין דעם ריכ־טיגען וועג וואס דו דארפסט געהן. דאס איז אלץ איינס ווי איינער לערענט זיך א געוויסע מלאכה, איז אנפאנגס לערענט ער נאר טיילען פון דער ארבייט וואס זיינען איהם לייכט איבערצונעהמען, כאטש ער וואלט לכתחילה געקענט טהאן אין דער זאך מעהר. ווען אבער ער ארבייט זיך איין אין דעם און ווערט צוגע־וואוינט צו דער ארבייט, בעגרייפט ער אליין אזעלכעס וואס מען האט איהם גארניט געלערענט.

און אזוי איז אויך אין לערנען וועלכע ניט איז חכמה. לאמיר נעהמען, למשל, די חכמות השיעור (געאמעטריע), פאנגט מען עס אן מיט ניט קיין שווערע פראבלעמען, וואס לייגען זיך לייכט אויף'ן שכל. שפעטער אבער, ווען ער טהוט זיך אריין אין דער זאך און איז פלייסיג אין זיין לערנען העלפט גאט דעם תלמיד און זיין שכל ווערט פון זיך אליין שארפער און ער לערענט די זאך אויס גרינדליך. פון איין זאך פערשטעהט ער אנדערע זאכען און ער טהוט אויף וואונדער, עפעס אזוי ווי דורך א נבואה וואס קומט פון גאט.

אזוי איז אויך מיט אנדערע חכמות וואס א מענש לערענט. ווארום ווען איינער טהוט זיך אריין אין א חכמה זאך בעקומט ער א הימעלשען גייסטיגען כח, וואס א מענש האט קיין מאכט צו געבען איהם. דעריבער האבען אונזערע רבנים ז"ל געזאגט: "חכם עדיף מנביא" — א חכם איז בעסער פון א נביא. און אליהוא זאגט אין איוב: "אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם" — דאס איז א גייסט אין מענשען און גאט'ס אטהעם גיט זיי פערשטאנד.

און וויבאלד די הויפט זאך ביי אלע מלאכות און חכמות איז דער שכל, די געטליכע קראפט וואס ברייננט דעם תלמיד צו פאלקאמענהייט אין דער זאך וואס ער לערענט, דארפסטו, ברודער, פערשטעהן אז דער עיקר כונה פון די מצוות וואס א מענש טהוט מיט זיין קערפער, מיט זיינע גליעדער איז, כדי דאס מקיים זיין די דאזיגע מצוות זאל דעם מענשען ברענגען צו די הערצליכע מצוות, צו די מצוות וואס מען איז מקיים מיט דער מחשבה, מיט'ן געדאנק, ווייל דאס איז דער הויפט אויפהאלט פון גאטעס דיענסט און זיי, די הערצליכע מצוות, זיינען דער עיקר פון דער תורה, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דער תורה: "את ה' אלהיך תירא" — פאר גאט דיין גאט זאלסטו מורא האבען. אן אנדער פסוק זאגט: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" — די זיך, דער ענין התורה והעבודה, איז זעהר נאהענט צו דיר צו טהאן עס מיט דיין מויל און הארץ. די תורה זאגט אויך "ואהבת", דו זאלסט גאט ליעב האבען,

און ליעב האָבען איז אויך ניט א זאך וואָס מען קען טהאָן מיט די אברים, נור מיט'ן הארץ, מיט דער מחשבה.

און ווייל די הערצליכע מצוות זיינען העכער פון דעם מענשען'ס כח; ווייל גייסטיגעס איז ניט אין זיין נאטור, קען ער די הערצליכע מצוות ניט ריכטיג מקים זיין סיידען ער זאָל זיך אָפּשיידען פון א סך פון זיינע טיערישע תאות און פערטרייבען פון זיך זיינע נאטירליכע נייגונגען. דעריבער האָט איהם גאָט גע־געבען קערפּערליכע מצוות, מצוות וואָס ער דאַרף טהאָן מיט זיינע גליעדער אזוי ווייט ווי ער האָט ביכולת. דיעזע מצוות שוואַכען אָפּ זיינע תאות און עס מאכט איהם לייכטער נאָכצוקומען די הערצליכע מצוות, פארזאָגען, וואָס זיינען שייך צו דער מחשבה, צום געדאנק.

און אַז דער גלויביגער בעמיהט זיך און פלייסט זיך אין מצוות מחשביות אין געדאנק מצוות און טהוט זיי אזוי פיעל ווי מעגליך, עפענט גאָט פאַר איהם דעם טויער פון גייסטיגע מעלות און ער קען דערגרייכען נאָך מעהר ווי זיין מעגליכקייט צו דיענען גאָט מיט'ן גוף און מיט דער נשמה, אָפען און פער־באָרגען, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "לבי ובשרי ירננו אל אל חי" — מיין הארץ און מיין לייב וועלען לויבען דעם לעבעדיגען גאָט.

דאָס איז גלייך אזוי ווי איינער וואָס האָט פערפלאַנצט בוימער און ער האָט די ערד אויסגעאַרבייט און אויסגערייניגט פון דערנער און ווילדע גראָזען, האָט די בוימער בעוואַסערט ווען מען האָט געדאַרפט, און געטהאָן אַנדערע זאַכען וואָס נויטיג איז, קען ער האָפען צו גאָט אַז עס וועלען וואַקסען פּירות. ווען אָבער ער פערנאַכלעסיגט און היט די בוימער ניט אָפּ ווי געהעריג איז, קען ער ניט ערוואַרטען אַז גאָט וועט איהם געבען פרוכט. אזוי איז אויך מיט דיענען גאָט. אַז דער מענש סטאַרעט זיך און פלייסט זיך אין דעם ווי ווייט מעגליך, וועט איהם גאָט העלפען צו טהאָן פון גאָט'ס וועגען אריבער זיינע געוועהנליכע מעגליכקייטען. דאָס איז די הימעלשע גוטע פרוכט וואָס גאָט גיט זיינע געליעב־טע דאָ אויף דער וועלט, אזוי ווי די חז"ל האָבען געזאָגט אין פרקי אבות: "כל המקים את התורה מעוני סופו לקימה מעושר" — ווער עס איז מקים די תורה פון אָרעמקייט, וועט דער סוף זיין, אַז ער וועט זי מקים זיין פון רייכקייט..

און ווי שלמה המלך זאָגט אין קהלת: "כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת" — דעם מענשען וואָס איז גוט פאַר איהם, וואָס האָט ביי איהם לאַסקע האָט גאָט געגעבען חכמה און וויסענשאַפט און רייכטהום.

און די חז"ל האָבען געזאָגט: "תורה מביאה לידי זהירות" — תורה ברייננט דעם מענשען צו זיין גוט און פרום. אַז ער לערענט די תורה, ברייננט עס איהם צו זיין אָפּגעהיט פון זינד אפילו ווען די עבירות קומען איהם צו דער האַנד. ער רעכענט דאָרט נאָך מדרגות, שטופען אַלץ העכערע און העכערע ביז צו חסידות, וואָס דאָס איז די העכסטע מדרגה, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: "אז דברת בחזון לחסידך" — דאַמאָלס האָסטו, גאָט, גערעדט מיט נבואה צו דיינע חסידים.

ווען אָבער א מענש פערנאַכלעסיגט צו טהאָן פון גאָט'ס וועגען לויט זיינע מעגליכקייט און ער האַלט פאַר גרינג צו טהאָן דאָס וואָס ער קען, וועט זיך גאָט'ס הילף פון איהם דערווייטערען און ער וועט איהם ניט געבען די מעג־ליכקייט צו דיענען איהם און טהאָן מעשים טובים, אפילו אזעלכע וואָס דער מענש האָט ביכולת צו טהאָן, אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "רחוק ה'

מרשעים" — גאָט איז ווייט פון די רשעים. און ישעיה הנביא זאָגט פון גאָט'ס וועגן: "עונותיכם מבדילים" — אייערע זינד האָבן מיך אָפּגעשיידט פון אייך און איך וועל אייך ניט קומען צו הילף אז איהר זאָלט מיך דיענען.

דעם צוויי און צוואנציגסטען חשבון הנפש דאַרף דער מענש מיט זיך האָבן אין דעם ענין פון תקון העולם, פון ברייגגען דער וועלט נוצען צוזאַמען מיט אנדערע מענשען, אזוי ווי אַקערען, זעען, שניידען תבואה אָדער מסחר'ן, זאַכען וואָס מענשען טהוען פאַר זיך און פאַר דער טובה פון דער גאַנצער מענשהייט, ווייל אָהן דעם קען די וועלט קיין קיום ניט האָבען. דאַרף אין דיעזען פּרט יע־דער איינער זיך בעטראַכטען, אז ער דאַרף די אנדערע מענשען, וואָס העלפען אויפהאַלטען דעם קיום פון דער וועלט אזוי ווי ער, ליעב האָבען. ער דאַרף ליעב האָבען פאַר זיי דאָס וואָס ער האָט ליעב פאַר זיך און פיינט האָבען פאַר זיי דאָס וואָס ער האָט פיינט פאַר זיך. ער דאַרף אויף זיי רחמנות האָבען און אָפּ־ווענדען פון זיי וועלכען עס איז שאַדען לויט זיין מעגליכקייט, אזוי ווי די תורה זאָגט: "ואהבת לרעך כמוך" — דו זאָלסט דיין חבר ליעב האָבען אזוי ווי זיך אליין.

דאָס איז גלייך אזוי ווי א גרופּע מענשען לאָזען זיך אוועק אין א וייטע וועג און זיי האָבען מיט זיך א סך אָקסען אָדער פערד, וואָס פיהרען שווערע משאות, וועלכע מען דאַרף אין געוויסע פּלעצער אויסלאָדען און אָנלאָדען. מוזען די לייט זיין גוט איינע צו די אנדערע און העלפען איינער דעם אנדערען. ווען אָבער יעדער איינער וועט זיין פאַר זיך, וועלען דאָס רוב פון זיי מיעד ווערען און וועלען ניט דערגרייכען זייער ציעל. און דעריבער, ברודער, איז די וועלט שווער אויף די מענשען; דעריבער קומט מענשען אָן זייער חיונה אזוי שווער מיט דאָפּעלטע ארבייט, ווייל זיי ווילען זיין אָפּגעזונדערט פאַר זיך און גענימען פון דער וועלט מעהר ווי זיי דאַרפען, מעהר ווי זיי מוזען נויטיג האָבען. און צוליעב דעם, ווייל מענשען בענוגענען זיך ניט און יעדער איינער וויל פאַר זיך אַלץ מעהר און מעהר, פעהלט זיי אפילו זייערע נויטווענדיגקייטען און זיי זיינען ניט צופריעדען פון דער וועלט און זיי זיינען מתרעם און בעדויערען וואָס זיי האָבען ניט גענוג אויף זייער אויסקומעניש.

ווען אָבער מענשען וואָלטען זיך בענוגענט מיט בלויז דאָס וואָס זיי מוזען האָבען נויטיג און אלע וואָלטען זיך גלייך געסטאַרעט פאַר די נוצען און וואָהל־זיין פון אַלעמען, וואָלטען זיי ניט געדאַרפט אזוי פיעל האָוועז, אזוי פיעל האָ־רעוועז און יעדער איינער וואָלט געהאַט מעהר ווי ער דאַרף.

און ניט גענוג וואָס מענשען העלפען ניט איינע די אנדערע, שוואַכען זיי נאָך אָפּ איינער דעם צווייטען און לאָזען ניט צו אז אן אנדערער זאָל אויך עפּעס האָבען, און דאָס ברייגגט דערצו אז אַלעמען פעהלט און קיינער דערגרייכט ניט זיין פערלאַנג און וואונש.

דעריבער, ברודער, סטאַרע זיך צו האָבען אמת'ע גוטע פריינד און טרייע חברים וואָס זאָלען דיר העלפען אין דער תורה און אין וועלטליכע זאַכען, זייענ־דיג טריי צו זיי מיט'ן גאַנצען הארצען און מיט א קלאָהרען זינען, און זיי זאָלען דיר זיין בעליעבט אזוי ווי דו ליעבסט זיך אליין. און דו זאָלסט ניט פער־טרויען דיינע סודות נור צו דיינע בעסטע און געטרייעסטע פריינד, אזוי ווי בן סירא האָט געזאָגט: "רבים יהיו דורשי שלומך, גלה סודך לאחד מאלף" — פיעל פריינד זאָלסטו האָבען, אָבער דיין סוד פערטרוי נור צו איינעם פון טוי־

זענד. און דער חכם זאגט אין משלי: "שמן וקטורת ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש" — אזוי ווי בוימעל און בשמים דערפרעהט דאס הארץ, אזוי דערפרעהט די עצה פון אן אמת'ען פריינד, ווען די עצה איז פון פריינד'ס נשמה, ווען זי איז אוים געטריישאפט און אויפריכטיגקייט.

פרק ח'

צום דריי און צוואנציגסטען חשבון הנפש בעלאנגט דאס בעטראכטען די וועלט און אלעס וואס אין איהר געפינט זיך, פון די קליינע בעשעפעניסען און די גרויסע, די מעלות פון די רעדעוודיגע, די מענשען, די שטופען פון די ברואים אונטען אויף דער ערד און אויבען אין הימעל, די בעוועגונגען פון דער זון, די לבנה, די שטערען און פלאנעטען, דאס פאלען פון רעגען, דאס בלאזען פון ווינד און די ארט און וויזע ווי אזוי א קינד ווערט געבוירען. ער דארף אויך בעטראכטען די מעהר דעליקאטנע זאכען, די מעהר וואונדערליכע זאכען פון דעם בעשעפער, וואס זיינען מעהר אנגעזעהן אדער פערקעהרט — מעהר פערבארגען, אבער זיי צייגען גאט'ס חכמה, מאכט, גוטע פיהרונג און די אלגעמיינע חסד און רחמים און השגחה אויף זיין שאפונג.

און דיין געוואוינהייט צו זעהן גאט'ס וואונדער זאל דיך ניט פערפיהרען אוועקצומאכען אלעס מיט דער האנד און האלטען עס פאר גרינג. ווארום דער שטייגער איז, אז ווען מען וויים פון א זאך און מען זעהט עס אפט, מעג עס זיין א וואונדערבארע זאך, בעוואונדערט מען עס ניט. עס זיינען אפילו דא מענשען וואס בעלאנגען צו א העכערען, צו אן איידעלערען קלאס, און דאך בעוואונדערען זיי, למשל, א לקוי חמה, א לקוי לבנה, אן אויסערגעוועהנליכען שטורם, שטארקע דונערען און בליצען; אבער זיי בעוואונדערען ניט די זון אויפגאנג און אונטערגאנג, א געוועהנליכען רעגען, א געוועהנליכען ווינד און דאס גלייכען, ווייל די ערשטע זעהען זיי ניט אפט און די לעצטע איז ביי זיי קיין נייעס און זיי זיינען געוואוינט צו דעם. אזוי בעוואונדערען אויך מענשען די כוואליעס אויף'ן ים, דאס שטורמען פון די וואסער, די זאנדערבארע חיות וואס געפינען זיך דארט און זיי בעוואונדערען ניט די טייכען און די קוואלען וואס פליסען שטענדיג אהן אויפהער, אויך צוליעב דעם, ווייל דעם ים זעהען זיי זעלטען און טייכען און קוואלען זעהען זיי אפט.

דעריבער, ברודער, דארפסטו מיט זיך האבען א חשבון הנפש און בעאבאכטען אלעס וואס דער בורא יתברך האט בעשאפען און בעוואונדערען אלעס, הן די זאכען צו וועלכע דו ביזט צוגעוואוינט, הן די זאכען וואס דו זעהסט זעלטען, אדער אפילו וואס דו האסט ניט געזעהן, נור דו ווייסט אז זיי עקזיסטירען.

און דיין נארישקייט זאל דיך ניט ברייגנען דערצו אז דו זאלסט בעאבאכטען זאכען אין דיין יוגענד, ווען דו האסט נאך קיין שכל אפצושאצען ווי וואונדערבאר זיי זיינען, און ווען דו ווערסט עלטער און דיין שכל ווערט שארפער און קלעהרער, זאלסטו שוין גארניט דענקען וועגען דעם. אדרבא, קוק זיך צו און בעטראכט די זעלבע זאכען אזוי ווי דו זאלסט זיי קיינמאל ניט האבען געזעהן. שטעל זיך פאר אז דו ביזט פריהער בלינד געווען און איצט זיינען דיינע אויגען אויפגעעפענט געווארען און דו זעהסט די זאכען צום ערשטען מאל. **און דו**

ווייסט דאָך, ברודער, אז א נאַר איז אזוי ווי א בלינדער און אז דער נאַר קריגט שכל איז אזוי ווי ער ווערט פון בלינד זעהענדיג, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין דער תורה אויף אדם און חוה: "ותפקחנה עיני שניהם" — זייערע ביידענס אויגען זיינען געעפענט געוואָרען, וואָס עס מיינט, אז זיי זיינען געקומען צום שכל, אָבער בלינד זיינען זיי פריהער אויך ניט געווען.

אז דו וועסט אזוי טהאָן, וועסטו שטענדיג בעוואונדערען גאָט'ס שאפונג און קיין זאך וועט ניט זיין קליין אין דיינע אויגען.

און דו זאָלסט ניט פערנאכלעסיגען צו דערמאָהנען דיינע גייסטיגע גע־פיהלען זיי זאָלען זיך די מיה נעהמען און בעזייטיגען דיינע נארישקייטען, וועסטו דאמאָלס זעהן און אנערקענען די וואונדער פון בורא יתברך, וואָס דו האסט פריהער ניט געוואוסט און ניט פערשטאנען, אזוי ווי א געוויסער חכם האט געזאָגט: "די הערצער פון קלוגע האָבען אויגען און זיי זעהען וואָס די נארען זעהען ניט", און אזוי ווי ישעיה הנביא האָט געזאָגט: "שאו מרום עיניכם" — איהר וועט וויסען, איהר וועט פערשטעהן גאָט'ס וואונדער, ווען איהר וועט אויפהויבען אייערע אויגען צום הימעל און בעטראכטען וואָס פאר א זעלטענע קונץ עס ליגט אין די שאפונג.

דער פיער און צוואנציגסטער זעלע רעכענונג בעשטעהט אין דעם, אז דו זאָלסט מיט זיך אליין א חשבון האָבען און אויפפאָדערען דיין אייגענעם נפש, דיין אייגענעם שכל, אז ער זאָל פאר דיר ענטדעקען אלעס וואָס ער וויים און בעגרייפט וועגען גאָט, זיין תורה, די רייד פון אונזערע פארצייטיגע חכמים און זייערע רעטעניסען, די ענינים וואָס זיינען שווער צו פערשטעהן. פאָדער אויך אויף דיין שכל ער זאָל דיך לערנען און געבען מעהר צו פערשטעהן דעם ענין פון די תפלות וואָס דו האסט אמאָל געלערענט. די אלע זאכען דארפסטו גוט בעטראכטען, כדי צו וויסען ווי אזוי אנצוגעהן ווייטער אין די ענינים פון עבודת הבורא.

ווארום איידעלע, דעליקאטנע זאכען האָבען ניט איינעם און דעם זעלבען פנים, איינעם און דעם זעלבען אויסזעהן. ביי דעם וואָס דער שכל איז שוואך און ביי דעם וואָס בעזיצט א שטארקערען, א שארפערען שכל. דער טעמפּער מח פערשטעהט עס אנדערש און דער שארפער — אנדערש. און וואָס מעהר שכל א מענש האָט, אלץ ווערען איהם טיעפע און דעליקאטנע ענינים קלעהרער און קלעהרער. דעריבער בענוגען זיך ניט דערמיט וואָס עס איז פערבליבען אין דיין הארץ אָדער אין דיין מח פון דיין אמאָליגען לערנען די שווערע אונדייטליכע ענינים, נור ווען דו קריגסט מעהר שכל, דארפסטו זיך אָנפאנגען גריבלען אויף דאָס ניי און לערנען מיט מעהר אויפמערקזאמקייט גאָט'ס תורה און די רייד פון די נביאים אזוי ווי אזעלכער וואָס האָט עס גאָר קיינמאָל ניט געלערענט.

און דו דארפסט זיך נעהמען די מיה און געוואוינען זיך אויסטייטשען און גוט פערשטעהן זייערע ווערטער, אויסדריקע און מיינונגען, וואָס מען קען פון ווערטער און פסוקים אויסדרינגען, וואָס עס איז פשוט ווי עס שטעהט גע־שריעבען און וואו עס זיינען בעהאלטען געוויסע כונות, וואָס עס זיינען אָפענע זאכען און וואָס פערבאָרגענע, וואָס א מענש קען פערשטעהן מיט'ן שכל און וואָס ער קען ניט משיג זיין.

און אזוי זאָלסטו אויך טהאָן מיט תפלות און שבחים צו גאָט. אין דעם זאָלסטו זיך אויך ניט פוילען צו בעטראכטען גוט יעדעס וואָרט, זייערע בע־

דייטונגען און צו וואס זיי ציעלען, כדי ווען דו וועסט ריידען פאר דיין גאט זאלסטו וויסען וואס דו רעדסט און וואס דו פערלאנגסט. דו זאלסט אין דיעזען פרט ניט זיין ווי א יונגער אינגעל און ניט ארויסריידען סתם ווערטער וואס קומען אויף'ן צונג ניט אכטענדיג ווי אזוי זיי ווערען ארויסגעשפראכען און ניט וויסענדיג גענוי זייער בעדייטונג. מיר האבען שוין פריהער גענג גערעדט וועגען דיעזען ענין און עס איז איבעריג אנצוציהען איצט א סך רייד וועגען דעם.

און אזוי זאלסטו אויך טהאן ווען דו לערענסט די ספרים פון חכמים און קבלה, די טראדיציעס וואס ווערען איבערגענומען פון דור צו דור. דו דארפסט אין דעם אויך צולייגען דיין מח, און ווען אפילו א זאך קומט ביי דיר ניט אויס אזוי ריכטיג, זאלסטו זיי, די חכמים און די שעפער פון די טראדיציעס, דן זיין לזכות. דו זאלסט זיי ניט בעשולדיגען, אז זיי האבען ניט ריכטיג געזאגט, נור אנהעגנגען אז דו פערשטעהסט זיי ניט אקוראט, און פאדער אויף דיין שכל ער זאל דיר די זאך פינקטליכער ערקלעהרען. דו מעגסט שוין האבען די זאך פיעל מאל געלערנט, שטעלט זיך פאר אז דו פאנגסט עס איצט אן און גריבעל זיך אין דעם צו וויסען און פערשטעהן וואס מעהר.

און די זאך וואס וועט ביי דיר קלאהר ווערען, זאלסטו גדענקען און דאס וואס וועט ביי דיר פערבלייבען אין ספק, זאלסטו ניט דורכלאזען, נור נאכפרעגען און נאכפארשען וועגען דעם ביי די חכמים, ביי די לערנער פון דיין צייט, אבער ניט אויבערפלעכליך ווי איינער וואס הויבט אן לערנען א זאך, נור מיט מעהר אויפמערקזאמקייט, מיט מעהר פערטיעפען זיך אין דעם ענין.

אז דו וועסט זיך אזוי נוהג זיין, וועסטו דערגעהן די סודות פון דער תורה און די סודות פון די חכמים מעהר ווי דו האסט געקענט משיג זיין אין אנפאנג פון דיין לערנען.

און זאל דיין גאוה דיך ניט ברייגנען צו דענקען, אז דו ביזט שוין א פער־טיגער חכם פון דיין יוגענד און דו דארפסט שוין ניט לערנען מעהר און וויסען מעהר. עס זאל דיר אויף'ן זינען ניט ארויפקומען אז דו ווייסט שוין אלעס, ווייל דאס וויל דיר אזוי דער יצר הרע איינשמועסען, כדי צו מאכען דיר פויל און אפוועדען דיר פון נאכפארשען און נאכזוכען צו דערגעהן זאכען אויף ריכטיג. אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "חכם עצל בעיניו" — דעם פוילען דאכט זיך אז ער איז א חכם, אז עס פעהלט איהם גארניט אין לערנען און וויסען. אין אן אנדער פלאץ זאגט ער דארט: "ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו" — אז דו זעהסט איינעם וואס אין זיינע אויגען איז ער א חכם, קען מען אויף'ן נארר לייגען מעהר האפנונג ווי אויף איהם. ווארום דער ערשטער וויל שוין מעהר ניט לערנען און זוכען צו דערגעהן עפעס, און דער צווייטער, וואס וויים אז ער איז אומוויסענד, סטארעט זיך צו לערנען און דערוויסען זיך וואס מעהר.

אין קהלת איז דא א פסוק: "החכם עיניו בראשו" — ביים חכם זיינען די אויגען אין קאפ, דאס מיינט צו זאגען בדרך מליצה, אז דער קלוגער, דער פער־שטענדיגער מענש קוקט אויף'ן קאפ, אויף'ן אנפאנג, אויף דעם וואס ער האט פריהער אויפגעטהאן אין די ענינים פון דער תורה און די וועלט און ער בע־דענקט זיך און בעטראכט וואס ער האט נאך פערפעהלט און סטארעט זיך אויס־צובעסערען זיינע פעהלערן. דער נאר אבער קוקט ניט אויף צוריק, אויף זיין

פערגאנגענהייט. ער איז אזוי ווי איינער וואָס געהט אין וועג אין אַ פינסטערער נאכט, קוקט ער זיך ניט ארום הינטער זיך צו וויסען וויפיעל ער איז אָפּגעגאנגען, ווייל ער וועט דאָס סאַי ווי סאַי ניט זעהן. ער האָט נור אין זינען צו פּטור'ן זיין גאנג און דאָס אָפּגעגאנגענע קימערט איהם ניט. און אויף דעם זאָגט דער חכם: "והכסיל בחושך ילך" — דער נארר געהט אין דער פינסטער. און ער פערגלייכט דאָרט חכמה צו ליכטיגקייט און נארישקייט, אומוויסענהייט צו פינסטערנים און זאָגט: "וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך" — איך זעה איין, אז חכמה איז בעסער פון נארישקייט ווי ליכט איז בעסער פון פינסטערניש.

דער פינף און צוואנציגסטער חשבון וואָס אַ מענש דאַרף האָבען מיט זיך איז: אויף ווי ווייט ער איז אריינגעטהאָן אין עולם הזה און אויף ווי ווייט זיין ליעבשאַפט צו וועלטליכע תאוות איז שטארקער פון די ליעבשאַפט וואָס ער פיהלט צו עולם הבא. און וויסענדיג דאָס, דאַרף ער זיך בעמיהען ארויסצוציהען פון זיין הארצען די ליעבע און לוסט צו עולם הזה און פערשטארקען זיין ליעבע און לוסט צו עולם הבא. ער וועט דאָס טהאָן, ווען ער וועט זיך אריינטראכטען אין סוף פון דיביידע וועלטען; ווען ער וועט זיך אין זינען נעהמען אז די וועלט איז ניט קיין דויערהאַפטע, ניט קיין לאַנג עקזיסטירענדע פאַר'ן מענשען און יענע וועלט איז אַ שטענדיגע, אַן אייביגע, וואָס איז מעהר ווערטה געליעבט צו ווערען.

אַ געוויסער חכם האָט געזאָגט: אזוי ווי פייער און וואסער קענען ניט געהאַלטען ווערען אין איין כלי, אזוי קענען אין הארץ פון גלויביגען ניט עקזיסטירען צוזאמען ליעבע צו עולם הזה און צו עולם הבא. אנדערע קלוגע לייט האָבען געזאָגט, אז די וועלט און יענע וועלט זיינען אזוי ווי צוויי ווייבער ביי איין מאַן, איז ווען דער מאַן ליעבט און צערטעלט איינער, ווערט די צווייטע בייז. אזוי, ברודער, איז מיט די צוויי וועלטען. דיין נשמה און דיין גוף דאַרפען ביידע אז מען זאָל פאַר זיי זאָרגען און צושטעלען זייערע בעדערפניסע, וואָס זיי מוזען האָבען. און די נשמה נויטיגט זיך מען זאָל איהר איינגעוואוינען אין שעהנע, מאָראַלישע זיטען, איין לערנען איהר דברי חכמה און אָפּווענדען איהר פון איהרע טהיערישע תאוות. אום אויפצוהאַלטען דעם גוף אָבער דאַרף מען איהם בעזאָרגען מיט גוטע שפּייזען, געהעריגע משקאות צום טרינקען, וואשען, באָדען אין אַזעלכע וואסער וואָס איז פאַר איהם געזונד, און השגחה געבען אויף איהם אז עס זאָל איהם קיין זאך ניט פעהלען. אויב אָבער דו וועסט זיך אין גאנצען אָפּגעבען צו פערזאָרגען דיין גוף, וועסטו פערנאכלעסיגען דיין נשמה, און אויב ווידער דו וועסט שענקען דיין גאנצע אויפמערקזאמקייט דיין נשמה, וועסטו פערנאכלעסיגען דיין גוף, וועלכער קען ניט עקזיסטירען, ווען ער קריגט ניט דאָס וואָס עס געהער צו איהם.

דעריבער דאַרפסטו ביידען ניט פערלאָזען, ניט די נשמה און ניט דעם גוף; אָבער דו מוזט אויף דיין נשמה וואָס האָט אַן אייביגען קיום מעהר השגחה געבען ווי אויף דיין גוף וואָס ווערט כלה. פערנאכלעסיגען דעם קערפּער אין גאנצען און ניט געבען איהם דאָס וואָס ער מוז נויטיג האָבען, זאָלסטו ניט. וואָרום אז דו וועסט גאָרניט אכטונג געבען אויף דיין קערפער, וועט ער אָפּגעשוואכט ווערען און במילא וועט דאָס אויך ברייגנען שוואכקייט צו דער נשמה. אז אַ מענש זאָל, למשל, ניט עסען, וועט ער קיין כח האָבען צו דיענען גאָט.

פאַלגליך, מוז א מענש עסען און טרינקען בלויז אויף אויפהאַלטען זיין גוף, ניט צופיעל, מעהר ווי נויטיג איז; אָבער דער נשמה דאַרף ער געבען איהר שפּייז, תורה און גוטע מדות, וואָס מעהר. ווען אפילו דיר ווייזט אוים אז עס איז שוין אריבער דיין מעגליכקייט, זאָלסטו זיך אָנשטרענגען צו טהאָן נאָך מעשים טובים. אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין קהלת: "אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר" — דו זאָלסט ניט זיין צופיעל צדיק און אויך ניט צו קלוג, און ווייטער זאָגט ער דאָרט: "טוב אשר תאחוז בזה וגם מזה אל תנח את ידיך" — עס איז גוט אז דו, מענש, זאָלסט זיך האַלטען אָן דיין נשמה און זאָרגען פאַר איהר, אָבער דיין גוף זאָלסטו אויך ניט פערנאַכלעסיגען. דאָס מיינט צו זאָגען, אז א מענש דאַרף ניט זיין עקסטרים, אין גאַנצען אויסגעטהאָן פון דער וועלט אזוי ווי געוויסע צדיקים וואָס זאָגען זיך אין גאַנצען אָפּ פון עולם הזה; א מענש דאַרף זיך ניט פּאַרנעהמען צו פיהרען זיך אזוי, טאָמער וועט ער דאָס ניט קענען אויסשטעהן, און ער דאַרף אויך ניט זיין עקסטרים פון דער צווייטער זייט און מאַכען דעם גוף פאַר'ן עיקר און געבען איהם צופיעל תענוגים. אין דעם פּרט דאַרף ער זיך ניט לערנען פון רשעים, פון די לעבע יונגען, וואָס זיינען בלויז אריינגעטהאָן אין וועלטליכע פּערגעניגענס, ווייל דאָס פיהרט ניט צו גוטעס, אזוי ווי דער פסוק זאָגט דאָרט ווייטער: "פּן תמות בלא עתך" — טאָמער וועסטו שטאַרבען פאַר דער צייט, דאָס הייסט: די נשמה, דער איידעלער גייסט, די איידעלע געפיהלען וועלען אָפּשטאַרבען, וועלען פערזונקען ווערען אין דעם ים פון קערפּערליכע תענוגים.

דעריבער זיי ניט עקסטרים און געה מיט'ן מיטעל־וועג. שטאַרק זיך צו זאָרגען פאַר דיין סוף און פון דיזער וועלט זאָג זיך אויך ניט אָפּ, ווייל פון דיזער וועלט נעהמסטו שפּייז פאַר יענער וועלט וואָס האָט א קיום און דאָרט איז די אמת'ע רוה, אזוי ווי די חז"ל האָבען געזאָגט אין פּרקי אבות: התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנם לטרקלין" — דיזע וועלט איז גלייך צו א פאָרהויז אנט־קעגען יענע וועלט. גרייט זיך צו אין פאָרהויז, כדי דו זאָלסט קענען אריינקומען אין פּאַלאַץ, און אזוי האָבען זיך געפיהרט אמאָליגע פרומע לייט וואָס האָבען מורא געהאַט פאַר גאָט.

און וויבאַלד אז א מענש דאַרף געהן אויף'ן דרך ממוצע, אויף'ן מיטעל־וועג, טאָ וואָרום זאָגט שלמה המלך "אל תתחכם יותר" — דו זאָלסט ניט זיין איבעריג קלוג, און ער זאָגט ניט "ואל תהי סכל יותר" — דו זאָלסט ניט זיין איבעריג פערנאַרישט? ווען ער דריקט זיך אזוי אוים, וואָלט דאָך דאָס אויך געהאַט די זעלבע מיינונג, אז מען דאַרף זיך פיהרען מיטעלמעסיג? איז דער תירוץ, אז צו חכמה איז ביי אונז דאָ א גרענעץ, וועלכען מען קען ניט איבער־געהן. אין אַלע חכמות וואָס ברייננגען אונז צו גאָטעס דיענסט, אָפּהיטען זיינע מצוות און צייגען זיין מאַכט און חכמה, דאַרפען מיר זיך עוסק זיין און מיר זיינען מחויב צו פאָרשען און גריבלען זיך צו דערגעהן אין זיי וואָס מעהר, אזוי ווי איוב זאָגט: "הן יראת ה' היא חכמה" — די מורא פאַר גאָט איז א חכמה, אָדער אין תהלים ווערט געזאָגט: "ראשית חכמה יראת ה'" — דאָס ערשטע פון חכמה, דער הויפּט חכמה איז דאָס מורא האָבען פאַר גאָט, און נאָך עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען. חכמות אָבער וואָס האָבען ניט קיין שיכות מיט גאָטעס דיענסט אָדער אנערקענונג פון זיין גרויסקייט און מאַכט, מיט אזעלכע חכמות טאָר מען זיך ניט אָפּגעבען. דעריבער זאָגט ער: "ואל

תתחכם יותר" — דו זאלסט ניט זיין צופיעל קלוג, דו זאלסט זיך, הייסט עס, בלויז בעשעפטיגען מיט דער חכמת התורה און עבודת ה', אבער ניט מעהר. מיט נארישקייט אבער דארף מען זיך גארניט אפגעבען, אפילו א ביסעל אויך ניט, דעריבער זאגט ער ניט: "ואל תהי סכל יותר" — ווייל נארישקייט דארף מען אפילו א ביסעל אויך ניט געברויכען, דאס הייסט: זינדיגען דארף מען גארניט, ווייל א ביסעל זינד קען קאליע מאכען א סך גוטע מעלות, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין קהלת: "זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט" — טויטע פליעגען גיבען א שלעכטען גערוך אין שמעקענדיגען בוימיל, און א ביסעל נארישקייט האט מעהר געוויכט פון חכמה און כבוד. דאס מיינט אויסצודריקען, אז א ביסעל נארישקייט, א ביסעל זינד דערשטיקט אין מענשען זיין חכמה און כבוד.

דער זעקס און צוואנציגסטען חשבון הנפש בעשטעהט אין דעם, וואס דער מענש דארף זיך פארשטעלען, אזוי ווי ער זאל זיין אונטערוואָרפען א בעפעהל פון מלך, ווי אזוי ער וואלט אפגעהיט דעם בעפעהל אוים מורא פאר א שטרענגע שטראף. אז ער ווייסט דאס אין זינען האבען קען ניט זיין, אז ער זאל זיך ניט פיהלען פערפליכטעט נאכצוקומען גאט'ס געבאטען, כדי ער זאל נים בעשטראפט ווערען.

און ווי אזוי קען עס א מענש ניט פערשטעהן מיט זיין שכל, אז צווישען די צוויי געבאט פון מלך און גאט איז א גרויסער אונטערשייד? ווייס ער ניט אז א בשר ודם קען ניט אזוי לייכט בעשטראפען אזוי ווי גאט? ווייס ער ניט, פערשטעהט ער ניט, אז א מלך מוז צוערשט מברר זיין אויב די שולד וואס ער ווארפט אויף אימיצען איז א ריכטיגע, און אמאל קען גאר דער מלך פערגעסען אדער ער קען שטארבען און דער וואס האט זיך פערזינדיגט געגען איהם זאל פערבלייבען אומבעשטראפט? און דאך דארף מען א מלך פאלגען און מורא האבען פאר איהם, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "ירא את ה' בני ומלך" — האב מורא, מיין זוהן, פאר גאט און פאר'ן קעניג. היינט ווי דארף מען שוין מורא האבען פאר גאט וואס פון זיין שטראף קען מען זיך ניט אויסדרעהען? ווי אזוי שעהמט זיך ניט א מענש מיט פערשטאנד ארונטערצוווארפען פון זיך גאט'ס מורא, בעת ער ווייסט, אז ער, גאט, קוקט אויף איהם שטענדיג און זעהט וואס ער טהוט און אפילו וואס ער טראכט אין הארצען? ווי אזוי קען ער זיך אפהאלטען פון תשובה טהאן אויף זיינע פערגאנגענע זינד און זיך אפהיטען פון ווייטערע זינד, בעת ער ווייס אז קיין זאך ווערט איהם ניט געשענקט ווערען? אויף אזעלכען וואס בעטראכט עס ניט זאגט דוד המלך אין תהלים: "רשע כגבה אפו בל ידרוש אין אלהים כל מזמותיו" — צוליעב זיין גדלות, צוליעב זיין גאוה, פארשט דער רשע ניט נאך און האט ניט אין זינען גאט און זיין שטראף.

פרק ט'

דער זיעבען און צוואנציגסטער חשבון וואס א מענש דארף מיט זיך האבען איז: ווען עס קומט אויף איהם עפעס בייזעס, ווען עס געשעהט עפעס מיט זיין גוף אדער מיט זיין פערמעגען אדער מיט וואס עס איז וואס ריהרט איהם אן צו שלעכטען. אין אזעלכע פעלע דארף ער זיך בערעכענען, אז ער דארף אלעס אננעהמען פאר גוט און ליידען און דולדען און צופריעדען זיין מיט

גאָט׳ס גזירה. ער דאַרף ניט זיין קיין נאַר און בייז זיין דעריבער, אזוי ווי ישעיה הנביא זאָגט: "וחכיתי לה׳ המסתיר פניו מבית יעקב" — און איך האָב גע־האָפט צו גאָט אפילו ווען ער האָט פערבאָרגען זיין פנים פון יעקב׳ס הויז, פון די אידען. און א מענש דאַרף ניט זיין אזוי ווי דער וואָס ישעיה זאָגט אויף איהם: "והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו" — ווען ער ווערט הונגעריג, ווען עס געהט איהם ניט גוט, ווערט ער אין כעס און לעסטערט זיין קעניג און זיין גאָט.

און וויס, ברודער, אז פאַר די צעהן נסיונות, וואָס גאָט האָט מיט זיי אויסגעפּרואווט אברהם אבינו, וואָלט מען איהם ניט געגלויבט, ווען ער וואָלט זיי ניט אָנגענומען פאַר גוט, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין נחמיה: "ומצאת את לבבו נאמן לפניך" — דו, גאָט, האָסט געפונען אברהם אבינו׳ס הארץ איבער־געגעבען און געטריי צו דיר. ער האָט אלעס געטהאָן מיט שמחה, און אפילו ווען גאָט האָט איהם געהייסען מקריב זיין יצחק׳ן, זיין איינציגען זוהן, האָט ער אויך ניט מתרעם געווען אויף גאָט און איז געווען גרייט צו טהאָן דאָס מיט פאַרגעניגען. און די יוצאי מצרים, די אידען וואָס זיינען ארויס פון מצרים, וואָל־טען ניט געשטראָפט געוואָרען אין דער מדבר, ווען זיי וואָלטען קיין פערדרוס געהאַט אויף גאָט׳ס הנהגה און וואָלטען מיט׳ן גאַנצען הארצען אלעס אָנגענו־מען פאַר גוט, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: "ולבם לא נכון עמו" — זייער הארץ איז ניט געווען טריי, אנפערטרויט אין גאָט, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין דער תורה, אַז די אידען האָבען זיך אין דער מדבר געבונטעוועט און געוואָלט אומקעהרען זיך צוריק קיין מצרים, און האָט זיי גאָט געגעבען מן, האָבען זיי געוואָלט פלייש, און נאָך אזעלכע זאכען.

דאָס ליידען, דאָס דולדען, ווען אויף א מענשען קומט עפּעס שלעכטעס, איז זעהר א גוטע מדה. אָבער דאָס ליידען און דולדען דאַרף ניט זיין איבער געוואַלד, נור מיט שמחה און צופריעדענהייט. ווען אָבער מען ליידט ווייל מען מוז ליידען, ווייל מען האָט קיין ברירה ניט, אָבער די הארץ איז ניט דערביי און מען וויל ניט ליידען און איבערטראַגען וועלכע ניט איז שלעכטעס, וואָס גאָט שיקט אַן אויף א מענשען, — פאַר אזא ליידען און געדולד קריגט מען ניט קיין שכר און עס ווערט ניט גערעכענט אלס אָפּקומעניש פאַר די זינד.

בעטראַכט, ברודער, דעם אונטערשיעד צווישען די צוויי סאָרטען געדולד, פון געדולד מיט׳ן גוטען ווילען און אזא געדולד וואָס אין דער זעלבער צייט האָט מען פערדרוס אויף דעם וואָס מען מוז ליידען. וואָרום עס זיינען דאָ דריי־ערליי סאָרטען ליידען. א מענש קען ליידען פון דיענען גאָט. עס קומט איהם אַן שוועהר מיט מאטערנים נאָכצוקומען גאָט׳ס געבאָטען. ער קען ליידען דערפון וואָס ער איז הינטערשטעליג אין גאָטעס דיענסט און פאָלגט ניט אוים וואָס די תורה הייסט, און ער קען ליידען פון וועלטליכע בעגעגעניסען. דער לעצטער מין ליידען אָדער צער קען זיין אויף צווייערליי אופנים. ליידען אָדער צער וואָס א מענש האָט ווען עס פעהלען איהם נויטווענדיגקייטען, אָדער ווייל ער האָט ניט א זאך וואָס איז איהם בעליעבט, וואָס ער איז גערן צו האָבען, כאָטש עס איז ניט נויטיג און מען קען אויסקומען אָהן דעם. און וואָס פאַר א יסורים אָדער עגמת נפש א מענש זאָל ניט האָבען פון די לעצטע צוויי; אויב ער האָט צער דערפון וואָס ער האָט ניט דאָס וואָס ער מוז נויטיג האָבען, אָדער צוליעב דעם וואָס ער קען ניט ערגרייכען מעהר ווי די נויטווענדיגקייט פאָדערט, קען זיין

אז גאָט שיקט איהם צו דעם צער אלס שטראָף פאַר זיינע זינד און דאָס ווערט גערעכענט אלס אָפּקומעניש, אָדער דאָס קען זיין אַן אַנפאַנג פון אַ נסיון, וואָס דער בעשעפער וויל איהם אויספּרואווען אויב ער וועט דעם צער, די יסורים אַננעהמען פאַר גוט.

און ווי עס זאָל ניט זיין, דאַרפסטו שטענדיג אַלעס וואָס עס קומט אויף דיר פון גאָט מקבל באהבה זיין. דו דאַרפסט אַלעס אַננעהמען פאַר ליעב, אַזוי ווי דוד המלך, עליו השלום", זאָגט אין תהלים: "כל ארחות ה' חסד ואמת לנוצרי בריתו ועדותיו" — אַלע וועגען פון גאָט איז חסד און אמת ביי די פרומע לייט וואָס היטען זיין בונד און זיין תורה. און ער דריקט זיך אויס מיט די ווערטער "חסד ואמת", ווייל, ווי מיר האָבען שוין געזאָגט, האָט דער מענש יסורים ענטוועדער כדי ער זאָל אָפּקומען פאַר זיינע זינד, וואָס דאָס איז אמת, דאָס קומט איהם מיט רעכט, אָדער ער איז ניט זינדיג, נור גאָט שטעלט איהם צו פּראָבע און אויב ער קען ביישטעהן דעם נסיון, קריגט ער דערפאַר אַ בעזונדערען שכר, וואָס דאָס איז שוין חסד, אַ גענאַד פון בעשעפער צו בעלוינען דעם מענשען מיט מעהר וויפיעל ער האָט פערדיענט. אויב דו וועסט די דאָזיגע זאַכען גוט בעטראַכטען, וועלען אַלע דיינע ליידען דיר ברייגנען גוטעס און די בעלוינונג פאַר דעם איז געזיכערט.

דריבער, ברודער, פערנאַכלעסיג ניט צו דענקען דעריבער שטענדיג, און דאַן וועט דיר לייכט זיין איבערצוטראָגען אַלעס וואָס אויף דיר וועט קומען. ווען דו וועסט אין זינען האָבען אַז דאָס איז געמיינט פון דיין טובה וועגען, כדי צו פערגעבען דיינע זינד אָדער כדי צו געבען דיר מעהר שכר פאַר ביישטעהן אַ נסיון, וועסטו זיך שטענדיג טרייסטען און עס וועט דיר ניט שווער זיין אַרונטערצושלינגען די ביטערע טראָפּענס פון יסורים און עגמת נפש, אַזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין תהלים: "חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה'" — שטאַרקט און פעסטיגט אייערע הערצער אַלע די וואָס האָפען צו גאָט.

דער אַכט און צוואַנציגסטער חשבון הנפש איז פאָלגענדער:

ווען אַ מענש האָט פולען בטחון אין גאָט און איז צו איהם איבערגעגעבען מיט לייב און זעעלע, מיט זיין פערמעגען, מיט זיינע קינדער און מיט אַלעס: ווען דעם דאָזיגען מענשען ענדערט זיך די צייט און עס הויבט איהם אָן געהן ניט ווי ער וויל, זאָל ער קיינע תרעומות האָבען אויף'ן בעשעפער און זיין גזירה. ער דאַרף אין אַזאַ פאַל האָבען אַזאַ רעכענונג:

ווען איינער שענקט דעם אַנדערען אַוועק אַ הויז אָדער אַ פעלד און דער וואָס קריגט די מתנה בויט איבער די הויז אויף אַן אַנדער אופן, אויף אַן אַנדער פאָרמע, אָדער ער מאַכט שנויים אין פעלד, דאַרף דער מתנה געבער בעדויערען דעם פאַל? דאַרף דאָס איהם קימערען וואָס יענער האָט מיט דער מתנה געטהאָן? געוויס ניט. ווייבאַלד ער האָט די הויז אָדער די פעלד יענעם אַוועקגעגעבען, קען יענער דערמיט טהאָן וואָס ער וויל. און אַזוי, ברודער, ווייבאַלד דו ביזט מיט אַלעס איבערגעגעבען צו גאָט; ווייבאַלד דו אַליין, דיין פערמעגען און אַלעס וואָס דו בעזיצסט האָסטו בעשטימט אַלס גאָט'ס אייגענטהום, דאַרף דאָך דיר ניט פערדריסען וואָס ער טהוט דערמיט. אַז דו פערלאָזט זיך אויף איהם, דאַרפסטו זיך פערלאָזען אין אַלע פּרטים און אַננעהמען פאַר גוט אפילו אַזעלכעס וואָס אין דיינע אויגען זעהט אויס ניט גוט.

דו דאַרפסט זיך ניט קימערען וועגען דעם וואָס עס געהט דיר ניט לויט

דיין וואונש. דו האסט איין מאל אלעס איבערגעבען דעם בעשעפער, איז אלעס זיינס און ער האט א רעכט צו טהאן מיט דעם וואס ער וויל. דו דארפסט אויך ניט פערגעסען, אז דו ביזט איינער פון גאט'ס בעשעפעניסען און ער שפייזט דיך און פיהרט דיך צו גוטען, אויב דו זעהסט עס אדער דו זעהסט עס ניט. אמאל קען דיר אויסוויזען אז ער טהוט דיר שלעכטעס, אבער פאקטיש איז עס ניט אזוי, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין הושע: "ולא ידעו כי רפאתים" — זיי ווייסען ניט אז איך הייל זיי, אז איך טהו אלעס פון זייער טובה וועגען.

דער ניין און צוואנציגסטער חשבון הנפש בעשטעהט אין דעם, וואס דער מענש דארף זיך איבערלייגען און בעטראכטען ווי זיין נשמה איז חשוב'ער פאר'ן גוף און ווי מענשען זיינען ניט גלייך איינע צו די אנדערע, נור עס זיינען דא העכערע מענשען און נידעריגערע מענשען. עס קען זיין אז איין מענש זאל אין מעלות איבערוועגען טויזענד אנדערע. און דאס, דארף מען וויסען, איז ניט אין גוף בעשטעהט די חשיבות פון איין מענשען איבער אנדערע, נור אין דער נשמה. די גופים, די קערפערס זיינען כמעט אלע גלייך און דער אונטער־שייד איז אין די נשמות, אין די גייסטיגע אייגענשאפטען און פעהיגקייטען, וואס איינער בעזיצט און אנדערע ניט, אזוי ווי דאס פאלק האט געזאגט אויף דוד המלך: "כי עתה כמונו עשרת אלפים" — דו איינער ביזט איצט אזוי ווי אונזערע צעהן טויזענד.

אפילו ביי שעהנע פרויען איז אויך ניט דער עיקר זייער שעהנקייט. ווען דער שעהנער פרוי פעהלען גייסטיגע מעלות, איז די שעהנקייט איהרע ניט קיין אנגענעהמע און זי איז מעהר העסליך ווי שעהן, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם" — אזוי ווי א גאלדענער נאזבאנד אויף'ן נאז פון א חזיר אזוי איז א שעהנע פרוי וואס האט קיין שכל. אין אן אנדער פלאץ זאגט דארט שלמה המלך: "שקר החן והבל היופי" — קערפערליכען חן איז פאלש און שעהנהייט איז גארניט.

און לויט ווי דו אנערקענסט די חשיבות פון דיין נשמה איבער דיין גוף; לויט ווי דו פערשטעהסט אויף ווי וויט דיין נשמה שטעהט העכער פון דיין קערפער, אזוי דארפסטו איהר אפהיטען און טהאן דאס וואס פאר איהר איז בעסער און בעשירמען איהר פון בייזען מצד איהר ווירטה, גאט, וואס קוקט אויף איהר ריינקייט און שווארצקייט, וואס עס פאסט פאר איהר און וואס עס פאסט ניט, אויב זי פאלגט דעם שכל אדער די קערפערליכע תאות.

דעריבער גיב שטענדיג אכטונג אויף דיין נשמה מעהר ווי אויף דיין גוף. און וויים, אז דיין קערפער קען לייכטער און שנעלער געהיילט ווערען פון דיא שווערסטע קראנקהייטען איידער דיין נשמה קען געהיילט ווערען פון דער מחלה וואס קומט פון יצר הרע, ווען ער איז איהר גובר, ווען ער בעזיעגט איהר. אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה" — דעם מענשען'ס גייסט, דער שכל זיינער קען איבערטראגען זיין קערפערליכע קראנקהייט; אבער ווען דער גייסט אליין איז צובראכען, ווען דער גייסט איז קראנק ווייל ער לאזט זיך פערפיהרען פון יצר הרע, ווער קען עס פערטראגען? און אין אן אנדער פסוק זאגט ער דארט: "מכל משמר נצור לבך" — דיין הארץ, דיין נשמה זאלסטו היטען מעהר פון אלעס.

איצט האלטען מיר ביים לעצטען, ביים דרייסיגסטען חשבון הנפש וואס א

מענש דארף מיט זיך האבען, און דאס איז: וועגען די בעדינגונגען פון א גר, פון איינעם וואס וואוינט אין א פרעמד לאנד.

דער מענש דארף די זאך בעטראכטען און וויסען אז ער איז דא אויף דער וועלט אזוי ווי איינער וואס איז געקומען אין א פרעמד לאנד, וואו ער קען קיינעם ניט און קיינער קען איהם ניט, נור דער שר אדער מלך פון דער מדינה האט אויף איהם רחמנות געהאט און איהם געלערענט ווי אזוי ער זאל זיך אויפפיהרען, כדי ער זאל קענען עקזיסטירען. און דער שר האט איהם געשפייזט און איהם אנגעזאגט, אז ער זאל איהם פאלגען און נאכקומען זיינע געבאטען, פאר וועלכעס ער האט איהם מבטיח געווען גוטעס, און געווארענט אז ער וועט איהם בעשטראפען אויב ער וועט איהם ניט פאלגען לויט די צייט און דעם ארט, ווען און וואו ער וועט נעגען דער שר זינדיגען. און דער שר האט דעם פרעמדען צו־וויסען געגעבען אז ער וועט ווען עס איז מוזען ארויסציהען פון זיין מדינה, אבער ער האט איהם ניט געזאגט ווען. ער האט איהם ניט בעשטימט קיין צייט, נור געהייסען אז ער זאל שטענדיג זיין גרייט דערצו. איז וואס פאר א בעדינגונגען דארף אזא פרעמדער נאכקומען?

ער דארף זיין א נכנע, געפאלען ביי זיך און דערוויטערען זיך פון גאוה און שטאלץ, אזוי ווי עס ווערט געזאגט ביי לוט: "האחד בא לגור וישפוט שפוט" — איינער איז אהער געקומען וואוינען, איז דא א גר און ער אורטיילט, זאגט דעות. די אנשי סדום, הייסט עס, האבען לוט'ן פארגעווארפען וואס ער איז א פרעמדער און איז גרויס ביי זיך. און ווייטער דארף דער דאזיגער גר זיין גרייט צו דער נסיעה, טאמער הייסט מען איהם ארויסציהען פון דער מדינה, און ער דארף ניט רוהען און שטענדיג האבען דאס אין זינען. ער דארף אויך נאכפארשען און וויסען די געזעצע פון לאנד און נאכקומען זיינע פליכטען צום שר אדער קעניג, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "גר אנכי בארץ" — איך בין א גר אויף דער וועלט, דעריבער וויל איך אפהיטען גאט'ס געבאטען. דער גר איז אויך מחויב ליעב צו האבען אנדערע גרים אין לאנד, כדי זיי זאלען איהם העלפען און שטיצען, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין דער תורה: ואהבתם את הגר" — איהר זאלט ליעב האבען דעם גר. און ווייטער דארף ער אנווענדען אלע זיינע מעגליכקייטען צו געווינען די לאסקע פון דעם פערוואלטער פון דער מדינה, מחמת זייענדיג א פרעמדער וועט מען זיך פאר איהם ניט אננעהמען ווען ער וועט זיך מיט וואס ניט איז פערזינדיגען. אין מלכים ב' ווערט דער־צעהלט, אז דער נביא האט געפרעגט דער שונמית: "היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא" — אפשר האסטו עפעס צו ריידען אדער צו בעטען ביים קעניג אדער הויפטמאן? און זי האט איהם געענטפערט: "בתוך עמי אנכי יושבת" — איך וואוין צווישען מיין פאלק, צווישען אייגענע מענשען און ווען איך האב עפעס א בקשה בעטען זיי דאס פאר מיר. א גר אבער האט ניט ווער עס זאל פאר איהם בעטען, דעריבער דארף ער זיין שטארק געהיט ניט ארויפצוציהען אויף זיך דעם צארן פון הערשער.

אויך דארף דער גר אין א פרעמד לאנד זיך בענוגענען מיט פיעל ער קען קריגען פאר זיין חיונה. ער דארף ניט פערלאנגען גוט עסען, א שעהנע דירה און דאס גלייכען. ער דארף ניט האווען צו פיעל און אנשטרענגען זיך צו בע־קומען רייכטהום, נור צופריעדען זיין מיט פיעל ער האט. ער דארף אויך צו־גרייטען שפייז און אלעס נויטיגע אויף'ן וועג, און די ביסעל גוטעס וואס ער

געניסט דארף ביי איהם זיין גערעכענט פאר א סך, און דאנקען און לויבען דעם יעניגען וואס פערשאפט איהם די ביסעל גוטעס. און קומט אויף איהם שלעכטעס, דארף ער עס געדולדיג איבערטראגען אויס אונטערטעניגקייט און ערנידערונג און מחמת זייענדיג א גר איז ער ניט אימשטאנד אויסצומיידען די שלעכטעס.

אט די אלע תנאים נעהם, ברודער, אויף זיך דא אויף דער וועלט, וואו דו ביזט אן אמת׳ער גר. און דיין פרעמדקייט דא אויף דער וועלט קען איבער־ציינט ווערען פון אנפאנג פון דיין בעשאפונג. ווארום ווען דו ביזט נאך געווען אין בויך פון דיין מוטער, האסטו ניט געהאט קיינעם וואס זאל פאר דיר עפעס טהאן אדער קענען טהאן. ווען די גאנצע מענשהייט זאל געווען וועלען ברייננען דיך אויף דער וועלט מיט א רגע פריהער אדער מיט א רגע שפעטער; ווען די גאנצע וועלט זאל געווען וועלען פערנאנדערשיידען דיינע גליעדער וואס דארפען זיין צוזאמען אדער צוזאמענבינדען די וואס דארפען זיין בעזונדער, אדער מאכען וועלכען גליעד אונטער אן אנדער פארמע, מאכען די בעוועגענדע גליעדער רוהען אדער די רוהיגע ברייננען אין בעוועגונג, לייכטער מאכען דיר דאס קומען אויף דער וועלט אדער שווערער מאכען, וואלטען זיי דאס ניט געקענט. אדער נאכהער ווען דו ביזט שוין געקומען אויף דער וועלט, וואלט קיין מענש דיך ניט געקענט ערנעהרען אהן די הילף פון גאט. קיינער וואלט דיין קערפער ניט געקענט אנ־דערש מאכען, עפעס צוגעבען אדער ארונטערנעהמען פון איהם. און ווען דו זאלסט זיך פארשטעלען אז דו ביזט דער איינציגער בעזיצער אויף דער וועלט און מעהר איז קיינער ניטא, דענקסטו אז אין אזא פאל וואלסטו געהאט מעהר צו עסען ווי דו דארפסט ביז דיין סוף, ביז דו וועסט שטארבען? ניין, דו וואלסט אפילו א קערענדעל ניט געהאט מעהר ווי דאס וואס עס געהער צו דיר. פערקעהרט וויעדער: ווען די וועלט זאל האבען נאך אמאל אזוי פיעל מענשען ווי זי האט, וואלט דיר גארניט געפעהלט פון דעם וואס דו מוזט האבען. אזוי אויך קען דיר קיין בעשעפנים ניט העלפען אדער שאדען טהאן, דערלענגערען דיינע יאהרען אדער פערקירצען, און אזוי אלעס קען קיין מענש ניט טהאן פאר דיר, ניט קיין גוטעס און ניט קיין שלעכטעס.

פאלגליך, איז ניטא קיין פערבינדונג צווישען דיר און אלע מענשען פון דער וועלט. דו ביזט צו זיי ניט קיין קרוב און זיי זיינען צו דיר קיינע קרובים. דו ביזט אויף דער וועלט ניט מעהר ווי גר. ווען די וועלט וואלט פערמאגט מעהר מענשען, וואלטען זיי דיר גארניט געהאלפען און ווען עס זאלען זיין װעניגער, וואלט עס דיר גארניט שאדען. יעדער מענש איז אויף דער וועלט אזוי ווי אן איינזאמער, אן עלענדער, וואס האט קיינעם נור זיין הארר און קיינער האט אויף איהם רחמנות נור זיין בעשעפער.

דעריבער, ברודער, לייג זיך אפ אויף איין זאך צו דיענען איהם. אזוי ווי ער איז דער איינציגער וואס האט דיך באשאפען און דיין חיונה, לעבען און טויט איז ביי איהם אין די הענד, אזוי דארפסטו אויך זיין נור צו איהם, און האלט שטענדיג זיין תורה, זיינע פערזאגען אנטקעגען דיינע אויגען, און ער־ווארט בעלוינונג פאר טהאן גוטעס און האב מורא פאר שטראף פאר טהאן שלעכטעס. נעהם אויף זיך די בעדינגונגען פון גר, אויף וועלכעס איך האב דיר אויפמערקזאם געמאכט און פיהר זיך שטענדיג אזוי כל זמן דו לעבסט אויף דער וועלט, כדי דו זאלסט נאכהער זוכה זיין צו די תענוגים פון עולם הבא, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: ״כן דעה חכמה לנפשך״ — דו זאלסט

נעבען דיין דעה אויף חכמה, דו זאָלסט זיך אַפּלייגען אויף חכמת התורה פאַר דיין נפש, פאַר דיין נשמה, כדי איהר זאָל זיין גוט אויף יענער וועלט.

אַט דאָס זיינען די דרייסיגערליי רעכענונגען וואָס א מענש דאַרף האָבען מיט זיך אַליין פון גאָטס וועגען. און אז דו וועסט זיי גוט בעטראַכטען און אור־טיילען זייער ריכטיגקייט, וועט דיר ליכטיג ווערען אין די אויגען און זייער העלע שיין וועט דיך ארומרינגלען. דעריבער האָב זיי שטענדיג אין זינען, אימער, דיין גאַנצען לעבען. און בענוגען זיך ניט מיט דעם וואָס איך האָב דיר אלעס געזאָגט בקיצור, און ווען מען זאָל יעדען פונקט גוט ערקלעהרען, קען מען דערפון לערנען דאָפּעלט. איך האָב בלויז אויפמערקזאם געמאכט, בלויז דערמאָהנט אין קורצען פאַר די וואָס פערלאַנגען צו וויסען דאָס און די איבעריגע זאָלען זיי אַליין דענקען און טראַכטען. ווארום ווען איך זאָל דעם ענין פון די דרייסיג חשבונות הנפש ברייטער ארומריידען, וואָלט דיזער ספר מיינער געווען צו גרויס, און דאָס איז ניט מיין כונה. איך בעצוועק נור מיט דיזען ספר צו לערנען מענשען, און לערנען איז בעסער בקיצור, ניט אַנציהען צופיעל.

און אז דו וועסט צולייגען דיין מח צו אלעס וואָס איך האָב דיר געזאָגט און פערטיעפען זיך אין דעם, וועסטו דערגעהן א סך מעהר פערבאָרגענע סודות און גייסטיגע לעהרען וואָס זיינען אין ספר ניט געשריבען.

און דו זאָלסט ניט דענקען אז ווען דו וועסט אויבערפלעכליך לערנען די דרייסיג חשבונות און דו וועסט זיך אָפּשטעלען אויף די געשריבענע ווערטער וועסטו שוין אלעס וויסען, ניין, פון די ווערטער וועסטו ניט פיעל דערגעהן, סיידען דו וועסט זיך אין זיי אריינטראַכטען און פלייסיג לערנען א לאַנגע צייט און א סך מאָל. אז דו וועסט אזוי טהאָן, וועסטו פערבעסערען דיינע אייגענע מעשים און אויך קענען פיהרען אנדערע אויף'ן גוטען וועג, פאַר וועלכעס דו וועסט האָבען פיעל שכר, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין דניאל: "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע" — די קלוגע וועלען שיינען ווי די לויטערקייט, ווי דער גלאַנץ פון הימעל. און אין משלי ווערט געזאָגט: "ולמוכיחים ינעם" — די וואָס שטראָפען אנדערע, די וואָס לערנען אנדערע צו געהן בדרך הישר וועט זיין זיס און גוט אויף יענער וועלט.

פּרק י'

און די נוצען וואָס דער אויבען דערמאָהנטער חשבון בריינגט דעם מענשען איז: דאָס געווינען וואָס דער נפש, די נשמה געווינט דערביי. דורך דעם חשבון הנפש, דורך די דרייסיגערליי זעעלע־רעכענונגען, ווען מען פערשטעהט זיי גוט און מען בעטראַכט זיי פּינקטליך, אויבערפלעכליך און אויך טיעפער ווי זיי זיינען אויבען אויף, איז מען איבערציינגט ווי וויכטיג זיי זיינען און ווי מען דאַרף זיי אויפנעהמען און אָפּהיטען לויט די נשמה, דער שכל קען בעגרייפען. דאַמאָלס, ברודער, ווען דו וועסט זיך אין די דאָזיגע חשבונות אריינטראַכטען, וועט דיין נשמה געווינען א גוטע געווינס. דו וועסט דערפון לערנען אלע גוטע מדות און דו וועסט דורכדעם דערגרייכען דאָס בעסטע וואָס דו קענסט דערגרייכען.

דורך די דאָזיגע חשבונות וועט דיין נשמה געלייטערט ווערען פון די נאַרישקייט און דאָס וועט אוועקנעהמען די ספקות וואָס געפינען זיך אין דיין הארץ.

און דאָס ווייסטו דאָך, אַז וואָס ריכטיגער און קלאָהרער מען דערגעהט אַ זאַך; וואָס מעהר מען גיט זיך די מיה איינצואָרדענען אַ זאַך, אַלץ בעסערע און גרעסערע נוצען ציהט מען פון דעם. אַזוי איז אין דער מעדיצינישער וויסענשאַפט, די ווירקונג פון רפואות איז לויט די מינים וואָס זיי ענטהאַלטען און לויט ווי זיי זיינען צוזאַמענגעשטעלט. וואָס מעהר דער דאָקטאָר, וואָס גיט דעם רעצעפּט, איז אַריינגעטהאָן אין דער זאַך, וואָס מעהר ער גיט זיך די מיה צו בעטראַכטען דעם כח, די ווירקונג פון יעדען מין, אַלץ בעסער קומט די רפואה אַרויס און אַלץ בעסער ווירקט זי אויף'ן חולה. אַזוי איז אויך מיט אַנדערע חכמות און וויסענשאַפטען. וואָס מעהר מען לייגט צו זיי צו דעם קאָפּ, אַלץ מעהר דערגעהט מען אין זיי. מען מוז פריהער לערנען זייטיגע זאַכען אום גרינדליך צו פערשטעהן אַ געוויסע חכמה אָדער וויסענשאַפט. מען קען ניט צוטרעטען צו אַסטראָנאָמיע איידער מען קען גוט רעכענען און מען קען ניט זיין קיין גוטער רעכענער איידער מען ווייס געוויסע כללים וואָס האָבען אַ שייכות צו דער חכמת החשבון.

אַזוי איז, ברודער, דאָס אויך. עס איז פאַר דיר אונמעגליך צו מאַכען דיין נשמה דאָס וואָס זי דאַרף זיין, סיידען דו נעהמסט אויף זיך נאָכצוקומען דאָס אויף וועלכעס איך האָב דיר אויפמערקזאַם געמאַכט דאָ אין דיזען שער און אין די אַנדערע שערים פון דיזען ספר און אַלעס שטענדיג אויספאָלגען. ווען דו וועסט עס טהאָן מיט טריהייט און איבערגעבענהייט; אַז דו וועסט ניט שפּאָרען קיין מיה צו פערשטעהן אַלעס וואָס מעהר און בעסער, וועט דיין שכל ווערען אַלץ שאַרפער און קלאָהרער און דו וועסט זעהן און וויסען דעם וועג צו אַלע הויכע מעלות וואָס אַ מענש קען דערגרייכען, פאַר'ן יצר הרע וועט דאַן זיין פערשטעלט דער וועג צוצוקומען צו דיר און אָנריידען דיר צו שלעכטעס. דו וועסט קומען צו דער מדרגה פון גאָט'ס געליעבטע און וועסט ערווערבען אַ גייסטיגע קראַפט וואָס דו האָסט פריהער ניט געהאַט. אַזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין קהלת: "חכמת אדם תאיר פניו" — די חכמה פון מענשען דערלייכט זיין פּנים, מאַכט איהם ליכטיג און ער זעהט און בעגרייפט אַזעלכעס וואָס ניט אַלע זעהען און בעגרייפען.

דאַמאָלס, אַז דו וועסט אַלעס לערנען און שטודירען ווי געהעריג איז, וועסטו דערגעהן הויכע ענינים און דורך דיין לויטערע נשמה, ריינע האַרץ און שטאַרקע אמונה וועסטו זעהן די טיפע סודות, וואָס וועלען דיר פערשאַפען שטענדיגע פרייד דאָ אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, און דו וועסט זיך מיט דעם ניט שיידען.

איך וועל דיר געבען אַ משל, דורך וועלכען דו וועסט אַביסעל מעהר פערשטעהן דאָס וואָס איך האָב דיר פריהער געזאָגט.

ווען דו געפינסט זיך, צום ביישפּיעל, אויף אַ געוויסען פּלאַץ, וואו אויבען איז דאָ אַ וואונדער שעהנע בילד, אָבער דו קענסט זי ניט זעהן, מחמת זי קומט אויס פערשטעלט פון דיינע אויגען. גיט מען דיר אַן עצה דו זאָלסט נעהמען אַ שטאָלענע בלעך און זי שלייפען און אויסרייניגען פון פלעקען, דאַן שמירען פאַר אַ צייט מיט אַזעלכע זאַלבען ביז זי וועט בעקומען אַ העלען בליאַסק און פערוואַנדעלט ווערען אין אַ שפּיגעל. נאָכהער האַלטען די בלעך אַנטקעגען פּנים און די פּראַכטפולע בילד וועט זיך אין איהר אָפּשפּיגלען און דו וועסט זי זעהן און גרויס פערגעניגען האָבען. אַזוי איז אויך דער הימעלשער וואונדערבאַ־

רער פארטרעט, דאס הייסט: די געטליכע חכמה, וועלכע דו קענסט ניט זעהן מיט דיינע אויגען: דו קענסט ניט בעגרייפען די אויבערשטע וועלט ווי זי איז, אבער דו קענסט זי זעהן און בעגרייפען דורך א שטאלענע בלער, דאס איז דיין נשמה, וועלכע דו מוזט אבער פריהער שלייפען , געוואוינען איהר אין גוטע מדות און קלוגע לעהרען פון דער תורה, און שמירען איהר מיט זאלבען, דאס מיינט: די דרייסיג חשבוני הנפש וואס איך האב דיר געלערענט. און אז דו וועסט זיי, די חשבונות, אין זינען האבען, וועט דיין נשמה ווערען העל און לויטער, דיין שכל וועט קלאהר און ליכטיג ווערען און עס וועט זיך אין דיר אפשפיגלען אלע זאכען וואס זיינען פון דיר פערבארגען. דער פארהאנג וואס שיידט דיך אפ פון דער הימעלשער חכמה וועט פערשוואונדען ווערען און דו וועסט אלעס זעהן מיט אפענע אויגען. און דער בורא, ברוך הוא, וועט דיך לערנען ערהאבענע חכמות און וועט דיר שענקען געטליכע קראפט, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה" — עס וועט אויף איהם רוהען גאט'ס גייסט, דער גייסט פון חכמה און פארשטענדיגקייט. און אין משלי ווערט געזאגט: "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה'" — אויב דו וועסט גאט'ס חכמה זוכען אזוי ווי מען זוכט זילבער אדער בעהאלטענע אוצרות; אויב, הייסט עס, דו וועסט זיך אפגעבען דערמיט, דאמאלס וועסטו פערשטעהן ווי אזוי מורא צו האבען פאר גאט און ווי אזוי צו דיענען איהם.

פרק יא

וועגען דער פראגע: אויב א מענש איז שטענדיג מחויב צו האבען מיט זיך א חשבון הנפש, אדער בלויז צו געוויסע צייטען, וועל איך זאגען, אז דאס איז א שטענדיגע פליכט. יעדער איינער, לויט זיין שכל קען בעגרייפען און לויט ער האט ביכולת צו פערשטעהן, איז מחויב צו דענקען וועגען דעם יעדען אויגענבליק. און אויב ער איז אימשטאנד דארף ער דאס טהאן מיט זיין גאנצען לעבענס אטהעם, כדי די מורא און שאנדע פאר גאט וואס קוקט אויף איהם זאל פון איהם קיינמאל ניט אפגעטהאן ווערען. דער מענש דארף זיך לערנען פון דעם וואס גאט האט אנגעזאגט ווי אזוי א קעניג דארף זיך פיהרען, ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: "וכתב לו את משנה התורה הזאת וקרא בו כל ימי חייו" — דער קעניג זאל זיך שרייבען די משנה תורה, דעם ספר דברים, און אין דעם לייענען כל זמן ער וועט לעבען. אין יהושע ווערט געזאגט: "לא ימוש ספר התורה הזאת מפיך" — די תורה זאל ניט אפגעטהאן ווערען פון דיין מויל. דו זאלסט זי, הייסט עס, שטענדיג לערנען, קיינמאל ניט אויפהערען, און נאך עהנליכע פסוקים דריקען אויס דאס זעלבע. און אזוי ווי די דרייסיג חשבונות וואס מענשען דארפען האבען מיט זיך אליין זיינען כולל אלע פרטים וואס האבען צו טהאן מיט אין זינען צו האבען גאט, דארף מען שטענדיג האבען די דאזיגע רעכענונגען.

דעריבער, ברודער, דארפסטו זיך איינגעוואוינען צו מאכען די דאזיגע חשבונות אין יעדע שעה און אין יעדע רגע פון גאטסוועגען, און יעדע גוטע זאך וואס דו טהוסט פון גאטסוועגען זאל אין דיינע אויגען ניט זיין קליין, אפילו א ווארט, אפילו א בליק זאל ביי דיר ניט גערעכענט זיין פאר א קלייניגקייט.

ווארום דאָס וואָס ביי דיר איז ווייניג, איז ביי איהם א סך. דאָס זעלבע איז אויך מיט עבירות, אַז עבירה וואָס אין דיינע אויגען זעהט זיא אויס קליין, איז ביי גאָט גרויס.

דער בעסטער און נעהענטעסטער משל וואָס מען קען צו דעם געבען איז פון דער זון. ווען די זון רוקט זיך אוועק אויף דער ערד איין אייל; ווען א בעלויכטענער פּלאַץ ווערט פערשאָטענט אויף אַן אייל, איז די זון דערווייטערט געוואָרען אויף מיילען. דאָס זעלבע זעהט מען אויף א זון־זייגער. אין דער צייט וואָס דער שאָטען וואָס צייגט די שטונדען, געהט אריבער א קליין שטיקעלע פון איין נומער צום צווייטען, געהט די זון אָפּ א גאַנץ גרויסע שטרעקע. הייסט עס אַלזאָ, אַז די קלייניגקייט דאָ אויף דער וועלט איז דאָרט אין דער הויך גרויס.

און דו זאָלסט דיינע מעשים טובים ניט האַלטען פאר צו גרויס, פאר צו־פיעל. דו זאָלסט קיינמאָל ניט דענקען, אַז דו טהוסט גענוג און מעהר ביזטו ניט מחויב צו טהאָן. דו זאָלסט דאָס ניט האָבען אין זינען אפילו ווען דו טהוסט אַלעס בלויז פון גאָטס וועגען. ווארום ווען דו זאָלסט זיך ריכטיג אויסרעכענען זיינען אביסעלע טובות נאָס דו אליין געניסט פון גאָט מעהר ווי די מעשים טובים פון אַלע בעזיצער פון דער וועלט.

דעריבער זאָלסטו ניט פערנאַכלעסיגען צו מאַכען דיינע רעכענונגען צווישען דיר און דיין בעשעפער, ווּעלכער טהוט מיט דיר גוטעס און חסדים. דו זאָלסט זיך מיט איהם רעכענען יעדען טאָג. און אויב דו ביזט א טרוד, א פערנומענער מענש און דו קענסט ניט האָבען קיין חשבון הנפש בייטאָג, זאָלסטו דאָס טהאָן ביי נאַכט. און אויב עס איז אוועק א טאָג און דו האָסט ניט געהאַט קיין חשבון הנפש, זאָג דאָס אַן אויף'ן צווייטען טאָג. אזוי ווי אונזערע רז״ל האָבען געזאָגט: ״שוב יום אחד לפני מתתך״ — טהוט תשובה איין טאָג פאר דיין טויט, און אזוי ווי א מענש ווייס דאָך ניט ווען ער וועט שטאַרבען, דאַרף ער שטענדיג תשובה טהאָן. און שלמה המלך זאָגט אין קהלת: ״בכל עת יהיו בגדיך לבנים״ — דיינע קליידער זאָלען שטענדיג זיין ווייס, דו זאָלסט, הייסט עס, שטענדיג זיין ריין פון זינד.

פרק יב

און וועגען דער פראַגע: וואָס דאַרף קומען נאָכדעם ווי דער מענש האָט מיט זיך דעם געהעריגען חשבון הנפש? וואָס האָט ער צו טהאָן נאָכדעם ווי ער האָט ריכטיג דורכגעמאַכט די אַלע רעכענונגען צווישען איהם און גאָט? אויף דיזער פראַגע וועל איך ענטפערען, אַז דאָס ווענדט זיך ווי ווייט זיין נשמה איז דורך דעם ריין געוואָרען און ווי ווייט זי האָט דערגרייכט די אמת'ע געטליכע ליכט. אויב דורך די חשבונות ווערט דעם מענשען'ס שכל גוט פערשאַרפט און פּאָלירט און ער פערשטעהט די ריכטיגע כונה דערפון און וואָס גאָט פערלאַנגט פון איהם, געווינט ער לאַסקע פון בורא יתברך און ער העלפט איהם טהאָן זיינע מצוות און דעקט פאר איהם אויף די ליכט פון חכמה אַלע דייטליכער און קלעה־רער, אזוי ווי איוב זאָגט: ״צדק לבשתי וילבישני״ — איך האָב זיך אליין אָנ־געקליידט גערעכטיגקייט און גאָט האָט מיך אָנגעקליידט מיט דאָס זעלבע. איך האָב, הייסט עס, געטהאָן גוטעס און גאָט האָט מיך געהאָלפען צו טהאָן נאָך מעהר גוטעס. איך האָב זיך געסטאַרעט צו פערשטעהן די גאָטהייט און ער

האָט מיר געהאָלפען צו פערשטעהן און וויסען נאָך מעהר. דאמאָלס, אויב דער מענש דערגרייכט אזא מדרגה, ענטזאגט ער זיך אין גאנצען פון וועלטליכע זאַרגען און פערלאנגען און איז צופריעדען און פרעהט זיך מיט גאָטעס דיענסט.

דער מענש וואָס זיין נשמה און געוויסען זיינען ריין; דער וואָס זיין נשמה איז בעלויכטען מיט דער אמת'ער העלישער ליכט, קימערט זיך ניט וועגען דער וועלט און איהרע תענוגים און איז פול מיט שמחה פון דעם וואָס דער בעשעפער העלפט איהם צו דערגעהן הימעלשע חכמות און ער שעצט זיך גליקליך מיט זיין וויסען און פערשטעהן דעם אמת'ען תכלית פון דער אונטערשטער וועלט און דער אויבערשטער. עס איז פאר איהם געגוג וואָס ער בעגרייפט די גוטע מחשבות פון גאָט, זיין הנהגה און די גזירות וואָס ער איז גוזר אויף די בעשאפענע. אזוי ווי דוד המלך, עליו השלום, זאָגט אין תהלים: "ישמח צדיק בה' וחסה בו" — דער צדיק פרעהט זיך מיט גאָט און פערלאָזט זיך אויף איהם, און ווי אין ירמיה ווערט געזאָגט: "אל יתהלל חכם בחכמתו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" — דער חכם אין וועלטליכע זאכען דארף זיך ניט בעריהמען מיט זיין חכמה, דער גבור דארף זיך ניט בעריהמען מיט זיין גבורה, נור בעריהמען קען זיך א מענש, ווען ער איז קלוג גענוג און וויים מיך (גאָט). און דאָס איז א הויכע מדרגה. ווארום דער וואָס וויים גאָט, דער וואָס בעגרייפט די גאָטהייט ריכטיג, בעהעפט זיך אין זיין דיענסט, גיט זיך אָפּ אויף איין זאך צו דיענען איהם און מורא האָבען פאר איהם מיט'ן גאנצען הארצען, לויט זיין וויסען און בעגריעף, און איז מקים די חובות הלבבות והאברים, ער דיענט, הייסט עס, גאָט מיט'ן הארצען און מיט די גליעדער, אָהן פיעל טרחה און מאטערנים, נור מיט חשק און פלייסיגקייט, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "השתי ולא התמהמהתי" — איך אייל זיך און פערזאם ניט נאָכצוקומען גאָט'ס געבאָטען, ווייל איך האָב דערצו לוסט און עס קומט מיר ניט אָן שווער.

און דער בורא יתברך זאָל אונז מיט זיינע גענאדען העלפען און מיר זאָלען אויך אזוי זיין און ער זאָל אונז אריינברייננגען אין די כתות, אין די געזעלשאפטען פון גוטע און פרומע לייט, אמן.

סוף פון שער חשבון הנפש.

שער התשיעי,

שער הפרישות

(דער טויער פון פרישות, די לעהרע פון זיין אפגעזונדערט פון דער וועלט)

פרק א׳

האט דער מחבר געזאגט:

ווייל מיר האבען פריהער גערעדט וועגען די חשבונות וואס א מענש דארף האבען מיט זיך אליין, און ווייל פרישות, זיין אפגעזונדערט פון דער וועלט, איז אויך איין די פונקטען פון חשבון הנפש, דעריבער געפין איך פאר פאסענד צו ריידען איצט און ערקלעהרען דעם ענין פון פרישות, אין וואס דאס בעשטעהט און אונטער וואס פאר א מינים פרישות גוטע און פרומע לייט דארפען זיך אונטערוואַרפען, כדי עס זאל זיי נוצען בריינגען אין תורה און אין וועלטליכע זאכען און עס זאל זיי בריינגען רוה פאר די קערפערס און נשמות אין ביידע וועלטען.

אין דעם ענין פון פרישות, פון זיין אפגעשיידט, אפגעזונדערט פון דער וועלט, דארפען מיר ערקלעהרען זיעבען־ערליי זאכען.

ערשטענס, וואס מיינט פרישות אין אלגעמיין און צו וואס דארף מען עס, וואס פאר א נוצען קען עס בריינגען די מענשען בכלל? צווייטענס, וועגען די נוצען וואס פרישות קען בריינגען צו יחידים, צו איינצעלנע פערזאנען, בלויז לומדים און פרומע לייט. דריטענס, אין וויפיל קלאסען זיינען די, וואס זיינען נוהג פרישות, איינגעטהיילט. פיערטענס, וועגען די תנאים, די בעדינגונגען פון פרישות, וואס א פרוש, איינער וואס לעבט אפגעזונדערט פון דער וועלט דארף טהאן אדער ניט טהאן. פינפטענס, וואס פאר אן ארט פרישות דארף מען נוהג זיין לויט דער תורה. זעקסטענס, וואס עס ווערט געזאגט אין דער תורה און אין די נביאים מכח פרישות, און זיעבענטעס, דעם אונטערשייד אין פרישות צווישען פארצייטיגע מענשען און אונזערע עלטערען און אונז.

מיר וועלען געהן צו דער ערשטער פראגע: וואס מיינט פרישות אין אלגעמיין און וואס פאר א נוצען בריינגט די דאזיגע הנהגה צו די מענשען פון דער וועלט? אויף דעם וועל איך זאגען, אז פרישות איז א שם הכולל, אן אלגעמיינער נאמען פאר א געוויסען סארט אויפפיהרונג, אבער אונטער דעם דאזיגען נאמען זיינען פאראן פערשיעדענע פרטים, פערשיעדענע איינצעלהייטען, אזוי ווי, למשל, דער נאמען געלט איז נכלל פיעל־ערליי מטבעות.

דער אלגעמיינער נאמען אדער ווארט „פרישות" איז פשוט, באקאנט צו יעדען איינעם וואס דאס מיינט. מען ווייס אז פרישות איז דער טייטש: אפגעזונדערטקייט, ניט צוזאמענגעמישט מיט אנדערע. אזוי מיינט עס אויבערפלעכליך, אבער דער גאנצער ענין פון פרישות איז א פערבארגענער סוד, בעהאל־

טען אונטער א צודעק. און אז מען דעקט אויף דעם צודעק, ווערט דער עניז אנטפלעקט און מען זעהט איצט די ריכטיגע כונה, דעם ריכטיגען ציעל פון פרישות.

סתם פרישות, דער פראסטער טייטש פון פרישות איז: איינהאלטען זיך פון תאוות און אפזונדערען זיך פון געוויסע זאכען, אזוי ווייט ווי מען האט ביכולת. ווען איינער קען טהאן א געוויסע זאך און ער טהוט עס ניט, הייסט עס, אז ער איז א פורש פון יענער זאך, א צוריקגעהאלטענער דערפון. און וואס ברייגגט צו זיין אפגעהאלטען אדער צוריקגעצויגען פון עפעס? זיינען אין דעם דא צווייערליי סבות, צווייערליי אורזאכען, איין אורזאך קען זיין אי ביי מענשען אי ביי א סך אנדערע לעבענדע ברואים, און די צווייטע איז בלויז שייך ביי מענשען, און דוקא ביי אנשי תורה, ביי גוטע און פרומע לייט.

די אלגעמיינע פרישות, וואס איז שייך אי ביי מענשען, אי ביי חיות, איז אזעלכע וואס איז פאר די נוצען פון אונזער גוף און כדי צו האלטען אין ארדנונג אונזערע אינטערעסען און אלעס וואס בעלאנגט צום טעגליכען לעבען. אזוי ווי, למשל, לאנדעס געזעצע, געוויסע זאכען וואס רעגיערונגען פערביטען, איז כאטש מענשען האבען דערצו חשק, פונדעסטוועגען האלטען זיי זיך דערפון אפ און טהוען דאס ניט, ווייל דאס וועט זיי אדער אנדערע שאדען טהאן; אדער אויס־פאלגען, צום ביישפיעל, פארשריפטען פון דאקטוירים, אפהאלטען זיך פון גע־וויסע זאכען מחמת דאקטוירים הייסען אזוי, איז אויך אין די אינטערעסען פון גוף. מענשען, געזונטע אדער קראנקע, ווייסען, אז ווען זיי וועלען עסען א געוויסע זאך וועט עס זיי שאדען צום געזונד, ווערען זיי פרושים פון יענער זאך. אזוי איז אויך מיט קליידען זיך, מיט ריידען, מיט בעוועגען די גליעדער און פיעלע אנדערע זאכען, אין וועלכע מענשען זיינען איינגעהאלטען און בעשרענקט צו א געוויסען גראד, צוליעב זייער געזונדהייט און וואויל זיין.

אזא פרישות איז מען אויך נוהג מיט חיות. מען היט קיה אדער פערד אז זיי זאלען זיך ניט איבערפרעסען אדער זאלען ניט פרעסען אזעלכעס וואס איז פאר זיי שעדליך, אדער זיי זאלען ניט ארבייטען צופיעל, כדי דאס זאל זיי ניט שאדען צו זייער געזונד.

די פרישות הכוללת, די אלגעמיינע פרישות, האט ניט צו טהאן מיט דער נשמה. דאס איז בלויז פאר'ן גוף. וועגען די פרישות המיוחדת, די איינצעלנע פרישות, דאס אפגעזונדערט זיין פון געוויסע זאכען, וועלכע די תורה און דער שכל לערנען אונז כדי מתקן צו זיין אונזער גייסט, אונזער נשמה — וועגען דעם וועל איך איה"ש ווייטער ריידען און ערקלעהרען.

אבער פריהער וויל איך זאגען עטוואס וועגען די פרישות הכוללת, וואס ווערט פראקטיצירט פון אלעמען, אדער לכל הפחות פון דאס רוב מענשען, ניט בלויז פון יחידים, פון איינצעלנע פערזאנען.

צו וואס דארף מען גאר די פרישות? ווארום האט גאט ניט בעשאפען די מענשען מיט א בעשטימטע טבע זיי זאלען זיין בעשרענקט פון דער נאטור ווי צו פיהרען זיך אויף דער וועלט? צו וואס זיינען מענשען בעשאפען געווארען מיט געוויסע אינסטינקטען, וועלכע זיי דארפען ברעכען, כדי א קיום צו האבען אויף דער וועלט? וועגען דיעזען עניז האבען מיר שוין גערעדט אין דריטען שער פון דיעזען ספר. מיט'ן בעשאפען דעם מענשען האט דער בורא יתברך אויסען געוועזן לייטערען די נשמה, שטעלען איהר צו געוויסע נסיונות, וועלכע

עס איז איהר שווער בייצוקומען, אום זי זאָל דורכמאַכען די דאָזיגע שוועריג־קייטען און ווערען ריין און זויבער זי זאָל קענען קומען צו דער מדרגה פון די הייליגע מלאכים. האָט די הימלישע חכמה איינגעזעהן, אז דאָס בעססטע פאַר דיעזען צוועק איז אריינצוגעבען די נשמה אין א חומר, אין אן ערדישען קער־פער, וואָס קען וואַקסען און זיך מעהרען דורך דעם מיטעל פון שפייז, וואָס האַלט אויף זיין קיום. און דער בעשעפער האָט די מענשען אריינגעגעבען אזא כח, אזא אינסטינקט זיי זאָלען לוסט האָבען צו נאַהרונג וואָס איז פאַר זיי גרייט אויף דער וועלט, כדי זיי זאָלען קענען לעבען און עקזיסטירען כל זמן זייערע גופים זיינען בעהעפט מיט די נשמות. ער האָט זיי אויך אריינגעגעבען א געשלעכטליכע נייגונג, כדי די מענשען זאָלען זיך מעהרען און די וואָס שטאַר־בען זאָלען איבערלאָזען אנדערע אויף זייער פּלאַץ. און ער האָט דעם יצר הרע געגעבען די מאַכט צו בעוועגען דעם מענשען, צו טרייבען איהם צו עסען, טרינ־קען, נאָכקומען געשלעכטליכע פאָדערונגען און אנדערע וועלטליכע תענוגים, וואָס דורך דעם האָט ער א קיום, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין קהלת: "גם את העולם נתן בלבם" — גאָט האָט די וועלט, די וועלטליכע תענוגים אריינגעגעבען אין מענשען'ס הארץ, אז ער זאָל צו זיי האָבען לוסט.

און אז דער יצר הרע, דער געפיהל, דער חשק צו תענוגים שטאַרקט זיך איבער'ן שכל און בריינגט דעם מענשען צו לאָזען זיך געניסען מעהר ווי ער דאַרף, מעהר ווי נויטיג איז, טהוט עס איהם שאַדען. ווען ער עסט, למשל, צו־פיעל אָדער אזעלכעס וואָס טויג פאַר איהם ניט, ווערט זיין קערפּער רואינירט. דעריבער מוז דער מענש בעזיצען די מדה פון פרישות. ער דאַרף, הייסט עס, איינצאַמען דעם יצר הרע, דעם אינסטינקט, דעם חשק צו תענוגים און זיך אָפּ־שיידען, אָפּזונדערען פון געוויסע זאַכען. ער דאַרף אין אַלעם אָננעהמען דעם מיטעל־וועג און ניט איבערכאַפּען די מאָס. אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: „טוב איש חונן ומלוה, יכלכל דבריו במשפט" — עס איז גוט אַ מענש אַ בעל רחמנות וואָס העלפט אוים אנדערע אין נויט, און עס איז אויך גוט ווען א מענש פיהרט זיך מיטעלמעסיג און זוכט ניט צו געניסען פון דער וועלט מעהר ווי נויטיג איז.

און ווייל פרישות, ענטזאָגען זיך פון געוויסע וועלטליכע גענוסען איז א נויט־ווענדיגקייט פאַר די מענשען, דאַרפען על פי שכל אויף דער וועלט זיין פאַלשטענ־דיגע פרושים, אזעלכע וואָס זאָגען זיך אָפּ פון אַלע תענוגים, פון אַלע גענוסען, אפילו פון די נויטווענדיגע, כדי מענשען, אַלע קלאַסען מענשען, זאָלען פון זיי לערנען יעדער איינער פיעל ער דאַרף און פיעל איהם נויטיג איז לויט זיינע אויפפיהרונגען און מדות. ווען איינער איז, צום בייזשפּיעל, צופיעל אריינגעטהאָן אין א געוויסע תאוה, איז קוקענדיג אויף די פרושים, וואָס זיינען אין גאַנצען ארויסגעטהאָן פון יענער תאוה, איהם לייכטער צו בעהערשען זיך און ניט נאָכ־געבען דעם יצר הרע. דאַרף מען דעריבער האָבען אויף דער וועלט פרושים גמורים, פאַלשטענדיגע פרושים, כדי מענשען זאָלען זיך פון זיי לערנען און ניט איבערכאַפּען די מאָס אין ענינים פון עולם הזה.

עס טויג אָבער ניט פאַר דער וועלט אז אַלע זאָלען זיין פרושים, אז אַלע זאָלען זיך ענטזאָגען פון וועלטליכע גענוסען. ווען, צום בייזשפּיעל, אַלע מענשען זאָלען זיין אָפּגעשיידט פון ווייבער, וואָלט די וועלט קיין ניט געווען, ווייל די אַלטע וואָלטען אויסגעשטאָרבען און קיינע נייע וואָלט ניט צוגעקומען,

און דער פסוק זאָגט אין ישעיה: "לא תהו בראה לשבת יצרה" — גאָט האָט ניט בעשאַפען די וועלט זי זאָל זיין וויסט, נור זי זאָל זיין בעזעצט.

די וועלט נויטיגט זיך אין פרושים, אין פאָלשטענדיגע פרושים, וואָס זיי־נען אין גאַנצען אַרויסגעטהאָן פון קערפּערליכע גענוסען, אָבער ניט מעהר ווי זי נויטיגט זיך אין חכמות און מלאכות. עס זיינען דאָ מענשען וואָס קענען געוויסע חכמות אָדער מלאכות וואָס אנדערע קענען דאָס ניט. א צאָהל מענשען האָבען איין בעשעפטיגונג און א צאָהל — אן אנדערע און אלע צוזאַמען האַלטען אויף דעם קיום פון דער וועלט. די וועלט וואָלט אָבער ניט געקענט עקזיסטירען ווען אלע מענשען זאָלען זיך בעשעפטיגען מיט איין חכמה אָדער מלאכה. ווען אלע מענשען וואָלטען געווען, לאָמיר זאָגען, שניידער, וואָלט מען ניט געקענט האָ־בען קיינע וואוינונגען, קיינע כלים און פיעלע אנדערע נויטיגע הצטרכות. עס וואָלט אפילו קיין ברויט ניט געווען, ווייל קיינער וואָלט זיך דאָך ניט בעשעפ־טיגט מיט ערד־ארבייט. ווען ווידער פערקעהרט: אלע וואָלטען געווען ערד־ארבייטער, וואָלט אויך די וועלט קיין קיום ניט געהאַט. אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין קהלת: "את הכל עשה יפה בעתו" — אלעס האָט גאָט בעשאַפען גוט אין זיין צייט. יעדע זאַך מוז מען אויף דער וועלט האָבען, ווייל דאָס ברייננגט נוצען צו געוויסע צייטען.

אזוי איז אויך מיט פרישות. פאָלקאָמענע פרושים ברייננגען נוצען דער וועלט, אָבער ווען אלע מענשען וואָלטען געוואָרען פרושים, ווען אלע וואָלטען זיך ענטזאָגט פון אלע תענוגים און גענוסען, וואָלט די וועלט ניט לאַנג געקענט עקזיסטירען.

האָבען מיר שוין אין דאָס פריהער געזאָגטע ערקלעהרט דעם ענין פון אל־געמיינע פרישות, וואָס איז א נויטווענדיגקייט פאַר מענשען, כדי זיי זאָלען קע־נען עקזיסטירען אויף דער וועלט.

פרק ב'

איצט ווילען מיר ריידען וועגען פרישות המיוחדת, וועגען פאָלשטענדיגע אָפּגעזונדערטקייט פון דער וועלט, וואָס בלויז איינצעלנע פּערזאָנען, לומדי תורה און פרומע לייט זיינען נוהג.

וואָס מיינט פאָלשטענדיגע פרישות? אין דעם זיינען דאָ מיינונג פער־שיעדענהייטען צווישען די חכמים. עס איז דאָ א מיינונג, אז פאָלשטענדיגע פרישות מיינט אָפּשיידען זיך, אָפּזאָגען זיך פון אלע זאכען וואָס קענען זיין א שטערונג צו גאָטעס דיענסט. אן אנדער חכם זאָגט, אז ריכטיגע פרישות מיינט: פערראַכטען די וועלט און ניט נאָכגעבען זיך קיינע תאוות. נאָך איינער טייטשט אוים פרישות: האָבען אין זינען בלויז די נשמה און ניט האָבען אויף'ן רעיון קיינע וועלטליכע זאכען וואָס מען דענקט אז זיי זיינען גוט. נאָך איינער וויל האָבען, אז ריכטיגע פרישות מיינט: האָבען ריכטיגען בטחון אין גאָט. עס איז דאָ נאָך א דעה, אז דער וואָס בענוגענט זיך מיט א שטיקעל ברויט און האָבען וואָס ניט איז צו פערטרייבען דעם הונגער און אלע אנדערע מענש־ליכע נויטווענדיגקייטען פערהאַסט ער, דער איז א ריכטיגער פרוש. נאָך איינער איז אין דער מיינונג, אז פרישות הייסט אויסמיידען געזעלענשאַפט און ליעב האָבען איינזאַמקייט. עס איז דאָ נאָך א מיינונג, אז פרישות הייסט: דאַנקען

גאָט פאר זיינע טובות און גערולדיג איבערטראָגען די צרות דורך וועלכע גאָט שטעלט די מענשען צו פראָבע. און גאָר אַן אנדערער מיינט, אַז אמת'ע פרישות מיינט: אָפּזאָגען זיך פון אלע קערפערליכע תענוגים און ניט האָבען זיי אין זינען און בלויז געברויכען אַזעלכע קערפערליכע בעפריעדיגונגען, וואָס די נאַטור פון מענשען איז אַז אָהן זיי קען ער ניט לעבען און עקזיסטירען. און איך האַלט מיט'ן לעצטען און זאָג, אַז דאָס איז די ריכטיגע פרישות.

אָבער וואָרום דאַרפען פרומע לייט זיך נוהג זיין אַזאַ מין פרישות? וואָרום אָפּזאָגען זיך אין גאַנצען פון וועלטליכע הנאות? וועל איך זאָגען, אַז די תורה וויל האָבען, אַז דער שכל ביים מענשען זאָל געוועלטיגען איבער אלע זיינע תאוות, זאָל האָבען די אויבערהאַנד איבער אַלעם וואָס אַ מענש גלוסט און האָט אַ געוויסע נייגונג. און עס איז בעוואוסט, אַז ווען די תאוה שטאַרקט זיך איבער'ן שכל און בעזיעגט איהם, ברייננגט עס דעם מענשען צו זינד און שענדליכע זאַכען.

קיינער טהוט זיך ניט אַריין אין וועלטליכע תענוגים איידער ער טרעט אָפּ פון די לעהרען פון דער תורה. אַז מען היט אָפּ די תורה איז דער שכל גובר דעם יצר הרע און מען וויל ניט קיינע מותרות, קיינע איבעריגע תענוגים. ווען אָבער מען טרעט אָפּ פון דער תורה, רעדט דער יצר הרע אָן צו פערלאָזען יענע וועלט און נור אין זינען האָבען די וועלט. דער יצר הרע האָט אַזוי אַראָפּגעפיהרט מענשען פון וועג. ער האָט זיי געבראַכט צו דער מדה אַז זיי זאָלען זיך ניט בענוגענען מיט דאָס נויטווענדיגסטע וואָס מען מוז האָבען צו קענען לעבען און עקזיסטירען. ער האָט זיי אַרויפגעפיהרט אויף אַזאַ וועג אַז דאָס געניסען מעהר פון דער וועלט זאָל אָנגענומען ווערען אַלס אַ בעשעהנונג און מען זאָל זיך דערמיט בעריהמען. און די פערפיהרטע פון יצר הרע האָבען זיך אָנגעהויבען יאָגען נאָך רייכטהום און קערפערליכע גענוסען זיינען ביי זיי באַליעבט געוואָרען, ביז זיי זיינען געזונקען אין די טיעפעניש פון די ימים פון לוסט צו געניסען פון דער וועלט אַלץ מעהר און מעהר. און דאָס האָט זיי נאָכהער געבראַכט צו ליידען פון די כוואַליעס פון די דאָזיגע תאוה ימים. דאָס הייסט: זיי האָבען געמוזט איבערטראָגען דעם צער און עגמת נפש וואָס מענשען האָבען ווען זיי קענען ניט בעפריעדיגען זייערע צו גרויסע פערלאַנגען.

אָט איבער די פערפיהרטע מענשען האָט די וועלט די ממשלה. דאָס הייסט: זיי זיינען אונטערוואָרפען די וועלטליכע תאוות אויף אַזוי פיעל, אַז זיי האָבען איבער זיך אַליין קיין דעה ניט. און די לוסט צו תענוגים פערשטאָפּט זייערע אויערען און אויגען און זיי ווילען ניט הערען קיין אמת וואָרט און ווילען ניט זעהן וואָס פאר זיי איז גוט. זיי זוכען נור צו געניסען וואָס מעהר פון דער וועלט און דאָס איז זייער תורה און געזעץ, און דאָס פערטרייבט זיי פון זייער גאָט.

און מיט אנדערע פאַסירט, אַז זיי דערגרייכען ניט די תענוגים צו וועלכע זיי שטרעבען. זייער חשק איז שטאַרק און זיי הערען ניט אויף צו טראַכטען איבער זייערע תאוות טאָג און נאַכט, אַזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים: "און יהשוב על משכבו" — דער בעל תאוה האָט אין זינען זיינע תאוות אויף זיין געלעגער, און ביידע, סאַי די וואָס בעפריעדיגען זייער חשק צו וועלטליכע תענוגים, סאַי די וואָס קענען ניט דערגרייכען זייערע פערלאַנגען זינקען אין ים פון זייערע תאוות, ווייל ביידע ליידען. די ערשטע ליידען ווייל עס קומט זיי אָן שווער ביז זיי קריגען דאָס, און די צווייטע ליידען, ווייל זיי קריגען

דאָס ניט. נארישע מענשען, זיי בייטען אוים גאָטעם דיענסט אויף קערפּערליכע תענוגים! זיי האנדלען אזוי ווי די וואָס האָבען געמאכט דעם עגל, אנשטאט צו דיענען גאָט האָבען זיי געדיענט צו א קאַלב.

און די וואָס זיינען געוואוינט צו זוכען תאוות עולם הזה; די וואָס זוכען נור צו בעפריעדיגען זייערע קערפּערליכע פערלאנגען, טרעטען שוין פון דעם ניט אָפּ און זיי פערשטארקען נאָך זייער חשק אַלץ מעהר און מעהר. זיי זעהען ניט איין, אז זיי מאכען א שלעכטען בייט; זיי פערגעסען אז מיט די וועלט־ליכע פארגעניגענס זיינען פערבונדען צרות און קלעמענים, און וואָס מעהר זיי זיינען אריינגעטהאָן אין דעם, אַלץ ווייטער זיינען זיי פון אמת'ען גליק, און וואָס מעהר זיי דערווייטערען זיך פון אמת, אַלץ מעהר פערציהט זיך איבער זיי א פינסטערער וואָלקען. און אַלץ מעהר זעהען זיי ניט וואָס עס איז פאַר זיי גוט און וואָס עס איז ניט גוט.

און דער שכל פון די בעלי תאוה ווערט אַלע מאָל טעמפּער און טעמפּער, ביז זיי נעהמען אָן די שלעכטע וועג פאַר א גוטע און די גוטע פאַר א שלעכטע. און דאָס זיין אריינגעטהאָן אין עולם הזה ווערט ביי זיי א געזעץ און טאַטעס לערנען דאָס זייערע קינדער און די קליגערע לערנען דאָס די מעהר אומוויסענדע און עס געהט אזוי ווייט, אז דער יצר הרע קריגט ביי זיי א פולע מאַס. ער פיהרט, הייסט עס, מיט זיי אוים וואָס ער וויל און אומרעכט ווערט ביי זיי רעכט און רעכט ווערט ביי זיי אומרעכט; דער בעל טובה וואָס שפּייזט א הונ־געריגען ווערט ביי זיי אָנגענומען אלס א כופר, אַן אפּיקורוס, אזוי ווי, למשל, די אַנשי סדום וואָס העלפען אַן אָרימאַן איז ביי זיי גאָר געווען אַ חטא. און דעם וואָס געניסט פון דער וועלט בלויז פיעל נויטיג איז, רופען זיי פוילענ־צער, און דער וואָס איילט זיך ניט, וואָס יאָגט זיך ניט נאָך צופיעל עשירות און וועלט געַנוסען, איז ביי זיי פעררעכענט אלס איינער וואָס טהוט ניט זיינע פפליכטען פאַר זיך און פאַר דער מענשהייט, און דעם וואָס בענוגענט זיך מיט דעם וואָס ער האָט, בעטיטלען זיי אלס שוועכלינג. נור דעם וואָס ערווערבט מעהר רייכטהום און געניסט א סך פון דער וועלט האלטען זיי פאַר א פלייסיגען און ווערט געלויבט און געאַכטעט פון אַלעמען.

און אז זיי געהען איבער דעם גרענעץ, אז זיי קריגען אריין א סך רייכטהום, מאכען זיי זייערע בייכער פאַר זייערע געטער, זייערע קליידער פאַר זייער תורה און זייערע שעהנע וואוינונגען פאַר זייער מאָראַל. דאָס הייסט: זיי זיינען נור אריינגעטהאָן אין עסען גוט, טראָגען טייערע בגדים און וואוינען אין שעה־נע דירות. און אזוי בלאָנדזען זיי אין די זומפּען פון נארישקייט אָנגעלאָדען מיט שווערע משאות פון תאוות און זיינען פויל צו תשובה טהאָן, און זיי מיינען אז זיי פיהרען זיך אויף גוט, אז זיי אזוי דארפען זיך מענשען אויפפיהרען.

און ווייל דער יצר הרע פאנגט א סך מענשען אין זיין נעץ און מאכט זיי פאַר בעלי תאוה, דעריבער מוזען מיר האָבען פרושים, וואָס זאָלען נוהג זיין פּאַלשטענדיגע פרישות, ניט בלויז די אלגעמיינע, כדי זיי זאָלען אָפּהאַלטען די בעלי תאוה און זיי אומקעהרען אויף דער ריכטיגער וועג פון דער תורה, וואָס בעפעסטיגט די אמונה און וועלטליכע אינטערעסען.

די דאָזיגע פרושים קענען אָפּוועהדען מענשען פון זייערע טהיערישע תאוות און דיענען אלס רופאים צו פערשטארקען די אמונה ביי די יעניגע וואָס טרעטען אָפּ פון גוטע מדות און זיינען אריינגעטהאָן אין אזעלכע מדות וואָס זייער סוף

איז א מיאוס׳ער. און בעת דער יצר הרע איז גובר דעם שכל און מענשען ווערען ארייגעשלעפט אין לוסט צו מותרות, צו איבעריגע, ניט נויטיגע וועלטליכע תענוגים, קומען די דאזיגע פרושים זיי צו הילף מיט דער איינציגער כונה כדי צו פערשטארקען די אמונה, ניט כדי צו זוכען כבוד און רוהם.

זיי, די פרושים, וואס ענטזאגען זיך פון וועלטליכע תענוגים און געניסען פון דעם ניט, קענען מאכען זינדיגע פאר בעלי תשובה און פרומע לייט — נאך פרימער. זייערע מדות טובות קענען דיענען אלסביישפיעל פאר אלעמען, ווייל זיי זיינען אזוי ווי די זון וואס בעלייכט אנדערע פלאנעטען אויבען און אונטען. אזוי ווי די תורה זאגט אויף סדום: „ונשאתי לכל המקום בעבורם" — אויב אין סדום וועלען זיך געפינען א געוויסער צאהל צדיקים, וועל איך (גאט) אלע־מען מוחל זיין און וועל די שטאדט ניט איבערקעהרען. דעריבער האט מרים הנביאה געזאגט: "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו" — גאט׳ס ליעבהאבער, די צדיקים, זיינען אזוי ווי די זון. זיי בעלייכטען מיט זייערע מעשים טובים שטראהלען אנדערע מענשען פון זייער דור און פערהיטען זיי פון שלעכטעס אויף דער וועלט און בעזארגען זיי מיט שכר לעולם הבא, אזוי ווי דער חכם זאגט אין משלי: "פרי צדיק עץ חיים" — די פרוכט פון צדיק, די מעשים טובים זיינע, איז א בוים פון לעבען לעולם הבא.

און דעם מנהג פון פרישות, פון זיין אפגעשיידט פון וועלטליכע תענוגים האבען די נביאים און פארצייטיגע חסידים געהאלטען, ווי עס איז בעשריבען אין זייערע ספרים. און איך וועל, מיט גאטס הילף, ריידען דעריבער אין פאר־סיגען פלאץ, וואו עס וועט מיר צום האנד קומען.

פרק ג׳

וועגען דער פראגע אין וויפיעל כתות אדער אין וויפיעל קלאסען ווערען די פון דער וועלט אפגעזונדערטע איינגעטיילט? וועל איך זאגען, אז די ריכטיגע פרושים וואס שיידען זיך אפ פון וועלטליכע תענוגים ניט צו ליעב זייער געזונד־הייט און וואויל זיין, נור מיט דער אבזיכט כדי זיי זאלען קענען מקים זיין די תורה, זיינען דא דריערליי. איין קלאס זונדערט זיך אין גאנצען אפ פון דער וועלט. זיי טהוען זיך ארוים פון גשמיות, פון זאכען וואס אנבעלאנגען דעם קערפער און ווילען דערגרייכען די מדרגה פון זיין גלייך ווי מלאכים. דיעזע פערלאזען אלעס וואס קען זיי מאכען וועלכע ניט איז שטערונג צו דיענען גאט און זיי געהען אוועק וואוינען אין וויסטענהייטען צווישען בערג, וואו קיינע מענשען זיינען ניטא. זיי לעבען אויף גראז און בלעטער און קליידען זיך אין שמאטעס אדער וואס ניט איז, אבי צודעקען זייער נאקעטקייט. זיי ווילען ניט פערשווענדען קיין צייט אויף קערפערליכע נויטווענדיגקייטען, א זאך וואס צווי־שען מענשען וואלטען זיי ניט געקענט אויספיהרען. און זיי האבען קיין מורא פאר ווילדע חיות וואס געפינען זיך אין די וויסטע ערטער, מחמת זייער מורא פאר גאט איז גובר, שטייגט איבער די מורא פון וועלכע ניט איז געפאהרען, און זייער ליעבשאפט צו גאט פערטרייבט פון זיי דעם געפיהל פון ליעב האבען מענשען, און זיי דענקען ניט וועגען מענשען און האבען זיי ניט אין זינען.

דיעזער קלאס פרושים איז ווייט פון די אנדערע קלאסען. זייער פיהרונג איז עקסטרים, ניט נאך דעם וואונש פון דער תורה, ווייל זיי זאגען זיך אין

גאנצען אפ פון דער וועלט און די תורה וויל דאס ניט, אזוי ווי מיר האבען שוין פריהער דערמאהנט דעם פסוק פון ישעיה: "לא תהו בראה לשבת יצרה" — גאט האט ניט בעשאפען די וועלט זי זאל זיין וויסט, נור בעזעצט, און אזא פרישות פיהרט ניט צו פראגרעס, נור צו דער רואינע פון דער וועלט.

די צווייטע קלאס פרושים זיינען די וואס האלטען אן דעם מיטעל־פונקט. זיי זאגען זיך ניט אפ פון דער וועלט אין גאנצען, אבער זיי פערזאגען מותרות, איי־בעריגע, אוננויטיגע תענוגים. זיי צאמען איין זייערע תאוות און האבען קיין לוסט צו זאכען, אהן וועלכע מען קען זיך בעגעהן. און מותרות זיינען דא צוויי־ערליי. עס גיבען מותרות, וואס זיינען ניט פערבונדען מיט'ן גוף, וואס ליגען ניט אין קערפער פון מענשען און ער קען אפטמאל חשק האבען צו זיי, אבער ער קען זיי ניט קריגען, למשל: עסען גוט, טרינקען גוט, טראגען טייערע קליי־דער און וואוינען אין א שעהנע דירה, קען מען דערצו האבען תאוה און אפט־מאל ניט געניסען דערפון צוליעב ארימקייט אדער אנדערע אורזאכען. עס זיינען ווידער דא מותרות וואס זיינען בעהעפט מיט'ן מענשען און ער קען זיי שטענ־דיג געניסען, ווי צום ביישפיעל: ריידען, לאכען, רוהען, קוקען אויף וואס מען דארף ניט, הערען וואס עס טויג ניט צו הערען אדער אין זינען האבען אזעלכעס וואס ניט נויטיג איז. אט פון דיזעביידע־ערליי מותרות זאגט זיך אפ דער צוויי־טער קלאס פרושים. זיי עסען ניט מעהר ווי עס איז נויטיג אויפצוהאלטען דאס געזונד, זיי טרינקען ניט און קליידען זיך ניט מעהר ווי א מענש מוז טרינקען און קליידען זיך און זיי ריידען ניט און לאכען ניט מעהר ווי נויטווענדיג. אבער זיי פערלאזען ניט די וועלט מיט איהרע מענשען און זאגען זיך ניט אפ פון מענשליכע גענוסען אזוי ווי דער ערשטער קלאס פרושים. זיי וואנדערען ניט אום אין וויסטענהייטען, נור זיי זיצען איינזאם ביי זיך אין דערהיים און געניסען פון דער וועלט אזוי פיעל וויפיעל עס איז נויטווענדיג פאר זייערע גופים און נשמות. אזא ארט פרישות איז בעסער און נעהענטער צו דעם וואונש פון דער תורה ווי דער ערשטער קלאס וואס טהוט זיך אין גאנצען ארויס פון דער וועלט.

צום דריטען קלאס פרושים בעלאנגען די וואס זונדערען זיך אפ פון דער וועלט אין זייערע הערצער, אבער מען זעהט עס אויף זיי ניט. פאר דער וועלט צייגען זיי זיך אלס פשוט'ע מענשען. זיי בעשעפטיגען זיך מיט געוויסע מלאכות, קאמפאנירען זיך מיט מענשען און העלפען דעם ישוב העולם, טהוען אלעס וואס מענשען דארפען טהאן, כדי די וועלט זאל קענען א קיום האבען. אין זייערע געדאנקען אבער האבען זיי נור אין זינען גאט און אלעס וואס זיי טהוען איז לשם שמים, פון גאטס וועגען. זיי ווייסען און פערשטעהען, אז זייערע נשמות זיינען גרים דא אויף דער וועלט און אז זיי זיינען ארונטערגעשיקט געווארען אהער געלייטערט צו ווערען. דעריבער האט ביי זיי די וועלט קיין ווערדע ניט און זייער הויפט שטרעבען איז צו עולם הבא. זיי ערווארטען דעם טויט, ווייל דאן וועלען זייערע נשמות קומען צוריק אין זייער מקור אין די עולמות העליונים, און אין דער זעלבער צייט היטען זיי זיך פון טויט און שטעלען זיך ניט אין סכנה ווען ניט נויטיג איז, ווייל אזוי איז דער רצון פון בעשעפער. זיי גרייטען אן שפייז צו זייער נסיעה אויף יענער וועלט און האבען שטענדיג אין זינען דאס איבערקלייבען זיך פון דיזער וועלט אין דער וועלט פון אמת'ע רוה. זיי געניסען פון דיזער וועלט בלויז עטוואס און גרייטען צו וואס מעהר פאר יענער וועלט.

ש ע ר ה פ ר י ש ו ת

דיעזער ארט פרישות איז נאָך בעסער און נאָך נעהענטער צו דעם וואונש פון דער תורה ווי דער ארט פרישות, וואָס מיר האָבען פריהער דערמאָהנט.

אָבער די וואָס שיידען זיך אָפּ פון וועלטליכע תענוגים, כדי צו ציהען דער־פון נוצען דאָ אויף דיעזער וועלט; די יעניגע וואָס צייגען זיך ארויס אלס פרושים און זייערע הערצער זיינען ניט דערביי, די זיינען ניט קיינע פרושים, ווייל אזא ארט פרישות טויג ניט.

אזעלכע פאלשע פרושים זיינען דאָ דרייערליי. עס זיינען דאָ אזעלכע וואָס מיידען אויס וועלטליכע תענוגים און לעבען אין דחקות, קוים די נשמה אויפצוהאלטען, כדי זיי זאָלען קריגען א שם אלס פרומע לייט, וואָס ווילען ניט הנאה האָבען פון דער וועלט און מען זאָל זיי לויבען און שבחים זאָגען אויף זיי. זיי זיינען דערמיט אויסען, אז מענשען זאָלען האָבען אמונה אין זייער עהרליכ־קייט און מען זאָל זיי אנפערטרויען געלט און ענטדעקען פאר זיי סודות, כדי זיי זאָלען עס קענען אויסנוצען פון זייער טובה וועגען, אפילו ווען זיי וועלען דורכדעם אימיצען שאדען טהאָן. אזא ארט געפעלשטע פרישות איז די ערגסטע, ווייטסטע פון דעם אמת און די העסליכסטע פון אלע ניט אמת'ע פרישות.

צום צווייטען קלאס פאלשע פרושים בעלאנגען די וואָס ווערען כלומרשט פרושים, גיבען אויף זייער בעסערען ארט לעבען, ווען זייערע אומשטענדען ווערען געענדערט. ווען זיי ווערען אָרימער אָדער ווען זייערע פערדיענסטען ווע־רען קלענער און קיין בטחון אויף גאָט אז ער וועט זיי צוריק אומקעהרען בעסע־רע צייטען האָבען זיי ניט, הויבען זיי אָן קארגען מיט'ן עסען און גיבען אויף אנדערע וועלטליכע פערגעניגענס, אָבער זאָגען זאָגען זיי, אז זיי טהוען דאָס צוליעב דער מדה פון פרישות, ווייל זיי ווילען ניט הנאה האָבען פון דער וועלט. אזעלכע פרושים נארען בלויז אָפּ זייערע מיטמענשען, אָבער זיי מיינען דאָס ניט פון גאָטס וועגען. זייער כונה איז גאָר כדי צו שפּאָרען געלט און זיי זאָלען נאכהער זיך קענען אָנטהאָן מעהר תענוגים. אויף אזעלכע געפעלשטע פרושים זאָגט שלמה המלך אין קהלת: "איש אשר יתן לו האלהים עשר ונכסים וכבוד ולא ישליטנו לאכל ממנו" — אזא איינער וואָס גאָט גיט איהם רייכטום און גיטער און כבוד, אָבער גאָט גיט איהם ניט די שליטה, די געלעגענהייט צו עסען פון דעם.

עס איז ווידער דאָ א דריטער קלאס פרושים, אָפּגעשיידטע פון וועלטליכע הנאות, וואָס זיי ווערען דאָס אויס נויטה. זיי זיינען אָרים און ניט פערמעגליך נאָכצוקומען די פאָדערונגען פון לעבען, און בעטען שטיצע ביי מענשען שעהמען זיי זיך, לעבען זיי אין גרויס דחקות, קומען אָפּ מיט וואָס עס איז, אבי אויפ־האלטען די נשמה און פאר לייטען זאָגען זיי, אז זיי קענען לעבען בעסער, נור זיי ווילען זיין פרושים, ארויסגעטהאָנענע פון וועלטליכע זאכען. זיי זאָגען אזוי, כדי מען זאָל ניט וויסען אין וואָס פאר א לאגע זיי געפינען זיך און מען זאָל זיי ניט אָנבאָטען קיין הילף, ווייל זיי בעטראכטען דאָס פאר א חרפה. און אויב דו ווילסט וויסען ווער עס איז אן אמת'ער פרוש; אויב דו ווילסט זיך איבער־צייגען וועמעס פרישות עס איז מיט א ריינעם געוויסען פון גאָטס וועגען און וועמעס ניט, קענסטו דאָס אויסגעפינען לויט די בעדינגונגען פון אמת'ע פרישות, וואָס איך וועל מיט גאָט'ס הילף אויסרעכענען. דער וואָס קומט נאָך די דאָזיגע תנאים, די דאָזיגע בעדינגונגען איז דער אמת'ער, אויפריכטיגער פרוש פון גאָטס וועגען, און דער וואָס קומט זיי ניט נאָך, האָט מיט זיין אָפּגעזונדערט זיין פון וועלטליכע הנאות אנדערע אבזיכטען. ער איז דערמיט אויסען זיי אייגענע טובה

און ער טהוט עס ניט לשם שמים, כדי ער זאָל בעסער און מעהר קענען דיענען גאָט.

פרק ד׳

וואָס זשע זיינען די תנאים וואָס געהערען צו די איינצעלנע פּערזאָנען וואָס זיינען נוהג פּרישות מעהר פון דעם כלל? האָט א געוויסער חסיד געזאָגט:

דער אמת׳ער פּרוש, וואָס צאַמט איין זיינע תאוות און זאָגט זיך אָפּ פון וועלטליכע הנאות בלויז פון גאָטס וועגען, בעזיצט בעזונדערע מדות און מאַניערען. אויף זיין פּנים ליגט א פרעהליכקייט און טרויער — אין זיין הארצען. דאָס הייסט: ער צייגט זיך פאַר מענשען אלס צופריעדענער; אין הארצען אבער איז ער זיך מצער וואָס ער האָט ניט די מעגליכקייט צו דיענען גאָט נאָך מעהר ווי ער דיענט איהם. זיין הארץ איז זעהר ברייט אויפצונעהמען גוטעס און טהאָן גוטעס און איז אויך שפּל ביי זיך, ערנידעריגט, ווייל ער דענקט אלץ אז ער טהוט ניט גענוג. ער טראָגט אויף קיינעם קיין שנאה, האָט קיין לוסט צו נעהמען ביי אימיצען וואָס ניט איז, טאדעלט קיינעם ניט און רעדט ניט וועגען קיין מענשען אפילו צו גוטען אוים מורא טאָמער וועט ער ארויסריידען א שלעכט וואָרט. ער פערהאַסט גרויסקייט און חשיבות, ער וויל ניט, הייסט עס, מען זאָל איהם האלטען פאַר א גרויסען און חשוב׳ען מענשען און האָט פיינט צו זיין אָן אויבערהאַר. ער איז שטענדיג מיושב, איבערלייגט אין אלעס וואָס ער וויל טהאָן; איז א בעל זכרון, ווייל זיין קאָפּ איז ניט פערנומען מיט וועלטליכע פערגעניגענס; איז שטענדיג מודה אויף׳ן אמת, ווייל קיין כבוד זוכט ער ניט, איז ווען ער איז אין עפּעס אומגערעכט, זאָגט ער אז ער איז אומגערעכט. ער איז אויך א בעל בשת, א שעהמעוודיגער, ווען ער טהוט עפּעס א זאך וואָס איז ניט ריכטיג, שעהמט ער זיך דערמיט. ער הוט זיך שטענדיג אז קיינער זאָל דורך איהם קיין גרויסען שאדען האָבען. צום ביישפּיעל: ווען עס קומט איהם אוים צו זיין ערגעץ אַן אורח, וויל ער ניט אז דער, ביי וועמען ער איז אַן אורח, זאָל צו איהם פיעל צולייגען און בענוגענט זיך מיט דאָס ווענינגסטע וואָס מען גיט איהם.

דער אמת׳ער פּרוש בעזיצט אויך די מדה, אז ווען ער לאַכט, לאַכט ער ניט פיעל און ווען ער פאַלט אריין אין כעס, ווערט ער ניט אויפגערעגט. ווען ער פרעגט עפּעס ביי אימיצען, איז זיין אבזיכט צו לערנען און וויסען די זאך, ניט כדי צו בעריהמען זיך אז ער ווייס וואָס צו פרעגען. זיין חכמה איז פיעל, ער קען און ווייס א סך און פונדעסטוועגען איז ער א גרויסער עניו און שטאָלצירט ניט מיט זיין קענטנים און וויסען. זיין הסכמה איז שטאַרק, ווען ער איז מסכים אויף עפּעס א זאך, ווען ער שטימט אויף עפּעס איין, האַלט ער זיך דערביי און ענדערט ניט זיין מיינונג. ער איילט זיך ניט צו בעשליסען וואָס ניט איז, נור ער בעטראַכט אלעס פריהער, כדי ער זאָל ניט אָפּטהאָן קיין נאַרישקייט. ווען ער קריעגט זיך אפילו, איז זיין קריעג שעהן, בדרך כבוד, און ער בעפאַלט קיינעם ניט מיט זלזולים. אפילו ווען ער איז אין כעס איז ער אויך א צדיק און טרעט קיינעם ניט אָן גראָב. און אויב זיין געגנער פערלאַנגט פון איהם עפּעס, ערפילט ער זיין וואונש. זיין פריינדשאַפט צו מענשען איז א זויבערע, אָהן פּניות. דאָס וואָס ער נעהמט אויף זיך צו טהאָן אדער ניט טהאָן איז שטאַרק. ער פיהרט עס, הייסט עס, דורך, און זיין אָפּמאַך מיט אימיצען איז

פינקטליך. גאָט'ס משפט נעהמט ער אָן פאַר גוט. דאָס הייסט: אויב גאָט שיקט אויף איהם אָן יסורים, איז ער זיי מקבל באהבה. ער געוועלטיגט איבער זיין יצר הרע, טאָדעלט ניט די יעניגע וואָס טהוען איהם שאַדען און בעשעפטיגט זיך ניט מיט זאַכען וואָס ברייננען איהם קיינע ריכטיגע נוצען.

ער האָט אויך ניט דעם געפיהל פון נקמה אפילו צו זיין גרעסטען שונא און ווען איינער טהוט איהם שלעכטעס, פערגעסט ער דאָס. ער מיידט אוים מטריח צו זיין אימיצען פון זיינטוועגען און ער פאַר אַנדערע טהוט א סך. ווען עס געהט איהם שלעכט, דאַנקט ער גאָט און טראָגט איבער כל־ערליי שאַדענס. אז מען בעט ביי איהם, גיט ער, און אז מען בע'גזל'ט איהם איז ער מוחל. אויב לייט ווילען איהם קיין טובה ניט טהאָן, האלט עס איהם ניט אָפּ פון טובות צו אַנדערע און אויב לייט דערוויטערען איהם, ווילען פון איהם ניט וויסען, איז ער פונדעסטוועגען יענע לייט מקרב און צייגט צו זיי ארוים פריינדשאַפט. ער איז ווייכער פון פוטער און זיסער פון האָניג. ער מאַכט מענשען אויפמערקזאַם אויף'ן אמת, רעדט גערעכטיגקייט, האָט ניט זינען קיינע תאוות און ערוואַרטעט זיין לעצטען טאָג, דאָס הייסט: דעם טויט. ער זאָגט און ער טהוט און פטור'ט ניט אָפּ בלויז מיט זאָגען. איז פלייסיג צו טהאָן גוטעס און האלט זיין נשמה טייער, ער היט זיך. הייסט עס, ניט צו טהאָן א זאַך וואָס זאָל מאַכען א פלעק אויף זיין נשמה. ער ווערט בעטראַכט אלס א גבור, ווייל ער יאָגט זיך ניט נאָך קיינע תאוות, האָט ער ניט קיינע דורכפעלע אין זיינע אינטערעסען. ער איז בעשירמט פון שענדליכע זאַכען און איז א העלפער און שטיצער צו אָרימע לייט און געקריוו־דעטע. ער ענטדעקט ניט קיין פערבאָרגענע זאַכען און זאָגט ניט אוים קיינע סודות. ווען אפילו ער האָט א סך צרות, בעקלאָגט ער זיך ווייניג. גוטעס גערעדנקט ער און שלעכטעס פערגעסט ער. ער איז ביי אַלעמען געליעבט, מען פרעהט זיך מיט זיין געזעלשאַפט און זיין דערוויטערען זיך פערשאַפט טרויער. צוליעב די חכמת התורה וואָס ער בעזיצט איז ער ריין און געלייטערט און זיין עניוות בעשעהנט איהם. קלוגע מענשען דערמאָהנט ער צו טהאָן גוטעס און נארישע לערענט ער קלוג צו ווערען.

דער אמת'ער, אויפריכטיגער פרוש האלט פון זיך ניט און אַלעס וואָס אי־מיצער טהוט אין דעם ענין פון גאָטס דיענסט זעהט ביי איהם אוים בעסער ווי דאָס וואָס ער טהוט און אַלע נשמות זיינען ביי איהם אין די אויגען ריינער און זויבערער ווי זיין נשמה. ער וויים שטענדיג זיינע פעהלערען און גערעדנקט זיינע זינד. ער האָט ליעב גאָט און פלייסט זיך נאָכצוקומען זיין ווילען. ער זוכט ניט צו מאָהנען זיינע קריוודעס און האלט ניט לאַנג קיין כעס. איז א חבר מיט די וואָס מאַכען איהם אויפמערקזאַם אויף גאָטס דיענסט, פערברייננגט מיט אָרימע לייט, האָט ליעב די גערעכטע, איז איבערגעגעבען צו די וואָס אכטען דעם אמת און איז א פאָטער צו יתומים, שטיצט אלמנות און עהרט אַלע אָרימע און גע־דריקטע בכלל.

דאָס זיינען די תנאים וואָס אַן אמת'ער פרוש לשם שמים דאַרף נאָכקומען און נאָך דיעזע סמנים קען מען אונטערשיידען צווישען א ריכטיגען פרוש און ניט קיין ריכטיגען. אחוץ די אַלע מדות און מאַנירען וואָס זיינען דאָ אויסגערע־כענט געוואָרען דאַרף דער אמת'ער פרוש אויך נאָכקומען אַלע חובות הלבבות, אַלע הערצען־פפליכטען, וואָס זיינען דערמאָהנט געוואָרען אין דיעזען ספר, און וועלכע איך דאַרף ניט איבער'חזר'ן, ווייל זיי וועלען פערנעהמען צופיעל פּלאַץ.

פרק ה׳

איצט געהען מיר צום פינפטען פונקט צו פערענטפערען די פראגע: וואס פאר אן ארט פרישות איז די בעסטע און פאסענדסטע לויט דעם אנקלאנג מיט דער תורה? אויף דיזער שאלה וועל איך ענטפערען, אז דאס נוהג זיין זיך בפרישות לויט די תורה פערלאנגט איז אויף דרייערליי אופנים.. מען דארף זיך פורש זיין, צוריקהאלטען זיך פון געוויסע זאכען אין געזעלשאפט, בעת מען געפינט זיך צווישען מענשען, און צווייערליי יחיד׳ישע פרישות, יעדער איינער מיט זיך אליין. צו דיעזע בעלאנגען זאכען וואס מיר קענען ארויסווייזען מיט אונזערע עפענטליכע חושים און גליעדער, און זאכען וואס ליגען בלויז אין אונזערע מחשבות, אין די בעהעלטענים פון אונזערע הערצער. איך וועל עס מיט גאט׳ס הילף ערקלעהרען אין קורצען לויט מיין מעגליכקייט.

וואס הייסט פרישות, אפגעזונדערטהייט אדער פרומקייט בעת מיר קאמפאנירען זיך מיט מענשען? וואס האט דער פרוש, דער וואס זאגט זיך אפ פון וועלטליכע הנאות צו טהאן בעת ער געפינט זיך אין געזעלשאפט? ערשטענס, דארף ער פאר זיי צייגען א פריינדליך פנים, א פרעהליך פנים און דערביי אויך זיין ערנידריגט ביי זיך, ניט ארויסווייזען קיין שום גאוה. ער דארף ריידען ווייכע רייד, ניט ריידען ווי א תקיף, נור ווי א נידערגעשלאגענער. צווייטענס, דארף ער זיין א בעל רחמנות און מיטלייד האבען מיט זיינע מיטמענשען. ער דארף זיך מטריח זיין פאר זיי און ניט צולאזען אז זיי זאלען זיך מטריח זיין פאר איהם. ער דארף אלעמען דערמאהנען צו גוטען, טהאן מיט זיי חסדים ניט ערווארטענדיג צו געניסען וועלכע ניט איז הנאה פון זיי, פון זייער אייגענטהום. דריטענס, דארף ער זיי העלפען אין די ענינים פון זייער תורה און זייער וועלט און זיין ביי זיי א מורה דרך, אנצייגען זיי דעם גוטען וועג, אין וועלכען זיי זאלען געהן, כדי זייערע מעשים זאלען זיין מרוצה פאר גאט. און אויב זיי רעדען צו איהם הארטע רייד, אויב זיי טאדלען אדער זידלען איהם, זאל ער עס געדולדיג איבערטראגען און בעטען ביי גאט, אויסרעדען דאס ביטער הארץ פאר איהם, ניט פאר די מענשען וואס זיינען איהם מצער. צו די פרישות וואס איז שייך צו א מענשען צווישען מענשען געהער אויך דאס זיין צוריקגעצויגען פון געזעלשאפט, וואו מען עסט איבעריגס, מען טרינקט, מען לאכט, מען פראוועט הוליאנקעס אדער מען טהוט אנדערע זאכען וואס געהען ארויס פון גרעניץ פון פרומקייט און מאראל און עס קען ברייננגען צו זינד.

די צווייטע ארט פרישות וואס מיר דארפען נוהג זיין מיט אונזערע חושים, וואס לייט זעהען און אונזערע אברים, איז איינגעטהיילט אין צוויי טהיילען. איין טהייל איז אונז פערבאטען און דער צווייטער איז מותר, ניטא אויף איהם קיין פערבאט אין דער תורה. ווי, למשל, עסען טרפות איז אונז פערבאטען, אבער עסען כשר׳ע פלייש, כאטש אפילו דאס איז אונטער דער קאטעגאריע פון מותרות, פון איבעריגע הנאות, אהן וועלכע מען קען זיך בעגעהן, פון דעסטוועגען מעג מען דאס. און יעדע פון די צוויי טהיילען ווערט איינגעטהיילט אין דריי חלקים. דאס הייסט: יעדע זאך וואס איז אסור און יעדע זאך וואס איז מותר איז אונטערוואַרפען דרייערליי אופנים. די דברים האסורים, די זאכען, וואס מען טאר ניט, זיינען דא אזעלכע וואס דער מענש האט פון דער נאטור א חשק דערצו, ער איז בעשאפען מיט דעם אינסטינקט אז ער זאל צו דעם האבען א געוויסע

נייגונג, ווי זנות און עסען מאנכע פערבאָטענע זאכען. עס זיינען ווידער דאָ אזעלכע איסורים, זאכען וואָס מען טאָר ניט, וועלכע מען האָט ניט פיינט און ניט ליעב, ניט מען פער'מאוס'ט עס און ניט מען האָט דערצו א בעזונדערען חשק, אזוי ווי, צום ביישפּיעל, שעטנז, חלב עסען און נאָך פיעלע אזעלכע. עס זיינען ווידער דאָ זאכען וואָס זיינען פערבאָטען און דער מענש האָט זיי פיינט בטבע, עס עקעלט איהם דערפון, ווי, למשל, עסען שרצים אָדער פליש פון א נבלה און עהנליכעס, וואָס ווען אפילו עס זאָל אויף דעם ניט זיין קיין פערבאָט אין דער תורה, וואָלט מען זיך אויך דערפון דערוויטערט. דאַרף דער מענש זיין אויף אזוי פיעל פרוש, אז די איסורים צו וועלכע ער גלוסט, צו וועלכע ער האָט בטבע א חשק, זאָלען ביי איהם זיין גלייך ווי די וועלכע ער פער'מאוס'ט פון נאטור. ער דאַרף, הייסט עס, ברעכען די נאטור און זנות אָדער אַנדערע פערבאָטענע זאכען, צו וועלכע ער האָט א נאטירליכע נייגונג, זאָלען איהם אזוי אָפּעקלען אזוי ווי א מאוס'ער שרץ אָדער פליש פון א פגירה.

און אז דו וועסט דערגרייכען אזא מדרגה, אז דיר וועט לייכט זיין אָפּצושיידען זיך פון פערבאָטענע זאכען, אז דו וועסט זיך אזוי איינבערעכען, אז דו וועסט בעהערשען דיין נאטור און דער לוסט צו געוויסע זאכען וועט ביי דיר פערוואַנדעלט ווערען אין אן עקעל, וועסטו זיין פון די וואָס ווערען נצול פון זינד, וואָס אויף זיי זאָגט דער חכם אין משלי: "לא יאונה לצדיק כל און" — דעם צדיק וועט ניט טרעפען, וועט צום האַנד ניט קומען קיין זינד.

און אזוי איך אויך מיט די זאכען וואָס מיר מעגען. דיעזע זיינען אויך איינגעטהיילט אין דרייערליי אופנים אָדער קאטעגאָריען. לאָמיר נעהמען, צום ביישפּיעל, סתם עסען. א מענש קען עסען נור אזוי פיעל וויפיעל עס איז איהם נויטיג צו דערהאַלטען זיך ביים לעבען, אָבער ניט לשום תענוג. ער עסט וויַיל ער מוז עסען, וויַיל דאָס האַלט איהם אויף דער וועלט, אָבער ניט מעהר. אן אנדערער עסט אביסעל מעהר און בעסער ווי נויטווענדיג איז. זיין כונה איז ניט בלויז אויפצוהאַלטען זיין קיום, זיין עקזיסטענץ אויף דער וועלט, נור ער וויל זיך אויך אביסעל תענוג פערשאַפען, און א דריטער לאָזט זיך אריין אין צופיעל תענוגים, ער כאַפּט איבער די מאָס אין עסען און טרינקען. ער לאָזט זיך צופיעל וואויל געהן און דאָס קען איהם ברייגנען צו עסען אָדער טרינקען אזעלכעס וואָס מען טאָר ניט, וויַיל פון צופיעל הוליען, פון צופיעל פאַרגעניגענס האָבען פערגעסט מען אַז גאָט און די פּפליכטען וואָס מען האָט צו איהם, אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "פן ישתה וישכח מחוקק" — טאָמער וועט ער צופיעל טרינקען און פערגעסען די געזעצען פון דער תורה.

דאַרפסטו, ברודער, זיך נוהג זיין בפרישות, זיין אזוי פיעל צוריקגעהאַלטען פון איבעריגעס, אז דאָס עסען אָדער טרינקען לשם תענוג זאָל ביי דיר זיין אזוי ווי אן איסור, אזוי ווי א פערבאָטענע זאך, כאָטש עס איז ניטאָ אויף דעם קיין פערבאָט אין דער תורה. און דו ווייסט דאָך, אז דער בעשעפער האָט אָנגעזאָגט דעם מלך: "ולא ירבה לו נשים, ולא ירבה לו סוסים" — ער זאָל ניט האָבען פיעל ווייבער און פיעל פערד, ער זאָל זיך, הייסט עס, ניט אָנטהאָן צופיעל תענוגים, וויַיל דאָס וועט איהם ברייגנען צו זינד. און שלמה המלך, כאָטש ער איז געווען א גרויסער מענש, א קלוגער און פערשטענדיגער, איז ער פערפיהרט געוואָרען פון צופיעל תענוגים, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין נחמיה: "הלא על

אלה חטא שלמה" — מיט דעם וואס שלמה האט געהאט פיעל ווייבער האט ער געזינדיגט, ווייל זיי, די ווייבער, האבען איהם אראפגעפיהרט פון וועג.

דעריבער היט זיך פון אלע זאכען וואס קענען דיך אפווענדען פון גאט. אויב דו ביזט צופיעל פערנומען מיט זוכען דיין חיונה און דו קענסט זיך ניט אפגעבען שטענדיג מיט דיענען גאט אין טהאט, האב וויינינגסטענס אין זינען דיין סוף און זיי א פרוש, אן אפגעזונדערטער פון צופיעל תענוגים אין דיין מחשבה, אזוי ווי אונזערע חז"ל האבען געזאגט אויף פיעלע צדיקים און חסידים וואס זיינען געווען פערנומען מיט וועלטליכע זאכען, מיט ציהען זייער חיונה פון ארבייט, און אין דער זעלבער צייט זיינען זיי געווען פרושים, אזוי ווי אבא חלקיה, וואס האט זיך בעשעפטיגט מיט גראבען ערד; שמאי, וואס איז געווען א בוי־מייסטער און הלל א האלץ־העקער און אין הארצען זיינען זיי געווען פרושים, אפגעזונדערטע פון וועלטליכע זאכען וואס זיינען איבעריג און אהן וועלכע מען קען זיך בעגעהן. און די פרישות זאל דיך ניט אפווענדען פון עוסק זיין אין וועלט־ליכע ענינים, דו זאלסט זיך, הייסט עס, ניט אפזונדערען אין גאנצען פון דער וועלט און גאר ניט טהאן פאר זיך און דיינע מיטמענשען, ווייל דאס גופא וואס דו ביזט זיך עוסק אין וועלכע ניט איז מלאכה, טהוסטו דאך דאס פון גאט'ס וועגען, אזוי ווי איך האב פריהער געזאגט. און אז דו וועסט קענען אויפגעבען דיין מלאכה אדער בעשעפטיגונג, אז די אומשטענדען וועלען דאס דיר ערלויבען, וועסטו דאס אויך טהאן פון גאט'ס וועגען, כדי צו קענען איהם מעהר דיענען און פערווענדען די צייט פון דיין חיונה זוכען אויף תורה און מעשים טובים.

און כאטש מיר זאגען, אז א מענש איז ניט מחויב אויפצוגעבען זיין ארבייט צוליעב פרישות, זאלסטו ניט מיינען אז דאס איז געזאגט אויף שטענדיג אונטער אלע אומשטענדען. דאס איז נור געזאגט ווען עס האנדעלט זיך וועגען די נויטיגע טעגליכע חיונה, אבער זיין אריינגעטהאן אין וועלטליכע זאכען, אין מסחר אדער מלאכה, כדי אנצוגרייטען אויף שפעטער, דאס דארף מען ניט. אין דעם פרט דארף מען האבען בטחון אין גאט, וואס וויים דעם מענשען'ס מחשבות, און אויב די מחשבות זיינען גוטע, אויב ער האט אין זינען צו דיענען גאט, העלפט ער איהם אז ער זאל האבען זיין חיונה, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין פרקי אבות: כל המקים את התורה מעוני סופו לקימה מעושר וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני" — ווער עס היט אפ די תורה צוליעב ארימקייט, ווייל ער האט ווייניג פרנסה און די צייט ערלויבט איהם צו לערנען און טהאן מעשים טובים, וועט איהם גאט העלפען מקים זיין די תורה אוים רייכקייט, דער אבער וואס איז ארויסגעטהאן פון דער תורה צוליעב רייכקייט, ווייל ער זוכט אנצוזאמלען רייכטהום און פערשווענדעט דארויף זיין גאנצע צייט, וועט דער סוף זיין אז ער וועט פעראָרימט ווערען און ניט קענען היטען די תורה, ווייל ער וועט זיין פערנומען אין זוכען חיונה.

און דו דארפסט זיך, ברודער, סטארען איינצוצאמען דיינע געפיהלען און די בעוועגונגען פון דיינע גליעדער ווי איך וועל דיר ווייטער ערקלעהרען.

צוערשט דארפסטו איינצאמען דיין צונג און האלטען געשלאסען דיינע ליפען ניט צו ריידען דברים בטלים. דו דארפסט צו דעם אזוי איינגעוואהנט ווערען, אז בעוועגען דיין שווערסטען אבר זאל בייי דיר לייכטער זיין ווי בעוועגען דיין צונג. ווארום דער צונג בעוועגט זיך זעהר לייכט און שנעל צו ריידען דאס וואס מען דארף ניט און מען טאר ניט, און די זינד וואס מען קען בעגעהן מיט'ן צונג

זיינען מעהר ווי די זינד וואס מען קען בעגעהן מיט אנדערע גליעדער, טאסי צוליעב דעם גופא וואס ער באוועגט זיך לייכט און ווערט ניט אזוי אפגעמאטערט ווי די הענד אדער די פיס, ווען מען שטרענגט זיי אן. מיט'ן צונג קען מען טהאן גוטעס און שלעכטעס אהן פערמיטלער, אהן א זייטיגע זאך וואס זאל העלפען טהאן די מצוה אדער די עבירה. לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, צדקה געבען, קען די האנד ניט געבען, ווען זי האט ניט וואס צו געבען. אדער פארקעהרט: גנב'ענען, מוז דאך זיין וואס צו גנב'ענען. מיט'ן צונג אבער איז מען אימשטאנד צו טהאן מצוות און עבירות אהן שום זייטיגע פאקטארען. דאריבער, ברודער, איז דער שכל מחייב, אז מען דארף אנווענדען אלע מעגליכקייטען צו האלטען דעם צונג אין צאם און ניט פריי לאזען איהם צו ריידען אבי וואס. ער דארף נור זיין פריי צו ריידען דאס וואס נויטיג איז אין תורה אדער וועלטליכע זאכען און ניט מעהר. אז דו וועסט זיך אזוי פיהרען, וועט דיר דער צונג קיין שאדען טהאן, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "מות וחיים ביד לשון" — טויט און לעבען איז אין די הענד אדער אין רשות פון צונג.

און דאס וואס איך זאג אז צוערשט דארפסטו איינהאלטען דעם צונג איז צוליעב דעם, ווייל דער צונג קען ברייגגען ערגערעס ווי אלע אנדערע אברים, ווייל דיזער גליעד איז דער שעדליכסטער, ווען מען האלט איהם ניט געצאמט, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "מי האיש החפץ חיים, נצור לשונך" — דער וואס וויל לעבען, זאל צום אלעם ערשטען היטען זיין צונג. און אין אונזערע ספרים ווערט פיעל גערעדט וועגען דיזען ענין און עס איז גוט בעקאנט..

און אויב דו ווילסט זיך איבערצייגען וועגען די פעהלערן וואס דו בעגעהסט מיט דיין צונג, נעהם אויף זיך צו האלטען אין זכרון אלעס וואס דו רעדסט ביי טאג זייענדיג צווישען מענשען. אויב מעגליך, פערשרייב יעדעס ווארט וואס געהט ארויס פון דיין מויל, און ביי נאכט, ווען דיינע געדאנקען זיינען פריי, טראכט איבער אלעס וואס דו האסט דורכ'ן טאג גערעדט, וועסטו וויסען וואס דו האסט געדארפט ריידען און וואס דו האסט ניט געדארפט; וועלכע רייד עס האבען דיר געבראכט נוצען און וועלכע — שאדען. דו וועסט דאן איבער־צייגט זיין, אז דו האסט גערעדט איבריגע רייד, וועלכע מען טאר ניט, אזוי ווי רכילות און לשון הרע און דו וועסט אנערקענען דיין אייגענעם פעהלער.

און דו זאלסט עס שטענדיג אין זינען האבען, דו זאלסט שטענדיג טראכטען וועגען די שאדענס וואס דיין צונג קען דיר ברייגגען אזוי ווי דו טראכסט ווי אזוי אויסצומיידען די עוולות וואס דיינע שונאים בעגעהען געגען דיר. דו זאלסט גאר ניט אויפהערען צו האלטען קאנטראל איבער דיין צונג און ריידען וואס וויינינגער. אנשטאט צו ריידען א סך, זאלסטו בעסער א סך דענקען און האבען מיט זיך אליין א חשבון. ווארום דאס דענקען איז אזוי ווי א ליכט און דער חשבון וואס א מענש האט מיט זיך אליין איז אזוי ווי זונען שטראהלען וואס דרינגען אריין אין דיין הארצען צו וויסען וואס דארט איז פארבארגען, און דער צונג איז דער טהויער צו די בעהעלטענים פון הארצען. ווען דו לאזט אפ דיין צונג, ווען דו בעפרייסט איהם, הערט ער אויף היטען דיינע הערצליכע אוצרות און ער צייגט ארויס און גיט איבער אזעלכעס וואס דו ווילסט ניט און עס טויג פאר דיר ניט אז עס זאל ארויסגעגעבען ווערען. אז דו וועסט אבער האלטען א וואך איבער'ן טהויער וועט דיין הערצליכער אוצר זיין געהיט, קיינער וועט, הייסט עס, ניט וויסען וואס ביי דיר אין הארצען טהו טזיך, אזוי

ווי דער חכם זאגט אין משלי: "גם אויל מחריש חכם יחשב" — אפילו א נאר ווען ער שווייגט האלט מען איהם אויך פאר א קלוגען. אדער אין קהלת ווערט געזאגט: "אל תבהל על פיך" — דו זאלסט ניט איילען צוריידען מיט דיין מויל, נור פריהער גוט בעטראכטען אויב דו זאלסט ריידען אדער ניט ריידען.

נאכדעם, ווען דו וועסט האבען דיין צונג איינגעצאמט, ווענד אן מיטעל צו פערמאכען דיינע אויגען, ניט געברויכען, הייסט עס, דיין זעה קראפט אויף זאכען וואס דו דארפסט ניט קוקען, וואס זיינען ניט נויטיג צו זעהן אדער אזעל־כעס וואס קען דיך אפווענדען פון דענקען וועגען וויכטיגעס, וואס קען דיר נוצען בריינגען. מייד אויס דאס צופיעל קוקען, ווייל דאס קען בריינגען צו זינד, אזוי ווי די רז"ל האבען געזאגט: "לבא ועינא תרי סרסורי דחטאה" — דאס הארץ און די אויגען זיינען צוויי פאקטארען צו זינד. מיט די אויגען זעהט מען א זאך וואס מען טאר ניט און דאס הארץ קריגט דערצו חשק און עס בריינגט דעם מענשען צו זינדיגען. בענוץ דיין קוק און דיין בליק צו קוקען אויף גאט'ס וואונדערליכע שאפונג און דערפון וועסטו פערשטעהן זיין מאכט און טובות וואס ער טהוט מיט זיינע בעשאפענע, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך" — ווען איך זעה דיינע הימלען, די ווערק פון דיינע פינגער, די לבנה און די שטערען, ווייס איך וואס פאר א גרויסער און מעכטיגער גאט דו ביזט, אדער ווי עס ווערט דארט ווייטער געזאגט אין דעם קאפיטעל „השמים מספרים כבוד אל".

נאכהער זאלטו איינגעוואוינען דיינע אויערען זיי זאלען פערשטאפט זיין פון הערען אזעלכעס וואס דו דארפסט ניט הערען. און ווי ווייט מעגליך מייד אויס צו הערען אזעלכעס וואס קען דיר בריינגען מעהר שאדען ווי נוצען, ווי, למשל, ליגענס, רכילות און לשון הרע. דו זאלסט זיך אויך ניט צוהערען צו געזאנג, צו מוזיק און צו לוסטיגע געלעכטערס, וואס ווענדען אפ דעם מענשען פון מצוות און גוטע טהאטען; אבער לייג צו דיינע אויערען צו הערען וואס גוטע און פרומע לייט זאגען וועגען דיענען גאט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "הט אזנך ושמע דברי חכמים" — בויג צו דיין אויער און הער די רייד פון חכמים. און אנדער פסוק זאגט דארט: "אזן שומעת תוכחת חיים" — דער אויער וואס הערט שטראף רייד בריינגט לעבען.

נאכהער זאלסטו זיך בעמיהען איינצוצאמען דעם חוש הטעם, דעם געפיהל פון געשמאק, פון אונטערשיידען צווישען א געשמאקען מאכל צו ניט קיין גע־שמאקען און ניט עסען און טרינקען מעהר ווי דו מוזט האבען נויטיג. דו זאלסט אויסמיידען צו עסען א סך פאטראוועס מיט דיין ברויט. בעגנוגען זיך מיט איין פאטראווע, אויב נור דו קענסט עס אויספיהרען. און דעם איין מאכל, וואס דו עסט מיט דיין ברויט, זאלסטו אויך ניט עסען קיין סך, נור אזוי פיעל וואס זאל דיר לייכטער מאכען אראפצושלינגען דיין ברויט, אבער ניט פון תענוג וועגען. און געוואוין זיך צו געוויסע צייטען צו עסען ברויט מיט נישט, כדי ווען עס וועט זיך מאכען א צייט אז דו וועסט גארניט האבען צום ברויט זאל דיר לייכטער זיין אויסצוקומען מיט ברויט אליין. און אויב דו קענסט אויסקומען אהן געריכטען, אויף וועלכע מען דארף פערשווענדען מיה און צייט צו פער־פערטיגען זיי, טהו דאס. עס פייגען, ווייטרויבען אדער אנדערע פרוכט מיט ברויט, כדי צו שפארען טרחה און צייט. און דיין בייטאגיגער עסען זאל זיין א לייכטערע ווי דער ביינאכטיגער. דו זאלסט בייטאג עסען ווייניג און א

לייכטע אכילה, ווארום אז דער מאגען איז פול, ווערען די גליעדער שווער און מען ווערט פויל און דאס קען זיין א שטערונג צו דיענען גאט אדער טהאן וועלט־ליכע זאכען וואס מען מוז טהאן. און אז דו וועסט געוואוינט ווערען נאכצו־קומען דאס וואס איך האב פריהער געזאגט, זאלסטו זיך איינגעוואוינען צו פאס־טען כאטש איין טאג אין וואך. און ווי ווייט דו קענסט ברעכען דיין נאטור ניט צו האבען קיין פערלאנג צו עסען און טרינקען, זאלסטו דאס טהאן. און ווען דו עסט זאל זיין כונה זיין מעהר פון רפואה וועגען ווי צוליעב זאטקייט. דאס הייסט: דו זאלסט עסען מעהר מיט'ן צוועק צו דערהאלטען דיין געזונד איי־דער פון הנאה וועגען. און דיין געטראנק זאל זיין וואסער, סיידען דו דארפסט טרינקען פון דיין געזונד וועגען אדער כדי צו פערטרייבען דאגה און מרה שחורה, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש" — גיט שטארקע געטראנק צום פערצווייפעלטען און וויין — צו א פערביטערטען, צו א בעל דאגות. דו זאלסט אבער אפילו אין אזא פאל ניט טרינקען קיין סך און ניט פראוועז קיינע וויין הוליאנקעס אין געזעלענשאפט, ווייל דאס טרינקען איז א גרויסע שטערונג צו מקיים זיין די תורה און צו טהאן וויכטיגע זאכען פאר דער מענשהייט. ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "לץ היין הומה שכר" — וויין מאכט דעם מענשען פאר א לץ, פאר אן אפלאכער און שטארקע גע־טראנק בערוישט דעם מענשען. און בכלל וועגען עסען און טרינקען זאגט דער פסוק: "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר" — דו זאלסט ניט זיין פון די וואס פרעסען פלייש און זויפען וויין, ווייל דער וואס לאזט זיך אריין אין דעם קען ניט קלוג זיין.

נאכהער זאלסטו זיך נעהמען די מיה אפצוהיטען זיך ניט צו בעריהרען מיט דיין האנד קיין זאך וואס בעלאנגט ניט צו דיר. און דערווייטער זיך פון אלע סארטען גנבה, נארעריי, גזלה און פון אימיצען בייז טהאן. זיי איינגעהאל־טען מיט די בעוועגונגען פון דיינע הענד און איידער דו געהסט עפעס טהאן מיט די הענד בעטראכט וואס דער סוף קען דערפון ארויסקומען. און היט דיין מאראל און בעשיידענהייט דו זאלסט קיינעם קיין שלעכטס ניט טהאן בעת דו וועסט דערהויבען זיין, בעת דו וועסט שטעהן אויף אזא מדרגה, אז דו וועסט האבען די מאכט צו טהאן מענשען שלעכטעס, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "ושומר ידו מעשות כל רע" — ער היט זיינע הענד פון טהאן שלעכטעס. אין אן אנדער פסוק דארט ווערט געזאגט: "נוער כפיו מתמוך בשוחד" — ער טרייסעלט אפ זיינע הענד פון נעהמען שוחד, כאבאר. דו זאלסט אבער בענוצען דיינע הענד אויף זאכען וואס גאט האט געבאטען, ווי למשל, צדקה געבען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: "פתוח תפתח את ידך" — דו זאלסט עפענען דיין האנד צו העלפען און שטיצען ארימע לייט. און אין משלי איז דא א פסוק: "כפה פרשה לאביון" — די אשת חיל, די גוטע און פרומע פרוי שטרעקט אוים איהר האנד צום אביון. דו דארפסט אויך בענו־צען דיינע הענד צו ארבייטען און פערדיענען אויף חיונה און ניט געניסען פון אזעלכע געלט וואס מען טאר ניט געניסען אדער אנקומען צו די הילף און שטיצע פון מענשען. ווארום אז דו קומסט אן צו לייטען, אז מענשען זיינען דיך מפרנס אדער שטיצען דיך אויף וואס פאר אן אופן עס זאל ניט זיין, מיינט עס, אז דו פערקויפסט זיי א טייל פון דיינע זכיות, א טייל פון דעם שכר וואס דו דארפסט קריגען פאר דיינע גוטע מעשים, וועלכע דו וואלסט ניט געקענט טהאן,

ווען יענע וואָלטען דיך ניט אויסגעהאָלפען מיט לעבענסמיטעל. און דו זאָלסט קיינעם ניט פאַלען צו לאַסט, אַזוי ווי אַ געוויסער חכם האָט געזאָגט: "גאָט זאָל זיך מרחם זיין אויף דעם יעניגען וואָס האָט זיך אָפּגעזונדערט פון דער וועלט, וואָס איז זיך נוהג בפרישות, אָבער ער פאַלט דורכדעם ניט צו לאַסט אויף זיינע גוטע פריינד, ווייל ער טהוט עפּעס צו פערדיענען זיין לעבענסמיטעל, אַזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין תהלים: "יגיע כפיך כי תאכל" — אַז דו וועסט עסען די האָרעוואַניע פון דיינע הענד, וועט דיר זיין גוט און וואויל אויף בײדע וועלטען."
און עס איז שוין לאַנג געזאָגט געוואָרען אַז דער אָנפאַנג פון פרישות, פון פרום זיין, איז פרנסה. צוערשט דאַרף אַ מענש אין זינען האָבען צו פערדיענען זיין חיונה מיט זיינע אייגענע הענד, דאַן קען ער זיך נוהג זיין בפרישות, אָפּגעזונדערט זיין פון וועלטליכע זאַכען וואָס זיינען ניט קיין נויטווענדיגקייט.

נאָכהער פיהר זיך אַזוי מיט דיינע פּיס און בעשרענק זיי בלויז פאַר געוויסע צוועקען. בענוץ זיי ניט אויף אומגעהן מיט רשעים, וואָס זוכען מותרות, איבעריגע זאַכען וואָס ניט נויטיג זיינען, אַזוי ווי דוד המלך ע"ה זאָגט אין תהלים: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים" — וואויל איז דעם מענשען וואָס איז ניט געגאַנגען אין דער עצה פון רשעים, וואָס האָט ניט געפאָלגט זייער ראַטה און זיי ניט נאָכגעטהאָן. דו זאָלסט אָבער די פּיס געברויכען צו לויפען טהאָן גוטעס און קאָמפּאַנירען זיך מיט חכמים, מיט גוטע און פרומע לייט, אַזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: „הולך את חכמים יחכם" — דער וואָס געהט אום מיט חכמים ווערט אויך קלוג. אין אַן אַנדער פּלאַץ זאָגט ער דאָרט: "למען תלך בדרך טובים" — דו זאָלסט געהן אין וועג פון גוטע.

און אויף אַלעס וואָס מיר האָבען פריהער געזאָגט זיינען דאָ פּסוקים וואָס וואָרנען אונז. דער פּסוק זאָגט אין ישעיה: "מי יגור לנו אש אוכלה?" — ווער וועט שטעהן פאַר אונז, ווער וועט אונז בעשיצען פון גאָט'ס פייערדיגען צאָרן? רעכענט ער דאָרט אויס: דער וואָס געהט אין גערעכטיגקייט, רעדט נור אַזעלכעס וואָס מען דאַרף ריידען, האַסט צו האָבען געלד אויף ניט קיין אָרענטליכען אופן, טרייסעלט זיך אָפּ פון שוחד, פערשטאָפּט זיינע אויערען און פערמאַכט זיינע אויגען פון הערען און זעהן שלעכטעס. דוד המלך, ע"ה, אין תהלים אין קאַפּיטעל : "ה' מי יגור באהליך" רעכענט אויך אויס אַ רייהע פון מעשים וואָס אַ מענש דאַרף געוואוינען זיינע גליעדער און געפיהלען.

און דו זאָלסט, ברודער, וויסען, אַז דו דאַרפסט אַלעס נאָכקומען. דו מוזט דיינע אַלע אברים און געפיהלען היטען פון שלעכטעס, ווייל דאָס איז אַזוי ווי פּערל וואָס זיינען אַרויפגעצויגען אויף אַ שנירעל, איז אויב דו וועסט איבער־רייסען דעם שנירעל אַרונטערצונעהמען איין פּערל, וועלען זיי אַלע צופאַלען. אויב דו וועסט, למשל, היטען דיינע אַלע גליעדער, נור די הענד וועסטו פריי־לאָזען צו טהאָן וואָס מען טאָר ניט, וועסטו שוין זינדיגען מיט די פּיס און מיט די אַנדערע אברים אויך. דעריבער היט זיי אָפּ אַלע און איינע די אַנדערע וועלען העלפען צו טהאָן גוטעס, אַזוי ווי די רז"ל זאָגען אין פּרקי אבות: "מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה" — איין מצוה שלעפּט מיט נאָך אַ מצוה און אַן עבירה שלעפּט נאָך אַן עבירה.

און וועגען דעם דריטען אַרט פרישות, וועגען די פרישות פון אונזערע מחשבות, וואָס איך האָב דערמאָהנט אין אָנפאַנג פון דיזען פּרק, וועל איך זאָגען, אַז דער אָנפאַנג פון דיזען אַרט פרישות בעשטעהט אין דעם, אַז די

גראנקען פון מענשען זאלען שטענדיג זיין קאנצענטרירט צו גאטעס דיענסט. וואס דו טהוסט און וואס דו טראכסט זאל נור זיין פון גאטס וועגען. דו זאלסט נור אין זינען האבען צו האבען דיין חיונה אזוי ווייט ווי נויטיג איז אויפצוהאלטען דיין געזונד, אבער ניט פון תענוג און בעקוועהמליכקייט וועגען. דו זאלסט ניט האבען אין דיין מחשבה רייך צו ווערען, כדי צו זיין אן אויבער־הארר איבער אימיצען אדער בעריהמען זיך דערמיט. דיין אפגעזונדערט זיין פון וועלטליכע תענוגים, זאל ניט זיין כדי צו קריגען א נאמען אלס א צדיק אדער כדי אנצוזאמלען פערמעגען, נור פון גאטס וועגען. און דו זאלסט מיט דיין פרישות ניט איבערטרעטען דעם גרענעץ פון דער תורה. דו זאלסט ניט פאסטען שבתים, ימים טובים און ראש חודש און דו זאלסט זיך ניט ענטזאגען פון אנדערע תענוגים וואס מען איז מחויב נאך דעם דין פון תורה. דיין פרישות דארף נור בעשטעהן אין דעם ניט צו האבען קיין לוסט צו איבעריגע זאכען, נור דאס וואס דו מוזט שוין באלד נויטיג האבען. דו דארפסט זיך שטענדיג פארשטעלען, אז דו האסט צו זיין אויף דער וועלט בלויז דעם טאג און אין אבענד מוזטו אוועק פון איהר. אז דו וועסט זיך אזוי פארשטעלען, וועסטו ניט האבען קיין לוסט צוצוגרייטען אויף ווען עס איז און דו וועסט זיך בענוגענען מיט דעם וואס דו האסט דיינע צייטוויילינגע נויטוועדינקייטען. און אז צו דעם וועסטו האבען חשבון הנפש, ווי מיר האבען ארומגערעדט אין פאריגען שער, און וועסט האבען בטחון אין גאט און נאכקומען אלע חובות הלבבות, וואס מיר האבען ערקלעהרט אין דיעזען ספר, וועסטו ערשט זיין א ריכטיגער פרוש, לויט דעם פערלאנג פון גאט און זיין תורה. בעטראכט די זאך און נעהם עס גוט אין זינען און דאס וועט דיר ברייגנען גוטעס.

פרק ו'

איצט וועלען מיר ערקלעהרען די ענינים פון פרישות, וואס געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען און אין דער גמרא.

א מין פרישות ווערט דערמאהנט אין דער תורה פון יעקב אבינו, וועלכער האט געזאגט: "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" — גאט זאל מיר געבען ברויט צו עסען און א מלבוש אנצוקליידען — זאכען וואס אהן דעם קען מען ניט אויסקומען; אבער אנדערע פארגעניגענס און הנאות האט ער ניט פערלאנגט. פון משה רבנו, דערצעהלט די תורה, אז ער האט דריי מאל געפאסט צו פיערציג טעג מיט פיערציג נעכט. אליהו הנביא, ווערט געזאגט אין מלכים א', האט אויך געפאסט פיערציג טעג, אזוי ווי עס שטעהט דארט: "וילך בכח האכילה ארבעים יום" — אליהו הנביא איז מיט'ן כח פון זיין עסען א מאהלצייט געגאנגען פיערציג טעג אומגעגעסען. און די אלע פרישות, אפילו די לאנגע תעניתים זיינען געווען מרוצה צו גאט. פראוועהן נזירות, ניט טרינקען קיין וויין און לאזען וואקסען די האר, ניט שערען זיך, איז אויך א מין פרישות, ווייל דער נזיר מיידט דאך אויס די דאזיגע צוויי תענוגים, און דאס איז ביי גאט אנגעליינט, און ער רופט דעם נזיר "קדוש", הייליגער, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין נשא: "כל ימי נזרו קדוש הוא" — די גאנצע צייט פון זיין נזירות איז ער הייליג. א פשיטא שוין דער וואס ענטזאגט זיך פון אלע תענוגים און ער האט צו דעם קיין לוסט, איז נאך מעהר חשוב ביי גאט און ער פערדיענט מעהר שכר.

מיר געפינען ווידער אין דער תורה, אז גאָט האָט אָנגעזאָגט אהרן הכהן: "יין ושכר אל תשת אתה ובניך בבואכם אל אהל מועד" — דו און דיינע זיהן זאָלען ניט טרינקען קיין וויין און אנדערע שאַרפע משקאות ווען איהר דאַרפט קומען אין אהל מועד. דאָס איז אַן אָנזאָג אויסצומיידען אזעלכע זאכען וואָס קענען פערהינדערען די פאָלקאָמענהייט פון גאָטעס דיענסט. אזוי ווי די רז"ל האָבען געזאָגט: דער וואָס האָט געטרונקען א רביעית וויין, זאָל קיינע שאלות ניט פסק'ענען; דער וואָס האָט געטרונקען א רביעית וויין, זאָל ניט תפלה טהאָן צו גאָט, זאָל ניט דאווענען, ווייל וויין צומישט די רעיונות און מען קען נאָך א טעות האָבען אין א דין אָדער ניט ארויסברייננגען די תפלה ווי געהעריג איז.

עס איז דאָ נאָך אַן ארט פרישות, וואָס ווערט דערמאָהנט אין ירמיה. יונדב בן רכב, ווערט דאָרט דערצעהלט, האָט אָנגעזאָגט זיינע קינדער זיי זאָלען ניט טרינקען קיין וויין, ניט זעען, ניט פלאַנצען קיין ווייגגאָרטען און ניט בויען קיין הייזער, נור וואָוינען אין געצעלטען, אין פאָלאַטקעס אויסער'ן שטאָדט, אָפּגעזונדערט פון מענשען. דאָס איז שוין א הויכער ארט פרישות. דאָס הייסט שוין אזוי גוט ווי אין גאַנצען זיין אָפּגעזונדערט פון דער וועלט, און דער בעשעפער האָט די בני יונדב געלויבט פאר מקים זיין זייער פאָטער'ס פערזאָג, אזוי ווי דער פסוק זאָגט דאָרט: "לא יכרת איש ליונדב בן רכב" — עס וועט ניט אומקומען קיין מענש פון יונדב בן רכב. אלישע הנביא האָט זיך אויך נוהג געווען בפרישות. ווי עס ווערט דערצעהלט אין מלכים א': "וילך אחרי אליהו וישרתהו" — אלישע האָט פערלאָזט זיינע עלטערען, זיין משפחה און אלעס וואָס ער האָט געהאט און איז אוועק בעדיענען אליהו הנביא. און אזוי איז געווען דער מנהג פון די נביאים פון יענעם דור און פון פאָריגע דורות, אז זיי האָבען אוועקגעלאָזט וועלטליכע זאכען און אפילו זייערע אייגענע נויטווענדיגקייטען און זיינען אוועק אין וויסטענהייטען, כדי אָפּצוגעבען זיך בלויז מיט גאָטעס דיענסט אי מיט זייערע אברים, אי מיט זייערע מחשבות.

די תורה זאָגט אונז אָן אויף פרישות דורך פאסטען בעת מיר טהוען תשובה און מיר בעטען מחילה אויף אונזערע זינד. יום הכפורים זיינען מיר מחויב צו האלטען א תענית און פייניגען זיך. די כונה דערביי איז, אז מיר זאָלען איינצאמען אונזערע תאוות און זיך דערווייטערען פון תענוגים, וואָס דאָס ברייננגט אם מעהרסטען צו זינד, אזוי ווי דער פסוק זאָגט אין הושע: "כמרעיתם וישבעו" — אז זיי האָבען זיך אויסגעפאשעט און זאט געווען האָבען זיי פערגעסען אַן גאָט. פערקעהרט ווידער זאָגט דאָרט דער פסוק: "בצר להם ישחרונני" — ווען עס איז זיי שלעכט זוכען זיי מיך, גאָט.

נאָך אַן ארט פרישות ווערט דערמאָהנט אין זכריה. דער פסוק זאָגט דאָרט: "ולא ילבשו אדרת שער למען כחש" — זיי זאָלען ניט אָנקליידען א פעל מאנטעל כדי נארען די וועלט. זעהט מען דערפון, אז עס איז דאמאָלס געווען דער מנהג פון פרומע לייט צו קליידען זיך אין פעל פון חיות, ניט אין מלבושים פון אנדערע מאטעריעס וואָס מען האָט צו יענער צייט געטראָגען. זאָגט עס אָן דער נביא, אז קיינער זאָל זיך ניט אָנטהאָן אין אַן אדרת שער מיט דער כונה כדי לייט זאָלען מיינען אז זיי זיינען פרומע לייט, גאָטספאָרכטיגע מענשען.

און דוד המלך זאָגט אין תהלים: „טרם אענה אני שוגג" – איידער איך האָב זיך געפייניגט בין איך געווען א שוגג, א זינדער אונגערן, און נאכהער

זאָגט ער: ״טוב לי כי עניתי״ — מיר איז גוט, איך האָב אויפגעהערט צו זינדיגען, ווייל איך האָב זיך געפייניגט, ווייל איך האָב זיך צוריק געהאַלטען פון תאוות און אפילו פון נויטווענדיגע זאַכען.

איוב איז אויך געווען א פרוש, א צוריקגעהאַלטענער פון וועלטליכע בעקוועהמליכקייטען, ווי ער דערצעהלט אויף זיך, אז ער האָט פערהאַסט וועלטליכע תענוגים, זיין פערמעגען און האָט זיך איבערגעגעבען בלויז צו טהאָן גוטעס.

אזוי איז אויך געווען דניאל. ווען ער האָט געטרויערט אויף׳ן גלות און תפלה געטהאָן צו גאָט וועגען דעם, האָט ער געזאָגט: ״לחם חמודות לא אכלתי״ — קיינע לאַקאָמע זאַכען האָב איך ניט געגעסען. און דאָס איז געווען אָנגעלייגט ביי גאָט, און דער מלאך האָט נאָכהער געזאָגט צו דניאל: ״מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות״ — פון דעם ערשטען טאָג אָז זייט דו האָסט זיך איין זינען גענומען צו פערשטעהן און זיך פייניגען, זיינען דיינע רייד געהערט געוואָרען פון גאָט. אזא פרישות ווי דניאל האָט נוהג געווען מיט׳ן אבזיכט צו פועל׳ן ביי גאָט אז ער זאָל די אידען אויסלייזען פון גלות, איז די בעסטע.

די איינוואוינער פון ננוה, ווערט דערצעהלט אין יונה, האָבען זיך געפייניגט, ווען זיי האָבען זיך דערוואוסט, אז דער בעשעפער וויל זיי אומברייינגען פאר זייערע זינד. ווען המן הרשע האָט געוואָלט אומברייינגען די אידען, ווערט דערצעהלט אין מגילת אסתר, אז די אידען האָבען געפאַסט און זיך געפייניגט, און אין א סך אזעלכע פעלע ווערט דערצעהלט אין אונזערע ספרים, אז מען האָט זיך נוהג געווען בפרישות, מען האָט זיך צוריקגעהאַלטען פון בעקוועהמליכקייטען און תענוגים, ווען עס איז געקומען אָן עת צרה.

און שלמה המלך רעדט וועגען פרישות אין משלי און אין קהלת. ״אל תהי בסובאי יין״ — דו זאָלסט ניט זיין פון די וואָס זויפען וויין. ״מעט שנות מעט תנומות״ — אביסעל שלאָפען אביסעלע דרעמלען. ״אל תתן לנשים חילך״ — פערשווענד ניט דיינע קרעפטען ביי פרויען. ״טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה״ — עס איז בעסער צו געהן אין א טרויער הויז ווי געהן צו א הוליאנקע. ״מתוקה שנת העובד״ — דער שלאָף פון ארבייטער, פון האָראָפאשנעם מענשען איז זיס און עס טויג ניט ווען מען לאָזט זיך וואויל־געהן און מען האָרעוועט ניט.

אין משנה און אין גמרא ווערט אזוי פיעל גערעדט פון פרישות, פון אויסמיידען תענוגים, אז איך קען די אלע מאמרים ניט איבערגעבען אין דיעזען ספר. דאָס רוב פון די דאָזיגע מאמרים געפינען זיך אין פרקי אבות. דאָרט ווערט געזאָגט: ״כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן״ — אזוי איז די וועג, די ארט און ווייזע ווי אזוי א מענש וואָס וויל נאָכקומען די תורה דאַרף זיך פיהרען: עסען ברויט מיט זאַלץ, טרינקען וואסער מיט׳ן מאָס, שלאָפען אויף דער ערד און לעבען א לעבען פון צער. אין אן אנדער פלאַץ ווערט דאָרט געזאָגט: ״התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים״ — די תורה קען ערוואָרבען ווערען דורך אכט און פיערציג זאַכען אָדער אייגענשאַפטען. רעכענט ער דאָרט אלץ אזעלכע זאַכען וואָס פערשאַפען ניט קיין קערפערליכען פאַרגעניגען. אין מסכת תענית ווערט אויך ברייט גערעדט וועגען דיעזען ענין. און אז איהר וועט נאָכקוקען און נאָכזוכען וועט איהר געפינען נאָך מעהר. נעהמט עס אין זינען און דענקט וועגען דעם און איהר וועט מיט גאָט׳ס הילף

אלעם וויסען און פערשטעהן, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: "אם תבקשנה ככסף אז תבין יראת ה׳" — אז דו וועסט די תורה זוכען אזוי ווי מען זוכט זיל־בער און אנדערע טייערע זאכען, דאמאלס וועסטו פערשטעהן ווי אזוי מען דארף מורא האבען פאר גאט און ווי מען דארף איהם דיענען.

פרק ז׳

אבער אין דעם ענין פון פרישות, פון זיין צוריקגעצויגען פון געוויסע תענוגים, איז דא אן אונטערשייד צווישען פארצייטיגע מענשען און אונז. דער אונטערשיעד איז דיעזער:

די פארצייטיגע צדיקים חנוך, אברהם, יצחק, יעקב און איוב מיט זיינע חברים, איז זייער שכל געווען ריין און לויטער און דער יצר הרע שוואך. זייער גייסט, זייערע געפיהלען האבען זיך געצויגען נאך׳ן שכל. זייער שכל, הייסט עס, האט זיי דיקטירט וואס זיי זאלען טהאן און וואס זיי זאלען ניט טהאן און זיי האבען איהם געפאלגט. דעריבער האבען זיי ניט געדארפט האבען קיין תורה מיט א סך מצוות, און פיעל מצוות זיי האבען געהאט איז פאר זיי גענוג געווען אז זיי זאלען האבען אמונה אין גאט און איהם דיענען, אזוי ווי דער פסוק אין נחמיה זאגט וועגען אברהם׳ען: "ומצאת את לבבו נאמן לפניך" — דו גאט האסט געפונען זיין הארץ געטריי צו דיר. יענע לייט האבען ניט געדארפט האבען די פרישות וואס איז אנגעזאגט אין דער תורה און זיי זיינען אהן דעם אויך געווען צדיקים. ווען אבער יעקב׳ס קינדער זיינען געקומען אין מצרים און האבען אין יוסף׳ס צייטען דארט אפגעלעבט ביי א זיעבציג יאהר און עס האט זיי קיין זאך ניט געפעהלט, האבען זיי בעקומען מעהר תאוות. פון וואוילטאג, הייסט עס, האט זיך דער יצר הרע געשטארקט איבער זייער שכל, און אום צו דיענען גאט באמונה האבען זיי שוין געדארפט מעהר פרישות. זיי האבען גע־מוזט צוריקגעהאלטען זיין פון תאוות, כדי צו בעקעמפפען דעם יצר הרע. דערי־בער האט זיי דער בעשעפער צוגעגעבען געוויסע מצוות שמועיות, אזעלכע מצוות, הייסט עס, וואס מען פערשטעהט ניט מיט׳ן שכל, ווי שעטנז און דאס גליי־כען, כדי דאס זאל זיי פיעל ניט איז אפהאלטען פון וועלטליכע פארגעניגענס און זיי מעהר דערנעהענטערען צו גאט.

און אז די אידען האבען איינגענומען די לאנד כנען, זיך דארט בעזעצט און עס איז זיי געגאנגען זעהר גוט, האבען זיי בעקומען א גרעסערען חשק צו עסען גוט און אנדערע וועלטליכע תענוגים. און וואס מעהר זיי האבען זיך איינגע־זעצט אין לאנד, וואס מעהר זיי האבען זיך בעפעסטיגט און גענאסען גוטעס, איז אלץ דער שכל ביי זיי שוואכער געווארען און דער לוסט צו לאזען זיך וואויל־געהן איז שטארקער געווארען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין דער תורה: "פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה, ורם לבבך" — טאמער וועסטו עסען צו זאט און בויען גוטע הייזער, וועט דיין הארץ דערהויבען ווערען, דו וועסט, הייסט עס, ווערען ביי זיך שטאלץ און דו וועסט אן גאט פערגעסען. דאמאלס האבען זיי שוין געדארפט אנקומען צו מעהר פרישות, דאמאלס האבען זיי זיך געמוזט צוריקהאלטען פון מעהרערע זאכען, כדי צו בעקעמפפען זייערע געפיה־לען, זייער לוסט צו תענוגים. דאן האט מען שוין געדארפט אנקומען צו אזא פרישות ווי נזירות און צו די פרישות פון די נביאים וואס מיר האבען פריהער

דערמאַהנט, ווייל אַהן דעם איז שווער געווען נאָכצוקומען גאָט'ס געבאָטען ווי געהעריג איז. וואָס דער שונא איז שטאַרקער דאַרף מען אַלץ האָבען שטאַרקערע וואפען צו בעקעמפּפען איהם. און אַזוי אין אַלע דורות איז דער שכל שוואַך און דער יצר הרע שטאַרק, און ווען מען טהוט וואָס ניט איז פון די זאַכען וואָס האָבען צו טהאָן מיט עולם הזה, ווענדעט עס אָפּ פון די ענינים פון עולם הבא. דעריבער דאַרפען מיר אין אונזערע צייטען זיך אָפּווענדען פון עולם הזה זאַכען בעת מיר טהוען וואָס ניט איז פאַר עולם הבא, כדי יעדע מצוה וואָס מיר טהוען זאָל זיין בלויז לשם שמים, פון גאָטס וועגען, אָהן זייטיגע כונות אָדער פּניות.

אונזערע עלטערען האָבען דאָס ניט געדאַרפט. די פּאַרצייטיגע מענשען, וואָס זייער שכל איז געווען שטאַרק, האָבען געקענט טהאָן אי פאַר דער וועלט אי פאַר יענער וועלט און איינס דאָס אַנדערע האָט ניט געשאַדט, אַזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין ירמיה: "אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו" — דיין פאָטער, דאָס הייסט, דער פאַרצייטיגער צדיק האָט געגעסען און געטרונקען, האָט הייסט עס, גוט געלעבט און אין דער זעלבער צייט האָט ער געטהאָן גערעכטיגקייט און צדקה און עס איז איהם וואויל געווען. אין קהלת איז דאָ א פּסוק: "טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח ידיך" — עס איז גוט דו זאָלסט זיך האַלטען אָן זאַכען וואָס האָבען צו טהאָן מיט יענער וועלט און פון דער וועלט זאָלסטו זיך אויך ניט אָפּלאָזען. אָבער אַזוי ווי דאָס איז שווער אויסצופיהרען צוליעב די שוואַכקייט פון שכל און שטאַרקייט פון יצר הרע, דאַרף מען ווי ווייט מעגליך זיך נוהג זיין בפּרישות לויט די תנאים וואָס זיינען שוין פריהער געזאָגט געוואָרען.

איך האָב, ברודער, געזעהן א שאַרפע מליצה אין דעם ענין פון פּרישות פון א געוויסען חסיד, וואָס האָט עס אָנגעזאָגט זיין זוהן. דאָס איז מיר געפעהלען געוואָרען און איך וועל עס דאָ איבערגעבען אלס סוף צו דיעזען שער אנשטאַט אייגענעם מוסר. פערשטעהע דאָס און בעטראַכט דאָס גוט, וועסטו מיט גאָט'ס הילף אַרויפקומען אויף'ן גוטען וועג און טהאָן גוטעס. דאָס איז די מליצה:

דו, מיין זוהן, זאָל דיר גאָט העלפען, אז דו זאָלסט זיין פון די וואָס הערען גאָט'ס רייד און נעהמען עס אַריין אין זינען, נעהמען אַריין אין זינען און דענ־קען וועגען דעם, דענקען וועגען דעם און ווייסען און פערשטעהען די זאַך, ווייסען און טהוען. דו זאָלסט ניט זיין פון די וואָס זיינען געזונקען אין אירטהומס, אין טעות'ען אַזוי ווי שכורים וואָס זיינען צוטומעלט פון וויין טרינקען און וואָס דער יצר הרע פיהרט זיי אַראָפּ פון וועג און געוועלטיגט איבער זיי, און די תאוות שטאַרקען זיך אין זיי, און זיינען געגייגט צו תענוגים, און זיינען גע־רייצט צו וועלטליכע הנאות, און ווערען צוקלאַפּט אַזוי ווי מענשען וואָס געהען אין דער פינסטער און ווידערהאָלען זייערע טעות'ן, חזר'ן איבער זייערע זינד נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל, ווייל זיי זיינען צומישט און ווייסען ניט אויף וואָס'ער וועלט זיי זיינען.

דו זאָלסט ניט זיין פון די וואָס הערען און נעהמען ניט אַריין אין זינען, און זאָגען און טהוען ניט. זוכען רוה און פאַלען אַריין אין צרות. לייגען אַוועק מיה צו געניסען בעקוועהמליכקייטען און קריגען יסורים. זייערע נשמות און גופים ווערען אויסגעמאַטערט און דער שכל צובראָכען און צוברעקעלט. זיי זאַמלען אָן גאָלד, וואָס האָט ניט קיין לאַנגען עקזיסטענץ; זילבער, וואָס איז ניט בּוויערהאַפט און אַמאָל ירש'ענען דאָס זייערע שונאים אָדער אומגעטרייע ווײ־

בער, וואָס בע'גנב'ענען און בערויבען זיי אין געהיים. די דאָזיגע לייט גרייטען צו שטאַרקע פּאַלאַצען און ליגען אין קברים, בויען געביידעס וואָס זיי בעזעצען ניט, זאַמלען פערמעגענס וואָס זיי געברויכען ניט. יעדער פון זיי בעגראָבט זיין פאַטער און זיינע קינדער, זיי ווייסען אלע אז מענשען שטאַרבען אי אין דער עלטער, אי אין דער יוגענד און טהוען פון דעסטוועגען ניט די זאַכען וואָס האָבען אַן אייביגען קיום. יעדער פון זיי פערגעסט זיין סוף און געדענקט און האָט אין זינען זיינע וועלטליכע הנאות און פאַרגעניגענס. און וואָס טויג דער אין מיטען וואָס זיינע ביידע ברעגען זיינען פערלאָרען געגאַנגען? וואָס טויג דער וואָס זיינע עלטערען און קינדער שטאַרבען אַוועק און ער בלייבט איינער אליין אויף דער וועלט? און כאָטש זיי ווייסען אז דאָס קען פּאַסירען, קימערען זיי זיך ניט וועגען דעם.

און גיב אכטונג, מיין קינד, אויף דעם וואָס דער בעשעפער האָט ברייט געמאַכט זיין האַרץ, האָט איהם געגעבען פיעל שכל און איהם געמאַכט אַן אויבערהאַר איבער זיינע מחשבות, און געעפענט זיינע אויגען און איהם אָנגעצייגט דעם ריכטיגען וועג אין וועלכען אַ מענש דאַרף געהן. אזא איינער, זיינען לייט זיכער, אז ער וועט זיי קיינע בייזעס ניט טהאָן און ער איז זיכער אז קיינער וועט איהם קיינע בייזעס ניט טהאָן. ער לעבט מיט אַלעמען בשלום און קיינער בעריהרט איהם ניט צו שלעכטעס. אנדערע קענען זיין פערשקלאַפט צום יצר הרע און ער טהוט זיך זיינס און דיענט דעם גאָט פון הימעל און ערד, וואָס ברייגגט לעבען און טויט, וואָס בעשאַפט און טהוט חסדים און וואָס איז דער איינציגער גאָט און נאָך איינער איז ניטאָ.

זעה דעם חילוק צווישען די וואָס זיינען איבערגעגעבען צו תאוות עולם הזה און די וואָס זייערע געדאַנקען זיינען קלאָהר און זייערע רעיונות לויטער און זייערע אויגען רוהען, קוקען ניט צו פיעל און צו הויך, און זייערע הערצער זיכער, אז עס וועט מיט זיי קיינע שלעכטעס פּאַסירען. זיי, די דאָזיגע לייט, ווען זיי זיינען אליין, אָפּגעזונדערט פון מענשען, פרעהען זיי זיך און האָבען פאַרגעניגען וואָס זיי קענען אין זינען האָבען גאָט און דאַנקען איהם אי פאַר גוטעס אי פאַר שלעכטעס, מחמת זיי ווייסען אז שלעכטעס וואָס עס קומט אויף זיי איז אויך פון זייער טובה וועגען. די פרומע לייט זיינען נאָהענט צו הויכע זאַכען, וועלכע ניט אלע קענען בעגרייפען און פערשטעהן. זיי האָבען אַרונטערגעריסען דעם צודעק פון פערבאָרגענע זאַכען און זיינען געקומען צו אמת'ע רוה דורך האָראַוואַניע און פּראַצע אין דער חכמת התורה, און זיי געניסען פערגעניגען טאַקי צוליעב דעם, ווייל זיי זיינען ניט פערנומען מיט זוכען פערגעניגענס. און דאָס וואָס זייער סוף, זייער יום המיתה פערשפּעטיגט זיך, דאָס וואָס זיי זיינען מאריך ימים, האַלט זיי ניט אָפּ פון תשובה ומעשים טובים. זיי לייגען דאָס ניט אָפּ אויף שפּעטער. זיי ערוואַרטען דעם טויט און היטען זיך אז דער טויט זאָל זיי ניט קומען פאַר זייערע זינד. זיי זיינען ביי גאָט חשוב, פאָרשען איהם, האָפען צו איהם און דיענען איהם. זיי ריידען אמת און גערעכטיגקייט און האָבען קיין מורא פאַר'ן שטן, וואָס ווייל זיי אָפּווענדען פון דעם אמת.

זיי, די פרומע לייט, זיינען טייערער פון אלע מענשען און גאָט היט זיי מעהר ווי אלע פעלקער און זייער פּראַכט און רוהם איז העכער און גרעסער פון אלעמען. זיי זיינען געעהרט אין גאָט'ס הייזער, אין שולען און בתי מדרשים, און זיינען גרויס און חשוב אין אלעמענס אויגען. קיין בעשעפטיגונג פערהינ-

שער הפרישות

דערט זיי ניט פון גערענקען און אין זינען האָבען גאָט און קיין זאך האלט זיי ניט אָפּ פון דאנקען איהם און ליבען איהם. זייערע צינגער זיינען געוואוינט צו ליבען און דאנקען זייער בעשעפער און זיי פרעהען זיך דערמיט וואָס זייערע רעיונות זיינען קלאָהר און זיי קענען אלע זייערע מעשים איינינגען בלויז פון גאָטס וועגען. און כאָטש די וועלט איז צו זיי פרעמד, כאָטש אליין געניסען זיי ניט פון איבעריגע וועלטליכע תענוגים, קענען זיי אָבער די וועלט מיט איהרע איב־לען און זיי ריידען וועגען דעם. די פאלשקייטען פון דער וועלט, די פוסטע תענוגים זיינען פאר זיי ניט פערבאָרגען און זיי ווייסען אז דאָס איז גאָרניט ווערטה און מען דארף זיך דערמיט ניט אָפּגעבען.

אָפטמאָל פוצט זיך די וועלט פאר זיי אויס. זי גיט זיי גוטס און זיי, די צדיקים, בעטראכטען איהר, דער וועלט, פאר א רויבער. זיי נעהמען אָן אז דורך די גוטעס וואָס זיי וועלען געניסען אויף דער וועלט, וועלען זיי בערויבט ווערען פון א טייל פון זייער שכר אויף יענער וועלט. און לאָזט זיך די וועלט אָפּ פון זיי, אויב זי גיט זיי ניט גענוג פיעל זיי דארפען, געפינען זיי אָבער אויס, אז די וועלט איז געצוואונגען צו געבען זיי זייערע נויטווענדיגקייטען און זיי גיבען זיך אליין ניט פיעל אָפּ מיט וועלטליכע זאכען און זוכען ניט צו זאמלען רייכטהום. שמייכעלט זיך די וועלט צו זיי, בייזערען זיי זיך אויף איהר, און בויגט זי זיך צו זיי, חנפ'עט זי זיי, טרעטען זיי פון איהר אָפּ און ווילען ניט איהרע תענוגים. זיי, די צדיקים, קוקען אויף דער וועלט און זעהען ווי נישטיג זי איז און זי קען ניט האָבען די אויבערהאנד איבער זיי און עס איז ניטאָ קיין מיטעל צו דערנעהענטערען די פרומע לייט צו דער וועלט און איהרע פוסטע הנאות און תענוגים.

אָט די זיינען די אויסערוועהלטע פון גאָט און די געליעבטע חסידים, וואָס האָבען אָפענע אויגען און גוטע בעגעהרען און גיבען זיך אָפּ מיט זאכען וואָס זיינען בעוויליגט צו גאָט, דיעזע מאכען אנדערע צו ליבען גאָט, און די וואָס האנדלען מיט זיי, די וואָס געהען אין זייערע דרכים פראָפּיטירען. זיי האָבען געלייטערט זייערע מחשבות און זיינען געקומען צו די ריכטיגע איבערצייגונג. זיי האָבען גערייניגט זייערע הערצער און זיי זיינען אויסערוועהלט געוואָרען פון גאָט. זיי האָבען זיך אָנגענומען מיט מורא פאר שלעכטעס און זיינען פון דעם בעשירמט געוואָרען און זיי האָבען זיך גענומען די מיה צו טהאָן גוטעס און זיי האָבען זייער צוועק דערגרייכט. זיי האָבען בעגעגענט אונאויפהערענדע פרייד און לוסטיגקייט וואָס ווערט קיינמאָל ניט געענדערט. זיי זיינען אויסגעהיט געוואָרען פון מורא'דיגען יום הדין און זיינען זיכער געוועזן פון צרות און יסורים. און דו, מיין זוהן, קלייב זיך אוים דאָס בעסטע פאר דיר איידער דו זאָלסט נאָך'ן טויט חרטה האָבען, ווייל דאמאָלס וועט שוין די חרטה ניט העלפען און די דאגה אויף דיינע זינד וועט קיינמאָל ניט אויפהערען.

און גאָט זאָל אונז אלעמען אָנצייגען די ריכטיגע וועגען און זאָל אונז מיט זיין רחמנות און פיעל חסדים ווענדען צום וועג פון הצלחה, אמן.

סוף פון שער הפרישות.

שער העשירי

שער אהבת ה׳

(דער טהויער פון ליעב האבען גאט. די לעהרע ווי אזוי מען קומט צו דער דאזיגער מדרגה)

פרק א׳

האט דער מחבר געזאגט:

ווייל מיר האבען פריהער, אין נײנטען שער, גערעדט און ערקלעהרט דעם ענין פון פרישות, פון צוריקהאלטען זיך פון וועלטליכע תענוגים, און ווייל אונזער כונה איז דערביי געוועזן כדי דאס הארץ זאל ניט זיין פערנומען מיט אנדערע זאכען און בלויז געאייניגט צו דעם געפיהל פון ליעבשאפט צום בורא יתברך און טהאן זיין ווילען, דעריבער וועל איך איצט אין דיעזען שער ערקלעהרען די ארט און וייזע פון אהבת ה׳, פון דער מדה ליעב צו האבען גאט, ווייל דאס איז דער עיקר תכלית, דער הויפט צוועק פון אלע גוטע אייגענשאפטען און מעלות וואס פרומע לייט בעזיטצען, און קומט מען ניט צו דער מדרגה פון אמת׳ע אהבת ה׳, איז מען ניט קיין ריכטיגער גאט־דיענער. און איך וועל זאגען וואס איך וויים וועגען דיעזען ענין און גאט וועט מיר העלפען איך זאל אלעם ריכטיג ארויסזאגען.

דו דארפסט, ברודער, פערשטעהען און וויסען, אז אלעס וואס מיר האבען פריהער דערמאהנט אין דיעזען ספר וועגען חובות הלבבות, הערצער פפליכטען, מדות און איבערגעבענהייט צו גאט, זיינען אלץ שטופען אדער טרעפ צו דערגרייכען דעם הויכען ענין, וואס מיר זיינען בערייט צו ערקלעהרען אין דיעזען שער. און דו דארפסט אויך וויסען, אז יעדע מצוה און יעדע גוט מדה, אזעלכע וואס מען פערשטעהט מיט׳ן שכל, און אזעלכע וואס איז דערמאהנט אין דער תורה אדער מיר האבען עס בקבלה פון אלטע חכמים, זיינען אלץ אייגענשאפטען און מעלות, דורך וועלכע מען קומט צו צו דער מדרגה פון אהבת ה׳, וואס דאס איז דער עיקר און דער סוף פון אלע גוטע טהאטען וואס א מענש טהוט. קיין העכערע מדרגה ווי די איז שוין ניטא.

דעריבער האט דער נביא משה רבנו, ע״ה, אוועקגעשטעלט אהבת ה׳ נעבען יחוד, נעבען דעם פערזאג פון גלויבען אין גאטס איינהייט. די תורה זאגט: ״שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד״ — גלויב אין אחדות הבורא, און באלד נאכדעם ״ואהבת״ — דו זאלסט גאט ליעב האבען. און אין משנה תורה, אין ספר דברים זיינען דא מעהרערע געבאטען אויף אהבת ה׳: „לאהבה את ה׳ לשמוע בקולו ולדבקה בו״ — ליעב האבען גאט, פאלגען איהם און זיך בעהעפטען אין איהם. וואס מיינט בעהעפטען זיך? דאס מיינט פיהלען אמת׳ע ליעבע מיט׳ן גאנצען הארצען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: ״ויש אוהב דבק מאח״ — עס טרעפט א ליעבהאבער וואס איז מעהר בעהעפט, מעהר איבער־

שער אהבת ה׳

געגעבען ווי א ברודער. עס זיינען אין ספר דברים פאראן נאך עהנליכע פסוקים, אזוי ווי דער פסוק: "ועתה ישראל מה ה׳ אלהיך שואל ממך כי אם ליראה ולאהבה אותו" — און איצט, ישראל, וואס פערלאנגט גאט פון דיר? דו זאלסט פאר איהם מורא האבען און איהם ליעב האבען, און נאך אזעלכע פסוקים.

און דאס וואס אין דיעזען פסוק און אין אנדערע פסוקים קומט יראה פאר אהבה, פריהער ווערט געזאגט מען זאל מורא האבען פאר גאט און נאכ־הער — מען זאל איהם ליעב האבען, איז דער שכל מחיב אז אזוי דארף דאס זיין. פריהער דארף מען מורא האבען און נאכהער קומט די ליעבשאפט. דער צוועק פון יראה איז אהבה. מען דארף פאר גאט מורא האבען, כדי דאס זאל ברייננגען צו ליעב האבען איהם, ווייל די יראה איז דער טהויער וואס פיהרט צו אהבה. און דעריבער האבען מיר דעם שער הפרישות געשטעלט פאר דיעזען שער, ווייל ווען א מענש האלט זיך ניט צוריק פון תאוות און זיין הארץ איז פערנומען מיט ליעב האבען וועלטליכע זאכען, פערבלייבט אין איהר קיין פלאץ פאר אהבת ה׳. עס קען ניט זיין אז מען זאל ליעב האבען קערפערליכע פער־גניגענס, און באמת ליעב האבען גאט. ווען אבער דעם גלויביגענס הארץ איז ליידיג פון ליעבשאפט צו דער וועלט און איהרע פערגעניגענס, ווייל ער פערשטעהט און אנערקענט אז אזוי דארף זיין, ווערט די ליעבע צו גאט איינגע־פלאנצט אין זיין הארצען אויף אזוי פיעל ווי ער בעגרייפט און אנערקענט דיא גאטהייט.

און אין דעם ענין פון אהבת ה׳ דארפען מיר ארומריידען זיעבען זאכען:

וואס איז די ליעבשאפט צום בורא יתברך, און וואס בעשטעהט די דאזיגע ליעבשאפט?

אויף וויפיעלערליי אופנים אדער פונקטען דארף די ליעבשאפט זיין.

ווי אזוי מען קומט צו דער דאזיגער מדה.

אויב א מענש האט ביכולת צו קומען צו אהבת ה׳.

די זאכען וואס פערדארבען, וואס מאכען קאליע די ליעבשאפט צו גאט.

די סמנים דורך וועלכע מען קען דערקענען אז אמת׳ן אוהב ה׳.

און ווי אזוי אמת׳ע ליעבהאבער פון גאט דארפען זיך אויפפיהרען.

מיר וועלען די אלע זיעבען זאכען ערקלעהרען בסדר.

אין וואס בעשטעהט די ליעבשאפט צו גאט? די ליעבשאפט צו גאט בעשטעהט אין א בענקשאפט פון דער נשמה, א גייסטיגער געפיהל אזעלכער, וואס ציהט דער נשמה צו דערנעהענטערען זיך צו גאט, כדי צו בעהעפטען זיך אין זיין הימלישע ליכט. ווארום די נשמה איז א גייסטיגעס וועזען, וואס האט א נייגונג צו איהר גלייכען, צו די מלאכים, וואס זייגען אויך רוחניים, גייסטיגע וועזענס אהן גופים. פון דער נאטור דערוויטערט זיך די נשמה פון דעם, וואס איז איהר קאנטראסט, פון קערפערליכעס. זי קען ניט הארמאנירען מיט א חומר, מיט א גראבע מאטעריע, מחמת זי איז דעליקאטנע. אבער אז דער בורא יתברך האט די נשמה פערבונדען מיט׳ן גוף פון מענשען, כדי אויס־צופרובירען איהר און זעהן ווי זי וועט זיך פיהרען זייענדיג בעהעפט מיט א גראבע זאך, האט ער איהר אריינגעגעבען א געפיהל, אז זי זאל דעם קערפער שאנעווען, נאכגעבען איהם און פערשאפען איהם דאס וואס איז פאר איהם, פאר׳ן קערפער, ניצליך. און אזוי מוז דאס זיין צוליעב די שותפות וואס איז געשלאסען צווישען גוף און נשמה אין אנפאנג פון זייער בעשאפונג. ווארום

ווען די נשמה זאל שטענדיג געהן איהר נאטירליכען וועג און ציהען נור צו הימלישעס, צו גייסטיגעס, וואלט דער גוף ניט געקענט קיין קיום האבען. דעריבער, ווען די נשמה פיהלט עטוואס וואס קען העלפען אדער גוטעס טהאן דעם גוף, אין וועלכען זי רוהט, האט זי צו דעם חשק און דענקט וועגען דעם. דער קערפער, למשל, דארף עסען, האט די נשמה צו דעם א נייגונג, כאטש זי אליין דארף ניט עסען. די נשמה האט א לוסט צו בעפריעדיגען דעם קערפער, צו מאכען איהם פיהלען בעקוועם. אזוי ווי א מענש ווען ער איז קראנק וויל ער האבען א געניטען רופא און אימיצען וואס זאל איהם בעדיענען, אזוי וויל די נשמה אז דער גוף זאל זיין אימשטאנד צו העלפען איהר דיענען גאט, און דער גוף קען דאך קיין מאכט האבען, ווען ער עסט ניט, טרינקט ניט און האט ניט זיינע אנדערע נויטיגע הצטרכות.

און אז די נשמה פיהלט א זאך וואס קען איהר גופא גוטעס טהאן, וואס קען איהר גופא קרעפטיגען: ווען עס קומט, הייסט עס, צו טהאן א מצוה, דענקט זי וועגען דעם, האט דערצו חשק און גיט זיך איבער צו דער זאך. דאן האט זי ניט אין זינען דעם גוף און איז איינגאנצען אפגעלייגט דורכצופיהרען דאס וואס פאר איהר איז גוט. אט דאס מיינט ריינע ליעבשאפט צו גאט.

און וויבאלד אז דאס איז אזוי; וויבאלד די נשמה האט א לוסט צו ער־פילען די פערלאנגען פון קערפער, און דער קערפער פערלאנגט בטבע א סך און שטענדיג אין אלע צייטען איז רק עס פעהלט איהם, און די נשמה האט קיין מאל קיין רוה און איז אלץ פערנומען מיט בעפריעדיגען דעם קערפער, פערנאכלעסיגט זי זיך אליין, אכטעט ניט אויף דעם וואס פאר איהר איז גוט, אויף דעם וואס קען איהר זעלבסט גליקליך מאכען. זי גיט זיך, הייסט עס, ניט אפ מיט עניני עולם הבא און איז ארייננעטהאן אין עולם הזה.

און אז די ליכט פון שכל שיינט אין איהר אויף, אז די נשמה קומט צום בעוואוסטזין און זי זעהט איין אז דאס וואס זי איז גענייגט צו קערפערליכער הנאות מעהר ווי צו איהר אייגענעם גליק איןביידע וועלטען, איז ניט גוט און שענדליך, ווענדעט זי זיך פון דעם אפ און גיט זיך איבער צום בעשעפער, פערלאזט זיך אויף איהם און זוכט וועגען ווי אזוי נצול צו ווערען פון דער פער־פיהרונג, אין וועלכע זי איז פערפיהרט געווארען פון די תאות החיים, פון לעבענס לוסט, דורך וועלכעס דער בעשעפער האט איהר צו פראבע געשטעלט. דאמאלס זונדערט זי זיך אפ פון דער וועלט און אלע איהרע תענוגים און פעראכטעט די גופים און זייערע פערלאנגען און אנדערע קערפערליכע זאכען. דאמאלס ווערען דער נשמה'ס אויגען געעפענט און געלייטערט פון דעם וואלקען פון נארישקייט און אונוויסענהייט אין די ענינים פון גאט און זיין תורה, און זי אנערקענט די וואהרהייט פון איהר בעשעפער און איהר פיהרער.

און אז די נשמה בעגרייפט גאט'ס גרויסקייט, מאכט און מעלות, בוקט זי זיך מיט פחד און עהרען־פורכט פאר זיין גרויסקייט און מאכט און זי טרעט ניט אפ פון דיעזער הנהגה ביז דער בעשעפער, ברוך הוא, שטילט איהר אנגסט און מורא און דאן ווערט זי אנגעטרונקען מיט'ן בעכער פון ליעבשאפט צו גאט. זי געהט, הייסט עס, איבער פון יראה צו אהבה, פון מורא צו ליעבשאפט, און זי בעהעפט זיך מיט גאט און קאנצענטרירט איהרע געדאנקען צו ליעבען איהם, פערלאזען זיך אויף איהם און שטרעבען צו איהם. און זי האט ניט קיין אנדער בעשעפטיגונג אויסער צו דיענען איהם, און עס קומט איהר ניט אויפ'ן געדאנק קיין אנדער זאך אויסער איהם, און זי בעוועגט ניט קיין גליעד פון איהר קערפער

פאר קיין אנדער זאך, נור ממלא צו זיין דעם רצון פון גאט, ווייל אלעם וואס די גליעדער טהוען, אפילו פאר זייערע אייגענע נוצען, איז מיט דער כונה לשם שמים. און זי, די נשמה, עפענט ניט דעם קערפערליכען צונג צו ריידען, נור אזעלכעס וואס דריקט אויס לויב און דאנק צו גאט וואס זי ליעבט און פיהלט א בענקשאפט צו איהם.

און אויב דער בורא יתברך טהוט איהר גוטעס, דאנקט זי איהם, און אויב ער פייניגט איהר, טראגט זי עס געדולדיג איבער און זי האט איהם נאך מעהר ליעב און האט אין איהם מעהר בטחון. אזוי ווי מען דערצעהלט אויף א געוויסען פרומען מאן, אז ער פלעגט אויפשטעהען ביי נאכט און פלעגט זאגען: "מיין גאט, דו האסט מיך אויסגעהונגערט און איבערגעלאזט נאקעט און פערפינסטערט מיין לעבען, און מיך געלערענט און אנגעצייגט דיין שטארק־קייט און גרויסקייט. אויב אפילו דו וועסט מיך ברענען אין פייער, וועל איך דיך אלץ ליעב האבען און זיך פרעהען מיט דיר. אזוי ווי איוב האט געזאגט: „הן יקטלני לו איחל" — אויב אפילו גאט וועט מיך טויטען, וועל איך אלץ צו איהם האפען. און אויף אזא אופן האט דער חכם, שלמה המלך, אנגעדייטעט אין שיר השירים אין דעם פסוק: "צרור המור דודי לי בין שדי ילין" — טייטשען עס די חז"ל: כאטש גאט מאכט מיר ענג און ביטער פון דעסטוועגען נעכטיגט ער, געפינט זיך הייסט עס, שטענדיג צווישען מיינע בריסט. ער איז אימער, הייסט עס, ביי מיר אין הארצען און איך האב איהם שטענדיג אין זינען. דאס איז אזוי ווי די תורה זאגט: "ואהבת את ה׳ בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" — דו זאלסט גאט ליעב האבען מיט דיין גאנצען הארצען, מיט דיין גאנצער נשמה און מיט דיין גאנצען פערמעגען.

פרק ב׳

איצט וועלען מיר ריידען וועגען דער פראגע: אויף וויפיעלערליי אופנים אדער פונקטען די ליעבשאפט צו גאט דארף זיין. וועגען דער דאזיגער פראגע וועל איך זאגען פאלגענדעס:

די ליעבע וואס א קנעכט פיהלט צו זיין הארר קומט פון איינע פון די דריי אורזאכען: ער קען איהם ליעב האבען פאר די טובות און חסדים וואס ער טהוט מיט איהם; ער קען איהם ליעב האבען דערפאר וואס ער פערצייהעט איהם, ווען ער בעגעהט פערברעכענס געגען איהם. און די ליעבשאפט קען אויך קומען צוליעב דעם, וואס דער קנעכט אנערקענט דעם הארר׳ס גרויסקייט און דערהויבענקייט. ער אכטעט דעם ווירטה׳ס כבוד און ער האט איהם ליעב ניט ווייל ער האפט צו קריעגען פון איהם טובות און ניט אוים מורא אז ער וועט איהם בעשטראפען פאר זינדיגען געגען איהם. אזוי איז אויך מיט אהבת ה׳, מיט ליעב האבען גאט פאר די גרויסע חסדים און טובות וואס ער טהוט מיט אונז שטענדיג און אויס די האפענונג אז ער וועט אונז ווייטער גוט בעלוינען. מיר קענען אויך ליעב האבען גאט דערפאר וואס ער פערדעקט אונזערע זינד, כאטש זיי זיינען פיעל, און איז אונז מוחל; און מיר קענען אויך פיהלען ליעב־שאפט צו איהם, צו זיין וועזען גופא, און עהרען איהם און אכטען און דער־הויבען איהם צוליעב זיין גרויסקייט און מאכט, ניט צוליעב די פאריגע צוויי אורזאכען.

און די לעצטע אהבה, די ליעבשאפט צו גאט אהן פערזענליכע אורזאכען וואס זיינען אונז נוגע, איז די ריכטיגע און אמת ריינע און זויבערע. און דער נביא, משה רבנו, האט אונז אנגעזאגט: ״ואהבת את ה׳״ — דו זאלסט ליעב האבען גאט מיט דיין גאנצען הארצען, מיט דיין לעבען און פערמעגען. ער האט אנגעגעבען די דאזיגע דריי פונקטען לויט די פערשיעדענע נאטורען פון מענשען און מיינונגס פערשיעדענהייטען אין מילדקייט און קארגשאפט. עס זיינען דא מענשען וואס זיינען מילד אויף זייער קערפער, זיי קימערען זיך ניט אויב זיי וועלען האבען קערפערליכע אונאנגענעהמליכקייטען אדער אפילו אויב זיי וועלען געבראכט ווערען אין א סכנה, אבי זייער געלד און כבוד זאל געשאנעוועט זיין. ביי אנדערע ווידער איז דאס וויכטיגסטע דער קערפער. אויף זייער געזונד, אויף זייער לעבען זיינען זיי קארג, דאס שאנעווען זיי; אבער זיי אכטען ניט אויף זייער געלד און כבוד. ביי א דריטען סארט ווידער איז דער כבוד דער עיקר און זיי וועלען ליעבערשט מפקיר זיין זייער געלד און לעבען אבי ניט מבוזה ווערען. די חז״ל האבען דאס אויך בעמערקט. אין גמרא ווערט געפרעגט: ״אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך?״ — אז די תורה זאגט, מען זאל ליעב האבען גאט מיט׳ן גאנצען לעבען, צו וואס דארף זי נאך זאגען מיט׳ן פערמעגען? אז מיט׳ן לעבען, איז דאך מיט׳ן פערמעגען געוויס. ענטפערט דארט די גמרא, אז עס זיינען דא מענשען וואס זייער געלד איז ביי זיי מעהר בעליעבט ווי זייער לעבען, דעריבער האט די תורה אנגעזאגט, אז קיין אפהאלט זאל ניט זיין און יעדער מענש זאל מפקיר זיין דאס ליעבסטע און דאס טהייערסטע פאר אהבת ה׳.

און עס קען זיין אז מיט׳ן ״בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך״ קלאסיפיצירט די תורה דרייערליי סארטען ליעבהאבער. עס זיינען דא אזעלכע וואס וועלען פאר איינעם וואס זיי האבען ליעב ניט זשאלעווען קיין געלד, אבער ניט מעהר ווי געלד. אנדערע זיינען בערייט צו דיענען דעם וואס זיי האבען ליעב אי מיט געלד, אי מיט׳ן גוף, מיט טרחה, מיט ארבייט, און א דריטער סארט איז פאראן, וואס וועלען פאר א געליעבטע פערזאן מפקיר זיין אי זייער געלד, אי זייערע גופים, אי זייערע נשמות. זאגט די תורה אן, אז וואס אנבעלאנגט ליעבשאפט צו גאט דארף א מענש קומען צו דער העכסטער מדרגה פון ליעבשאפט און אפפערען פון זיינעטוועגען אי דעם פערמעגען, אי דעם גוף, אי די נשמה, און קיין זאך דארף ניט זיין צופיעל אדער צו שווער נאכצוקומען דעם רצון פון השם יתברך. אזוי ווי די חז״ל האבען געזאגט: ״בכל לבבך, בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע״ — בכל לבבך מיינט מיטביידע יצרים, מיט ביידע געפיהלען פון יצר טוב און יצר הרע, ד. ה., מען דארף גאט דינען אי מיט גוטע מדות, אי מיט שלעכטע וואס קומען פון יצר הרע, אזוי ווי עס איז געזאגט געווארן אין שער עבודת האלהים, אז אין געוויסע פעלע דארף א מענש געברויכען כעס און גאוה און אנדערע שלעכטע מדות פון גאטס וועגען. ״ובכל נפשך״ טייטשען אונזערע אלטע חכמים: ״ואפילו נוטל את נפשך״ — אפילו ווען עס האלט דערביי אז פאר דיענען גאט וויל מען ביי דיר דעם לעבען אוועקנעהמען, זאלסטו זיך לאזען טויטען אוים ליעבשאפט צו איהם. ״ובכל מאדך״, זאגען די רז״ל, מיינט: מיט דיין גאנצען פערמעגען, מיט אלעם וואס דו האסט. אויב מען וויל ביי דיר אוועקנעהמען אלעם וואס דו פערמאגסט, גיב עס אוועק און זיי ניט עובר אויף גאט׳ס רצון. און אין פרק אבות ווערט

געזאגט: ״עשה רצונו כרצונך״ — מאך גאטס ווילען אזוי ווי דיין ווילען. ברעך אזוי אייַן דיין נאטור, אז אלעס וואס גאט פערלאנגט זאלסטו טהאן מיט חשק אזוי גוט ווי דו זאלסט עס פערלאנגען און עס זאל דיר ניט זיין שווער און קיין זאך זאל דיך ניט אפהאלטען דערפון.

מען קען אויך זאגען, אז ״בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך״ מיינט, אז מען דארף זיין איבערגעגעבען צו גאטס ליעבשאפט מיט׳ן הארץ און זעלע, דאס הייסט: אין פערבארגענהייט, וואס קיינער וויים ניט און זעהט ניט און מיט׳ן פערמעגען, וואס מענשען ווייסען און זעהען. דער אמת פרומער מענש דארף ליעב האבען גאט אי אין בעהעלטנים, אי אין די עפענטליכקייט. און די ליעבשאפט מוז זיין איינע און דיזעלבע אויף איין מאס, ווען מענשען בעמערקען דאס אדער ניט. ציינען זיך פאר לייטען פאר א גרעסערען אוהב ה׳ ווי מען איז מיט זיך אליין, בעת קיינער זעהט ניט, טויג ניט, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: ״לבי ובשרי ירננו אל אל חי״ — מיין הארץ און מיין לייב לויבען גלייך דעם לעבעדיגען גאט. דאס הייסט: די ליעבשאפט צו גאט וואס איז מיר אייַנגעקריצט אין הארצען און וואס קיינער זעהט ניט, איז אלץ איינס ווי די ליעבשאפט צו איהם וואס איך צייג ארוים מיט מיינע גליעדער און לייט זעהען.

מען קען אויך זאגען, אז ״בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך״ — מיינט צו זאגען, אז דיין גאנצער ליעבעס געפיהל וואס דו ווענדסט אן אויף עפעס אדער אויף אימיצען אויסער גאט, און אלעס וואס דו טהוסט ניט אין געטליכע ענינים, זאל אלץ זיין פון גאטס וועגען, אוים ליעבע צו איהם. דו זאלסט ניט געברויכען דיין ליעבעס געפיהל אויף א זאך וואס הארמאנירט ניט מיט די ליעבשאפט צו גאט. אויב דו האסט עפעס אדער אימיצען ליעב, זאל דאס זיין אזעלכעס אדער אזעלכער וואס גאט וויל אז דו זאלסט ליעב האבען, אזוי ווי מיר האבען שוין וועגען דיעזען ענין געשמועסט אין דריטען שער פון דיעזען ספר. און דאס מיינט דער פסוק: ״ואהבת את ה׳ בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך״ — דו זאלסט ליעב האבען גאט מיט אלעס. דיין יעדער ליעבעס געפיהל צו עפעס זאל זיין א צווייג אדער א טהייל פון די ליעבשאפט צו גאט.

פרק ג׳

אויף דער פראגע: ווי אזוי מען קומט צו דער מדה פון אהבת ה׳ יתברך? וועל איך זאגען, אז די דאזיגע שאלה קען ניט פערענטפערט ווערען אהן פיעלע הקדמות, אהן געוויסע פאר־זאכען. דאס הייסט: אום צו קומען צו אהבת ה׳, מוז מען פריהער בעזיצען אנדערע מדות, און בעזיצט מען יענע מדות, קומט די ליעבשאפט צום בעשעפער ממילא. אבער דער וואס וויל גלייך צוקומען צו אהבת ה׳ אהן די פאר־זאכען, וואס איך וועל ווייטער ערקלעהרען, איז אומזיסט זיין מיה און זיין טרחה, וויל ער וועט עס ניט דערגרייכען.

און די פאר־זאכען, דורך וועלכע דער גלויביגער קען קומען צו אהבת ה׳ זיינען: צוויי יחודי הלבבות, צווייערליי כניעות, צווייערליי חשבונות און צווייערליי בחינות, פרופען אדער איבערצייגונגען. איך וועל עס ערקלערען דייטליך.

די צוויי יחודי הלבבות זיינען: גלויבען באמונה שלמה אין גאטס איינ־

הייט און אייניגען אלע מעשים לשם שמים, ניט טהאָן קיין זאך פון דער אייגענער הנאה וועגען, נור ביי אלעם אין זינען האָבען צו דיענען גאָט. די צווייערליי כניעות זיינען: זיין אונטערטעניג צו גאָט און אונטערטעניג, ערניעדריגט פאר גאָטס פאָרכטיגע און זיינע אויסערוועהלטע. די צווייערליי חשבונות זיינען: האָבען מיט זיך אליין חשבונות וועגען זיינע פליכטען צו גאָט פאר דיא שטענדיגע טובות וואָס ער טהוט מיט איהם און זיך אלע מאָל בערעכענען, אז ער איז זינדיג און גאָט שטראָפט איהם ניט באלד און וואַרט ער זאָל תשובה טהאָן. די צווייערליי בחינות זיינען: די איבערצייגונג אין גאָטהייט פון דעם וואָס ער וויים פון אמאָליגע געשעהעניסען און פאסירונגען, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: "זכרתי ימים מקדם" — איך דערמאהן זיך פערצייטיגע טעג, איך דערמאָהן זיך וואָס אמאָל האָט פאסירט און דורכדעם בין איך איבערצייגט אין גאָטהייט, און זוכען פרוף, איבערצייגונג פון די וואונדער וואָס ער זעהט אליין פון בעשעפער און זיינע שאפונגען.

און מיר האָבען שוין אין דיעזען ספר גערעדט וועגען דיעזע ענינים אזוי פיעל וויפיעל עס איז מעגליך געווען און עס איז גענוג פאר דעם יעניגען וואָס פערשטעהט עס און וויים אז אין דעם ליעגט זיין רעטונג און שוטץ אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט.

און אז א מענש קומט נאָך די אויבען דערמאָהנטע זאכען און דערצו איז ער זיך נאָך נוהג בפרישות, זאָגט זיך אָפּ, האלט זיך צוריק פון וועלטליכע תענוגים און תאוות, און בעגרייפט ריכטיג די גרויסקייט פון בעשעפער, זיין מאכט, זיין וואהרהייט און דערהויבענקייט, און צו דערזעלבער צייט פערשטעהט ער אויך ווי קליין, ביליג און נישטיג ער, דער מענש, איז, און ער אנערקענט גאָטס טובות און חסדים, דאמאלס קען ער ליעב האָבען גאָט מיט'ן גאנצען הארצען און מיט א ריינעם געוויסען און גלוסטען צו איהם און בענקען נאָך איהם, וואָס דאָס איז דער ריכטיגער געפיהל אויסדרוק פון אהבת ה׳. אויף אזא אופן זאָגט דער נביא ישעיה: "נפשי אויתיך בלילה" — מיין נשמה גלוסט דיר ביי נאכט, דאָס הייסט: ווען מיינע רעיונות זיינען מיר קלאָהר גלוסט איך צו דיר גאָט, בענק נאָך דיר. און פריהער זאָגט ער דאָרט: "לשמך ולזכרך תאות נפש" — צו דיין נאָמען און צו דיין אנדענקונג גלוסט מיין זעעלע. און דוד המלך זאָגט אין תהלים: "צמאה נפשי לאלהים" — מיין זעעלע, מיין נשמה איז דורשטיג צו גאָט, דאָס הייסט: איך האָב צו גאָט א חשק, איך פיהל א בענקשאפט צו איהם.

און די הויפט זאך וואָס ברייננט דעם מענשען צו דיעזער מדרגה איז די גרויסע מורא פאר גאָט, דאָס שרעקען זיך פאר איהם און פאר ניט מקיים זיין זיינע מצות, און דאָס שטענדיג אין זינען האָבען אז דער באשעפער קוקט און וויים וואָס דער מענש טהוט אָפען און פערבאָרגען, און קיינמאָל ניט פערגעסען ווי גאָט איז דעם מענשען מקרב און האלט פאר איהם אָנגעגרייט גוטעס. אז דו וועסט אין זיך האָבען אָט די אלע מדות, וועסטו זיך ניט קענען צוריקהאלטען פון ליעב האָבען איהם מיט א ריינעם געוויסען און מיט ריכטיגע אמונה. דיין נשמה וועט דאַן זיין אָנגעקניפּט אָן זיין ליעבשאפט און דו וועסט זיך פערלאָזען אויף זיין רחמנות און גענאָדען און עס וועט אין דיינע געדאנקען ניט זיין קיין שותפות ליעבע, דו וועסט, הייסט עס, קיין זאך און קיינעם ניט ליעב האָבען אויסער איהם, ווייל דאָס וואָס דו וועסט

ליעב האָבען אויסער גאָט, וועט דאָס אויך זיין אויס ליעבשאַפט צו איהם. און גאָט וועט אכטונג געבענדיג אויף דיר ניט זעהן אז דו האָסט פאַר נאָך עפּעס אָדער נאָך אימיצען מורא אויסער איהם, און דו וועסט איהם ניט ארויסלאָזען פון דיינע גערדאַנקען, און דו וועסט איהם שטענדיג האָבען פאַר דיינע אויגען, און ער וועט זיין דיין קאָמפּאַניאָן, ווען דו וועסט זיין איינזאַם און ער וועט מיט דיר וואָהנען אין וויסטענהייטען, און וועסטו זיך געפינען אין אַ פּלאַץ פול מיט מענשען, וועט זיך דיר אויסווייזען אז קיינער איז ניטאָ, און וועסטו זיין איינער אליין, וועסטו זיך פאַרשטעלען אז דו ביזט ניט עלענד. עס וועט דיך ניט קימערען ווען דו וועסט קיינעם ניט האָבען נעבען זיך און דו וועסט זיך תמיד פרעהען מיט דיין גאָט, מיט דיין בעשעפער, דו וועסט זיך צופריעדען שטעלען מיט טהאָן זיין פערלאַנג און האָבען לוסט צו איהם, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין תהלים: ״ישמח צדיק בה׳״ — דער צדיק פרעהט זיך מיט גאָט, און חבקוק הנביא זאָגט: ״ואני בה׳ אעלוזה אגילה באלהי ישעי״ — איך פרעה זיך מיט גאָט און פיהל זיך לוסטיג מיט גאָט מיין העלפער. און אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים אין קאַפּיטעל ״ה׳ רועי וישעי״.

פרק ד׳

איצט געהען מיר צו דער פראַגע: אויב אַ מענש האָט ביכולת צו קומען צו דער מדרגה פון ריכטיגע אהבת ה׳?

צו פערענטפערען דיזע פראַגע, וועל איך זאָגען, אז אהבה, ווי עס איז שוין פריהער אַרומגערעדט געוואָרען, קען מען אויסדריקען אויף דרייערליי אופנים. איינער קען אויסדריקען ליעבשאַפט צו אַן אנדערען דורך פערליערען געלד פון יענעמס טובה וועגען, אבער זיין געזונד און זיין לעבען וועט ער פאַר איהם ניט אוועקגעבען. אַן אנדערער וועט פאַר דעם וואָס איז איהם ליעב אוועקגעבען אי זיין געלד, אי אַ טהייל פון זיין קערפּער, אבי עס קאָסט איהם ניט זיין לעבען. אַ דריטער ווידער איז אזוי איבערגעגעבען צו די וואָס זיינען איהם ליעב, אַז עס איז פאַר איהם ניט צו שווער אוועקצוגעבען פאַר זיי זיין פערמעגען, זיין קערפּער און אויך זיין זעעלע. דאָס הייסט: ער וועט זיך פאַר זיי אפילו לאָזען ממית׳ן. און מיר ווייסען, אז אברהם אבינו האָט ארויסגעצייגט זיין ליעבשאַפט צו גאָט מיט די אַלע דריי אופנים. ער האָט פון זיינטוועגען מפקיר געווען זיין פערמעגען, זיין קערפּער און זיין זעעלע. אברהם אבינו, ווייסען מיר, איז געווען אַ מכניס אורח. ער פלעגט דורכגעהער אָדער דורכפאָהרער ארייננעהמען צו איהם אין הויז, פלעגט זיי געבען עסען און טרינקען און זיי לערנען און ערקלעהרען גאָט־הייט. דאָס האָט איהם געקאָסט געלד, אבער ער האָט ניט געאַכטעט דאַרויף, אזוי לאַנג ער האָט מיט דעם עפּעס אויפגעטהאָן פון גאָטס וועגען. עס ווערט אויך דערצעהלט אין דער תורה, אז אברהם האָט געזאָגט צום מלך פון סדום: ״אם מחוט ועד שרוך נעל״ — איך וועל ביי דיר ניט נעהמען אפילו קיין פאָדים, קיין שוך בענדעל, כדי דו זאָלסט ניט זאָגען ״אני העשרתי את אברם״ — איך האָב אברם׳ען רייך געמאַכט. דערפון זעהט מען אויך, אז געלד האָט ביי איהם קיין ווערדע געהאַט און ער האָט עס פרייוויליג אוועקגעגעבען אויס

ליעבשאפט צו גאָט. און אז ער האָט מפקיר געווען זיין קערפער פון גאָטס וועגען, ווייסען מיר, פון דעם וואָס ער האָט זיך מל געווען און זיך פערשאפט קערפערליכע יסורים, ווייל דאָס איז געווען גאָטס רצון. און אז ער איז אויך וויליג געווען אוועקצוגעבען זיין נשמה, זיין לעבען צו גאָט, ברוך הוא, ווייסען מיר פון דער עקידה, וואָס עס איז פאר איהם רעכט געווען מקריב צו זיין יצחק'ן, זיין איינציגען זוהן, וואָס ער האָט ליעב געהאט אזוי ווי זיין נשמה, כדי מגלא צו זיין דעם בעשעפער'ס רצון און אויס ליעבשאפט צו איהם. און געפיהרט האָט ער יצחק'ן צו דער עקידה מיט גרוים חשק, ווייל זיין ליעבשאפט צו גאָט איז געווען אן אמת'ע, א ריינע און א זויבערע. דאָס איז די העכסטע מדרגה פון אהבת ה׳, וואָס ניט יעדער מענש קען דערגרייכען, ווייל דאָס איז געגען די נאטור געזעץ פון מענשען און אויף אזוי פיעל ברעכען די נאטור איז זעהר א שווערע זאך.

און אויב עס געפינען זיך יחידים, איינצעלנע מענשען, וואָס זיינען זיך מוסר נפש אוים ליעבשאפט צו גאָט, קען דאָס אנדערש ניט זיין סיידען דורך די גענאדען פון בעשעפער און דורך זיין ארויסהעלפען זיי אז דער יצר הרע זאָל זיי ניט בעזיעגען. און גאָט קומט זיי צוהילף דערפאר וואָס זייער גאנצע מיה און פלייס איז פון זיינטוועגען, צו דיענען איהם און מקיים זיין די מצות פון זיין תורה ערנסט און אויפריכטיג מיט אמת'ע איבערגעבענהייט און מיט'ן גאנצען הארצען, אזוי ווי די געטליכע נביאים און אויסערוועהלטע צדיקים. אָבער ניט יעדער איינער קען קומען צו אזא הויכע מדרגה, ווייל די נאטור און דער יצר הרע שטעהען איין וועג.

אָבער די אנדערע צוויי פונקטען — ליעב האָבען גאָט מיט געלד און מיט'ן קערפער, ניט מוסר נפש זיין זיך, זיין בערייט אוועקצוגעבען דעם גאנצען לעבען פון גאָט'ס וועגען, דאָס קענען דאָס רוב מענשען נאָכקומען, ווען נור זיי ווילען און גיבען זיך אָפּ מיט דעם, אזוי ווי מיר האָבען פריהער געזאָגט אין דיעזען שער. און א בעוויז אז דער וואָס קומט נאָך די צוויי פונקטען איז אויך א פאָלקאָמענער אוהב ה׳ קענען מיר נעהמען פון איוב'ן. אין איוב ווערט דערצעהלט אז דער שטן האָט געזאָגט צו גאָט: "החנם ירא איוב אלהים? הלא אתה שכת בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו" — צו אומזיסט האָט איוב מורא פאר גאָט? דו, גאָט, האָסט דאָך בעשיצט איהם, זיין הויז געזונד און אלעס וואָס ער פערמאָגט. עס געהט איהם, הייסט עס, גוט דעריבער זינדיגט ער ניט. פרוביר אָבער בעריהר זיין פערמעגען, פערארים איהם, וועסטו זעהן אויב ער וועט דיך ניט לעסטערען. דעם שטן'ס טענה איז געווען, אז איוב מאכט מיט גאָט מסחר. ער איז עהרליך און פרום דערפאר וואָס גאָט גיט איהם רייכטהום און כבוד. זאָל איהם אָבער גאָט אויפהערען געבען זיין סחורה, וועט איוב איהם אויפהערען צאָהלען. האָט גאָט געזאָגט צום שטן: "אלעס וואָס איוב פערמאָגט גיב איך איבער אין דיינע הענד. דו קענסט עס ביי איהם אוועקנעהמען, אָבער איהם אליין זאָלסטו ניט בעריהרען און מיר וועלען זעהן אויב זיין ליעבשאפט צו מיר וועט געענדערט ווערען אָדער ניט". ווערט ווייטער דערצעהלט, אז פון איוב'ס פערמעגען איז גאָר ניט געוואָרען, זיינע קינדער זיינען געשטאָרבען און ער איז אליין פערבליעבען דערזעלבער צדיק און זיך אויסגעדריקט: "ערם יצאתי מבטן אמי וערם אשוב" — א נאקעטער בין איך ארוים פון מיין מוטער'ס בויך און א נאקעטער וועל איך זיך אומקעהרען, א

נאקעטער, הייסט עס, וועל איך שטארבען און גאר ניט מיטנעהמען אין קבר. און נאכהער איז דער שטן צוגעשטאנען צו גאט, ער זאל אויף איוב׳ן אנשיקען יסורים, ער זאל ליידען קערפערליך. דער שטן האט אזוי געזאגט: עס זיינען דא א סך מענשען וואס וועלען אוועקגעבען זייער געלד און זייערע ווייבער און קינדער, אבי צו פערהיטען זייערע אייגענע קערפערס. דעריבער איז דאס וואס איוב איז פערארימט געווארען און האט פערלארען זיינע קינדער און פערבליעבען טריי צו דיר איז נאך ניט קיין ראיה, אז ער האט דיך באמת ליעב. פּרוביר נור שיק אויף איהם אן קערפּערליכע ליידען, וועסטו דאמאלס זעהן אויב זיין הארץ וועט פערבלייבען גאנץ מיט דיר. האט דער בורא, ברוך הוא, דעם שטן דאס אויך ערלויבט, און איוב איז געווארען א שרעקליכער בעל יסורים און דאך איז ער פערבליעבען ביי זיין צדקות אזוי ווי פריהער, און האט זיין ווייב אויסגערעדט א שלעכטווארט, א פאראיבעל אויף גאט, האט זיך איוב אויף איהר געבייזערט און געזאגט: "כדבר אחת הנבלות תדברי" — דו רעדסט ווי א זינדיגע, ווי א פערברעכעריז.

דערפון האט מען געזעהן איוב׳ס טרייע ליעבשאפט און איבערגעבענהייט צו גאט, ער האט געדולדעט און געליטען און זיין הארץ איז ניט אפּגעטראטען פון גאט און זיין אמונה איז ניט אפּגעשוואכט געווארען. א בעוויין: אז ער האט נאכהער געזאגט צו זיינע חברים: "אם יקטלני לו איחל" — אפילו אויב גאט וועט מיך הרג׳ענען, וועל איך אלץ צו איהם האפען. און גאט האט איהם דערפאר געלויבט און אויף זיינע חברים פערדרוס געהאט דערפאר וואס זיי האבען געהאט אנדערע מיינונגען, אזוי ווי עס ווערט דערצעהלט אין איוב קאפּ. מ״ב.

און איהר זעהט דאך ווי איוב׳ס האנדלונג איז געוועזען ביי גאט אנגעליינט, אז ער האט איהם צוזאמענגעפּארט מיט צוויי צדיקים און זיי ארויסגעשטעלט אלס מוסטער, אלס ביישפּיעל פון אמת׳ע צדיקים, אזוי ווי דער פּסוק זאגט אין יחזקאל: "נח, דניאל ואיוב". און דער בעשעפער האט נאכהער איוב׳ן געהאלפען און איהם צוריקגעבראכט צו זיין אמאליגען שטאנד, און אזוי איז מיט אלע וואס ווערען געפּרובט מיט נסיונות, ווערען זיי נאכהער געהאלפען און געניסען גוטעס, אויב ניט אויף דער וועלט, איז אויף יענער וועלט.

און אזוי ווי איוב אזוי האבען אויך געהאנדעלט אלע פערצייטיגע צדיקים, וואס האבען דורכגעמאכט געוויסע נסיונות, נאך גרעסערע ווי איוב, אזוי ווי דניאל און זיינע חברים, וועלכע דער מלך בבל האט אריינגעווארפען אין א קאלך אויווען און אין לייבען גרוב, און די עשרה הרוגי מלכות, די צעהן תנאים, וואס זיינען דורך די רוימער אומגעקומען אויף קידוש השם, און אנדערע, וואס האבען זיך מוסר נפש געוועזען פון גאטס וועגען און מקים געוועזען דעם "ואהבת" אפילו מיט זייערע נשמות, מיט זייערע לעבענס, ווייל מען האט זיי פון הימעל געהאלפען אז זיי זאלען דערגרייכען די העכסטע מדרגה פון אהבת ה׳.

און דער וואס פלייסט זיך, דער וואס סטארעט זיך שטענדיג צו קריגען דעם געפיהל פון אהבת ה׳, צו אויס האפנונג אויף בעלוינונג אדער אויס מורא פאר שטראף אויף דער וועלט; אויב ער איז מקים די תורה און מצוות און גיט זיך די מיה צו דערגעהן און טהאן וואס מעהר, וואס דאס קענען דאס רוב מענשען נאכקומען, וועט איהם דער בעשעפער שטארקען און העלפען צו קומען צו דער העכסטער מדרגה פון אהבת ה׳. ער וועט דאן ליעב האבען גאט ניט אויס האפנונג און ניט אויס מורא, נור צו גרויסען און דערהויבען דעם נאמען

פון בורא יתברך. אזא ליעבשאפט איז אריבער דער מענשליכער נאטור. פאר אזא ליעבשאפט קען שוין א מענש מפקיר זיין זיין פערמעגען, זיין קערפער און אפילו אויך זיין נשמה. אזוי ווי די חז״ל האבען געזאגט: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה״ — א מענש זאל זיך שטענדיג פערנעהמען מיט לערנען תורה און טהאן מצוות, אפילו ניט פון גאטס וועגען, נור אוים האפנונג פאר שכר אדער מורא פאר עונש, און ער וועט שוין במילא קומען דערצו אז ער וועט דיענען גאט טאקי בלויז פון גאטס וועגען, ניט האבענדיג דערביי קיינע אנדערע כונות. און דער פסוק זאגט אין משלי: ״אני אוהבי אהב ומשחרי ימצאונני״ —גאט זאגט: די וואס האבען מיך ליעב, ליעב איך און מיינע פארשער געפינען מיך.

פרק ה׳

און וואס זיינען די זאכען וואס פערדארבען, וואס מאכען קאליע אדער שטערען די ליעבשאפט צו גאט? דיעזע זיינען דא א סך. מענשען וואס זיינען הינטערשטעליג אין די מדות וואס ברייגנען צו אהבת ה׳, ווי מיר האבען ער־קלעהרט אין פאריגען שער, קענען ניט זיין גאטס ליעבהאבער. מען מוז פריהער נאכקומען די הקדמות, די פאר־זאכען און דאן ערשט קריעגט מען דעם אמת׳ן געפיהל פון אהבה, פון הערצליכע ליעבשאפט.

דער וואס קומט ניט נאך די אלע אנדערע לעהרען וואס זיינען דערמאהנט געווארען אין דיעזען ספר, וועלכע איך פערשפאר איבער׳חזר׳ן, קען אויך ניט קומען צו דער מדרגה פון אמת׳ע אהבת ה׳. מען מוז פריהער נאכקומען אלעס וואס איז געזאגט געווארען אין פאריגע שערים, דאן קען מען קומען צו דער הויפט מדרגה, צום תכלית פון דיענען גאט, צו ווערען אן איבערגעגעבענער אוהב ה׳.

און אפילו דער וואס קומט נאך אלעס, נור ער פיהלט א שנאה צו דיא וואס גאט האט ליעב און האט ליעב די יעניגע וואס גאט האט פיינט איז ער אויך ניט קיין אוהב ה׳. מען קען איהם ניט רעכענען צווישען גאט ליעב־האבער, ווייל ער איז דאס ניט, כאטש אפילו אין פרטים צייגט ער זיך ארוים אלס אמת פרומער און גאטספארכטיגער. אזוי ווי דער פסוק זאגט אין משלי: ״מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה׳״ — דער וואס מאכט גערעכט דעם רשע און בעשולדיגט דעם צדיק; דער וואס פיהלט ליעבשאפט צו שלעכטען מענשען און שנאה צו א גוטען, האט גאט פיינט. אין אן אנדער ארט זאגט דארט דער חכם: ״עוזבי תורה יהללו רשע״ — די וואס פערלאזען די תורה ריהמען דעם רשע. דאס הייסט, אז ליעב האבען א רשע, איינעם וואס דיענט ניט גאט, איז א סמן פון אונטרייהייט צו גאט און זיין תורה, ווייל דאס גופא שטערט דעם מענשען פון זיין אן אויפריכטיגער אוהב ה׳.

פרק ו׳

איצט וועלען מיר ערקלעהרען די צייכענס, די סמנים דורך וועלכע מען קען דערקענען א ריכטיגען אוהב ה׳. די סמנים זיינען פערשיעדענע.

א ריכטיגער גאטס ליעבהאבער דארף זיין צוריקגעצויגען פון אלעס וואס

קען איהם מאכען וועלכע ניט איז שטערונג אין גאָטעס דיענסט. ער דאַרף זיין צוריקגעהאַלטען פון מותרות, פון איבעריגע זאכען, אַהן וועלכע מען קען אויסקומען, ווייל דאָס יאָגען זיך נאָך מותרות האַלט אָפּ א מענשען פון עבודת ה׳. וויעדער דאַרף ביים אמת׳ן אוהב ה׳ ליגען די מורא פאר גאָט אויף׳ן פּנים. מען דאַרף אויף איהם דערקענען אז ער איז א גאָטספאַרכטיגער, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין דער תורה: ״ובעבור תהיה יראתו על פּניכם לבלתי תחטאו״ — גאָט׳ס מורא זאָל ליעגען אויף אייערע פּנים׳ער, כדי איהר זאָלט ניט זינדיגען. זעהט מען דאָך דערפון, אז די יראה, די מורא פאר גאָט איז אויפ׳ן מענשען אנזיכטיג און מען קען דאָס בעמערקען אויף זיין פּנים.

און די מורא קען זיין אויף צווייערליי אופנים. ערשטענס, די מורא פאר שטראָף אָדער נסיונות. ער זעהט אז מענשען האָבען צרות אלס שטראָף פאר זייערע זינד אָדער ווייל גאָט שטעלט זיי צו פּראָבע, און עס בעפאלט איהם א פּחד טאָמער וועלען אויף איהם אויך אָנגעשיקט ווערען צרות און יסורים. ווי וואָלט אָבער געווען, ווען ער זאָל זיכער זיין אז עס וועט איהם קיינע בייזעס געשעהן, וואָלט ער ניט מורא געהאט פאר גאָט. און אזא יראה איז ניט קיין פאָלקאָמענע, אזוי ווי א געוויסער חסיד האָט אמאָל געזאָגט: איך שעהם זיך פאר גאָט צו דיענען איהם צוליעב בעלוינונג און שטראָף, ווייל אזוי האנדעלט אן אומטרייער קנעכט. אויב ער האָט מורא אז זיין הארר וועט איהם בעשטראָפען אָדער ער האָפט אז ער וועט איהם גוט בעלוינען, טהוט ער זיין ארבייט; און אויב ניט, אויב ער האָט ניט וואָס מורא צו האָבען און צו האָפען, פערנאכלעסיגט ער זיינע פּפליכטען. דעריבער דיען איך גאָט ניט צוליעב קיין אורזאך, נור ווייל מען דאַרף איהם דיענען. דער צווייטער אופן פון יראת ה׳ איז, וואָס מען האָט פאר איהם מורא אויס עהרע־פורכט, ווייל ער איז גרויס און דערהויבען. אזא מין יראה טרעט קיינמאָל ניט אָפּ פון מענשען און שיידט זיך מיט איהם ניט זיין גאנצען לעבען. און דאָס איז די העכסטע מדרגה פון יראה און זי ברייננגט צו ריינע און אויפריכטיגע ליעבשאפט צו גאָט, צו פיהלען א שמערצליכע בענקשאפט צו איהם.

און דער וואָס קומט צו דיעזער מדרגה פון יראת ה׳, וועט פאר קיינעם ניט מורא האָבען און וועט קיינעם ניט ליעב האָבען אויסער דעם בעשעפער, אזוי ווי א געוויסער פרומער מאן האָט דערצעהלט אויף איינעם א גאָטספאַרכטיגען, אז ער האָט איהם געפונען שלאָפענדיג אין א מדבר. האָט ער איהם געפרעגט: ״האָסטו קיין מורא ניט צו שלאָפען דאָ, וואו עס געפינען זיך לייבען און אנדערע ווילדע, געפעהרליכע חיות?״ און יענער מאן האָט געענטפערט: ״איך שעהם זיך פאר גאָט אז ער זאָל מיך זעהן מורא האָבענדיג פאר אימיצען אויסער איהם.

נאָך א סימן דורך וועלכען מען קען דערקענען אז אמת׳ן אוהב ה׳ איז, אז עס זאָל ביי איהם זיין אלץ איינס אויב מען לויבט איהם אָדער מען שענדט איהם בעת ער איז בעשעפטיגט מיט דיענען דעם בורא יתברך. ווען ער מאכט לייט אויפמערקזאָם צו טהאָן גוטעס און זיך דערווייטערען פון שלעכטעס, זאָל איהם ניט קימערען אויב זיי דאנקען איהם דערפאר אָדער זיי שפּאָטען פון איהם און זיינען איהם מבזה. ביים אמת׳ן אוהב ה׳ דאַרף אויך רעכט זיין אוועקצוגעבען זיין געלד, זיין קערפּער און זיין לעבען פון גאָטס וועגען, אזוי ווי דוד המלך

זאגט אין תהלים: "כי עליך הורגנו כל היום" — פאר דיר, גאט, האבען מיר זיך מוסר נפש געווען, גרייט געווען גע'הרג'עט צו ווערען.

און אמת'ער, אויפריכטיגער אוהב ה׳ דארף שטענדיג האבען אויף זיין צונג גאט'ס נאמען און ליבען און דאנקען איהם, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „ולשוני תהגה צדקך" און „ימלא פי תהלתך" — מיין צונג טהוט ריידען פון דיין (גאט'ס) גערעכטיגקייט, מיין מויל איז פול מיט דיין לויב. ער דארף אבער ניט שווערען מיט'ן נאמען פון בעשעפער אומזיסט אדער מיט א פאלשע כונה אדער אין פערבינדונג מיט א קללה. וואס הייסט אן אומזיסטע שבועה? וואס מיינט שווערען מיט גאט'ס נאמען אומזיסט? דאס מיינט, ווען מען שווערט מיט גאט'ס נאמען, ווען מען דארף גאר ניט שווערען, ווען בית דין איז ניט מחייב קיין שבועה און א שבועת שקר, א פאלשע שבועה איז, ווען בית דין הייסט איינעם שווערען בעת ער האט א דין תורה מיט אימיצען, אבער ער שווערט פאלש, אויף א זאך וואס איז נישט דער ריינער אמת. און אז אוהב ה׳ דארף זיך היטען אז ער זאל נישט געבראכט ווערען צו שווערען מיט דעם בעשעפער'ס נאמען אפילו ווען דאס איז אמת. ווארום אז מען ווערט געוואהנט מיט שבועות, קען מען אמאל אויך קומען צו א פאלשע שבועה. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: „נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו" — דער וואס האט ריינע הענד, דער וואס בעריהרט ניט פרעמדעס, און א זויבערע הארץ, וואס שווערט ניט אומזיסט. און אין מלאכי איז דא א פסוק: "וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה" — די וואס פארכטען מיין נאמען, זאגט גאט, וועט די זון פאר זיי שיינען צו גוטען און וועט זיי ברייגען היילונג. האבען די רז"ל געזאגט, אז "יראי שמי" מיינט מען דיא יעניגע וואס האבען מורא ארויסצוברייגען גאט'ס נאמען אומזיסט, ווען מען דארף עס ניט טהאן.

און דאס דערמאהנען גאט'ס נאמען אין פערבינדונג מיט א קללה מיינט, דאס וואס מענשען שילטען אדער זידלען איינע די אנדערע און דערמאהנען דערביי דעם נאמען פון בעשעפער, און דאס איז א גרויסע חרפה פאר א גלויבען. און דער פראסטער עולם האט זיך געפונען א היתר צו שילטען און זידלען מיט גאט'ס נאמען, ווייל זיי ווילען די קללות אדער זידלערייי מאכען שטארקער, מעהר אויסדריקענד. און אויף זיי זאגט דער חכם אין משלי: "כשחוק לכסיל עשות זמה" — אזוי ווי לאכען איז א לייכטע זאך, אזוי איז פאר'ן נאר לייכט צו טהאן שענדליכע זאכען,, ווי ריידען לשון הרע, דערמאהנען גאט'ס נאמען ווען מען קען זיך בעגעהען אהן דעם, און דאס גלייכען.

צו די סימנים פון א ריכטיגען אוהב ה׳ בעלאנגט אויך די מדה, אז ווען מען זאגט עפעס אימיצען צו זאל מען דערביי זאגען "אם ירצה השם" — אויב גאט וועט וועלען. אן אוהב ה׳ הארף זיך ניט פערלאזען אויף זיך אז ער קען עפעס אליין אויפטהאן אפילו אין דער נעהענסטער צוקונפט. ווען א מענש, למשל, פערשפרעכט דעם צווייטען אז ער וועט איהם באלד בארגען געלד, דארף ער צולייגען די ווערטער "אם ירצה השם" און דאס איז צוליעב צוויי זאכען; ערשטענס, אוים מורא טאמער וועט איהם דער טויט אנקומען פלוצלונג און ער וועט ניט קענען מקים זיין דעם צוזאג, און צווייטענס, ווייל ער וויים דאך ניט אויב דאס וואס ער פערשפרעכט יענעם איז בעשערט פון גאט. טאמער

איז דאָס ניט די גזירה פון השם יתברך, וועט ער דאָס ניט דורכפיהרען אפילו אויב ער וועט ניט שטארבען.

דעם אמת׳ן אוהב ה׳ קען מען אויך דערקענען אן דעם, וואס ער מאכט אנדערע טרעטען אין גאָט׳ס וועגען און לערענט זיי ווי צו דיענען גאָט מיט גוטען אדער מיט בייזען ווי נויטיג איז לויט די צייט, דעם פלאץ און די סארטען מענשען און זייערע שטופען. אין דעם עניין פון בעקעהרען מענשען צו גאָטעס דיענסט דארף מען ניט האנדלען מיט אלעמען גלייך. מיט איינעם דארף מען ריידען ווייכע רייד און מיט אן אנדערען — הארטע; ביי אן איידעלען מענשען קען מען דאָס פועל׳ן מיט א ביסעלע אויפקלעהרונג און א פראסטאק, א טעמפען מח דארף מען מוסר׳ן אויף אן אנדער אופן. אזוי ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: ״ישמע חכם ויוסף לקח״ און ״לתת לפתאים ערמה״ — דער קלוגער וועט הערען וועט ער מעהר לערנען, און דער נאר, דער פראסטאק וועט קלינער ווערען. און דו דארפסט, ברודער, וויסען, אז ווען אפילו א גלויביגער, א פרומער מאן זאל קומען צו דער העכסטער מדרגה פון פרומקייט; ווען אפילו ער זאל זיך פערגלייכען אין גאָמעס דיענסט און אין ליעב האבען גאָט מיט די הימעלשע וועזענס, מיט די מלאכים, וועט ער נאך אלץ האבען וועניגער זכיות ווי דער וואס צייגט אן אנדערען דעם ריכטיגען וועג און ברייגגט רשעים צו גאָטעס דיענסט, ווייל די זכיות פון דעם וואס בעקעהרט אנדערע צו גאָט פערגרעסערען זיך אין אלע טעג און אין אלע צייטען. ווארום וואס מעהר די בעקעהרטע טהוען גוטעס, אלץ גרעסער ווערט דער זכות פון די וואס האבען זיי געבראכט דערצו.

דאס איז א משל צו צוויי סוחרים וואס זיינען ערגיץ געקומען טהאן מסחר. האט איינער געהאט איין מין סחורה אז וועלכע ער האט פערדיענט צעהן מאל אזוי פיעל וויפיעל עס האט איהם געקאסט און דער סך הכל איינגאהמע דער קרן מיט׳ן ריוח, איז געווען הונדערט גילדען. דער צווייטער אבער האט געהאט פיעלע מינים סחורות, וועלכע ער האט פערקויפט בלויז פאר צוויי מאל אזוי פיעל וויפיעל ער האט דערפאר בעצאהלט און ער האט איינגענומען צעהן טויזענד גולדען. קומט אויס אז דער ערשטער, כאטש ער האט געמאכט אזוי פיעל ריוח אז זיין סחורה האט בסך הכל פערדיענט ניינציג גילדען מיט צעהן עלפטעל גילדען. ווארום אז ער האט אינגאנצען איינגעלייזט הונדערט גילדען איז אין דעם געווען דער קרן און צעהן מאל אזוי פיעל פראפיט. הייסט עס, אז געקאסט האט איהם די סחורה אן עלפט־חלק פון די הונדערט גילדען — ניין מיט אן עלפטעל גילדען און פערדיענט האט ער ניינציג מיט צעהן עלפטעל גילדען דער צווייטער אבער, וואס האט בלויז געמאכט ריוח נאך אמאל אזוי פיעל ווי די סחורות האבען איהם געקאסט, האט פערדיענט פינף טויזענד גילדען. נמצא, אז דער וואס האט מעהרערע סחורות, מאכט מעהר פראפיטען אפילו ווען ער ברייגגט זיי אויס מיט קיין גרויסען ריוח.

אזוי, ברודער, איז אויך מיט דעם וואס איז בלויז מתקן זיין אייגענע נשמה, דער וואס איז פאר זיך פרום, אבער ער אינטערעסירט זיך ניט צו מאכען לייטען פרום, הייסט עס, אז ער האט ניט מעהר ווי איין סארט סחורה און זיין ריוח, זיין זכות איז קליין, וועהרענד דער וואס איז מתקן זיין אייגענע נשמה און אויך די נשמות פון אנדערע, דער וואס איז אליין פרום און מאכט אנדערע פרום, הייסט עס, אז ער ברייגגט אויס א סך מינים סחורות, זיינען זיינע פראפיטען, זיינע זכיות מעהר. אזוי ווי אונזערע אלטע חכמים האבען געזאגט: ״כל המזכה את

הרבים אין חטא בא על ידו״ — דער וואס איז מזכה פיעלע, דער וואס פיהרט ארויף מענשען אויפ׳ן דרך הישר, קומט איהם קיין זינד צו דער האנד. אויף משה רבנו ווערט געזאגט: „משה זכה וזכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו״ — משה איז געווען פרום און האט מעהרערע פרום געמאכט, איז די מעשים טובים פון יענע אנגעהאנגען אן איהם. אין משלי איז דא א פסוק: „ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב״ — די שטראפער, די מוסר זאגער וועט וואויל זיין און עס וועט אויף זיי קומען גוטע ברכות. אין דניאל ווערט געזאגט: ״ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד״ — די וואס מאכען מעהרערע מענשען פאר צדיקים, וועלען אויביג לייכטען ווי די שטרען. דעריבער האט דער בעשעפער אנגעזאגט אין דער תורה: ״הוכח תוכיח את עמיתך״ — ווען דו זעהסט אז איינער געהט ניט בדרך הישר זאלסטו איהם שטראפען. און די רז״ל האבען געזאגט: ״עד היכן היא תוכחה?״ — ווי ווייט דארף מען געהן מיט שטראפען די וואס פערנאכ־לעסיגען צו דיענען גאט? זאגט דארט רב: ״עד קללה״— אויב גוטע רייד העלפט ניט, דארף מען זיי שילטען און זידלען, און שמואל זאגט אז מיט שילטען און זידלען איז מען נאך אויך ניט יוצא, און אויב דאס העלפט ניט, דארף דער פרומער די ניט־פרומע שלאגען. און שלמה המלך זאגט אין משלי: ״מוכיח אדם אחרי חן ימצא״ — דער וואס שטראפט אימיצען, וועט שפעטער פון יענעם געליעבט זיין.

דעם אויפריכטיגער אוהב ה׳ קען מען אויך דערקענען אז זיין פרייד און פארגעניגען וואס ער האט פון זיינע זכיות, פון די מעשים טובים וואס ער טהוט, יוייל זיין שמחה איז אנדערש ווי די שמחה פון א ניט ריכטיגען אוהב ה׳. ער פרעהט זיך ניט אוים גאוה אדער כדי אויסצופיינען זיך אז ער איז א צדיק. ער פרעהט זיך פון דער מצוה וואס ער טהוט און האט ניט דערביי קיינע אנדערע פניות. און אין דער זעלבער צייט וואס ער איז זיך משמח מיט די גוטעם וואס ער טהוט איז ער זיך מצער און טרויערט אויף זיינע זינד און האט אויף זיי חרטה. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך״— פון מיינע אויגען רינען קוואלען וואסער, דאס הייסט, טרעה־רען דערויף וואס מען היט ניט דיין (גאט׳ס) תורה.

פון די וויטערע סמנים פון א ריכטיגען אוהב ה׳ איז אויב ער טהוט תפלה ביי נאכט און פאסט בייטאג, אויב נור ער קען דאס אויספיהרען. ווארום די ביינאכטיגע תפלה איז א ריינערע, א מעהר זויבערע אין אייניגע פרטים. ביינאכט איז א מענש מעהר פריי פון זיין בעשעפטיגונג ווי ביי טאג און די געדאנקען זייי־נען איהם קלעהרער. ביי נאכט איז דער לוסט צו עסען און טרינקען קלענער ווי בייטאג און ער קען זיינע געדאנקען מעהר קאנצענטרירען אויף דער תפלה. ביי נאכט איז ער איינזאם, מענשען קומען איהם זעלטען בעזוכען און ער ווערט ניט געשטערט. ביי נאכט רוהען דעם מענשען׳ן חושים, ער האט ניט אויף וואס צו קוקען און וואס צו הערען און פון וואס בעגייסטערט צו ווערען. און אין זיינע רעיונות קומען ניט אריין קיינע אנדרע זאכען אויסער זיין תפלה. ווען א מענש טהוט תפלה ביינאכט קען ער ניט אין זינען האבען אויסצופיינען זיך פאר לייטען, ווייל ער איז דאך דאס רוב אליין און זעלטען ווען עס איז דערביי פאראן א זייטיגער מענש. די ביינאכטיגע תפלה האט נאך א מעלה, וואס דער מתפלל קען זיך דאמאלס פעראייניגען מיט גאטס אנדענקען אזוי ווי צוויי גע־ליעבטע ווען זיי זיינען אליין און גיסען אוים זייערע ליעבעם געפיהלען איינע

פאר די אנדערע. אזוי ווי ישעיה הנביא זאגט: ״נפשי אויתיך בלילה — ״מיין נשמה גלוסט דיך, גאט, ביינאכט. אין שיר השירים ווערט געזאגט: ״על משכבי בלילות״ — אין די נעכט אויף מיין געלעגער זוך איך, טראכט איך וועגען דאס וואס איז מיר ליעב. אין די הייליגע שריפטען זיינען דא א סך פסוקים וואס ציי־גען דעם פארצוג פון ביינאכטיגע תפלות. אין תהלים ווערט געזאגט: ״זכרת בלילה שמך ה׳, ״חצות לילה אקום להודות לך״ און ״צעקתי בלילה״ — ביינאכט דער־מאהן איך, גאט, דיין נאמען; איך שטעה אויף האלבע נאכט לויבען דיך, איך האב געשריען צו גאט ביינאכט. אין איכה זאגט דער נביא ירמיה: ״קומי רוני בלילה״ — שטעה אויף און טהו תפלה צו גאט ביינאכט, און נאך פיעלע אהנליכע פסוקים.

און צום סוף פון דיעזען ספר האב איך פערפאסט שארפע ווערטער, וועלכע איך רוף „תוכחה״ — שטראף רייד. ווער עס לייענט עס, ערוועקט עס איהם צו תשובה און תפלה. אבער דער עיקר איז ניט מיין תוכחה אדער אנדערע תפלות, וואס מען בריינגט בלויז ארויס פון מויל. דער עיקר פון תפלה איז כונה. און זאל אין דעם דיין צונג ניט זיין פריהער פון דיין הארץ. דאס הייסט: דו זאלסט ניט ארויסברייננגען ווערטער פון דיין מויל, איידער דו בעטראכטסט זייער בעדייטונג און דו קענסט זיי ארויסזאגען מיט׳ן גאנצען הארצען. ווארום אביסעל מיט כונה, מיט א ריינעם געוויסען איז בעסער ווי א סך תפלות וואס לויפען ארויס פון צונג און דאס הארץ איז דערביי ניטא. א געוויסער חסיד האט אמאל געזאגט: איהר זאלט ניט לויבען גאט מיט א פוסטע לויב, דאס הייסט: אזא לויב וואס דאס הארץ איז ניט דערביי, אזוי ווי דוד המלך ע״ה זאגט אין תהלים: „בכל לבי דרשתיך״, „חליתי פניך בכל לב״, „לבי ובשרי ירננו אל אל חי״ — מיט מיין גאנצען הארצען פארש איך דיך, גאט; איך בעט ביי דיר מיט׳ן גאנצען הארצען; מיין הארץ און מיין לייב זינגען צום לעבעדיגען גאט.

צו די סמנים פון אז אמת׳ן אוהב ה׳ בעלאנגט אויך די מדה פון פרעהען זיך מיט גאט, ברוך הוא, און מיט זיינע גוטע לעהרען, און דאס גלוסטען, דאס גענייגט זיין צו ערפילען זיין רצון און דאס זיין בארימהערציג און פריינדליך צו די וואס האבען פאר איהם מורא, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: ״חבר אני לכל אשר יראוך״, ״ישישו וישמחו בך כל מבקשך״, ״בדרך עדותיך ששתי — איך בין א געזעלען, א גוטער ברודער מיט אלע וואס האבען פאר דיר (גאט) מורא; עס זיינען לוסטיג און פרעהען זיך מיט דיר, גאט, אלע וואס זוכען דיך, וואס האבען צו דיר א בעגעהר; אין וועג פון דיין תורה האב איך זיך געפרעהט. און חבקוק הנביא האט געזאגט: ״ואני בה׳ אעלוזה אגילה באלהי ישעי״ — איך, בין זיך משמח מיט גאט, איך פרעה זיך מיט גאט מיין העלפער.

פרק ז׳

מיר קומען איצט צום זיעבעטען פונקט וועגען דער פראגע: צו וואס אהבת ה׳ פיהרט דעם מענשען. די מדה פון ליעב האבען גאט פיהרט צו פיעלע זאכען, אבער איך וועל נור דערמאהנען די וואס וועלען מיר צום האנד קומען.

די לייט וואס וויסען זייער גאט און וואס ער פערלאנגט פון זיי, צו וואס פאר א צוועק, הייסט עס, ער האט זיי בעשאפען; די וואס וויסען און פער־

שטעהען, אז גאָט איז זייער פיהרער און שפייזער און ער געוועלטיגט און האָט די דעה איבער די טהאטען פון מענשען; די יעניגע וואָס עס איז ביי זיי קלאָהר, אז קיין זאך סאי אין וועלטליכע ענינים, סאי אין ענינים פון דער תורה און מצוות קען א מענש ניט דורכפיהרען אָהן דעם רצון און הילף פון השי״ת; די וואָס זיינען אין דעם איבערצייגט אוים ליעבשאַפט און איבערגעבענהייט צו גאָט, פיהרט עס זיי דערצו, אז זיי זיינען ניט קיין איבערקלייבער אין זייערע אינטערעסען. זיי זאָגען ניט אז דאָס איז בעסער ווי יענעס און זיי האָבען בטחון אין בעשעפער, אז ער וועט פאר זיי אויסקלייבען דאָס בעסטע און דאָס ריכטיגסטע. און וויסענדיג אז די תורה זאָגט זיי אָן אויף געוויסע זאכען וואָס זיי זאָלען טהאָן און וואָס זיי זאָלען ניט טהאָן, ווערט די לוסט צו וועלטליכע תענוגים ביי זיי אָפּגעשוואכט און זיי האלטען זיך צוריק פון דעם. זיי אכטען ניט אויף קערפּערליכע פערגעניגענס און שטעלען זיך אָפּ ביי דעם וואָס די תורה הייסט זיי. זיי פיהלען דאן א בענקשאַפט צו גאָט און צו זיין הייליגען רצון און די וועלט און אלעס וואָס מען קען אין איהר געניסען האָט ביי זיי קיין ווערדע ניט.

די אהבת ה׳ ברייננט די מענשען צו האָפען און ערוואַרטען פון גאָט מיט׳ן גאַנצען הארצען, אז ער וועט זיי העלפען דורכפיהרען אלעס וואָס זיי האָבען אין זינען צו טהאָן פון זיינטוועגען, און דעם ענין פון מקים זיין זייגע מצות. און אז זיי פיהרען דורך וועלכע גוטע זאך, דאנקען זיי און לויבען גאָט דערפאר, און ביי גאָט איז זייער סטארען זיך צו טהאָן גוטעס אָנגעלייגט. און אויב זיי קענען ניט ארויסווייזען בפועל דאָס וואָס זיי האָבען פאַרגענומען אין זייערע מחשבות; אויב זיי זיינען צו שוואך דורכצופיהרען א געוויסע גוטע טהאט וואָס זיי האָבען אין זינען געהאט דורכצופיהרען, ענטשולדיגען זיי זיך פאר גאָט און זיי נעהמען אויף זיך צו טהאָן די מצוה ווען זיי וועלען קענען, און זיי האָפען צום בעשעפער אז ער וועט זיי אין דעם בעהילפיג זיין, און זיי בעטען אויף דעם מיט א ריינעם געוויסען און טרייע איבערגעבענהייט, און דערצו גלוסטען זיי און דאָס איז זייער עיקר פערלאַנג פון גאָט, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים: ״אחלי יכונו דרכי לשמור חקיך״ — איך בעט דיר, גאָט, זאָלען מיינע וועגען זיין געריכטעט צו היטען דיינע געזעצען. און ביי גאָט איז דעם מענשענ׳ס אויסוואהל צו טהאָן גוטעס, דער פערלאַנג צו טהאָן א מצוה אָנגעלייגט אפילו ווען ער פיהרט עס ניט דורך אין טהאַט, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט ביי דוד המלך אין מלכים א׳: ״יען אשר היה עם לבבך לבנות בית לשמי הטיבות כי היה עם לבבך״ — ווייל דו האָסט אין זינען געהאט צו בויען א הויז פאר מיין נאָמענ׳ס וועגען, ווייל דו האָסט געוואָלט בויען א בית המקדש, האָסטו גאַנץ גוט געטהאָן דערמיט גופא וואָס דו האָסט עס אין זינען געהאט, כאָטש דו האָסט עס ניט דורכגעפיהרט.

גאָט׳ס ליעבהאָבער, וואָס האָבען שטענדיג אין זינען ממלא צו זיין דעם רצון פון השי״ת פערלאָזען די אינטערעסען פון זייער וועלט און זייערע קערפּערס. זיי דענקען ניט וועגען דעם, זיי לייגען ניט אָפּ זייערע מחשבות צו טראכטען וועגען וועלכע עס איז קערפּערליכע הנאות, און וואָס נויטיג איז פאר׳ן קיום פון זייערע גופים טהוען זיי ניט מיט קיין אינערליכען גייסטיגען חשק, ווייל זיי האלטען עס פאר אונוויכטיג און נישטיג. זיי גיבען זיך אָבער אָפּ מיט זייערע גאַנצע גייסטיגע געפיהלען צו דער תורה און צו גאָטעס דיענסט צוליעב זיין כבוד און דערהויבענהייט. זייערע גופים זיינען אויף דער ערד און זייערע הערצער

אין הימעל. דאס הייסט: זיי טראכטען ניט וועגען זיי אליין, נור וועגען גאט. און דאס ברייננט זיי צו אזא מדרגה אז זיי דיענען דעם בעשעפער גלייך אזוי ווי די הייליגע מלאכים אין די הימלען, וואס האבען ניט אין זיך קיין גשמיות, קיין קערפערליכעס. דער לעבענס לוסט געהט פון זיי אוועק און דער חשק צו וועלטליכע תענוגים פערשווינדעט פון זיי צוליעב דעם גרויסען חשק וואס זיי בעקומען צו דיענען גאט און אויס ליעבשאפט צו איהם. און דער פייער פון יצר הרע ווערט אויסגעלאשען פון זייערע הערצער און עס מיידט זיין היטץ פון זייערע געדאנקען, צוליעב דער שיין און ווארימקייט וואס עס בעהערשט זיי צו גאטעס דיענסט. אזוי ווי די שיין און ווארימקייט פון א ברענענדע ליכט האט ניט קיין ממשות געגען דער שיינענדער זון, אזוי ווערט דער יצר הרע בטל געגען די שיין און ווארימקייט פון אמת׳ע, אויפריכטיגע עבודת הבורא. און די אוהבי ה׳ זיינען אונטערטעניג זייער גאט, און זיי זייגען זיך מתודה פאר איהם ווען זיי פערנאכלעסיגען וואס ניט איז פון זיינע געבאטען און עס קימערט זיי ניט ווען עם פעהלט זיי עפעס פון וועלטליכע זאכען.

אז איהר קומט מיט די דאזיגע לייט אין נאהענטע בעציהונג, זעהט איהר, אז זיי זיינען אזוי ווי ברידער צו דער בושה. דאס הייסט: די שעהמעוודיגקייט, די ניעדערגעפאלענקייט איז פעראייניגט מיט זיי אזוי ווי א ברודער מיט א ברודער, און אז איהר רעדט מיט זיי, זעהט איהר אז זיי זיינען חכמים, און אז איהר פרעגט זיי עפעס, ווייסען זיי, וואס צו ענטפערען, און אז מען זינדיגט געגען זיי, צייגען זיי ארויס זייער עניוות, זייער ניעדערגעפאלענקייט און זיי זיינען מוחל. איהר וועט קוקען אויף זייערע פנים׳ער וועט איהר זעהן אז זיי לייכטען, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין קהלת: „חכמת אדם תאיר פניו" — די חכמה פון מענשען בעלייכט זיין פנים און ער זעהט אויס פרעהליך. און כאטש זייערע פנים׳ער לייכטען פון פרייד, פון דעםטוועגען, ווען איהר זאלט אריינדרינגען אין זייערע הערצער, וואלט איהר געזעהען, אז זיי, די הערצער זייערע, זיינען צובראכען.

און אין רייד וועגען געטליכקייט זיינען זיי בעהאווענט און אין וועלט־ליכע עסקים זיינען זיי וויסט, פוסט און ווייסען אין דעם גאר ניט, ווייל זייערע הערצער זיינען פול מיט די ליעבשאפט צו גאט און זיי האבען קיין אינטערעס אין רייד פון מענשען און זייערע אונטערהאלטונגען. זיי האסען די פער־דארבענע וועגען און געהען נור אין ריכטיגען וועג. און אין זייער זכות ווערט די וועלט בעשירמט פון יסורים, אין זייער זכות רעגענט ווען מען דארף און מענשען און בהמות ווערען אנגעטרונקען. דאס איז דערפאר, ווייל זיי, דיא צדיקים, די אמת׳ע אוהבי ה׳ זיינען צוריקגעצויגען פון אויסגעלאסענהייט, פון אלע זאכען וואס זיינען פערבאטען און געהען בדרך הישר. און דערפאר וואס זיי ליידען אביסעל קומען זיי צו א הויכער מדרגה און זיי געניסען פון ביידע וועלטען און האבען דעם פארצוג פאר די וואס דיענען ניט גאט אי דא אויף דער וועלט, אי דארט אויף יענער וועלט. אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים אין מזמור: אשרי איש ירא את ה׳. און וואונדערבאר ווי די אמת׳ע אוהבי ה׳ זיינען מיט ליעב און זעעלע איבערגעגעבען צו גאט, אז די מצות וואס דער שעפער האט געגעבען זיינען פאר זיי וויינציג. זיי מיינען אז לויט די טובות וואס גאט טהוט מיט די מענשען דארף מען איהם דיענען מעהר ווי די תורה הייסט. און איך וועל אייך ערקלעהרען ווארום זיי דענקען אזוי.

די צאָהל פון אַלע מצות פון דער תורה איז תרי"ג, זעקס הונדערט מיט דרייצעהן. אין דעם זיינען אריינגערעכענט שס"ה, דריי הונדערט מיט פינף און זעכציג לא תעשה'ס, זאכען וואָס זיינען פערבאָטען, ווי, למשל, עסען חזיר, טראָגען שעטנז און דאָס גלייכען, וואָס די מצוה איז ווען מען טהוט עס ניט. ווידער זיינען דאָ בערך פינף און זעכציג מצות, וואָס א גאַנצער קהל איז מחויב צו טהאָן, אָבער ניט איינצעלנע מענשען. עס זיינען אויך דאָ מצות עשה שהזמן גרמא, אַזעלכע מצות וואָס זייגען אָבהענגיג אָן צייט, ווי, למשל, שבת, יום טוב, וואָס דאָס קען מען ניט מקיים זיין אַלע טאָג, נור אין די בעשטימטע טעג דערפאַר. א חוץ דעם זיינען דאָ אַזעלכע מצות עשה, געבאָטען וואָס זיינען נור געגעבען געוואָרען פאַר ארץ ישראל, ווען די אידען זיינען געזעסען אויף זייער אייגען לאַנד, ווי קרבנות יחיד, די קרבנות וואָס איינצעלנע מענשען האָבען געדאַרפט מקריב זיין, (קרבנות צבור געהט דאָך אריין אין כלל פון די מצות וואָס נור קהל איז מחויב) תרומות, מעשרות, עולה לרגל זיין און דאָס גלייכען. עס זיינען אויך דאָ מצות וואָס זיינען אָבהענגינג אָן עפּעס, ווי, למשל, די מצוה פון מילה, א פאָטער איז מחויב צו מל זיין זיין זוהן, ווי איז אָבער אז ער האָט ניט קיין זוהן, געהט פון איהם די מצוה ארונטער. אָדער פדיון הבן איז אויך אַזוי, דער וואָס האָט ניט קיין בכור איז אויף איהם ניט חל די דאָזיגע מצוה. אַזוי איז אויך מיט כבוד אב ואם פאַר א יתום, און נאָך עהנליכע מצות. מאכען די ריכטיגע פרומע לייט אַזא חשבון: די לא תעשה'ס רעכענען זיי ניט, ווייל מקיים זיין א לא תעשה איז דאָך די מצוה אין ניט טהאָן, און ניט צוליינען קיין טרחה. די מצות עשה, די טהאָט מצות וואָס זיינען בעשרענקט פאַר צייט, אָרט און אומשטענדען נעהמען זיי אויך ניט אריין אין חשבון, ווייל ניט שטענדיג, ניט אומעטום און ניט אונטער אַלע אומשטענדען קען מען זיי מקיים זיין. דעריבער קומט ביי זיי אויס אז זיי טהוען זעהר ווענינ לויט זייער לוסט און חשק צו דיענען גאָט.

פרומע לייט האָבען געזוכט מצות עשה, טהאָט געבאָטען, וואָס יעדער איינצעלנער איז מחויב צו טהאָן צו יעדער צייט און אין יעדען אָרט און אונטער אַלע אומשטענדען און זיי האָבען בלויז געפונען צוויי אַזעלכע: לערנען תורה שבכתב, און לערנען די מצות פון תורה שבעל פה, פון גמרא, אַזוי ווי דער פסוק זאָגט: „והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ושננתם לבניך ודברת בם" — די דאָזיגע רייד וואָס איך פערזאָג דיר היינט זאָל זיין אין דיין הארצען און דו זאָלסט זיי לערנען דיינע קינדער און דו זאָלסט וועגען זיי ריידען זיצענדיג אין הויז, געהענדיג אין וועג, לייגענדיג זיך און אויפשטעהענדיג. און דיענען גאָט בלויז מיט צוויי מצות, האָבען די פרומע לייט בעטראַכט פאַר ווייניג. דעריבער האָבען זיי געדיענט דעם בעשעפער מיט מצות שכליות, מיט מצות וואָס מען פערשטעהט אַליין מיט'ן שכל, כאָטש זיי זיינען ניט דערמאַהנט אין דער תורה, און מיט בעזונדערע מאָראַלישע זיטען און גוטע גייסטיגע מדות, מדות וואָס בעשטעהען ניט פון טהאטען, נור פון מחשבה, פון דענקען, וועלכע זיי האָבען אוים טרייהייט צו גאָט אַליין צוגעגעבען צו די געשריעבענע מצות, און געבעטען ביי גאָט אז זיי זאָלען איהם זיין לרצון און ער זאָל עס פון זיי אָננעהמען.

און וואָס זיינען די מצות שכליות? זיי נעהמען אריין אין כלל די חובות הלבבות, די הערצענס פפליכטען, וואָס מיר האָבען בעצוועקט צו ערקלעהרען דאָ אין דיעזען ספר, וועלכע זיינען א פערבאָרגענע חכמה אין די הערצער פון קלוגע

און פרומע לייט און אלע ווייסע און זאָגען עדות אויף זייער וואהרהייט און אויפריכטיגקייט. און דורך מקיים זיין די חובות הלבבות קומט דער מענש צו הויכע מדרגות און טהייערע מעלות אין דעם ענין פון דיענען גאָט מיט'ן גאנצען הארצען און צו דיענען איהם מיט ליעבשאפט און איבערגעבענהייט מיט לייב און זעעלע און האָב און גוטס. דורכדעם קען א מענש מקיים זיין דעם "ואהבת את ה' אלהיך" מיט אלע פרטים. און די וואָס קומען צו דיעזער מדרגה זיינען מעהר ווי אנדערע נאָהענט צו דער מדרגה פון די נביאים, די ריינע און זויבערע פרומע לייט וועלכע דער פסוק רופט אוהבי ה', אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין משלי: "להנחיל אוהבי יש" — גאָט זאָגט: פאר מיינע ליעבהאָבער האָב איך וואָס צו מאכען ערבען.

און אויב דו, מיין ברודער, ווילסט אריינקומען אין דער חברותא פון דיא דאָזיגע צדיקים; אויב דו ווילסט בעלאנגען אין זייער געזעלשאפט, פערלאָז די איבעריגע זאכען פון דיין וועלט און ענטזאג זיך פון אלעס וואָס ניט נויטיג איז. בענוגען זיך מיט די שפייז וואָס דו מוזט נויטיג האָבען. געוואָהן זיך איין אויסצוקומען אָהן איבעריגע זאכען און מאך לייכטער דיין לאסט. זאָל דיין הארץ ניט זיין פערנומען מיט טראכטען וועגען וועלטליכע ענינים, און ווען דו טהוסט עפּעס וועלטליכע זאכען, טהו דאָס נור מיט דיין קערפּער, מיט דיינע גליעדער, אָבער ניט מיט דיין הארץ און ווילען. די זאכען, וואָס האָבען ניט קיין שיכות מיט עבודת הבורא, זאָלסטו טהאָן איבער געוואלד, אזוי ווי איינער וואָס טרינקט ביטערע רפואות, טרינקט ער עס נור מיט'ן מויל, אָבער קיין לוסט צו דעם האָט ער ניט. ער האסט עס, עס עקעלט איהם דערפון, אָבער ער טרינקט עס און פיהלט דעם ביטערען טעם לשם רפואה, כדי געהיילט צו ווערען פון זיין קראנקהייט. אזוי דארפסטו זיך אויך עוסק זיין אין וועלטליכע זאכען ניט אויס ליעבשאפט צו דעם, נור ווייל דו מוזט עס, ווייל אָהן דעם, אָהן עסען, למשל, אָדער אָהן הלבשה קען א מענש ניט עקזיסטירען.

און דו ווייסט דאָך, ברודער, אז דערמיט וואָס דו וועסט אָפּגעבען דיינע רעיונות אויף וועלטליכע זאכען וועט דיר דערפון גאָר ניט צוקומען אזוי גוט ווי פון ניט טראכטען און ניט פּיעל בעמיהען זיך וועט דיר גאָר ניט געמינערט ווערען, ווייל אלעס איז געווענדעט אָן דעם רצון פון בעשעפער, וועלכער שיקט יעדען איינעם צו זיינע שפּייז און נויטווענדיגקייטען אין לעבען. און אז דו וועסט פערשווענדען דיינע געדאנקען אויף בעסער לעבען אָדער זאמלען געלד, וועט עס דיר אָפּווענדען פון טראכטען וועגען וויכטיגע זאכען, וועגען דער תורה און גאָט'ס געבאָטען, וואָס זיינען דיר געגעבען געוואָרען און דו האָסט אויף זיך גענומען עוסק צו זיין אין דעם דיין גאנצען לעבען. פאָלגליך וועט עס דיר שאדען בריינגען, אָבער קיינע נוטצען. דעריבער גיב זיך אָפּ מיט זאכען וואָס היטען און בעשירמען דיך אין די אינטערעסען פון דיין תורה און דיין וועלט. און זאָל דיין שכל שטעהן געגען דעם שטראָמיגען קוואל פון דיינע שלעכטע געוואָהנהייטען און ניט לאָזען זיי שטראָמען ווייטער, און פליים זיך און סטארע זיך צו טהאָן און צו דענקען מעהר אין די ענינים פון דיין סוף, פון נאָך דיין טויט. און זאָל דער שכל זיין דיין מלך, דיין רעגיערער; די עניוות, די ניעדער־געפאלענקייט — דיין הארר; די חכמה — דיין פיהרער און די פרישות, דאָס צוריקהאלטען זיך פון הנאות און תענוגים — דיין גוטער פריינד. דאָס הייסט: דו זאָלסט אין זיך איינפלאנצען אלע דיעזע מדות און אזוי זאָלסטו זיך פיהרען.

און אזוי געה לאנגזאם אין ערווערבען גוטע מדות, לויט ווי די אומשטענדען ערלויבען דיר, און געה ניט צו הויך און גריבעל זיך ניט צו טיעף מיט אמאל, ווייל דאס וועט ניט פיהרען צו גוטעס, ווארום צופיעל איל אין א לאמפ, קען זיין אן אורזאך אויסצולעשען זיין ליכט. ווען א מענש טראכט זיך אריין אין צו הויכע ענינים איידער ער פערשטעהט קלענערע און לייכטערע זאכען, וועט ער גאר ניט קענען און גאר ניט וויסען.

און זיי ניט נאכלעסיג, פויל און אפגעלאזען אין גאט׳ס דיענסט און פער־אייניג איין פלייסיגקייט מיט די אנדערע. זיי, הייסט עס, פריהער פלייסיג אין דערגעהען קלענערע זאכען און דאן זיי פלייסיג און זוך צו דערגעהען אלע מאל אלץ העכערע און העכערע ענינים. און אייך גדולד זאל יאגען די אנדערע. דאס הייסט, דו זאלסט שטענדיג געדולדיג זיין און אויב עס קומט דיר אוים צו ליידען, זאלסטו ליידען און זיך אלץ מעהר דערנעהענטערען צו גוטע מדות, אבער אלץ שטופענווייז און ניט זוכען אריינצוכאפען העכערעס איידער דו ביזט איינגעוואהנט אין קלענערעס.

און דו זאלסט ניט פערנאכלעסיגען פון בעדענקען זיך אפט און שטענדיג האבען מיט זיך אליין א חשבון וואו דו האלטסט אין גאטעס דיענסט. און טראכט זיך אריין אין דיעזען ספר מיינעם און לייען איהם און געדענק וואס אין איהם איז געשריעבען און היט זיינע גרונד זאכען און זוך נאך און פארש צו דערגעהען מעהר זאכען וואס איך האב ניט דערמאהנט, וועסטו קומען צו דיא ערהאבענע מעלות און בעסטע מדות וואס זיינען בעוויליגט פאר גאט, און דאס וועט דיך ארויספיהרען אויפ׳ן ריכטיגען וועג און דו וועסט אנדערע קענען פיהרען אין זעלבען וועג.

און דו זאלסט ניט לייגען קיין האפנונג, אז דו וועסט פון זיך זעלבסט צו דעם קומען. זיי וויסען, אז דו קענסט ניט קומען צו דער ריכטיגער מדרגה סיידען דו וועסט אפליידיגען דיין הארץ פון וועלטליכע דאגות. דאס פערהאסען און פעראכטען וועלטליכע ענינים איז ווייניג. מען מוז זיי אין גאנצען פון זינען ארויסשלאגען. אזוי ווי א שכור קען זיך ניט אויסניכטערען ביז דער וויין ווערט פון איהם אויסגעליידיגט, אזוי קען א מענש ניט קומען צו די גוטע מדות, וואס ווערען דערמאהנט אין דיעזען ספר, ביז די תאות און הנאות פון דער וועלט ווערען אויסגעווארצעלט פון זיין הארצען. און א געוויסער חסיד האט אמאל געזאגט: ווען מיר וואלטען זיך געשעהמט פאר׳ן בעשעפער, וואלטען מיר ניט געדענקט וועגען ליעבשאפט צו דער וועלט און מיר וואלטען עס אין זינען ניט געהאט. מיר זיינען אבער פער׳שכור׳ט פון דעם כוס וועלט־ליעבע וויין, מיר האבען, הייסט עס, יא ליעב די וועלט און איהרע תענוגים, און דאס איז א סימן אז מיר שעהמען זיך ניט פאר גאט.

דעריבער, ברודער, סטארע זיך אפצואווענדען דיין הארץ פון וועלטליכע הנאות אויף אזוי פיעל, אז דיין גוף זאל זיך אויך ניט עוסק זיין אין דעם. גיב, הייסט עס, אויף קערפערליכע תענוגים אי במעשה, אי במחשבה, דו זאלסט ניט פערשווענדען קיין מיה דערויף און דו זאלסט ניט טראכטען דאריבער. ווארום ווען דיין גוף איז אפילו אפגעזונדערט פון וועלטליכע ענינים, ביזטו ניט יוצא ביז דיין גייסט ווערט אויך אפגעזונדערט דערפון און דו האסט עס ניט אין זינען. דאס הייסט: ווען אפילו דו ביזט אפגעשלאסען אין א בעזונדער חדר און דו טהוסט ניט קיין זאך פון דיין קערפערליכע הנאה וועגען, קען אבער דיין גע־

דאנק זיין צוגעבונדען צו דעם און דו זאָלסט גאָר ניט טהוענדיג אין זינען האָבען וועלטליכעם אָדער קערפּערליכעם, און דאָס טויג ניט. דערמאָהן עס, ברודער, שטענדיג זיך אליין און וועגד אָן אלע מעגליכקייטען צו דערווייטערען פון זיך וועלטליכע תאוות און בייט עס בעסער אוים אויף אזעלכע מעשים און געדאנקען וואָס זאָלען דיר גוטעס ברייגגען צו דיין סוף, נאָך דיין טויט. אז דו וועסט אזוי טהאָן, וועסטו ערפילען דעם רצון פון בעשעפער און גאָט׳ס פּנים וועט צו דיר לייכטען, ער וועט, הייסט עס, צופריעדען זיין מיט דיר, און וועט אָננעהמען דיינע גוטע מעשים און מוחל זיין דייגע זינד און דו וועסט ביי איהם האָבען לאַסקע, אזוי ווי דער פּסוק זאָגט אין משלי: "אני אוהבי אהב" — איך, גאָט האָב ליעב מיינע ליעבהאָבער, און אין שמואל א׳ ווערט געזאָגט: "כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו"—די וואָס האַלטען מיך (גאָט) עהרליך, האַלט איך זיי עהרליך, אָדער די וואָס טהיילען מיר צו כבוד, טהייל איך זיי צו כבוד און די וואָס ניעדער־שעטצען מיך וועלען ניעדערשעצט און מבוזה זיין.

און גאָט ב״ה זאָל מיר און דיר מיט זיינע גענאָדען אָנצייגען דעם וועג ווי אזוי צו דיענען איהם, אמן.

סוף פון שער אהבת ה׳ און פון גאנצען ספר.

תוכחה להרב המחבר ז״ל

(ונזכרת מהמחבר בשער התשובה פ״ז ובשער אהבת ה׳ פ״ו)

ברכי נפשי את יי וכל קרבי את שם קדשו:

לויב מיין זעעלע גאט, און אלע מיינע אינערעס זיין הייליגען נאמען.

נַפְשִׁי · עוֹז תַּדְרְכִי · וְצוּרֵךְ בָּרְכִי · וְחִין לְפָנָיו תַּעַרְכִי · וְשִׂיחָה לְנֶגְדּוֹ שִׁפְכִי · וְהִתְעוֹרְרִי מִשְּׁנָתֵכִי · וְהִתְבּוֹנְנִי מְקוֹמֵכִי · אֵי מִזֶּה בָאת וְאָנָה תֵּלֵכִי:

נַפְשִׁי · מִתְּנוּמָתֵךְ עוּרִי וְלִפְנֵי יוֹצְרֵךְ שִׁיר דַּבֵּרִי · וְלִשְׁמוֹ זַמֵּרִי · וְנִפְלְאוֹתָיו סַפֵּרִי · וְגוּרִי מִמֶּנּוּ בַּאֲשֶׁר תָּגוּרִי:

נַפְשִׁי · אַל תִּהְיִי כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין · וּכְשִׁכּוֹר נִרְדָּם · וְאִישׁ נִדְהָם · כִּי מִמְּקוֹר בִּינָה קוֹרַצְתְּ · וּמִמַּעְיַן חָכְמָה לֻקַּחַתְּ · וּמִמְּקוֹם קָדוֹשׁ הוּבֵאת · וּמֵעִיר גִּבּוֹרִים הוּצֵאת · מֵאֵת יְיָ מִן הַשָּׁמָיִם:

נַפְשִׁי · לִבְשִׁי בִגְדֵי שֵׂכֶל · וְהִתְאַזְּרִי אֵזוֹר בִּינָה · וּמַלְּטִי אֶת נַפְשֵׁךְ · מֵהַבְלֵי פִגְרֵךְ · אֲשֶׁר אַתְּ בּוֹ מִתְגּוֹרֶרֶת · וְאַל יַשִּׁיאֵךְ לִבֵּךְ בְּנֹעַם חֶמְדּוֹתָיו · וְאַל יְסִיתֵךְ בִּשְׁכִיּוֹת תַּאֲווֹתָיו · אֲשֶׁר יִמָּאֲסוּ כְמוֹ מַיִם יִתְהַלְּכוּ לָמוֹ · וְזִכְרִי כִּי לֹא לְעֵזֶר וְלֹא לְהוֹעִיל רֵאשִׁיתָם · כִּי אִם לְבֹשֶׁת וְגַם לְחֶרְפָּה אַחֲרִיתָם:

נַפְשִׁי · שׁוֹטְטִי בִּרְחוֹבוֹת תְּבוּנָתֵךְ · וְסֹבִּי בְּחַדְרֵי חָכְמָתֵךְ · וּבוֹאִי עַד תְּכוּנַת בִּנְיַן מַשְׂכִּיתֵךְ · אֲשֶׁר בֶּעָפָר יְסוֹדוֹ: הֲלֹא הוּא גוּף נִמְאָס, וּפֶגֶר מוּבָס · קָרוּץ מִמַּעְיָן נִרְפָּשׂ. וּמִמְּקוֹר מָשְׁחָת · בָּנוּי מִטִּפָּה סְרוּחָה · שְׂרוּפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָה · נִלְּם כִּדְמוּת תּוֹלֵעָה · וְהָיָה רַק זְוָעָה · עָצוּר בְּרֶחֶם מְטֻנָּף · סָגוּר בְּבֶטֶן מְלֻכְלָךְ · יֻלַּד בְּצִירִים וַחֲבָלִים · לִרְאוֹת עָמָל וַהֲבָלִים · כָּל הַיּוֹם הִתְאַוָּה תַאֲוָה · וְסָר מִמּוּסָר

מיין זעעלע, טרעט פעסט אין גא׳ט ווענען, און מיין בעשיצער לויב, און נעפעליגקייטען גרייט פאר איהם צו, און געבעט גיס פאר איהם אויס, און ערוואך פון דיין שלאף, און פערשטעה דיין פלאץ אויף דער וועלט, פון וואנען דו קומסט און וואוהין דו מוזט געהן.

מיין זעעלע, פון דיין דרעמעל ערוואך, און פאר דיין בעשעפער לויב געזאנג רייד, און צו זיין נאמען זינג, און זיינע וואונדער דערצעהל, און האב פאר איהם מורא אומעטום, וואו דו האלסט זיך אויף.

מיין זעעלע, זיי ניט ווי א פערד און מויל־עזעל וואס האט ניט קיין פארשטאנד. און ווי א שכור וואס איז פערשלאפען, און ווי א צו־טומעלטער מענש, ווייל דיין אפשטאמונג איז פון גרונד־קוואל פון פערשטענדיגקייט, און פון א ברונים פון חכמה ביזטו גענומען געווארען, און פון א הייליגען ארט ביזטו געבראכט, און פון א שטאדט פון גבורים ארויסגעצויגען — פון גאט, פון הימעל.

מיין זעעלע, בעקליידט זיך אין קליידער פון שכל, און גארטעל זיך ארום מיט א גארטעל פון פערשטאנד, און רעטע זיך פון די נישטיגע טהאטען פון דיין פגר (דער גוף), אין וועלכען דו, נשמה, וואהנסט, און ווער ניט פערפיהרט פון די אנגענעהמע קערפערליכע פארגעניגענס, און זאל דיך דער גוף ניט איבעררייידען צו זיינע תאוות, וועלכע צורינען זיך ווי וואסער און ווערען פערשוואונדען, און געדענק, אז די קערפערליכע גענוסען העלפען ניט און ברייננגען קיינע נוטצען אין זייער אנפאנג, אבער שאנדע און שפאט איז זייער סוף.

מיין זעעלע, זוך אין די גאסען פון דיין פערשטאנד, און וואנדער אין די צימערען פון דיין חכמה, און בעטראכט די אייגענשאפט פון דיין גאנצע שעהנע געביידע, וואס איהר פונדאמענט איז ערד. דער גאנצער געבוי פון קערפער ווערט מיט דער צייט עקעלהאפט, אן אומציכטיגער פגר, און שטאמען שטאמט ער פון אן אומריינעם ברונים און פערדארבענעם קוואל, געבויט פון א שלעכט נערוכיגען טראפען, פערברענט פון לײדענשאפטליכען פייער, זיין אנהייב ענטוויקלונג איז ווי א ווארים, מורא׳דיג, העסליך, האלט זיך אויף אן אומריינעם ארט, איינגעשלאסען אין אן אומציכטיגען בויך, ווערט געבוירען מיט וועהען און שמערצען, צו ליידען אויף דער וועלט, שטענדיג וויל ער רק געניסען און ווענדט זיך אפ פון מאראל און מצוות, אין דער פינסטער קומט ער און אין דער פינסטער געהט ער אוועק. ארים, בעטלעריש, עלענד ווי א שלעפער. דער

ומפונה· בחשך בא ובחשך ילך· דל אביון עני והלך· לא דעת לו מבלעדך· ולא תבונה לו מבלתך· בחייו עפר· ובמותו אפר· בעודו תולעים יסובבוהו· ואחריתו רמה וגוש עפר יכסוהו· לא ידע בין ימינו לשמאלו· טמון בארץ חבלו· לכן לכי את ומלכי עליו· כי לבני חכמה מלוכה תאות· ועבד אויל לחכם לב· ואל תלכי בשרירות לבך הרע· ואל תתקשי במועצותיו· ומאסי בבצע מעשקותיו· ואל תבטחי בעשק ובגזל אל תהבלי· כי העשק יהולל חכם ויאבד את לב מתנה:

נפשי· שיתי לבך למסלה הדרך הלכת· כי הכל היה מן העפר· אמנם הכל שב אל העפר· ולכל נברא ונוצר· יש קץ ותכלית· לשוב אל הארץ אשר ממנה לקח· והחיים והמות אחים· שבתם יחד איש באחיו ידבקו· יתלכדו ולא יתפרדו· אחוזים בשתי קצות גשר רעוע· וכל ברואי תבל עוברים עליו· החיים מובאו והמות מוצאו· החיים בונה והמות סותר· החיים זורע והמות קוצר· החיים נוטע והמות עוקר· החיים מחביר והמות מפריד· החיים מחריז והמות מפזר· ודעי נא וראי כי גם עליך תעבר כוס· ותצאי ממלון הדרך כרגע· כי יקרך עת ופגע· ותשובי אל בית עולמך· ביום ההוא תרצי פעלתך· ותקחי משכרתך· חלף עבודתך· אשר יגעת בו בעולם הזה· אם טוב ואם רע: לכן שמעי נא וראי והטי אזנך· ושכחי עמך ובית אביך· וקומי רני למלכך· יומך ולילך· שאי אליו כפים· והשתחוי לו אפים· ועפעפיך יזלו מים· בבריעה על ברכים· אולי יתאו המלך יפיך· וישא פניו אליך· וישם לך שלום· ויחן עליך בימי עניך· בעולם הזה· ואחרי שובך למנוחתיכי· כי מעודך גמל עליכי:

נפשי· הכיני צדה לרוב אל תמעיטי· בעוד בחיים חיתך ויש לאל ידך· כי רב

גוף האט קיין וויסען און קיין פערשטאנד אהן דיר. ביי זיין לעבען איז ער ערד, און נאך זיין טויט — אש. דורך דיין עקזיסטענץ איז ער ארומגערינגעלט פון ווערים (פון צרות) און זיין סוף איז ווידער ווערים און שטיקער ערד דעקען איהם צו. ער ווייס ניט צו אונ־טערשיידען צווישען זיין רעכטע און לינקע האנד, זיינע בעגריפע זיינען אין דער ערד בעהאלטען. דעריבער געה דו, נשמה, און קעניג אויפ'ן גוף, ווארום צו די קלוגע פאסט דאס קעניגען, ווייל דער נאר מוז זיין א קנעכט ביים קלוגען. און געה ניט נאך די תאוות פון דיין שלעכטע הארץ, און פאל ניט אריין אין דעם קערפערס עצות, און פערהאס אומארענט־ליכע פערדיענסטען, און פערלאז זיך ניט אויף בעטרוג און בענאריש זיך ניט מיט גזילה, ווארום אומרעכט בענארישט דעם קלוגען און פערדארבט די בעסטע הארץ.

מיין זעעלע, בעדענק זיך וועגען דער וועג וואס דו ביזט געגאנגען, ווארום אלעם איז ענטשטאנען פון דער ערד און אלעם קעהרט זיך אום צוריק צו דער ערד, און צו יעדע בעשאפענע זאך קומט א סוף און אן ענד אומ־צוקעהרען זיך צוריק צו דער ערד, וואס פון דעם איז עס גענומען געווארען, און דער לעבען מיט'ן טויט זיינען ברידער, זיי וואהנען צו־זאמען, האלטען זיך איינער אן אנדערען, זיינען צוגעפעסטיגט און שיידען זיך ניט. זיי האל־טען זיך ביי די ברעגען פון א צובראכענעם בריק, און אלע בעשאפענע אויף דער וועלט געהען איבער דיעזען בריק. דער לעבען איז דער ארויפגאנג אויפ'ן בריק און דער טויט — דער ארונטערגאנג. דער לעבען בויט און דער טויט צושטערט; דער לעבען זעעט און דער טויט שניידט; דער לעבען פלאנצט און דער טויט רייסט אויס; דער לעבען ברייננגט צוזאמען און דער טויט צושיידעט; דער לע־בען שנירעלט צוזאמען און דער טויט שיט פאנאנדער. און זעה און ווייס, אז דו וועסט אויך טרינקען דעם ביטערען בעכער, און דו וועסט זיך מאמענטאלנע מוזען ארויסקלייבען פון דיין קווארטיר, ווען עס וועט דיך טרעפען א צופאל אין דער בעשטימטער צייט, און דו וועסט זיך אומקעהרען צו דיין אייביגע היים. אין יענעם טאג וועסטו מוזען אפגעבען חשבון פון דיינע מעשים און קריגען דיין געצאהלט פאר דיין ארבייט, אויף וועלכע דו האבט זיך געמיהט דא אויף דער וועלט, סאי פאר גוטעס, סאי פאר שלעכטעס. דעריבער הער נאר און נעהם זיך אין זינען און לייג צו דיינע אויערען און פערגעס און פערלאז די וועלטליכע פער־גענינענס, און שטעה אויף און לויב זיין קעניג (גאט) דיינע טעג און נעכט. הויב צו איהם אויף דיינע הענד און בוק זיך צו איהם און דיינע אויגען זאלען רינען טרעהרען פא־לענדיג פאר איהם אויף די קניע, אפשר וועסטו דעם קעניג געפעלען און ער וועט דיך אויפנעהמען און וועט דיך שענקען פריעדען, און וועט זיך אויף דיר דערבארעמען אין די טעג פון דיין ליידען אויף דער וועלט און אויך ווען דו וועסט קומען צו דיין רוה אויף יענער וועלט, ווארום פון דיין יוגענד אן טהוט גאט מיט דיר גוטעס.

מיין זעעלע, גרייט אן א סך שפייז און קארג ניט, כל זמן דו לעבסט און דו האסט בכח דאס צו טהאן, ווארום די וועג איז א ווייטע. און זאג ניט: „מארגען וועל איך זיך פערזארגען מיט שפייז פאר יענער וועלט". ווא־רום דער טאג (דער לעבען) וועט באלד אוועק

סמך הדרך · ואל תאמרי למחר אקח צדה ·
כי פנה היום · ולא תדעי מה ילד יום · ודעי
כי תמול לעד לא ישוב · וכל אשר פעלת
בו · שקול וספור וחשוב · ואל תאמרי מחר
אעשה · כי יום המות מכל חי מכסה · מהרי
עשות בכל יום חקך · כי המות בכל עת ישלח
חצו וברקו · ואל תתמהמהי מעשות חק
דבר יום ביומו · כי כצפור נודדת מן קנה
כן איש נודד ממקומו · ואל תדמי בנפשך ·
כי אחרי צאתך ממסגר פגרך · תשובי
לתוכחת · ממשובה נצחת · כי לא יתכן לך
אז עשות טוב ורע · ולא יועילך תשובה ·
ממשובה · ולא הנחם לך מרשע · ואשמה
ופשע · כי העולם ההוא · נכון לחשבון · וספר
כל סתום וצפון · אשר ביד כל אדם חתום ·
וערוך לשלם שכר טוב. ליראי יי ולחושבי
שמו · ולהנקם בו נקם ברית מן שוכחי אל,
האומרים לאל סור ממנו · ודעת דרכיך לא
חפצנו · מה שדי כי נעבדנו · ומה נועיל
כי נפגע בו:

נפשי · אם חכמת חכמת לך · ואם לצת
אתך תלין משוגתך · שמעי מוסר
וחכמי ואל תפרעי · שיתי על לבך תמיד ·
דברי קהלת בן דוד · סוף דבר הכל נשמע ·
את האלהים ירא ואת מצותיו שמור ·
כי זה כל האדם · כי את כל מעשה האלהים
יביא במשפט · על כל נעלם · אם טוב
ואם רע: וא׳ תשכחי ביד כל אדם יחתום ·
לדעת כל אנשי מעשהו · וזכרי אין חשך
ואין צלמות · להסתר שם פועלי און: בקשי
את יי קונך · בכל כחך ואונך · בקשי צדק
בקשי ענוה · אולי תסתרי ביום אף יי ·
וביום חרון אפו · ותזהירי כזהר הרקיע ·
וכצאת השמש בגבורתו · ותזרח עליך
שמש צדקה ומרפא בכנפיה · ועתה קומי
לכי והתחנני לאדוניך · ושאי זמרה לאלהיך ·
הללי יה כי טוב זמרה לאלהינו · כי נעים
נאוה תהלה:

און דו ווייסט אפילו ניט וואס היינט וועט פאסירען. און ווייס אז דער נעכטען וועט זיך קיינמאל ניט אומקעהרען, און דאס וואס דו האסט געטהאן אין דעם נעכטען איז געוואויגען, געצעהלט און גערעכענט. און זאג ניט: מארגען וועל איך טהאן גוטעס, ווייל דער טויט איז פון אלע לעבעדיגע פערבארגען. אייל זיך און טהו אלע טאג וואס דו מוזסט טהאן, ווארום דער טויט שיקט צו יעדער צייט זיינע פיילען און בליצען, און פערשפעטיג ניט צו טהאן טעגליך, וואס דו דארפסט טהאן, ווארום, אזוי ווי א פויגעל ווערט פערוואגעלט פון איהר נעסט, אזוי ווערט א מענש פערוואגעלט פון זיין ארט און דענק ניט אז ווען דו וועסט ארויסגעהן פון גוף וועסטו תשובה טהאן אויף דיין שטארקע ווילדקייט, ווייל דאמאלסט, נאכ'ן טויט פון קערפער, קענסטו ניט טהאן ניט קיין גוטעס, ניט קיין שלעכטעס, און דיין תשובה וועט דיר דאמאלסט ניט העלפען, און דיין חרטה אויף דיינע שלעכטע מעשים, מיסטהאטען און זינד, וועט דיר קיינע גוטעס טהאן. ווארום יענע וועלט איז צוגעגרייט פאר א חשבון, דארט איז דער ספר, וואו עס זיינען פערשריבען אלע פערבארגענע מעשים, אויף וועלכע יעדער מענש איז גע'חתמ'עט. אויף יענער וועלט איז פארבערייטעט גוטע בעלוינונג צו די גאטספארכטיגע און די וואס האלטען עהרליך גאט'ס נאמען, און שטראף פאר די וואס פערגעסען אז גאט, פאר די וואס זאגען צו גאט: לאז אונז צורוה, דיינע וועגען ווילען מיר ניט וויסען. וואס איז גאט וואס מיר זאלען איהם דיענען? און וואס פאר א נוצען וועלען מיר האבען אז מיר וועלען איהם בעטען?

מיין זעעלע, אויב דו ביזט קלוג איז דאס פון דיין טובה וועגען. און אויב דו האסט אפגעשפאט פון עהרליכקייט, וועסטו אליין ליידען. הער מוסר און זיי קלוג און מאך ניט צו נישט די רייד פון דער תורה. האב שטענדיג אין זינען וואס קהלת בן דוד האט געזאגט: „סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם. כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע“ — די ענדע, דער שלוס וואס מען קען לערנען פון ספר קהלת, נאכדעם ווי מען האט איהם אין גאנצען אויסגעהערט, איז: האב מורא פאר גאט און זיינע מצוות היט אפ, ווייל דאס איז דער תכלית, דער צוועק פון אלע מענשען. ווארום אלע מענשליכע טהאטען וועט גאט ברייגען פאר'ן געריכט, אויך די פארבארגענע מעשים וואס מען ווייס ניט סאי גוטע און סאי שלעכטע. און פערגעס ניט וואס איוב האט געזאגט: „ביד כל אדם יחתום לדעת כל אנשי מעשהו“ — יעדער מענש חתמ'עט אליין, כדי מען זאל וויסען יעדענס טהאטען. און געדענק אז עס איז ניטא קיין פינסטערער און פערבארגענער ארט פאר די זינדיגע צו בעהאלטען זיך דארט. זוך דיין בעשעפער מיט דיינע גאנצע קרעפטען און מאכט. זוך גערעכטיגקייט, זוך עניוות, אפשר וועסטו זיך אויסבעהאלטען אין טאג פון גאט'ס כעס, און וועסט שיינען ווי די שיין פון הימעל און ווי די זון ווען זי געהט ארויס מיט א שטארקע ליכט. און דו וועסט אויף זיך מאכען לייכטען א זונען שיין פון גערעכטיגקייט, וואס וועט דיר ברייגען היילונג. איצט שטעה אויף, געה און בעט דיין הארר, און הויב אויף א געזאנג שטימע צו דיין גאט. לויב גאט, ווייל ער איז גוט, זינג צו אונזער גאט, ווייל ער איז פארגעניגענד און לויב געזאנג פאסט איהם.

ואלה יעמדו על הברכה

עהרען־ליסטע פון סובסקרייבערס

כסדר נאך דער רייהע ווי די
ארדערס זיינען אריינגעקומען.

סעם האנסבורג, 108½ ווארען עוו., יאנגסטאן, אהיא.

יום טוב ליפמאן קאנוויסער, 330 טרופ עוו., ברוקלין, נ. י.

חברה אנשי פרילוק נוסח האר"י ז"ל, 321 סטאקטאן סט., ברוקלין, נ. י.

בלומה מינץ, 553 סנעדיקער עוו., ברוקלין, נ. י.

ב. פיין, 125 דיומאנט עוו., ברוקלין, נ. י.

טעמפעל בית אל, 15טע עוו. און 48טע סט., בארא פארק, ברוקלין, נ. י.

יוסף בן הר' שמואל לעווי מירושלים, 214 הענרי סט., ניו יארק.

שמואל הק' איש שלום הכהן פריעדמאן, 765 טריניטי עוו., בראנקס, נ. י.

יעקב מעליקאוו, 12 דזשעפערסאן סט., ניו יארק.

איגנאץ ראטה, 180 סט. ניקאלאס עוו., ניו יארק.

שלמה ב"ר אברהם יצחק כאזאנאוויטש, מעיר אראן, גוב. ווילנא.

דזשייקאב הערמאן, 653 עוועניו „סי", בעיאן, נ. דזש.

אגודת ישראל אנשי ספרד, 66 העריסאן סט., וואוסטער, מאסס.

קאנגרעגיישאן אנשי לובאוויטש, 115-17 פראט סט., באפאלא, נ. י.

יהודא יאגוסט, 915—57טע סט., ברוקלין, נ. י.

יעקב חעלער, 19 קארמען סט., דארטשעסטער, מאסס.

מאיר מארגאלין, בעננינגטאן, ווערמאנט.

מאקס מינסקי, 1778 מעדיסאן עוו., ניו יארק.

אברהם זאב וואלפאוויטש, 158 בארקלי סט., נוארק. נ. דזש.

שמעון בלום, 63 פארסיט סט., ניו יארק.

יחיאל מיכל ב"ר שמואל גרושינסקי, 148 קעדער עוו., דזשורזי סיטי, נ. דזש.

ח. א. גרינבערג, רעפובליק, וואשינגטאן.

הרב צבי הירש אדאמס, 41 ווידמאן סט., ראטשעסטער, נ. י.

יהונתן ב"ר צבי זאב זאפארען מבריסק, 96 וויליאם סט., באפאלא, נ. י.

מרס. דארא באראן, פיין ברוק, נ. דזש.

אהרן מרדכי ב"ר חיים קראנענטהאל, 1027 טעללער עוו., בראנקס, נ. י.

פנחס קאפלאן, 1529 בלעין עוו., דעטראיט, מישיגען.

אגודת אחים שול, 1820—17טע עוו., מינעאפאלים, מינג.

שמואל הורוויץ הלוי וזוגתו חנה מעיר ראוונא, וואהלינער גוב.

יעקב ליב אילמאן וזוגתו חנה רבקה, 449—7טע עוו., ברוקלין, נ. י.

חברה תפארת ישראל אנשי ספרד מגאַליציען, נדבת יצחק טוביה האָזער.
אהרן גודמאַן, 117 וו. 119טע סט., ניו יאָרק.
רעוו. נאָרמאַן שולדינער, 2316 קרעסטאָן עוו., בראָנקס, נ. י.
יעקב ראָם, יליד עיר זאַסלע, ווילנער גוב., 610 בראָדוויי, ניו יאָרק.
דוד וויינער, 800 נ. 17טע סט., ריטשמאָנד, ווירדזשיניא.
יוסף טאָפּער, 1219 ווייס עוו., בראָנקס, נ. י.
שלמה קייל, 219 לואיס עוו., ברוקלין, נ. י.
ב. עטקין, 2815 גווירעדאָ סט., לאָס אַנדזשעלעס, קאַליפאָרניא.
ל. מ. סילווערשטיין, רום 345, ריאָן פערנאַנדאָ בילדינג, לאָס אַנדזשעלעס, קאַליפאָרניא.
רעוו. חיים נתן גאָלדבערג, ספרינג וואַלי, נ. י.
חיים ישראל ב"ר מרדכי צבי סאַנדעלמאַן מעיר סעקוראַן, פלך בעסאַראַביע.
משה ליב ב"ר שמואל ליאָוו, באַקאַנטער מוזיקער לעאָ ליאָוו.
מרס. מרים גיטעל ציג, 218 א. 85טע סט., ניו יאָרק.
דזש. פייגענבלאַט, ברידזשפּאָרט, קאָננ.
אברהם יצחק אַחלשטיין, 261 האַווימעיער סטריט, ברוקלין, נ. י.
זלמן נחום ב"ר אבא מנחם גאָלדשטיין, מעיר דווינסק.
אברהם גרינבערג, 109 איסט בראָדוויי, ניו יאָרק.
חיים ישראל גאָרפינקעל, 2005 בוירגען סטריט, ברוקלין, נ. י.
סעם רייך, 617 וואַלנאַט סט., מילוואָקי, וויס.
יעקב האָלצמאַן, 325 לינקאָלן סט., פּאָרטלאַנד, אָרעגאָן.
באַרנעט קאַפּלאַן, 1528—43טע סט., ברוקלין, נ. י.
ר. סלאָמאָוויטש, 300-298 פלאַשינג עוו., ברוקלין, נ. י.
יצחק אייזיק עהרליך, 93 גאָערק סט., ניו יאָרק.
חיים ליפּמאַן, 247 סאַוטה 2טע סט., ברוקלין, נ. י.
שמואל ב"ר משה נידעלמאַן, 1853—73טע סט., ברוקלין, נ. י.
חיים פיינערמאַן, 331 הינסדייל סט., ברוקלין, נ. י.
מרים מען, גרינדערין פון מרים מען סאָסייעטי, 245 פאָרט וואַשינגטאָן עוו., ניו יאָרק.
ערשטע וואָשקאָוויצער, בוקאָווינא, קראַנקען אונטערשטיצונג פאַראיין.
מרדכי ברמ"ץ קיממעל, אייראָן ריווער, מישיגען.
טשאַרלס גינסבורג, 22 גאַרדען סט., ברוקלין, נ. י.
הײמאַן פריעדמאַן, 270 א. 198טע סט., ניו יאָרק.

אדרעס פון איבערזעצער

A. D. OGUS

1542 — 45th St., Brooklyn, N. Y.

אגודת אחים ארטהאדאקסים, 2012 ספרינג סט., ליטל ראק, ארק.
דזש. ענגלער, 207 נ. וו. 10טע סט., מיאמי, פלארידא.
מאזעס לערנער, 1804 סטערלינג פליים, ברוקלין, נ. י.
י. לאגאוויטש, 167 גארפיעלד עוו., לאנג ברענטש, נ. דזש.
מאיר ניומאן, 681 האי סט., נוארק, נ. דזש.
יצחק מיללער, 2008 יוטאו פליים, באלטימאר, מערילאנד.
לואיס לעססער, 89-83 ריווערדייל עוו., ברוקלין, נ. י.
סעמיועל ב. פריעדמאן, עבור קאנגרעגיישאן אוהב צדק, קארטערעט, נ. דזש.
איזראעל לאנגערט, 1618 יוניאן סט., ברוקלין, נ. י.
אברהם יוסף שאטין כ"ץ ממשפחת הגאון מהר"ל מפראג.
שמואל ראסקי, אייראן מאונטיין, מישיגען.
יחזקאל מיכלין, 1816 קראטאנא פאר וועסט, בראנקס, נ. י.
בית הכנסת בית ישראל, קאמסאק, סאסק., קענעדע.
י. ראבינאוויטש, 1261 בראדוויי, ניו יארק.
מרס. סילי סאלין, אייראן ריווער, מישיגען.
קאנגרעגיישאן עץ חיים, קאנאנסבורג, פא.
פנחס קרופניק 218 קענטאקי עוו., ס. א., וואשינגטאן, די סי.
חברה חסד של אמת, 31-227 שיפלי סטריט, ווילמינגטאן, דעל.
אהרן ליב ב"ר טוביה סימסאן, 2024—62טע סט., ברוקלין, נ. י.
דוב ב"ר שמואל הכהן (בארנעט קאהן) מסלאנים וזוגתו סילי בת ר' יעקב.
מ. בראנדט, 26-24 איסט 21טע סט., ניו יארק.
ליב קליגמאן, 13-11 מעקאניק סט., ניו ראשעל, נ. י.
דוד ראסקי, 212 וו. „סי" סטריט, אייראן מאונטיין, מישיגען.
יהודא ליב בלום, 24-322 טאסקאראוואס סט. איסט, קענטאן, אהייא.
מאקס רוקענשטיין, 108 סטענטאן סט., ניו יארק.
יהודא ליב ב"ר משה פלאקסמאן, 1310—49טע סט., ברוקלין, נ. י.
פוירסט קאנגרעגיישאן אנשי ספרד, 14טע עוו. און 45טע סט., בארא פארק, ברוקלין, נ. י.
אפרים יודעוויטש וזוגתו בלומע מעיר קארטוז בערעזע, גראדנער גוב.
יצחק טוביה בן אברהם יצחק קאזער, 418 א. 5טע סט., ניו יארק.
משה ב"ר אריו לעפקאוויטש וזוגתו בת־שבע רחל, 290 טשערי סט., ניו יארק.
הרב ר' פייוויש פ. פלאטא, 41 וו. 113טע סט., ניו יארק.
נח הורוויץ וזוגתו ליבע מעיר קארטוז בערעזע, גראדנער גוב., 1405 טעלער עוו., בראנקס, נ. י.
מרס. רבקה פלאט, 112 גלענוואוד עוו., דזשוירזי סיטי, נ. דזש.
אלכסנדר זיסקינד ב"ר אריו כהן, 6530 ניוגארד עוו., שיקאגא, איлл.
גרשון מיהלמאן, 1029 סט. אורביין סטריט, מאנטרעאל, קענעדע.
ברוך געלבער, 218 באסטאן ראוד, בראנקס, נ. י.